

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**MEMLÛK KIPÇAK TÜRKÇESİNDE FİİL-TAMLAYICI
İLİŞKİSİ**

Doktora Tezi

**Hazırlayan
Yunus AKTEPE**

**Danışman
Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR**

EKİM 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Memlûk Kıpçak Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi” isimli “Doktora” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Yunus AKTEPE

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Program Adı : Doktora

Tez Başlığı : Memlûk Kıpçak Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 969 sayfalık kısmına ilişkin 02/10/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı % 8'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 02/10/2025

Danışman: Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

Öğrenci: Yunus AKTEPE

KILAVUZA UYGUNLUK

“Memlûk Kıpçak Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi” başlıklı Doktora Tezi
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak
hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Yunus AKTEPE

Danışman

Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR danışmanlığında **Yunus AKTEPE** tarafından hazırlanan “**Memlûk Kıpçak Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda **Doktora Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

02/10/2025

JÜRİ:

Danışman	: Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Turgut BAYDAR	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Serap UZUNER YURT	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Cahit BAŞDAŞ	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun... /.../2025 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Milli benliğimizin yegâne temsilcisi Türkçe asırlar süren yolculuğu kapsamında geniş bir coğrafyaya tesir etmiş, tarih boyunca ve günümüzde dünya dilleri arasında kendine etkin ve mühim bir yer edinmiştir. Sahibi olduğu şanlı tarihi ve engin coğrafyası Türkçenin her dönem farklı lehçelerde yaşamasına vesile olmuştur. Farklı lehçeler aracılığıyla dile sirayet eden bu eşsiz zenginlik, dilimizi her bir farklılığı keşfedilip gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen bir hazine hâline getirmiş ve Türkçe bu yönüyle yerli ve yabancı araştırmacıların sürekli ilgi odağı olmuştur. Kadim dil Türkçenin zengin geçmişinde yer alan tarihî lehçelerden biri de Memlûk Kıpçak Türkçesidir.

Kıpçak Türkleri, Moğol baskısı sonucunda Karadeniz'in kuzey kesimleri ve civarından, dünyanın önemli merkezlerinden olan Mısır ve Suriye bölgelerine gelmek mecburiyetinde kalmışlardır. Devlet ve ordu idaresindeki kabiliyetleri sayesinde mensubu oldukları devletlerin yönetiminde söz sahibi olan Kıpçak Türkleri, zamanla etkilerini iyice arttırarak köle olarak geldikleri bu bölgelerde Memlûk Devleti'ni kurmuşlardır. Memlûk Devleti yöneticilerinin Türk olmaları, Türkçe konuşmaları ve Türkçeye önem vermeleri; bölgede Türkçeye bir ilgi uyandırmış ve Türkçe eserlerin hazırlanmasına zemin oluşturmuştur.

Memlûk Kıpçak Türkçesi ile gramerler, sözlükler, askerî kitaplar ve edebî eserler yazılmıştır. Farklı alanlarda oluşturulan bu dil yadigârları, Türkçenin zengin niteliklerine erişmemiz açısından bize yol göstermekte ve dikkatimizi çekmektedir. Yine bu dönem oluşturulan eserlerde kullanılan Türkçenin farklı lehçelere ait unsurlara da bünyesinde yer vermesi dilimizin sahip olduğu özelliklerin tarihi bir süreçte incelenmesi nedeniyle gün yüzüne çıkarılması ve bu özelliklerin tam manasıyla kavranabilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Memlûk Kıpçak Türkçesi ile yazılıp günümüze ulaşan eserlerin farklı türlerde olması, o dönem kullanılan dilin çeşitli varyantlarının da incelenebilmesine fırsat verdiği için dikkat çekici olmuştur. Nazım biçiminde oluşturulan bir eserde kullanılan dil yapısı ile nesir olarak yazılan bir eserde kullanılan dil yapısında farklılıklar olması muhtemeldir. Bu farklılıklar da bir dilde kullanılabilecek unsurları çeşitlendirerek erişilebilecek verileri önemli ölçüde artıracaktır. Bu bakımdan Memlûk Kıpçak Türkçesi dönemi eser türlerinde çeşitliliğin fazla olması araştırmacılar için önemli bir kazanç sunmaktadır.

İnsanlar arasındaki iletişimin temel sağlayıcısı konumunda olan “dil”, hayatın vazgeçilemez en önemli unsurlarının başında gelmektedir. Dil, birbirini tamamlayan unsurların bir araya gelmesi ile oluşan bir bütündür. Bu bütünün temel taşı oluşturup yargıyı taşıyan fiil ile diğer ögeler arasında anlamsal ve yapısal bir bağ olduğu muhakkaktır. Fiilin anlamını tam olarak gerçekleştirebilmesi veya görevini tamamlayabilmesi için -yüzey yapıda ifade edilen veya biçimsel olarak gösterilme zorunluluğu olmadığı hâlde derin yapıda varlığını sürdüren- tamlayıcılara ihtiyaç vardır. Kimi fiiller yapı özellikleri bakımından yüzey yapıda bir tamlayıcı olmadan kullanılamazken kimi fiiller doğrudan gösterme zorunluluğu olmayan harici bir tamlayıcı olmadan da kullanılabilirler. Son dönem yapılan çalışmalarda araştırmacılar tarafından fiil-tamlayıcı ilişkisine önem verilmiş, bu ilişki çeşitli yönleri ile ele almıştır. Öncelikle Batı eksenli dil çalışmalarında değinilen bu konu, Türkiye Türkçesinde ve Çağdaş Türk lehçelerinde de araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Ancak literatürde Tarihi Türk Lehçeleri temele alınarak bu konu üzerinde yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır ve Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiil-tamlayıcı ilişkisi üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Özellikle söz diziminde hüküm bildirip cümleyi tamamlayan ana unsurun fiil olması ve fiilin vermek istediği yargıyı tam olarak iletebilmesi için diğer unsurlarla kurduğu ilişkiyi anlayıp kavrayabilme yeterliliği, bir dilin yapısına tam olarak hakim olabilmenin şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir dilin geçmişine vakıf olunmadan ve dilin esas taşıyıcısı olup yöneten öge konumunda olan fiilin tamlayıcılarıyla kurduğu ilişki izah edilmeden o dilin tam manasıyla kavranamayacağı düşüncesinden hareketle bu çalışmada, Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiillerin tamlayıcısız veya tamlayıcılı kullanılışı ve tamlayıcılarıyla kurmuş oldukları ilişkinin bütün hatları ile incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla Memlûk Kıpçak sahasının aslını oluşturan İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selatin, Kitâb Gülistân bi't-Türkî, Münyetü'l-Guzât ve Baytaratü'l-Vâzih isimli dört temel eser öncelikle incelenmiş erişilen örnekler fişlenmiştir. İlk etapta yapılan bu inceleme neticesinde erişilemeyen fiillere de çalışmada yer verebilmek adına içeriğinde cümle yapısı barındıran Kitâb fi-İlmi'n-Nüşşâb (Hülâsa), Kitâb fi-Rîyazati'l-Hayl, Kitâb fi'l-Fıkh, Kitâb fi'l-Fıkh bi-Lisâni't-Türkî, Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkandî ve Kitâbü'l-Ef'âl isimli eserler taranarak önceki eserlerde erişilemeyen fiiller de çalışmaya aktarılmıştır. Bu eserlerin taranması ile de erişilemeyen, o dönem kullanılan ancak bir cümlede çekimli bir yapıda kullanılmamış olan fiillerin de

incelenebilmesi için sözlük ve gramerlere yönelinmiş ve Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk, Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye, Bülgatü'l-Müştâk fi Lûgati't-Türk ve'l-Kıfçak, E'l-Kavânînu'l-Küllîyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, E'd-Dürretü'l-Mudiyye fi'l Lügati't-Türkiyye isimli eserlerde yer verilen fiiller de çalışmaya alınıp sahada yer alan tüm eserlerin taranması sağlanmıştır.

Çalışmanın “Giriş” kısmında Türkçe hakkında genel bilgiler verildikten sonra Memlûk Kıpçak Türkçesinin Türk dilinde sahip olduğu yere değinilmiş ve eldeki teze ait usûl ve esaslar belirtilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde evvela Kıpçak Türkleri ve tarihleri hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Memlûk Kıpçak Türkçesi hakkında verilen bilgilerden sonra bu dönem eserleri tek tek incelenmiş ve eserler hakkında erişilen veriler aktarılmıştır. Memlûk Kıpçak Türkçesinin dil özellikleri de bu bölümde ele alınmıştır. Tezin ikinci bölümünde ise fiil-tamlayıcı ilişkisi konusunda bilgi verilip bu konuda araştırmacıların görüşleri ve yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Bu bölümde konunun tam olarak anlaşılabilmesi açısından önem arz eden istem (valenz) ve hâl eki nöbetleşmesi hususlarına da değinilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünü oluşturan inceleme kısmında ise Memlûk Kıpçak Türkçesi eserlerinden fişlenen ve bu eserlerde fiillerin tamlayıcılı veya tamlayıcısız kullanımlarını gösteren örnekler, orijinal metinlerdeki alfabe ve transkripsiyon biçimlerine sadık kalınıp eserlerin nüshalarındaki sayfa ve satır numaraları belirtilerek alfabetik sıralama ile dizin oluşturacak şekilde çalışmaya aktarılmıştır. Her bölümde yapılan irdelemeler neticesinde ulaşılan bilgiler, “Sonuç” kısmında genel hatları ile ifade edilmiş ve ulaşılan veriler analiz edilmiştir. Çalışmanın “Kaynaklar” kısmında taranan eserler ile çalışma bütününde faydalanılan eserlere yer verilmiştir.

Yunus AKTEPE, Erzincan, 2025

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim boyunca şahsıma tevdi ettikleriengin bilgileri ile ışığı ebedî bir kandil misali akademik yolculuğumu aydınlatan, eşsiz tecrübelerini esirgemeyip en zorlu zamanlarda dahi kıymetli desteklerini hiçbir vakit eksik etmeyen, bizlere öğretmenliğin ifade ettiği kutsî değerleri de öğreten hocalarım Sayın Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR ve Sayın Prof. Dr. Turgut BAYDAR’a; bu tezin hazırlanma sürecinde gösterdiği tahammül ile anlayışına sığındığım kıymetli eşime; varlığıyla neşe ve yaşam kaynağım olan biricik kızıma; dünyaya gelişiyle hayatımıza yeniden anlam katan canım oğluma; beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan değerli aileme en kalbî teşekkürlerimi sunarım.

Yunus AKTEPE

MEMLÛK KIPÇAK TÜRKÇESİNDE FİİL TAMLAYICI İLİŞKİSİ

Yunus AKTEPE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Ekim 2025

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

ÖZET

Memlûk Kıpçak sahasında yazılan eserlerden hareketle bu çalışmada, Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiillerin tamlayıcılı ve tamlayıcısız kullanımları ele alınıp fiil-tamlayıcı ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde Memlûk Kıpçak Türkçesinin bütün unsurlarına ait bilgiler verilmiş, ikinci bölümünde ise tezin ana konusunu olan fiil-tamlayıcı ilişkisi açıklanmıştır. Tezin inceleme kısmını oluşturan üçüncü bölüm hazırlanırken Memlûk Kıpçak Türkçesi döneminde yazılmış olan dil yadigârları taranmış ve bu eserlerde yer alan tüm çekimli fiiller tespit edilmiştir. Bu fiiller yüzey yapıda almış oldukları tamlayıcılara veya herhangi bir tamlayıcı almadan müstakil kullanılma durumlarına göre fişlenerek çalışmaya aktarılmıştır. Orijinal metinlerdeki cümle yapıları bozulmadan aktarılmış ve daha sonra bu cümleler Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Tespit edilen örnekler orijinal metinlerdeki yazılış şekillerine bağlı olarak oluşturulan transkripsiyon şekilleriyle çalışmada kullanılmıştır. Örnekler, fiillerin almış oldukları tamlayıcılara ve bu tamlayıcılarla bağlantı kurmak için kullandıkları hâl eki biçimlerine göre tasnif edilerek sınıflandırılmıştır. Alfabetik sıralamaya göre yapılan dizin ile sistematik bir biçimde erişilen tüm fiillere çalışmada yer verilmiştir. Her fiilin ilk olarak varsa tamlayıcısız kullanımına yer verilmiştir. Daha sonra fiillerin belirtme, bulunma ve ayrılma durumlarındaki kullanımları veya birden fazla hâl ekiyle farklı durumlardaki kullanımları da tamlayıcı sayısı belirtilerek gösterilmiştir. Cümlenin yöneticisi olan fiilin Memlûk Kıpçak Türkçesinde tamlayıcılarıyla kurmuş olduğu ilişki sistemi ile bağımsal ve yapısal dil bilgisinde edinmiş olduğu konumunun incelenmesi neticesinde ulaşılan veriler sonuç kısmında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Memlûk Kıpçak Türkçesi, Dil, Fiil, Tamlayıcı, İstem

VALENCY IN MAMLUK KIPCHAK TURKISH

Yunus AKTEPE

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

PhD Dissertation, October 2025

Supervisor: Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR

ABSTRACT

Based on the works written in the Mamluk Kipchak field, this study examines the use of verbs with and without complements and examines the verb complement duality. In the first part of the study, information on all elements is provided, and in the second part, the verb complement relationship, which constitutes the main subject of the thesis, is explained. While preparing the third part, which constitutes the examination part of the thesis, the language heritages written in the period were scanned and all the conjugated verbs in these works were identified. These verbs were transferred to the study by being recorded according to the complements they took in the surface structure or their independent use without taking any complements. The sentence structures in the original texts were transferred without changing and then these sentences were translated into Turkish. The identified examples were used in the study with the transcription forms created depending on the spelling forms in the original texts. The examples were classified and classified according to the complements the verbs took and the case suffix forms they used to establish a connection with these complements. All verbs accessed systematically with the alphabetical index are included in the study. First, the use of each verb without a complement, if any, is given. Then, the use of verbs in the accusative, locative and disjunctive cases or their use in different cases with more than one case suffix is shown by indicating the number of complements. The data obtained as a result of examining the relationship system established by the verb, which is the governing element of the sentence, with its complements and the position it has acquired in the dependent and structural grammar are presented in the conclusion section.

Keywords: Mamluk Kipchak Turkish, Language, Verb, Complement, Valency

İÇİNDEKİLER

MEMLÛK KIPÇAK TÜRKÇESİNDE FİİL TAMLAYICI İLİŞKİSİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER.....	xi
KISALTMALAR.....	xiv
TABLolar LİSTESİ	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIPÇAK TÜRKLERİ VE MEMLÛK KIPÇAK TÜRKÇESİ

1.1. Kıpçak Türkleri.....	10
1.2. Memlûk Kıpçak Türkçesi	15
1.3. Memlûk Kıpçak Türkçesine Ait Eserler	23
1.3.1. Sözlük ve Gramer Kitapları	23
1.3.2. Dinî Kitaplar	29
1.3.3. Askerî Kitaplar.....	32
1.3.4. Edebî Kitaplar	34
1.4. Memlûk Kıpçak Türkçesi Dil Özellikleri.....	35
1.4.1. Ses Bilgisi Özellikleri	35

1.4.1.1. Ünlüler.....	35
1.4.1.2. Ünsüzler	39
1.4.2. Şekil Bilgisi Özellikleri	44
1.4.2.1. Yapım Ekleri	44
1.4.2.2. İsim.....	65
1.4.2.2.1. İyelik Ekleri	65
1.4.2.2.2. Hâl Ekleri.....	66
1.4.2.3. Zamir	69
1.4.2.4. Sıfat	72
1.4.2.5. Zarf.....	74
1.4.2.6. Edat.....	75
1.4.2.7. Bağlaç.....	76
1.4.2.8. Ünlem.....	76
1.4.2.9. Fiil	77
1.4.2.10. Birleşik Fiil.....	83
1.4.2.11. Fiilimsi	85
1.4.3. Cümle Bilgisi Özellikleri	87
1.4.3.1. İsim Cümlelerinde Bildirme.....	87
1.4.3.2. Cümle Kuruluşu	88
1.5. Eserler ve Memlûk Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar.....	89

İKİNCİ BÖLÜM

FIİL TAMLAYICI İLİŞKİSİ

2.1. Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Kavramı.....	94
2.2. Hâl Eki Nöbetleşmesi ve İstem Değişimi.....	118
2.3. Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

3.1. Fiillerin Tamlayıcılı/Tamlayıcısız Kullanımları.....	129
3.2. Fiillerin İstem Dizini	846
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	940
KAYNAKÇA.....	970
ÖZ GEÇMİŞ	976

KISALTMALAR

BÇ	: Bayan Çor
bk.	: Bakınız
BM	: Kitâbu Bulgatü'l-Müştâk fî Lügati't-Türk ve'l-Kıfçak
BV	: Baytaratü'l-Vâzih
CC	: Codex Cumanicus
e.	: Ek
EK	: E'l-Kavânînü'l-Küllîyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye
EM	: E'd-Dürretü'l-Mudiyye fî'l-Lügati't-Türkiyye
GT	: Kitâb Gülistân bi't-Türkî
h.	: Hâl
İM	: İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin
KE	: Kitâbü'l-Ef'âl
KF	: Kitâb fî'l-Fıkh
Kİ	: Kitâbü'l-İdrâk li Lisâni'l-Etrâk
KH	: Kitâb fî Rıyâzâtî'l-Hayl
KN	: Kitâb fî İlmi'n-Nüşşâb
KT	: Kitâb fî'l-Fıkh bi-Lisâni't-Türkî
MG	: Münyetü'l-Guzât
MKT	: Memlûk Kıpçak Türkçesi
MS	: Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî
KM	: Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu

TT : Türkiye Türkçesi
TZ : Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Memlûk Kıpçak Türkçesi Doktora Tez Çalışmaları	89
Tablo 1.2: Memlûk Kıpçak Türkçesi Yüksek Lisans Tez Çalışmaları	91
Tablo 1.3: Memlûk Kıpçak Türkçesi Üzerine Yayımlanmış Kitaplar	93
Tablo 2.1: Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Doktora Tez Çalışmaları.....	126
Tablo 2.2: Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Yüksek Lisans Tez Çalışmaları	127
Tablo 2.3: Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Üzerine Yayımlanmış Kitaplar.....	128

GİRİŞ

Altay dillerine mensup olan Türkçenin oldukça geniş bir coğrafyada yayılma alanına sahip olması, günümüzde en fazla konuşulan dillerin arasında yer alması, bu dile mensup kimselerin dünya tarihinde kilit rolleri üstlenmeleri ve Türk milletinin tarihin eski çağlarından itibaren dünya siyasetinde belirleyici unsur olmasından dolayı Türkçe; dünya üzerinde konuşulan en müstesna dillerden biri hâline gelerek araştırmacıların her dönemde ilgisini çekmiştir. Türkçenin kökeni hakkında araştırmacıların büyük oranda kabul ettiği Altay Dilleri Teorisi hakkında Ercilasun, şunları kaydetmiştir: “Teoriye göre bu diller ortak bir ata dilden iniyordu. Ortak ata dil, farazî bir dildi ve tabiatıyla bir adı yoktu. Akrabalık teorisine inananlar bu farazî dile Altay dili (Altayca) adını verdiler.”¹ Bu teoride Türkçe, Moğolca, Tunguzca, Korece ve Japoncanın aynı kökten çıktığı kabul edilmektedir.

Türk dilinin Altay dil ailesi grubunda yer alan en büyük dil olduğunu belirten Akar, Türkçenin oldukça zengin bir tarihe sahip olduğunu ve günümüzde de geniş bir alanda milyonlarca kişi tarafından kullanıldığı şu şekilde belirtmiştir: “Türk dili, Altay dillerinin gerek yayılma alanı gerekse konuşur sayısı bakımından en büyük dilidir. En eski yazılı belgeleri VII. yüzyıla kadar inebilen Türk dili bugün 10.955.840 m² alanda, yaklaşık 200 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır.”² Türkçe, Köktürk Abidelerinden bu yana önemli aşamalardan geçerek bugün sahibi olduğu kültürel birikimi ve üzerine yapılan sistemli araştırmalarla birlikte akademik literatürde de Altay dillerinin en önemli üyesi olmuştur.

Ahmet Caferoğlu, Altayistik bilgileri doğrultusunda Türk dilini tarihî bakımdan yedi ayrı dönemde ele almaktadır:

I. Altay Çağı (Türk-Moğol Dil Birliği)

II. En Eski Türkçe Çağı (Proto-Türkçe)

III. İlk Türkçe Çağı

IV. Eski Türkçe Çağı (Köktürk, Uygur)

¹ Ahmet Bican Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* (Ankara: Akçağ Yayınları 2020), 17.

² Ali Akar, *Türk Dili Tarihi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015), 36.

V. Orta Türkçe Çağı

VI. Yeni Türkçe Çağı

VII. Modern Türkçe Çağı³

Eldeki çalışmanın ana konusunu olan Memlûk Kıpçak Türkçesi, Caferoğlu'nun yapmış olduğu kronolojik dönemlendirmede Orta Türkçe Çağı isimli döneme denk gelmektedir. Orta Türkçe Çağı, “Türk boylarının batıya doğru göçerek değişik coğrafyalara yayılmasıyla dilde meydana gelen gelişme ve değişmelerin yaşandığı XI-XV. yüzyıllardır.”⁴ Türk boylarının birbirlerinden ayrılarak yeni coğrafyalara yayılmaları farklı yazı dilleri oluşmasına vesile olmuştur. Türkçe, yine bu dönemde hareketliliği neticesinde farklı kültürlerle karşılaşması sonucu dil özellikleri bakımından değişime uğramıştır.

Orta Türkçe Dönemi'ndeki aktif etkileşimleri en yoğun yaşayan Türk lehçelerinden biri Kıpçak Türkçesi olmuştur. Bulunduğu coğrafya nedeni ile Kuzey Türkçesi olarak da ifade edilmesine karşı Kıpçak Türkçesi, sadece eski dünya haritasında kuzey bölgelere denk gelen coğrafyalarda etkili olmamış, çeşitli siyasal gelişmelerin neticesinde güney bölgelerine denk gelen Mısır, Suriye gibi ülkelerde de yayılma alanı bulmuştur. Değişik medeniyet ve milletlerle karşılaşmış olan Kıpçak Türkçesi, Ermeni ve Arap alfabeleri gibi farklı alfabeler ile de yazıya geçirilmiştir. Çalışmamızı, eksen etrafında oluşturduğumuz Memlûk Kıpçak Türkçesi de Orta Türkçe Dönemi'nin hareketli dil yapısı ve gelişimi özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Memlûk Devleti topraklarında konuşulan ve yazılan Türk dili olan Memlûk Kıpçak Türkçesi hakkında Uğurlu genel bir çerçeve çizerek şu bilgileri vermiştir: “Memlûk sultanları ve emirleri, Türkçe kitap yazmayı ve başka dillerden Türkçeye eser tercüme etmeyi teşvik ederek Türkçenin bu bölgelerde büyük bir önem kazanmasında etkili olmuşlardır. Memlûk devletindeki yöneticilerin dili olan Türkçenin öğrenilmesi gereği ortaya çıkmıştır.”⁵

³ Akar, *Türk Dili*, 54.

⁴ Akar, *Türk Dili*, 55.

⁵ Mustafa Uğurlu, *Memlûk Türkçesinde Zarf-fiilli Parçaların Dizimi* (Ankara 1999, s. 10-11).

Problem Durumu

“Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiiller, tamlayıcıları ile nasıl ilişki kurmuştur?” sorusu araştırmamızın temel problemini, aşağıda belirtilen sorular ise alt problemlerini teşkil etmektedir:

Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiiller, tamlayıcısız kullanılmış mıdır?

Bu dönem eserlerinde yer alan fiillerin yüzey yapıda tamlayıcılı ve tamlayıcısız kullanılımları nasıldır?

Memlûk Kıpçak Türkçesindeki fiiller hangi tamlayıcıları ve bir cümle düzeyinde kaç farklı tamlayıcıyı alabilmişlerdir?

Cümle içerisinde tamlayıcılar, unsuru oldukları fiillere hangi hâl eki biçimlerini kullanarak bağlanmıştır?

Eserlerdeki fiiller, yapısal ve bağimsal dil bilgisine göre biçimsel ve anlamsal istem bağlamında nasıl değerlendirilir?

Fiiller tamlayıcıları ile bağ kurarken kullanılan hâl eki biçimleri birbirlerinin görevini üstlenerek nöbetleşmişler midir?

Yöneten öge konumundaki fiiller, kendilerine bağlı tamlayıcı unsurlarla bağ kurarken anlamsal olarak nasıl değişiklikler görülmüştür?

Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan fiiller, fiil-tamlayıcı ilişkisi ve bu ilişki bağlamında biçimsel öğelere göre nasıl sınıflandırılabilir?

Dönem eserlerinde yer alan fiil tamlayıcıları, fiillere bağlanırken hangi görevlerde kullanılmıştır?

Tamlayıcıların yapısal olarak fiillere bağlanma biçimlerine ve fiile göre cümle içindeki konumları değerlendirildiğinde işlevleri nelerdir?

Türkiye Türkçesi ve Memlûk Kıpçak Türkçesinin benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?

Bir dilin öğretiminde fiillerin tamlayıcılarla kurmuş oldukları ilişkinin tam olarak kavranmasının yeri ve etkisi nedir?

Araştırmanın Amacı

Memlûk Kıpçak Türkçesi eserlerinden belirlenen çekimli fiillerin tamlayıcı ve tamlayıcısız kullanım yapılarının tespiti, bu yapıların biçimsel ve anlamsal oluşum şekilleri ile anlatıma olan etkisini incelemek ve fiil-tamlayıcı ilişkisinin yapısal ve bağlamsal istem bağlamında özelliklerinin Türkiye Türkçesi ile mukayese edilerek açıklanması amaçlanmaktadır. Dönem eserlerinde kullanılan fiil-tamlayıcı yapılarındaki ilişkilerin hangi hâl ekleriyle yapıldığı, hâl eksiz kullanımların mevcut olup olmadığı, bu yapıların eklere göre hangi işlevlerde kullanıldığı, fiil-tamlayıcı ilişkilerinin anlamsal ve biçimsel istem bağlamının nasıl olduğu gibi sorular bu alanda çalışma yapılmasını elzem kılmıştır. Cümlelerin yöneten ögesi konumunda olan fiilin yapısal ve bağlamsal dil bilgisi temelinde, anlamını tamamlaması veya ifade etmek istediği yargıyı tam olarak bildirebilmesi için cümle içinde yüzey yapıda gösterilen veya doğrudan belirtilmeyip derin yapıda mevcut olan kendine bağlı diğer tamlayıcı unsurları nasıl yönettiği de araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışma neticesinde Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan fiil-tamlayıcı ilişkileri ve bu yapıları oluşturan anlamsal ve biçimsel öğelerin, her yönüyle incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Altay dillerinin mensubu, aynı zamanda bu dil grubunda etkin bir yer sahibi olan Türkçe; eşsiz zenginlik emarelerinin ve güçlü tarihinin neticesi olarak farklı lehçeleri bünyesinde barındırmaktadır. Tarihi süreçte ve bulunduğumuz zamanda bu müstesna niteliğini yaşatmış ve yaşatmaya da devam etmektedir. Memlûk Kıpçak Türkçesi de dil tarihimize ışık tutması ve güçlü bir edebi birikime sahip olması bakımından, zengin Türkçe ailesinin müstesna üyelerinden biridir. Dönem boyunca oluşturularak Türkoloji mirasına sunulmuş olan gramerler, sözlükler, askerî kitaplar, edebî eserler ve dinî kitapların her birinin ayrı bir dil yadigârı hüviyeti taşıması bu müstesnalığın adeta bir kanıtı niteliğindedir. Bu bağlamda Memlûk Kıpçak Türkçesinin her yönüyle analiz edilmesi ve anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Memlûk Devleti'nin farklı Türk boylarına mensup kimseleri bünyesinde barındırması, bu devlet yöneticileri ve halkı arasında lehçe zenginliklerini bir arada bulunduran bir Türkçenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu zengin Türkçe ile Memlûk Kıpçak Türkçesi dönemi süresince güçlü bir edebî birikimin oluşması, bilhassa

bu devirde gramer ve sözlükler temelinde dil çalışmalarını içeren eserlerin verilmiş olması Memlûk Kıpçak Türkçesine Türkoloji sahasında ayrı bir önem kazandırmaktadır. Aynı zamanda bu gramer ve sözlüklerin Türkçeyi öğretmeyi hedef edinmiş eserler olması, Türkçe eğitiminin ve bu eğitimin önemli bir alanı olan dil bilgisi öğretiminin de geçmişine ışık tutarak bugününe kaynaklık etmektedir. Türkçe eğitiminde önemli hususlardan biri olan dil bilgisi öğretimi, bir dili tüm nitelikleriyle kavrayabilmeyi hedeflemektedir. Dili oluşturan unsurları bir bütün hâlinde değerlendirmek ve parça bütün ilişkisini benimseyip aktarabilmek bu hedefin amacına uygun bir şekilde gerçekleşebilmesi için önem arz etmektedir. Bir dili anlamının ön koşullarından biri de şüphesiz dil yapısında önemli bir unsur ve yönetici öge konumunda olan fiilin yönetim çerçevesini tam olarak izah etmektir. Cümle örgüsünde temele alınan fiilin bu oluşumda tek başına kullanımının veya tamlayıcı ya da tamlayıcılarla birlikte kullanılırken kendine bağlı unsurlarla kurduğu ilişkinin tam olarak analiz edilip anlaşılması, bir dilin öğretimi için vazgeçilmez bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, fiillerin bağlamsal yapıda tamlayıcılarıyla birlikte oluşturduğu ilişkiyi oldukça önemli bir konuma taşımaktadır.

Eldeki çalışmaya konu olan doktora tezi de bu düşüncelerden hareketle, Memlûk Kıpçak Türkçesinden yola çıkılarak Türkçenin derin niteliklerini ortaya çıkarmak amacıyla filolojide önemli bir konu olan fiil-tamlayıcı ilişkisinin dönem özelinde incelenmesi ve analiz edilmesi hedefiyle hazırlanmıştır. Bir lehçenin yansıttığı dil özelliklerinin tam olarak anlanabilmesi ve dil aktarmalarının eksiksiz yapılabilmesi, dil kuruluşunda önemli bir etkisi olan fiil-tamlayıcı ilişkisinin derin bir şekilde kavranmasına bağlıdır. Çalışma neticesinde erişilen veriler, dönemin fiil-tamlayıcı ilişkisinde kurulan yapıların biçim ve anlam özelliklerinin istem bağlamında tam olarak gün yüzüne çıkmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca çalışma bünyesinde oluşturulacak olan fiil dizini de Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan tüm fiillere erişilebilmesini olanaklı kılacaktır. Bu bakımdan eldeki tez, özellikle Memlûk Kıpçak Türkçesine ait fiil-tamlayıcı ilişkisi kapsamında daha önce yapılmış bir çalışma olmaması nedeniyle de sahada önemli bir açığın kapanmasına katkıda bulunacaktır. Aynı zamanda tarafımızca hazırlanan bu çalışma, hem dil bilgisi öğretiminde en temel konulardan biri olup bir dilin felsefi alt yapısına erişilebilme imkânı sunan fiil-tamlayıcı ilişkisinin öneminin hem de Türkçenin geçmişine ışık tutan Memlûk Kıpçak Türkçesinin tarihsel gelişimindeki

yerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sunarak daha etkili bir Türkçe eğitiminin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın veri kaynağı Memlûk Kıpçak Türkçesi; dökümanları ise Memlûk Kıpçak Türkçesi döneminde yazılan İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selatin, Kitâb Gülistân bi't-Türkî, Münyetü'l-Guzât, Baytaratü'l-Vâzih, Kitâb fi-İlmi'n-Nüşşâb (Hülâsa), Kitâb fi-Rîyazati'l-Hayl, Kitâb fi'l-Fıkh, Kitâb fi'l-Fıkh bi-Lisâni't-Türkî, Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî, Kitâbü'l Ef'âl, Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk, Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye, Bülğatü'l-Müştâk fi Lügati't-Türk ve'l-Kıfçak, E'l-Kavânînu'l-Küllîyye li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye, E'd-Dürretü'l-Mudiyye fi'l Lügati't-Türkiyye isimli eserler oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Çalışma, Memlûk Kıpçak Türkçesi ile yazılıp nüshası neşredilmiş eserlerin taranmasıyla ulaşılan çekimli fiiller ile hazırlamıştır. Bu bağlamda çekimli fiil örnekleri, çalışma grubunda belirtilen eseler ile sınırlandırılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırma sonucunda erişilen bulguların, çalışmanın amacı ve ifade edilen problem durumlarıyla örtüşmektedir. Araştırma yapılan alandaki tüm eserlere erişilmesi ve tezin Memlûk Kıpçak Türkçesi ve fiil-tamlayıcı ilişkisi üzerine yapılacak olan farklı çalışmalarda da kullanılabilir olması çalışmanın geçerliliğine katkı sunmaktadır.

Sonuç kısmında ifade edilen verilerin birbirini doğrular ve destekler nitelikte olması, çalışmanın kendi içinde tutarlı olduğunu göstermektedir. Çalışma boyunca kullanılan örneklerin ve verilerin analiz edilmesiyle oluşan sonuçların doğrulanabilir olması, tezin güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, betimsel yöntemin genel tarama modelinde hazırlanmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da

örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.⁶ Bu tür modellerde daha çok evreni temsil yeteneğine sahip belirli bir örneklem grubu alınarak, bu örneklem grubu üzerinde çalışır ve sonuçlar evrene genellenir.⁷

Bu tür araştırmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek duymadan elde edebilir. Yayın taraması yapıp liste oluşturulduktan sonra ulaşılmak istenen amaçlar doğrultusunda bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesi gerekir. Araştırmacının belgeleri iyi anlaması, seçici bir gözle, amaçlarına uygun olarak incelemesi önemlidir.⁸ Veri toplama işleminin ekonomik ve kolay olması ile kaynak olarak kullanılan belgelerde bir değişme olmadığı için, veri toplamada güvenilirliğin en üst düzeye çıkarılması belgesel tarama tekniğinin faydalarıdır. Bu tekniğin sınırlılıkları ise toplanabilecek bilgiler açısından kendinden önceki çalışmalara bağımlı olması, kitaplık ve belgeliklerin iyi düzenlenip sınıflandırılmadığı ortamlarda uygulanmasının zorluğu, yazarın yazdığı ile okuyanın, araştırmacının anladığı arasında farklar olabilmesidir.⁹

Araştırmanın amacına uygun verilerin toplanması için belgesel tarama tekniğinin genel tarama türü kullanılmıştır. Bu çalışmada genel tarama türü ile erişilen verilerin analizi için belgesel tarama tekniğine başvurulup doküman incelemesi yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Memlûk Kıpçak Türkçesi sahasında yazılan on altı eser taranarak bu eserlerde yer alan çekimli fiiller tespit edilmiştir. Bu fiillerin tamlayıcı ve tamlayıcısız kullanımlarını göstermek için örnek cümleler çalışmaya aktarılmış ve analiz edilmiştir. Çalışmaya kaynaklık eden eserler, bu kısımdan itibaren “Kısaltmalar” bölümünde gösterilen kısaltma şekilleri ile kullanılmıştır. Öncelikle sahanın asıl temsilcisi olduğu kabul edilen İM, GT, BV ve MG taranmıştır. Bu eserlerde erişilen çekimli fiillerin hepsi çalışmaya aktarılmıştır. Fiillerin her bir eserdeki kullanım ve tamlayıcı yapılarını göstermek amaçlanmıştır. Bu dört eserde yer almayan çekimli fiilleri de inceleyebilmek için içerisinde çeşitli cümle yapıları barındıran KE, KT, KF, KH, KN ve MS taranmıştır. İlk dört eserde yer almayıp burada erişilen fiiller de incelenmiştir. Sahadaki tüm eserleri

⁶ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009), 79.

⁷ Remzi Y. Kınal, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014), 111.

⁸ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999), 189.

⁹ Kınal, *Bilimsel*, 179.

görebilmek için sözlük ve gramer şeklinde oluşturulan diğer eserler Kİ, BM, TZ, EM, EK ve KM de taranmıştır. Önceki iki taramada ulaşılamamış olan çekimli fiil örnekleri de araştırmaya aktarılmıştır. Bu taramalardan sonra eserlerin dizinleri de ayrıca taranmış ve bütün çekimli fiillerin görülmesine gayret edilmiştir. Çalışmanın temelini fiillerin tamlayıcılarla kurduğu ilişki oluşturmaktadır. Bu nedenle eserlerden bu ilişkiyi tam manasıyla gösteren çekimli fiil örnekleri fişlenerek alınmıştır. Fiil kökenli olduğu hâlde çekimli fiil olarak kullanılmayan diğer unsurlar, fiiller ile tamlayıcıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla uzaklaşılacağı ve farklı bir araştırmanın alanını oluşturacağı için çalışmaya aktarılmamıştır.

Örnekler, neşredilen metinlerdeki transkripsiyon şekillerine sadık kalınarak çalışmaya aktarılmıştır. Alınan her bir örneğin sonunda yer alan parantez işaretlerinin içinde ait olduğu eserin kısaltması ile orijinal nüshadaki sayfa ve satır numarası belirtilmiştir. Çeşitli veriler aracılığıyla daha kapsamlı bir analiz yapabilmek için bir eserde yer alan tamlayıcılı veya tamlayıcısız fiil kullanımlarının hepsi çalışmada gösterilmiştir. Tamlayıcısız kullanılan fiiller ayrıca nesne alabilme veya alamama durumlarına göre farklı başlıklarda sınıflandırılmıştır. Fiillerin Kıpçak Türkçesindeki kullanımları ve aktarılan örnekteki anlamları esas alınarak nesne alamayan tamlayıcısız fiiller [-] işaretiyle, nesne alabilen tamlayıcısız fiiller ise [0] şeklinde gösterilmiştir. Çalışmanın kapsam genişliğini arttırmak ve fiillerin tamlayıcılarıyla kurduğu tüm ilişki şekillerini göstermek hedeflenmiştir. Bu amaçla bir fiilin sahip olduğu farklı sayıdaki tamlayıcılar, farklı sözcük türü ve kelime grubunda yer alan tamlayıcılar, cümle içinde fiile göre farklı sıralama ve konumda yer alan tamlayıcılar ayrı ayrı örneklerle gösterilmiştir.

Fişlenen fiiller çalışma boyunca alfabetik bir dizin oluşturacak şekilde sıralanmıştır. Her fiilin ulaşılabilen tamlayıcılı ve tamlayıcısız kullanımları çalışmaya aktarılmıştır. Tamlayıcılar aldıkları hâl eklerine göre yalın hâl, belirtme hâli, yönelme hâli, bulunma hâli ve ayrılma hâli sıralamasıyla incelenmiştir. Tamlayıcıların eksiz kullanıldığı hâl çekimleri de gösterilmiştir. Teklik şahıs zamirlerinin çekimlendiği biçimler ayrıca incelenmiştir. Birden fazla tamlayıcılı örnekler gösterilirken tamlayıcı sayısı esas alınmıştır. Veriler tamlayıcı sayısı, hâl çekimi ve hâl çekiminde kullanılan eklerin biçimi gösterilmek suretiyle ayrıca sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Bir fiil tamlayıcı sayısına, tamlayıcı tipine, tamlayıcı biçimine, tamlayıcı türüne, tamlayıcının

yerine ve görevine göre tasnif edilerek örneklendirilmiştir. Memlûk Kıpçak Türkçesinde vasıta hâli, “birle, bile, bilen” gibi ayrı yapılarla gösterildiğinden fiil-tamlayıcı ilişkisi içinde değerlendirilmemiş ve çalışma bütünlüğünü bozmamak için araştırma kapsamına alınmamıştır. Cümleler, fiil-tamlayıcı ilişkisini gösteren yapının bozulmamasına dikkat edilerek çalışmaya aktarılmıştır. Memlûk Kıpçak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin dil yapılarını da karşılaştırabilmek için fişlenen cümleler Türkiye Türkçesine aktarılmış ve orijinal cümlenin altına tırnak içinde yazılmıştır. Türkiye Türkçesine aktarım yapılırken manzum eserlerde şiir dili göz önünde bulundurulmuştur. Kurallı olarak aktarıldığında anlam bütünlüğü bozulacak olan devrik cümle yapıları kurallı hâle getirilmemiştir. Memlûk Kıpçak Türkçesinde Türkiye Türkçesine göre kullanımı farklı olup altı çizilerek belirtilen hâl ekleri, eksiz ifade edilen hâl durumları, kullanılan fazla ekler ve kullanılmayan eksik ekler parantez içinde ifade edilmiştir. Çalışmada madde başı olarak incelenen tüm fiillerin sözlük anlamları verilmiştir. Fiillerin uzak anlamları Roma rakamlarıyla belirtilmiş, yakın anlamları ise farklı numaralarla gösterilmiştir. Sözlük anlamlarının çalışmaya aktarılmasında öncelikle *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*¹⁰ isimli eser, eserleri neşreden araştırmacılar tarafından hazırlanan sözlükler ve *TDK Türkçe Sözlük* kullanılmıştır. Fiillerin bu sözlüklerde madde başı olarak verilen farklı biçimleri, dönemin dil çeşitliliğini yansıtmak amacıyla ayrıca incelenmiştir.

¹⁰ Recep Toparlı, Hanifi Vural ve Recep Karaatlı, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014).

BİRİNCİ BÖLÜM

KIPÇAK TÜRKLERİ VE MEMLÛK KIPÇAK TÜRKÇESİ

1.1. Kıpçak Türkleri

Türk milleti tarih boyunca yaşadığı siyasi olaylar neticesinde sınırları belirli, sabit bir coğrafyada hüküm sürmemiş ve geniş bir alanda yaşayarak hâkimiyet kurmuştur. Bu durum doğal olarak Türk milletinin farklı boy ve kavimlere ayrılmasına neden olmuştur. Farklı boy ve kavimlerin yaşadıkları coğrafyanın farklılaşması, çeşitli milletlerle komşu olunması, yine farklı milletlerle ticari ve siyasi ilişkilerin gelişmesi gibi etkenler, bu boy ve kavimlerin kültürlerini, yaşam biçimlerini ve kaçınılmaz olarak kullandıkları Türkçeyi etkilemiştir. Karamanlıoğlu Türk milletinin mensuplarından bir kavmi ifade eden Kıpçak kelimesinin etimolojik özellikleri hakkında şunları kaydetmiştir: “Kıpçak kelimesinin asıl şekli Kıpçak) (<Kıbçak)’dır. Daha sonra ses değişimleri ile Kıpçak), Kıpçak), Hıfçak ve Hıfçak şekillerine de girmiştir. Uygur vesikalarında bir şahıs adı olarak da geçen bu sözün kökeni ve anlamı kesin olarak belli değildir.”¹¹

Karamanlıoğlu bu kelimenin DLT’deki anlamı ve çeşitli araştırmacılar tarafından tespit edilen anlamı hakkında ise eserinin aynı bölümünde şu bilgilere yer vermiştir: “Mahmud Kâşgarî’de; 1. Türklerden büyük bir bölük, 2. bu bölüğün oturduğu ve 3. Kâşgar yakınlarında bir yer adı olarak geçmektedir.”¹² Kıpçak kelimesinin tarihi vesikalarda tespit edildiği ilk yere ait bilgileri veren Ercilasun, Bayan Çor bitiginde yer alan Kıpçak ifadesine dayanarak Doğu Köktürklerinin Kıpçak Türkleri olduğu ihtimalini beyan etmiştir.¹³

¹¹ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, *Kıpçak Türkçesi Grameri*, (Ankara: TDK Yayınları, 2019), 17.

¹² Karamanlıoğlu, *Kıpçak Türkçesi*, 17.

¹³ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 355.

Akar¹⁴, Kıpçak Türklerini temsil edip farklı milletlere ait tarihi kaynaklarda yer alan kavramları aktarmıştır. “Kıpçaklara, Bizans kaynaklarında *Koman* veya *Kuman*, İslam kaynaklarında *Kıpçak* veya *Kıfçak*, bölgelerinde ise *Dest-i Kıpçak* (=Kıpçak Bozkırı) denmiştir. Bunlar için Rus kaynaklarında *Polovets* terimi kullanılmıştır.” Akar Kıpçak Türkleri için kullanılan bu kavramların Kıpçakların fiziki özellikleri ile de alakalı olduğunu belirtip kelimenin etimolojisinin ise karmaşık olduğunu vurgulamıştır. “Kıpçaklar, diğer Türk boylarına göre biraz daha sarışın ve mavi gözlüdürler. Zaten *Kuman*, *Kıpçak* ve *Polovets* kelimeleri de aynı anlama gelir. “Kıpçak” adı Türk kaynaklarında da isim sıfat ve etnonim olarak kullanılmış olmasına rağmen kelimenin kökeni ve etimolojisi ile ilgili bilgiler karışıktır.”¹⁵

Kıpçak Türkçesi Grameri adlı kitabının giriş kısmında Karamanlıoğlu, Kıpçakların tarihlerine genel hatları ile değinerek oldukça geniş bir coğrafyada görüldükleri hâlde Kıpçak Türklerinin merkezi bir devlet kuramadıklarını, bu durumun oluşmasında yayılım alanlarının büyüklüğünün etkili olabileceğini aktarmıştır.¹⁶

Güner, Kıpçak Türkçesi Grameri isimli eserinin giriş kısmında Kıpçakların tarih sahnesine çıkışlarını ve ilk etapta yaşadıkları coğrafi bölgeleri şu şekilde özetlemiştir: “XI. yüzyıl başlarında Yayık Nehri boylarında yaşayan Kıpçaklar, 1030 yılı başlarında doğudan gelen Ki’tan baskısı, yer ve otlak darlığı gibi sebeplerle İtil Nehri üzerinden batıya yöneldiler. Önlerindeki Uz kitlelerinin 1048’de Balkanlar’a çekilmesi sonucu Güney Rusya’ya ulaştılar ve Rus prenslikleriyle komşu oldular.”¹⁷

Kıpçaklar; etkin oldukları yıllarda büyük ve kendi iradelerinde olan bir devlet kuramamalarına rağmen Kafkas, Bizans ve Kuzey Karadeniz bölgelerinde oldukça etkin olduklarını belirterek Kıpçak Türklerinin bölgenin siyasi geleceğinin şekillenmesindeki rollerini ve bazı bölgelerin Türkleşmesine olan katkılarını vurgulamak gerekmektedir.¹⁸

Karamanlıoğlu; Kıpçak ve Kumanların daha sonra aynı isimde birleşen iki farklı kavim olduklarını öne sürmüştü: “Müslüman yazarlar tarafından “Kıpçak”, Avrupalılarca genellikle “Kuman” (Yun. Komanen, Lat. Kuman, Mac. Kun, Rus. Polovtsi, Alm.

¹⁴ Akar, *Türk Dili*, 215.

¹⁵ Akar, *Türk Dili*, 215.

¹⁶ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 17.

¹⁷ Güner, *Kıpçak Türkçesi Grameri* (Ankara: TDK Yayınları, 2020), 24.

¹⁸ Akar, *Türk Dili*, 217.

Falben) adı ile anılan kavmî birlik, aslında, sonradan birleşen iki ayrı Türk kavmidir.” ve Kumanların Ruslara yenildikten sonra doğudan gelen Kıpçaklar ile birleştiklerini ifade etmiştir: “Bu yenilgiden sonra dağılan Kumanlar, yerlerini doğudan gelen yeni bir Türk kavmine, Kıpçaklara terk ettiler. Artık Kıpçak adı altında birleşen bu Türk kavimleri Avrupa’da Kuman adı ile anılmakta devam etmiştir. XII. asırdan beri Kuman ve Kıpçak adları aynı halkı göstermektedir.”¹⁹

Böyle bir tartışmanın yaşanmasında onların yaşadıkları coğrafyanın genişliğinin ve fiziki özelliklerinin belirleyici unsur olduğu ve bu durumun da Kıpçakların adlandırılmasında etkili olduğu söylenebilir. “Kıpçakların adının ilk defa geçtiği Rus kaynaklarında Türkmen, Peçenek ve Uzlarla aynı kavimden oldukları vurgulanır (Uydu Yücel 2002:420). Bu durum ikincil Kıpçak adının bu kabile konglomeratosunda sarışın Kumanlardan sonra Kıpçakların idareyi ellerine almış olduklarını gösterir (Rasonyi 2006:116).”²⁰

Ercilasun; Kumanların, Kıpçakları oluşturan yedi boydan biri olduğu bilgisini aktarmış ve Kıpçakların diğer boylarla birlikte oluşturduğu Kimeklerin ise Köktürklerle olan bağlantısını ifade etmiştir.²¹ Akar da Kıpçak kavminin aslında iki Türk boyunun birleşmesi ile oluştuğunu belirterek tarihi süreçte yaşadıkları sonucu farklı bölgelere göç ettiklerini kaydetmiştir.²²

Kimeklerden ayrılıp müstakil bir boy haline gelen Kıpçakların Oğuzlarla yaşadıkları, Dede Korkut boylarına da yansıyan siyasi çatışmalar sahne olmuştur. Kıpçaklar, siyasi olarak güçlenmiş ve Deşt-i Kıpçak bölgesinde hâkimiyet kurmuşlardır.

23

Avrupa’nın içlerine kadar ilerleyen Kıpçakların, Karadeniz’in kuzeyinde kurmuş oldukları egemenliğe değinen Akar, Kıpçak Türklerinin daha sonra Tuna boylarına inmesi hakkında şunları ifade etmiştir: “Kıpçaklar, 1060’tan sonra Uzları Tuna boyuna doğru sürerek Transilvanya-Macaristan’a doğru ilerlemişlerdir. 1087’de Bizansla arası açılan Peçenek komutanı Tatuş, Tuna’nın doğusundaki Kıpçaklardan yardım istemiştir.

¹⁹ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 17.

²⁰ Galip Güner, *Kıpçak*, 24.

²¹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 355.

²² Akar, *Türk Dili*, 215.

²³ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 356-357.

Bu suretle, Tuna kıyılarının zengin ve bitek arazisine inen Kıpçaklar, bir daha bölgeden ayrılmak istememişler, zaman zaman Peçeneklerle bu yüzden araları açılmıştır.”²⁴

Rus vesikalarında “Polovets” kavramı ile ifade edilen Kıpçak Türkleri bilhassa Ruslar ile komşu olduktan sonra Karadeniz’in kuzeyinde etkili olmuşlar ve Avrupa siyasetini derinden etkileyerek geniş bir coğrafyada farklı devlet ve milletlerle çeşitli ilişkiler kurmuşlardır.²⁵ Kıpçakların siyasi tarihlerinde Ruslarla ilişkilerinin önemli bir yeri ve etkisi olmuştur.²⁶

Kıpçakların 12. asırda siyasi olarak etkin oldukları bölgelere değinen Ercilasun; Kıpçak Türklerinin Ruslarla yaşadıkları mücadelenin İgor Destanı’nın, Oğuzlarla karşı Gürcülere yardım etmelerinin de Dede Korkut boylarındaki Kıpçak-Oğuz çatışmasının konusu olduğunu aktarmıştır.²⁷

Güner, bilhassa Doğu Avrupa da etkili olan Kıpçakların 11. ve 12. yüzyıl boyunca bu bölgede hareketli olduklarını ve bölge siyasetine doğrudan şekillendirdiklerini belirtmiştir.²⁸

Kıpçakların bu yüzyıl boyunca siyasi olarak etkin olmalarına rağmen bizzat kendileri tarafından bir devlet kuramadıklarına da değinen Ercilasun, bu süreçte Kıpçak Türkleri ve Moğollar arasında yaşanan gelişmeleri de şu şekilde belirtmiştir: “Cengiz’in torunu Batu Han 1236’da geldi. İdil Bulgarlarını, Kıpçakları, Rusları, Doğu Avrupa kavimlerini çiğnedi ve 1241’de Altun Ordu Hanlığını kurdu. Kıpçaklar mağluplar arasındaydı ama Altun Ordu Hanlığının esas kitlesini de onlar oluşturdu; üstelik Batu Hanın önünden kaçıp İdil bölgesine giderek oradaki Bulgar Türklerini de Kıpçaklaştırdılar.”²⁹

Moğolların tüm dünyayı kasıp kavuran batı seferlerinin Kıpçaklar üzerindeki etkileri ve Kıpçakların bu süreçte yaşadıkları neticesinde üstlendikleri tarihsel roller hakkında Akar, şunları kaydetmiştir: “Moğol istilası, bölgenin Kıpçaklaşmasını, dolayısıyla Bulgar dili yerine Kıpçakçanın geçmesine zemin hazırlamıştır. Moğol ordusunda görev yapan birçok Kuman-Kıpçak unsurunun bulunduğu muhakkaktı.

²⁴ Akar, *Türk Dili*, 215.

²⁵ Güner, *Kıpçak*, 23.

²⁶ Akar, *Türk Dili*, 216.

²⁷ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 357.

²⁸ Güner, *Kıpçak*, 24.

²⁹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 357.

Moğollar, egemenliklerini kabul edenleri ise maiyetlerine almışlardır, bunlar, daha sonra kurulacak Altın Ordu devletinin temelini atmışlardır.”³⁰

Karamanlıoğlu, özellikle Moğol akınlarından sonra Kıpçakların büyük bir kısmının dağıldığını ve uzun yıllar mücadele ettikleri Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan ve Rusya halklarının etkisine girerek Hristiyanlaşıp benliklerini yitirdiklerini aktarmıştır.³¹

Moğolların, Kıpçakların Mısır’a göç edip orada devletleşmesine sebep olan seferlerinin dil tarihimiz açısından doğurduğu sonucu; Akar, şu cümlelerle izah etmiştir: “Batu Han ordularının önünden kaçan bazı Kıpçaklar, Karadeniz ve Balkanlar üzerinden Mısır’a gittiler ve orada bazı Eyyubîlerin kölemenleri, ücretli askerleri oldular. İşte bu ücretli askerler, daha öncekilerle de birleşip 1250’de Eyyubî hanedanını devirerek Mısır’da Memlûk (Kölemen) devletini kurdular.”³² Bugünkü tarih literatüründe Memlûk veya Kölemen olarak geçen bu devletin kendi dönemindeki Arapça tarihlerde adı ed-devletü’t-Türkiyye (Türk Devleti) idi.

Eldeki çalışmanın da konusu olan Memlûk Kıpçak Türkçesinin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlayan Memlûk devleti, Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferine kadar siyasi varlığını devam ettirmiş ve Türkçeye önemli hizmetlerin verilmesini sağlamıştır.³³

Kuman-Kıpçakların siyasi, askerî ve kültürel olarak adlarını duyurdukları bir başka coğrafya, Kıpçak yurdunun çok uzağındaki Mısır olmuştur. Abbasilerden itibaren Arap-İslâm devletleri, saray muhafızı olarak Türklerden oluşturulan birlikleri kullanmaktalardı. Bunu Mısır’daki Eyyubî devleti de uygulamış, Karadeniz’in kuzeyindeki Kıpçak ülkelerinden Kıpçak, Oğuz ve Çerkezlerden oluşan birlikler oluşturmuştur. Bu Türk unsurları birlikte, aynı kışlalarda yaşadıkları için dillerini ve kültürlerini korumuşlardır. Bunlar arasında zekâ ve yetenekleri ile devletin üst mertebelerine yükselenler olmuştur. “Böylece, Kıpçak Türkçesi, Mısır’da aydınlar, aristokratlar arasında rağbet görmeye başlamıştır. 1250’de Kıpçak kıtalarının komutanı Aybek, Eyyubî sülalesine son vererek Memlûklular (Kölemenler) devletini kurdu.”³⁴

³⁰ Akar, *Türk Dili*, 217.

³¹ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 17.

³² Akar, *Türk Dili*, 217.

³³ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 367.

³⁴ Akar, *Türk Dili*, 217.

Moğol seferinin etkileri ile tarih sahnesindeki rolleri de değişen Kıpçakların bir kısmının Altın Ordu devletinde görev aldıklarını bir kısmının ise Mısır'a göç ederek burada devletleştiklerini Güner şu şekilde belirtmiştir: “Batu Han’ın önünden kaçarak İdil bölgesine giden bazı Kıpçak toplulukları oradaki Bulgar Türklerini de Kıpçaklaştırdılar. Bir kısmı paralı asker olarak gittikleri Mısır ve Suriye’ye yerleşip devlet kademelerinde yükselerek Memlûk Devleti’ni kurdular.”³⁵

Kıpçak hâkimiyetine son veren Moğolların devlet yönetiminde Kıpçaklar, önemli görevlere getirilmiştir, özellikle köle olarak getirildikleri Mısır’da güçlü makamlara erişmişlerdir.³⁶ Karamanlıoğlu, Mısır’da Kıpçakların yanında diğer bir Türk kavmi olan Oğuzların da varlığına dikkat çekerek bu dönem Mısır’da devlet yönetiminde ve tebaada Kıpçak-Oğuz kaynaşmasının yaşandığını belirtmiştir. Karamanlıoğlu, bu kaynaşmanın, o dönem yazılan eserlerde Kıpçak lehçesinin yanında Oğuz lehçesinin de yer almasına etkisi olduğu ifade etmiştir.³⁷

1.2. Memlûk Kıpçak Türkçesi

Kıpçak ve Oğuz Türkçesinin tarihsel süreçte oldukça yakın bir ilişki içerisinde olması nedeniyle iki dil grubunu birbirinden ayrı tasnif etmenin zorlaştığını belirten Karamanlıoğlu bu durumu şu şekilde izah etmiştir: “Tarihî kader birliği dolayısı ile Kıpçakların uzun müddet Türkmenlerle birlikte yaşamaları neticesinde Kıpçakça da Türkmence ile yakın temasta bulunmuştur. Bunun sonucunda Kıpçakça metinlerin dili, Türk dili sınıflamalarında kesin bir yere konulamamıştır.”³⁸

Orta Türkçenin kuzey-batı kolunu, Kuman-Kıpçak boylarına mensup Türklerin konuşma dili olan Kıpçakça oluşturur. Kıpçak Türkçesi ile Kıpçakların asıl vatanı olan Karadeniz’in kuzeyi boyunca uzanan Deşt-i Kıpçak bölgesinde yalnızca *Codex Cumanicus* ve Ermeni Kıpçakçası metinleri yazılmış, diğer Kıpçakça eserler ise Mısır ve Suriye’de verilmiştir. Kıpçakça eserleri dil özelliklerine göre üç gruba ayırmak mümkündür:

1. Codex Cumanicus,

³⁵ Güner, *Kıpçak*, 24.

³⁶ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 18.

³⁷ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 18.

³⁸ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 19.

2. Altınordu, Mısır ve Suriye’de yazılan Kıpçak Türkçesi eserler,
3. Kırım’daki Ermeni cemaatinin kullandığı Ermeni Kıpçakçası.³⁹

Eckmann, Kıpçak Türkçesini Orta Türkçe içerisinde göstermiş ve farklı nitelikler doğrultusunda üç dönemde incelemiştir. “Orta Dönem Türkçesinin kuzeybatı kolunu oluşturan Eski Kıpçak Türkçesi kendi içinde farklı zaman, çevre ve kaynağa göre: 1. Bozkır Kıpçakçası (Kumanca), 2. Memlûk Kıpçakçası, 3. Ermeni Kıpçakçası olarak üçe ayrılmaktadır.”⁴⁰ Eckmann, Memlûk Kıpçak Türkçesini ise kendi içinde yine üçe ayırıp bu dönemleri şu şekilde belirtmiştir:

- a) Asıl Memlûk Kıpçakçası,
- b) Oğuz-Kıpçak Karışık Diyalekti,
- c) Osmanlıca (Eckmann 1996:53,54).⁴¹

Türkçeye eşsiz hizmetler sunan ve bugün araştırmamıza kaynaklık eden dil yadigârlarının oluşturulmasını sağlayan Memlûk Devleti ve bu devletin kültürel yaklaşımı hakkında Eckmann, şunları kaydetmiştir: “Memlûk sultanları, diğer islam hükümdarları gibi, sanat, ilim ve edebiyatı himâye ettiler. Onların himâyesi altında, Arap tarihçiliği ve bilhassa müsbet ilimlerde mükemmel eserler vücûda getirildi.”⁴²

Kıpçak Türklerinin, Mısır’da yaşadıkları devletleşme sürecini Akar, “Eyyubiler devleti döneminde Kırım ve Kıpçak bölgelerinden Mısır’a saray muhafızı olarak götürülen Kıpçak ve Oğuz gençleri, bir süre sonra askerlikteki etkin yapılarından ve konumlarından dolayı bütün devlet işlerini ve işleyişini kontrol altına aldılar. Böylece Mısır’da Memlûklular (Kölemenler) olarak bilinen Kıpçak-Türk devleti kuruldu.”⁴³ cümleleri ile belirtmiş ve bu devletin himayesinde Türkçenin gelişim sürecine girdiğini belirtmiştir.⁴⁴

12. ve 13. yüzyılda köle olarak geldikleri Mısır’da zamanla devletleşip yönetimi elen alan ve bu sayede bölgede Türkçenin gelişimine yadsınamaz katkılar sunup

³⁹ Akar, *Kıpçak*, 218.

⁴⁰ Can Özgür, *Kıpçak Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 61.

⁴¹ Can Özgür, *Kıpçak*, 61.

⁴² Janos Eckmann, *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (çev. Osman Fikri SERTKAYA) (Ankara: TDK Yayınları: 2017), 52.

⁴³ Akar, *Türk Dili*, 221.

⁴⁴ Akar, *Türk Dili*, 221.

günümüze müstesna eserlerin ulaşmasını sağlayan Kıpçak Türklerinin bu devletleşme sürecine yönelik Güner şunları aktarmıştır: “Bu dönemde satın alınan oldukça fazla sayıdaki Kıpçak ve Oğuz Türkü orduda görevlendirilmiştir. Bu görevlendirmelerde başarılı olan Türk evlatları zamanla devlet içerisinde büyük bir güç hâline gelmişler ve Eyyûbi Devleti’nin egemenliğini sona erdirerek müstakil bir Memlûk Kıpçak Devleti kurmuşlardır.”⁴⁵

Güner, Memlûk Devleti döneminde Kıpçak Türkçesinin geldiği yerin, kazandığı önem ve gelişimin nedenlerine değinmiş ve bu konu hakkında şu bilgileri aktarmıştır: “Hükümdarların çoğu ana dilleri olan Kıpçak Türkçesi dışında başka bir dili çok iyi bilmiyorlardı. Bu duruma bağlı olarak Orta Doğu coğrafyasında yöneticilerin dili olan Kıpçak Türkçesi zamanla büyük bir önem kazandı.” ve bu konuda idarecilerin de hassasiyet gösterdiklerini vurgulamıştır: “Bu önemin artmasında Kıpçak yöneticilerin bu lehçeyle eserler verilmesi konusundaki hassasiyetleri de etkili oldu (Argunşah 2011:217). Ayrıca pek çok Arap dilci de Türklerin dilinin öğrenilmesini bu coğrafyada bir mecburiyet olarak görüyordu.”⁴⁶

Memlûk Kıpçak Türkçesinin genel olarak tanımını Eckmann, “Memlûk Kıpçakçası ile Memlûk (Kölemen) egemenliği çağında (1250-1517) Mısır’da yönetici Türk bölüğünün konuştuğu dili söylemek istiyoruz. Memlûklerin çoğunluğunu Altın Ordu’da satın alınan Kıpçak Türk köleleri oluşturmaktaydı.”⁴⁷ şeklinde yapmıştır. Eckmann, Kıpçak Türklerinin köle olarak getirildikleri coğrafyada yönetimi ele aldıklarını “Suriye ve Mısır’da Eyyubî sultan ve emirlerinin hassa muhafız kıtalarında hizmet eden bu köleler, kısa bir zamanda efendileri üzerinde güçlü bir erk kazanmışlar, sonunda onların egemenliğine son vererek Mısır’da bir Memlûk Kıpçak hanedanı kurmayı başarmışlardır.”⁴⁸ sözleriyle belirtmiş ve bu hanedanlık döneminde gelişen Türkçenin yaşadığı süreçlerle ilgili şunları kaydetmiştir: “Memlûk egemenliği devrinde Türkçenin önemi artmıştı. Arapça konuşanlar için egemen bölüğün dili olan Türkçeyi öğretmek amacıyla birtakım gramer ve sözlükler meydana getirilmiştir. Bu eserler Memlûk Kıpçakçasının anlaşılması için değerli kaynaklardır.”⁴⁹

⁴⁵ Güner, *Kıpçak*, 31.

⁴⁶ Güner, *Kıpçak*, 31.

⁴⁷ Eckmann, *Harezmi*, 67.

⁴⁸ Eckmann, *Harezmi*, 67.

⁴⁹ Eckmann, *Harezmi*, 67.

Özgür tarafından bir Türk şivesi olarak belirtilen Memlûk Kıpçakçası, “Mısır ve Suriye’de, 1250-1517 tarihleri arasında hüküm süren Memlûk Devletinin yönetici, asker sınıfının konuştuğu yazdığı Türk şivesine Memlûk Kıpçakçası adı verilmektedir. Aslında bu devleti kuran Türkler; Kafkasya, Altınordu ve Harezm’den Orta Doğu’ya satın alınıp getirilen kölelerdi.”⁵⁰ şeklinde ifade edilmiştir. Bu Türkçe diyalektinin ortaya çıktığı Memlûk Devleti hakkında da şu bilgileri vermiştir, “Belli bir askerlik eğitimi neticesinde paralı asker olarak Arapların emrinde görev yapıyorlardı. Daha sonra, çoğunluğu Kıpçak kökenli olan bu köleler Eyyubî devletini yıkıp iktidarı ele geçirmişler ve Arap kaynaklarında “Ed-Devletü’l Türkiyye” adıyla anılan kendi devletlerini kurmuşlardır.”⁵¹

Eckmann, Memlûk devrinde yöneticilerin Türkçe konuştuklarını ve hem Arapça hem Türkçe eserler telif ettiklerini belirterek Türkçenin yönetim kademesinde kullanılan bir dil olduğunu da vurgulamıştır: “Memlûk sultan ve emirlerinin bazıları, Arapça biliyorlardı ve Türkçe ile Arapçanın her ikisinde de edebî eserler telif ettiler; fakat bunların çoğu ümmî idiler ve sadece Türkçe konuşuyorlardı. Böylece Türkçe, idareci sınıfın dili olarak esaslı bir önem kazandı.”⁵² Dönem zarfında oluşturulan sözlük ve gramerlerde öncelikli amacın Arap halka Türkçeyi öğretmek olduğunu öne süren Eckmann, bunun dışında farklı hedeflerle oluşturulan diğer türdeki eserler içinde şunları kaydetmiştir: “Arapça konuşan halkının Türkçeyi öğrenmesini kolaylaştırma için birçok gramer ve sözlük telif edildi. Emir ve sultanların irâdesiyle, bir takım Türkçe eserler yazıldı veya Arapçadan ve Farsçadan tercüme edildi yahut da Türkçenin diğer sahalarının birçok edebî eseri, onların kütüphaneleri için istinsah edildi.”⁵³

Özyetgin, Memlûk Kıpçak Türkçesinin gelişiminde Altın Ordu Devleti’nin sahip olduğu rolün üzerinde durmuş ve bu devlet üzerinden kurulan siyasi ve kültürel ilişkilerin etkisini şu şekilde ifade etmiştir: “XIV. yüzyıldan itibaren kültürel ilişkiler de başlamış ve Altın Ordu’dan birçok şair, sanatçı Mısır ve Suriye’ye gitmiştir. Giderken beraberlerinde ilmi ve edebî eserleri de götürerek bu sahada gelişen Memlûk Kıpçak edebiyatına ve bilimine katkı yapmışlardır.”⁵⁴

⁵⁰ Özgür, *Kıpçak*, 61.

⁵¹ Özgür, *Kıpçak*, 61.

⁵² Eckmann, *Harezm*, 52.

⁵³ Eckmann, *Harezm*, 52.

⁵⁴ A. Melek Özyetgin, *Kitâbü’l-İdrâk li-Lisâni’l-Etrâk Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi* (Ankara: KÖKSAV, 2001), 33.

Mısır ve Suriye bölgelerinde yazılan eserlerin özellikle Araplardan oluşan halkın Türkçeyi öğrenme isteklerinin bir neticesi olarak daha ziyade sözlük ve gramerlerden oluştuğunu bildiren Argunşah, “Orta Doğu coğrafyasında yazılan metinlerin önemli bir kısmını sözlük ve gramerler oluşturur. Hükümdarların Kıpçak kökenli, halkın ise çoğunluğunun Araplardan meydana gelmesi Araplar arasında Türkçeyi öğrenmeyi bir ihtiyaç hâline getirmiştir. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla çoğu Arap dilciler tarafından gramerler ve sözlükler yazılmıştır.”⁵⁵ cümleleri ile bu durumu ifade etmiştir. Özyetgin ise bu durumun Kâşgarlı Mahmut’un öne sürmüş olduğu Arapların Türkçe öğrenme gerekliliği üzerindeki düşüncesini desteklediğini vurgulamıştır. “Bu tablo aynı zamanda Kâşgarlı’nın *Divânü Lügâti’t-Türk*’ün girişinde zikrettiği ve Arapların Türkçeyi öğrenmeleri ile ilgili gerekçelerini de haklı çıkarır bir görüntü arz etmektedir.”⁵⁶

Eckmann, Memlûk Kıpçak Türkçesini, tarihî gelişim sürecini ve Oğuz Türkçesi ile Osmanlı etkisini de göz önünde bulundurup üç döneme ayırarak inceler:

*Asıl Memlûk Kıpçak Türkçesi: Fonoloji ve morfoloji bakımından Harezmi Türkçesi ile sıkı bir münasebeti olan lehçedir. Asıl Memlûk Kıpçak Türkçesinin yadigârları ona göre Gülistan Tercümesi, İrşâdü’l-Mülûk, Kitâb Baytaratü’l-Vâzih ve Münyetü’l-Guzât’tır. Oğuz-Kıpçak Karışık Diyalekti: Bu dönem iki alt gruba ayrılır. Birinci grup eserlerde Kıpçakça unsurlar daha hâkimdir. Bunlar: Kitâb fi ‘İlmü’n-Nüşşâb (Hulâsa) ve Kitâbü’l-Hayl’dır. İkinci grup eserlerde ise Osmanlı Türkçesi unsurları hâkimdir. Bunlar ise Kitâb fi’l-Fıkh bi-Lisâni’t-Türkî, Hulâsa’nın Paris nüshası ve Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu’l Leysi’s-Semerkindî’dır. Osmanlı Türkçesi (Oğuzlaşmış Memlûk Kıpçak Türkçesi): Sultan Kayıtbay’ın oğlu Muhammed b. Kayıtbay’ın ve Kansu Gavri’nin şiirleri bu döneme aittir.*⁵⁷

Bugün ulaşılan Kıpçak Türkçesine ait eserlerin oluşmasında Memlûk yöneticilerinin yapmış olduğu teşvikin etkisi olduğunu belirten Özgür, bu sayede Türkçenin bölgede önem kazandığını bildirmiştir: “Eski Kıpçak Türkçesine ait bugün elimizde bulunan eserlerin büyük bir çoğunluğu Memlûkler döneminde kaleme alınmıştır. Bu devirde Memlûk sultan ve emirleri Türkçe eserler yazılmasını teşvik

⁵⁵ Argunşah, 2011, 218.

⁵⁶ Özyetgin, *Kitâbü’l-İdrâk*, 34.

⁵⁷ Güner, *Kıpçak*, 32.

etmişler ve bölgede Türkçenin önem kazanmasında etkili olmuştur.”⁵⁸ Dönemin dil özelliklerinin ise tam manasıyla birlik göstermediğini belirten Özgür, bu durum üzerindeki bilhassa Oğuzca Türkçesinin etkisi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁹

Karamanlıoğlu, Kıpçak ve Oğuz Türklerinin tarihsel birlikteliğine değinerek Kıpçak Türkçesi ve Oğuz Türkçesi dil özelliklerinin büyük ölçüde benzerlik gösterdiğini belirtmiştir. Karamanlıoğlu, kısmî farklılıklar bulunmasına karşı bu iki lehçenin ayırt edilmesinin oldukça güç olduğunu ifade etmiş ve “Kıpçakça” veya “Türkmence” diye ifade edilen lehçelerin isimlendirilmesindeki tereddütlerini belirtmiştir: “Kıpçakça ve Türkmence kelime ve özelliklerin kesin olarak ayırt edilmesinde bazı güçlükler ortaya çıkarmıştır. O kadar ki, bazı kelime ve ek şekillerinin Kıpçakça veya Türkmence olduğunda bu eserler arasında bir birlik olmadığı gibi bazen de tam bir tezat görülmektedir.”⁶⁰ Ayrıca bu eserler üzerinden bahsi geçen “halis Türkçe” terimi hakkındaki düşüncelerini ve bu terim kapsamında “Kıpçakça” ve “Türkçe” kavramlarının tam olarak neyi ifade ettikleri hakkındaki görüşlerini Karamanlıoğlu, şu cümlelerle izah etmiştir:

Kıpçakça ile Türkmencenin yan-yanaya bulunması ve bütün eserlerin Kıpçakların hâkim bulunduğu bir devirde yazılmamış bulunabileceği, eserlerin bir kısmında (TZ ve KK) Kıpçakçanın esas olmadığı kaydının olduğu halde, bazısında olmaması (msl. T ve EH) ve BM’in isminde “Türk ve Kıpçak Lûgati” denilmesi, bu eserlerin yazarlarınca “Türkçe” veya “halis Türkçe”, “Kıpçakça”, “Türkmence” terimlerini kullanırken neyi kastettikleri, her zaman aynı şeylerin kastedilip edilmediği veya bu yazarların hepsinin zikrettikleri lehçelere vukufları derecesi bazı tereddütler uyandırmaktadır.”⁶¹

Bu görüşüne ek olarak Karamanlıoğlu, kendi içerisinde yer, zaman ve bölge gibi unsurlar üzerinden tasnif edilerek ayrılmasının da doğru olmayacağını ileri sürmüştür. Karamanlıoğlu islamî eserler arasındaki farkların da çeşitli sebeplerden ötürü meydana gelmiş olabileceğini ifade ederek; nihayetinde bu eserlerin Türkçe ile oluşturulduğunu vurgulamıştır:

⁵⁸ Özgür, *Kıpçak*, 61.

⁵⁹ Özgür, *Kıpçak*, 61.

⁶⁰ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 60.

⁶¹ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 19.

Netice olarak diyebiliriz ki, Kıpçakçayı Kumanca (CC) ve Kıpçakça (diğer eserler) diye ayırmak doğru değildir. İkisi de aynı lehçedir ve CC ile diğer eserler arasındaki fark, sadece yer, zaman ve muhit farkıdır. Bu farklara rağmen, ses ve kelime bilgisi özellikleri bakımından önemli ayrılıklar bulunmaması bunun en bariz delilidir. Mevcut farkları iki ayrı lehçe farkı olarak almamalıdır. Bu kadar fark CC'un İtalyan ve Alman bölümleri arasında da vardır. Aynı muhitteki (İslâmî) eserler arasındaki farklara gelince, Kıpçakça ve Türkmencenin birbirlerine bazı özelliklerinin geçmesi, beraber bulunmanın tabii bir neticesi olabileceği gibi, bu eserlerin yazılış tarihleri, yazarlarının milliyeti, istinsah özellikleri vb. sebepler de göz önüne alınmalıdır. Sonuç olarak ikisinin de "Türkçe" olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.⁶²

Ercilasun, Kıpçak Türkçesi ve Memlûk Kıpçak Türkçesi isimlendirmelerine farklı bir açıdan yaklaşarak; bu iki şekilde isimlendirilen dönemlerde yazılan eserlerin esasında Kıpçak konuşma dilini yansıtmadığını ifade etmiştir. Ercilasun ayrıca bu dönemde kaydedilen eserlerin dil özellikleri bakımından Karahanlı Türkçesi ile Çağatay Türkçesi arasında bir geçiş dönemini yansıttığını belirtmiştir. Bu yönüyle Kıpçak Türkçesi ile Harezm Türkçesinin benzer nitelikte olduğunu ifade eden Ercilasun, Kıpçak Türkçesi ile Harezm Türkçesi arasında çok az bir fark olduğunu dile getirmiştir.⁶³

Ercilasun bu konu üzerine ayrıca Memlûk döneminde oluşturulan sözlük ve gramerlerin standart bir dilin özelliklerini yansıttığını ancak zaman zaman Kıpçak ve Oğuz ağız özelliklerini de taşıdığı düşüncesinin de mevcut olduğunu belirtip o dönem kullanılan "Kıpçak" terimi ile Kıpçak ağzından doğan bir yazı dilinin anlaşılmasında gerektiğini düşünmektedir: "Yerleşmiş bir terim olduğu için Kıpçak Türkçesi teriminin kullanılması da sürdürülebilir. Ancak bu terim dolayısıyla, Kıpçak Türkçesi denilen yazı dilinin, Kıpçak ağzından doğmuş bir yazı dili olduğu düşünülmemelidir."⁶⁴

Memlûk Kıpçak Türkçesi eserleri üzerindeki Oğuzca etkisine dikkat çeken Öztürk ise, "*Memlûk Türkçesi Bir Kıpçak Lehçesi midir?*" isimli makalesinin giriş kısmında Türkoloji sahasında Memlûk Kıpçak Türkçesine atfedilen coğrafyadaki yoğun Oğuz nüfusuna değinmiştir: "1070'li yıllarda kalabalık sayıda Oğuz Türkü (Türkmenler) Suriye'ye özellikle Halep çevresine yerleşmişlerdir. 11. yüzyılın son çeyreğinden itibaren

⁶² Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 20.

⁶³ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 382.

⁶⁴ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 382.

yoğunlaşan Oğuz göçleri 12. yüzyılın sonlarına doğru Güney Doğu Anadolu başta olmak üzere Suriye ve Irak'ın kuzeyinde (Musul-Rakka) önemli ölçüde Türk varlığını ortaya çıkarmıştır.”⁶⁵

Özellikle Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla Oğuzların üzerinde gittikçe artan Moğol baskısının, Oğuz Türklerini Memlûk Devleti ile siyasi ilişkiler kurmaya ittiğini ifade eden Öztürk, bu durumun Memlûk sahasındaki Oğuz nüfusunun artışı da hızlandırdığını ifade etmiştir.⁶⁶ Öztürk, Oğuz Türklerine ait bu nüfusun bölgedeki yerleşimine tarihî açıdan değinerek; eserlerdeki yazı dilinin Oğuzcanın tesir ettiği Harezmi Türkçesini yansıttığını görüşünü de şu cümlelerle savunmaktadır: “Her ne kadar elde kesin veriler olmamakla birlikte bu coğrafyada bulunan Türk nüfusunun çoğunluğunu Oğuzların oluşturduğunu düşünmekteyiz. Bu sebeple eserlerin dilinin ya Oğuzcayı ya da Oğuzcanın tesir ettiği dönemin standart yazı dili olan Harezmi Türkçesini yansıttığı düşünülebilir.”⁶⁷

Eldeki çalışma, başlı başına farklı bir araştırma konusunu oluşturduğunu düşündüğümüz bu tartışmaların haricinde tutularak hazırlanmıştır. Zira araştırmacıların çoğu tarafından Türkçeye ait müstakil bir dil diyalekti olduğu kabul edilen Memlûk Kıpçak Türkçesinin ayrı bir bağlamda değerlendirilmesini elzem kılan dil hususlarına ait niteliklerin yanı sıra tarihi, siyasi ve coğrafi birçok neden de mevcuttur. Bize göre farklı bir coğrafyada çeşitli siyasi nedenler sonrasında kurulan bir devletin himayesinde yöneticilerin de teşviki ile gelişen ve birçok eseri filoloji sahasına kazandırıp demografik unsurlar neticesinde farklı Türk lehçelerine ait dil özelliklerini de bünyesinde barındıran bu dönemin veya sahanın ayrı bir bağlamda değerlendirilmesi, Türk dilinin her dönemine ve sahip olduğu her bir niteliğe erişebilme ve bu hususların yansıtılacağı tasnifleri de belirginleştirme imkânı sunup Türkçenin daha sistemli bir şekilde incelenmesine katkı sunacaktır.

⁶⁵ Abdulkadir Öztürk, “Memlûk Türkçesi Bir Kıpçak Lehçesi Midir?”, *Dil Araştırmaları*, 23 (2018): 174.

⁶⁶ Öztürk, “Memlûk Türkçesi”, 174.

⁶⁷ Öztürk, “Memlûk Türkçesi”, 174.

1.3. Memlûk Kıpçak Türkçesine Ait Eserler

1.3.1. Sözlük ve Gramer Kitapları

Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk

Berberi asıllı Endülüslü bilginlerden Esirüddin Ebu Hayyan Muhammed-ibn Yusuf Ali-ibn Yusuf tarafından Arapça olarak kaleme alınmış ve Kahire’de tamamlanmıştır. Bilinen iki nüshası da İstanbul’da bulunmaktadır. Birinci nüsha Beyazıl Umumi Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Bölümü 2896’da, ikincisi de Üniversite Kütüphanesi Arapça Yazmalar kısmında 3856 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Veliyüddin Efendi nüshası, asıl nüshadan yirmi üç sene sonra ismi bilinmeyen biri tarafından istinsah edilmiştir.

Eserin müstensihinin Türkçe bilmemesi nedeniyle özellikle Türkçe kelimelerin yazımında yanlış harekelenmeden kaynaklı hataların olduğunu ifade eden Akar, Kİ hakkında genel olarak şu bilgileri vermiştir: “Arapça bölümler siyah mürekkeple, Türkçe bölümler kırmızı mürekkeple yazılmış olup tamamı 132 sayfadır. Üniversite Kütüphanesindeki ikinci nüsha 1402’de Ahmed ibn-i Şafii adlı bir kişi tarafından Lazkiye’de istinsah edilmiştir. 97 varaktan oluşmaktadır. Müstensihin Türkçe bilmemesinden dolayı özellikle Türkçe kelimeler yanlış harekelenmiştir.”⁶⁸

Ebu Hayyan’ın eser boyunca kelimeleri Kıpçakça ve Türkmence diye ayırdığını belirten Güner, “Bu iki ana lehçenin yanı sıra Tatar, Bulgar, Toksuba, Uygur ve Türkistan gibi diğer Türk lehçelerine de değinilmiştir ki bu durum o dönem Mısır’da yaşayan Türkler arasında bu lehçelere vakıf kimselerin olduğunu da göstermektedir.”⁶⁹ cümleleri ile bu durumu aktarmıştır.

Özyetgin, Ebu Hayyan hakkında şu bilgileri kaydetmiştir: “Ebu Hayyan 1526’da Gırnata’da doğmuş; dil ve din bilimlerini tahsil etmiş; pek çok ülkeyi gezip bilgi ve görgüsünü arttırdıktan sonra Mısır’a gelerek dersler vermiş ve kitaplar yazmıştır. Aynı zamanda tanınmış bir Arap dilcisi ve şairdir.”⁷⁰

Kitâbü'l İdrâk; sözlük, tasnif (morfoloji) ve nahiv (sentaks) olmak üzere üç bölümde düzenlenmiştir. Sözlük bölümünde isim ve fiiller karışık olarak, Arap alfabe

⁶⁸ Akar, *Türk Dili*, 223.

⁶⁹ Güner, *Kıpçak*, 33.

⁷⁰ Özyetgin, *Kitâbü'l-İdrâk*, 43.

sırasına göre düzenlenmiştir. Fiillerin bilinen geçmiş zaman, teklik 3. şahısları veya teklik 2. şahıs emir biçimleri, madde başı olarak verilmiştir. Türkçe kelimelerin anlamları genellikle Arapça tek kelimeyle karşılanmıştır; bazen kısa cümlelerle örneklenmiştir. Bazı kelimeler ise Kıpçakça ve Türkmence olarak kaydedilmiştir Eserin ilk baskısı Selânikli Mustafa Efendi tarafından 1309 (1891) yılında İstanbul’da yapılmıştır. Bu yayın Veliyüddin Efendi nüshasının Arap harfleriyle basımından ibarettir. Eser üzerinde ilk ilmî yayın Ahmet Caferoğlu tarafından yapılmıştır. Caferoğlu, Veliyüddin Efendi nüshası ile Üniversite Kütüphanesi nüshasını karşılaştırarak eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Özyetgin eser üzerinde Ermers tarafından yapılan çalışma hakkında şunları kaydetmiştir: “Kitâbü’l İdrâk üzerindeki farklı bir çalışma Robert Ermers’e aittir: Çalışma aslında Türkçe ile ilgili Arapça gramerlerin metodunu incelemektedir; ancak Kitâbü’l İdrâk’ın gramer bölümünün İngilizce tercümesini de vermektedir.”⁷¹

Ercilasun ise Özyetgin tarafından eser üzerinde yapılan akademik çalışma hakkında şu bilgileri vermiştir: “Doktora tezi olarak hazırlanmış çalışma Kİ’teki fiillerin imlâ, ses, şekil bilgisini ve söz varlığını karşılaştırmalı olarak incelemekte; 339-761. sayfalar arasında Kİ’te geçen 724 fiili, tarihî ve çağdaş lehçelerdeki karşılıklarıyla birlikte alfabetik olarak vermektedir.”⁷²

El-İdrâk Haşiyesi

Kitâbü’l-İdrâk Li-Lisâni’l-Etrâk’ın Veliyüddin Efendi Kütüphanesindeki yazmasına bilinmeyen birisi tarafından ilâve edilen küçük bir sözlüktür; Veled İzbulak tarafından 1936 yılında yayımlanmıştır.⁷³

Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî

Eser, Mısır’da Konyalı Halil b. Muhammed b. Yusuf adlı bir müellif tarafından 1343 yılında Kadı Mevlana Kemalüddin için yazılmıştır. Tek nüshası Leiden Akademi Kütüphanesinde yer almaktadır. Kelime türlerine göre tasnif edilmiştir. “Türk-Arap ve Moğol-Fars olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur. Yazar, eserdeki Türkçe kökenli kelimelerin 70’ini Türkmence, kalanını ise Kıpçakça olarak kabul etmektedir. Eser, kısa bir fonetik

⁷¹ Özyetgin, *Kitâbü’l-İdrâk*, 53.

⁷² Ercilasun, *Başlangıçtan*, 384-385.

⁷³ Toparlı, Vural, Karatlı, *Kıpçak Türkçesi*, s. V.

giriş bölümünden sonra Arapça-Kıpçakça sözlük, fiillerin Arapça-Kıpçakça sözlüğü, zamirler, isim çekimi, edatlar ve ekler bölümlerinden meydana gelmiştir.”⁷⁴

“Eseri ilk neşreden Houtsma yazılış tarihinin 1245 olarak vermişse de Barbara Flemming 1968’de Der Islam’da yazdığı bir yazıyla bu tarihi 1345 diye düzeltmiştir. N. Poppe de bu tarihi 1343 olarak vermiştir.”⁷⁵

Tercüman’ın 63 yaprağı Arapça-Türkçe sözlük ve gramer, 13 yaprağı Moğolca-Farsça sözlük olduğunu ve eserin tek nüshası Hollanda’nın Leiden Akademisi Kütüphanesindedir. “Tercüman; 1) İsimler, 2) Fiillerin mastarları ve emir biçimleri, 3) Kelime ve fiil çekimleri, 4) Cümle kuralları olmak üzere dört kısma ayrılır. Türkçe kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır ve harekelidir. İsimler konulara göre (tematik) olarak sıralanmıştır.”⁷⁶ Ercilasun, bu kayıtlardan yola çıkarak Tercüman yazarının, Oğuz Türkçesine karşılık Kıpçak Türkçesini “halis Türk dili” kabul ettiğini öne sürmektedir. “Tercüman ilk defa Martin Theodor Houtsma tarafından 1894’te yayımlanmıştır: Eser üzerinde ikinci olarak A. K. Kurışjanov çalışmıştır: Son olarak Tercüman; Recep Toparlı, Sadi Çögenli ve Nevzat H. Yanık tarafından işlenmiştir: Eserin Moğolca bölümü 1927-1928 yıllarında N. Poppe tarafından işlenmiştir.”⁷⁷

Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-Lügati’t-Türkiyye

Eserin yazarı, tarihi ve yazıldığı yer hakkında eserde bilgi verilmemiştir. Eser iki kısımdan oluşmaktadır. 78 sayfalık birinci bölüm sözlüktür. İkinci bölümde gramer kuralları anlatılmaktadır. Üç bine yakın Türkçe kelime vardır. Eserin bilinen tek nüshası Bayezid Kütüphanesi Veliyüddin Efendi bölümünde 3092 no’da kayıtlı ve 91 sayfadır.⁷⁸

Arapça-Türkçe bir sözlük ve gramerdir. Sözlük bölümünde Arapça kelimeler alfabetik olarak sıralanmış; her harfte önce isimler, sonra fiiller ve bunların Türkçe karşılıkları verilmiştir. Gramer bölümünde morfoloji ve sentaks konuları yer almaktadır. Eserdeki Türkçe kelimelerin sayısı 3000’e yakındır. Arapça kelimeler siyah, Türkçe kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. “Eserin diğer sözlüklerden önemli farkı, giriş bölümünde yazarının “Bu kitapta Kıpçak diyeleği üzerine dayandım; çünkü en çok

⁷⁴ Akar, Türk Dili, 222.

⁷⁵ Hasan Eren, *Türklük Bilim Sözlüğü I Yabancı Türkologlar*, (Ankara: TDK Yayınları, 1998): 177.

⁷⁶ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 385.

⁷⁷ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 386.

⁷⁸ Akar, *Türk Dili*, 225.

kullanılan odur. Burada Türkmen diyeleğini –sıkışmadıkça- söylemedim” kayıdır. (Atalay 1945:3). Atalay’ın “diyelek” olarak çevirdiği kelime özgün metinde “lûga”dır.” “1940’ta Zajaczkowski, Fransızca bir makaleyle eseri etraflı bir şekilde tanıtmıştır. T. Halasi-Kun 1942’de Budapeşte’de eserin fotokopisini yayımlamıştır. İlk akademik yayın 1945’te Besim Atalay tarafından yapılmıştır. Yayında eserin tıpkıbasımı, tercümesi ve gramatikal dizini verilmiştir. Dizinde başka lehçe ve sözlüklerle karşılaştırmalar da vardır.”⁷⁹

Bûlgatü’l-Müşâtâk fî Lûgati’t-Türk ve’l-Kıfçak

BM, 14. veya 15. yüzyılda yazılmış Arapça-Türkçe bir sözlüktür. Kitabın yazarı Cemâleddin Ebû Muhammed Abdullah et-Türkî adlı bir Türk’tür. Kelimeler baklava biçiminde dizilmiştir, böylece kitaba estetik bir şekil verilmiştir. Arapça kelimeler siyah, Türkçe kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde isim ve fiil bahisleri ayrılmıştır. İsimler tematik olarak (gök, yer, madenler, hayat, ölüm, din, askerlik, hububat, hayvanlar vb.) sıralanmış; fiil bölümü ise Arapça fiillerin alfabe sırasına göre düzenlenmesinden meydana gelmiştir. BM’nin tek nüshası vardır ve Paris’te, Bibliotheque Nationale’de muhafaza edilmektedir.⁸⁰

Yazarının Türk olması kelimelerin doğru anlamlandırılması bakımından eseri daha önemli hâle getirmektedir. Bundan dolayı eser, dil tarihi ve leksikoloji (sözlükbilim) bakımından önem taşımaktadır. Eserle ilgili ilk yayını Ananiansz Zajaczkowski 1938’de yapmıştır. İsimlerin incelendiği çalışma, isimler indeksi, Arap harfli metin ve eserden seçme fotoğraflardan meydana gelmektedir. Eserin fiiller ile ilgili ikinci bölümü de yine Zajackowski tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışmada, fiiller fihristi ve fiiller bölümünün tıpkıbasımı yer almaktadır. Eserin birinci kısmı 1958 yılında yeniden yayımlanmıştır. Eser üzerine daha sonra T. Halasi Kun, B. Atalay, ve E. I. Fazılov-M. T. Ziyayev çalışmışlardır.⁸¹

BM’nin yakın zamanda keşfedilen Kastamonu nüshası ise Savaş Karagözlü ve Musa Salan tarafından çalışılarak yayımlanmıştır. Bu çalışma “Giriş, İnceleme,

⁷⁹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 387.

⁸⁰ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 388.

⁸¹ Akar, *Türk Dili*, 223-224.

Tıpkıbasım ve Transkripsiyon, Dizin” bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmada, ayrıca eserin diğer nüshasındaki farklarına da değinilmiştir.

E'l-Kavânînü'l-Küllîyye li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye

Eserin, Memlûk Kıpçak Türkçesinde yazılan diğer sözlük ve gramerlerden ayıran en önemli yönü sözlük bölümünün olmayıp sadece gramer kısmının mevcut olmasıdır. 15. yüzyıl başlarında, Arapça yazılmış bir Türk grameridir. Yazarı ve yazılış tarihi belli değildir. Ancak gramer içinde yer yer kelime listeleri verilmiştir. Eser; fiil, isim ve ekler olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Hâtime kısmında da fiillerin teklik 2. şahıs emir biçimleri liste hâlinde verilmiştir.⁸²

Ercilasun, eserin yazarının Türk olmadığını belirterek bilhassa dikkat çekici olduğunu düşündüğü yazarın Türkmence hakkındaki görüşlerine, eserden örnekler vererek değinmiştir.⁸³

Eser üzerinde yapılan önemli çalışmalardan bazılarına değinen Akar, bu çalışmalar hakkında şu bilgileri kaydetmiştir. “Eser Fuat Köprülü’nün ön sözü ile Kilisli Muallim Rifat (Bilge) tarafından 1928’de yayımlanmıştır. Daha sonra Macar S. Telegdi, eserin bazı gramer özelliklerini yayımlamıştır. Eser son olarak 1999’da TDK tarafından metin, tercüme ve tıpkıbasımıyla yayımlandı.”⁸⁴

Karamanlıoğlu eser üzerine hazırlanan bir teze ve içeriğine de değinmiştir. “Türkân Aksu tarafından KK üzerinde ses, imlâ, ses değişimi ve fiil şekilleri bakımından bir tez yapılmıştır (Türkiyat Ens. Tr. nr.8).”⁸⁵

E'd-Dürretü'l-Mudiyye fi'l Lügati't-Türkiyye

Eserin yazıldığı yer, tarih ve yazarı belli değildir. Eserin orijinal yazması Floransa’daki Medicea Bibliotheca Laurenziana’da Orient 130 numara ile kayıtlıdır.⁸⁶ Eser üzerinde ilk kez 1963 yılında Ananiasz Zajackowaski çalışmıştır. Recep Toparlı, eser üzerinde kapsamlı bir çalışma hazırlayarak neşretmiştir.

⁸² Ercilasun, *Başlangıçtan*, 389.

⁸³ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 389.

⁸⁴ Akar, *Türk Dili*, 224-225.

⁸⁵ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, s. XXV.

⁸⁶ Recep Toparlı, *Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l Lügati't-Türkiyye (Türk Dilinde Parlak İnci)* (Ankara: TDK Yayınları: 2018), V-VI.

Ercilasun eserin bölümleri hakkında bilgilendirme yapmış ve bu bölümlerden en dikkat çekici olanın konuşma kılavuzunu içeren 24. fasıl olduğunu belirterek genel olarak şunları kaydetmiştir: “En ilgi çekici fasıl 24. fasıldır. Bu faslın adı “Terkîbü’l-keîa ev keîamu mürekkeb”dir; “sözlerin terkibi ve mürekkep sözler” demektir. İşte bu bölüm eserin konuşma kılavuzu bölümüdür; tam 220 kısa cümle ve anlamları verilmiştir. Eser bu bölümüyle diğer bütün sözlük ve gramerlerden ayrılmaktadır.”⁸⁷

Eş-Şuzuru’z-Zehebiyye ve’l-Kıta’l-Al-Ahmediyye fi’l Lügati’t-Türkiyye

Eser, Molla Salih tarafından 1619’da Mısır’da yazılmıştır. Besim Atalay eseri yayımlamıştır. Eserin Memlûk Kıpçak sahasına ait olup olmadığı konusunda literatürde farklı görüşler mevcuttur. Ercilasun, “*Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*” isimli kitabının Kıpçak Türkçesine ait sözlük ve gramerleri aktardığı kısmında esere yer vermemiştir. Akar ise “*Türk Dili Tarihi*” adlı kitabının Memlûk Kıpçakçasına ait sözlük ve gramer kitapları bölümünde ele almıştır.⁸⁸

Kitâbü’l-Ef’âl

Emin Eminoğlu tarafından Kıpçakça satır arası sözlük olarak tanıtılan Kitâbü’l-Ef’âl’de Argunşah,⁸⁹ Harezmi-Altinordu Türkçesine ait fonetik ve morfolojik unsurların da yer aldığını belirtmiştir. “Bilinen tek nüshası bulunmaktadır. Nüsha, TBMM 20 ve 21. Dönem Amasya Milletvekili; 23 ve 24. Dönem Ankara Milletvekili ve Adalet Komisyonu Başkanı Ahmet İyimaya’nın özel kütüphanesindedir. Sayın İyimaya, eserin mikrofilmini Türk Dil Kurumu Kütüphanesine bağışlamıştır.”⁹⁰

Resûlî Sözlüğü

Arapça bir antolojinin içinde yer alan sözlüktür. Bünyesinde Oğuzca unsurları da barındırması nedeniyle kimi araştırmacılar tarafından Memlûk Kıpçak Türkçesi içerisinde değerlendirilmeyen eser hakkında çalışması olan Güner şunları kaydetmiştir: “Türkçe bölüm, XIV. yüzyıl Memluk Kıpçak Türkçesinin ve örnekleri az da olsa

⁸⁷ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 390-391.

⁸⁸ Akar, *Türk Dili*, 225.

⁸⁹ Mustafa Argunşah, “Bengü Bitig. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı”, ed., Bülent Gül, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2013), 101-107.

⁹⁰ Emin Eminoğlu, *Kitâbü’l-Ef’âl* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011), 19-21.

Türkmen Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Antolojinin bünyesinde ayrıca tıp, astronomi, politika gibi pek çok konuda metinler de mevcuttur.”⁹¹

1.3.2. Dinî Kitaplar

Kitâb fi'l-Fıkḥ

Arapça bir kitaptan tercüme edilmiş bir fıkıh kitabıdır. Hanefî mezhebinin hükümlerini kapsamaktadır. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü’nde 1360 numara ile kayıtlıdır. Eseri Türkiye Türkçesine aktaran Toparlı, *Kitâb fi'l-Fıkḥ* hakkında çalışmasının giriş kısmında genel olarak şu bilgileri vermiştir: “Dini konuları içeren bu kitapta Arapça kelimelerin çoğunlukta olduğu bir gerçektir. Ancak, bunun yanında kullanılan Türkçe kelimelerin sayısı hiç de az değildir. Eserin müterciminin Arapçayı ve Türkçeyi çok iyi bildiği yaptığı tercümesinde herhangi bir yanlışın tesbit edilememesinden ve Türkçe anlatımın güzelliğinden anlaşılmaktadır.”⁹² “Üst satırdaki Arapça metin siyah, alt satırdaki Türkçe metin kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Türkçe kısımlar harekelidir. Recep Toparlı eserin şekil bilgisini incelemiştir: *Kitâb fi'l-Fıkḥ-Şekil Bilgisi Özellikleri-Örnek Metin*, Erzurum 1993.”⁹³

Kitâb fi'l-Fıkḥ bi-Lisâni't-Türkî

“Çeşitli fıkıh kitaplarından toplanan fetvalardan oluşan bu eserin de yazarı, yazıldığı yer ve yazılma tarihi belli değildir. Eser İstanbul Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi bölümünde 1046 numara ile kayıtlıdır.”⁹⁴

“Sultan Tatar’ın hazinesinde bulunması, 1421’den önce yazıldığını gösterir; çünkü Sultan Tatar 1421’de ölmüştür (Toparlı 1992:16). Eser üzerinde Mehmet Emin Ağar doktora tezi yapmıştır.”⁹⁵

Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî

Hanefî mezhebinin kurallarına göre yazılmış bir fıkıh kitabıdır. Dinî terimlerin bazıları soru cevap yöntemiyle ele alınmıştır. Konular ayet ve hadislerle yer verilerek

⁹¹ Güner, *Kıpçak*, 36.

⁹² Recep Toparlı, *Kitâb fi'l-Fıkḥ Şekil Bilgisi Özellikleri-Örnek Metin* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, 1993), 5-7.

⁹³ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 396.

⁹⁴ Akar, *Türk Dili*, 226.

⁹⁵ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 397.

işlenmiştir. Bazı hususlarda fıkıh âlimlerinin görüşlerine de yer verilmiştir.⁹⁶ “Meşhur fıkıh bilgini Ebu’l-Leys’in dinî konuları ihtiva eden eserinin, Kansu Gavri için yapılmış satırlı tercümesidir. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya bölümünde 1451 numarada kayıtlı 47 varaklık bir eserdir.”⁹⁷ İki nüshadan biri İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya bölümünde, diğeri ise Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphanesinde bulunmaktadır. İkinci nüsha, Konya İl Halk Kütüphanesi Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Bölümü 6693 numarada kayıtlı iken zamanla Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphanesine nakledilmiştir. Uzluk nüshası 1480, Ayasofya (1451) nüshası ise 1501-1516 yıllarında istinsah edilmiştir. “Bu nüshalar, Memluk Kıpçak Türkçesinin Oğuz-Kıpçak karışık diyalektinin Anadolu Türkçesi özelliklerinin yoğun olduğu gruba girmektedir. Dil özellikleri bakımından her iki nüshada hem Kıpçak Türkçesine ait şekilleri hem de Anadolu Türkçesine ait şekilleri görmek mümkündür.”⁹⁸

Ercilasun ise kitabın tek bir nüshasının olduğunu belirterek eser hakkındaki bilgileri şu şekilde vermiştir: “İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümünde bulunan yazma, Oğuzcanın baskın olduğu karışık Oğuz-Kıpçak eserlerindendir. Eser A. Zajackowski tarafından yayımlanmıştır. Eser Recep Toparlı tarafından da yayımlanmıştır.”⁹⁹

Abdurrahman Özkan, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 1451 numaralı nüsha ile Uzluk nüshasından yola çıkarak 1994 yılında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.¹⁰⁰ Kitap üzerinde Abdurrahman Özkan’ın yapmış olduğu çalışma da Palet Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Çalışma giriş, inceleme, metin dizinler ve tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır.

Mukaddimetü ’l-Gaznevî fi’l-İbâdât

“Satırlı bir fıkıh tercümesidir. Tek nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Reisülküttab Efendi Bölümündedir. Eser üzerinde Jale Talân tarafından yüksek lisans tezi yapılmıştır.”¹⁰¹

⁹⁶ Akar, *Türk Dili*, 227.

⁹⁷ Akar, *Türk Dili*, 226.

⁹⁸ Abdurrahman Özkan, *Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu’l-Leysi’s-Semerkandî* (Konya: Palet Yayınları, 2018) 23-24.

⁹⁹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 397.

¹⁰⁰ Özkan, *Kitâb-ı Mukaddime-i*, 27.

¹⁰¹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 397.

İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin

İM üzerine oldukça kapsamlı bir tez hazırlayıp daha sonra yayımlayan Toparlı, eserin yazılma sebebi, oluşturulma biçimi ve müstensihi hakkında şu bilgileri aktarmıştır: “İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin, melik ve sultanlara yol göstermek amacıyla yazılmış olan Arapça bir eser olup satır altı olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. İskenderiyye’de saltanat süren Seyfi Bacman’ın isteği üzerine yazılmış olan eserin kim tarafından kaleme alındığı ve Türkçeye kimin tercüme ettiği bilinmemektedir.”¹⁰²

İM’nin Hanefî mezhebine tabi fıkıhçıların verdiği fetvalardan oluşturulduğunu ifade eden Toparlı, eserin bölümleri ve bu bölümlerde işlenen konular hakkında ise şu bilgileri vermiştir: “Eser, çoğunlukla Hanefî mezhebinin görüşlerini benimseyen fıkıhçıların güvenilir eserlerinden toplanan fetvalarda oluşmuştur. Eserin müellifi de zaman zaman kendi fikirlerini de ortaya koymuştur.”¹⁰³

Eserin müstensihi olan Berke Fâkih’in Türkçenin tarihindeki rolüne değinen Ercilasun, Berke Fâkih hakkında Hüsrev ü Şirin isimli eserin sonunda yazmış olduğu manzumeden yola çıkarak şu bilgileri aktarmıştır: “Berke Fakîh Altun Buga’nın hizmetinde bulunmuş, onunla birlikte İskenderiyye’ye gelmiş ve gazalara katılmış, sonra da onun arzusu üzerine Hüsrev ü Şîrîn’i istinsah etmiş, Kıpçak asıllı bir kişidir. Abdülkadir İnan Berke Fakîh’in manzumesini “Mısır’da yazılan ilk Kıpçakça metin” saymaktadır (İnan 1953:64-65).”¹⁰⁴

Akar da İM’nin müstensihi, muhtevası ve nüshalarına genel olarak değinmiş ve eser üzerinde Recep Toparlı tarafından hazırlanıp daha yayımlanan doktora çalışması ile ilgili de şu bilgileri vermiştir: “Eser üzerinde Recep Toparlı 1981 yılında doktora çalışması yapmıştır. “Giriş”, “Gramer” ve “Sözlük”ten oluşan bu çalışma 1992’de yayımlanmıştır.”¹⁰⁵

Şerhü'l Menâr

Bu eser üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Erhan AYDIN, eser ve içeriği hakkında genel olarak şu bilgileri kaleme almıştır: “Şerhü'l Menâr fıkıh bilgini İmam

¹⁰² Recep Toparlı, *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin* (Ankara: TDK Yayınları, 2017), 9.

¹⁰³ Recep Toparlı, *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*, s.10.

¹⁰⁴ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 391.

¹⁰⁵ Akar, *Türk Dili*, 229.

Nesefî'ye aittir. Eserin şerhlerinden biri de Mısır sahasında Memlûk-Kıpçak Türkçesi ile yapılmıştır. Şerh'ül Menâr bir şerh olup; satır arası tercüme değildir. Verilen Arapça ayet, hadis veya herhangi bir ibareden sonra Türkçeye tercümesi yapılmıştır.”¹⁰⁶

1.3.3. Askerî Kitaplar

Kitâb fî-İlmi'n-Nüşşâb (Hülâsa)

“Mahdum Tolu Bey'in isteğiyle Arapçadan tercüme edilmiş okçulukla ilgili bir eserdir. Çevireni, tercüme yeri ve tarihi bilinmeyen kitabın iki nüshası vardır. Birinci nüshası İstanbul Beyazı Kütüphanesi Veliyüddin Efendi 3176, ikincisi ise Paris Biblioheca Nationale Türkçe Yazmalar bölümü 197 numarada kayıtlıdır (Toparlı 1992:16).”¹⁰⁷ “Paris nüshası Zajaczkowski tarafından yayımlanmıştır. Çalışmada transkripsiyonlu metin, tıpkıbasım, dil incelemesi ve sözlük vardır. İstanbul nüshası Kurtuluş Öztöpe tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışma 2002'de Kebikeç yayınları arasında da çıkmıştır.”¹⁰⁸

Recep Şirin, eseri Riyâzatü'l Hayl ile birlikte inceleyerek üzerinde yüksek lisans çalışması yapmıştır. H. İbrahim Delice de eser üzerine çalışarak, “*Hülâsa Okçuluk ve Atçılık*” isminde kitabının bir bölümünde yayımlamıştır. Ayrıca Zafer Karakuş tarafından hazırlanıp, Medyator Yayıncılık tarafından yayımlanan bir çalışma da mevcuttur. Çalışmada eserin Latin harflerine transkripsiyonu yapılmış ve anlatım günümüz Türkçesine dönüştürülerek verilmiştir.

Kitâb fî Riyâzâtî'l-Hayl

“14. yüzyılın sonlarında veya 15. yüzyılın başlarında Farsçadan Türkçeye çevrilmiş bir atçılık ve veterinerlik kitabıdır. Bazı çalışmalarda Kitâb fî-Riyazatî'l-Hayl olarak adlandırılmıştır. Ne zaman ve kim tarafından tercüme edildiği belli değildir. Eser; atların özellikleri, at hastalıkları, tedavi usülleri ve at terbiyesi hakkındadır.”¹⁰⁹ “Eserin iki nüshası bulunmaktadır. Birinci nüshası, Bayazıd Kütüphanesi Veliyüddin Efendi 3176 numaralı yazmanın 66b-102b varaklarında, ikinci nüshası ise Paris Biblioheca Nationale

¹⁰⁶ Erhan Aydın, “Şerh'ül Menâr Grameri” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997) 15.

¹⁰⁷ Akar, *Türk Dili*, 226.

¹⁰⁸ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 396.

¹⁰⁹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 395.

Türkçe Yazmalar bölümü 197 numarada kayıtlı yazmanın 63a-996 varakları arasındadır. Bu mecmua üzerinde H. İbrahim Delice bir metin ve gramer çalışması yapmıştır.”¹¹⁰

Ercilasun, eserin Kıpçakça unsurların daha baskın olduğunu ifade ederek karışık Oğuz-Kıpçak Türkçesiyle yazıldığını belirtmiştir. “Kıpçak unsurlarının ağır bastığı “karışık Oğuz-Kıpçak” Türkçesiyle yazılmış eserlerdendir.”¹¹¹ “İstanbul nüshası üzerine Kurtuluş Öztopçu çalışmıştır. Çalışmada eserin transkripsiyonlu metni ve İngilizce tercümesi verilmiştir. Paris yazmasını Can Özgür işlemiştir. Çalışmada dil incelemesi, tıpkıbasım, transkripsiyonlu metin, İstanbul nüshasındaki farklar, bugünkü Türkçeye aktarma ve gramatikal dizin bulunmaktadır.”¹¹²

“Eser üzerinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde iki bitirme çalışması yapılmıştır. Recep Şirin, eseri Kitâb Fî İlmi’n-Nüşşâb ile birlikte inceleyerek üzerinde yüksek lisans çalışması yapmıştır.”¹¹³

Münyetü’l-Guzât

Eserin müstensihisi, tercüme yeri ve tarihinin bilinmediğini belirten Akar, “Binicilik ve atçılıkla ilgili olan *Münyetü’l Guzât*’ın çevireni ve tercüme yeri ve tarihi bilinmemektedir.”¹¹⁴ eser hakkındaki bilgileri “Eldeki tek nüshanın istinsah tarihi olarak 1446 kaydı düşülmüştür. Binicilik ve atçılığa dair altı ana bölümden oluşmaktadır. 115 varaktan ibaret olan eserin tek nüshası Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphanesinde 3468 numarada kayıtlıdır.”¹¹⁵ cümleleri ile vermiştir.

“1970 yılında Ananiasz Zajaczkowski tarafından yayımlanan Münyetü’l Guzât, daha sonra Mustafa Uğurlu tarafından yeniden hazırlanarak 1987’de Kültür Bakanlığı’nca yayımlanmıştır.”¹¹⁶ Kitapta altı konu işlenmektedir: Ata binmek, süngü tutmak, kılıç kullanmak, kalkan tutmak, ok atmak, top vurmak. Eser üzerinde Mustafa Uğurlu ve Kurtuluş Öztopçu’nun yayınları vardır.¹¹⁷

¹¹⁰ Akar, *Türk Dili*, 227.

¹¹¹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 395.

¹¹² Ercilasun, *Başlangıçtan*, 395-396.

¹¹³ Toparlı, Vural ve Karaathı, *Kıpçak*, VIII.

¹¹⁴ Akar, *Türk Dili*, 227.

¹¹⁵ Akar, *Türk Dili*, 227.

¹¹⁶ Toparlı, Vural ve Karaathı, *Kıpçak*, VIII-IX.

¹¹⁷ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 394-395.

Baytaratü'l-Vâzih

Eserin tercüme edildiği kitap ile ilgili araştırmacıların farklı görüşleri mevcuttur. Akar eserin *Baytarat* isimli bir kitaptan tercüme edildiğine çalışmasında değinirken, Ercilasun ise hangi kitaptan tercüme edildiğinin belli olmadığını ifade etmiştir. At hastalıkları ile ilgili Arapça Baytarat adlı bir kitabın Türkçeye çevirisidir.¹¹⁸ 14. yüzyılın sonlarında yazıldığı tahmin edilen atlar ve veterinerlikle ilgili bir kitaptır. Arapçadan tercüme edilmiştir. Eserin hangi Arapça kitaptan, kim tarafından ve ne zaman tercüme edildiği belli değildir.

İki nüshası vardır. İstanbul nüshası Topkapı Sarayı Revan Köskü Kütüphanesindedir. Kıpçak Türkçesiyle yazılmış olan nüsha budur. Yazma üzerine David Nissman'ın doktora tezi bulunmaktadır. Aynı yazma üzerine Mehmet Emin Ağar yüksek lisans tezi yapmıştır. İkinci nüsha Paris'te Bibliotheque Natşonale'de bulunmaktadır. Oğuzca unsurların yoğun olduğu gruba girer. Yazma üzerine Can Özgür yüksek lisans tezi yapmıştır. Bu yazma hakkında Kurtuluş Öztöpu'nun da çalışması vardır.

1.3.4. Edebî Kitaplar

Kitâb Gülistân bi't-Türkî

Sadî tarafından 1258'de yazılmış Gülistan adlı eserin Kıpçak Türkçesine tercümesidir. Eser Seyf-i Sarayî tarafından 1391 yılında tercüme edilmiştir.¹¹⁹ Türkçeye farklı çevirileri olan Gülistan'ın Kıpçak Türkçesine ait çevirisini Türkiye Türkçesine aktarıp bu çeviri üzerine kapsamlı bir çalışma hazırlayan Karamanlıoğlu, eserin Kıpçak Türkçesine ait unsurları koruması bakımından oldukça önemli olduğunu belirterek genel hatları ile şu bilgileri vermiştir: “Gülistan Tercümesi kısaca tarihî gelişmesini hülâsa ettiğimiz, Kıpçak Türkçesinin nadir edebî eserlerinden biri ve Türkmenceleşme meselesinde de Kıpçakça unsurları en fazla muhafaza edenlerindendir.”¹²⁰

GT hakkındaki genel hususlara değinen Ercilasun, eser üzerine yapılan yerli ve yabancı çalışmalar hakkında şu bilgileri vermiştir: “Eser ilk defa Feridun Nafiz Uzluk tarafından 1954'te tıpkıbasım olarak yayımlandı. Bu yayında Uzluk'un önsözü de vardır.

¹¹⁸ Akar, *Türk Dili*, 228.

¹¹⁹ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, *Gülistan Tercümesi* (Ankara: TDK Yayınları: 2019), XIV.

¹²⁰ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, *Gülistan Tercümesi*, XVI.

Gülistan tercümesinin ilmî yayını ayrı ayrı A. Bodrogligeti ve Ali F. Karamanlıoğlu tarafından yapılmıştır. Hatib Usmanov ve Zeyneb Maksudova 1980’de eseri eski harflerle neşrettiler.”¹²¹

Hüsrev ü Şirin

Ercilasun, esere *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* adlı kitabının “Kıpçak Türkçesine Ait Eserler” başlığı altında yer vermemiştir. Ercilasun eseri “Harezmi Türkçesine Ait Eserler” başlığı altında incelemiştir. Akar ise eseri *Türk Dili Tarihi* kitabının Memluk Kıpçak Türkçesine ait eserler bahsinde, “Edebî ve Didaktik Eserler” bölümünde ele almıştır.

Hüsrev ü Şirin Altınordu şairi Kutb tarafından Nizami’nin aynı adlı eserinin Kıpçakçaya çevirisidir. Eserin elimizdeki tek nüshası 785 (1383)’te Mısır’da Kıpçak Türklerinden Berke Fakih tarafından istinsah edilmiş olan Paris Bibliotheque National nüshasıdır. Eser üzerinde A. Zajackowski ve N. Hacıeminoğlu çalışmışlardır.¹²²

1.4. Memlûk Kıpçak Türkçesi Dil Özellikleri

1.4.1. Ses Bilgisi Özellikleri

1.4.1.1. Ünlüler

Karamanlıoğlu, Türkçenin standart sekiz ünlüsünün Kıpçak Türkçesinde de görüldüğü belirtmiş ve bu seslerin tam olarak işaretlenmediğini dile getirmiştir. “Türkçenin belli-başlı sekiz ünlü fonemi Kıpçakçada da mevcuttur. Türklerin kullandıkları alfabeler ile tarihte hiçbir zaman bu ünlüler eksiksiz olarak karşılanamamıştır.”¹²³ Bu konu hakkındaki görüşünü ise şu cümleler ile desteklemiştir: “Arap harfli Kıpçakça gramerlerin başında Türkçede mevcut olan sesler sayılmaktadır. Ancak, sesle harf arasında, özellikle ünlüler için, bir ayırım yapılamadığından, bu sıralamada ünlülere rastlanmamakta veya hepsi bir harfte (elif) toplanmaktadır.”¹²⁴

Türkiye Türkçesindeki sekiz temel ünlünün Kıpçak Türkçesinde de görüldüğü belirten Güner, bu sekiz temel ünlünün yanında kullanılan diğer ünlüler için de şunları aktarmıştır: “Kıpçak Türkçesinde Türkçenin temel sekiz ünlüsü mevcuttur. Bu ünlülerin

¹²¹ Ercilasun, *Başlangıçtan*, 392-393.

¹²² Akar, *Türk Dili*, 228.

¹²³ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 9.

¹²⁴ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 9.

yanında Kıpçak Türkçesinde her ne kadar yazımla ilgili sıkıntılar olsa da kapalı e/é/ ünlüsü de bulunmaktadır. Bu ünlü, Kıpçak metinlerinde bilhassa da Memlûk Kıpçak sahasında /ɛ/ ile yazılır.”¹²⁵

Ünlü Değişimleri

/a Değişimi

-ı > a- : ıgla- > ağla-

-a- > -ı- : yaldırım > yıldırım; yalañ > yalıñ¹²⁶

e/i Değişimi

e- > i- : emdi > imdi; er > ir; eşit- > işit-

-e- > -i- : beg > big; besle- > bisle; bel > bil

i- > e- : iki > eki; il > el

-i- > -e- : kiçe > keçe¹²⁷

ö/ü Değişimi

-ö- > -ü- : kömür > kemür¹²⁸

Düzleşme

“Ünlülerin çıkışları esnasında gerçekleşen düzleşme olayıdır ve Kıpçak Türkçesinde yuvarlak ünlülerin düz ünlülere dönüşmesi şeklinde gerçekleşir.”¹²⁹

ö- > e- : öyle > eyle

-ö- > -e- : söyle > seyle

-u- > -ı- : çukur > çukır

-u > -ı : kayu > kayı

-ü- > -i- : büt- > bit-

-ü > -i : çürü > çüri

¹²⁵ Güner, *Kıpçak*, 78.

¹²⁶ Hanifi Vural, Recep Toparlı, *Kıpçak Türkçesi* (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2013), 39.

¹²⁷ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 39.

¹²⁸ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 10.

¹²⁹ Güner, *Kıpçak*, 81.

-ü- > -e- : sünük > sünek

-ü > -e : örü > öre¹³⁰

Yuvarlaklaşma

“Kıpçak Türkçesinde yuvarlaklaşma çok farklı sebeplere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan ilki ilerleyici veya gerileyici benzeşme yoluyla ünlülerin yuvarlaklaşmasıdır. Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki /g, ğ/ seslerinin düşmesiyle veya kelime içinde ve sonunda /v/ye dönüşmesiyle, düşen veya değişen ünsüzün yanındaki dar ünlüler yuvarlaklaşabilir.”¹³¹

Başta : awıç > uwuç; etmek > ötmek

Ortada : çıpçık > çıpçuğ; kirpik > kirpük; temir > temür

Ses düşmesiyle: arığ > aru; atlığ > atlu¹³²

Darlaşma

“Kıpçak Türkçesinde daralmanın bilhassa /n, ɳ, ş, y/ ünsüzlerinin geniş ünlüleri daraltmasıyla veya benzeşme yoluyla gerçekleştiği görülmektedir.”¹³³

İlk hecede : büt > bit-; buzağı > bızavu

İkinci hecede : burunğı > bırıngı¹³⁴

Genişleme

“Dar ünlülerin çoklukla benzeşmenin etkisiyle geniş ünlülere dönüştüğü görülmektedir.”¹³⁵

İkinci hecede : baltu > balta; töpü > töpe¹³⁶

¹³⁰ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 39.

¹³¹ Güner, *Kıpçak*, 79-80.

¹³² Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 40.

¹³³ Güner, *Kıpçak*, 80.

¹³⁴ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 10.

¹³⁵ Güner, *Kıpçak*, 80.

¹³⁶ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 10.

İncelme

“Bazı ünlü veya ünsüzlerin etkisiyle kelimenin çeşitli hecelerindeki kalın ünlülerin tamamının veya ünlülerden birinin incelenmesi olayıdır. Kıpçak Türkçesinde bu değişimde çoklukla benzeşmenin ve /ç, ş, y/ ünsüzlerinin etkisi görülür.”¹³⁷

-a- > -e- : çaķuç > çeküç; çayna > çeyne

-ı- > -i- : çiz > çiz¹³⁸

Kalınlık İncelik Uyumu

Türkçenin hemen her devresinde geçerli olan büyük ses uyumu dediğimiz *kalınlık-incelik* uyumu, Kıpçakçada da geçerliliğini sürdürmüştür: yeşitir sen, didigümüz, ne kadar ıduķını, kaytarñuz, tanıklık, yükünüñ, oşmunuñ, köreler... Türkiye Türkçesinde uyum dışı kalmış olan aidiyet eki –ki eki, Eski Türkçe devresinde olduğu gibi Kıpçakçada da uyuma girmiştir: altında-ķı, başında-ķı... Yabancı asıllı kelimeler de çoğunlukla uyuma giren ekler almışlardır. Uyum dışı ekler alan kelimelerin o dönemdeki fonetikleri farklı olabileceği gibi, müstensih hatalarının da böyle bir duruma yol açmış oldukları düşünülebilir.¹³⁹

Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Memlûk Kıpçak Türkçesinde genel bir düzlük yuvarlaklık uyumu görülmemekte, kelimeler arasında farklılıklar bulunmaktadır.“Kıpçak Türkçesi metinlerinde düzlük-yuvarlaklık uyumu yoktur. İlk hecede düz ünlü bulunan kelime tabanlarında ikinci hecenin ünlüsü yuvarlak olabildiği gibi yuvarlak ünlüyle başlayan birinci hecenin ardından dar-düz ünlülü bir hece gelebilmektedir. Bu durum aynı metin içerisinde dahi sıklıkla görülebilmektedir.”¹⁴⁰

“Bu uyum Kıpçakçada pek yaygın değildir. Daha yerinde bir ifadeyle söylemek gerekirse dudak uyumu hadisesi bir kurallaşma temayülü göstermemiştir.”¹⁴¹

¹³⁷ Güner, *Kıpçak*, 81.

¹³⁸ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 11.

¹³⁹ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 40.

¹⁴⁰ Güner, *Kıpçak*, 78.

¹⁴¹ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 40-41

Ünlü Türemesi

“Kıpçak Türkçesinde kelime başında, ortasında ve sonunda bilhassa alıntı kelimelerde görülen bir ses olayıdır.”¹⁴²

Başta : leŋger > ileŋger

Ortada : altmış > altımış, dört > dörüt, dülbend > dülbenid

Sonda : aşag > aşaga, kırk- > kırku-, sür- > sürtü-¹⁴³

Ünlü Düşmesi

Kıpçakçada ünlü düşmesi şu durumlarda ortaya çıkmaktadır:

1. Birleşik kelimelerde, birinci kelime ünlü ile bitiyor, ikincisi de ünlü ile başlıyorsa, birinci kelimenin sonundaki ünlü veya ikinci kelimenin başındaki ünlü düşmektedir: *ne irse > nerse, nice ok > niçük, ne içün > niçün, ne içün > neşün.*

2. Birleşik zamanlar yapılırken i- cevheri fiilinin düştüğü de tespit edilmiştir: *bolsa idi > bolsaydı, bilse idi > bilseydi, boldı ise > boldıysa, ketürdi ise > ketürdiyse.*

3. Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde iki ünlüden biri düşmektedir: *ğara-ar- > karar-.*

4. Vurgusuz orta hecenin dar ünlüsü düşmektedir: *ağız-ı > ağızı, alın-ı > alını, ayıt-ur > aytur, boyun-ı > boynı, eyit-di > eytdi, köñül-i > köñli.¹⁴⁴*

5. al- fiiliyle kurulan yeterlilik fiillerinde esas fiile eklenen ünlü zarf-fiili düşebilir: *bara al- > baral-, kıya al- > kıyal-, köre al- > köral-, tıya al- > tıyal-yete al- > yetalmak.*

6. /g, ğ/ > /v/ değişmesiyle de Kıpçak Türkçesinde kelime sonunda ünlü düşmesi gerçekleşebilmektedir: *bukağı > buğav, kırağı > kırav.¹⁴⁵*

1.4.1.2. Ünsüzler

Kıpçakça gramerlerin başında da (EH, TZ, KK) Türkçede bulunan harfler (ses) sayılırken belirtildiği gibi, Kıpçakçada şu ünsüzler bulunmaktadır: b, ç, d, ğ, g, h, k, l,

¹⁴² Güner, *Kıpçak*, 82.

¹⁴³ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 41.

¹⁴⁴ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 41.

¹⁴⁵ Güner, *Kıpçak*, 84.

m, n, ɲ, p, r, s, ş, t, v, y, z (yabancı sözlerde c, f, h). Bunlardan öz-Türkçe sözlerde ğ, g, l, ɲ, p, r, z kelime başında bulunmaz. d, m, n, ş, v, bazı hâllerde (msl. d- < t-, v- < b- ve türeme v-) veya nadir olarak bulunur.¹⁴⁶

Ünsüz Değişmeleri

b- > m- Değişmesi

Bünyelerinde n ve ɲ seslerini ihtiva eden bazı kelimelerin ön seslerindeki b sesi m şekline dönüşmektedir: ben > men, beɲü > meɲü, beɲze > meɲze, bin- > min-.

İşaret zamiri bu ile oşbu, isim çekim ekleri aldıklarında araya giren n bağlama ünsüzünün gerileyici etkisiyle b sesleri m'ye dönüşmektedir:

bu: munuɲ, muɲar, muni, munda, mundan, munça, munlar, munlarıɲ, munlarını, munlarğa, munlarda, munlardan.oşbu: oşmunuɲ, oşmuɲar, oşmunı, oşmunda, oşmundan.

147

b- > v-, -b- > -v- Değişmesi

“Kıpçak Türkçesinde kelime başında b- ünsüzü Eski Türkçenin bir devamı olarak çoklukla muhafaza edilmektedir ancak tarihî Türkmen Türkçesinin etkisiyle kelime başında b- > v- değişmesinin gerçekleştiği görülür: bar > var, bar- > var-, bér- > vér.”¹⁴⁸

“Kelime içinde Eski Türkçenin patlayıcı -b- ünsüzünün sızıcılaşarak -v- olmasına dayanan bir ünsüz değişmesidir. Bu -v- bazı Kıpçak metinlerinde akıcılaşarak -f- de olmuştur: yubқа > yuvқа”¹⁴⁹

d (ɖ) > y Değişmesi

Bu ünsüz değişmelerini şu şekilde incelemek mümkündür:

-d- > -ɖ- : edgü > eɖgü

d > ɖ > y : adaḵ > aɖaḵ > ayak, bod > boɖ > boy

Hem ɖ hem y ile kullanılanlar: iɖ- > iy-, kadḡu > kayḡu, keɖik > kayık, iɖi > iye, kiɖ- > kiy-, yaɖaḡ > yayaḡ, yıɖıḡ, yiɖle- > yiyle

¹⁴⁶ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 15.

¹⁴⁷ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 42.

¹⁴⁸ Güner, *Kıpçak*, 85.

¹⁴⁹ Güner, *Kıpçak*, 90.

Zarffil eki her iki şekliyle de görülmektedir: aḳma-ḁın > aḳma-yın, kitme-ḁın > kitme-yın¹⁵⁰

-ḡ- > -v-, ḡ- > v-, -ḡ- > -w-, -ḡ > -w Değişmesi

Kıpçakçada ünlülerdeki yuvarlaklaşma olayı gibi ünsüzlerde de ḡ ve g seslerinin v olması bu lehçenin başlıca özelliklerinden birini oluşturur. Hemen hemen bütün eserlerde görüldüğü gibi bu, pek yaygınlaşmış bir ses olayı olarak ortaya çıkmaktadır. v > y gelişmesi ise, bir ünsüz değişmesinden çok v sesinin çok hafiflemesi sonucunda bu sesin yerine iki ünlü arasına giren yardımcı ses y'nin ikame edilmesi olayı olabilir.¹⁵¹

“En temel fonetik olaylardan biridir ve Kıpçak Türkçesini diğer tarihi lehçelerden ayırt etmede önemli bir yeri vardır. Örnekleri az da olsa bazı metinlerde -v- nin akıcılaşarak -y- olduğu da görülür.”¹⁵²

ḳaḡut > ḳavut, ḳaḡun > ḳavun, ḳoḡ- > ḳow-, ḳaḡut > ḳavut, kigür > kewür, aḡuḳ > tawuḳ¹⁵³

-ḡ-/-g- > -y- Değişmesi

“Bu değişme de Kıpçak Türkçesinin önemli fonetik olaylarından biridir. Söz içinde -g- ve -ḡ- ünsüzünün akıcılaşmasına dayanır.”¹⁵⁴

begen- > beyen-, deḡin > deyin, eḡin > eyin, eḡir- > iyir-, iḡne > iyne, tegirmen > teyirmen¹⁵⁵

ḳ- > ḥ-, -ḳ- > -ḥ-, -ḳ > -ḥ Değişmesi

“Kelime başında ḳ- ünsüzünün sızcılaşmasına dayanan bir ünsüz değişmesidir. Memlûk Kıpçak sahası metinlerinde de görülmesine karşın daha çok *Codex Cumanicus* ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinde rastlanan bir ses değişmesidir”¹⁵⁶

ḳan > ḥan, ḳanı > ḥanı, ḳatun > ḥatun¹⁵⁷

¹⁵⁰ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 42-43.

¹⁵¹ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 16.

¹⁵² Güner, *Kıpçak*, 92.

¹⁵³ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 43.

¹⁵⁴ Güner, *Kıpçak*, 93.

¹⁵⁵ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 43.

¹⁵⁶ Güner, *Kıpçak*, 87.

¹⁵⁷ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 43.

“-k- ünsüzünün kelime içinde sızıcılaşarak -h- olmasıyla gerçekleşir. Ermeni harfleriyle yazılmış Kıpçak Türkçesi metinlerinde bu değişimin temel bir fonetik özellik hâlini aldığı görülür.”¹⁵⁸

akça > ahça, aktar- > ahtar-, okşa- > oħşa-, uçmağa > uçmaħa, yakşı > yahşı¹⁵⁹

“Kelime sonunda tonsuz ve kalın -k- ünsüzünün sızıcılaşarak -h- olmasıdır. Örneklerin önemli bir bölümü *Codex Cumanicus*’ta ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinde görülür. Diğer Kıpçak metinlerinde ise daha seyrek rastlanmaktadır.”¹⁶⁰

ak > ah, azık > azıħ, ı sık > ı şıħ, ok > oħ¹⁶¹

t- > d- Değişmesi

“Eski Türkçedeki bütün t’lerin henüz d olmadıkları görülmektedir. d ile olanlara birkaç örnek: tağal > dağıl-, tanuħ > danuħ, ti- > di-/de-, telü > delü, teg- > deg-.”¹⁶²

-z- > -s- Değişmesi

z ünsüzünün tonsuzlaşarak s olması, özellikle geniş zaman eki -maz/-mez’de görülen bir özelliktir.

bolmaz > bolmas, kelmez > kelmes¹⁶³

Ünsüz Uyumu

Kıpçakçada ünsüz uyumu daha çok k, k ve ğ, g seslerinde (eklerde bunun yanında, d ve t seslerinde de) görülmektedir. İki ünlü arasındaki k ve k seslerinin tonlulaşması da bir tür ünlü-ünsüz uyumu sayılabilir.¹⁶⁴

Kıpçakçada tam bir ünsüz uyumu yoktur. Kelimeler, daha çok uyum dışı ekler almaktadırlar. Genellikle uyum dışı kaldıkları hâlde kimi durumlarda uyuma giren eklerden birkaçını şöyle örneklendirebiliriz: ayıt-tı, aç-tım, kılmaıklık-ka, koş-kay, çık-kan, baħ-kan

ğ ve g ünsüzlerinin durumu:

¹⁵⁸ Güner, *Kıpçak*, 94.

¹⁵⁹ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 43.

¹⁶⁰ Güner, *Kıpçak*, 98.

¹⁶¹ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 44.

¹⁶² Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 44.

¹⁶³ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 19.

¹⁶⁴ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 20.

1. Tek heceli kelimelerin sonunda:

a. Kendilerini koruyarak düşmezler: bağ, sağ, öğ-

b. Bazen v olurlar: tağ > tav

c. Bazen de düşerler: bağ > ba, toğ- > to-

2. Birden fazla heceli kelimelerde çoğunlukla kendilerini muhafaza etmekle beraber, kimi durumlarda da düştüğü görülmektedir.

3. Eklerin başında da durum karışıktır. Düşükleri eklerden tespit edebildiklerimiz şunlardır: bul-ğa > bul-a-, çık-an, toğ-ğan > toğ-an, kal-ğan > kal-an

4. İç seste genellikle düşer: işgek > işek, emgek > emek, kazğan > kazın

5. İki ünlü arasındaki k ve k'ler tonlulaşması sonucu ğ ve g'ye dönüşür: aķar- > aġar-, aķız > aġız, saķız > saġız, taķı > taġı, yaķa > yaġa¹⁶⁵

Ünsüz Türemesi

“Kelime başında ünsüz türemesi, Türkçenin tarihi süreci içerisinde görülen bir durumdur. Bu durum, ünlü ile başlayan bazı sözlerin ilk hecelerindeki vurgusuz veya zayıf olan kelime başı ünlülerin ses değerlerini koruma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkar (Karaaġaç, 2010:95).”

1. Başta : ayva > hayva, ur- > vur-, oyna- > vayna-, alda- > yalda-

2. Ortada : besle- > bestle-

Ünsüz Düşmesi

“Kıpçak Türkçesinde gerçekleşen ünsüz düşmeleri, ünsüz değişimlerinde olduğu gibi kelime başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç başlık altında değerlendirilecektir.”¹⁶⁶

1. Başta : bol- > ol-, yılan > ılan, yigit > igit, yigne > igne

2. Ortada : berk > bek, ir- > i-, sufsa- > susa-¹⁶⁷

¹⁶⁵ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 44-45.

¹⁶⁶ Güner, Kıpçak, 99.

¹⁶⁷ Vural ve Toparlı, Kıpçak, 46.

3. Sonda : sub > suw > suf > su, bég > bi¹⁶⁸

Ünsüz İkizleşmesi

Vural ve Toparlı *Kıpçak Türkçesi* isimli eserlerinde Kıpçak Türkçesinde görülen ünsüz ikizleşmesine aşağıdaki örnekleri vermişlerdir.

iki > ikki, isi > issi, sekiz > sekkiz, usı > ussi¹⁶⁹

Ünsüz Göçüşmesi

Düzensiz ses olayları arasında sayılan göçüşme, dillerin canlı yapılarından kaynaklanan başka ses değişimlerinden farklı olarak onlardan daha mekanik bir özelliğe sahiptir. Bu bağlamda göçüşme, bir kelime içerisindeki iki ses biriminin yer değiştirmesidir ve Türkçede daha çok bünyesinde ç, d, f, n, s, ş, t, v, y, z gibi diş dudak ve l, r gibi akıcı ünsüzleri barındıran kelimelerde görülür (Karaağaç 2010:77).¹⁷⁰

akrun > arkun, bağla- > balğa, okşa- > oşka-, öksür- > öskür-, üprek > ürpek¹⁷¹

Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

Aşağıdaki örneklerde bir ünlü-ünsüz göçüşmesi durumu vardır. Fakat bu olay bir ünlü düşmesi (özellikle vurgusuz orta hece ünlüsü) ve bunun sonunda yan-yana gelen iki ünsüzün telaffuzunu kolaylaştırmak için yeniden bir ünlü türemesi şeklinde düşünülebilir.

esri- > esir-, yumurtka > yumrutka¹⁷²

1.4.2. Şekil Bilgisi Özellikleri

1.4.2.1. Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapan Yapım Ekleri

+Aç

“Asıl işlevi küçültme ve sevgi bildiren adlar türetmektir. Ramstedt, bu ekin Eski Türkçe +çıl, +açıl eklerinden geliştiğini düşünmektedir (Nalbant 2008:63). Bazen anlamı değiştirmeden kullanıldığı da olmaktadır (Eckmann 2009:45).”¹⁷³

¹⁶⁸ Güner, Kıpçak, 101.

¹⁶⁹ Vural ve Toparlı, Kıpçak, 46.

¹⁷⁰ Güner, Kıpçak, 102.

¹⁷¹ Vural vd. s. 46.

¹⁷² Karamanlioğlu, Kıpçak, 22.

¹⁷³ Güner, Kıpçak, 105.

yalın+aç, érk+eç

+AGU, +AVU, +Av, +Ov

“Kıpçak Türkçesinde ekin bünyesindeki /g, ğ/ ünsüzleri kimi zaman sızıcılışarak /v/ biçini almış, ekin ilk ünlüsü ise yuvarlaklaşarak /O/ olmuştur.”¹⁷⁴

iç+egü, dörd+evü > dört+ev

+AK

“Ekin asıl işlevi küçültme ve sevgi bildirmektir. Kıpçak Türkçesindeki örnekler gözden geçirildiğinde ekin hayvan, hastalık, alet ve organ adları türettiği de görülmektedir.”¹⁷⁵

oğul+ağ, ben+ek, iç+ek

+An

“Eski Türkçenin eklendiği ada çokluk anlamı katan eklerinden biridir. Zaman içerisinde çokluk işlevini yitirerek eklendiği adla kalıplaşmıştır.”¹⁷⁶

oğul+an, er+en

+Ay

“Ekin üç örnekte edat ve zarf görevinde kullanılan adlar türettiği belirtilmiştir: il+ey, küç+ey, térk+ey. Bir örnekte ise ek, akrabalık adı türetmiştir: ög+ey.”¹⁷⁷

+ÇA

“Eşitlik hâli ve küçültme eki +ça/+çe ile kaynaşarak yeni bir söz hâlini almış kelimeler şunlardır: bar+ça, ne+çe.”¹⁷⁸

¹⁷⁴ Güner, *Kıpçak*, 106.

¹⁷⁵ Güner, *Kıpçak*, 107.

¹⁷⁶ Güner, *Kıpçak*, 108.

¹⁷⁷ Güner, *Kıpçak*, 108.

¹⁷⁸ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 23.

+ÇAK

“+ça+ok (çe+ök)’tan oluştuğu düşünülerek (bk. AGr. 350) bu ek, TZ’de küçültme ekleri arasında gösterilmiştir (s. 46a). Nesne ismi ve sıfat görevinde kelimeler meydana getirdiği görülmektedir.”¹⁷⁹

sap+çak, il+çek

+ÇI

“Türkçenin çok işlek eklerinden biri olan bu ek, Kıpçakçada da aynı canlılığı korumaktadır. Meslek ve devamlı meşguliyet ifade eder. KK’de bu, eserin özelliğine göre, hep +şı/+şi şeklinde yazılmıştır.”¹⁸⁰

artuk+çıl, boyağ+çıl, ötmek+çi, ér+şi

+ÇUK

“+çIK, +çUK eki cins veya özel adlarla sıfatlara gelerek onlara küçültme, sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir (Korkmaz 2003:42). Bu işlevlerinin yanı sıra Kıpçak Türkçesinde hayvan, organ ve yer adlarıyla çeşitli somut adlar türettiği de görülmektedir.”¹⁸¹

sıgır+cuk, yince+cük, aya+cuk

+çUKAz, +çUKAs

“Küçültme eki +çuk/+çük’ün genişletilmiş şeklidir. EH’a göre Türkm.’dir. Bu eserde ek +çukas/+çükes şeklindedir. Aynı eserde bir örnekte çugan şekli de görülmektedir.”¹⁸²

at+çukaz, köl+çük, it+çükes,

¹⁷⁹ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 23.

¹⁸⁰ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 24.

¹⁸¹ Güner, *Kıpçak*, 112.

¹⁸² Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 25.

+çII

“Bir örnekte tespit edilmiştir. Ek, *tavşan* adına eklenerek bu hayvanı yemeye düşkünlük gösteren, onunla beslenen anlamında yeni bir hayvan adı türetmiştir: *tavşan+çıl*.”¹⁸³

+DAş

“Eklendiği adın bildirdiği oluşt “ortaklık, birliktelik, mensup olma” anlamı katar ve bu anlamda adlar ve sıfatlar türetir (Korkmaz 2003:46). Ekin çoklukla ünlü uyumuna girdiği görülür.”¹⁸⁴

kar+daş, iw+deş, at+taş

+dIz

“Çok işlek olmayan eklerden biridir. Kıpçak Türkçesinde zaman ve astronomiyle ilgili adlar türetmiştir.”¹⁸⁵

kün+düz

+dUK

“Bu ek, +dUrUK ekinin bozulmuş biçimidir.”¹⁸⁶

burun+duķ

+dUrUK

“Bu ek, /l/ ve /n/ ünsüzleri ile biten insan ve hayvanlara ait organ adlarına gelerek “tutan, durduran” anlamında işin yapılmasını sağlayan araç gereç adları türetmektedir (Korkmaz 2003:46).”¹⁸⁷

burun+duruk, kömül+dürük

¹⁸³ Güner, *Kıpçak*, 113.

¹⁸⁴ Güner, *Kıpçak*, 114.

¹⁸⁵ Güner, *Kıpçak*, 114.

¹⁸⁶ Güner, *Kıpçak*, 116.

¹⁸⁷ Güner, *Kıpçak*, 116.

+GA

“Kıpçak Türkçesinde tespit edilen örneklerin ikisinde daha çok eklendiği adın taşıdığı özelliği ifade eden türetmeler yapmıştır.”¹⁸⁸

bir+*ge*, tüz+*ge*

+GArU

“Eski Türkçedeki yön gösterme eki, aşağıdaki örneklerde eklendiği sözle tamamen kaynaşmış ve yeni bir kelime üretmiştir.”¹⁸⁹

an+*garu*, il+*gerü*, iş+*kerü*

+GI

“İlgi sıfatı ve zamiri türetmiştir.”¹⁹⁰

köz+*gi*, basa+*gı*

+GII

“Eklendiği ada “+II, +IU olan” anlamı katan bir ektir.”¹⁹¹

bir+*göl*, ékki+*göl*

+GInA

“Kıpçakçada çok kullanılan küçültme ekidir. (krş. +çuk/çük; +çukaz/+çükez) TZ’de ünsüz uyumu ile +kına şekli de görülmektedir. EH’da bu ekin hep ince sıradaki şekli kullanılmıştır.”¹⁹²

ança+*gına*, bey+*gine*

+IA

“Çoklukla zarf görevinde kelimeler türeten bir ektir (Taş 2009:43).”¹⁹³

bütün+*le*, tañ+*la*

¹⁸⁸ Güner, *Kıpçak*, 116.

¹⁸⁹ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 27.

¹⁹⁰ Güner, *Kıpçak*, 117.

¹⁹¹ Güner, *Kıpçak*, 117.

¹⁹² Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 27.

¹⁹³ Güner, *Kıpçak*, 119.

+lAyIn

“TZ’de zaman belirtmek için ok edatı karşılığında Türkm.’de +layın, benzetme edatı kibi ve kibilik yerine de +çılayın kullanıldığı kaydedilmiştir.”¹⁹⁴

kündüz+leyin, keşe+leyin

+IIK

“Çok ve farklı kullanılışı olan bu ek Kıpçakça’da da soyut isim âlet ve yer isimleri türetmek gibi çeşitli görevlerde kullanılmaktadır. Kıpçakça gramerlerde her şeyden önce bir mastar ekidir ve isimlerden mastar yapar. Fakat fiillerden +mak/+mek ile yapılmış mastarların sonuna da gelir.”¹⁹⁵

ağaş+lık, yüçe+lik, edgü+lük

+II

Türkçede çok kullanılan ve sıfat görevinde sözler türeten bu ekin durumu Kıpçakçada biraz karışıktır. EH ve TZ’de de “nisbet bahsinde birbirini tutmayan, hatta birbirleri ile çelişen iki açıklama vardır. EH’da ekin +lug olduğu ve Türkmenlerin +lu şeklinde kullandıkları, TZ’de ekin +lı olup +lug şeklinin Türkm. olduğu kaydedilmiştir. İkinin hükmü de doğru olmamalıdır. Çünkü Güney-Batı lehçesine yakınlık gösteren Türkm.de ekin +lug şeklinde olması ihtimali azdır. Kıpçakçada da geçen örneklerde +lu, +lı şekli ekseriyettir.”¹⁹⁶

at+lu, körk+lü, bar+lu

+mAç

Meslek adı türetmiştir: tıl+maç.¹⁹⁷

+mIş

“Kıpçak Türkçesinde asıl sayı adlarından yeni sayı adı türetmede kullanılmıştır.”¹⁹⁸

alt+mış, yét+miş

¹⁹⁴ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 29.

¹⁹⁵ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 29.

¹⁹⁶ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 31.

¹⁹⁷ Güner, *Kıpçak*, 125.

¹⁹⁸ Güner, *Kıpçak*, 125.

+(I)nç, (i)nCI, +(I)nç+I

“Sayı adlarına eklenerek onlardan sıra sayı sıfatları türetir (Korkmaz 2003:343). Ek, Eski Türkçede +(I, U)nç şeklinde olup aynı işlevde kullanılmıştır (Gabain, 2007:75).”¹⁹⁹

altı+nçlı, bir+(i)nçi

+sI

Benzerlik ifade eden adlar türetir.

artuk+sı, kendir+si

+sIK

“Eski Türkçede fiilden isim ve fiil yapma eki olarak görülmektedir.”²⁰⁰

tan+sık, tımar+sık

+sul

“Bir kelimedede tespit edilmiş olup addan ilgi sıfatı türetmiştir: yok+sul.”²⁰¹

+sIy

Bir örnekte tespit edilmiştir. Soyut ad türetmiştir: ağır+sıy.²⁰²

+sIz

“İsimlerden olumsuz sıfat yapmakta kullanılır. TZ’de Arapça “bilâ” karşılığı olarak gösterilmekte ve olumsuz yapan beş “âlametten” biri olarak zikredilmektedir.”²⁰³

sağal+sız, küc+siz, avdaz+suz

+şIn

“EH’da bu ekin daima sarı sözü ile birlikte kullanıldığı kaydedilmiştir: sarı+şın.”²⁰⁴

¹⁹⁹ Güner, *Kıpçak*, 125.

²⁰⁰ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 33.

²⁰¹ Güner, *Kıpçak*, 128.

²⁰² Güner, *Kıpçak*, 128.

²⁰³ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 33.

²⁰⁴ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 33.

+t

“Eski bir çokluk ekidir (Gabain 2007:62). Şu örnekte tespit edilmiştir: kana+t.”²⁰⁵

+tU

Bir örnekte tespit edilmiştir. Yer adı türetmiştir: kuy+tu²⁰⁶

+tuğ

Organ adı yapar: kol+tuğ.²⁰⁷

Fiilden İsim Yapan Yapım Ekleri

-A+

“Eski Türkçeden itibaren çeşitli somut ve soyut adlar ile zarflar türeten bir ektir (Gabain 2007:51).”²⁰⁸

ért-e, öt-e, yan-a

-Aç+

“Türkçede eklendiği fiilin anlamını nitelik olarak taşıyan sıfat veya o hareketi gerçekleştiren ad türeten eklerden biridir (Korkmaz 2003:69). Ekin Kıpçak Türkçesinde bu işlevinin yanı sıra yer adı türettiği de görülmektedir.”²⁰⁹

kül-eç, ot(u)r-aç

-AçAK+

“Gelecek zaman sıfat-fiil eki olup çoğunlukla yer bildiren adlar türetir.”²¹⁰

iç-eçek, kel-eçek, yat-açak

-AGAn+

“Kıpçak Türkçesinde, fiilin taşıdığı özelliği ziyadesiyle kendisinde bulundurma özelliği taşıyan ve abartma görevinde kullanılan adlar da türetir.”²¹¹

²⁰⁵ Güner, *Kıpçak*, 130

²⁰⁶ Güner, *Kıpçak*, 130.

²⁰⁷ Güner, *Kıpçak*, 130.

²⁰⁸ Güner, *Kıpçak*, 130

²⁰⁹ Güner, *Kıpçak*, 131.

²¹⁰ Güner, *Kıpçak*, 131.

²¹¹ Güner, *Kıpçak*, 131.

kül-*egen*, öt-*egen*, ürk-*egen*

-AK+

“Çeşitli işlevleri olan fiilden ad türetme eklerinden biridir. Bu ek Kıpçak Türkçesinde: bir alışkanlığı, bir duyguyu veya fiilin bildirdiği işi ziyadesiyle yapanı gösteren sıfatlar; araç gereç adları; somut ve soyut adlar türetir.”²¹²

boğ-*aķ*, or-*aķ*, tolan-*aķ*

-Am+

İşlek olmayan eklerden biridir. Yalnızca şu örneklerde:

çek-*em*, tut-*am*

-An+

“Çoklukla somut ve soyut adların türetilmesinde kullanılmıştır.

biç-*en*, yıl-*an*, tik-*en*”²¹³

-AnAK+

“İşlek olmayan eklerden biridir. Fiillerden somut ad türetmede kullanılmıştır.”²¹⁴

boğ-*anaķ*, tég-*enek*

-AsI+

“Gelecek zaman sıfat-fiil eki olup Kıpçak Türkçesinde birkaç örnekte kalıcı ad türetmiştir.”²¹⁵

key-*esi*

-ç (-nç)+

“Dönüştürücü fiil gövdelerinden türetme yapan işlek eklerden biridir. Ek, getirildiği fiildeki hareketi yapanı, yapılan hareketi veya o hareketin taşıdığı bir özelliği gösteren soyut adlar ya da sıfatlar türetir (Korkmaz 2003:76).”²¹⁶

²¹² Güner, *Kıpçak*, 132-133.

²¹³ Güner, *Kıpçak*, 133

²¹⁴ Güner, *Kıpçak*, 134

²¹⁵ Güner, *Kıpçak*, 134.

²¹⁶ Güner, *Kıpçak*, 134.

inan-ç, keven-ç, umun-ç

-çAK

“İsimden isim yapma eki olan +çak/+çek aşağıdaki örneklerde fiil köklerine gelmiş durumda görülmektedir. Mamafih bu örnekler tereddütlüdür.”²¹⁷

em-çek, erin-çek

-çUK+

“Kıpçak Türkçesinde fiillerden somut ad türetmede kullanılmıştır.”²¹⁸

kabar-çuk, kıvır-çuk

-DI+

“Fiillerden soyut ve somut adlar türeten bir ektir.”²¹⁹

bus-tu, sın-du

-G+

“Eski Türkçede -ğ/-g eki ile üretilmiş sözlerin birçoğu Kıpçakça eserlerde, birden fazla heceli sözlerin sonundaki -ğ ve g’lerin düşmesi sonucunda, sondaki -ğ ve -g’ler düşmüş durumdadır. Bazılarında ise -ğ/-g > -v ses değişmesi ile -v’ye dönmüş durumdadır.”²²⁰

açu-v, kap-(u)ğ, öl-ü

-GA+

“Fiil kök veya gövdelerine eklenerek az sayıda sıfat ve ad türeten eklerden biridir. Türemiş adlar çoklukla alet adıdır. İşlev bakımından fiilin gösterdiği işten etkileneni veya bir işin sonucu olanı ortaya koyan türetmeler yapar (Korkmaz 2003:78).”²²¹

bil-ge, süpür-ge

²¹⁷ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 36.

²¹⁸ Güner, *Kıpçak*, 136.

²¹⁹ Güner, *Kıpçak*, 136.

²²⁰ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 36.

²²¹ Güner, *Kıpçak*, 138.

-GAç+

“Fiil kök veya gövdelerinden alet ve hayvan adı türetmiştir.”²²²

ağın-*gaç*, otur-*gaç*

-GAK+

Fiilin bildirdiği işi veya hareketi çokça yapanı bildiren veya eylemin sonucu olan adlar türetir.

ay-*gak*, bez-*gek*

-GAn+

Sıfat fiil eki -*ğan/-gen*’in birlikte geldiği fiillerde kalıplaşarak yeni bir isim türettiği örnekler:

kal-*ğan*, kudur-*ğan*, yarat-*ğan*²²³

-GU+, -KU+

“Eski Türkçede sıfat-fiil eki olarak da kullanılan ve nadir olarak -*ku/-kü* şeklinde de bulunan bu ek Kıpçakçada yalnız fiilden isim yapma eki olarak kullanılır ve ünsüz uyumuna tamamen uymuş durumdadır.”²²⁴

bile-*gü*, kes-*kü*, öne-*gü*, sev-*gü*

-GIç+

“Fiil kök veya gövdelerinden alet adı türeten bir ektir. Banguoğlu bu eki -*gAç+* ekinin değişik bir şekli olarak kabul eder (Banguoğlu 1986:239).”²²⁵

aç-*guç*, ör-*küç*

-GUn+, -KUn+, hUn+

“Ekin Kıpçak Türkçesinde aynı zamanda alet adı ve somut adlar türettiği örnekler de bulunmaktadır.”²²⁶

²²² Güner, *Kıpçak*, 139.

²²³ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 37-38.

²²⁴ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 38.

²²⁵ Güner, *Kıpçak*, 141.

²²⁶ Güner, *Kıpçak*, 142.

az-*kun*, sür-*gün*, öt-*gün*, uç-*hun*

-I+

“Eski Türkçenin en işlek fiilden ad türetme eklerinden biri olan -G+’nin düşmesiyle bu ekten önce gelen yardımcı ünlünün ekin işlevinin yüklenmesi sonucu ortaya çıkmış bir ektir.”²²⁷

bil-*i*, kéc-*i*, öl-*ü*

-ICI+, -GUÇI

“Kıpçak gramerlerinde “ism-i fâil” bölümünde bahsedilen ve “-çı/-çi” gibi tasavvur edilen bu ekin hemen her fiile eklenebileceği anlaşılmaktadır. Ancak; bundan bazıları kalıplaşarak, eklendiği fiille ilgili, müstakil bir anlam kazanmışlardır.”²²⁸

tilen-*çi*, keltü-*çi*, yar-*guçı*

-K+

“Çok kullanılan bir ek olup Kıpçakçada da bol örnekler vermektedir. Genellikle Kıpçakça gramerlerde de belirtildiği gibi sıfat durumunda sözler türetmektedir.”²²⁹

buda-*k*, egri-*k*, yülü-*k*, yap-*uh*

-(I, U)I+

“Geçişsiz fiillerden sıfatlar türettiği gibi (Taş 2009:146) organ ve alet adı da yapan eklerden biridir.”²³⁰

ur-*ul*, tüke-*l*

-(I, U)m+

“Asıl işlevi daha çok fiille ilgili bir hâl, bir durum veya iş ifade eden ya da o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, alet, yer vb. adlar türetmektir (Ergin 1993:178). Aynı zamanda Kıpçak Türkçesinde soyut adlar türettiği de görülmektedir.”²³¹

ad-*ım*, boğ-*um*, yar-*ım*

²²⁷ Güner, *Kıpçak*, 143.

²²⁸ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 39.

²²⁹ Karamanlıoğlu, s. 39.

²³⁰ Güner, *Kıpçak*, 150.

²³¹ Güner, *Kıpçak*, 150.

-mA+

“-ma/-me eki ile genellikle somut anlamlı isimler, tek tük de, -mak/-mek eki ile yapılan soyut anlamlı isimlere (mastar) benzer sözler tespit edilmiştir. Sonradan -mak/-mek gibi bir mastar eki sayılan ve hatta “mastar-ı muhaffet” diye isimlendirilen ekin Kıpçakça gramerlerde mastar bahsinde adı geçmemektedir.”²³²

it-me, kavur-ma, sür-me, titre-me

-mAÇ+

“Kıpçak Türkçesinde fazla işlek olmayan eklerden biridir. Fiillerden yemek adları türeten bir ektir.”²³³

ov-maç, tıl-maç

-mAK+

“Bugün de gramerlerde mastar eki olarak zikredilen bu ek Kıpçakça gramerlerde de “fiilin sonunda zamir olmayan emir sigasına gelen başlıca mastar âlameti” olarak gösterilmiştir.”²³⁴

et-mek, bar-mak

-mAn+

“Bu ek Kıpçak Türkçesinde: geçişli fiillerden kalıcı adlar; fiillerden çoklukla sıfat olarak kullanılan adlar türetir.”²³⁵

yas-man, şiş-man

-mUK+

Alet adı türetmiştir: ögrü-mük.²³⁶

²³² Karamanlıoğlu, Kıpçak, 42.

²³³ Güner, Kıpçak, 152.

²³⁴ Karamanlıoğlu, Kıpçak, 42-43.

²³⁵ Güner, Kıpçak, 154.

²³⁶ Güner, Kıpçak, 154.

-mIr+

“Fazla işlek olmayan bir ektir. Fiilin bildirdiği iş, oluş veya hareketin sonucu olma anlamında yeni adlar türetmiştir.”²³⁷

kö-*mür*, ta-*mır*, yağ-*mur*

-(I, U)n+

“Kıpçak Türkçesinde işlek olarak kullanılan fiilden ad türetme eklerinden biridir. Daha çok fiilin bildirdiği işin, oluşun veya hareketin sonucu veya ürünü olma görevini üstlenmiş adlar yahut bu görevde kullanılan sıfatlar türetmiştir (Korkmaz 2003:101).”²³⁸

biç-*in*, ek-*in*, tüt-*ün*

-nç+

Vural ve Toparlı fiilden isim yapan ekler arasında *-nç* ekine de yer vermişlerdir.

korğ-*ı-nç*, um-*ı-nç*

-(I, U)r+

“Fiilin bildirdiği işin sonucu olan adlar türetir. Fazla işlek değildir.”²³⁹

bük-*ür*, çuk-*ur*

-sA+

Bir örnekte tespit edilebilmiştir. Soyut ad türetmiştir: um-*sa*.²⁴⁰

-sAK+

Karamanlioğlu gramerinde fiilden isim yapan ekleri aktarırken bu eke de yer verip şu örneği göstermiştir: tut-*sağ*.²⁴¹

-(I, U)ş+

“Bu ek genellikle Kıpçakçada da fiillerden hareket ismi (mastar) yapar. Bu sözlerin kalıplaşarak daha müstakil anlamlı birer kelime haline geldiği görülmektedir.”²⁴²

²³⁷ Güner, *Kıpçak*, 155.

²³⁸ Güner, *Kıpçak*, 155.

²³⁹ Güner, *Kıpçak*, 156.

²⁴⁰ Güner, *Kıpçak*, 156.

²⁴¹ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 43.

²⁴² Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 44.

çık-ış, in-iş, oyna-ş

-(I, U)t+

“Fiillerden somut veya soyut adlar türetir. Bu adlar ise daha çok nesne ve yiyecek adıdır.”²⁴³

büge-t, kéc-üt, uya-t

-vUK+

“Yansıma adlardan türemiş fiil gövdelerine gelerek onlardan ad türetmiştir.”²⁴⁴

çetle-vük, çırıla-vuğ

-(I, U)z+

“Fazla işlek olmayan eklerden biridir. Çoklukla organ adı ve soyut adlar türetir.”²⁴⁵

kö-z, ö-z, sem-iz

İsimden Fiil Yapan Yapım Ekleri

+A-

“Oldukça işlek bir ektir. Adlardan olma veya yapma ifade eden geçişli ve geçişsiz fiiller türetir. İki heceli olup da /n, r, ş, z/ gibi ünsüzlerle biten adlara +A- eki eklendiği zaman, bu ünsüzlerden önceki dar ünlüler orta hecenin vurgusuz olmasından dolayı düşer.”²⁴⁶

oy(u)n+a-, küç+e-, tün+e-

+(A)r-

“Renk adları başta olmak üzere sıfat cinsinden kelimelere eklenerek onlardan “olma veya dönüşme” bildiren fiiller türeten bir ektir. Genellikle geçişsiz fiiller türetir. Eski Türkçedeki ér- “olmak” fiilinin birleştiği sözlerle kaynaşarak ekleşmesiyle oluşmuştur (Korkmaz 2003:113). Ek, ünlü ile biten sözcüklere +r- olarak gelmektedir.”²⁴⁷

²⁴³ Güner, *Kıpçak*, 158.

²⁴⁴ Güner, *Kıpçak*, 158.

²⁴⁵ Güner, *Kıpçak*, 159.

²⁴⁶ Güner, *Kıpçak*, 160.

²⁴⁷ Güner, *Kıpçak*, 162.

belgü+r-, boz+ar-, kök+er-

+Ay-

“Bu ek Eski Türkçede “olma” ya da “yapma” bildiren dönüşlü geçişsiz fiiller türeten +Ad- ekinin (Gabain 2007:48) Kıpçak Türkçesindeki biçimidir.”²⁴⁸

ul(u)g+ay-, sağ+ay-

+DA-

“Çoklukla tek heceli adlara getirilerek “bir işi yapma, etme” anlamında fiiller türetmesinin dışında yansıma sözlerden de fiiller türeten bir ektir. Adlardan geçişli fiiller de yapar (Erdal 1991-2:458; Korkmaz, 2003:114).”²⁴⁹

al+da-, iz+de-, kıml+da-

+GA-

“Az kullanılan bir ektir.”²⁵⁰

iyis+ke

+I-, +U-

“Bu ek, Türkçede “kökün belirttiği durumda olmak” anlamında fiiller türetir. Bu fiiller genellikle geçişsizdir (Taş 2009:91).”²⁵¹

bay+ı-, öl+ü-

+(I, U)K-

“Eski Türkçeden itibaren “oluş” bildirme özelliğiyle geçişsiz fiiller türeten bir ektir (Korkmaz 2003:115).”²⁵²

yol+uķ-, keç+ik-

+IA-

²⁴⁸ Güner, *Kıpçak*, 163.

²⁴⁹ Güner, *Kıpçak*, 163.

²⁵⁰ Güner, *Kıpçak*, 164.

²⁵¹ Güner, *Kıpçak*, 165.

²⁵² Güner, *Kıpçak*, 165.

“Türkçenin çok kullanılan isimden fiil yapma eklerinden biridir. Kıpçakçada da bol miktarda rastlanmaktadır. Eklendiği isme genellikle “yapmak, etmek” anlamlarını verirler.”²⁵³

bayram+la-, bit+le-, ır+la-, iki+le, söz+le-

+rA-

“Ses yansımali tek heceli ad köklerinden, o sesi çıkarmaya dönüşen fiiller türetir (Erdal 1991-2:469; Korkmaz 2003:121).”²⁵⁴

çok+ra-, éη+re-, muη+ra-

+(I)rGA-

“Duyuların gelişimiyle ilgili fiiller türeten bir ektir.”²⁵⁵

az+ırğa-, soy+urğa-, és+irge-

+sA-

“Bu ek, ad kök veya gövdelerinden eklenmiş olduğu ada karşı bir arzuyu, isteği, ihtiyacı veya düşkünlüğü ifade eden fiiller türetir (Korkmaz 2003:121; Ercilasun 1995:450).”²⁵⁶

suf+sa-, körüv+se-

+sIn-

“İsimden fiil yapma eki +sı, +si ile fiilden fiil yapma eki -n-‘nin birleşmesinden oluştuğu tahmin edilen +sın/+sin eki çok kullanılan bir ek değildir (bk AGr., 80.)”²⁵⁷

ağır+sın-, az+sın-, öküş+sın-

+sIrA-

Pek az kullanılan bu ekin, aşağıdaki örnekte Eski Türkçede olduğu gibi, “yokluk” gösteren olumsuz anlamlı fiiller türettiği görülür:

²⁵³ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 46.

²⁵⁴ Güner, *Kıpçak*, 169.

²⁵⁵ Güner, *Kıpçak*, 169.

²⁵⁶ Güner, *Kıpçak*, 169.

²⁵⁷ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 47.

uyuk+sıra²⁵⁸

+sUr-

“Ses yansımali adlardan fiiller türetir.”²⁵⁹

aķ+sur-

+tA-

Karamanlıoğlu ve Güner’in çalışmalarında yer vermedikleri bu eki, Vural ve Toparlı tek bir örnekle göstermişlerdir.

at+ta-

Fiilden Fiil Yapan Yapım Ekleri

-A-

“Kıpçak Türkçesinde genellikle tek heceli fiil köklerine getirilir ve çoklukla pekiştirme anlamı katar. Böylece tabandaki anlamı kuvvetlendirir.”²⁶⁰

şas-a-, tar-a-

-AIA-

“Kıpçak Türkçesinde seyrek kullanılan eklerdendir. Türkçenin tarihi metinlerinde fiilin bildirdiği hareketin bir süreklilik içinde art arda yapıldığını ifade etmek için kullanılmıştır (Toprak 2005:886)”²⁶¹

kov-ala-, tep-ele-.

-Ar-

“Kıpçak Türkçesinde ünsüzle biten fiil kök veya gövdelerine eklenerek onlardan çoklukla geçişli ve ettirgen fiil çatıları türetmeye yarar.”²⁶²

bak-ar-, çök-er-, kêt-er-

²⁵⁸ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 48.

²⁵⁹ Güner, *Kıpçak*, 170.

²⁶⁰ Güner, *Kıpçak*, 171.

²⁶¹ Güner, *Kıpçak*, 171.

²⁶² Güner, *Kıpçak*, 172.

-Dİr-

Ettirgenlik (yaptırma, müteaddi?) eki, EH'da “müteaddi yapılmak istenen fiilin sonu sakın ise, ta'diye için -dur- (-dür-), ziyade edilmektedir” denilmekle, TZ'de de bu ek “esreli d ve sakın r ile zikredilmektedir (EH 110, TZ 54b). -tır-/-tir- veya -tur-/-tür- şekli EH'da zikredilmemekte TZ'de ise kıskart-, ağart- gibi fiillerin sonundaki ekin tersi yani bir arada t, r de “tediye alametlerinden biridir,”denilmektedir (TZ 54b-55a). KK'de bu bahiste her iki şekle (-dır-; -tır-) ait örnekler zikredilmektedir (KK 68).²⁶³

uyan-*dır*-, bil-*dir*-, az-*dur*-, iş-*tir*-

-Gİr-, -Kİr-, -vUr-

“Eski Türkçeden itibaren yaygın kullanılan ettirgenlik eklerinden biridir. Ettirgenlik işlevinin yanı sıra fiile “yapma, olma” anlamı kattığı durumlar da bulunmaktadır.”²⁶⁴

bat-*kır*-, ki-*vür*, tir-*gir*-

-Gİz-, -Kİz-

“Eklendiği fiil kök veya gövdelerinden ettirgenlik bildiren yeni fiiller türetir. İşlev bakımından -*Gİr*-, -*GUr*- ekiyle aynıdır. Bu sebeple Talat Tekin bu ekleri zetasizm ilkesinden hareketle birbirleriyle ilişkilendirmiştir (Tekin 2003:27).”²⁶⁵

ar-*guz*-, kir-*giz*-, kör-*güz*-

-İ-, -U-

“Eklendiği fiile pekiştirme anlamı katar.”²⁶⁶

art-*ı*-, tur-*ı*-, yaş-*ı*-

-(İ, U)k-

“Eski Türkçeden itibaren eklendiği fiillerden “pekiştirilmiş olma” anlamı taşıyan yeni fiiller türeten bir ektir.”²⁶⁷

²⁶³ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 48-49.

²⁶⁴ Güner, *Kıpçak*, 176.

²⁶⁵ Güner, *Kıpçak*, 176.

²⁶⁶ Güner, *Kıpçak*, 177.

²⁶⁷ Güner, *Kıpçak*, 177.

boyu-*k-*, keç-*ik-*

-(I, U)l-

“Kıpçak Türkçesinin kullanım alanı en geniş fiilden fiil türetme eklerinden biridir. Eklendiği fiile “kendi kendine olma” veya “bir başkası tarafından yapılma” anlamı katar. Çoklukla geçişli fiillerden edilgen fiiller türetir.”²⁶⁸

arı-*l-*, yaz-*ıl-*, iç-*il-*

-lA-

Karamanlıoğlu çalışmasında fiilden fiil yapan ekler arasında *-lA-* ekini de göstermiştir.²⁶⁹

buyur-*la-*, ayır-*la-*

-(I, U)n-

“Asıl işlevi dönüşlü fiiller türetmektir. Ancak eklendiği fiile “olma” ve bazen de “yapma” anlamı da katabilmektedir. Kıpçak Türkçesinde oldukça yoğun kullanılan eklerden biridir.”²⁷⁰

ko-*n-*, bil-*in-*, kör-*ün-*

-(I, U)r-

“İşlev bakımından geçişsiz fiil kök veya gövdelerinden geçişli, geçişli fiil kök veya gövdelerinden ise ettirgen fiiller türeten bir ektir.”²⁷¹

art-*ur-*, bat-*ır-*, köç-*ür-*

-sA-

“Fiil kök veya gövdelerine eklenerek “bir işi veya hareketi yapmak istemek” anlamında fiiller türetir (Ercilasun 1995).”²⁷²

kör-*se-*, um-*sa-*

-sUn-

²⁶⁸ Güner, *Kıpçak*, 178.

²⁶⁹ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 51.

²⁷⁰ Güner, *Kıpçak*, 180.

²⁷¹ Güner, *Kıpçak*, 183.

²⁷² Güner, *Kıpçak*, 185.

“Fiilin bildirdiği anlamı pekiştirme işlevi görür.”²⁷³

um-sun-

-(I, U)ş-

“İşteşlik (ortaklaşma) ve nadir olarak “yardım etme” anlamı ifade eder: keltiriş- CC 160, 6 “getirmeğe yardım etmek”. EH ve KK’de “müşakeret harfi” bahsinde TZ’de Arapçada işteşlik ifade eden veznin adı ile, “müfâale” bölümünde zikredilmiştir (EH 110, TZ 59a-b, KK 70).”²⁷⁴

bir-iş-, tap-ış-, ur-uş-, söyle-ş

-(I, U)t-

Bu ettirgenlik daha çok ünlü ile biten fiillere eklenmektedir. EH’da da bu husus “(fiilin sonu) harekeli olduğu takdirde ise sakın t ilâve edilir” diye belirtilmiştir. (EH 110). Bunun dışında ünsüz ile biten bazı fiillere de eklendiği gibi -dır- ettirgenlik eki almış geçişli fiiller de tekrar geçişli yapılmak istenirse -t- eki ile yapılmaktadır. TZ’de r ile t birlikte olarak geçişlilik alâmetleri arasında sayılmaktadır (TZ 54b).²⁷⁵

başla-t-, sı-t-, esir-t-,

-U-

Karamanlıoğlu gramerinde bu eki tek örnekle göstermiş ve örnek olarak aldığı fiilin kökünü gösterirken Kaşgarlı Mahmut’a atıf yapmıştır.²⁷⁶

sür-ü-

-y-

“Eski Türkçenin pekiştirme eklerinden olan -d-‘nin sızıcılaşarak önce -ð-, daha sonra ise akıcılaşarak -y- şeklini almış biçimidir. Ek, zamanla pekiştirme görevinden uzaklaşarak kökteki anlam aşınmasını gidermek üzere de kullanılır olmuştur (Güner 2008: 177, Çağatay 1996: 48).”²⁷⁷

²⁷³ Güner, *Kıpçak*, 185.

²⁷⁴ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 53.

²⁷⁵ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 53.

²⁷⁶ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 54.

²⁷⁷ Güner, *Kıpçak*, 189.

ı-y-, o-y-

-(I, U)z-

“Sayılı rnekler veren bir ettirgenlik ekidir. Kıpçak Türkçesinde Şu örneklerde tespit edilmiştir.”²⁷⁸

a-ız-, m-iz-, t-iz-, tam-uz-

1.4.2.2. İsim

1.4.2.2.1. İyelik Ekleri

“İyelik ekleri gerek yapı gerekse de Şekil bakımından Eski Türkçeden beri çok fazla değişikliğe uęramamıŐlardır. Cümlede adlar arasında ilişki kurdukları için de en çok kullanılan ad çekim eklerinden olmuşlardır. Kıpçak Türkçesinde kullanılan iyelik eklerini Şahıslara göre Őylece ortaya koyabiliriz.”²⁷⁹

Teklik I. Şahıs İyelik Eki: +m

“Kıpçak Türkçesinde teklik I. Şahıs iyelik eki +m’dır. Ek, nl ile biten adlara doğrudan, nsz ile bitenlere ise araya ünlü uyumuna uygun olarak /I, U/ yardımcı ünlülerinden birini alarak eklenir.”²⁸⁰

ana+m, ad+ım, milk+im, dost+um, kz+m

Teklik İkinci Şahıs İyelik Eki: +

Kıpçak Türkçesinde teklik II. Şahıs iyelik eki +’dır. Ek, tıpkı teklik I. Şahıs iyelik ekinde olduğu gibi ünlü ile biten adlara doğrudan, nszle bitenlere ise araya yardımcı bir ünlü alarak eklenir.”²⁸¹

ata+, buyruk+u, dlbend+

²⁷⁸ Güner, *Kıpçak*, 189.

²⁷⁹ Güner, *Kıpçak*, 192.

²⁸⁰ Güner, *Kıpçak*, 192.

²⁸¹ Güner, *Kıpçak*, 192.

Teklik Üçüncü Şahıs İyelik Eki: +I, +U, +sI, +sU

“Orhun Türkçesinden itibaren adlara daima düz ünlülü olarak gelen teklik III. şahıs iyelik eki, Kıpçak Türkçesinde de ağırlıklı olarak +I, +sI şeklinde düz ünlülüdür Az da olsa ekin yuvarlak ünlülü biçimleri mevcuttur.”²⁸²

altun+ı, toz+u, köks+ü

Çokluk Birinci Şahıs İyelik Eki: +mIz, +mUz

“Kıpçak Türkçesinde çokluk I. şahıs iyelik eki +mIz, +mUz şeklindedir. Ek, ünlü ile biten adlara doğrudan, ünsüz ile bitenlere ise bir yardımcı ünlü vasıtasıyla eklenir. Yardımcı ünlü çoklukla uyuma girer fakat ekin ünlüsü her zaman düzlük yuvarlaklık uyumuna girmez.”²⁸³

başı+mız, el+imiz, köz+ümüz

Çokluk İkinci Şahıs İyelik Eki: +ηIz, +ηUz

“Kıpçak Türkçesinde çokluk II. şahıs iyelik eki +ηIz, +ηUz şeklindedir. Ekin ünlüsü çoklukla düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmez. Ünsüzle biten adlara bir yardımcı ünlü ile bağlanır.”²⁸⁴

ray+ıηız, ameller+iηiz, nebi+ηüz

Çokluk Üçüncü Şahıs İyelik Eki: +lArI

“Çokluk III. şahıs iyelik eki Kıpçak Türkçesinde +lArI’dır. Ekin son ünlüsü daima düzdür.”²⁸⁵

iş+leri, koyun+ları

1.4.2.2.2. Hâl Ekleri

“İsim çekimi Kıpçakça gramerlerde, tabiatıyla ismin hâlleri olarak değil, eski gramerlerimizdeki gibi “izafet”, “mef’ûlü bih”, “mef’ûlü leh” vb. gibi çeşitli bahislerde

²⁸² Güner, *Kıpçak*, 193.

²⁸³ Güner, *Kıpçak*, 194.

²⁸⁴ Güner, *Kıpçak*, 195.

²⁸⁵ Güner, *Kıpçak*, 196.

ele alınmış ve çok kere isim çekim ekleri, Arapça karşılıklarında olduğu gibi, birer edat gibi telâkki olunmuştur.”²⁸⁶

İlgi Hâli Eki: +nIη, +nUη, +Iη, +Uη

“İlgi hâli eki Kıpçak Türkçesinde +nIη, +nUη, +Iη, +Uη şeklindedir. Ekin adlardan sonra +nIη, +nUη, zamirlerden sonra ise daha çok +Iη, +Uη biçimleri yaygındır; ünlüsü çoklukla düzdür ancak Oğuzcalaşmanın etkisini gösterdiği metinlerde yuvarlak ünlülü biçimleri de mevcuttur.”²⁸⁷

algış+nıη, kulu+nıη, kişiler+üη

Belirtme Hâli Eki: +nI, +nU, +n, +I

“Yükleme hâli eki, iyelik ekli sözlerden sonra da genellikle -nı/-ni’dir. Yalnız, 3. şahıs iyelik ekli sözlerden sonra gelen -n eki, elimizdeki eserlerde -nı/-ni’ye oranla daha az olmakla beraber, özellikle CC’da fazlaca kullanıldığı dikkati çekmektedir.”²⁸⁸

kişi+ni, yigitligi+n

Yönelme Hâli Eki: +GA, +KA, +A

Kıpçak Türkçesinde yönelme hâli eki +GA, +KA, +A şeklindedir. Ek çoklukla ünlüler ve tonlu ünlülerden sonra +GA, tonsuz ünlülerden sonra ise +KA şeklinde kullanılarak ünsüz uyumuna tabi olur. Ekin buna rağmen ünsüz uyumu dışında kalan pek çok kullanımı da Kıpçak Türkçesi metinlerinde bulunmaktadır. Ekin +A şekli, genellikle iyelik eki almış adlardan ve zamirlerden sonra geldiğinde ortaya çıkmaktadır.”²⁸⁹

biz+ga, ev+ge, keyik+e, ağzım+a

Bulunma Hâli Eki: +DA

“Ekin şekli genellikle, tonlu ünsüzlerden sonra -da/-de, tonsuz ünsüzlerden sonra -ta/-te’dir. Bu özellikle KK’da böyle gösterilmiştir. T’da hep -da/-de şeklini kullanılmış olması alışılmış imlanın devamından ileri gelmiş olmalıdır.”²⁹⁰

ardın+da, il+de, uruş+ta

²⁸⁶ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 64.

²⁸⁷ Güner, *Kıpçak*, 197.

²⁸⁸ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 66.

²⁸⁹ Güner, *Kıpçak*, 198.

²⁹⁰ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 70.

Çıkma Hâli Eki: +DAn, +dIn

“Kıpçak Türkçesinde ayrılma hâli eki +DAn, +dIn şeklindedir. Ek, genellikle tonlu ünsüzlerden sonra +dAn, tonsuz ünsüzlerden sonra +tAn biçimlerinde gelmektedir; ancak ekin ünsüz uyumuna aykırı olarak tonsuz ünsüzlerden sonra +dAn biçiminde kullanıldığı örnekler de ziyadesiyle mevcuttur.”²⁹¹

ağaç+dın, kişi+den, yazuk+tan

Vasıta Hâli Eki: +n, +lA, +lAyIn

“Kıpçak Türkçesinde vasıta hâli +n, +lA, +lAyIn ekleriyle yapılır. +n eki çoklukla işlekliğini kaybetmiştir ve hâl, zaman ve yer zarfı göreviyle kullanılan kelimelerde kalıplaşmış olarak yer almaktadır.”²⁹² Memlûk Kıpçak Türkçesinde vasıta ekinin işlevini büyük ölçüde +birle, +bile, +bilen edatları üstlenmiştir.

kündüz+ün, matlap+layın, söz+le

Eşitlik Hâli Eki: +çA

“Kıpçak Türkçesinde eşitlik hâli eki +çA'dır. Ek, eklendiği adla fiil veya cümlelerin diğer bir ögesi arasında karşılaştırma amacı güden birbirinden farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurmaya yarar (Korkmaz 2003:324). Kurduğu eşitlik ilişkisinin yanı sıra eklendiği ada benzerlik ve küçültme anlamı da katmaktadır.”²⁹³

ardın+ca, yıl+ça, yaman+ca

Yön Gösterme Hâli Eki: +GARl, +ArI, +rA

“Kıpçak Türkçesinde adların yön gösterme hâli çok çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Ekin +harı, +haru biçimleri de tespit edilmiştir. Bu ekler başlangıçta tam bir yön gösterme işlevi yüklenmişken zaman içerisinde eklendikleri ad soylu kelimeyle kaynaşmışlar ve müstakil bir kelime türetmişlerdir.”²⁹⁴

taş+ra, il+geri, dış+karu

²⁹¹ Güner, *Kıpçak*, 200.

²⁹² Güner, *Kıpçak*, 203.

²⁹³ Güner, *Kıpçak*, 202.

²⁹⁴ Güner, *Kıpçak*, 204.

Vural ve Toparlı çalışmalarında yön gösterme ekleri arasında +*saru* ekini de göstermiş ve *kıbla+saru* kelimesi ile örneklendirmişlerdir.²⁹⁵

Çokluk

Çokluk eki -lar/-ler Kıpçakça gramerlerde de yegâne çokluk eki olarak gösterilmiş; ancak birinci ve ikinci şahıs zamirlerinin çokluk şekillerinin buna istisna oluşturduğu belirtilmiştir.²⁹⁶

at+lar, kiçe+ler, kıl+lar

Aitlik Eki

*Kıpçakça gramerlerde bu ek, “kim” zamir ve bağlama edatı ile Farsçadan geçen “ki” ile karıştırılarak, onlarla bir arada aynı söz gibi, “mevsul” bahsinde “sıla” yapan bir edat olarak zikredilmiştir (EH 119; TZ 42b; 87b; KK 49). Verilen örneklerde hep bulunma hâli eki ile beraberdir. Yalın sözlerdeki şekli, tıpkı vasıta hâli eki -n’de olduğu gibi, zaman ve yer zarfı olarak kullanılan sözlerde kelime ile kaynaşmış bir durumdadır. Ekin kalın sıradaki şekli TZ’de ğı ve kı olarak zikredilmekte ise de, verilen örneklerde hep ğı şeklinde geçmektedir. Bu iki ünlü arasındaki tonlulaşmadan veya tonlu şeklinin kullanılmasından ileri gelmiş olmalıdır.*²⁹⁷

yanda+ğı, evvel+ki

1.4.2.3. Zamir

Kıpçakça gramerlerde zamir ikiye ayrılmaktadır: Muttasıl (bitişik) ve munfasıl (ayrı). Munfasıl zamir olarak sadece şahıs zamirleri ve böyle kabul edilen dönüşlülük zamirleri (kendi, kendisi, özi); muttasıl zamir olarak da bugün daha ziyade bir ek olarak kabul ettiğimiz fakat, modern gramerlerde de çok defa zamir bahsinde gösterilen iyelik ekleri yer almaktadır.²⁹⁸

Şahıs Zamirleri

Kıpçak Türkçesindeki şahıs zamirlerinin yalın ve hâl ekleriyle çekimlenmiş şekilleri ise şu şekildedir:

²⁹⁵ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 55.

²⁹⁶ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 60.

²⁹⁷ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 76.

²⁹⁸ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 78.

I. Teklik Şahıs Zamiri

men: benim meni, maña/mağa, mende, menden

II. Teklik Şahıs Zamiri

sen: seni/senin, seni, saña/saa/sağa, sende, senden

III. Teklik Şahıs Zamiri

ol: anıñ, anı, aña/añar, anda, andan/andın, anca

I. Çokluk Şahıs Zamiri

biz, bizler: bizim/biziñ, bizni, bizge, bizde, bizden

II. Çokluk Şahıs Zamiri

siz, sizler: siziñ/sizin, sizni, sizge, sizde, sizden

III. Çokluk Şahıs Zamiri

*anlar: anların, anlarını, anlarga, anlarda, anlardan*²⁹⁹

İşaret Zamirleri

“Kıpçak Türkçesinde en yakında olan varlığı işaret etmek suretiyle gösterilen *bu* zamiri, ad çekim eklerini aldığı zaman çoklukla *b > m* değişmesiyle *mu* olmaktadır. Bu zamir aynı zamanda gösterme ve pekiştirme bildiren *oş-iş* “işte” sözcüğüyle *oşbu-işbu* “işte bu” biçiminde de kullanılmaktadır.”³⁰⁰

bu/mu: munıñ, muni, muña, munda/bunda, mundan/bundan, muñar/muvar, muñça

oşbu: oşbunun/oşmunuñ, oşmunı, oşmunda, oşmundan, oşmuñar

“Kıpçak Türkçesinde uzakta olan varlıkları işaret etmek göstermek amacıyla *oş* zamiri kullanılır. Çoklukla pekiştirme işlevi görür.”³⁰¹

oş: oşta/oşda

“En uzakta olan varlıkları işaret ederek karşılayan veya gösteren zamir *ol*’dur. Bu zamirde tıpkı *bu* gibi *oş* sözcüğüyle birlikte kullanılmakta ve çekime girmektedir.”³⁰²

²⁹⁹ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 57.

³⁰⁰ Güner, *Kıpçak*, 287.

³⁰¹ Güner, *Kıpçak*, 288.

³⁰² Güner, *Kıpçak*, 288.

ol/o: anıñ/anuñ, anı/onı, aña/oña, anda, andan/andın, añar/ağar, ança

oşol: oşanıñ, oşanı, oşañar, oşanda, oşandan

“Sayı bakımından tek olmayan ve yakında bulunan varlıkları işaret etmek üzere Kıpçak Türkçesinde *bular, bunlar, munlar ve mular* zamirleri kullanılır.”³⁰³

bunlar/munlar: munlarıñ/munlarıñ/munlarıñ, munlarını, munlardan

bular/mular: bularıñ, bularnı, bularğa/bulara, bulardan/bulardın

“Sayıca tek olmayan ve en uzakta olan varlıkları işaret ederek karşılamak için Kıpçak Türkçesinde *anlar, allar ve alar* zamirleri kullanılır. Zamirlerin kullanımıyla ilgili metinlerde birlik yoktur. Aynı metinde zamirin farklı şekilleri birlikte kullanılabilir. ”³⁰⁴

anlar: anlarıñ/anların/anların, anlarını/anları, anlarğa, anlarda, anlardan

allar: allarnın, allarnı, allarda,

alar: alarıñ, alarnı, alarğa, alarda, alardan

Soru Zamirleri

Kıpçak Türkçesinde kullanılan başlıca soru zamirleri ve bu zamirlerin ad çekim ekleriyle genişletilmiş şekilleri şöyledir:³⁰⁵

kim: kimniñ/kimnüñ, kimni, kimde, kimden, kimler

ne: neni, neden, neçe/neşe, nege, neler

ķaysı: ķaysını, ķaysına, ķaysında

ķayusı: ķayusın, ķayusını

ķaysı biri: ķaysı birin, ķaysı birisi, ķaysı birisin

Belirsizlik Zamirleri

Kıpçak Türkçesinde kullanılan belirsizlik zamirleri şunlardır:³⁰⁶

³⁰³ Güner, *Kıpçak*, 289.

³⁰⁴ Güner, *Kıpçak*, 290.

³⁰⁵ Güner, *Kıpçak*, 291.

³⁰⁶ Güner, *Kıpçak*, 293.

barça/barşa, barçalar, barısı, ba'zısı, bir ançalar, bir ançası, bir néçeler, bir néçesi, biri, birisi/birisi, cümle, cümlesi, fulan, her, her biri, her birisi, her kim, her néme, hiç biri, hiç néme, kim, kimérse/kimése/kimse, kimérsene/kimsene, kişi, néme, nése, nézne, öküşregi, tégme/dégme/téme, tégme birisi/tégme biri

Dönüşlülük Zamirleri

“Kıpçak Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak *kéndü, kéndi, kénsi* ve öz kelimeleri kullanılmaktadır. Bu zamirler tıpkı diğer şahıs zamirleri gibi ad çekim eklerini alabilmektedir.”³⁰⁷

öz: özüm, özün, özi, öziniñ, özin, özini, özine, özinde, özinden

kéndü/kéndi/kénsi: kéndime, kéndileriniñ, kéndüni, kéndüden, kéndüsi, kéndüsiniñ, kéndüsini, kéndüsine, kéndüsinden, kénsiniñ, kénsini, kénsine, kénsinde, kénsinden, kénsimizni, kénsiniñni, kénsiler, kénsilerni, kénsilernin

1.4.2.4. Sıfat

“Kıpçak Türkçesinde kullanılan sıfatlar genel Türkçeden ayrılmamaktadır. Bu bağlamda addan ad ve fiilden ad türetme ekleriyle yapılan adlar arasından bazıları Türkçede sıfat olarak kullanılabilmektedir.”³⁰⁸

“Kıpçakçada karşılaştırma, 1) Sıfat durumunda bu söze “daha” anlamı ilâve eden -rak/-rek eki ile 2) “eñ” zarfı ile yapılır. Pekiştirme özellikle sıfat durumundaki renk isimlerinde görülür.”³⁰⁹

barıçırak, eygirek, yigrek

“Kelimenin ünlü ile biten ilk hecesinin, eğer ilk hece ünlü ile bitmiyorsa, ünlüye kadar olan kısmının sonuna -p veya -m ünsüzleri eklenerek meydana gelen hecenin kelimenin başına eklenmesi ile yapılır.”³¹⁰

kap-ğara, sap-savuk, yap-yaşıl

³⁰⁷ Güner, *Kıpçak*, 286.

³⁰⁸ Güner, *Kıpçak*, 295.

³⁰⁹ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 96.

³¹⁰ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 97.

Niteleme Sıfatları

“Önlerine geldikleri isimlerin niteliklerini belirten bu sıfatlar daha çok büyüklük-küçüklük, şekil, renk, durum ve diğer vasıfları bildirmektedirler.”³¹¹

aķ, ala, büyük/beyük, kara, kızılça, kök, küçük, sarı, ufaķ

Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları

“Kıpçak Türkçesinde işaret sıfatı olarak yakında olanı işaret etmek üzere *bu* ve *oşbu*, daha uzakta olanı ifade etmek üzere ise *ol* ve *oşol* kullanılmaktadır.”³¹²

bu ay, ol bazar, oşbu amel, oşol toprak

Soru Sıfatları

Kıpçak Türkçesinde soru sıfatı olarak *ķayı/ķayu, ķaysı, né* ve *néçe* kelimeleri kullanılmaktadır.

ķayı sarı, ķaysı mülk, né vakt, néçe ķişı

Belirsizlik Sıfatları

Kıpçak Türkçesinde belirsizlik sıfatı olarak kullanılan pek çok kelime mevcuttur. Bunlardan başlıcaları ve örnekleri şöyledir:

az iş, barça arılar, bir müddet, bir az taş, bir ékki kelime, bir kaç kün, bir köp ķul, bir néçe künler, cemî işler, çok künler, her dem, her bir nefes, hîç ķişı, hîç bir amal, ķamug alam, néçe ķişı, öķüş imamlar, özge işler, tégme sa’at, tégme bir can

Sayı Sıfatları

Kıpçak metinlerinde kullanılan sayı sıfatları türlerine göre şu şekilde örneklendirilebilir:

Asıl Sayı Sıfatları

alyı ay, bir at, on kün

Sıra Sayı Sıfatları

³¹¹ Vural ve Toparlı, *Kıpçak*, 62.

³¹² Güner, *Kıpçak*, 198.

on üçünçü yıl, sekizinçi kün, üçünçi fen

Üleştirme Sayı Sıfatları

birer altun

Kesir Sayı Sıfatları

bêşde éki kıymeti, buçuğ yıl

Topluluk Sayı Sıfatları

altağ, biregü, dördegü, seksegü, toksagu

1.4.2.5. Zarf

“Kıpçak Türkçesinde Türkçenin bütün dönemlerinde olduğu gibi çok sayıda zarf kullanılmıştır.”³¹³ “Kıpçakça gramerlerde de zarf olarak gösterilen sözlerin çoğu isim türünden olup, isim çekimi ekleri ile çekilebilecekleri de belirtilmiştir.”³¹⁴

Zaman Zarfları

Zaman zarfları, filin bildirdiği iş, oluş veya hareketin anlamını zaman bakımından belirleyen kelimelerdir. Bu zarflar tek kelime biçiminde olabildikleri gibi bir kelime grubu yapısında da olabilirler. Ayrıca bu dönemde zaman zarfı olarak sadece Türkçe kelimeler değil Arapça ve Farsçadan girmiş pek çok kelime de kullanılmaktadır.³¹⁵

ağşam, andan sonra, asra kün, ay, bayram, bük ün, kün, küz, niçe, şimdi, tigi, tigrü, tün, tünekün, yarın, yana

Yön Zarfları

Kıpçak Türkçesinde fiilde bildirilen işin yönünü göstermek için kullanılan zarflardan bazıları şu şekildedir:

alt, ara, ast, iç, taşra tigi, yan, üst

Soru Zarfları

Kıpçak Türkçesinde soru zarfı olarak kullanılan başlıca kelimeler şunlardır:³¹⁶

³¹³ Güner, *Kıpçak*, 313.

³¹⁴ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 103.

³¹⁵ Güner, *Kıpçak*, 313.

³¹⁶ Güner, *Kıpçak*, 317.

kaçan/haçan, néçe, néçük/néçik/néşik, nége, nék, nélük/nélik, néçün/néşin/néştün/néyçün, né né üçün, nétme, néşe, néte

Miktar Zarfları

“Miktar zarfları bir fiilden, sıfattan veya zarftan önce gelerek onları miktar bakımından derecelendiren zarflardır.”³¹⁷

artuğ, astri, az, azın, azırak, bék, bir ança, bir keret, bir kez, çalaça, hisabsız, köp, köpten, öküş, öküşrek, télim

Durum Zarfları

“Durum zarfları fiilin bildirdiği iş, oluş, hareket veya kılışın yapılış şeklini, niteliğini veya durumunu ortaya koyan zarflardır. Bu bağlamda zarf çeşitleri içerisinde kapsamı en geniş olan zarflardır. Bu durum Türkçenin her döneminde olduğu gibi Kıpçak Türkçesinde de benzerdir.”³¹⁸

alay, anıñ kibi, ançılayın, andağ, tig, az, bir, birge boş, munug, kibi, ölüg, öre, tap, tik, tiri, tutuş, yaman, yaşuru

1.4.2.6. Edat

“Arapça “alet, vasıta” demek olan edat, bir gramer ögesi olarak ise tek başına anlamı olmayıp cümledeki kelime veya kelime gruplarından sonra gelerek onlar arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan kelime türleridir (Hacıeminoğlu, 1992:V)”³¹⁹

*Edat olan ya da edat olarak kullanılan bir kelime hiçbir zaman kendi başına kullanılamaz. Çünkü edatlar bir kavram işareti olarak değil, bir edat grubu oluşturarak türlü anlam ilgileri kurmak için dilde kullanılırlar. Bu nedenle de edatlar, kendilerinden önce gelen isim soylu kelime/kelime grupları ile birleşerek edat grubu oluştururlar ve böylece dilde çok değişik anlam ilgileri kurarlar.*³²⁰

Kıymetli Hocam Arzu Sema Ertane Baydar’ın; müstakil olarak edatları incelemiş olduğu *Memlûk Kıpçak Türkçesinde Edatlar* isimli kitabında, *İrşadü’l Mülûk ve’s-*

³¹⁷ Güner, *Kıpçak*, 318.

³¹⁸ Güner, *Kıpçak*, 319.

³¹⁹ Güner, *Kıpçak*, 323.

³²⁰ Arzu Sema Ertane Baydar, *Memlûk Kıpçak Türkçesinde Edatlar* (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2018), 17.

Selatin, Gülistan Tercümesi, Baytaratü'l-Vâzih ve Münyetü'l Güzât adlı dil yadigârlarından belirlediği edatlar şunlardır:

artuk, aşağı/aşağıarak/aşağırak, başga/başka, beraber/beraber, beri/biri/birü, büyük/büyük/büyükrek, bigi, bile, bilen, birle, burun, degül/dögül/tögül, diyü/tiyü, evvel, için/üçün, içkerü, içre, iksük, ilgerü, kadar, karşı/karşu, keri, kibi, kibir, köp/köprek, öküş/üküş, ötrü, öze/üze, özge, özre, sarı/saru, song, songra/songrakı/sonra, taba/tapa, taşkaru/taşra/tışkaru, tış, tig, tigi, tigin, tigrü/tigirü/tigrü/tigürü, tıp, toğrı/toğru, utru, üzere, yakın/yakınrak, yaru, yırak, yokarı/yokaru/yukaru

Karamanlıoğlu ise gramerinde edat başlığı altında şu kelimelere yer vermiştir:
ayruk, beri, birle, degin/değinçe/deyin (dağın, dağınça), dek, dey, keri/kirü, kimi/kibik, ötri, öze, özge, ulam, üçün, alak, evet, yok

1.4.2.7. Bağlaç

Türkçede Arapçadaki “ve” karşılığında bir kelime bulunmadığı EH ve TZ’de de “atf” (bağlama) bölümünde belirtilmiştir. EH’da isimlerin birbirine bağlanmadan yan yana sıralandığı, TZ’de iki fiilden birinin diğerine -p zarf-fiil eki ile bağlandığı örneklerde gösterilmiş ve ondan sonra Arapçadaki bağlaç durumundaki diğer sözlerin Türkçedeki karşılıkları gösterilmiştir.³²¹

Karamanlıoğlu Kıpçak Türkçesinde kullanılan bağlaçları şu şekilde sıralamıştır:
da, de, dağı, tağı, tağı, dağın, ham, illa, eger, egir, egir dağı, falan, kene, keşke, kim ki, mağar, mağar, ya, ye, yaani, yana, yene, yemese, yoksa ese

1.4.2.8. Ünlem

Ünlemler cümle içerisinde konuşan kişinin sevinç, acıma beğenme, korku, hayret, çaresizlik, üzüntü, dua, pişmanlık, özlem, kıskançlık, vb. çok farklı nitelikteki duygulanmalarını ya da heyecanlarını kısa ama etkili bir tarzda kendisini dinleyen kişi veya kişilere anlatmaya yarayan kelime türüdür. Kıpçak Türkçesinde kullanılan başlıca ünlemler şunlardır:³²²

³²¹ Karamanlıoğlu, Kıpçak, 107-108.

³²² Güner, Kıpçak, 329.

a/e, abav, abu, ah, ahî, Allah Allah, amin, ay, aya, bes, bi'llah, evveh, éy, hayf, heyhat, ilahî, la-v'allah, vah vah, vay, ya, zinhar

1.4.2.9. Fiil

Kip Ekleri

Kıpçakçada Eski Türkçede 3. grupta olan şart şekli 2. gruba geçmiş yani, görülen geçmiş zaman kipinin çekimi gibi çekilir durumdadır. Ayrıca fiil çekiminde görülen önemli bir husus da, geçmiş ve şimdiki zaman kiplerinde -a ve -p zarf-fiili (gerundiyum) şekillerinin -tır (< tur-ur) ile çekilerek, zaman ifadesi için kullanılmasıdır.³²³

Görülen Geçmiş Zaman: -DI, -DU

“Kıpçak Türkçesinde görülen geçmiş zaman çekimi -DI, -DU ekleriyle yapılmaktadır. Şahısların gösterilmesinde iyelik eki kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Kipin olumsuz biçimi -mA eki ileler.”³²⁴

Teklik I. Şahıs: al-*dum*, incit-*tim* tile-*dım* mén

Teklik II. Şahıs: arttır-*dıñ*, kel-*dıñ*, könder-*dıñ*

Teklik III. Şahıs: düz-*dü*, tur-*dı*, yabuş-*tu*

Çokluk I. Şahıs: ayıt-*duğ*, yé-*dük*, kél-*dü* miz

Çokluk II. Şahıs: iç-*tiñiz*, öltür-*düñiz*, yé-*dıñiz*

Çokluk III. Şahıs: dolaş-*tılar*, işle-*diler*, tile-*di* anlar

Duyulan Geçmiş Zaman: -mİş, -p+şahıs zamiri, -ptİr, -p turur, -Gan

Kıpçak Türkçesinde duyulan geçmiş zaman üç şekilde ifade edilir: -mİş, -p+şahıs zamiri, -ptİr, -p turur, -GAn ekleriyle yapılan duyulan geçmiş zaman biçimlerine daha çok Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinde rastlanır. Duyulan geçmiş zamanın bazı şahıslarına ait örnekler Kıpçak Türkçesinde fazla görülmez.³²⁵

Teklik I. Şahıs: kél-*miş* men, bol-*up* men, beslen-*ip turur* men, tur-*uptır* men

Teklik II. Şahıs: bol-*miş* sen, al-*ıp* sen, bil-*iptir* sen, tüş-*üp turur* sen

³²³ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 116.

³²⁴ Güner, *Kıpçak*, 205.

³²⁵ Güner, *Kıpçak*, 217.

Teklik III. Şahıs: otur-mış, ket-ip, açıl-ıptur, ayt-ıp turur

Çokluk I. Şahıs: kel-miş biz, al-ıp biz, kel-iptir biz, bol-up turur biz

Çokluk II. Şahıs: yürü-müş siz, kel-iptir siz

Çokluk III. Şahıs: tur-mışlar, tın-ıptırlar, öğren-ip tururlar

-GAn: övren-gen ese, işle-gen edi

Geniş Zaman: -r, -Ar, -Ir

Kıpçak Türkçesinde geniş zaman kipi -r, -Ar ve -Ir eklerinin şahıslara göre çekimlenmesiyle gerçekleşir. Olumsuz biçimi -mAz, -mAs ekleriyle yapılır. Ayrıca Kavânînü'l Külliye'de geniş zaman çokluk I. şahıs çekiminde -AlIK ekinin de geniş zamanı ifade etmede kullanıldığı belirtilmiştir (Toparlı vd. 1999:16)³²⁶

Teklik I. Şahıs: alış-ır men, sözle-r men, tur-ur men

Teklik II. Şahıs: aç-ar sen, çiz-ar sen, söv-er sen

Teklik III. Şahıs: al-ur, bar-ır, izde-r

Çokluk I. Şahıs: başla-r biz, tile-r biz, yat-alık

Çokluk II. Şahıs: iç-er siz, bük-er siz, tüş-er siz

Çokluk III. Şahıs: al-ururlar, bol-ururlar, sür-erler

Şimdiki Zaman: -AdIr, -yDİr, -A turur, -yor, -yorur

Memlûk Kıpçak Türkçesinde şimdiki zamanı ifade etmek üzere üç yapının kullanıldığı görülür. Bunlardan ilki Eski Türkçede olduğu gibi -r, -Ar -Ir geniş zaman eklerinin aynı zamanda şimdiki zamanı karşıladığı örneklerdir. İkinci yapı -AdIr, -yDİr, -A turur ile ifade edilen şimdiki zamandır. Üçüncüsü çok fazla örneği olmayan ve Tuhfetü'z Zekiyye ve Kavânînü'l-Külliyye'de görülen -yor, -yorur şeklidir.³²⁷

Teklik I. Şahıs: al-adır men, kele-yorur men, aç-ıyım

Teklik II. Şahıs: söyle-ydir sen, kör-üyür sen

Teklik III. Şahıs: ber-e turur, al-adır, başla-yor, örgütlü-yür

³²⁶ Güner, *Kıpçak*, 224.

³²⁷ Güner, *Kıpçak*, 232.

Çokluk I. Şahıs: bovuyla-ydır biz, buz-uyur biz, bar-ıyılı

Çokluk II. Şahıs: söyle-ydir siz, kele-yor siz

Çokluk III. Şahıs: al-adırlar, kele-yorlar, çalış-ıyırlar

Gelecek Zaman: -GA, -GAy, -AsI, -IsAr, -sAr, -AçAK

“Kıpçak Türkçesinde gelecek zamanı göstermek üzere çeşitli şekiller kullanılmaktadır. Bunlardan Kıpçak Türkçesi için gelecek zaman bildiren en temel yapı -GA, -GAy ve -Kay ekleriyle yapılandır. Ayrıca Kıpçak metinlerinde gelecek zaman için -AsI, -IsAr, -sAr ve az da olsa -AçAK eklerinin de bulunduğu görülmektedir.”³²⁸

Teklik I. Şahıs: kör-ge men, bol-ğay men, bar-ası men, oğşa-sar men

Teklik II. Şahıs: kel-ge sen, bil-gey sen, al-ası sen, kör-ser sen

Teklik III. Şahıs: uruş-ğa, ayıt-kay, kel-esi, bol-usar, ölç-ser, al-açak

Çokluk I. Şahıs: çiz-ğa miz, içir-gey miz, ol-ası biz, kele-ser biz, kel-eçek biz

Çokluk II. Şahıs: çiz-ğa siz, kör-gey siz, al-ası siz

Çokluk III. Şahıs: iç-keyler, kel-esiler, bol-sarlar

Emir Kipi:

*Kıpçak Türkçesinde emir kipinin teklik I. şahıs çekiminde -AyIn, -AyIm ve -GAyIm ekleri kullanılır. Teklik II. şahıs emir kipi, fiil kök veya gövdesinin eksiz olarak vurgulanmasıyla ve -GIl, -GUn ekleriyle yapılır. Teklik III. şahıs çekimi -sIn ekiyle yapılır. Ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmesi bakımından metinlerde tam bir birlik yoktur. Emir kipinin çokluk I. şahıs çekimi -AlIm, -GAlIm, -AlIK, -IIK ve -All ekleriyle yapılmaktadır. Çokluk II. şahıs çekimi -η, -ηIz ve -nIAr ekleriyle yapılır. Çokluk üçüncü şahıs çekimi -sInIAr ve -sUnIAr ekleriyle yapılır.*³²⁹

Teklik I. Şahıs: ber-eyin, iç-eyim de-geyim övret-iyim

Teklik II. Şahıs: aç-kıl, avla-gil, bolma-gın

Teklik III. Şahıs: al-sın,

³²⁸ Güner, *Kıpçak*, 238.

³²⁹ Güner, *Kıpçak*, 248-257.

Çokluk I. Şahıs: al-*alım*, de-*gelim* yalbar-*alıh*, bar-*alı*

Çokluk II. Şahıs: aç-*ıñ*, ög-*ünüz*, eşit-*inler*

Çokluk III. Şahıs: yalbarsınlar

İstek Kipi: -A

“Kıpçak Türkçesinde doğrudan doğruya istek (temennî, iltizamî, optatif) ifade eden bir kip yoktur.³³⁰ Bu bağlamda emir eklerinde istek ifadesi de bulunmaktadır. Ancak bazı eserlerde az da olsa isteği ifade etmek üzere -A ekinin kullanıldığı görülmektedir.”³³¹

Teklik I. Şahıs: tut-*am*

Teklik III. Şahıs: oltur-*a*

Çokluk II. Şahıs: kir-*e* siz

Çokluk III. Şahıs: at-*alar*

Dilek-Şart Kipi: -sA

Kıpçak Türkçesinde şart-dilek kipi -sA eki ile yapılır. Sadece *Gülistan Tercümesi* 'nde teklik II. şahısta ekin +An ile genişletilmiş -sAñAn biçimine rastlanmıştır. Kipin olumsuz biçimi -mA iledir.

Teklik I. Şahıs: bol-*sam*

Teklik II. Şahıs: al-*sa* sen, aytma-*sañ*, bol-*sañan*

Teklik III. Şahıs: çök-*se*

Çokluk I. Şahıs: ket-*sek*

Çokluk II. Şahıs: dur-*sañız*

Çokluk III. Şahıs: ölç-*seler*

³³⁰ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 133.

³³¹ Güner, *Kıpçak*, 257.

Gereklilik Kipi: -Ar, -sA, -mAK, maḥ kerek

“Kıpçak Türkçesinde gereklilik kipi ya zaman eklerinin, özellikle de gelecek zamanın, gereklilik görevinde kullanılmasıyla ya da -Ar, -sA, -mAK, -maḥ kerek yapılarıyla ifade edilir.”³³²

kid-er kerek, bol-sa kerek, ayt-maḥ kerek, kerek aytḳay, tiyişlidir maḥa yazmaga

Birleşik Kipler:

“Birleşik kipler Kıpçakçada da e-/i- (< er-) yardımcı fiili ile kurulur. Bazen cevher fiilinin de düşerek sadece birleşik zamanı oluşturan ekin kaldığı veya araya bir -y- yardımcı sesi girerek cevher fiilin asıl fiil ile kaynaştığı görülmektedir.”³³³

Birleşik Kipli Fiillerin Hikâyesi:

“Kıpçak Türkçesinde birleşik kipli fiillerin hikâyesi bir kip eki almış esas fiile er-, e- ana yardımcı fiilinin görülen geçmiş zaman kipini almış biçimi getirilerek yapılır. e- ek fiilinin bazı kiplerin birleşik çekimlerinde düştüğüne dair örnekler de Kıpçak Türkçesi metinlerinde mevcuttur.”³³⁴

Geniş Zaman: al-ır-dım, bil-ir e-di

Görülen Geçmiş Zaman: tut-tuḥ e-di

Duyulan Geçmiş Zaman: tökül-miş e-di

Şimdiki Zaman: bar-ıy e-di, kör-iyir e-di

Gelecek Zaman: al-ḡay e-di

Dilek Şart Kipi: sözle-sem e-di

Birleşik Kipli Fiillerin Rivayeti:

“Haber veya tasarlama kiplerinden birini almış esas bir fiile er-, e- ana yardımcı fiilinin duyulan geçmiş zaman eki almış biçiminin getirilmesiyle kurulur. Ek fiilin zaman zaman düştüğü de olur. Kıpçak Türkçesinde çok fazla örneği yoktur.”³³⁵

³³² Güner, *Kıpçak*, 265.

³³³ Karamanlıoğlu, *Kıpçak*, 134.

³³⁴ Güner, *Kıpçak*, 267.

³³⁵ Güner, *Kıpçak*, 273.

Geniş Zaman: ye-r er-miş

Birleşik Kipli Fiillerin Şartı:

“Kıpçak Türkçesinde birleşik kipli fiillerin şartı kip eki almış esas bir fiile şart-dilek kipi eki almış bir ana yardımcı fiilin getirilmesiyle kurulur.”³³⁶

Geniş Zaman: bol-ur e-se, ket-er-sek

Görülen Geçmiş Zaman: kel-di e-se, al-dum-sa

Duyulan Geçmiş Zaman: buyur-ğan e-se, tur-mış-sa

Gelecek Zaman: tur-ğay e-se

Fiillerde Olumsuzluk

Kıpçak Türkçesinde olumsuzluk eki geniş zaman kipinin basit ve birleşik çekimlerinde -mAz, -mAs, diğer fiil kiplerinde ise -mA'dır. degül veya tüyül “değil” ile de gelecek zaman gibi bazı kiplerin olumsuz biçimlerinin yapıldığı örnekler vardır. Geniş zaman kipinin teklik I. şahıs çekiminde olumsuzluk ekiyle şahıs zamirinin kaynaşması sonucu ortaya çıkan -mAn biçimi de olumsuzluğu ifade etmede kullanılmaktadır.³³⁷

bol-mazıdı, bil-men, kel-mes, yet-mez, bol-magay, al-madık, aş-madum, bozul-mamış, bil-megil, kir-mesünler, sın-masun, iç-meye, bar-masa

Fiillerde Soru

“Kıpçak Türkçesinde fiillerin çekimli biçimleri -mI, -mU ekleri kullanılarak soru biçimine sokulur. Ekin ünlüsünün darlık ve yuvarlaklığı bakımından Kıpçak metinlerinde tam bir birlik yoktur.”³³⁸

keldik mi, söver mi, uyuy mıdır, tirilür mi, kelge mü sen

³³⁶ Güner, *Kıpçak*, 273.

³³⁷ Güner, *Kıpçak*, 277.

³³⁸ Güner, *Kıpçak*, 280.

1.4.2.10. Birleşik Fiil

Ad + Yardımcı Fiil

“Kıpçak Türkçesinde adlarla kurulan birleşik fiillere bakıldığında *bol-*, *kıl-*, *ét*, *éyle-*, *tap-* gibi farklı fiillerin adlarla birlikte birleşik fiillerin kurulmasına katkı sağladıkları görülür.”³³⁹

Ad + *bol-/ol-*: *aç bol-*, *borçlu bol-*, *öl ol-*

Ad + *ét-*: *ant ét-*, *haz ét-*, *küç ét-*

Ad + *éyle-*: *başlı éyle-*, *tas éyle-*, *zahmet éyle-*

Ad + *kıl-*: *bay kıl-*, *secde kıl-*, *savaş kıl-*

Ad + *tap-*: *fursat tap-*, *çare tap-*, *imkân tap-*

Ad + Asıl Fiil

“Deyimleşmiş birleşik fiiller, kuruluş bakımından bir ad ve bir yardımcı fiille kurulan birleşik fiillere benzerler. Onlardan ayrılan tarafları bu yapıda görev üstlenen kelimelerden birinin veyahut tamamının ya sözlük anlamlarını kaybetmiş olması ya da deyimleşmiş olmalarıdır.”³⁴⁰

Ad + *aç-* : *köz aç-*

Ad + *al-* : *can al-*, *borç al-*

Ad + *bar-/var-*: *tas bar-*, *harşı bar-*

Ad + *bér-/vér-*: *armagan hér-*, *salavat vér-*

Ad + *iç-/iş-*: *and iç-*

Ad + *kél-*: *küç ké-*, *vaz ké-*

Ad+ *két-*: *ortadan két-*

Ad + *koy-/hoy-*: *boş koy-*, *hörmet hoy-*

Ad + *kör-*: *maslahat kör-*, *yöp kör-*

³³⁹ Güner, *Kıpçak*, 332.

³⁴⁰ Güner, *Kıpçak*, 338.

Ad + tur-: *utru tur-*

Ad + tüş-: *miskinlikke tüş-*

Ad + tut-/dut-: *emr tut-, fayide dut-*

Ad + ur-: *baş ur-*

Ad + yét-: *küçü yét-*

Tasvir Fiiller (Ad + Zarf-fiil Eki + Yardımcı Fiil)

Yaklaşma Fiilleri

“Kıpçak Türkçesinde yaklaşma fiilleri, -A, -I, -U zarf-fiil eklerinden birini almış esas fiil biçimi üzerine yaz- “yanılmak, hata etmek” veya bar- “varmak” tasvir fiilinin eklenmesiyle kurulur.”³⁴¹

köre yaz-, sora bar-

Tezlik Fiilleri

“Kıpçak Türkçesinde tezlik fiilleri -A, -I, -U zarf-fiil eklerinden birini almış esas fiilin *bér-* “vermek”, *koy-* “koymak” ve *kör-* “görmek” yardımcı fiillerinden biriyle kaynaşmasıyla yapılır.”³⁴²

aça bér-, tike koy-, oza kör-

Sürerlik Fiilleri

“Kıpçak Türkçesinde sürerlilik fiilleri, esas fiilin -A, -I ve -(I, U)p zarf-fiil eki almış biçimlerine tur- “durmak” ve *çal-* “kalmak” yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır.”³⁴³

burulıp tur-, kata çal-, kaçıp yürü-

Yeterlilik Fiilleri

“Kıpçak Türkçesinin olumlu veya olumsuz yeterlilik ifade eden asıl yardımcı fiili bil-‘tir. Bunu yanında yeterliliği ifade etmek üzere Karahanlı ve Harezmi Türkçelerinde

³⁴¹ Güner, *Kıpçak*, 343.

³⁴² Güner, *Kıpçak*, 343.

³⁴³ Güner, *Kıpçak*, 344.

de mevcut olmasına karşın daha çok Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkan al- fiilinin de örnekleri vardır.”³⁴⁴

ata bil-, çılhal-, éte al-

Fiil + Sıfat-Fiil Eki+ bol-

“Kıpçak Türkçesinde çok fazla olmasa da sıfat-fiil eki almış bir esas fiilin *bol-* “olmak” yardımcı fiiliyle birlikte kurduğu birleşik fiiller de mevcuttur. Karmaşık fiil olarak da adlandırılan bu tür birleşik fiillerde asıl anlam birleşik fiilin üzerindedir.”³⁴⁵

Fiil + -mış + bol-: *éřitmiř bol-*

Fiil + -r, -Ar, -Ur + bol-: *uyur bol-*

Fiil + -mAs + bol-: *çıķmas bol-*

Fiil + -GAn + bol-: *bildirgen bol-*

Fiil + -GlU + bol-: *bilüglü bol-*

Fiil + -UçI + bol- : *hoyuçı bol-*

1.4.2.11. Fiilimsi

İsim-Fiil

Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan isim-fiil ekleri ve bu eklere ait örnekler şu şekildedir:

-mAK: *aç-maķ, bér-meķ, titre-mek*

-mAKlIK: *kéder-meklik, kıl-maķlık, arın-maķlıķ*

-mA: *tik-me, kör-me, sor-ma*

-ř, -(I, U)ř, -(y)Uş: *at-ış, én-iş, tur-uş*

Sıfat-Fiil

Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil ekleri ve bu eklere ait örnekler şu şekildedir:

³⁴⁴ Güner, *Kıpçak*, 345.

³⁴⁵ Güner, *Kıpçak*, 347.

- AçAK: *kél-eçek* yer
- Ar, -Ir, -r: *atıl-ur nérse, dép-er at, yaşa-r*
- AsI: *iç-esü nérse*
- DAçI: *kel-deçi* ay
- DIK: *eðleme-dük kön, bol-duğ+ı*
- GAn, -An: *ağrı-ğan yer, unut-kan, aķ-an su*
- GIçI, -vUçI, -IçI: *bil-üçi, uç-uçı* kuş
- GII, -vIU: *açı-ğlı bağ, éşit-ovlu*
- GU: *bıç-ğu* vakt
- mAçI: *bol-maçı* sözler
- mAz, -mAs: *kör-mez köz, yara-mas söz*
- mIş: *öl-miş er, satıl-mış, kör-miş+i*

Zarf-Fiil

Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan zarf-fiil ekleri ve bu eklere ait örnekler şu şekildedir:

- A: *aşır-a, it-e* ber
- ArAK, -UrAK, -rAK: *tart-arak, kötür-ürek, oħşa-raq*
- ArGA, -UrGA: *al-urğa, zevk ét-erge*
- Av: *min-ev*
- bAn: *tur-uban*
- dIçaķ: *otur-dıçaķ*
- dUKçA: *tég-dükçe*
- dIKdA: *kirdükde*
- GAç: *tut-ğaç*
- GAII: *két-keli, kél-geli*

- GAnçA: *söv-gençe, tile-gençe*
- GAnDA, -AndA: *bat-ğanda, min-gende*
- GAndIN, -GAndAn, -AndAn: *toğ-ğandan, ur-ğandin*
- GInçA, -InCA: *arın-inca, bol-ğınça*
- I, -U: *bin-ü, kızlen-ü*
- ICAK, -UCAK: *çık-ıçak, tüş-içek*
- IcAgAz: *siy-icegez*
- ken: *keleyor-ken, miner ér-ken*
- mAGAnDA: *-tapul-mağanda*
- mAzdA: *biç-mezde*
- mAzdIn, -mAsdIn, -mAzdAn, -mAsdAn: *tuv-mazdan, bar-masdin*
- mAyIn, -mAdIn, -mIyIn: *kül-medin, bil-meyin, töle-miyin*
- (I, U)p: *aç-ıp, başla-p, sor-up*
- pAn: *bol-upan*
- y: *oyna-y, tile-y*

1.4.3. Cümle Bilgisi Özellikleri

1.4.3.1. İsim Cümlelerinde Bildirme

“Kıpçakça eserlerde isim cümlelerinde bildirme bağının hemen her şekline rastlanmakta, yalnız erür şekli sadece CC’da veya pek az görülmektedir. Olumsuz bildirme ise, er-mez hiç geçmemektedir. Bu tüyül, degül (< tegül) ile ifade edilmektedir.”³⁴⁶

er- Fiili ile

“Kıpçakça gramerlerde i- (<er-) cevher fiilinin geçmiş zaman şekli, idi olarak ayrı bir edat gibi tasavvur edilmiştir.”³⁴⁷

³⁴⁶ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 151.

³⁴⁷ Karamanlioğlu, *Kıpçak*, 151.

kim *i*-di turğan, kayda *i*-diñ, Sançış kaçan *i*-di

tur- Fiili ile

“turur” şeklinin bildirme bağı olarak kullanılmasına yalnız CC’da rastlanmaktadır. Fakat ekleşmiş şekli (-tur/-tür vb.) buna oranla daha çoktur.

aç-tur, çok-tur, bi seniñ qarındaşıñ-dur, sizin bile-dir, bi ne özden kiçi-dir

Olumsuz Bildirme

“Kıpçakçada olumsuz bildirme ermez (ermes) kullanılmamaktadır. Oğuzcada “tegül” şeklinin kullanıldığı Kâşgârî’de belirtilmiştir. “tüyül” yanında “degül” şekli Türkmençe olarak gösterilmiştir.”³⁴⁸

tüyül, degül: alası *tüyül* men, çıkmış *degül*-siz

yok: öyde kişi *yok*, evde kiçi *yok*, evde kimse *yok*

1.4.3.2. Cümle Kuruluşu

Memlûk Kıpçak Türkçesi metinleri, gerek yayılma alanları gerekse de devamı oldukları edebî dairenin etkisi sebebiyle söz dizimi bakımından standart Türkçenin özelliklerini sürdürmüşlerdir.³⁴⁹

Kurallı Cümle Örnekleri

Adım Yünustur.

Sén Tanrı ’dan korkumas sén.

Devrik Cümle Örnekleri

Mingil bu atnı.

Néçeye bu?

Teñri ta ’alâ buyurdı ékin ékmek.

Sıralı Cümle Örnekleri

Bar, beg kolumıöp.

³⁴⁸ Karamanlioğlu, Kıpçak, 153.

³⁴⁹ Güner, Kıpçak, 387.

Bl̄gil, râstı namâz kılğan kişiniñ üç hâli bar.

Bağlı Cümle Örnekleri

Né uzun bolsun né kısqâ bolsun amma uzun bolmaqlıq kışkadın yahşırâk turur.

Selâm bermegey bir kimérsege namâz içinde taķı sözlemegey.

1.5. Eserler ve Memlûk Kıpçak Türkçesi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

Bu konuda yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tez çalışmaları ile eserleri açıklarken belirttiğimiz çalışmaların haricinde müstakil olarak yayımlanan kitaplar aşağıda tablo hâlinde sunulmuştur.

Tablo 1.1: Memlûk Kıpçak Türkçesi Doktora Tez Çalışmaları

Yazar	Danışman	Tez Adı	Yıl
Mehmet Emin AĞAR	Mehmet AKALIN	Kıtabı Fıl-Fıqh Bı-Lısanı Türkî (İnceleme-Metin-Sözlük)	1989
Can ÖZGÜR	Osman Fikri SERTKAYA	Baytaratü'l Vazıh'ın Kıpçakça Ve Türkmençe Yazmalarına Göre Kıpçakçanın Oğuzcalaşması (Türkmençeleşmesi) Üzerine Bir Dil Araştırması	1994
A. Melek ÖZYETGİN	Sema BARUTÇU	Kitabu`L-İdrak Li Lisani`L-Etrak'te Fiiller (Kitabu`L-İdrak Li Lisani`L-Etrak'teki Fiiller Temelinde Eski Ve Bugünkü Kıpçak Dil Alanında Fiiler Üzerine Tarihi Karşılaştırmalı Bir Gramer Ve ...) (2 Cilt)	1999
MUHAMMED EZZAT GHAZY	Ahmet Bican ERCİLASUN	Harezmi Ve Kıpçak Türkçesinde Birleşik Fiiller	2001
Gulhan Abedalaziz Moh'd Jalal AL-TURK	Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL	Kitabu Bulgatu'l-Muštak Fı Lugati't-Türk We'l-Kıfçak Üzerine Dil İncelemesi	2012
Hasan Sevban KAPDAN	Ahmet Bican ERCİLASUN	Ermeni Harfli Kıpçakça Zebur=Psalter' Adlı Eser İle Memlûk Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış 'İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin' Adlı Eserin Şekil Bilgisi Bakımından Karşılaştırılması	2014
Zeynep NEGİŞ	Özcan TABAKLAR	Memlûk Kıpçakçasında Fiilimsiler	2015
Kulixila ZHAMALİHAN	Mehmet ÖLMEZ	Kıpçakçanın Söz Varlığı	2016
Ezgi SIRTİ ZOPÇUK	Mustafa ÖNER	Kıpçak Lehçelerinde Kök Fiiller (Tarihi-Karşılaştırmalı Söz Varlığı İncelemesi)	2017

Tablo 1.1: Memlûk Kıpçak Türkçesi Doktora Tez Çalışmaları (Devamı)

Emine GÜLER	Funda TOPRAK	Tarihi Kıpçak Türkçesinde Tasarlama Kiplerinin İşlevleri	2018
Raghd MOHAMMAD	Zeki KAYMAZ	Memlûk Kıpçak Türkçesinde Ekler Ve İşlevleri	2018
Sunay DENİZ	Çimen ÖZÇAM	Karahanlı, Harezm Ve Kıpçak Türkçesi Eserlerinden Dinî Terimler	2019
Kübra DİLAVER YILDIRIM	Ayşe Melek ÖZYETGİN	Memlûk-Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı İncelemesi: Mutfak Ve Yemek Kültürüne Ait İsimler	2020
Özge Sönmezler DURAN	Ufuk Deniz AŞÇI	Kazan-Tatar Türkçesinin Tarihi Kıpçak Yedigârları Bağlamında Aidiyeti -Anlam Bilimsel Bir Karşılaştırma	2020
Esra POYRAZ	Zikri TURAN	Tarihi Kıpçak Türkçesinde Yapım Ekleri	2021
Onur NİZAM	Can ÖZGÜR	Asıl Memlûk Kıpçak Türkçesinin Söz Dizimi	2022
Yazgı Tuğçe KURT ÖTELEŞ	Galip GÜNER	Tarihi Kıpçak Türkçesinden Çağdaş Kıpçak Lehçelerine İsimler	2023
Sümeyra HARMANDA	Mehmet Fatih KİRİŞÇİOĞLU	Memluk-Kıpçak Sahası İle Türkmen Ve Azerbaycan Türkçelerinin Tarihi Karşılaştırmalı Gramer Ve Sözlük Denemesi	2023
Adem BULUT	İbrahim ŞAHİN	Arap Gramercilerin Gözünden Memlûk-Kıpçak Türkçesi Grameri	2024
Fatma Mohamed Ahmed ELTAMIMI ELSHARBINI	Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL	Kitâb-I Mecmû-I Tercümân-I Türkî Ve Acemî Ve Mugalî Esasında Memlûk-Kıpçak Sahasında Yazılan Sözlüklerdeki Söz Varlığı Üzerine İnceleme	2024
Süleyman Alper SÖKMEN	Erdoğan BOZ	Memlûk Kıpçak Sahasında Yazılmış Sözlük-Gramerlerde Kılınış	2024

Tablo 1.2: Memlûk Kıpçak Türkçesi Yüksek Lisans Tez Çalışmaları

Yazar	Danışman	Tez Adı	Yıl
Recep TOPARLI	Mehmet AKALIN	Memluk Kıpçakçası Dil Yadigarları Ve İrşadü'l-Müluk Ve's-Selatin	1978
Mehmet Emin AĞAR	Mehmet AKALIN	Baytaratü'l Vâzih	1986
Can ÖZGÜR	Osman Fikri SERTKAYA	Baytarü'l Vazih (Metin-İndeks)	1988
Ahmediyye EFENDİYEV	Levent DOĞAN	Kıpçak Türkçesinde Soyut İsimler	2004
Gulhan AL-TURK	Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL	Ettuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Luğati't-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi	2006
Sevgi TURAN	Nevzat ÖZKAN	Kıpçak Türkçesinde Kelime Yapımı Ve Çekimi	2006
Nurlan ŞELİMBEKOV	Ahmet Bican ERCİLASUN	Kıpçak Türkçesi İle Kırgız Türkçesi Arasında Bir Karşılaştırma Denemesi	2009
Merve KARAKAYA	Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL	Tarihi Kıpçak Metinlerinde Dini Terminoloji	2010
Musa SALAN	Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL	Et Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Luğati't-Türkiyye'de Fiil	2010
Ebru ALAGÖZ	Can ÖZGÜR	Eski Kıpçak Türkçesinde Hayvan Adları Ve Kavram Alanı	2011
Nurşat BİÇER	Cengiz ALYILMAZ	Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılarla Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi	2011
Elmaz RÜSTEMOVA	Vedat KARTALCIK	Kıpçak Türkçesinden Kırım Tatarcasına Anlam Değişimleri	2014
Cihan DOĞAN	Aysu ATA	Harezmi Türkçesi İle Memlûk Kıpçak Türkçesi Eserlerinin Karşılaştırmalı Gramer Denemesi	2014
Yasemin TAŞ	Galip GÜNER	Kıpçak Türkçesinde Askerlikle İlgili Söz Varlığı	2017
Ünal ALBAYRAK	Abdulkadir ÖZTÜRK	Tarihî Kıpçak Türkçesinde Kelime Grupları	2019
Oğuz AKYOL	Hülya ARSLAN EROL	Kıpçak Türkçesinden Başkurt Türkçesine Anlam Değişimleri	2019
İlker BERBER	Bilge Özkan NALBANT	Tarihi Kıpçak Türkçesi Sözlüklerinde Sosyal Ve Kültürel Yaşam	2019
Adem BULUT	Ayşehan Deniz ABİK	Kitābu'l İdrāk Li- Lisāni'l Etrāk'te İsimler- Divānu Lüğati't Türk Ve Kıpçak Sözlükleriyle Karşılaştırma	2019
Najıbullah BIGZAD	Serkan ŞEN	Memluk Kıpçak Türkçesinde Kalıplaşmış Söz Birlikleri	2019

Tablo 1.2: Memlûk Kıpçak Türkçesi Yüksek Lisans Tez Çalışmaları (Devamı)

Muzaffer SAZ	Erdoğan DEMİRAY	Tarihi Kıpçak Türkçesi	2019
Duygu TEMEL	Ayşe Melek ÖZYETGİN	Metinlerinde Oğuzca Unsurlar Memlûk-Kıpçak Türkçesindeki Sağlık İle İlgili Söz Varlığı Ve Kazakçadaki Durumu Üzerine Bir İnceleme	2020
Meliha ÖZÇAMKAN	Pelin KOCAPINAR	Tarihî Kıpçak Türkçesinin Kavram Alanı Sözlüğü Denemesi	2020
Osman AVCI	Onur BALCI	Et-Tuḥfetü’z-Zekiyye Fi’l-Lügâti’t- Türkiyye’deki Söz Varlığının Kazak ve Kırgız Lehçelerindeki Durumu	2020
Hasan AYDIN	Serap EKŞİOĞLU	Tarihi Kıpçak Türkçesinde Tıp Terimleri	2023
Merve AKSOY	Ülkü POLAT	Kıpçak Türkçesinden Tatar Türkçesine Miktar Zarfları	2023
Mine CİRİT	Özlem YİĞİTOĞLU	Memlûk-Kıpçak Sözlüklerinde Geçen Kişi Adları	2024
Ecem GİRGİN	Emin EMİNOĞLU	Kuman Ve Memlûk Kıpçakçasının Söz Varlığı İle Kavram Alanı Sınıflandırması	2024
Emine ÖZCAN	Hanifi VURAL	Tarihî Kıpçak Türkçesinde Yapım Ekleri Ve Bugünkü Kıpçak Türkçesindeki İzleri	2024

Tablo 1.3: Memlûk Kıpçak Türkçesi Üzerine Yayımlanmış Kitaplar

Yazar	Eser Adı
Arzu Sema ERTANE BAYDAR	Memluk Kıpçak Türkçesinde Edatlar
Mehmed Fuad KÖPRÜLÜ	Türkçenin Temel Kuralları - XIV. yy Kıpçak Türkçesi
Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU	Kıpçak Türkçesi Grameri
Burhan PAÇACIOĞLU	Orta Türkçe (Karahanlı, Harezmi, Kıpçak Ve Eski Anadolu Türkçesi)
Ezgi SIRTİ	Kıpçak Lehçelerinde Kök Fiiller
Galip GÜNER	Kıpçak Türkçesi Grameri
Janos ECKMANN	Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar
Mustafa UĞURLU	Memluk Türkçesinde Zarf-Fiilli Parçaların Dizimi
Onur BALCI	Memluk Kıpçak Sözlük ve Gramerlerinde Türkmençe
Hanifi VURAL, Recep TOPARLI	Kıpçak Türkçesi
Hanifi VURAL, Recep KARAATLI, Recep TOPARLI	Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
Can ÖZGÜR	Kıpçak Türkçesi Üzerine Araştırmalar

İKİNCİ BÖLÜM

FİİL TAMLAYICI İLİŞKİSİ

2.1. Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Kavramı

Lucien Tesnière³⁵⁰, “Yapısal Sözdizim İlkeleri” yapıtında yapısal söz diziminin temel kavramlarını açıkladığı bölümde tümceyi oluşturan unsurların bir bütün olduğunu vurgulayarak tümcedeki her sözcüğün arasında bir bağ olduğunu vurgulamıştır. Bu bağımlılıkların insan zihni tarafından fark edildiğini ve bir cümle ile aktarılmaq istenen iletinin tam olarak kavranması için bu bağlantıların zihin şemalarında tamamlanmasının bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır.

Tesnière tarafından açıklanan bu derin yapıda anlamın tam olarak ifade edilmesi için gerekli olan bağımlılığı sağlayan en temel bağlardan biri de fiil ve tamlayıcı arasındaki ilişkidir. Tam anlamıyla bir cümle kurmak ve iletişim şemasında verilmek istenen mesajı alıcıya aktarabilmek için kimi zaman doğrudan gösterilen kimi zaman ise cümlede açıkça belirtilmediği hâlde zihinsel bir örgü ile varlığı bilinen fiil tamlayıcıları ve bu tamlayıcıların fiillerle olan ilişkisini kavramak bir dilin hem biçimsel yapısını hem de bilişsel yapısını tam manasıyla kavramak için elzemdir. Tesnière’in fiillerin diğer ad ve söz dizimsel birimlerle kurduğu ilişkilerde farklılıklar olduğu düşüncesini ifade eden Hirik³⁵¹, Tesnière tarafından fiil-tamlayıcı ilişkisi ifade edilirken atom ve bileşenleri arasındaki bağ benzetmesinin kullandığını belirtmiştir.

Fiil-tamlayıcı ilişkinin ele alındığı çalışmalarda araştırmacılar, temelde geçişli ve geçişsiz fiil unsurlarına değinmiş ve konuyu bu durum üzerinden yorumlamışlardır. Korkmaz³⁵² geçişli fiili “Söz içinde bir varlık veya nesneyi etkileyen, yani nesne isteyen

³⁵⁰ Bk. Mehmet Rifat, *Dilbilim Ve Göstergebilim Kuramları* (İstanbul: Yazko, 1983), 236-237.

³⁵¹ Seçil Hirik, *Söz Dizimi Kuramları Bağlamında Türkçede Baş Unsur* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2021), 59.

³⁵² Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992), 65-66.

fiil: açmak (kitabı açmak), dikmek (elbiseyi dikmek), aşmak (engeli aşmak), çözmek (düğümü çözmek), sevmek (gezmeyi sevmek), içmek (süt içmek, çorba içmek), yazmak (kitap yazmak), kıymak (sebzeyi kıymak, insana kıymak, paraya kıymak)vb.” şeklinde tanımlarken geçişsiz fiili ise “Gösterdiği oluş ve kılış yapana yönelen, yani özneyi etkileyen ve nesne istemeyen fiil: gelmek, uyumak, yatmak, kalmak gibi.” şeklinde tanımlamaktadır. Boz,³⁵³ geçişli ve geçişli fiil tanımlarını “Geçişli Fiil: Cümlede özne dışındaki bir varlık veya nesneyi etkileyen yani bir nesne gerektiren fiil. Geçişsiz Fiil: Cümlede özne dışındaki bir varlık veya nesneyi etkilemeyen yani bir nesne gerektirmeyen fiil.” şeklinde yapmaktadır.

Fiil tamlayıcısını “Fiilin kullanışa çıkmasını sağlayan ve onun ifade ettiği anlamı tamamlayan unsur veya unsurlara fiilin tamlayıcısı adını vermekteyiz.” şeklinde tanımlayan Özkan³⁵⁴; fiil tamlayıcılarının fiilin etki ettiği varlığı, fiilin yerini veya yerini belirtme, durumunu veya zamanını gösterme vb. görevleri olduğunu ifade etmiştir. Fiillerin sadece özne ile kullanılabilecekleri gibi özne harici bir unsura ihtiyaç duyarak da kullanılabileceklerini Özkan şu örnekler ile anlatmıştır, “ Fiiller kullanışa çıkarken sadece özneyle yetinebilecekleri gibi, özne dışında tamlayıcıya da ihtiyaç duyabilirler. “öl-” fiili sadece özneyle yetinebilir: adam öldü. Ancak “sev-” fiili özne dışında bir tamlayıcıya da ihtiyaç duymaktadır ve bu fiilin kullanıldığı yerde kimi/neyi sorusuna cevap verilmesi gerekir: adam onu sevdi.” Karahan³⁵⁵, “Fiil Tamlayıcı İlişkisi Üzerine” adlı makalesinde fiil-tamlayıcı ilişkisi üzerine yapılan tek sınıflandırmaların geçişli, geçişsiz fiil sınıflandırması olduğunu belirtmiş ve yapılan bu sınıflandırmada yer alan kavramların sınırlarının ise net olmadığını belirtmiştir.³⁵⁶

Özkan³⁵⁷, fiilin anlamının tam olarak gerçekleşebilmesi için fiilin başka ögelere ihtiyaç duyduğunu belirterek; fiilin anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan unsurları fiil tamlayıcısı olarak kaydetmiştir. “Fiilin anlamının gerçekleşmesi için çoğu zaman başka ögelere ihtiyaç vardır. Fiilin anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan ögelere fiil

³⁵³ Erdoğan Boz, “Türkiye Türkçesinde +Dan Ekli Nesne Ögesi Üzerine”, içinde *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004).

³⁵⁴ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil - Tamlayıcı İlişkisi Ve Fiillerin İstem Değiştirmesi”, *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırması*, 1 (1999): 125.

³⁵⁵ Leyla Karahan, “Fiil Tamlayıcı İlişkisi Üzerine”, *Türk Dili*, 549 (1997): 209.

³⁵⁶ Leyla Karahan, “Fiil Tamlayıcı”, 211.

³⁵⁷ Abdurrahman Özkan, “Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları Ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler”, *Turkish Studies*, 6/1 (2011): 521.

tamlayıcısı denir. Bazı fiiller doğrudan bir tamlayıcıya ihtiyaç duymazlar, bazı fiiller ise zorunlu olarak tamlayıcı veya tamlayıcılara ihtiyaç duyarlar.” Boz, fiilin yönetim çevresindeki asli ögenin özne olduğunu ifade ederek birinci unsur olan özne haricinde fiilden etkilenen ve fiilin etki şemasında mutlaka bulunması gereken unsurları da zorunlu tamlayıcı olarak niteler. “Bir fiilin yönetim çerçevesindeki birincil öge, öznedir. Özne temel ve zorunlu ögedir. Özne dışında, öznenin eyleminden etkilenen ve bu eylemin çerçevesinde mutlaka bulunması gereken ögeler, cümlede zorunlu tamlayıcılardır.”³⁵⁸ Erkman Akerson, fiillerin tamlayıcılarla kurdukları ilişkiyi fiilin yönetim çerçevesi bağlamında ele almıştır. Basit dil bilgisel yapılarda özne+fiil şemasının yeterli olacağını ifade eden Erkman Akerson, bu dil bilgisel yapıya eklenebilecek bir etkilenen unsur örneği ile fiilin yeni bir ilişki aramak durumunda kalacağını belirtmiştir.³⁵⁹

Demirez Güneri³⁶⁰, fiil aracılığıyla doğru ve tam bir cümle kurabilmek için fiilin yanında mutlaka tamlayıcılara da ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. “Bir fiille, doğru cümle kurmak için, fiillerle birlikte kullanılması gerekli ögeleri cümleye katmak gerekmektedir. Bu ögeler o fiilin bütünleyenlerini oluştururlar. Kısacası, her fiilin bir tamlayıcıya gereksinimi vardır: o fiile uygun ve doğru cümle yapı kuruluşu da ancak bu tamlayıcılar cümleye katıldığında elde edilir.” Birçok araştırmacının fiil-tamlayıcı ilişkisini incelediği çalışmalarında temele aldığı Tesnière’in bağımsal dil bilgisi anlayışından yola çıkan Gümüşatam³⁶¹, fiilin cümledeki diğer unsurları şekillendiren bir yönetici öge konumunda olduğunu ifade ederek fiilin cümledeki diğer kurucularla kurduğu ilişkiyle anlamını belirginleştirdiğini vurgulamıştır. “Cümledeki öteki kurucularsa, fiil tarafından şekillendirilmektedir. Cümlelerin yönetici ögesi olan çekimli fiil, hangi tamlayıcıyla ilişki kuracağını, tamlayıcının hangi ad durumunda bulunacağını tayin etme özelliğine sahiptir. Böylelikle çekimli fiilin anlamını belirginleştirmek üzere, fiille tamlayıcı arasında bir ilişki ortaya çıkmaktadır.” Fiilin cümledeki diğer unsurlarla olan ilişkisini ise şu şekilde açıklamıştır: “Görev yükleyici unsuru ‘ağla-’ olan bir cümlede, bu fiilin zorunlu üyesi

³⁵⁸ Erdoğan Boz, “Türkiye Türkçesinde +DAn Ekli Nesne, .

³⁵⁹ Fatma Erkman Akerson, *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2016), 156.

³⁶⁰ Aysun Demirez Güneri, “Yeni Uygur Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2017), 54.

³⁶¹ Gürkan Gümüşatam, “Türkiye Türkçesi Ağız Sözlüklerinin Hazırlanmasında İstem (Valenz) Verilerinin Gerekliği Üzerine”, *Turkish Studies*, 9/6 (2014): 426.

özne ‘eden’ (agens)dir. “Ayşe ağladı” cümlesinde yönetici ile zorunlu öge arasına “Ayşe sınıfta ağladı > Ayşe sınıfta sessizce ağladı” gibi seçimlik olan unsurlar eklenebilir.”³⁶²

Konu üzerine hazırlamış olduğu doktora tezinde Doğan³⁶³, çeşitli araştırmacıların tamlayıcı kavramı için yapmış oldukları tanımlamaları ve araştırmacıların tamlayıcı hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarmıştır.

Tamlayıcılar (complements) fiile istem ilişkisiyle bağlı olup belirli ve sınırlı sayıda bulunabilen zorunlu unsurlardandır (Helbig ve Schenkel, 1991: 40). İsteğe bağlı ögeler ise fiilin açtığı boşlukları dolduran unsurlar değildir; yani fiilin istem alanı içinde yer almazlar (Allerton, 1982: 58). İstem boşluklarını dolduran tamlayıcılar fiilin belirttiği süreçte eden (agent), etkilenen (patient), alıcı (recipient) ya da faydalanan vs. gibi kimi semantik katılanları (participant roles) yüklenebilirken isteğe bağlı ögeler, fiilin belirttiği olay ya da sürecin farklı zaman ve mekân görünüşlerini belirtir (Allerton, 1982: 57, 58). Fiilin belirttiği sürece katılmayan ve semantik bir rol üstlenemeyen isteğe bağlı ögeler cümlelerin daha fazla bilgi sağlayan unsurları olarak kabul edilebilir (Mathews, 1981: 124; Dik, 1989: 47). Zira isteğe bağlı unsurlar olmaksızın evrensel gerçekler rahatlıkla ifade edilebilir (Allerton, 1982: 58), dolayısıyla bunlar cümlelerin önermesinden bağımsız gerçekleşirler.

Türk dilinin genel yapısı içerisinde yer alan asıl unsur ve yardımcı unsur ilişkisinden yola çıkan Yaman³⁶⁴, fiillerin de kendine tabi olan diğer unsurlarla aralarında bir ilişki olduğunu ifade ederek fiil-tamlayıcı ilişkisini bu bağlamda değerlendirmiştir.

Tamlayıcı için tamamlayıcı terimini kullanan Sağlam³⁶⁵, Herbst ve Schüller’in tanımını verdikten sonra tamamlayıcı kavramını, “Tamamlayıcı (complements) adı verilen tümleyici sınıfı, eylem tarafından açılan istem boşluklarını söz dizimsel düzeyde dolduran unsurlardır (Herbst & Schüller, 2008, s. 117). Diğer bir deyişle eylemin kullanıldığı anlam değişkesinde mantıksal açıdan açtığı boşluklar söz dizimsel düzeyde tamamlayıcı adı verilen unsurlarla gerçekleşir.” şeklinde tanımlamıştır.

³⁶² Gürkan Gümüşatam, “Türkiye Türkçesi Ağız”, 426.

³⁶³ Nuh Doğan, “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011)”, 40.

³⁶⁴ Ertuğrul Yaman, “Özbek Türkçesinde Tamlayıcı-Fiil İlişkisi ve Bazı Hâl Eklerinin Farklı Kullanımları”, içinde *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007), 1907.

³⁶⁵ Bilgit Sağlam, “Doğu Grubu Ağızlarında İstem (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 20.

Karahan, verdiği örneklerden çıkarımda bulunarak bazı fiillerin tamlayıcı almadan gerçekleşemeyeceklerini; "Aramak, içmek, dövmek, temizlemek, üzme, kovmak, binmek, küsmek, kızmak, vazgeçmek, bıkmak, kurtulmak, övünmek, dans etmek, savaşmak, evlenmek" gibi fiiller ise tamlayıcılı fiillerdir. Bunların gerçekleşmesi - hangi hal ekini taşırsa taşırsın - mutlaka bir tamlayıcının varlığına bağlıdır.” bazı fiillerin ise bunun aksine herhangi bir tamlayıcıya ihtiyaç duymadan gerçekleşebileceklerini ifade etmiştir: "Ölmek, doğmak, pişmek, esmek, eskimek, terlemek, kurumak, birikmek, akmak, çürümek, erimek, büyümek, ağarmak, uzamak" gibi fiiller tamlayıcısız fiillerdir. "Yemek pişti, adam öldü, elbise eskidi." cümlelerinde görüleceği üzere bu fiillerin gerçekleşmesi için özne yeterli olmaktadır; ayrıca bir tamlayıcıya ihtiyaç yoktur.”³⁶⁶

Erkman Akerson³⁶⁷ da tamlayıcılı ve tamlayıcısız fiillerin oluşum şemalarını tümce kurma denklemleri şeklinde ifade ederek bu denklemleri şöyle sıralamıştır: Fiil, özne:

• Fiil, özne:

[Ayşe-O uyuyor];

• Fiil, özne + -1 tümleci:

[Ayşe-Ø kapı-yı açtı];

Fiil, özne + -E tümleci:

[Ayşe-Ø kapı-ya baktı];

• Fiil, özne + -İ tümleci + -E tümleci:

[Ayşe- paket-i Hasan'-a verdi];

• Fiil, özne + -DE tümleci:

[Ayşe- Ø Bilecik'-te oturuyor];

• Fiil, özne + -Den tümleci:

[Ayşe-Ø köpek-ten korkuyor];

• Fiil, özne + -DEn tümleci + -E tümleci:

³⁶⁶ Leyla Karahan, “Fiil Tamlayıcı”, 211.

³⁶⁷ Erkman Akerson, *Türkçe Örneklerle*, 157.

[Ayşe-Ø Ankara'-dan Eskişehir'e gidiyor];

- Fiil, özne + ile tümleci:

[Ayşe-Ø Hasan'la evlendi];

- Fiil, özne + -İ tümleci + yalın tümleç:

[Mahalleli-Ø Ayşe'-yi muhtar-Ø seçti]

- Fiil, özne + ilgeçli tümleç: [Ayşe-Ø senin için üzülüyor]

Sağlam³⁶⁸, tamamlayıcı olarak ifade ettiği fiil tamlayıcılarının zorunlu ve seçimli olabilecekleri vurgulayarak bilhassa seçimli tamamlayıcılar hakkında Vater ve Helbig&Schenkel tarafından yapılan sınıflama ve tanımlamaları ise şu şekilde aktarmıştır: “Zorunlu tamamlayıcılardan farklı olarak seçimli tamamlayıcılar ise, istem boşluklarını söz dizimsel düzeyde dolduran üyeler olmalarına karşın tümceden çıkarılmaları tümcenin dil bilgiselliğine etki etmeyen tümleyicilerdir. Seçimli tamamlayıcılar derin yapıda bulunan ancak yüzey yapıda tümceden silinen unsurlardır.”

Karahan, fiil-tamlayıcı ilişkisini belirleyen asıl unsurun anlam olduğunu, “Fiil-tamlayıcı ilişkisinin varlığını belirleyen fiilin anlamıdır. Meselâ, "soğu- "fiili "ısını kaybetmek" anlamıyla tamlayıcısız bir fiilken, "birine karşı sevgi- nin veya bir şeye karşı isteğin kalmaması (birinden / bir şeyden soğumak) anlamında kullanıldığında tamlayıcılı bir fiile dönüşebilmektedir.”³⁶⁹ Karahan, fiillerin kazandıkları anlamın fiil-tamlayıcı ilişkisinin şeklini ve fiilin aldığı tamlayıcı sayısını da etkilediğini şu şekilde belirtmiştir:

Fiiller, birden çok anlam kazandıklarında da, her anlama göre fiil-tamlayıcı ilişkisinin şekli değişebilmektedir. Meselâ "vur-" fiili, "elini veya elinde tuttuğu bir şeyi yere hızla indirmek" anlamında kullanıldığında -A ekli (birine / bir şeye vurmak); yaralamak, öldürmek anlamında kullanıldığında ise -I ekli (veya ek-siz) (birini vurmak, bir şey(i) vurmak) bir tamlayıcı alır.

Fiillerin aldıkları tamlayıcı sayısı da, o fiilin anlam özelliğine göre değişmektedir. Meselâ "gönder-" fiilinin gerçekleşmesi iki nesnenin varlığına bağlıdır. "Birine, bir şey(i) göndermek" ifadesinde de görüldüğü gibi "gönder"

³⁶⁸ Sağlam, “Doğu Grubu Ağızlarında İstem”, 22-23.

³⁶⁹ Leyla Karahan, “Fiil Tamlayıcı”, 212.

*fiilinin anlamı, mutlaka -I ekli (veya eksiz) ve -A ekli iki tamlayıcıya ihtiyaç duymaktadır.*³⁷⁰

Özkan³⁷¹, tamlayıcı sayısında belirleyici unsurların fiilin anlamı ve ifade ettiği durum olduğunu belirtmiştir. Özkan fiil tamlayıcıları ile fiillerin anlamlarının bağlantılı olduğunu da vurgulamaktadır. “Bu tamlayıcıların sayısı fiilin anlamına ve ifade ettiği duruma göre değişmektedir. Fiillerin aldıkları tamlayıcılar fiillerin anlamlarıyla bağlantılıdır. Yani fiilin anlamı ile tamlayıcı arasında bir ilişki vardır.” Erdem, fiile bağlı unsurların üstleneceği rol ile fiilin anlamsal yönünün ilişkisini şöyle ifade etmektedir: “Cümlede fiile bağlı unsurlar birçok farklı anlamsal roller ifade eder. Fakat bunların kaç tane olduğu noktasında dilbilimciler arasında tam bir birlik yoktur. Her zaman anlamsal rol sayısını çoğaltmak da mümkündür.”³⁷²

Ozıl³⁷³, bağımlılık kuramının fiile atfettiği üstünlük ve fiilin bu kuramda diğer öğeleri yönettiği görüşünden yola çıkarak fiilin tamlayıcılarla kuracağı ilişki için cümlede belirli sayı ve yerde oluşturduğu boşluk olarak da nitelendirdiği “değerlik” kavramını şöyle tanımlamıştır. “Eylemlerin tümce kurabilmek için belirli durumlardaki öğelere gereksinim duydukları bilinen bir olgudur. Örneğin, Türkçede, görmek, almak istemek gibi eylemler, yalın ve “-i” durumlarındaki öğeleri yönetirken, sevinmek, kızmak, üzülmek gibi eylemler, yalın ve “-e” durumlarındaki öğelerle dilbilgisi açısından doğru bir tümce kurarlar.” Engel’i referans gösteren Ozıl tanımı “Sözcük türleri içinde, eylemler arasındaki belirli öbeklere özgü bu yöntemi U.Engel’den yola çıkarak değerlilik olarak tanımlamaktayız.” cümlesi ile tamamlamıştır.

Ozıl, aynı çalışmasında tamlayıcıları ise yalnızca belirli bir fiil öbekleriyle veya her türlü fiille kullanılabilmelerine göre ise bütünleyen ve seçimlik öge olarak göstermiştir. Ozıl “bütünleyen ögeyi, “Eylemlerin çevrelerinde değerliliklerine göre açtıkları boş alanlar, yukarda belirtildiği gibi, belirli sayıda ve türde öğelerle doldurulmak zorundadır. Bütünleyen adını verdiğimiz bu öğeler, bir sözcük türünün burada eylem belirli üyelerine bağımlı öğelerdir.” şeklinde; seçimlik ögeyi ise “Çocuk dün üşüdü.

³⁷⁰ Leyla Karahan, “Fiil Tamlayıcı”, 213.

³⁷¹ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil-Tamlayıcı”, 125.

³⁷² Mevlüt Erdem, “Türkçede Gramatikal İlişkiler Ve Anlamsal Roller”, içinde *Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2006), 206.

³⁷³ Şeyda Ozıl, “Bağımsal Dil Bilgisi Açısından Türkçede Tümce Yapı Biçimleri”, içinde *Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, editör Ayhan Aksu Koç, Eser Erguvanlı Taylan (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1984), 22.

Ahmet dün saat dörtte beni gördü. Bu örneklerde izlendiği gibi, yalnızca belirli eylem öbekleriyle değil, her türlü eylemle kullanılabilen seçimlik öge adını verdiğimiz bu sözcükler, bir sözcük türünün tüm üyelerine bağımlı öğelerdir.” şeklinde tanımlamıştır.

Erkman Akerson, bir fiilin tamlayıcıları da dâhil ettiği tümce kurmak için gerektirdiği zorunlu öge sayısını “değerlik” olarak tanımlamıştır.³⁷⁴

Özkan, fiil-tamlayıcı ilişkisinde bağlayıcı unsurun hâl ekleri olduğunu kimi fiillerin hâl eki almadığını, kimi fiillerin ise bir veya birden fazla hatta tüm hâl eklerini alabildiklerini şöyle ifade etmiştir: “Fiil ile tamlayıcı veya tamlayıcılar arasındaki münasebeti kuran hâl ekleridir. Fiillerin aldıkları hâl ekli tamlayıcılar da farklı farklı olabilmektedir. Her fiilin tamlayıcısı bütün hâl eklerini almamaktadır veya her zaman için ihtiyaç duymamaktadır.”³⁷⁵

Fiil-tamlayıcı ilişkisinde hâl ekinin durumunu belirleyen çeşitli faktörleri Özkan³⁷⁶, “Fiil-tamlayıcı ilişkisinde hâl ekli tamlayıcıların durumunu belirleyen en önemli unsur fiilin anlamıdır. Bunun yanında fiilin kullanıldığı dönem, şive ve ağız da belirleyicilik özelliği taşımaktadır. Bazı fiiller zaman içinde istem değiştirerek farklı dönemlerde farklı hâl ekli tamlayıcılarla kullanılmaktadır.” şeklinde belirtmiştir.

Karahan, fiil-tamlayıcı ilişkisinde şekil ve niteliğin o dili kullananlar tarafından belirlendiğini ve bundan ötürü farklı lehçelerde fiil-tamlayıcı ilişkisinin farklı hâl ekleri ile kurulabileceğini söylemiştir. “Bazı fiillerin tamlayıcılarındaki hâl eklerinin lehçe ve ağızlara göre farklılık göstermesi bu ilişkiyi algılayıştaki tasavvurdaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bazı lehçelerde atı binmek ifadesine karşılık, Türkiye Türkçesinde aynı ifadenin ata binmek şeklinde olması gibi.”³⁷⁷

Eldeki çalışmada bizimde irdelediğimiz fiilin tamlayıcılarıyla kurduğu anlam ilişkisini tamamlamak üzere biçimsel ögelerde değişimler görülebilmektedir. Tamlayıcı ile fiil arasındaki ilişkinin durağan olmayıp değişiklik göstermesi dilin hayattan ve içinde bulunduğu zamandan etkilenmesinin ve bu unsurları aynı zamanda etkilemesinin olağan bir sonucudur. Fiil ve tamlayıcısı arasındaki anlam ilişkisinin gösterdiği değişiklik, bu ilişkiyi biçimsel anlamda gerçekleştiren ekli ve eksiz şekilleri de zaman ve duruma göre

³⁷⁴ Erkman Akerson, *Türkçe Örneklerle*, 159.

³⁷⁵ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil-Tamlayıcı”, 126.

³⁷⁶ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil-Tamlayıcı”, 143

³⁷⁷ Leyla Karahan, “Fiil Tamlayıcı”, 212.

değiştirmektedir. Bu hususta Gümüřatam³⁷⁸ şu ifadelere yer vermiştir: “Türkçede fiille tamlayıcı arasındaki ilişki statik değildir. Devreden devreye, sahadan sahaya değişmeler arz eder. Değişmeleri gözlemleyebilmenin ilk yolu, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki ortak fiillerin tespitinden geçmektedir.” Buran,³⁷⁹ da bu konuda ulam kavramına değinmiş ve bu durumu şu şkilde açıklamıştır: “Türkçede fiille tamlayıcı arasında bağ kuran durum ulamıdır. Türkçede durum (hâl), fiile doğrudan bağlanarak fiili ilgilendiren tamlayıcıların bağlanma veya ilgi sırasında içinde bulundukları durum şeklinde tanımlanır. Bağlanma sırasında bazen eksiz, çoğu zaman da eklerin yardımıyla durum çekimi gerçekleştirilir.”

Dil biliminin tüm alanlarında olduğu gibi fiil-tamlayıcı ilişkisi incelenirken de biçimsel öğeleri sadece şekil bakımından yüzeysel özellikleri ile incelemek sağlıklı bir neticeye erişmek için yeterli olmayacaktır. Zira tamlayıcıların ek alması veya ek almadan kullanılması bakımından oluşturulan çalışmalarda bu hususun göz önünde bulundurulması elzemdir. Yapılacak incelemelerde Üştünova’nın³⁸⁰ şu cümleleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır: “Cümle incelemelerinde, öğeler bulunurken çekim eklerinin yalnızca şekil özelliklerine (yüzeysel yapıya) veya işlevlerine (derin yapıya) bağlı kalmak bir takım yanlışlara sebep olabilmektedir. Bunu önlemek için, yüzeysel ve derin yapının bir bütünün birbirini tamamlayan iki parçası olduğu düşüncesiyle hareket edilmelidir.”

Fiil-tamlayıcı ilişkisi üzerine yapılan son dönem araştırmalarında kullanılan istem (valenz) kavramı dikkat çekmektedir. Fransız dilbilimci Lucien Tesnière’in yapısal sözdizimi temelinde oluşturduğu bağımlılık kuramı ile ortaya çıkan istem terimi, dilbilimciler tarafından fiil-tamlayıcı ilişkisi ifade edilirken bilhassa fiilin yönetici öge konumuna alınmasıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kavramın çıkış noktasını oluşturan bağımlılık kuramının aşamalarını Tesnière³⁸¹ şu maddelerle göstermiştir:

Bağımlılıkların aşamalanması:

1.- Yapısal bağımlılıklar sözcükler arasında bağımlılık ilişkileri kurar. Her bağımlılık ilkece üst bir öğeyi alt bir öğeye bağlar.

³⁷⁸ Gürkan Gümüşatam, “Türkiye Türkçesi Ağız Sözlüklerinin”, 427.

³⁷⁹ Ahmet Buran, “Anadolu Ağızları”, 296.

³⁸⁰ Kerime Üştünova, “Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı-Derin Yapı İlişkileri”, *Türk Dili*, 563 (1998): 398.

³⁸¹ Lucien Tesnière, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, çev. Berke Vardar, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 1999), 135.

2.- Üst öge yöneten adını alır. Her alt öge bağımlı adını alır. Böylece, "Alfred parle" tümcesinde (...) parle yöneten, Alfred ise bağımlıdır.

3.- Bağımlı yönetene bağlıdır sözü üst bağımlılığı, yöneten bağımlıyı yönetir sözü alt bağımlılığı belirtir. Örneğin, Alfred parle tümcesinde Alfred parle'a bağlıdır, öte yandan parle Alfred'i yönetir.

4.- Alt sözcüğün yöneteni üst sözcüğün bağımlısıdır. Bir sözcük hem bir üst sözcüğe bağımlıdır, hem de bir alt sözcüğü yönetir. Örneğin, mon ami parle (arkadaşım konuşuyor) (...) tümce- sinde mon (benim) ami (arkadaş) ye bağımlıdır, ami sözcüğünün kendisi de parle' (konuşuyor) öte yandan ami hem parle'a bağımlıdır, hem de mon'u yönetir.

5. Görüldüğü gibi bir tümcedeki sözcükler bütünü gerçek bir aşamalanma oluşturur. Örneğin, mon ami parle (...) tümcesin- de mon, ami'ye bağımlıdır, ami de parle'a; öte yandan parle ami'yi yönetir, ami de mon'u.

6.- Yapısal sözdizimin (...) gerçek konusu olan tümce incelemesi temelde yapının incelenmesidir. Bu da bağımlılıkların aşamalanmasından başka birşey değildir. (...)

Doğan³⁸², Tesnière'in bağımlılık ve istem kavramlarını değerlendirme şeklini; "Söz dizimi incelemesinde temel yönetici öge olarak fiilin diğer cümle öğelerini yönettiğini ya da kendine bağımlı kıldığını ve bu öğelerin söz dizimindeki yerini belirlediğini ileri sürer. Tesnière, bu bağlamda iki önemli kavram ortaya atar: bağımlılık (connexion) ve istem (valence)." ifadeleri ile izah etmiştir. Doğan³⁸³ Tesnière'in bağımlılık kuramını onun bakış açısıyla ele alarak kurama göre cümlelerin bir bütün olarak ele alındığını ve bu bütünü oluşturan sözcüklerin bir yapı durumuna getiren şeyin bağımlılık olduğunu açıklamıştır.

Tesnière'in bir cümlede yer alan öğeler arasındaki ilişkiyi "stemma" adını verdiği bir diyagram ile gösterdiğini ifade eden Rifat³⁸⁴, bu diyagramda yer alan üst öge bu üst öge tarafından yönetilen alt öge ve diğer kavramları ise şu şekilde açıklamıştır: "Sözgelimi, yalın bir tümcedeki bağımlılıklar (yalın tümcede bağıntılama işlemi

³⁸² Doğan, "Türkiye Türkçesi Fiillerinde", 23.

³⁸³ Doğan, "Türkiye Türkçesi Fiillerinde", 25.

³⁸⁴ Mehmet Rifat, XX. Yüzyılda Dilbilim Ve Göstergebilim Kuramları, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 88.

sonucunda ortaya çıkan bağıntılar) stemmada bir üst ögeyi (yöneten öge) bir alt ögeye (bağımlı öge) bağlayan bir dikey ya da gerektiğinde bir eğik çizgiyle gösterilir.”

Tesnière öncülüğünde oluşturulan bu yapım ağacı çizimini Kerimoğlu³⁸⁵, kullanılan terminolojiyi Türkçe örneklerle şu şekilde açıklamıştır.

Küçük kardeşim geldi

geldi

kardeşim

küçük

İkinci örnek cümleyi ele alalım. Bu cümle yapı ağacı çiziminde (stemma) yöneten öge yukarıda olacak şekilde çizgisel olarak gösterilir. Burada ana ilke ögeler arasındaki hiyerarşik ilişkileri göstermek, bağımlılıkları sergilemektir. Bağımlılık dilbilgisinde en önemli öge diğer ögeleri yöneten yüklemidir (fiil). Cümlede yüklem olayların merkezindedir. Diğer ögeler iki başlıkta ele alınır. Buna göre geleneksel dilbilgisinde özne ve nesne dediğimiz ögeler, yani yüklemde bildirilen olaya etken veya edilgen olarak katılan ögeler eyleyenler (actants) olarak adlandırılır. Diğer tümleçlere ise tümleyenler (circonstants) denir. Bu cümlede kardeşim eyleyendir ve küçük ögesini yönettiği için ondan yukarıda yer alır. Bir veya birden fazla ögeyi yöneten ögeye düğüm (nœud) denir. Kardeşim aynı zamanda bir düğümdür. Küçük ise kardeşim ögesine bağımlıdır, yani yönetilendir, bu nedenle en altta yer alır. Cümlede bütün yöneten ögeleri yani düğümleri yöneten öge olan yükleme merkez düğüm (nœud central) denir. Merkez düğüm fiilse cümle fiil cümlesidir (İsim sıfat, zarf cümlesi de olabilir). Bu cümlede merkez düğüm geldi fiili olduğu için cümle fiil cümlesidir. Bu cümledeki işlevler ilişkilendirme işlevine örnektir. Basit cümlelerde bu işlev söz konusudur.

Bağımsal dil bilgisinde öncelikle fiiller tarafından açılan boşlukların eyleyenler tarafından doldurulduğu görüşünün benimsendiğini ifade eden Aksan,³⁸⁶ “Tesnière’in bağımlılık dilbilgisinde başta eylemler olmak üzere sıfat ve adların, çevrelerinde belli

³⁸⁵ Caner Kerimoğlu, *Genel Dil Bilimine Giriş*, (Ankara: Pegem, 2017), 48.

³⁸⁶ Doğan Aksan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, (Ankara: Bilgi Yayınları, 2024), 199.

sayıda ve nitelikte öğelerle doldurulacak boşluklar bıraktıkları kabul ediliyor, bu boşlukları dolduran ve tümcede yer alan öğelere eyleyen (actant) adı veriliyordu.” değerlik dilbilgisi yaklaşımında da benzer ilkelere yola çıkıldığını ifade etmiştir.

Bir istem ilişkisinde yer alan temel unsurları Aydın Özkan³⁸⁷, “Bir istem ilişkisi iki farklı tipte unsurdan oluşur: Bunlardan ilki tamamlanmamış ya da doymamış bir ögedir: eylem, ad, önad, ilgeç vb. İkincisi ise tamamlanmış ve doymamış öğeyi doyurmak için uygun unsurlardır: ad vb.” cümleleri ile belirtmiştir.

Bağlantılı dil bilgisi yaklaşımında çekimli fiilin yönetici öge olarak görüldüğünü ve kendisine bağımlı olan cümlenin diğer öğelerini yönettiğini ifade eden Erdem³⁸⁸, “Çekimli fiil, cümlenin bütün öğelerinin kendisine bağlı olduğu, temel yönetici ögedir. Yönetilen bağımlı öğeler ise katılan (actant) ve tümleyen (circumstance) olarak ikiye ayrılır (Weber 1992: 34; Vardar 1998: 33).” bağımlı öğeler olan katılan ve tümleyenlerin bu kuramda açıklandığını aktarmıştır.

Erdem³⁸⁹, bağlantılı dil bilgisi yaklaşımında istem için yapılan tanımlamayı ise şu şekilde açıklamıştır: “Bir başka deyişle, istem, katılanlar (actant, participants) da denilen, zorunlu veya isteğe bağlı sentagmatik tümleçlerin (syntagmatic complements), belirli bir sayıda olmak üzere, belirli isimlerin, fiillerin tabii kapasitesi olarak ortaya çıkması şeklinde tarif edilebilir.”

İstem konusunda kapsamlı çalışmaları olan Doğan³⁹⁰, fiillerin bir cümlede yönetici konumunda olduğunu ve cümledeki söz dizimsel unsurları tayin edici konumda olduklarını; “Fiiller, en büyük söz dizimsel yapı olan cümlenin baş öge (head argument) de denilen yöneticisidir. Fiillerin söz diziminde yönetici olması cümlenin söz dizimsel koşullarını ve temel söz dizimsel yapısını fiilin kendisinin belirleyeceği anlamına gelir.” cümleleri ile ifade etmiştir. Fiilin üstleneceği sözdizimsel görevleri belirleyebilmek için fiilin ihtiyaç duyduğu tamlayıcıların tespit edilmesi gerektiğini ise “Bir fiilin hangi söz dizimsel davranışları sergilediğini, hangi söz dizimsel yapıda gerçekleşeceğini ve hangi söz dizimsel sınıfta yer aldığını bilebilmek için onun gerek duyduğu üyelerin sayısı ve

³⁸⁷ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 71.

³⁸⁸ Mevlüt Erdem, “Türkmen Türkçesi'nde Mental Fiillerin İstem'e Göre Anlam Değişimleri”, içinde V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004), 939-940.

³⁸⁹ Mevlüt Erdem, “Türkmen Türkçesi'nde Mental Fiillerin”, 941.

³⁹⁰ Nuh Doğan, “Söz Dizimsel Açısından Türkçede Fiil Sınıfları”, *Teke Dergisi* 7/4 (2018), 2206.

tipinin yani istem bilgisinin bilinmesi gerekir.”³⁹¹ şeklinde vurgulamıştır. Doğan³⁹² cümle yapısında ve fiil işlevinde belirleyici olarak ifade ettiği istemin tanımını ise “İstem kimi sözlüksel unsurların, özellikle fiillerin katılanlar participants adı da verilen zorunlu ve seçimli tamlayıcılar dan belirli sayıda ve türde gerek duyduğu veya istediği doğal kapasitesi olarak tanımlanabilir.” şeklinde yapmıştır. Ayrıca istemin sözlüksel unsurlar üzerindeki genel etkisini, “İstem, bir sözlüksel unsurun doğal kapasitesi çerçevesinde gerçekleşen mantıksal üyelerini morfolojik, söz dizimsel, anlam bilimsel ve eş dizimsel kimi sınırlılıkları yüklenmeye zorlayan gizil bir güçtür.”³⁹³ cümleleri ile vurgulamıştır. Doğan,³⁹⁴ sözlüksel bir unsurun doldurulabilen bir boşluk açması durumunda istem taşıyıcısı olduğunu ifade etmiş ve istemin açıkça belirtilen unsurlar haricinde sezgi ile kavranabildiğini söylemiştir.

Mantıksal istem düzeyinin istem ilişkisinde yönetici konumunda olan ögenin gerçekleşme sürecini tamamlayabilmek için eksikliğini tamamlayabilme düzeyi olduğunu belirten Aydın Özkan³⁹⁵, bu konuda şunları söylemiştir: “Derin yapıda gerçekleşen mantıksal istem düzeyi, eylemin ya da öbeğin yöneticisi konumundaki ad, önad ya da ilgecin gerçekleşme sürecini tamamlayabilmek için tam olarak neye ihtiyaç duyduğunu seçtiği ve belirlediği düzeydir.”

İstem yerine kullanılan bir diğer terim ise sözlük anlamı “değerlik” olan Fransızca “valency” kelimesinden yola çıkılarak kullanılan “valenz” kelimesidir. Kimi araştırmacılar çalışmalarında “valenz” kavramına yer vermişlerdir. Gümüşatam³⁹⁶ valenz ifadesini, “Bağımsal dilbilimde, fiille tamlayıcı arasında yönetici ile yönetilen konumdaki tamlayıcı arasındaki ilişki, valenz şeklinde isimlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle valenz, fiilin anlamını tamamlamak üzere, cümlede tamlayıcıların belirlenmesi ve bu tamlayıcıların hangi ad durumunda bulunması gerektiğini anlatır.” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca bu kavram için araştırmacılar tarafından kullanılan karşılıkları şöyle belirtmiştir:

³⁹¹ Nuh Doğan, “Söz Dizimsel Açıdan”, 2206.

³⁹² Nuh Doğan, “İstem Sözlükleri ve Türkçe”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42 (2016), 253.

³⁹³ Nuh Doğan, “İstem Sözlükleri ve Türkçe”, 253.

³⁹⁴ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 36.

³⁹⁵ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi” 78.

³⁹⁶ Gürkan Gümüşatam, “Türkiye Türkçesi Ağz Sözlüklerinin”, 427.

Türkiye’de bu terime fiilin istem durumu (Uğurlu, 2001: 198), fiil rejimi (Korkmaz, 1995: 226), birleşim değeri (Vardar, 2002: 46) gibi değişik karşılıklar önerilmekle beraber, bu incelemede ‘istem durumu’ tercih edilmiştir. Öte taraftan, fiillerin anlamını tamamlayan ögelere fiil tamlayıcıları (Kahraman, 1996; Karahan, 1997: 212), fiil unsurları, durum belirleyicileri (Uzun, 2004: 168), tümleç (Korkmaz, 1992: 152)9 gibi değişik adlar verildiği görülür.

İstem konusunda son dönemde yapılan araştırma ve çalışmaların arttığını belirten Aydın Özkan³⁹⁷, istemin hem derin yapıdaki hem de yüzey yapıdaki anlamsal işlevine dikkat çekerek istem kavramını; “Genel olarak istem, eylemlerin ve diğer bazı sözcük türlerinin, derin yapı ve yüzey yapıda gerçekleşmek ve anlamlarını tamamlamak için ihtiyaç duydukları mantıksal, anlamsal ve sözdizimsel yapıları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.” şeklinde tanımlamış ve istem kavramı yerine kullanılan yabancı dillerdeki ve Türkçedeki terimleri şöyle kaydetmiştir:

İstem, Türkiye’deki Türkoloji çalışmalarında ve dilbilimde son zamanlarda gündeme gelen bir kavramdır. İngilizcede valency, valence; Almancada valenz, wertigkeit; Fransızcada valence terimiyle ifade edilen bu kavram için pek çok farklı terim kullanılmıştır: istem (Banguoğlu, 2007), fiil-tamlayıcı ilişkisi (Karahan, 1997), fiil rejimi (Korkmaz, 1995), fiillerin istediği durum ekleri, durum ekli tamlayıcı (Demirez Güneri, 2009), hal eki nöbetleşmesi (Demirci, 2007), birleşim değeri (Vardar, 2002; İleri, 1997), değerlik (Ozil, 1990), valenz (Kara, 2009; Uğurlu, 2001), üye, durumbelirleyici (Uzun, 2000), yanulamama (Özsoy vd., 2011) vb.

Doğan³⁹⁸, Tesnière’in modern istem dil bilgisinin temel konularına yoğun bir şekilde değindiğini ifade etmiş ve bu bakımdan istemin kurucusu olarak Tesnière’in kabul edilebileceğini söylemiştir. Ancak Tesnière’den sonra modern istem dil bilgisinin büyük bir gelişme gösterdiğini ve istem konusunda Tesnière’in istemi fiil yönetimiyle sınırlandırmasının aksine modern çalışmalarda bu konunun kapsamının genişletildiğini ifade etmiştir.

³⁹⁷ Işıl Aydın Özkan, “Türkçede İstemi Değiştiren Anlamsal Süreçler”, *International Journal of Language Academy*, 5/4 (2017), 34.

³⁹⁸ Doğan, “Türkiye Türkçesi Fiillerinde”, 27.

Aydın Özkan³⁹⁹ da Doğan ile aynı doğrultuda görüş öne sürerek Tesnière'in istemi niceliksel olarak belirlediğini oysa modern çalışmalarda istemin niceliksel yönünün yanı sıra niteliksel kapsamına yoğunlaştığını belirterek bu çalışmaların yeni kuramların oluşmasına yol açtığını ifade etmiştir. İstemin Tesnière tarafından tamlayıcılarla sınırlandırıldığını ifade eden Yaman Taş⁴⁰⁰, istem üzerine yapılan son dönem çalışmalarda tamlayıcıların sayı ve tütünün belirlendiğini söylemiştir.

Bir fiilin isteminin o dili kullananlarca belirlendiğini Karaca⁴⁰¹, “Yani bir fiilin istemi o dili konuşanlarca önceden bilinir, bu husus o dili veya lehçeyi kullananların dil mantığı ile ilgilidir ve fiilin istemini o dili kullananlar belirler.” cümlesi ile belirtmektedir. Birden fazla istemli fiillerde hangi istemin kullanılacağını ise bağlam ve iletişim ortamının belirlediğini söyleyen Karaca, istemi belirleyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

Fiilin istemini belirleyen faktörler "iletişim ihtiyaçları" temelinde şunlardır:

1. *Fiilin anlamı (leksik-semantik faktör): Fiilin temel anlamı çerçevesinde yeni anlamlar kazanmasında istem önemli bir rol oynamaktadır.*

2. *İsmin anlamı (leksik-semantik faktör): Bir fiilin hangi isimle birlikte kullanıldığı, istemin ve fiilin anlamının belirlenmesinde önemlidir.*

3. *Durum ekinin işlev veya anlamı (morfolojik-semantik faktör): Durum eklerinin işlev veya anlamları çerçevesinde hangi isme eklendiği ve hangi fiille kullanıldığı anlamın belirlenmesinde önemlidir.*

4. *Fiilin çatısı (morfolojik-semantik faktör): Fiilin çatısı istemin belirlenmesinde önemli olmakla beraber, temel belirleyici değildir. Ancak lehçeler arası aktarmalarda "yalancı eşdeğer kelimeler" gibi yani bir tür "yalancı eşdeğer çatı"ların olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.*

Buran ve Sağlam⁴⁰² tarafından istem, “İstem (valency) bir istem taşıyıcısının etrafında söz dizimsel düzeyde doldurulacak boşluklar açma kapasitesi olarak

³⁹⁹ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 67.

⁴⁰⁰ Süveyda Yaman Taş, “Kırgız Türkçesinde Fillerin İstemi” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024), 23-24.

⁴⁰¹ Oktay Selim Karaca, *Kazak Türkçesinde Fiil İstemleri* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2011), 19.

⁴⁰² Bigit Sağlam ve Ahmet Buran, “Doğu Grubu Ağızlarında Eylemlerin Söz Dizimsel İstem Farklılıkları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6/1 (2022), 287-315.

tanımlanmaktadır. Kimi ad, önad ve ilgeçlerin de bu kapasiteye sahip oldukları bilinse de istem taşıyıcıları genel olarak eylemlerdir.” şeklinde tanımlanmışlardır. Fiillerin sahip oldukları istem kapasiteleri ile cümlelerin söz dizimi özelliklerini tayin ettiklerini ise “Tümcede sunulan yargının temel taşıyıcısı olarak eylemler, bu özellikleri dolayısıyla tümcede hangi tamamlayıcıların bulunacağını ve tamamlayıcıların hangi anlam bilimsel ve söz dizimsel özelliklere sahip olmaları gerektiğini tayin eder. Bu bakımdan eylem sahip olduğu istem kapasitesi sayesinde tümcenin söz dizimsel özelliklerini büyük oranda belirler.” cümleleri ile vurgulamışlardır.

Aydın Özkan⁴⁰³, istemin genel işlevini basit cümle örnekleriyle göstermiş ve her ne kadar dil bilgisel olarak eksiklik olmasa da kimi cümlelerde var olan anlamsal boşlukların mevcut olduğunu açıklamıştır.

Aydın Özkan⁴⁰⁴, başka bir çalışmasında ise istemin hem cümle hem de kelime grubu boyutunda istem ilişkisinin iki farklı tipte unsurdan oluştuğunu belirterek istemin terimsel anlamda çok yönlülüğünü şu şekilde ifade etmiştir: “İstem, aynı zamanda, bir tümcede bulunan adların, tümcede yönetici konumunda olan eylem, ad, önad ya da ilgece bağlanırken hangi durum işaretleyicisiyle işaretlendiğini, sözdizimsel açıdan hangi pozisyonda bulunduğunu ve anlamsal olarak hangi “rol”ü yüklendiğini anlatan çok yönlü bir terimdir.”

Tesnière tarafından sistemli bir şekilde ortaya konulan istem kavramının zamanla sınırlarının ve çalışma alanlarının geliştiğini belirten Karacan⁴⁰⁵, araştırmacılar tarafından istemin yalnızca cümleyi yöneten fiil üzerinden ele alınmayıp farklı yönlerinin de ele alındığını, “Tesnière, Elements of Structural Syntax eserinde istem kavramını ortaya koymuş ve bağımsallığa hizmet eden bir yapı olarak istemin işlevleri üzerinde durmuştur. Ancak istemi sadece cümleyi yöneten fiil üzerinden açıklamıştır. Tesnière'den sonra istem çalışmaları büyük ilerleme kaydetmiş ve araştırmacılar konunun farklı yönlerini ele almıştır.” şeklinde belirtmiştir.

⁴⁰³ Işıl Aydın Özkan, “Türkçede İstemi Azaltan Biçimbilgisel Süreçler”, *Turkic Linguistics and Philology*, 1/1 (2018), 18.

⁴⁰⁴ Işıl Aydın Özkan, “Türkçede İstemi Artıran Biçimbilgisel Kategoriler”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 60 (2017), 184.

⁴⁰⁵ Neslihan Karacan, *Bağımsal Dil Bilgisi Yaklaşımına Göre Eski Türkçe Edatlarda İstem*, (Ankara:Eğitim Yayınevi, 2023) 31.

İstem kavramının Tesnière'den daha önce farklı çalışmalarda da açıklandığını Asım Khan⁴⁰⁶, “Ancak istem kavramını Hollandalı dilbilimci A. W. De Groot 1949'da yayınladığı *Structurele Syntaxis* (Yapısal Sözdizimi) adlı çalışmasında açıklamıştır. Bu çalışmalardan daha önce, 1934'te Alman psikolog Karl Bühler'in de *Sprachtheorie* adlı çalışmasında istem kavramına değindiği görülür.” ifaden etmiştir. Yapılan ilk çalışmalardan ise bilim adamlarınca Tesnière'in yaptığı çalışmanın odak noktası oluşturduğunu ise, “Bu çalışmalar arasından bir tek Tesnière'nin *Éléments de Syntaxe Structurale* (Yapısal Sözdiziminin Temel Kavramları) adlı çalışmasında ileri sürdüğü Bağımsal Dilbilgisi içerisinde yer alan istem kavramı bilim adamlarının dikkatini çekmiştir.” şeklinde vurgulamıştır. Sağlam⁴⁰⁷ ise istem terimi üzerine yapılan benzer çalışmalara ortaçağ Arap gramer geleneğinde rastlandığını belirtmiştir.

Sağlam⁴⁰⁸, Tesnière'den sonra istem konusunun dil bilimciler arasında ilgi gördüğünü belirterek çeşitli Avrupa dilleri üzerine yapılan çalışmalarda ve yabancı dil öğretiminde istemin işlevselliğine odaklanıldığını ifade etmiştir.

Türkiye sahasında araştırmacılar arasında “istem” kavramına ilk değinen kişi Tahsin Banguoğlu olmuştur. Banguoğlu,⁴⁰⁹ Türkçenin Grameri isimli eserinde, “Takılarda İstem” başlığı altında istemin tanımını; “Fiiller nesne olan adtan belli çekim halleri istedikleri gibi (bkz 440) takılar da ilişki kurdukları adtan işleyişlerine göre belli çekim halleri isterler. Başka bir deyimle belli bir isim halini kovalarlar. Buna *istem* (rection) deriz.” şeklinde yapmıştır. Banguoğlu bu bölümde istem kavramını fiil yönetiminden ziyade eklerin üzerinden gerçekleşen bir hadise şeklinde ele almıştır. Bu durumu şu şekilde izah etmiştir, “*Düşmana karşı* takı öbeğinde takının istemi kime halidir. Bu öbeklenmede *karşı isteyen, düşmana istenen* adını alır. Türkçede takıların dört türlü istemi vardır: 1. Kim hali isteyen takılar, 2. Kime hali isteyen takılar, 3. Kimden hali isteyen takılar, 4. Adı katkı alan takılar.” Banguoğlu⁴¹⁰, aynı eserinde nesne konusunu işlerken de bu kez istemi fiil yönetimindeki nesnelerin odağında; “Genellikle geçişli fiiller kimi ve kim hâllerinde nesne ister (régit), deriz, (régir = istemek). Burada fiil

⁴⁰⁶Janarbyek Asım Khan, Kazak Türkçesinde İstem, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi , 2022), 7.

⁴⁰⁷ Bilgi Sağlam, “Doğu Grubu Ağızlarında”, 6.

⁴⁰⁸ Bilgi Sağlam, “Doğu Grubu Ağızlarında”, 15.

⁴⁰⁹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015), 386.

⁴¹⁰ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 528.

isteyen (régissant), isim hâli istenen (regime) diye anılır. Nesnenin yükleme göre bu hâllenmesine de istem deriz.” şeklinde tanımlamıştır. Banguoğlu’ndan sonra bu konuya değinen Mustafa Uğurlu olmuştur. Uğurlu⁴¹¹, valenz kavramını kullanarak istemi fiil-tamlayıcı ilişkisi ekseninde şu şekilde açıklamıştır: “Bitimli ("Finit") veya bitimsiz ("İnfinit") bir dil birliğinin merkezindeki fiil tabanı, gereklilik derecesine göre anlam yönünden "boşluklar" açar. Bu boşlukların sayısı fiilden fiile değişiklik gösterir ve o dile hakim olanlar tarafından önceden bilinir. Bu boşluklar doldurulduğu ölçüde fiil anlam yönünden bütünlenir.”

Fiil-tamlayıcı ilişkisi ve istem konularında ülkemizde yapılan akademik çalışmalar tablo hâlinde bu konu başlığının son kısmında gösterilecektir.

Türkçede istemin sadece yüzey yapıda durum ekleriyle gerçekleşmediğini aynı zamanda morfolojik tamlayıcılarla gerçekleştiğini, “ Türkçede fiilin istemi yüzey yapıda her zaman durum ekli söz dizimsel tamlayıcılarla gerçekleşmez. İstem gerçekleşmesinin makro ve mikro olmak üzere iki düzeyde gerçekleşebileceğini ileri süren Ágel’e göre fiillerin istem potansiyelinin gerçekleşmesinin bir diğer yolu morfolojik tamlayıcılardır (Vater, 2003: 796).” şeklinde ifade eden Doğan⁴¹² bu durumu örnek cümleler ile açıklamıştır “(16a) Ayşe çikolatayı seviyor. (16b) Çikolatayı seviyorum. Türkçede fiillerin istemi genellikle söz dizimsel tamlayıcılarla gerçekleşir, ancak birinci istem genellikle morfolojik tamlayıcılarla, yani şahıs ekleriyle de gerçekleşebilir. Örneğin (16a)’da fiilin birinci istemi yüzey yapıda söz dizimsel bir tamlayıcıyla, (16b)’de ise morfolojik bir tamlayıcıyla gerçekleşmiştir.” Doğan⁴¹³, istemin mantıksal düzeyde on farklı tamlayıcı tipiyle ortaya çıktığını öne sürerek bu tamlayıcı tipleri sayesinde fiillerin temel söz dizimsel yapılarının oluştuğunu ve bunun da fiillerin söz dizimsel olarak sınıflandırılabilmesine imkân verdiğini ifade eder.

Fiilleri alabilecekleri tamlayıcı sayılarına göre istem ilişkisinde yönettikleri üyelere göre sınıflandıran Aydın Özkan⁴¹⁴, tek istemli eylemleri; “Tek istemli eylemler yönetim çerçevesinde tek üye gerektiren eylemlerdir. Zorunlu olarak sadece tek bir üye

⁴¹¹ Mustafa Uğurlu, “Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi”, içinde *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, editör Nurettin Demir ve Emine Yılmaz (Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi, 1999) 201.

⁴¹² Doğan, “Türkiye Türkçesi Fiillerinde”, 38.

⁴¹³ Nuh Doğan, “Söz Dizimsel Açıdan”, 2207.

⁴¹⁴ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 114-118.

isteyen uyu-, yürü-, gül-, öl- vb. eylemler tek istemli ya da bir istemli (monovalent/univalent/monadic) eylemler olarak adlandırılır.” şeklinde tanımlamıştır. Bu fiillerin üyelerinin genellikle özne olduğunu, “Tek istemli eylemlerin katılanları tümcede çoğunlukla özne konumunda bulunur ve EDEN rolünü üstlenirler. Tek istemi olan eylemlerin istemleri Türkçede yüzey yapıda biçimbilgisel bir işaretleyiciye gerek duymazlar.” cümleleri ile vurgulamıştır. En az iki tamlayıcıya ihtiyaç duyan fiilleri ise “İki istemli (bivalent/divalent) eylemler gerçekleşmek için iki üyeye ihtiyaç duyarlar. Bu eylemler zorunlu olarak iki istem gerektiren eylemlerdir. gör-, oku-, ye-, git- vb. eylemler iki istemli eylemler olarak sınıflandırılabilir.” şeklinde tanımlayıp bu eylemlerin unsurları hakkında “Sözdizimsel ilişkiler düşünüldüğünde iki istemli eylemler tek geçişli (monotransitive) eylemlerdir ve genellikle bir özne ve bir nesne ya da dolaylı nesne alırlar.” ifadesini kullanmıştır. Benzer bir şekilde yönettiği tamlayıcı sayısı üç olan fiilleri de “Yönetim çerçevesinde üç üye isteyen eylemler üç istemli (trivalent) eylemlerdir. Zorunlu olarak üç istem gerektiren ver-, koy-, göster- vb. gibi eylemler bu sınıfa girer.” şeklinde tanıtip bu eylemler için kullanılan diğer kavramın ise “çiftgeçişli” olduğunu söylemiştir. “Bu tür eylemler modern dilbilimde çiftgeçişli (ditransitive) eylemler olarak adlandırılır.” Yönetim çerçevesinde üçten fazla üyesi olan fiilleri de “çok istemli eylemler” olarak değerlendirmiş olup “Yönetim çerçevesinde üçten fazla katılan bulunduran eylemleri çok istemli (polivalent/multivalent/polyadic) eylemler olarak ele almayı uygun gördük. Üçten fazla istemi olan eylemler bu sınıfa dahildir.” birçok dilde üçten fazla istemli fiilin olmadığı düşünülünün ancak zaman zaman konuşma esnasındaki ihtiyaca göre bu durumun da gerçekleşebileceğini “Birçok dilde eylemlerin üçten fazla istemi olmadığı görüşü yaygındır. Ancak zaman zaman konuşurun ihtiyacına göre, konuşmanın bağlamı göz önünde bulundurularak bir eylemin gerçekten belli bir anlamda kullanılması için daha fazla zorunlu üye istemesi durumu söz konusu olabilir” düşüncesi ile öne sürmüştür. Kişisiz olarak isimlendirilen bazı fiillerin gerçekleşmek için herhangi bir ikinci unsura ihtiyaç duymadığı ve tek başlarına iş, oluş ya da durum belirtebildiklerini, “Eylemin gerçekleşmek için herhangi bir varlığa ihtiyaç duymadığı, herhangi biri ya da bir şey tarafından bilinçli olarak yapılmadığı, buna rağmen eylemin belirttiği iş, oluş ya da durumun gerçekleştiği durumlar vardır. Böyle eylemler kişisiz eylemler (impersonal verbs) olarak da adlandırılır.” cümlesi ile belirtmiştir. Bu eylemlerin hiçbir zorunlu ögeye ihtiyaç duymadıklarını ve yönetim boşluğu

açmadıklarını ise “Bu tür eylemlerin hiçbir zorunlu isteme sahip olmadığı, yönetim çerçevesinde hiçbir boşluk açmadığı görüşünü savunan araştırmacılar çoğunluktadır. Birçok dilde hava durumunu betimlemek için kullanılan eylemler bu sınıfa dahil edilir: İngilizce rain, snow, freeze, İspanyolca llueve, Türkçe yağmak vb.” şeklinde belirtmiştir.

Sağlam⁴¹⁵, Tesnière’in fiili atoma benzatmesinden yola çıkarak eylemin sahip olduğu bağlantı sayısını istem olarak tanımlamış ve Tesnière’den aktardığı fiilin sahip olduğu istem kapasitesine göre oluşturulan sınıflandırmayı şöyle kaleme almıştır:

Eylem, kendisine bağımlı olarak yönetebileceği bağlantıların sayısına göre, az ya da çok sayıda tamamlayıcıyı isteyen yapısıyla bir çeşit atoma benzetilebilir. [...] Eylemin sahip olduğu bu bağlantıların sayısı eylemin istemi olarak adlandırılır (Tesnière, 2015, s. 239). Buna göre, örneğin anlamını tamamlamak için uyumak eylemi bir tamamlayıcıya (3), sevmek eylemi iki tamamlayıcıya (4), vermek eylemi ise üç tamamlayıcıya (5) ihtiyaç duyar. (3) Ahmet uyuyor. (4) Ahmet Ayşe’yi seviyor. (5) Ahmet Ayşe’ye kitabı verdi. Tesnière bu noktadan hareketle, eylemleri sahip oldukları istem kapasitesine göre istemsiz (avalent), bir istemli (monovalent), iki istemli (divalent) ve üç istemli (trivalent) olmak üzere dörde ayırır (Tesnière, 2015, s.100). Tesnière bu sınıflandırmayı eylemlerin temel istemlerine göre yapmıştır. Temel istem ile kastedilen ise, eylemlerin etken çatıda aldıkları tamamlayıcı sayısıdır (Tesnière, 2015, s. 265).

Sağlam⁴¹⁶, Tesnière’in yapmış olduğu bu sınıflandırmaya ek olarak kimi araştırmacıların çalışmalarında beş istemli fiillerin de varlığını öne sürdüklerini, “Alanyazındaki kimi araştırmacılara göre dörtten fazla istemli eylemler de bulunmaktadır. Ehnert (1974), Korhonen (1977) gibi araştırmacılar aşağıda açıklanacağı üzere temel istem-genişletilmiş istem ayrımı yaparak bazı eylemlerin beş istemli olduklarını öne sürmüşlerdir.” şeklinde kaydetmiştir.

Araştırmacılar istemi gerçekleşme düzeyi, fiilin yönetme kapasitesi ve istem ilişkisinde ortaya çıkan boşlukların giderildiği yapıya göre istemi mantıksal istem, anlamsal istem ve söz dizimsel istem olarak üç temel kategoride ele almışlardır.

⁴¹⁵ Sağlam, “Doğu Grubu Ağızlarında”, 11.

⁴¹⁶ Sağlam, “Doğu Grubu Ağızlarında”, 40.

Mantıksal istem hakkında Aydın Özkan,⁴¹⁷ “Mantıksal istem, basit bir tanımla bir eylemin, adın, önadın ya da ilgecin kaç tane isteminin olduğunu belirten bir kavramdır. Helbig’e göre bu düzeyde mantıksal yüklemcillerle onlara bağlı üyeler arasındaki zihinsel ilişkiler çözümlenir.” ifadelerini kaydetmiştir. Aydın Özkan⁴¹⁸ mantıksal istem düzeyini örneklerle şu şekilde açıklamıştır: “Mantıksal istem, eylemin, gerçekleşmesi için zorunlu olarak kaç katılanın gerekli olduğuna karar verdiği derin yapısal düzeydir. Örneğin uçmak eyleminin gerçekleşmesi için yalnızca bu eylemi gerçekleştirecek [+/-CANLI] bir varlığa, yani bir mantıksal özneye ihtiyaç vardır.”

Uzunkaya⁴¹⁹ doktora tez çalışmasında bu konuda, “Mantıksal istem, eylemin gerçekleşebilmesi için zorunlu olarak kaç katılanın gerekli olduğunun ortaya konduğu derin yapıya ait bir düzeydir (Özkan, 2018a: 114). Mantıksal istem sözdizimsel istemin aksine derin yapıda tüm diller için evrenselidir.” cümlelerini aktararak mantıksal istemin sözdizimsel istemden en belirgin farkı olan evrensel boyutuna dikkat çekmiştir. Doğan⁴²⁰, mantıksal istemin üye ve katılanlar ile ifade edildiğini belirterek mantıksal istemi, “İşlevsel dil bilgisinden (functional grammar) üye yapısı (argument structure) kuramına kadar çeşitli yaklaşımlarda üye (argument) ve katılan (participant) kavramlarıyla mantıksal istem kast edilir.” cümleleri ile açıklamıştır. Doğan⁴²¹ ayrıca mantıksal istemin fiil işleyişine göre bütün dilleri kapsayan evrensel bir boyutunun da olduğunu belirtmiştir.

Anlamsal istemin mantıksal isteme çok benzediğini belirten Aydın Özkan⁴²², bu istem düzeyinin Tesnière’den sonra gelen araştırmacılar tarafından bir cümle ya da öbekte istem ilişkisinin tamamlanabilmesi için anlamsal yorumun anlamsal bileşene aktarılması gerekmesi sebebiyle ayrı bir düzey olarak ele alındığını ifade etmiştir.

Araştırmacılar tarafından gösterilen diğer istem düzeyi olan söz dizimsel istem, istemin biçim bilgisel olarak yüzey yapıda açıkça gösterilen şeklidir. Aydın Özkan⁴²³ söz dizimsel istemi, “Sözdizimsel istem, eylemin derin yapıda mantıksal düzeyde, yönetim çerçevesin de yarattığı boşlukların anlamsal düzeyde seçtiği ve sınırladığı anlamsal özellikler ve rollerin yüzey yapıda dilbilgisel ilişkiler ve bağlantılar göz önünde

⁴¹⁷ Işıl Aydın Özkan, “Türkçede İstemi”, 186.

⁴¹⁸ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 79.

⁴¹⁹ Uzunkaya, “Altun Yaruk Maitrisimit”, 5.

⁴²⁰ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 50.

⁴²¹ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 51.

⁴²² Işıl Aydın Özkan, “Türkçede İstemi”, 186.

⁴²³ Işıl Aydın Özkan, “Türkçede İstemi”, 186.

bulundurularak tamamlanması ve gerçekleşmesidir. Bu düzey, eylemin alacağı biçim sözdizimsel olarak kodlanmış öğelerin sayısını da ifade eder (Van Valin & LaPolla, 1997: 147).” şeklinde aktarmıştır. Uzunkaya⁴²⁴ da sözdizimsel istemin yüzey yapıda gerçekleştiğini ve her dilin kendine özgü biçimleriyle ifade edildiğini, “Sözdizimsel istem bir fiilin yönetebildiği tamlayıcıların dilbilgisel ilişkilerle yüzey yapıda gerçekleşmesidir. Farklı dillerde aynı anlama gelen bir fiilin derin yapısındaki mantıksal istemi ve bu isteme ait anlamsal nitelikler ortaklık sergileyebilmekteyken sözdizimsel istem, tüm diller için farklı görünümeler arz eder.” şeklinde açıklamıştır. Uzunkaya,⁴²⁵ Agél’in sözdizimsel istemin makro istem ve mikro istem olarak iki aşamada gerçekleştiğini verdiği örneklerle şu şekilde aktarmıştır:

Agél (2010: 238) sözdizimsel istemin makro istem (macrovalency) ve mikro istem (microvalency) olmak üzere iki aşamada gerçekleşebileceğini ifade eder. Türkçe için bir fiilin zorunlu ve birinci katılanı olan özne cümlede her zaman zamir olarak yer almaz, yüklem üzerinde biçimbirimlerle kodlanabilir ve bu şekilde mikro düzeyde özne cümle içerisinde gerçekleşebilir. (6a) Ayşe çantasını okulda unuttu. (6b) Çantasını okulda unuttu. (6a) örneğinde fiilin zorunlu katılanı olan özne yalın hâlde bir tamlayıcı ile sözdizimsel yapıda yer alırken (6b) örneğinde üçüncü şahıs eki ile mikro düzeyde gerçekleşmiştir. Öznenin cümle içerisinde yüklem üzerinde işaretlenmesi zorunlu istemin mikro düzeyde gerçekleştiğini ifade eder.

Türkçede sözdizimsel istemin yüzey yapıda gerçekleşmesi sağlayan ve bu işlevi üstlenen temel biçim birimler ise hâl ekleridir. Karacan,⁴²⁶ sözdizimsel istemin temel istem düzeyi olduğunu ifade etmiştir. “Söz dizimsel istem aslında tüm istem kavramının temelidir, denilebilir. Çünkü amacı bir anlamsal bütünlük sağlamak olan cümle, söz dizimsel çerçevede bir araya gelebilmekte ve bütün olabilmektedir.” Ayrıca sözdizimsel istemin derin yapıdaki anlam ilişkisinin yüzeyde gösteriliş şekli olduğunu, “Anlamsal, mantıksal ya da şekil bilgisel istem ancak söz dizimsel istem doğru ve ilkesel olarak gerçekleştiğinde açılabilir ifadeler olurlar. Öte yandan söz dizimsel istem derin yapıda kurgulanan anlamın yüzey yapıya yansıyan kısmıdır. Başka bir ifadeyle derin yapının dillerdeki görünümüdür.” şeklinde vurgulamıştır. İstem belirlenirken evvela yüzey

⁴²⁴ Uzunkaya, “Altun Yaruk Maitrisimit”, 7.

⁴²⁵ Uzunkaya, “Altun Yaruk Maitrisimit”, 9.

⁴²⁶ Karacan, *Bağımsal Dil Bilgisi*, 31.

yapıya bakıldığı için karşılaşılan ilk istem düzeyinin sözdizimsel istem olduğunu belirten Doğan⁴²⁷, “Bir fiilin istemini belirlerken ilk önce cümlelerin yüzey yapısından hareket edildiği için fiilin söz dizimsel istem düzeyiyle karşı karşıya kalınır. Bu bakımdan istemin dile özgü biçimsel bir görünüm mü, yoksa fiilin evrensel nitelikli zihinsel bir özelliği mi olduğu önemli bir tartışma konusudur.” cümleleri ile istemin biçimsel bir şekil mi yoksa zihinsel bir şema mı olduğu konusunun tartışıldığını ifade etmiştir. Doğan⁴²⁸ sözdizimsel istemin yapısı içinde fiilin semantik ilişkilerine göre şekillenen semantik istem hakkın da ise “Fiilin semantik tamamlanma isteği semantik istem olarak adlandırılabilir. Semantik istem fiilin anlamının doğrudan belirlediği semantik ilişkiler kurgusu ve sınırlılıklardır. Bir semantik istem yapısı aynı ya da farklı söz dizimsel istem yapılarına yerleşebilir.” cümleleri ile düşüncelerini aktarmıştır. Doğan⁴²⁹ sözdizimsel istemin mantıksal istem düzeyi ilişkisi hakkında şunları da kaydetmiştir: “Bu anlamda söz dizimsel istem “bir fiilin soyut nitelikli mantıksal-semantik istemlerinin (logical-semantic valencies) söz dizimindeki biçimsel (formal) görünümü ve sayısı” şeklinde tanımlanabilir. Mantıksal istem söz dizimsel istem düzeyinde tamlayıcılarla (complements) ifadesini bulur. Mantıksal istem, söz dizimsel düzeyde belirli tamlayıcı sınıflarıyla gerçekleşir.”

Aydın Özkan⁴³⁰, sözdizimsel görünümün bünyesinde istemin biçimsel ifadesini biçimbilgisel istem olarak değerlendirmiş ve biçimbilgisel istemi, “Biçimbilgisel istem düzeyi, istemin sözdizimsel görünümünün biçimbilimsel ifadesidir. Yani eylemin mantıksal yapıda yarattığı boşlukların ve bu boşlukları dolduran anlamsal katılanların yüzey yapıda çeşitli yapılarla biçimbilgisel olarak işaretlenmesidir.” ifadeleri ile tanımlamıştır. Aydın Özkan, biçimbilgisel istemin yani sözdizimsel istem düzeyinin yüzey yapıda biçim birimleri ile ifade ediliş şeklinin her dilde farklı olduğunu hatta kimi dillerde ayrıca herhangi bir biçim yapısı kullanılmadan ifade edilebildiğini şu şekilde izah etmiştir: “Her dil, sözdizimsel istemi kendine özgü sözdizimsel bir dizilişle veya biçimbilgisel bir işaretleyiciyle işaretler. Türkçede eylemin ve diğer istem potansiyeli taşıyan unsurların yönetim çerçevesinde açtığı mantıksal ve anlamsal boşluklar durum işaretleyicileriyle tamamlanır.”

⁴²⁷ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 49.

⁴²⁸ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 62.

⁴²⁹ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 51.

⁴³⁰ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 85.

Doğan⁴³¹, cümlelerin anlam akışına ve dil bilgisel süreçlerine etkisine göre istemi zorunlu ve seçimli olarak da sınıflandırmıştır. “Silme işlemiyle cümleden çıkartılan tamlayıcı cümlelerin dil bilgiselliğini etkiliyor ya da fiilin anlamında bir değişikliğe yol açıyorsa zorunlu istemdir. Seçimli istem fiilin açtığı istem boşluklarından olan, ancak yüzey yapıda cümlelerin dil bilgisel olması için doldurulması gerekmeyen ya da yüzey yapıdan silinebilen tamlayıcılardır (Herbst vd., 2004: xxxi).” Doğan⁴³² ayrıca Mülner’den yaptığı alıntı ile bazı birleşik fiillerin çift yönlü bir istem yapısına sahip olduklarını “Bazı birleşik fiiller çift yönlü istem yapısına sahiptir. Bu bakımdan istemler, dâhilî ve haricî istemler olarak ele alınır. Dâhilî istem, birleşik fiilin bünyesinde bulunan yardımcı fiil unsurunun ya da fiil bileşeninin iç yapıyı aşmayan istem değerleriyle ilgilidir (Mülner, 2000: 4).” ifadesiyle belirtmiş ve dahili istemlerin birleşik fiilin iç yapısını, harici istemlerin ise bu fiillerin yönettiği diğer unsurları etkilediğini de ifade etmiştir. “Birleşik fiillerin bir iç yapısı bir de dış yapısı olduğu kabul edilirse dâhilî istemler söz konusu birleşik fiillerin iç yapısıyla ilgilidir. Haricî istem ise birleşik fiilin dış yapıda cümlede yönettiği tamlayıcıları karşılar.” Aydın Özkan⁴³³, zorunlu istemin bir tümcenin dil bilgisel olarak kurulabilmesi için mutlaka bulunması gerektiğini belirtip bu istem unsurlarının çıkarılması durumunda cümlelerin dil bilgisi kapsamından uzaklaşacağını şu şekilde ifade etmiştir: “Zorunlu katılanlar veya zorunlu istemler tümceden çıkarıldığında tümce dilbilgisi dışı olur. Tümcede zorunlu katılanlardan biri eksikse yüklem konumundaki ögenin anlamı tamamlanamaz ya da tümcenin anlamı değişir.”

Aydın Özkan⁴³⁴ seçimlik istemlerin ise derin yapıda mevcut olduğunu ancak yüzey yapıda çıkarılması durumunda cümlelerin dil bilgisel yapısının bozulmayacağını örneklerle şu şekilde izah etmiştir:

Seçimlik istemler, eylemin derin yapısında mantıksal ve anlamsal istem düzeyinde yer alan; ancak yüzey yapıda, sözdizimsel istem düzeyinde yer alıp almamaları tümcenin dilbilgisel yapısını bozmayan istemlerdir. (57) a. Ali Ayşe'ye DOLAYLI NESNE [HEDEF] kapıyı açtı. B. Ali (ØDOLAYLI NESNE[HEDEF]) kapıyı açtı. Yukarıdaki tümceleri karşılaştırdığımızda (57)a'da Ayşe'ye ögesi silinse de tümcenin anlamının ve dilbilgisel yapısının bozulmadığı görülür. Yani aç- eylemi

⁴³¹ Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 53.

⁴³² Doğan, “Türkiye Türkçesinde Fiillerin”, 85.

⁴³³ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 93.

⁴³⁴ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 97.

mantıksal ve anlamsal düzeyde HEDEF konumunda bir üyeye ihtiyaç duysa da sözdiziminde bu ögenin yansıtılması zorunlu değildir. Yönelme durumuyla işaretlenen bu öge, aç- eyleminin seçimlik istemlerinden biridir.

Dil, düşünce ve duyguların iletişim örgüsünde karşı tarafa aktarılmasını sağlayan sistemli bir yapıdır. Dil bu işlevini yerine getirirken kimi zaman sistemin içinde yer alan örgütsel şemalar doğrudan gösterilir kimi zaman ise alıcı ve verici tarafından bilindiği hâlde bu şemalar doğrudan gösterilmeyip derin yapıda varlığını sürdürür. Her iki şekilde de dilin birbirine bağlı unsurları, verilmek istenen mesajın aktarılabilmesi için ilişki kurarak üstlendikleri görevleri yerine getirirler. Dilin sistemli yapılarının bir araya gelmesiyle oluşan bir cümlede yönetici unsur olarak fiiller görev yapmaktadır, başka bir deyişle çekimli ve bitimli bir fiil anlamını tamamlayabilmek için kendine bağlı diğer unsurları yöneten bir öge konumundadır. Fiillere biçimsel olarak hâl ekleriyle veya hâl eksiz bağlanan bu yapılar fiillerin tamlayıcılarını oluşturur. Bazı fiiller ise herhangi bir tamlayıcıya ihtiyaç duymadan da anlamını tamamlayabilir.

Eldeki çalışma da fiillerin tamlayıcılı veya tamlayıcısız kullanımlarını, fiil-tamlayıcı ilişkisini Memlûk Kıpçak Türkçesinde inceleme temelinde hazırlanmıştır. Bu ilişkinin analiz edilmesi bir dilin tam olarak kavranması ve öğretilmesi açısından elzemdir zira bu ilişki bir yönüyle dilin işleyiş yapısını ortaya çıkarmaktadır. Araştırmacılar tarafından son dönemde fiil-tamlayıcı ilişkisini ifade etmek için istem, valenz gibi kavramlar kullanılmaktadır. Ancak çalışmanın bu kısmında da her yönüyle değinildiği üzere istem yalnızca fiil temelli bir konu olmayıp cümledeki diğer görevli unsurların da anlamını tamamlamak için açtığı boşlukları tamamlayan öğeleri de içine alan daha genel bir kavramdır.

2.2. Hâl Eki Nöbetleşmesi ve İstem Değişimi

Çalışmamızın temelini oluşturan fiil-tamlayıcı ilişkisinin tam olarak kavranması ve hem derin yapıda hem de biçimsel olarak bu ilişkinin oluşturduğu özelliklerin daha iyi gösterilebilmesi için hâl eklerinin üstlendiği görevin analiz edilmesi oldukça önemlidir. Memlûk Kıpçak Türkçesinde kullanılan hâl ekleri önceki bölümde örnekleri ile birlikte gösterilmiştir. Hâl ekleri, özellikle isimlerin cümle yapısında farklı görevdeki kelime veya kelime grupları ile ilişki kurmasını sağlaması bakımından oldukça önemli bir konu olarak görüşülmüş ve araştırmacılar tarafından farklı yönleriyle ele alınmıştır.

Korkmaz⁴³⁵, hâl eklerinin cümlede özellikle fiiller ile isimler arasında geçici anlam bağları kurduğunu ifade etmiştir. Ergin,⁴³⁶ isimlerin cümlede diğer unsurlarla kurdukları münasebetlerinin hâl ekleri vasıtasıyla olduğunu vurgulayarak hâl eklerinin yardımcı unsuru ana unsura bağladığını belirtmiştir. Hâl eklerinin türleri ve biçimleri hakkında farklı görüşler öne sürülmüştür. Özellikle yükleme-belirtme durumu kavramları arasında ve iyelik ekinden sonra kullanılan belirtme hâl eki biçimleri hakkında araştırmacılar arasında farklı değerlendirmeler mevcuttur. Başdaş⁴³⁷, Türkçede belirtme veya belirlilik için ayrı bir ek biçimi kullanılmadığını vurgulayarak belirlilik kavramının cümlede ve kelime grubunda farklı yöntemlerle ifade edildiğini belirtmiştir. Yükleme hâli ibaresini tercih etmiş ve yükleme hâlinin nesneyi belirli hâle getirme işlevine de değinmiştir. Kelime gruplarında ise bu işlevin ilgi ve iyelik ekleri tarafından üstlenildiğini söylemiştir. Başdaş⁴³⁸, belirtme hâli eki olarak gösterilen “n” ünsüzünün de tartışma konusu olduğunu ifade etmiştir. İyelik eki alan isimlerden sonra kullanılan “n” ünsüzünün iyelik yapısına dâhil olduğunu belirterek yükleme hâlinin bu yapılarda eksiz kullanıldığını ifade etmiştir.

Özellikle ağızlarda çeşitli etkenler sonucunda oldukça sık görülen bir hâl ekinin başka bir hâl ekinin yerine kullanılması durumuna çağdaş ve tarihi lehçelerde de sıkça rastlamaktayız. Bu durum bir dil zenginliği olmasının yanı sıra aynı zamanda fiilin tamlayıcılarla kuracağı ilişkiye hem yapı hem de anlam bakımından çeşitlilik ve kolaylık da sunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ayrı bir başlık altında hâl eki nöbetleşmelerini incelemenin çalışmamızın daha anlaşılır olmasına katkı sağlayacağını düşünerek bu bölümde ilgili konuya yer vereceğiz.

Fiil-tamlayıcılarının aynı dönem hatta aynı eser içinde dâhi farklı hâl ekleriyle kullanılabileceğini belirten Özkan⁴³⁹, ikili kullanımlara konuşma ve yazı dilinde de her zaman rastlanabileceğini vurgulamıştır. Özkan⁴⁴⁰, başka bir çalışmasında tamlayıcıların

⁴³⁵ Korkmaz, *Türkiye Türkçesi*, 112.

⁴³⁶ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 129.

⁴³⁷ Cahit Başdaş, “Orhun Abidelerinde İyelik, Belirtme ve Yükleme Hâli”, *Turkish Studies*, 4/8 (2009): 635.

⁴³⁸ Cahit Başdaş, “Türkçede İyelik-Yükleme Sorunu Dede Korkut Örneği”, *Turkish Studies*, 3/1 (2008): 12.

⁴³⁹ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve Fiillerin İstem Değiştirmesi”, *Araştırmalar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 1 (1999): 138.

⁴⁴⁰ Abdurrahman Özkan, “Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları Ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler”, *Turkish Studies*, 6/1 (2011): 523.

almış oldukları eklerde lehçeler arasında görülen değişikliğin bir işlev farklılığı olarak değil lehçe içi özellik olarak fiilin rejim değiştirmesi olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özkan⁴⁴¹ aynı çalışmasının devamında Türk dilinde hâl eklerinin birbirlerinin fonksiyonlarında kullanılmasının oldukça sık görüldüğünü ifade etmiş ve bu durumun rastgele gerçekleşmeyip fiilin istemini değiştirmesi ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Zamanla gerçekleşen bu hadise neticesinde ikili kullanımların görülebileceğini de vurgulamıştır.

Hâl ekleri nöbetleşmesinin Türkçenin yanı sıra Altay ve Ural dillerinde de görüldüğünü ifade eden Demirci⁴⁴², bu dil olayına İngilizce de rastlandığını şu şekilde belirtmiştir: “Hal eki nöbetleşmeleri yalnızca Türk dillerinde değil aynı zamanda bazı Altay dillerinde ve Ural dillerinde de bulunur. Hatta modern İngilizcede de aynı sözcüklerin farklı halleri göstermesi de söz konusudur.”

Demirci⁴⁴³ yine aynı çalışmasında hâl eki nöbetleşmesinin tek bir nedene bağlanmasının yanlış olacağını, “Kısaca, hal eki nöbetleşmelerini bir tek nedene bağlamanın yanlış olacağını söyleyebiliriz. Bazı nöbetleşmeler ses değişikliğiyle izah edilebilirken ötekiler için başka kuramsal açıklamalar gerekmektedir. Dolayısıyla her ek nöbetleşmesinin başka bir sebepten dolayı ortaya çıkmış olma olasılığı vardır.” şeklinde belirtmiştir.

Gümüşatam⁴⁴⁴, Türkçede hâl ekleri arasındaki görev aktarımının yaygın olduğunu ve en sık görülen nöbetleşmenin belirtme durumu ile yönelme durumu arasında gerçekleştiğini ifade etmiştir. “Türkiye Türkçesi ağızlarında en sık rastlanan görevli ögedeki nöbetleşme, belirtme durumu ile yönelme durumunu karşılayan biçimbirimler arasında yaşanmaktadır. İlgili eklerin birbirlerinin yerine kullanımı, çoğu kez dillik ulamın değişmesi değil, biçimbirimlerin görev değiştirmesiyle ilişkilidir.”

Eski Uygur metinlerinde istem ve bağımlılık üzerine hazırladığı doktora çalışmasında Uzunkaya⁴⁴⁵ da hâl eki nöbetleşmesinin Türkçenin farklı dönemlerinde ve

⁴⁴¹ Abdurrahman Özkan, “Eski Anadolu Türkçesindeki”, 524.

⁴⁴² Kerim Demirci, “Türkçedeki Hal Eki Nöbetleşmeleri Üzerine”, *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi* (2007): 127.

⁴⁴³ Kerim Demirci, “Türkçedeki Hal Eki”, 139.

⁴⁴⁴ Gürkan Gümüşatam, “Türkiye Türkçesi Ağız Sözlüklerinin”, 430.

⁴⁴⁵ Dilek Uzunkaya, “Altun Yaruk Maitrisimit Ve Huastuanift Örneğinde Eski Uygur Metinlerinde İstem Ve Bağımlılık” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 40.

ağızlarda görüldüğünü ifade ederek bu durumun sebebinin farklı faktörlerin değerlendirilerek ortaya çıkarılabileceğini, “Bir hâl ekinin başka bir hâl eki yerine kullanılması Türkçenin sadece tarihsel dönemlerinde değil Anadolu ağızlarında, Türk dilinin farklı lehçelerinde ve hatta ölçünlü Türkçe’de de karımıza çıkmaktadır. Bu konunun sebeplerini ortaya koyabilmek farklı faktörleri değerlendirmekle mümkün olabilir.” cümleleri ile ifade etmektedir. Uzunkeya öncelikle Eski Türkçede hâl eklerinin morfosemantik özelliklerinin belirlenerek bu eklerin hangi fiil ve isimlerle kullanıldığının da tespit edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Hâl eklerinin kendilerine isnat edilen görevlerin dışında farklı görevlerde de kullanabilmesi mümkündür örneğin cümlede belirtili nesneyi ifade eden belirtme hâl eki olarak +I eki kullanılsa da bu görevi +DAn ekinin de üstlenebildiği Sev tarafından ifade edilmiştir. Sev⁴⁴⁶ nesne kavramını, “Bilinen tanımıyla, nesne (Alm. Objekt, bestimles nâhere objekt, Fr. Complement objet, Ing. Direct object, object) cümlede öznenin dolayısıyla fiili geçişli olan yüklemine etkilediği şahsı veya şeyi gösteren, yalın veya yükleme hâli eki almış kelimedir.” Dilimizde yükleme durumu ekini almış (+I, +U, +(y)I, +(y)U, +(n)I, +(n)U) olan nesneler belirtilili (belirli) nesne, bu eki almamış, yani eksiz yükleme durumu eki (Ø) almış nesneler ise belirtisiz (belirsiz) nesne durumundadır” şeklinde tanımlayarak belirtili nesnenin +I ekinin yanında bilhassa çok anlamlı fiiller ile birlikte +DAn ekini almış bir tamlayıcı ile de gösterilebileceğini, “Çıkma durumu ekinin cümle içerisindeki görevlerinden biri de cümlede, nesne görevinde kullanılabilesidir. Dilimizde, anla-, çık-, dön-, iç-, tat-...vb. pek çok geçişli fiil, +I tamlayıcısının yanında, +DAn tamlayıcısıyla da kullanılabilmektedir. Söz konusu fiillerin çok anlamlı fiiller olması dikkat çekmektedir.”⁴⁴⁷ cümleleri ile ifade etmektedir. Bu şekildeki kullanımlarda anlamsal bir değişikliğin olmadığını vurgulayan Sev, +DAn ekini alan tamlayıcının asli görevinin nesne olduğunu da “Bu tip kullanımlarda cümlemin anlamında herhangi bir değişme ya da bozulma olmamaktadır. Çıkma durumu eki, bu özelliği ile cümleye, ayır, kıs, ye...vb. fiillerde görüldüğü gibi, bütünden parça özelliği katsa da bu onun nesne görevinde kullanıldığı gerçeğini değiştirmez” şeklinde vurgulamıştır.

⁴⁴⁶ Gülsel Sev, “Çıkma Durumu Ekinin Nesne Görevinde Kullanımı”, içinde: V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004), 2657.

⁴⁴⁷ Gülsel Sev, “Çıkma Durumu Ekinin”, 2664.

İlker⁴⁴⁸, özne ile fiil arasındaki unsurların artmasına ve tamlayıcı sayısının çoğalmasına bağlı olarak tamlayıcıların birbirlerinin görevlerini yerine getirebileceğini belirtmiştir. Bu durumun temel nedeninin ise en az çaba kuralı olabileceğini ifade etmiştir. “Fiille öznenin arası açıldıkça, yani araya nesneler ve tümleyenler girdikçe, fiil tamlayıcıları ikiden fazla olmaya başlayınca da, tamlayıcıların birbiri üzerine taşınması söz konusu olabilir. Nitekim hem dildeki hem de insan hayatındaki temel kanunlardan en az çaba/en az emek/en az enerji kanunu böyle bir değişmeye zemin hazırlayabilir.”

Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi ve Türkçede İstem”⁴⁴⁹ isimli doktora tez çalışmasında istem nöbetleşmesi tabiri ile bu konunun üzerinde durmuştur. Aydın Özkan, bir fiilin aynı bağlamda iki farklı isteme farklı durum biçimbirimleri ile bağlanabildiğini belirtmiş ve nöbetleşme diye ifade ettiği bu dil olayını şu şekilde açıklamıştır: “İstem nöbetleşmesi, bu çalışmada bir eylemin aynı bağlamda aynı anda iki farklı istemle kullanılmasını ifade etmek için kullanılmıştır. Diğer bir deyişle, eylem tarafından yönettiği katılanlar üzerine kodlanan durum işaretleyicileri, zaman zaman birinin yerine kullanılabilmektedir.”

Aydın Özkan, hâl eklerinin nöbetleşmesi hadisesinin Eski Türkçeden beri görüldüğünü, “Türkçede durum işaretleyicilerinin birbirleriyle nöbetleşmesi, dolayısıyla kimi eylemlerin sözdizimsel istem çerçevelerinin biçimbilgisel olarak aynı bağlamda iki farklı durum biçimbirimiyle işaretlenmiş katılanlardan oluşması, Eski Türkçeden beri sıklıkla rastlanılan bir durumdur.”⁴⁵⁰ şeklinde ifade etmiştir. Yine bu durumun ağızlarda da görüldüğünü ancak bu nöbetleşmenin bir anlam değişikliğine sebep olmadan gerçekleştiğini, “Ağız alanlarında da durum biçimbirimlerinin birbiri yerine kullanıldığı, diğer bir deyişle eylemin katılanlarına yüklediği durum işaretleyicilerinin birbiriyle nöbetleştiği görülür. Bu nöbetleşmenin sebebi istemi değiştiren anlamsal ya da biçimbilgisel süreçlerle ilgili değildir. Bu nöbetleşmeler eylemin anlamında bir değişiklik yaratmazlar; ancak biçimbilgisel istem çerçevesini değiştirmiş olurlar.”⁴⁵¹ şeklinde vurgulamıştır.

⁴⁴⁸ Ayşe İlker, “Ağız Alanlarında Yükleme Ve Yönelme Eklerinin Birbiriyle Değişme Sebepleri Üzerine Yeni Bir Bakış”, *Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2013), 633-649.

⁴⁴⁹ Işıl Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi ve Türkçede İstem” (Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), 156.

⁴⁵⁰ Işıl Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 157.

⁴⁵¹ Işıl Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 165.

Özkan, cümledeki görevli unsurların tamlayıcı olarak fiile hâl ekleri ile bağlandıklarını belirtmiş ve bu eklerde dönem veya sahalar arasında farklılıklar olabileceğini ifade etmiştir. Görülen bu değişikliklerin ekin işlevindeki farklılık olarak değerlendirilebileceği gibi fiilin istem değiştirmesi olarak da değerlendirilebileceğini söylemiştir. “Dönemler ve sahalar arasında hâl ekli tamlayıcıların kullanımında bazen farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar tamlayıcıdaki ekin farklı işlevde kullanılması şeklinde yorumlanabileceği gibi, fiilin istem değiştirmesi olarak da açıklanabilir.”⁴⁵² Farklı çalışmalarında da bu durumun üzerinde duran Özkan⁴⁵³ fiil tamlayıcılarının aldığı hâl eklerinin zamanla değiştiğini “Türk dilinin değişik şive ve ağızlarında hâl eklerinin farklı fonksiyonlarda ve birbirinin yerine kullanılması hadisesine sık sık rastlamaktayız. Bu kullanışların tesadüfi olması düşünülemez. Bazı fiillerin aldıkları hâl ekli tamlayıcılar ve bu tamlayıcılardaki hâl ekleri zamanla değişmektedir.” Cümleleri ile belirterek bu değişikliğin bir süreç sonunda olduğunu ve ikili kullanımların da görülebildiğini, “Tamlayıcının yükleme göre hâllenmesine istem adını vermekteyiz. Bazı fiillerin dil tarihi boyunca istem değiştirdiklerine şahit olmaktayız. İstem değişmesi zamanla olan bir hadisedir. Bir süre eski şekil ile yeni şekil yan yana görülebilmektedir.” diyerek ifade etmiştir.

Fiillerin istem durumlarında dönemler, lehçeler ve ağızlar arasında görülen değişikliklerin istem sözlüklerini zorunlu kıldığını ileri süren Gümüşatam⁴⁵⁴, ağız sözlüklerinde görev aktarmalarının yanında sentaktik bilgilerinde verilmesi gerektiğini; “Fiilin istem durumu açısından dönemden döneme değişiklik göstermesi, lehçeden lehçeye veya ağızdan ağıza ayrılık taşınması bu konuda istem sözlüklerini gerekli kılmaktadır. Öte yandan, bölge ağız sözlüklerinde görev aktarmaları yanında, fiillerin istem durumlarını değiştirmesi, fiillerle ilgili sentaktik bilgileri vermeyi gerekli kılmaktadır.” cümlesiyle ifade etmiştir. Gümüşatam, istem değişikliği ve hâl eklerinde görülen farklılaşmaların nedeni hakkındaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır: “Ölçünlü dilde yönettiği birincil tamlayıcıyı belirtme durumuna sokan bir fiil, tarihî Türk lehçelerinde tamlayıcısını yönelme, bulunma veya ayrılma durumuna sokabilmektedir.

⁴⁵² Abdurrahman Özkan, “Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları Ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler”, *Turkish Studies*, 6/1 (2011), 522.

⁴⁵³ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil - Tamlayıcı İlişkisi”, 130.

⁴⁵⁴ Gürkan Gümüşatam, “Türkiye Türkçesi Ağız Sözlüklerinin Hazırlanmasında İstem (Valenz) Verilerinin Gerekliği Üzerine”, *Turkish Studies*, 9/6 (2014): 427.

Bu tür değişmeler, fiil-tamlayıcı ilişkilerinin kullanıcılarına ait tercihe bağlı olduğunu gösterir.”

Özkan⁴⁵⁵ yabancı dillerden alınan bilhassa Türkçe yapıya aykırı kelimelerin istem değişikliğinde etkisinin olabileceğini ancak bu durumun fiillerin istem değiştirmesinin tek sebebi olarak kabul edilemeyeceğini ifade ederek istem değişikliğinde dili kullananların etkisine değinmiştir.

Fiil istemlerinin bir dilin tarihi boyunca ya da aynı dönemdeki farklı ağız veya lehçelerinde gerçekleşebildiği Karaca tarafından da belirtilmiştir. “Bir dilin gerek tarihi gelişim süreci içerisinde gerekse aynı zaman diliminde farklı ağız veya şive ve lehçeleri arasında fiil istemlerinin değiştirdiği görülmektedir. Mesela, eski metinlerde belirtme durumu ile kullanılan bir fiilin aynı anlamı bildirmek için günümüzde yönelme durumuyla kullanılıyor olması gibi.”⁴⁵⁶

Buran ve Sağlam⁴⁵⁷, bir fiilin iki dil değişkesinde görülen istem farklılıklarının temelde iki neden dayandığını, “Eylem; a) bir değişkede diğesinde olmayan bir anlama sahiptir ve dolayısıyla farklı anlam bilimsel ve/veya söz dizimsel istem şemasına sahiptir; b) anlam bakımından bir farklılık sergilemez; ancak farklı söz dizimsel istem şeması ortaya koyar.” şeklinde ifade etmişler. Ayrıca Türkçedeki en yaygın istem değiştirim yolunun çatı değişimi olduğunu açıklamışlardır:⁴⁵⁸

Tesnière’in istem konusunu incelerken çatı meselesi üzerinde durduğunu belirten Uzunkaya, çatı değişikliğinin fiilin istem alanını etkilediğini söylemiştir. “Cümlelerin yöneticisi olarak düşündüğümüz fiilin çatısının değişmesi etrafında bulunan istem alanlarını da etkilemektedir. Tesnière, fiillerin istemi meselesinde, çatı (Fr. voix) üzerinde durmuş, bir fiilin çatısının alabildiği katılan sayısına bağlı olduğunu belirtmiştir (Tesnière, 1959: 238).”⁴⁵⁹ Çatı değişikliklerinin istemin artması veya azalmasına olan etkisini ise şu şekilde izah etmiştir: “Türkçede ettirgenleştirme ve oldurganlık istemi arttıran biçimbilgisel kategorilerdir. Ettirgen yapılarda fiilin istem çerçevesine hem

⁴⁵⁵ Abdurrahman Özkan, “Türkçede Fiil - Tamlayıcı İlişkisi”, 138.

⁴⁵⁶ Karaca, *Kazak Türkçesinde*, 25.

⁴⁵⁷ Bigit Sağlam ve Ahmet Buran, “Doğu Grubu Ağızlarında”, 297.

⁴⁵⁸ Bigit Sağlam ve Ahmet Buran, “Doğu Grubu Ağızlarında”, 298.

⁴⁵⁹ Uzunkaya, “Altun Yaruk Maitrisimit”, 26.

semantik hem de sözdizimsel düzeyde bir öge eklenir. Edilgenleştirmede etken çatılı bir fiilin öznesi gizlenir ve etkilenen rolündeki nesne özne konumuna yükselir.”

Fiillerin istem değişimi ile anlamların arasındaki ilişkiye değinen Doğan, fiillerin başka anlamlara geçişlerinin bir denenin de istem değişiklikleri olduğunu kaydetmiştir. “İstem değiştiriminde fiilin anlamının belirlediği bir istem yapısının farklı söz dizimsel gerçekleştirmeleri ve dönüşümü söz konusu iken, istem değişiminde fiilin farklı anlamlarının ayrı ayrı oluşturduğu farklı mantıksal, semantik ve söz dizimsel istem yapısı gerçekleştirmeleri söz konusudur.”⁴⁶⁰ Bir fiilin anlamının farklılaşmasına neden olan istem çerçevesindeki değişiklikleri Doğan⁴⁶¹, maddeler hâlinde şöyle sıralamıştır:

- a) *Mantıksal ya da sayısal istemi farklılaşabilir.*
- b) *Mantıksal istemi aynı kalsa bile tamlayıcılarının tipi değişebilir.*
- c) *Fiilin mantıksal istemi ve tamlayıcı tipleri değişmediğinde tamlayıcılarının şekil bilgisi değişebilir.*
- d) *Fiilin farklı anlamları tamlayıcılarının zorunlu ve seçimli gerçekleşmesine yol açabilir.*
- e) *Fiilin mantıksal ve söz dizimsel isteminin aynı olması durumunda fiilin semantik istem yapısındaki rol yapısı değişebilir.*
- f) *Rol yapısının aynı olduğu durumlarda seçme sınırlılıkları fiilin anlamlarını belirginleştirebilir.*

Aydın Özkan, Eski Türkçeden günümüze fiillerin istemlerinin değişebildiğini belirterek istem değişmelerinin anlamsal ve biçimsel boyutları olduğunu ifade etmiştir. “Bu değişmeler, eylemin tarihsel süreçte veya günümüz Türkçesinde anlam kaybı, anlam genişlemesi, anlam daralması gibi olaylara uğramasıyla ya da eylemin istediği durum işaretleyicisinin zaman içerisinde dilbilgiselleşmeye uğrayıp işlevinin ve anlam çerçevesinin genişlemesiyle ya da daralmasıyla açıklanabilmektedir.”⁴⁶² Aydın Özkan, istemi değiştiren süreçlerden açıklanması zor olanın ise anlamsal süreçler olduğunu; biçimsel süreçlerin ise somut olarak ifade edilebileceğini belirtmiştir. “Eylemin istemini değiştiren süreçlerden açıklanması zor olanlar anlamsal süreçlerdir. Zira biçim

⁴⁶⁰ Doğan, “Türkiye Türkçesi Fiillerinde”, 108.

⁴⁶¹ Doğan, “Türkiye Türkçesi Fiillerinde”, 110.

⁴⁶² Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 125.

sözdizimsel değişmelerin metinler ya da konuşurlar üzerinden hem artzamanlı hem de eşzamanlı olarak takip edilmesi ve sebeplerinin somut gerekçelerle açıklanması mümkün olabilir.”⁴⁶³ Ayrıca Türkçenin tarihi boyunca görülen istem değişikliği türlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Bir eylemin anlamı değişmediği halde başka bir isteme gereksinim duyması, diğer bir deyişle eskiden farklı bir istemle kullanılan bir eylemin bugün başka bir istemle kullanılması
2. Bir eylemin istemiyle beraber anlamının da değişmesi
3. Türk dillerinin ortak söz varlığında yer alan bir eylemin farklı Türk dillerinde farklı istemlerle kullanılması
4. Sesbilgisel etkenler nedeniyle istemin değişmesi
5. Yabancı bir dilin etkisi nedeniyle istemin değişmesi.⁴⁶⁴

2.3. Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

Tablo 2.1: Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Doktora Tez Çalışmaları

Yazar	Danışman	Tez Adı	Yıl
Tahir KAHRAMAN	Mertol TULUM	Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları	1993
Aysun DEMİREZ GÜNERİ	Çetin PEKACAR	Yeni Uygur Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları	2007
Nuh DOĞAN	Özen YAYLAGÜL	Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri	2011
Işıl Aydın ÖZKAN	Emine YILMAZ	Evrensel Dilbilgisi ve Türkçede İstem (Valenz)	2017
Dilek UZUNKAYA	Mehmet Vefa NALBANT	Altun Yaruk Maitrisimit Ve Huastuanift Örneğinde Eski Uygur Metinlerinde İstem Ve Bağımlılık	2020
BilgiT SAĞLAM Janarbyek	Ahmet Buran Habibe YAZICI	Doğu Grubu Ağızlarında İstem	2020
ASIMKHAN	ERSOY	Kazak Türkçesinde İstem	2022
Süveyda YAMAN TAŞ	Feyzi ERSOY	Kırgız Türkçesinde Fiillerin İstemi	2024

⁴⁶³ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 126.

⁴⁶⁴ Aydın Özkan, “Evrensel Dil Bilgisi”, 126.

Tablo 2.2: Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Yüksek Lisans Tez Çalışmaları

Yazar	Danışman	Tez Adı	Yıl
Arzu ÖZDEMİR	İsmet CEMİLOĞLU	Eski Anadolu Türkçesinde Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları	2004
Yasemin KAYA	İsmet CEMİLOĞLU	Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller Ve Tamlayıcılarla Kullanılışı	2007
Dursun Ahmet ATACIK	Mehmet KARA	Türkiye Türkçesinde İstem (Valenz)	2008
Feyzi ÇİMEN	Mehmet KARA	Özbek Türkçesinde İstem (Valenz)	2009
Seçkin UYSAL	Gülsel SEV	Nehcü'l-Ferâdis'te Kıl- Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller Ve Tamlayıcılarla Kullanılışı	2010
Nesrin ARI	Mustafa SARI	Harezmi Türkçesinde Birleşik Fiiller ve Durum Ekli Tamlayıcıları	2010
Cüneyt ÇETİNKAYA	Ferhat KARABULUT	Kazak Türkçesinde Fiilin İstemi (Valenz)	2012
Serkan ETİLER	Kalmamat KULAMSHAEV	Kırgız Yazarı Tölögön Kasımbekov'un "Sıngan Kılıç" Romanındaki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları	2014
Habib ABDİ GOLZAR	Paşa YAVUZARSLAN	Türkçe Fiillerde İstem (Ettirgen Yapılar)	2015
Gülderen TOKMAK	Gülsel SEV	Ermeni Harfli Kıpçakça Zeburda Fiil-Tamlayıcı İlişkisi	2015
Süleyman BARLAS	İbrahim ATABEY	Kırgız Türkçesinde İstem (Valenz)	2015
Neslihan YILMAZ	Nuh DOĞAN	Tatar Türkçesinde Fiillerin İstemi	2016
Emre UZER	Engin ÇETİN	Altun Yaruk'ta Fiil-Tamlayıcı İlişkisi	2017
Mustafa ERBAY	Serpil ERSÖZ	Uygur Harfli Rızvan Şah İle Ruh-Afza Hikâyesi'nde Birleşik Fiiller Ve Durum Ekli Tamlayıcıları	2019
Gülfidan BAYLAR	Serpil ERSÖZ	Kutadgu Bilig'de Yükleme Olan Birleşik Fiillerin İstemi	2019
Nesrin GÜLLER	Habibe YAZICI ERSOY	Başkurt Türkçesinde Fiil Tamlayıcı İlişkisi	2019
İpek İLHAN	Serpil ERSÖZ	Eski Türkçede Fiillerin İstemi (Valenz)	2019
Pembe BİLGİÇ	Kürşat EFE	Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesinde Fiillerin İstem Analizi	2022
Ramazan DALKILIÇ	Serpil ERSÖZ	Atebetü'l-Hakayıkta İstem (Valenz)	2023
Selvi BEDİR BAŞER	Sema ASLAN DEMİR	Türkmencede İstem: Morfolojik Süreçler	2024
Assiye SEHER	Menşure AŞÇI	Yap- Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller Ve Bunların Tamlayıcılarla Kullanılışı	2024
Wentao HUO	Sema GÜLSEVİN	Türkçe Ve Çince Fiil İstemlerinin Karşılaştırılması	2024

Tablo 2.3: Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve İstem Üzerine Yayımlanmış Kitaplar

Yazar	Eser Adı
Arzu Sema ERTANE BAYDAR	Kırım Tatar Türkçesindeki Fiillerin Hâl Ekli-Eksiz Tamlayıcılarla Kullanışı
Oktay Selim KARACA	Kazak Türkçesinde Fiil İstemleri
Işıl AYDIN ÖZKAN	Evrensel Dil Bilgisi ve İstem
Neslihan KARACAN	Bağımsal Dil Bilgisi Yaklaşımına Göre Eski Türkçe Edatlarda İstem

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

3.1. Fiillerin Tamlayıcılı/Tamlayıcısız Kullanımları

-A-

abula-: Şaşırmak, şaşalamak.

[1] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/

bu **namāzlık** abuladı (KE 31a/9)

“Bu, mescit(te) şaşırdı.”

ac-: Acıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

actı (KE 65a/9)

“Acıktı.”

aç-: 1. Açmak, aralamak açık duruma getirmek. 2. Ortaya çıkarmak. 3. Neşretmek. 4. Genişletmek, rahatlatmak. 5. Bir işe başlamak. 6. Bir yeri ele geçirmek, zapt etmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ay fakīr **etekiñ** açkıl (GT 21a/4)

“Ey fakir eteğin(i) aç.”

fülān yinjildi tip bes **közün** açgıl yahşşı oynagıl (MG 36b/2)

“Falan yenildi diyerek artık közün(ü) aç, iyi oyna.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Takı kim kim körse bayram ayını yalguzun, **orucın** açmağay. (İM 269b/8)

“Ve kim ki bayram ayını yalnız görse orucunu açmayacak.”

açğay **orucın** takı ta‘ām yédürgey her bir kün üçün bir miskinge (İM 273b/7)

“Orucunu açacak ve her bir gün için bir fakire yemek yedirecek.”

halknın kizli ‘aybın açmağıl (GT 167b/8)

“İnsanların gizli ayıbını açık etme.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı açmağay **‘avratını** (İM 92a/6)

“Avret yerini de açmayacak.”

Takı barmaqları **arasını** açğay (İM 171a/6)

“Ve parmaklarının arasını açacak.”

anın ‘alāmeti ol turur kim **iki tenünlerini** açar (BV 42a/17)

“Onun işareti odur ki iki burun deliğini açar.”

andan sonra **tuynağını** açğıl (BV 57a/18)

“Ondan sonra tırnağını aç.”

açtı **anın ağzını** (KE 94a/1)

“Onun ağzını açtı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

dağı ni kizli rāzın bolsa **kim-irse katında** açmağıl (GT 162a/8)

“Hangi gizli rızan olsa kimse(nin) yanında açma.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø /, /+DAn/

közün aç **uykudan** ay ādem oğlu (GT 172a/1)

“Ey insanoğlu uykudan göziün(ü) aç.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

taķı ‘avratın açmağay bir kimérse ķatında (İM 92a/5)

“Avret yerini de birinin yanında açmayacak.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

éy Téņri, saņa oruç tutdum taķı séniņ öze orucum açtım taķı saņa ınandum (İM 276a/4)

“Ey Tanrı sana oruç tuttum ve senin üzerine orucumu açtım ve sana inandım.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/

her kim özine suvāl işikin açtı ölgünçe ol ir niyāz içinde bolısar (GT 106a/2)

“Her kim dilenciye kapısını açtı, ölünce o kişi niyaz içinde olacak.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

türkiye kaytıp ‘acemden bu kitāb ma‘rifet-ke açtı sekkiz türlü bāb (GT 6b/5)

“Bu kitap Farsçadan Türkçeye çevrilip marifete sekiz fasıl başlattı.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Téņri Te‘ālā açtı ‘Ömer’niņ élinde munça illerni (İM 43a/7)

“Tanrı Teala Ömer’in elinde bunca şehri açtı.”

açı-: 1. Acımak. 2. Bacaklarının arası sıcaktan kızararak yanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

açıdı (TZ 13b/8)

“Yandı.”

açıġlan-: Öfkelenmek, kızmak; gazab etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

açıġlandı övkelig (KE 169a/6)

“Öfkeli kızdı.”

açıl-: (I) 1. Açılmak, açık duruma gelmek. 2. Açıklanmak, izah edilmek. 3. Yüzden bir şeyi çıkarmak. 4. Ele geçirilmek. 5. Açığa çıkarılmak, ortaya çıkmak. (II) Orucu bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Kaçan kim yése oruç tutğan, yā içse, yā cimā^e kılsa unutup orucu açılmas. (İM 271a/6)

“Oruç tutan ne zaman unutup yese, içse veya cima etse orucu bozulmaz.”

geh yumulur geh açılır bāğ u bustān gül-leri (GT 65b/13)

“Bağ ve bostan gülleri bazen kapanır bazen açılır.”

kaçan bu vasf kılğanlarım kibi kılmasağ yüziñ taķı kögsiñ açılğay (MG 20a/6)

“Ne zaman bu tarif ettiklerim gibi yapmasan yüziñ ve göğsiñ açılacak.”

taķı toynakları açılır (BV 4b/12)

“Ve toynakları da açılır.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

açıldı aña iş (KE 22b/7)

“Ona iş çıktı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

yā başı yarasına devā birle taķı érişse içine, yā meynisine orucu açılır **Ebū Ḥanīfe katında** (İM 272b/1)

“İlaç ile başı(nın) yarasına ya da beynine ulaşırsa Ebu Hanife katında orucu bozulur.”

açın-: Acı duymak, acınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

açındı (TZ 9b/5)

“Acındı.”

açıt-: Acıtmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

açtı (TZ 12a/5)

“Acıttı.”

açtur-: (I) Açtırmak. (II) Orucunu açtırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

açtırdı **özin** (KE 154a/5)

“Kendini açtırdı.”

Takı hācağa bartur açtırgay **orucın** kaçan kim kirse oruçka ol ikisinden destursız. (İM 283b/3)

“Hocaya da sordur, ne zaman oruca o ikisinden izinsiz başlasa orucunu açtıracak.”

ada-: Ad vermek

[-] → (yalın h.) > /—/

adadı (TZ 20a/6)

“Ad verdi.”

adan-: Ad verilmek, isim almak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ve dahı **okçılar adını** adanur (KN 63a/1)

“Ve de okçular adını alır.”

adı-: Ayırmak, birbirinden uzaklaştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

adırdı **anı** (KE 8a/2)

“Ayırdı onu.”

ağırdı **nirseler arasını** (KE 135a/2)

“Nesneler(in) arasını açtı.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+nI/, /+DIIn/

ağırdı **emgen oğlanını anasındın** (KE 8b/1)

“Emen çocuğu anasından ayırdı.”

ağna-: 1. Değişmek. 2. Bozulmak. 3. Bir hâlden diğer hâle geçmek.

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DIIn/

ağnadı **hâлиндin** (KE 154b/7)

“Hâli(-) değiştı.”

ağnat-: Değiştirmek.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

ağnattı **anı** (KE 141a/8)

“Değiştirdi onu.”

ağrıl-: Ayrılmak, birbirinden uzaklaşmak.

[-] → (**yalın hal**) > /—/

ağrıldı (KE 155a/2)

“Ayrıldı.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DIIn/

ağrıldı **andın** (KE 22b/6)

“Ondan ayrıldı.”

ağ-: (I) Yükselmek, yukarı çıkmak. (II) Akmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ağdı **üzengüğe** (KE 30a/9)

“*Basamağa çıktı.*”

ağırla-: Ağırlamak, hürmet etmek, ikram etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

Ve eger ayıtsa: éy Ténri ağırlağıl **méni** (İM 195b/8)

“*Ve eğer söylese: ey Tanrı beni ağırla.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ağırladı **uluğnı** (KE 138b/4)

“*Büyüğü ağırladı.*”

Ançağa tégrü kim ağırlağay **anı** Ténri Te^cālā arturmak birle (İM 32a/8)

“*O zamana kadar ki Tanrı onu fazlasıyla ağırlayacak.*”

ağırşaklan-: 1. Yuvarlaklaşmak. 2. Kabarıp büyümek.

[-] → (yalın hal) > /—/

ağırşaklandı kız emçegi (KE 135a/8)

“*Kız(ın) memesi büyüdü.*”

ağın-: Yukarı çıkmak, yükselmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ağındı (5a/20)

“*Yükseldi.*”

ağır-: 1. Ağır olmak. 2. Ağırımak

[-] → (yalın h.) > /—/

ağırdı (TZ 11a/7)

“Ağrıdı.”

ağna-: Anlamak.

[0] → (yalın hal) > /—/

aṭnı yaṭğurğay sen ağnağay yaḥşı bolğay (BV 52a/22)

“Atı yatıracaksın, anlayacak, iyi olacak.”

ağramla-: 1. Ağırlığını bilmek için elle kaldırmak, ağırlığını bilmeye çalışmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ağramladı **nirseni** elgi birle (KE 44a/4)

“Nesneyi eli ile tarttı.”

ağnat-: Debelendirmek

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ağnattı **köligini** (KE 134a/2)

“Hayvanını debelendirdi.”

ağrat-: Ağartmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ağrattı (TZ 8b/3)

“Ağarttı.”

ağrı-: Ağrımak, acımak.

[-] → (yalın hal) > /—/

kim kim sürme sürtünse ʿĀşūrā Küni ağrımağay anıñ iki közi (İM 273a/3)

“Kim ki aşure günü sürme çekerse onun iki gözü ağrımayacak.”

taķı ol yiri ağrır (BV 8a/23)

“Ve o yeri ağrır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ve-likin benim anıñ bilen ol kadar ülfetim yok idi kim **müfāraķat vaķtı**nda köñlüm ağrığay (GT 124b/3)

“Ancak benim onunla ayrılık vaktinde gönlüm ağrıyacak kadar yakınlığım yoktur.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kişi köñli **andan** ağrığay (GT 111b/8)

“İnsan(in) gönlü ondan incinecek.”

ağrı-: Ağrıtmak, acıtmak.

[0] → (yalın hal) > /—/

aķ nā-gāh sekriğinde alın kaşı kögsine urup ağrıtmasun (MG 7b/9)

“At ansızın sıçradığında ön eyer kaşı göğsüne vurup ağrıtmasın.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

dağı sehl söz bilen anıñ köñlün ağrıttıñ (GT 170b/12)

“Kötü sözle de onun gönlünü incittin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ağrıttı **anı** (KE 97a/1)

“Onu incitti.”

ağrıttur-: Ağrıttırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ağrıttırdı (Kİ 5b/4)

“Ağrıttırdı.”

ahmaşın-: Aptal saymak, ahmak saymak.

[0] → (yalın hal) > /—/

ahmaşındı (KE 158a/1)

“Ahmak yerine koydu.”

ahtar-: Aktarmak, devirmek, yere yıkmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

müeyesser tüşmedi **bir niçesin** ahtardı (GT 101b/12)

“Ortaya çıkan azalmadı, bir miktarını aktardı.”

ahtur-: Aktarmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ahturur (BM 74a/5)

“Aktarır.”

aķ-: Akmak

[-] → (yalın hal) > /—/

ķarı ķişı ķaçan tursa sidügi aķar (İM 219b/8)

“Yaşlı ķişı ne zaman dursa idrarı akar.”

taķı aķzı yarısını tutabilmes dāyım aķar (BV 16b/25)

“Aķzı(nın) yarısını kapatamaz, sürekli akar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol nérse kim köz yaşına oğşar taķı aķmas köz yaşı kibi **köz içinde**. (İM 465a/5)

“O şey ki göz yaşına benzer de göz içinde göz yaşı gibi aķmaz.”

tā **iliñde** aķsun su kibi (MG 30b/9)

“Daha elinde aķsın su gibi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

aķar **andan** sarı suw (İM 95b/7)

“Ondan sarı su aķar.”

ğarb tédügümüz tamar-turur, köz yaşı aķar **andan**, késilmes. (İM 96a/5)

“Garb dediğimiz damardır, göz yaşı ondan aķar, kesilmez.”

ol suw kim aķar **uyuğan kişi ağızından**, ol suw arığ-turur (İM 138b/7)

“O su ki uyuyan kişi(nin) ağızından aķar, o su temizdir.”

ammā ol yağnıñ sıfatı kim **meşeşden** aķar (BV 18b/20)

“O yağnıñ özelliği ki şişlikten aķar.”

ol atnıñ burnından suw aķar (BV 37b/15)

“O atın burnundan su aķar.”

ağızından taķı **burnından** kan aķar (BV 50b/4)

“Ağızından ve burnundan kan aķar.”

aķar-: Beyazlaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aķardı (EK 4b/7)

“Ağardı.”

aķart-: Ağartmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aķarttı **anı** (KE 141a/2)

“Onu aķarttı.”

‘āķılsın-: Kendini akıllı saymak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

özin ‘āķılsındı (KE 158a/7)

“Kendini akıllı zannetti.”

aķır-: Anırmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

aķırdı eşek (KE 6a/4)

“Eşek anırdı.”

aķış-: Bir tarafa doğru hep birden akmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aķışdı (Kİ 5b/23)

“Aktı.”

aķıt-: Akıtmak

[1] → (belirtme h.) > /+n/

fırāķı otına bağrım yanıp közlerim **yürek kanın** aķıttı (GT 125a/2)

“Ayrılık ateşine bağrım yanıp gözlerim yürek kanını akıttı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçan tileseñ kim **süñü-ni** aķıtğay-sen (MG 31a/3)

“Ne zaman istesen süngünü batıracaksın.”

aķıttı **közi yaşını** (KE 9a/2)

“Gözü(nün) yaşını akıttı.”

aķrın-: Acele etmemek.

[**-**] → (**yalın h.**) > /—/

aķrın (EK 82b/11)

“Acele etme.”

aķsa-: Aksamak.

[**0**] → (**yalın hal**) > /—/

ammā munuñ kibi atlar şehir içinde yürise aķsamas (BV 30b/24)

“Bunun gibi atlar şehir içinde yürüse de aksamaz.”

[**1**] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

velīkin at **andan** aķsamaz (BV 28a/19)

“Ancak at ondan aksamaz.”

[**2**] → (**bulunma h.**) + (**ayrılma h.**) > /+DA/, /+DAn/

zekeri salınur **biraz vakıtda ilinden** aķsar (BV 36b/25)

“Zekeri sarkar, kısa zamanda ayağından aķsar.”

aķsur-: Aksırmak.

[**0**] → (**yalın h.**) > /—/

aķsurğıl (KM 38a/12)

“Aķsır”

aķtar-: evirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

aķtar (EK 80a/8)

“evir.”

aķtur-: Akıtmak, dökmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

yaş aķturdı (KE 95a/8)

“Yaş akıttı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aķturdı kz yaşını (KE 3b/5)

“Göz yaşını akıttı.”

aķturdı anı (KE 141b/2)

“Onu akıttı.”

al-: (I) 1. Almak. 2. Tutmak. (II) Evlenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

mén satın aldım (İM 27b/4)

“Ben satın aldım.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Eger tüşke kéçse mescid içinde **teyemmüm** alğay çıkmak üçün kaçan kim krkmasa (İM 104b/3)

“Eğer mescitte rüya görürse bu durumda çıkmak için teyemmüm alacak.”

almağay nérse Ka^cbe’nin yabuğundan (İM 339b/5)

“Kabe’nin örtüsünden bir şey almayacak.”

Bir kişi aldı **bir kiřiniñ mālından bir aķça** (İM 494a/2)

“Bir kişi bir kişinin malından bir aķçe aldı.”

anıñ birle **ābdast** alğay taķı teyemmüm kılğay tēp (İM 117a/3)

“Onunla abdest alacak ve teyemmüm kılacak deyip...”

andın sonra **bir iyer** alğıl (MG 7b/7)

“Ondan sonra bir eyer al.”

eger ol atnıñ ʿatīķliki belğürse **bir çanak suw** alğıl (BV 12b/23)

“Eğer o atnıñ soyluluğı belirirse bir çanak su al.”

niçe yitse küçüm **köñlün** alayım (GT 133b/6)

“Gücüm ne kadar yeterse gönün(ü) alayım.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Ve eger tilese **éliniñ diyetin** alğay. (İM 460b/4)

“Eğer dilerse elinin diyetini alacak.”

yana firdevs-i aʿlā tig bolup bağ **zümürred rengin** aldı (GT 3b/7)

“Bağ yine cennet-i ālā gibi olup zümrüt rengini aldı.”

fakīr ayttı ilāhi **munuñ cānın** alğıl (GT 20a/6)

“Fakir konuştu: İlahi, bunun canını al.”

niçe kalmış kiřlerniñ elin aldı (MG 3b/2)

“Nice bekleyen kişinin elini aldı.”

taķı biraz gine tik turğıl kim atnıñ **nefesin** alsun tiñlensün (MG 16a/2)

“Tekrar biraz dik dur ki atnıñ nefes alsın, dinlensin.”

aķ-nıñ yahşısıñ alğay-sen kim ayakları kavī bolğay (MG 26a/1)

“Atnıñ iyisini alacaksın ki ayakları kuvvetli olsun.”

bir batman belesen yağın alğay sen (BV 18b/22)

“Bir batman pelesenk yağını alacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim alğay **suwnı** taķı iki ayasın üwüşlegey taķı barmaķlarını üwüşlegey (İM 88a/1)

“Suyu alacak, iki ayasını ve parmaklarını ıslatacak.”

taķı **ķumāşnı** bahāsı birle alğay (İM 430b/5)

“Malı da değeriyle alacak”

taķı Ebū Ķāsım-ı Şaffār **anı** aldı. (İM 142b/1)

“Ebū Ķāsım-ı Şaffār da onu aldı.”

rāstı ol kişi **Müsülmān mālını** alğay, kēzikni koyğāy. (İM 356b/6)

“Doğrusu o kişi Müslüman malını alacak, av hayvanını bırakacak.”

Taķı revā bolur alğay anıñ üçün bahşış bergeñ **mālını** (İM 442b/3)

“Ve uygun olur onun için, bahşış verdiği malı alacak.”

cān u köñül-ni ni bilen alğa-sen (GT 118b/7)

“Can ve gönli neyle alacaksın.”

sol iliğe alıp sağ ilin birle **yügen-ni** alğay-sen yirindin tipratmeyin (MG 25b/4)

“Sol eline alıp sağ elin ile dizgini yerinden oynatmadan alacaksın.”

tiwe örgeciniñ yağını alğaysın (BV 18a/1)

“Deve hörgücünün yağını alacaksın.”

taķı **suwnı** memūk birle alğay sen (BV 23b/8)

“Ve suyu lifle alacaksın.”

yılan içinden çıķan sığannı alğay sen (BV 43b/19)

“Yılan(ın) içinden çıkan salgıyı alacaksın.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Bilegine almağay ol nérse kim anın öze Téñri atı bolsa (İM 144a/8)

“O şey ki onun üzerinde Tanrı adı olsa eline almayacak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol ikisi arasında bir yol alğaylar (İM 25b/8)

“O ikisi(nin) arasında bir yol alacaklar.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

alğay men **andan** (İM 16b/7, 16b/8)

“Ondan alacağım.”

alur **ol kişiden** anıñ bir oğlı bar, taķı almas **ol kişiden** anıñ on oğlı bar tese (İM 22b/6)

“Onun bir çocuğı var dese o kişiden alır ve onun on oğlu var dese o kişiden almaz.”

bir batman buçuk **taze zerāriçden** alğay sen (BV 18b/23)

“Bir buçuk batman taze zerariçten⁴⁶⁵ alacaksın.”

[2] → (**eksiz belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /Ø/, /+DAn/

ābdast almağay **andan ezgölük cihetinden** (İM 111b/7)

“Abdest almayacak ondan iyilik tarafından.”

Taķı almağay **nérse anıñ saçından** (İM 237b/7)

“Ve onun saçından bir şey almayacak.”

butaķlar aldı **bustān-dan** (GT 3b/4)

“Dallar aldı bostandan.”

[2] → (**eksiz belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /Ø/, /+DIn/

diyet aldı **öldürgendin** (KE 8a/5)

“Öldüren den karşılık aldı.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+n/, /+DAn/

Ve eger anlar alurlar barçasını bizden **bir barçasın** almas biz **anlardan.** (İM 253a/3)

“Onlar bizden hepsini alırlarsa bir kısmını onlardan almayız.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+n/, /+DIn/

sekize birin aldı **kişiler mālındın** (KE 43b/8)

⁴⁶⁵ Bitki türü

“İnsanlar(in) malından sekizde birini aldı.”

sen ol at yalın tutmaçlık birle **süñüsün ilindin** alur-sın (MG 59b/9)

“Sen o at(i) çıplak tutarak süngüsünü elinden alırsın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Tēñri Te^cālā aldı **fülān kişiniñ cānını kâfirlik öze** tése (İM 18a/2)

“Tanrı Teala filan kişinin canını kâfirlik üzerine aldı dese...”

andın soñra **kamçıñ-nı sol barmaqlarıñ arasına** algıl (MG 27a/8)

“Ondan sonra kamçıyı sol parmaklarının arasına al.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Bolmadı algay biz **qarındaşını melikniñ dīni içinde** ya^cnī **hükmi içinde** (İM 68a/5)

“Olmadı kardeşini hükümdarın dini içinde yani hükümdarın hükmünce alacağız.”

dağı **altun-nı kümüş-ni safarda** harāmī alur yā şehir-de oğrı yā şāhibi yip tüketür (GT 139b/7)

“Altını, gümüşü ya seferde eşkiya alır ya şehirde hırsız alır ya da sahibi yiyip tüketir.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Ve eger anlar alurlar **barçasını bizden** bir barçasın almas biz anlardan. (İM 253a/3)

“Eğer onlar bizden hepsini alırlarsa birazını onlardan almayız.”

taşnı algay **qayu yérden** tilese, meger kim cemre qatından almağay. (İM 328a/4)

“Taşı nereden isterse alacak, ancak cemre tabakasından almayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

taķı **yügen-ni sağ ilinidin** algıl sol ilin birle **süñüniñ aşağasındın** (MG 24b/4)

“Ve üzengiye sağ elinden, sol elin ile süngünün aşağısından al.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

terge aldı **sarāynı** (KE 164a/9)

“Evi kiraya tuttu.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

taķı alğay **bilesinde bir minşefe** (İM 144b/3)

“Ve bileğine bir havlu alacak.”

ol muşibet küninde ay mağrur zağal aķçañ bilen **ni** alğay-sen (GT 53a/4)

“Ey mağrur geçmez paran ile o musibet gününde ne alacaksın.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/

çaķırdan taķı **toñuzdan** “öşr almağay (İM 253a/5)

“İçkiden ve domuzdan öşür almayacak.”

taķı **birisinden buçuķ kābīn** aldı (İM 494b/6)

“Ve birisinden yarım ölçü aldı.”

dāyim alsun **nefc mundan** şeyḥ u şāb (GT 7a/13)

“İhtiyar ve genç sürekli bundan faydalansın.”

“ākibet **mülkin ilinden bir kavī düşmen** alır (GT 17a/6)

“Nihayet mülkünü devletinden bir kuvvetli düşman alır.”

iki ayaķından kan alğay sen (BV 54b/12)

“İki ayağından kan alacaksın.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

emānet koyulmuş kişi aldı **andan bir aķça** küç birle (İM 494a/3)

“Emanet verilmiş kişi ondan zorla bir aķçe aldı.”

yılanın karnın yarıp andan sonra **andan bir kırat ağırı** alğay sen (BV 43b/20)

“Yılanın karnını yarıdıktan sonra ondan bir kırat zehir alacaksın.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/

dünyī-din alsun tana^cum birle **dād** (GT 7a/5)

“Dünyadan rahatlıkla hak alsın.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

alur mén **sénden haqqımnı** (İM 7a/7)

“Senden hakkımı alırım.”

Ténri Te^cālā algay **sénden İslām'nı** (İM 10a/5)

“Tanrı Teala senden İslam'ı alacak.”

rāstı imām almağay **éyesinden yılkı zekātını** küç birle (İM 250a/5)

“Doğrusu imam, sahibinden at sürüsü(nün) zekatını zorla almayacak.”

küç bilen **andan māl-nı** aldı-lar (GT 92a/3)

“Zorla ondan malı aldılar.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+Dİn/, /+nI/

aldı **andın nirseni** (KE 32a/3)

“Ondan şeyi aldı.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/

taķı **helāl mālđan bilesine** algay yéteri qadarınça ezgölük birle **kendü özine** (İM 293b/7)

“Ve helal maldan eline alacak yeterince iyilik ile kendine...”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

atam **firenç qaydığan on altunğa** satın aldı (GT 68b/10)

“Babam firenk prangasından⁴⁶⁶ on altına satın aldı.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

eger ölse borçlı almas borç éyesi **borçlı kişi terikesinden bizim qatımızda** (İM 485b/1)

“Eğer borçlu ölürse, bizim katımızda borç sahibi borçlu kişi(nin) mirasından almaz.”

[3] → (eksiz bulunma h.) + (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+nI/

ol vaqt kim aldı séniņ Ténriņ yā Muħammed Āđam oğlanlarığan anlarıņ arqalarığan
anlarıņ oğlanlarığı (İM 74b/5)

⁴⁶⁶ Köle satılan yer.

“O zaman aldı senin Tanrı’n, Ya Muhammed insanların oğullarından, onların arkalarından onların çocuklarını aldı.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DAn/, /+DA/

alğay mén anı sénden kıyāmet küninde (İM 11a/3, 14b/4)

“Onu senden kıyamet gününde alacağım.”

[3] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DA/, /Ø/, /+DAn/

Bir hatun aldı bir kün içinde üç kâbîn üç érden (İM 494b/5)

“Bir kadın, bir gün içinde üç erkekten üç mehir aldı.”

[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+A/, /Ø/

anlardan anıñ öze māl almağāylar (İM 426a/2)

“Onlardan onun üstüne mal almayacaklar.”

ala-: Değiştirmek

[0] → (yalın h.) > /—/

aladı (TZ 8b/5)

“Değiştirdi.”

alağ-: Fikirleri ayrılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

alakdılar (Kİ 6b/23)

“Ayrıştılar.”

alçığla-: Alçılama, binayı alçıyla badana yapmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

alçığladı iṽni (KE137b/7)

“Evi alçıladi.”

alda-: Aldatmak, kandırmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

sözi şekker özi fettân u ʿayyâr közi gamze bilen **zâhidler** aldar (GT 70a/8)

“Tatlı diliyle, fitne ve hileli şahsıyla, gamze bakışlarıyla zahidler(i) aldatır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aldadı **anı** (KE 7b/5)

“Onu aldattı.”

bu teşdîd birle **fârisler fârisler-ni** aldarlar (MG 22a/8)

“Bu hareket⁴⁶⁷ ile en iyi biniciyi aldatırlar.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

aldadı **anı satıḡ içinde** (KE 10b/8)

“Onu ticarete aldattı.”

aldan-: Aldanmak, kandırılmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

düşmen alına aldanmaḡıl (GT 165b/11)

“Düşman(ın) hilesine aldanma.”

aldaş-: Birbirini aldatmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aldaştılar (KE 157b/6)

“Birbirlerini aldattılar.”

⁴⁶⁷ Süngü ile yapılan hareket. Bk. Uğurlu, *Münyetü'l Guzât*, 295.

aldur-: Aldırmak, kaptırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

közün yum tã gönül aldurmağay-sen (GT 127a/6)

“Gözünü yum, gönlünü kaptırmayacaksın.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı ʿaciz bolsa ābdast almağdan yārī izlegey özge kişiden ançağa tégrü kim ābdast
aldurğay añar (İM 131a/2)

“Ve abdest almaktan aciz olursa başka kişiden yardım isteyecek, o zamana kadar ona
abdest aldıracak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aldurğıl andan soñra **kuyruk yağını** (BV 21a/11)

“Ondan sonra kuyruk yağını aldır.”

alın-: 1. Alınmak. 2. Ele alınmak, konu edilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

nérse alsalar béşde biri alınmas (İM 428b/5)

“Ne alsalar beşte biri alınmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

zekāt **anıñ öze** ikinci kěz alınur (İM 253b/8)

“Zekat onun üzerine ikinci kez alınır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ceza° alınmas **ķoy zekātı içinde** (İM 247b/4)

“Koyun zekatında karşılık alınmaz.”

Taķı diyet alınur **ol nérse içinde** kim diyet bar, oşol velīlerge-turur. (İM 423b/4)

“Ve diyet alınır o şeyde ki diyet var, şu velileredir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Amma **koydan** alınur ceza^e. (İM 247b/6)

“Ama koyundan karşılık alınır.”

Alınur **andan** onda biri. (İM 252b/8)

“Ondan onda biri alınır.”

Takı bir türlü ol nérse-turur kim alınur **ganīmetlerniñ bēşde birinden** (İM 263a/4)

“Ve bir türlü o şey ki ganimetlerin beşte birinden alınır.”

Takı bir türlü ol nérse kim alındı **ölügler terikesinden** ol ölüğ kim öldi, verese éyesi koymasa, yā hatun ölse éri kalsa, yā éri ölse hatunı kalsa. (İM 263a/7)

“Ve bir türlü o şey ki ölülerin malından alındı, o kişi ki öldü, sahibi miras bırakmasa mirasçılar koymasa ya hanım ölse kocası kalsa ya da kocası ölse hanımı kalsa.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

Takı alınur **Müslümāndan onda birniñ dörtde birini** (İM 252b/4)

“Müslümandan da onda birinin dörtte biri(-) alınır.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

Takı alınur **Müslümānlardan kéymekleri içinde takı bōrkleri içinde** (İM 436b/1)

“Müslümanlardan da kıyafetleri içinden ve başlıkları içinden alınır.”

[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /Ø/, /+DA/

alınur **andan hāl ol sâ^eat içinde** (İM 466a/8)

“Ondan hāl o saat içinde alınır.”

alış-: (I) Değişmek, değiştirmek, takas etmek. (II) Tokalaşmak, el sıkışmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

satgın alıştılar (KE 160a/5)

“Takas ettiler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

mīrās alıştılar **tegñi** (KE 159a/3)

“Üzümün mirasında el sıkıştılar.”

algıg-: Aşağılamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

algıggıl (KM 42b/1)

“Aşağıla.”

algışla-: Hayır dua etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

men algışladım (algışladım) (EM 24a/14)

“Ben hayır dua ettim.”

altunla-: Bir şeye altın sürmek, yaldızlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

altunladı **muşhafnı** (KE 107b/5)

“Mushafı yaldızladı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma) > /+nI/, /+DA/

Ol-turur evval kim **Ka’be’ni** altunladı **İslām içinde**. (İM 291a/6)

“İslamiyet döneminde Kabe’yi ilk yaldızlayan odur.”

altuz-: Aldırmak, kaptırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

altuzur (Kİ 7a/9)

“Aldırır.”

alukla-: Palayı düzeltmek, hazırlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

alukladı (Kİ 7a/1)

“Hazırladı.”

andlaş-: Antlaşmak, karşılıklı yemin etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

andlaştı anıñ birle (KE 145b/9)

“Onunla karşılıklı yemin etti.”

anuklan-: Hazırlanmak

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

anuklangay **namāzğa**, namāz vaqtı kirmesden burun. (İM 88b/7)

“Namaz vakti girmeden önce namaza hazırlanacak.”

añ-: Anmak, hatırlamak zikretmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

néteg kim biz añduq (İM 90a/8)

“Nasıl ki biz andık.”

taķı añmağay tili birle (İM 224a/2)

“Dili ile de anmayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

añdı **méni** şadaķa birle (İM 37b/5)

“Beni sadaka ile andı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ataңыз ananıznı aňmas siz tép (İM 37b/8)

“Atanız(ı) ananızı anmazsınız deyip...”

Taқы aňmadı anlar birle **törtünçini** (İM 25a/2)

“Ve onlarla dördüncüyü anmadı.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

takı aňdı **ant içmek kitābinde** (İM 9a/4)

“Ant içmek kitabında da bahsetti.”

Taқы aňdı Faқıh Şemsü'l-Eyimme Cāmi^c **atlıg kitābinde, namāz kitabinde, bāb-ı mārız içinde** (İM 19a/7)

“Faқıh Şemsü'l-Eyimme Cāmi^c adlı kitabında, namaz kitabında, maraz bölümünde andı.”

Maғat aňdı Téñri Te^cālā **kitābi içinde mü'minler haqqında** (İM 25a/4)

“Tanrı Teala kitabında müminlerden mutlaka bahsetti.”

[1] → **(ayrılma h.)** > /+DAn/

ol nérse kim biz aňduқ **muқayyed suwlardan** (İM 105a/6)

“O şey ki biz kayıtlı sulardan saydık.”

[2] → **(eksiz bulunma h.) + (belirtme h.)** > /Ø/, /+nI/

ol vaқt aňdı **mallarnı** (İM 40a/6)

“Malları o zaman hatırladı.”

[2] → **(belirtme h.) + (yönelme h.)** > /+nI/, /+A/

rāstı Téñri Te^cālā aňdı **halklarını barçasını üç bölek öze** (İM 25a/1)

“Doğrusu Tanrı Teala tüm halkları üç bölüm üzerine zikretti.”

[2] → **(belirtme h.) + (bulunma h.)** > /+nI/, /+DA/

aňduқ **anı uşul-i dīn içinde** (İM 6a/5)

“Onu din usulünde andık.”

Téñri Te^cālā aňdı **anı Kitāb-i^c Azīz içinde** (İM 6b/5)

“Tanrı Teala onu Kitab-ı Aziz ’de andı.”

Takı **Téñri Tecālā’nıñ atını** aňğay **iyer waқта** takı **atar waқта**. (İM 452a/4)

“Tanrı Teala’nın adını gün doğarken ve gün batarken anacak.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

aňdım **anıñ içinde kereklilerni** (İM 2b/3)

“Onun içinde gerekli olanları andım.”

aňdur-: Andırmak, hatırlatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ve eger unutsa bir hayır işni aňdurgay añar (İM 294a/4)

“Ve eğer bir hayır işini unutursa, ona hatırlatacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

aňdurdı **ana** (KE 110b/8)

“Ona hatırlattı.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

aňdurdı **aña sözni** (KE 144a/7)

“Ona sözü hatırlattı.”

añıl-: Anılmak, hatırlanmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

añıldı **Hidāyet atlıg kitāb içinde** (İM 171a/5)

“Hidayet adlı kitapta anıldı.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Takı añıldı **anı Ebī’l-Vefā’nıñ Nevādir atlıg kitāb içinde** (İM 143b/5)

“Ve o(-) Ebī’l-Vefā’nın Nevādir adlı kitab(ı)nda anıldı.”

añla-: Anlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol ‘ayıblerğa ni kılmak kerek taķı ni kılmamak kerek **anı** añlağay (BV 2b/2)

“O kusurlara ne yapmak gerek ya da ne yapmamak gerek onu anlayacak.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

bir kiři ayttı eyā rūšen **zamīr köñlek ıysından mışırda** añladın (GT 53b/9)

“Bir kişi söyledi ey Ruşen: İç gömlek kokusundan Mısır’da anladın.”

añlat-: Anlatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bir niçe fettān ḥasūdlar meni ḥıyānat-ķa mensūb kılıp añlattılar (GT 27b/8)

“Birkaç fitnelik yapan kıskanç insan beni ihanete dahil edip anlattılar”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bir kim-irse bu vāķı^canı tuyup **sultānğa** añlattı (GT 36a/5)

“Bir kimse bu olayı duyup sultana anlattı.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

añlattı **aña işni** (KE 117b/3)

“Ona işi anlattı”

apar-: Göndermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

apardı (TZ 8b/1)

“Gönderdi.”

ar-: (I) Yormak, yorulmak, aciz bırakmak, kuvvetten düşmek. (II) Kandırmak. (III) Ayırmak, insanların arasını bozmak, fitne sokmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ardı bu fâsid (KE 31b/4)

“Bu fesat kandırdı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ardı anı bey^cde (KE 132b/4)

“Onu alışverişte kandırdı.”

arala-: (I) Parmaklarının arasını hilâllemek, aralamak. (II) Arasını bulmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

aralağay iki arasında yâ aralamagay. (İM 461a/1)

“İki tarafını aralayacak veya aralamayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra aralağay **barmaqları arasını** (İM 118b/3)

“Ondan sonra aralayacak parmakları(nın) arasını.”

Takı aralağay **barmaqlarını** sol éliniñ çalak barmağı birle (İM 90a/2)

“Ve parmaklarını sol elinin serçe parmağı ile aralayacak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

aralağay **iki arasında** yâ aralamagay. (İM 461a/1)

“İki tarafın(ı) aralayacak veya aralamayacak.”

aralat-: Arasını açmak.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

aralattı **barmaqlarını âbdest içinde** (KE 138a/4)

“Abdest alırken parmaklarının arasını açtı.”

ardur-: Yormak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ardurdı **anı** (KE 120a/3)

“Onu yordu.”

arguz-: Yormak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

arguzdı **anı** (KE 66b/1)

“Onu yordu.”

arı-: (I) Temizlenmek, temiz olmak. (II) Yorulmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı **anı** arıgay sen (BV 24a/22)

“Ve onu temizleyeceksin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

arıdım **namazdan** (İM 8a/4)

“Namazdan yoruldum.”

arıla-: Tenzih etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

Bağay köge aydağay: Arılar-men **seni** yā ilāhi (MS 35b/2)

“Göge bakıp söyleyecek: Ya İlahi seni tenzih ederim.”

arıġla-: Temizlemek; münezzeh kılmak; temiz olanı seçmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

arıġladı **Taḡrını** (KE 132b/6)

“Tanrı ’yı münezzeh kıldı.”

arın-: Temizlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

meġer kim toḡuz térisi arınmas ʿaynī necīs bolduġı üçün (İM 108b/5)

“Meġerki domuz derisi pis olduġu için temizlenmez.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

üç kéz yüwülür taġı ġurutulur her bir yuwġanda arınur **Ebū Yūsuf ġatında** (İM 140b/2)

“Üç kez yıkanır ve kurutulur Ebū Yūsuf’a göre her yıkandığında temizlenir.”

Muḡammed ġatında arınmas. (İM 140b/2)

“Muḡammed katında temizlenmez.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ve eġer anıḡ ḡaddi ağaġ urmaġ bolsa ağaġ urmaġay anġaġa téġrü kim **nifāsdan** arıḡay.
(İM 405b/8)

“Eġer onun cezası ağaġ kesmekse loḡusalıktan ġıkana kadar ağaġ kesmeyecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

arındı **bevldin** (KE 163b/4)

“İdrardan temizlendi.”

arıt-: 1. Temizlemek. 2. Ayıklamak. 3. Kabuġunu soymak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Taġı Muḡammed İmām ġatında müstaʿmel suw arıġ-turur, arıtmas. (İM 136a/5)

“Muhammed İmam katında kullanılmış su temizdir, süzülmez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçan kim tügi tüşse **anı** yügey sen kökçek arıtgay sen (BV 27a/25)

“Ne zaman ki tüyü düşse onu yıkayacaksın, iyi temizleyeceksin.”

arıttı **anı** (KE 142a/7)

“Onu temizledi.”

andan sonra **avratını** arıtgay sol éli birle üç taş birle (İM 145a/5)

“Ondan sonra avret yerini sol eliyle üç taşla temizleyecek.”

arķalan-: Dayanmak, güvenmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı **mecmūı** yirlerde anıñ birle arķalanurlar (MG 83a/3)

“Toplu yerlerde ona güvenirler, arka çıkarlar.”

arķalaş-: Yardım etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

arķalaşķıl (KM 44a/5)

“Yardım et.”

arķur-: Önüne çıkmak; ortaya çıkmak; karşı gelmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

arķurdı **aņa** (KE 1a/9)

“Ona karşı geldi.”

arlan-: Utanmak,

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

bu öğrenen ¨arlandı işdin (KE 72b/9)

“Bu öğrendiği işten utandı.”

¨arlandı andın (KE 162b/8)

“Ondan utandı.”

arsık-: Aldatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kapuğ üni arşıktı (KE 12b/4)

“Kapu sesi aldattı.”

art-: Artmak çoğalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

rāstı īmān artmas taķı éksilmes (İM 54b/6)

“Doğrusu iman artmaz ve eksilmez.”

künden künge sa¨ādeti arttı devleti gāyet kemāl-ğa yitti (GT 27a/9)

“Günden güne mutluluğu arttı ve devleti gayet güçlü oldu.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

biraz vakıtta artar (BV 65b/3)

“Bazen artar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ol gālīb bolmak oltur kim buçukdan artğay. (İM 250b/8)

“Üstünlük odur ki yarı(yı) geçecek.”

artat-: Bozdurmak, artırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

artattı **anı** sevüglük (KE 7b/4)

“Sevgi onu artırdı.”

artuklaş-: Birbirine üstün gelmeye çalışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

artuklaştilar (KE 158a/8)

“Yarıştılar.”

artur-: Artırmak, çoğaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

eger tileseñ kim bular üzere arturgay-sen ni qadar köñlün tilese ança artur-ğıl (MG 97b/9)

“Eğer istersen ki bunları üzerine artıracaksın, ne kadar istersen o kadar artır.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

dağı anıñ şükriñiñ zıkrı-nıñ fikri **ni^cmet** arturur. (GT 2b/3)

“Onun şükürünün zikrinin düşüncesi nimet artırır.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ayturlar ol kim-irse **munuñ vazıfe-sin** az arturdı (GT 86b/5)

“Söylerler, o kimse bunun vazifesini az artırdı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Tağı bilgil rāstı kesb kılmak arturmas **rızqı** (İM 57a/8)

“Doğrusunu bil ki kazanmak rızkı artırmaz.”

éy Ténri eger yahşı kişi érse arturgıl **anıñ ihsānını** ve eger yawuz kişi érse kéçürgil andan yawuzluqını (İM 240a/4)

“Ey Tanrı, eğer iyi kişiyse onun ihsanını artır ve eğer kötü kişi ise ondan kötülüğünü al.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ve eger arınmak hâşıl bolmasa üç taş birle arturğay **anıñ öze** (İM 145b/1)

“Eğer üç taş ile temizlenmezse, onun üzerine artıracak.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

eger siz şükr kılsaңыз arturğay mén **sizge** (İM 79b/2)

“Eğer siz şükrederseniz sizin için artıracığım.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol kişi arturğay **anıñ içinde** (İM 149b/7)

“O kişi onda artıracak.”

taķı arturdı **Cāmi'-i Şağır atlıg kitabde**, taķı koyulur zindānda tép (İM 407a/6)

“Ve zindana koyulur diye Cāmi'-i Şağır adlı kitapta çoğalttı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Taķı kündüz arturmağay **tört rek'atden** (İM 159a/8)

“Ve gündüz dört rekattan fazla kılmayacak.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

Taķı ayıttı Nebī: rāstı Téņri Te'ālā arturdı **siziñ öze bir namāz namāzıñız içinde üç rek'at**, ol vitr namāzı-turur. (İM 62b/8)

“Ve söyledi Peygamber: doğrusu Tanrı Teala sizin üzerinize namazınızın içinde (o vitir namazıdır) bir namaz(ı) üç rekat getirdi.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Arturmas biz **anıñ içinde bir harfni** (İM 53b/1)

“Onda bir harfi artırmayız.”

arturul-: Artırılmak, fazlalaştırılmak.

[3] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DAn/, /+DA/

ya'ni arturulmas **her bir kişiğe barça diyetden üç yıl içinde üç aķça** (İM 471b/5)

“Yani her bir kişiye bütün diyetten üç yıl için de üç akçe artırılmaz.”

arturuş-: Karşılıklı artırmak, açık artırma yapmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

arturuştılar **kāle bahāsi içinde** (KE 159b/7)

“Kumaş(ın) değeri için açık artırma yaptılar.”

aruḳla-: Zayıflamak

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve dahı at aruḳlar bolur (KH 89b/7)

“Ve de at zayıflar.”

aruḳlat-: Zayıflatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aruḳlattı **anı** (KE 114b/1)

“Onu zayıflatı.”

ārzūla-: İstemek.

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

ārzūladı **andın sürūdını** (KE 156a/7)

“Ondan türküyü istedi.”

as-: Asmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ve eger tilese anlarnı aşkay ağaçka tirle aşkay takı sançgay karnına süñü birle ölgünçe.
(İM 423a/5)

“Dilerse onları asacak, ağaca diri asacak ve ölünceye kadar karnını süngü ile yaracak.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Takı anar **kılāde** asmağay ançağa tégrü kim ihrām kéygey. (İM 341b/3)

“Ve ihram giyene kadar ona gerdanlık asmayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **tuyakın** asar (BV 33b/16)

“Ve ayağını asar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eger tilese késkey anlarnıñ éllerni takı ayaklarını takı bir yandın takı öltürgey anlarnı takı aşkay **anlarnı**. (İM 423a/4)

“Eğer dilerse onların ellerini ve ayaklarını kesecek ve bir yandan da onları öldürecek ve onları asacak.”

taķı **aṭnı** aşgay sen yiti kün yatmağay (BV 63a/5)

“Ve atı asacaksın, yedi gün yatmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

Ve eger tilese **anlarnı** aşkay **ağaçka** tirle aşkay takı sançgay karnına süñü birle ölgünçe.
(İM 423a/5)

“Ve eğer dilerse onları ağaca diri asacak ve ölünceye kadar karnını süngü ile yaracak.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

dārğa astı **erenlerni** (KE 129a/7)

“Erenleri direğ⁴⁶⁸ astı.”

asıl-: Asılmak.

⁴⁶⁸ İdam mahkumlarını asmak için dikilen direk.

[-] → (yalın h.) > /—/

Takı Taḥāwī İmām'dan kim ol öltürölür andan sonra asılır saklamak için  aybdan. (İM 423a/6)

“Ve Taḥāwī İmām'dan ki o öldürölür, ondan sonra ayıpları örtmek için asılır.”

aşnulan-: Nazlanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aşnulandı (Kİ 5a/11)

“Nazlandı.”

aşşıla-: Kâr etmek, faydalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aşşıladı (TZ 27a/5)

“Faydalandı.”

aş-: (I) Aşmak, geçmek. (II) Zulmetmek, eziyet etmek. (III) Açmak, açık duruma getirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

aştı üçekge (KE 86a/9)

“Dama geçti.”

[1] → (ayrılma h.) > /+Dİn/

tamām tartmayın ok **ķabzadın** aşğay (MG 99b/7)

“Tam tartmadan ok kabzadan aşacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

özin aştı üzengüge (KE 155b/8)

“Kendi(-) üzengiye geçti.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

buğday éyesi **katığ haddden** aşğay kıymet içinde (İM 447a/8)

“Buğday sahibi kıymette kesin sınırı aşmış.”

aşa-: Yemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

aşağıl (KM 45a/12)

“Ye.”

aşanuş-: Yükselmek, tırmanmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aşanuştı **tamnı** (KE 154a/2)

“Duvara tırmandı.”

aşık-: (I) Acele etmek. (II) Hiddetlenmek, kızmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA

éyla kerek kim **uyğan kişige** aşıkmağay (İM 185b/5)

“Uyuyan kişiye kızmaması gerek.”

aşla-: (I) 1. Çanağı düzeltmek, yemek koymak. 2. Yemek yedirmek. (II) Ok kırıldığı zaman onu eklemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aşladı **sünükni** (KE 32b/5)

“Kemiği yedirdi.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

aşladı **aṇa** fulāṇ **nirse** (KE 110b/3)

“Ona filan şey(i) yedirdi.”

aşur-: Aşırmak, geçirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

aşurdu **taḡka** (KE 130b/6)

“Daḡı geçirdi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taḡı nalin yaṇrıṭṭay **vaktinden** aşurmaḡay (BV 3a/23)

“Ve nalinı çıkaracağı vakti geçirmeyecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

dāyire yarḡay tüz yarmaḡay **burnının süḡükindin** aşurmaḡay (BV 5a/3)

“Daireyi yaracak, düz yarmayacak, burnunun kemiğinden geçirmeyecek.”

aşlan-: Eklenmek, ulanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aşlandı kendüsi (KE 32b/5)

“Kendisi eklendi.”

at-: 1. Atmak, fırlatmak. 2. Bırakmak, salmak. 3. Ok atmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ve eger teḡḡır kılsa kéçege tégrü atḡay (İM 332b/3)

“Ve eğer ertelerse geceye kadar atacak.”

üküş atḡıl tā umaç-da atḡan kibi atḡay-sen (MG 99a/3)

“Çok at, hedefe atıyor gibi atacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bir yiğit bizge bedreka boldı kılıç kalkan oynar dağı **çarh okın** yahşı atar (GT 148b/5)

“Bir yiğit bize rehber oldu, kılıç kalkan oynuyor ve baht okunu iyi atıyor”

evvel sol yanın-dağı-nı atğıl andın sonra **sağ yanın-dağın** atğıl (MG 106b/2)

“Önce sol yanındakini at sonra sağ yanındakini at.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı haṭā birle öltürmek ol-turur kim bir **kışını** atğay kim anı kēzik saḳıngay (İM 457a/5)

“Ve hatayla öldürmek odur ki bir kışiye atacak ki onu geyik sanacak.”

kaçan tileseḡ kim uruşda sen aşğa turup **yokaru kal'adağılarnı** atğay-sen (MG 102a/3)

“Savaşta ne zaman istersen aşğa durup yukarı kaledekilere atacaksın.”

evvel **sol yanın-dağı-nı** atğıl andın sonra sağ yanın-dağın atğıl (MG 106b/2)

“Önce sol yanındakini at, sonra sağ yanındakini at.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DI/

taḳı ol yay birle kim **yokarudın** aşğa atarsın (MG 101a/4)

“Ve o yay ile ki yukarıdan aşğa atarsın.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

çekip yā attıḡ **ok düşmen yüzine** (GT 35a/4)

“Yaa(!) çekip düşman yüzüne ok attın.”

ḳur'a attı anıḡ birle (KE 145b/5)

“Onunla kura çekti”.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

atğay **anı ol kéçe içinde** kim andan sonra-turur. (İM 321b/3)

“Onu o gece içinde atacak ki ondan sonradır.”

atğay **ol taşnı ol cemrede anıḡ yérinde** (İM 328a/3)

“O taşı o cemrede onun yerine atacak.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

yimişi köp ağaçka taş atarlar (GT 30a/5)

“Meyvesi çok ağaca taş atarlar.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

kaçan tileseñ kim at üstünde ok atmağa başlağay-sen (MG 105b/6)

“Ne zaman dilersen at üstünde ok atmaya başlayacaksın.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

kaçan tileseñ kim yoķaruğı ƙal'a-dın aŗağ a ƙal'a tüpindeki ƙiŗilerni atğay-sen (MG 102a/9)

“Ne zaman istersen yukarı kaleden aŗağı kale dibindeki ƙiŗilere atacaksın.”

atıķla-: (Sütü veya yoğurdu) küçük yayıkta yaymak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

atıķladı **sütni** (KE 1b/8)

“Sütü yaydı.”

atıl-: 1. Atılmak. 2. Kakıştırmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı atğay anı, yāhūd atılğay **andan** anıñ destūrı birle uslı kétken ƙiŗi (İM 328b/1)

“Onun izniyle akılla ilerleyen ƙiŗi ya onu atacak ya da oradan atılacak.”

atıŗ-: Atışmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ok atıŗtılar (KE 160b/3)

“Ok attılar.”

atla-: Atlamak, aşmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Taķı atlamağay atlamalar °özsiz. (İM 189a/8)

“Özürsüz adımlar atmayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı atlamağay kişiler **boyunlarını**. (İM 231a/2)

“Ve insanlar(in) boynunu aşmayacak.”

atta-: İsim vermek, unvan vermek, lakap takmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

attamas mén haķ kâfir tép (İM 25b/6)

“Ben hak kâfir diye isimlendirmem.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

attadı **anlarını** Resûl (İM 42a/8)

“Peygamber onlara isim verdi.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

attamas biz **aņa** haķ mü'min tép (İM 25b/3)

“Ona hak mü'min diye isim vermeyiz.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

attamaz biz °İsı'ge Téņri tép né ķul tép (İM 36a/1)

“İsa'ya ne Tanrı ne kul diye isim vermeyiz.”

attanıl-: Ad verilmek, lakap takılmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

hıfıbe attanılğay (İM 228b/2)

“Hutbe(ye) ad verilecek.”

aw-: 1. Hastayı tedavi etmek. 2. Elle sürüp ovmak.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

kurutğay anı takı awğay **anı** (İM 124a/4)

“Onu kurutacak ve onu ovacak.”

avla-: Avlamak.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

kolan avladı **anı** (KE 1a/3)

“Yaban eşeği onu avladı.”

[1] → (**eksiz belirtme h.**) > /Ø/

Av avladı (EM 4b/16)

“Av avladı.”

[2] → (**eksiz belirtme h.**) + (**bulunma h.**) > /Ø/, /+DA/

Helâl kişi **kézik** avladı **Harem içinde**, bérđi anı takı bir helâl özge kişiğe. (İM 359a/1)

“Helal kişi Harem içinde geyik avladı, onu başka bir helal kişiye verdi.”

avın-: Avunmak, alışmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

avındı yări birle (KE 162a/7)

“Yări ile avundu.”

[1] → (**yönelme h.**) > /+GA/

avındı **işge** (KE 145a/2)

“İşe alıştı.”

avındur-: Avundurmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

avındurdu **erni** (KE 112a/3)

“Kişiyi avundurdu.”

avuçla-: Avuçlamak, avuçla almak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

avuçladı **suwni** elgi birle (KE 4a/5)

“Suyu eli ile avuçladı.”

avna-: Debelenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

avnadı (TZ 9a/6)

“Debelendi.”

avurla-: 1. Ağırlamak. 2. Çalmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

avurladı (TZ 15a/8)

“Çaldı.”

avut-: Ağlamaktan vazgeçirmek, teselli etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

avut (Kİ 8a/15)

“Avut.”

ay-: Söylemek, demek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Munun gibi aydı Ebū Ḥanīfe (İM 16a5)

“Ebū Ḥanīfe böyle söyledi.”

birince kişiler aydılar kim şezā atının ayakta bir sinir turur (BV 25b/10)

“Birçok kişi söyledi ki seza atın ayakta bir sinirdir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Kağan kim tiler mescidge kirmekke Tēḡri Te‘ālā’nın atını ayğay. (İM 371a/7)

“Ne zaman ki mescide girmek(-) isterse Tanrı Teala’nın adını söyleyecek.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

aydı aḡa selāmı (KE 107a/4)

“Ona selam(-) söyledi.”

aydı-: Denmek, söylenmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

aydı- (KE 125a/2)

“Söylenir.”

aydı-: Söyleşmek

[0] → (yalın h.) > /—/

laḡab aydı- (KE 157a/9)

“Lakap hakkında konuştular.”

ayıḡlan-: Ayıklanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ayığlanur (BM 54a/9)

“Ayıklanır.”

ayıl-: Sarhoşluktan ayılmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

bu fâkat ayıldı **esrülükdin** takı **igdin** takı **divānelıkdın** (KE 123b/4)

“Bu sarhoşluktan, hastalıktan ve divanelikten zor ayıldı.”

ayır-: 1. Ayırmak. 2. Arasını açmak. 3. Kesmek, bölmek. 4. Uzaklaştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ayırmağay **niyyet arasını** takı **tekbir arasını** bir iş birle (İM 152a/2)

“Niyet arasını ve tekbir arasını bir iş ile ayırmayacak.”

ayırğay **ol iki arasını** olturmak birle (İM 228a/8)

“O iki(sinin) arasını oturarak ayıracak.”

Takı **hatunını** ayırmağay ol hacni ötemekde. (İM 349b/1)

“O hacca gitmede hanımını ayırmayacak”

ayırğay **ol ikisini** kaçan kim ihram kéyse ol ikisi (İM 349b/1)

“O ikisi ne zaman ihram giyse o ikisini ayıracak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ayırğay **tinleri öze.** (İM 411a/2)

“Vücutları üzerine ayıracak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Tenrı Te^cālā sözi üçün: ayırmağay **anıı içinde** fark (İM 68a/3)

“Tanrı Teala sözi için: onun içinde fark bulmayınız.”

ayırmağay **ikisi arasında** bir nérse birle (İM 162b/5)

“İkisi(nin) arasını bir şey ile ayırmayacak.”

taķı ayırmağay **anıñ birle ħatunı arasında.** (İM 445a/6)

“Ve onunla hanımı arasında ayırım yapmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (eksiz yönelme h.) > /+nI/, /+A/

bercās kıayimesi kibi **uçını iki** ayırğıl (MG 72b/2)

“Çubuk hedefi gibi ucunu iki(ye) ayır.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Taķı Muĥīṭ atlığ kitābde, ayırmağay **ol ikisini ħaccni ötemek içinde.** (İM 349b/1)

“Ve Muhit adlı kitapta, hacca gitmede o ikisini ayırmayacak.”

[2] → (ayırılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

Taņrı **fermānıdın** ayırdı **nirseni** (KE 6b/1)

“Tanrı fermanıyla nesneyi ayırdı.”

ayır-la-: Parçalamak, ayırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ayırladı (Kİ 8b/16)

“Parçaladı.”

ayıt-: Söylemek, demek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ayıtgıl yā Muĥammed (İM 3a/7)

“Söyle ya Muhammed.”

Taķı ayıttı Téņri Te‘ālā (İM 3a/8)

“Ve söyledi Tanrı Teala.”

vezīrlerden bir ‘āķil vezīr ayttı sultān yaşı uzun bolsun (GT 9a/4)

“Vezirlerden akıllı bir vezir konuştu, sultan(ın) yaşı uzun olsun.”

munlar-nı zabt kılabilmes munıñ üçün ayıttım (MG 18b/2)

“Bunları zapt edemez bunun için söyledim.”

anıñ ilācı ol turur kim bir niçe kişiler ayturlar (BV 55b/2)

“Birçok kişi söyler ki onun ilacı odur.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/

Rāstı ayıttuğ biz (İM 5a/3)

“Biz doğrusu(nu) söyledik.”

sultān sordı kim ol ölümli kişi **ni** aytur (GT 9a/3)

“Sultan sordu ki o ölümlü kişi ne söyler?”

ba^calbek cāmī^cine kirip **bir niçe kelime va^cz** ayttım (GT 54b/13)

“Baalbek Cami’ne girip birkaç kelime vaaz ettim.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bir tācir oğlın ayturlar (GT 107b/1)

“Bir tacir çocuğunu söylerler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anı ^culemālar ayturlar (İM 13a/8)

“Ulemalar onu söylerler.”

ayıttı **anı** Tēñri Te^cālā (İM 13b/2)

“Tanrı Teala söyledi onu.”

rāstı melāyikeler ayıttı **oşbu sözni** (İM 60a/1)

“Doğrusu bu sözü melekler söyledi.”

taķı **kāmetni** tiz tiz ayıtgay (İM 149b/8)

“Ve kameti hızlı hızlı okuyacak.”

muni ayttı dağı düşmen çerisine kirip bir niçe bahādur irenlerni tüşürdi (GT 11a/8)

“Bunu söyledi ve düşman ordusuna girip birkaç savaşçıyı öldürdü.”

lūbnān tağı-nıñ şālīh-lerinden bir şālīh irni ayturlar (GT 54a/4)

“Lübnan Dağı’nın salihlerinden bir salih kişiyi söylerler.”

bir aytkannı yana aytma mükerrer ki halva-nı dağı bir qurla yirler (GT 108b/8)

“Bir söyleneni tekrar söyleme ki helvayı dahi bir sefer yerler.”

bu nerselerni kim biz ayıt(t)uğ andan haberdār bolğay (BV 2b/12)

“Bu şeyleri ki biz söyledik, ondan haberdar olacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Ayıtdı ol kişi **ol müezzine** (İM 12a/6)

“O kişi o müezzine söyledi.”

Bir kişi ayıttı **ḥatunına**: éy kâfîret ḥatun tép (İM 22a/8)

“Bir kişi hanımına: Ey kâfir kadın diye konuştu.”

kim ol ayıttı **yārānlarına** (İM 28b/6)

“Ki o yarenlerine söyledi.”

anı kördi kim **yārānlarına** aytur hîç bilmen bu ot benim ivime qandan tüşti (GT 38a/7)

“Onu gördü ki yarenlerine söyler, hiç bilmem bu ateş benim evime nereden düştü?”

ol şikāl yiriniñ artınıñ tüg bitgen yiriniñ içine ayturlar (BV 7b/15)

“O beyaz yerin arkasındaki tüy biten yerin(-) içine söylerler.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

sonra ol şāhib-vaqt başın hırka-sından çıkardı yārānlarından biri **aṇa** ayttı (GT 7b/6)

“Sonra o gönül sahibi, başını hırkasından çıkardı; yarenlerinden biri ona söyledi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

çekişdi ér birle ḥatun, tağı ayıttı ol ér **ḥatunğa** (İM 22b/3)

“Erkek ile kadın tartıştı ve o erkek kadına söyledi.”

Ayıtğıl **oşbu ʿāqılğa** (İM 25b/3)

“Bu kişiye söyle.”

Ayıtıl **ol hııaf kılğan kişige** (İM 60a/5)

“O yalan konuşan kişiye söyle.”

bir melik **bir şālih kim-ir-se-ge** ayttı bizni hı̄ yād iter mi-sen (GT 57a/10)

“Bir hükümdar bir salih kişiye sordu: Bizi hiç hatırlar mısın?”

kāzī **alargā** nükte bilen ayttı (GT 131b/3)

“Kadı onlara sitemle söyledi.”

ammā bilgil kim 'arablar 'atik tip **ol atka** ayturlar (BV 6a/11)

“Ancak bil ki Araplar atik diye o atı söylerler.”

taķı **iki yanından yirge tiggen toynak içine** ayturlar (BV 8a/12)

“Ve iki yanından yere değen toynak içine derler.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

“Taķı fark ayıtmağay **bir kimérse arasında resüllerden** (İM 3b/2-3)

“Ve peygamberlerden biri arasında ayırım yapmayacak.”

Rāstı anlar ayturlar imānnıñ **haddinde** (İM 6a/2)

“Doğrusu onlar iman üzerine konuşurlar.”

‘ulemālar ayıtmaslar ‘ilm **meclisinde** (İM 13b/1)

“Ulemalar ilim meclisinde konuşmazlar.”

taķı ayıtmağay **anlar haķķında** (İM 44a/2)

“Ve onlar hakkında konuşmayacak.”

Taķı **terāvīh namāzında** ayıtğay (İM 160b/7)

“Ve teravih namazında söyleyecek.”

şeyh sıdī aytur **dımaşķ cāmī’i içinde** (GT 19a/11)

“Şeyh Sidi Dımask Cami’nde söyler.”

söz ol yirge yitti kim **bu ma’ni-de** ayttım (GT 55a/8)

“Söz o yere gitti ki bu manada söyledim.”

yā maḥdūm işitmediñ mi kim **meşelde** ayturlar dostlar ivin süpürgil dağı düşmen işikin kaḫmağıl (GT 57a/6)

“Ey efendi işitmedin mi ki masalda söylerler, dost evini süpür de düşman kapısını çalma.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

Taḫı ayıtğay **çıkar vaḫtdın Mekke’din** (İM 315a/7)

“Ve Mekke’den çıktığı zaman söyleyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

bu hilelerni kim **saña** ayıttım öğret-tim (MG 67b/5)

“Bu hileleri sana söyledim, öğrettim.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

dağı **bu sırnı barça vaḫt-da** aytmadı (GT 54b/4)

“Ve bu sırrı hiçbir zaman söylemedi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /+O/

taḫı **Téñri’ge ḫamd** ayıtğay (İM 308a/3)

“Ve Tanrı’ya şükredecek.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

éw içinde körüşkey taḫı ayıtğay **anlarğa körüşür vaḫtda** (İM 295a/4)

“Ev içinde görüşecek ve onlara görüştüğü vakitte söyleyecek.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

‘arab velāyetinde **meşel** ayturlar (GT 127a/13)

“Arap memleketinde masal anlatırlar.”

ayla-: Çevirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ayladı (TZ 15b/13)

“Çevirdi.”

aylan-: Çevrilmek, dönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

aylandı (TZ 6b/9)

“Çevrildi.”

aylandur-: Döndürmek, çevirmek.

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+A/

süngüni miner irken **aṭıṭ-nıṭ sağrısı üstündin sağ yanına** aylandurğıl (MG 69a/7)

“Binerken süngünü atının gerisinden sağ yanına çevir.”

ayrıl-: 1. Ayrılmak. 2. Uzaklaşmak. 3. Kesilip ayrılmak. 4. Ayrılmak, boşanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan artına kiçseṭ hīç ayrıлмаğıl kisilmegil eger imkān tapsaṭ sañçğıl (MG 40a/5)

“Ne zaman arkasına geçsen hiç ayrıлма, uzaklaşma eğer fırsat bulursan sapla.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı **andan** yollar ayrılır (İM 300a/5)

“Ve ondan yollar ayrılır.”

Ḥavrā’dan yollar ayrılır (İM 300b/4)

“Havra’dan yollar ayrılır.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

ayaklarıṭ-nıṭ şadı **üzeṇüdin** ayrıлмаğay (MG 12b/9)

“Ayaklarının yanı üzengiden ayrılmayacak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DA/

rāstı īmān ayrılır ‘**amaldan** (İM 58b/2)

“Doğrusu iman amelden ayrılır.”

[2] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve rāstı hāl ayrılır ‘**ālim bolmağ arasında** taķı ‘**āmī cāhil bolmağ arasında** (İM 8b/1-2)

“Ve doğrusu alim olmak ve bilgisiz cahil olmak arasında fark vardır.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/

ol uruş vaktında fāris-niñ bilindin ayrılmağay (MG 94a/3)

“O savaş anında binicinin belinden ayrılmayacak.”

ayrılış-: Ayrılışmak, ayrı hāle gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ayrılıştılar (KE 159b/9)

“Uzaklaştılar.”

ayruķla-: Başkalaştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ayruķladı (Kİ 8b/15)

“Başkalaştırdı.”

ayrul-: 1. Ayrılmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

rāstı ayrılır ol ikisi **yazuķ içinde**. (İM 349b/8)

“Doğrusu o ikisi gūnahta ayrılır.”

ayna-: Rengi değişmek, rengi atmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aynadı rengi (KE 29a/2)

“Rengi değişti.”

aynat-: Oynatmak, değiştirmek.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

olturur yiriğ-ni taķı ayaklar-nı burunęı hālindin aynatmayın (MG 20a/3)

“Oturduğun yeri ve ayakları önceki hāliyle bırak.”

aynı-: Değişmek, bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aynıdı (KE 29a/2)

“Değişti.”

aytıl-: Söylenmek, zikredilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ayıldı (İM 9a/6, 9b/5, 10a/4, 17b/2)

“Söylendi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ayıldı Ebū Ḥanīfe’ge: kāfirler kayda kirür? (İM 4b/3)

“Söylendi Ebu Hanife ’ye: kāfirler nereye girer?”

ayukla-: Ayıklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ayukladı **ta^cāmnı** (KE 142a/2)

“Yemeği ayıkladı.”

az-: Azmak, sapmak, şaşırmaq.

[-] → (yalın h.) > /—/

sen dağı yazuk kitābın yazmağıl ol keremge ğarre bolup azmağıl (GT 4b/12)

“Sen de günah kitabını yazma, o lütfa nail olup azma.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol **çağda** azar sen (MG 99a/6)

“O durumda şaşırırsın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

ol yüzi ay körer bolsa firişte **yoldın** azğay (GT 70a/6)

“O ay yüzlüyü görse melek yoldan sapar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

lā-cerem uyğan aña **yoldan** azar (GT 75a/6)

“Şüphesiz ona uyan yoldan sapar.”

azar-: Azalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

azardı (TZ 84a/9)

“Azaldı.”

āzārla-: Azarlamak, paylamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

azarladı (BM 24b/1)

“Azarladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

āzārladı **anı** tili birle (KE 6a/3)

“Onu diliyle azarladı.”

azdır-: (I) Şaşırtmak, yoldan çıkarmak. (II) Azaltmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ammā saklangıl kim **atmağıñnı** azdırmağay-sen (MG 99a/4)

“Amma saklan ki attığını şaşırtmayasın.”

azdur-: (I) Şaşırtmak, yoldan çıkarmak. (II) Azaltmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

azdurdı **anı** şeytān (KE 3a/7)

“Şeytan onu yoldan çıkardı.”

azıglaş-: Bağırışmak, haykırışmak, ağız kavgası yapmak; azı dişlerini göstermek.

[-] → (yalın h.) > /—/

azıglaştı anıñ birle (KE 143a/6)

“Onunla bağrıştı.”

azırğa-: Küçümsemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

azırğa (KM 39b/4)

“Küçümse.”

azla-: Azalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

azladı (Kİ 4b/5)

“Azaldı.”

azsa-: Az kabul etmek, azımsamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

azsadı **nirseni** (KE 164b/1)

“Şeyi küçümsedi.”

azuklandıur-: Yiyecek vermek, rızık vermek.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

Éy Téñri, azuklandıurğıl **maña takvāñnı** (İM 295b/2)

“Ey Tanrı, bana takvanı nasip et.”

-B-

ba-: Bağlamak.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/

arķasığa badı erenler **elgin** (KE 134b/9)

“Erenler, elini arkaya bağladı.”

bağ-: Bağlamak, kırık, yarık veya çatlak gibi şeyleri tamir etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bağdı **nirseni** (KE 89b/1)

“Şeyi bağladı.”

bağışla-: Affetmek, hediye etmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kirek öltür kirek **cürmüm** bağışla (GT 50a/1)

“İster öldür ister günahım(ı) bağışla.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

vezir aytı ay melik atanı cānı üçün başın şadaķası **munuñ yazuķın** bağışlağıl (GT 34b/11)

“Vezir konuştu: Ey Hükümdar atanın canı için başının sadakası için bunun hatasını affet.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bağışladı **anı** (İM 438b/4)

“Onu bağışladı.”

yā kerim yā raķim **bu ķuluñ-nı** bağışlağıl (GT 50a/7)

“Ya Kerim, Ya Rahim; bu kulunu bağışla.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

bu laķife sultāngā hoş kildi ayttı **ķaranı saña** bağışladım (GT 48b/1)

“Bu şaka sultanın hoşuna gitti, köleyi sana verdim dedi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

Taķı kim kim ant içse kim bağışlağay **ķulını fülān kişiye**, baķışlasa anı, ķabül ķılmasa ol kişi mağat antında tutulmas. (İM 396a/1)

“Ve kim yemin etse ki kulunu bir kişiye bağışlayacak, onu bağışlasa, o kişi kabul etmese kesinlikle yemini kabul edilmez.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

arab biglerinden bir big **aña yüz altın** bağışladı (GT 124a/7)

“Arab beylerinden bir bey, ona yüz altın bağışladı.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

bağışladı **aḡa malnı** (KE 99a/2)

“Ona malı bağışladı.”

bağışladı **aḡa fulān nirseni** (KE 18a/4)

“Ona filan şeyi bağışladı.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

leşker-ge ve **ra'ıyyet-ke ferāvān māl** ve **nı̄met** bağışladı (GT 30a/8)

“Askere ve halka, çok fazla mal ve nimet verdi.”

[3] → (bulunma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+GA/, /Ø/

ol sâ'at içinde zāhid-ge bir firdevs bigin körkli bustān bağışladı (GT 69b/7)

“O saatte zahide cennet gibi gösterişli bir bahçe bağışladı.”

bağışlan-: Bağışlanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Kece olur, **şabāḥ** olur barça yazıklar bağışlanur. (KF 10a/6)

“Gece olur, sabah olur bütün günahlar bağışlanır.”

bağla-: (I) 1. Bağlamak, demet yapmak. 2. Bağ ile, ip ile bağlamak. (II) Sona erdirmek. (III) Kapıyı kapamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Berābar-turur; kérekse anı ābdast öze bağlasun, kérekse ābdastsız bağlasun. (İM 129a/8)

“Onu ister abdestli bağlasın isterse abdestsiz bağlasın aynıdır.”

bir topuknı tişip bağlar (MG 78b/6)

“Bir topuğu delip bağlar.”

taķı üç künden sonra şiric birle taķı kuyruk yağı birle bağlağay sen (BV 69a/10)

“Ve üç günden sonra çiriş ve kuyruk yağıyla bağlayacaksın.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

yayıldı çün küneş tig **eygü atın işikin** bağlama dāyim kerem kıl (GT 143a/2)

“Güneş gibi yayıldığı için iyi atın eşiği(ni) bağlama, sürekli kerem kıl.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kaçan kim ölse **iki ineğin** bağlayaylar takı iki közini yumğaylar (İM 237a/8)

“Ne zaman ki ölse iki ineğini bağlayacaklar ve iki gözünü kapatacaklar.”

lütf birlen **harb işikın** bağlağıl (GT 100b/10)

“Lütüfla savaşı bitir.”

taķı anıñ birle **ayaķın** bağlağāy sen (BV 62b/16)

“Ve onunla ayağını bağlayacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yarasını bağlayay necāsetni az kılmak için (İM 132b/5)

“İltihabı azaltmak için yarasını bağlayacak.”

yā **azuk koyğannıñ kulaķını** bağlayay yā **ağaç kabuķını** bağlayay (İM 339b/1)

“Ya yemek koyduğu kulağı bağlayacak ya ağaç kabuğunu bağlayacak.”

taķı **devr-ni** kiñ bağlağıl (MG 28a/9)

“Ve kadehi geniş bağla.”

taķı zeyit birle **ol köygen yirni** bağlağıl (BV 22b/19)

“Ve zeytin yağı ile yaralı yeri sar.”

andan sonra bu **devālarını** bağlayay sen (BV 26b/6)

“Ondan sonra bu ilaçları saracaksın.”

andan sonra **ol tamarlarını** hırka birle berk bağlağıl (BV 38a/19)

“Ondan sonra o damarları hırka ile sağlam bağla.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

iline taķı iki **ayaķına** bağlayay sen (BV 44b/7)

“Eline ve iki ayağına bağlayacaksın.”

taķı **anın öze** bir hırķa birle bağlağay sen (BV 18b/10)

“Ve onun üzerine bir hırka ile bağlayacaksın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Eger korksalar kefen şeşilgey déyü **ölügden** bağlağaylar. (İM 238b/4)

“Eğer kefen delinecek diye korkarlarsa ölüden bağlayacaklar.”

ol ağığ yirinden bağlamağıl (BV 22a/7)

“O ağıryan yerinden bağlama.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

tavķ bağladı **itge** (KE 169b/7)

“Köpeğе tasma bağladı.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DAn/

kendir yipi alğay sen taķı anıñ birle **ķuyruķı tüzinden** berk bağlağay sen (BV 50b/5)

“Kendir ipi alacaksın ve onun ile kuyruğ(u)nun) dibinden sıkı bağlayacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

köñlün sözüne bağladı (GT 134a/5)

“Gönlünü sözüne bağladı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Berābar-turur; kérekse **anı ābdast öze** bağlasun, kérekse ābdastsız bağlasun. (İM 129a/8)

“Onu gerek abdestli bağlasın gerekse abdestsiz bağlasın aynıdır.”

taķı **izārmı** bağlamağay yip birle **kendü özine** (İM 303a/2)

“Ve peştemalı ip ile kendine bağlamayacak.”

taķı **anı biline** bağlağay (MG 94a/3)

“Ve onu beline bağlayacak.”

andan sonra **ol hālķanı ol meşеşniñ çewresi öze** bağlağaysın (BV 18a/17)

“Ondan sonra o halkayı şişliğin çevresine bağlayacaksın.”

andan sonra **anı ol meşş öze** bağlağay sen (BV 19a/15)

“Ondan sonra onu o şişliğin üzerine saracaksın.”

tağı **incirni** anıñ öze bağlağıl (BV 21a/3)

“Ve inciri onun üzerine sar.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

andan sonra **anı ol yirge** bağlağay (BV 32b/8)

“Ondan sonra onu oraya bağlayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

bağlağay **anı tézeklemegen hâlde** tağı **siymegen hâlde** tağı tézeklese tağı siyse. (İM 467b/2)

“Pislese, idrar yapsa dahi pislemediği ve idrar yapmadığı zaman bağlayacak

andan sonra **anı bir karañgu iwde** bağlağay sen (BV 60a/5)

“Ondan sonra onu karanlık bir evde bağlayacaksın.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

bağlağay **bedenesiniñ boynına bir kések na'l** (İM 339b/1)

“Devesinin boynuna bir parça nal bağlayacak.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

biribiringe bağladılar **nirselerni** (KE 156b/5)

“Nesneleri birbirine bağladılar.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

velâkin **her bir halakada** bir kisek **harîrgine** bağlağıl (MG 73a/4)

“Ancak herbir halkaya bir parça ipek bağla.”

bağlan-: 1. Bağlanmak. 2. Kuşanmak, takınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger yügün bolsa ilde yahşı turmas barmaqlar takı anıñ üzere yahşı bağlanmas (MG 26b/7)

“Eğer kalın olursa elde güzel durmaz, parmaklar da ona doğru iyi bağlanmaz.”

andan sonra tüz bağlanur (BV 31a/19)

“Ondan sonra düz bağlanır.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bağlandı söz sözlegenge (KE 108b/8)

“Konuşana bağlandı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol bağı ol nérse-turur kim bağlanur éllerde atlardan. (İM 249b/8)

“O bağı şeydir ki atlardan eller(e) bağlanır.”

bak-: 1. Bakmak. 2. Göz ucuyla bakmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bağıl sen éy hilāf kılıçı (İM 25a/3)

“Ey yalancı, sen bak!”

ileyinden bir sultān kiçti başın köterip bakmadı (GT 39b/13)

“Arkasından bir sultan geçti, başını kaldırıp bakmadı.”

süngü uçı içkerü bağgay (MG 30a/9)

“Süngü(nün) ucu içeri bakacak.”

iki ili taşkaru bağgay (BV 16a/10)

“İki eli dışarı bakacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

bakmağay suwnın aqmağına (İM 106b/3)

“Suyun akışına bakmayacak.”

bir kün sultān **bu kıṣka boylı oğluna** ḥaḳāret közi bile baḳtı (GT 10a/12)

“Bir gün sultan, bu kısa boylu oğluna küçümser bir gözle baḳtı.”

sünḡü uçı **dāyire içine** baḳḡay (MG 30b/3)

“Süngü(nün) ucu hedefe bakacak.”

taḳı **ḡarīmiḡe** baḳḡıl (MG 39b/1)

“Ve boğumuna bak.”

taḳı iki tuyaḳı **biri birine** baḳḡay (BV 16a/9)

“Ve iki tırnağı birbirine bakacak.”

ve eger ol ḥamır tuyaḳına inse ol at **tuyaḳına** baḳar (BV 38b/13)

“Eğer o hamur tırnağına düşerse o at tırnağına bakar.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

baḳḡay sēn **anıḡ ma‘nāsına** (İM 65b/8)

“Onun anlamına bakacaksın.”

andan sonra **yérge** baḳḡay (İM 91b/4)

“Ondan sonra yere bakacak.”

ol çıkḡan nérsege baḳmaḡay (İM 145a/3)

“O çıkan şeye bakmayacak.”

andan sonra imām karşı baḳḡay **ḳavmḡa** yüzi birle (İM 180a/4)

“Ondan sonra imam cemaate karşı yüzü ile dönecek.”

meger kim **‘avrātına** baḳmaḡay. (İM 446a/1)

“Ancak karısına bakmayacak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve eger kötrülse oşol ḳāzıḡa baḳḡay **anıḡ içinde** (İM 443b/6)

“Eğer çukura götürülürse, onun içine bakacak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı baġay **hatunından** takı **kırnakından**, ol kırnak kim helâl-turur aňar barça tinine bakmak. (İM 446a/2)

“*Karısına ve cariyesine bakacak, o cariye ki onun bütün tenine bakmak helaldir.*”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

ol baġay **botanın beşde biriniň kıymetine beş botada** (İM 248b/5)

“*O deve yavrusunda, deve yavrusunun beşte birinin kıymetine bakacak.*”

Biri kiři **hatunına** baktı **künniň evvalında** (İM 489b/4)

“*Bir kişi güneş doğmadan önce karısına baktı.*”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

rāstı Ténri Te^cālā bakar **bizge kökden** tése, yā **arşden** tése (İM 17b/3)

“*Doğrusu Tanrı Teala bize gökten veya arştan bakar dese.*”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

Ebū Yusuf, Muhammed katında baġay **yoldaşına** ve eger vakt kéçse takı (İM 122a/5)

“*Ebu Yusuf Muhammed katında vakit geçse dahi yoldaşına uyacak.*”

Takı **rükū^c kılgan hâlde** közi **iki ayakınıň arkasına** baġay (İM 191a/7)

“*Ve rüku halinde gözü iki ayağının arkasına bakacak.*”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

Yahşıraķı namāz kılgan kişi kim köz kıyğan yeri **turmaķ hâletde** közi **secde kılgan yerge** baġay (İM 191a/7)

“*Namaz kılan kişi için daha iyisi, kıyamda gözü secde edilen yere bakacak.*”

bakıl-: Bakılmak, değeri verilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve eger şekklense ābdast tamām algandan sonra aňar bakılmas (İM 98a/5)

“*Eğer abdesti doğru aldığından şüphelenirse artık ona bakılmaz.*”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

tağı **butağına** bakılmas. (İM 359b/5)

“Budağına bakılmaz.”

Ve eger ölügnin velîleri ʿafüvv eylese anlardan bakılmas **anlarnıñ ʿafüvv kılmağına**. (İM 423a/3)

“Eğer ölünün yakınları onları affederse onların affetmesine bakılmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ābdast algān vaqtқа bakılmas (İM 125b/4)

“Abdest aldığı zamana bakılmaz.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

bakılmas anıñ birle **yazıda yürimek içinde** (İM 224a/8)

“Arazide yürürken onunla bakılmaz.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

Tağı bakılmas **kiçkez oğlanga tağı delü kişige mahrem bolmağda**. (İM 286a/1)

“Küçük çocuğa ve deli kişiye mahremiyet içinde bakılmaz.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

Tağı bakılur **her bir kişiniñ haqqında kuvvetine** tağı **kücine** bakılur (İM 140a/1)

“Ve her bir kişinin kuvvetine ve gücüne bakılır.”

Ve eger kuş atsa ağaç butağı öze, bakılur **anıñ içinde kızıknıñ yerine** (İM 359a/3)

“Eğer kuş ağaç dalına yuva yapsa, onun için avın yerine bakılır.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

Bakılmas **anıñ içinde suw içinde yürimekke** (İM 224a/7)

“Onun içinde, su içinde yürümeye bakılmaz.”

bakışat-: Küflenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bakışattı (BM 64a/8)

“Küflendi.”

bakış-: Bakışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bakıştılar (KE 157b/5)

“Bakıştılar.”

bahtur-: Baktırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ammā birince kişiler **anıḡ na'lını** taşşaru bahturur (BV 31a/9)

“Ancak birçok kişi onun nalını dışarı baktırır.”

balala-: Doğurmak, yavrulamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

balaladı kuş (KE 109a/5)

“Kuş yavruladı.”

balçaqla-: Çamur sürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

balçaqladı (Kİ 11b/22)

“Çamur sürdü.”

balçıkla-: Çamur sürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

balçıkla (KM 44a/2)

“Çamur sür.”

balkı-: Şiddetle aydınlanmak, parlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

balkıdı (Kİ 11b/19)

“Parladı.”

balşıray-: Kekre olmak, kekreleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

balşıraydı (TZ 10b/7)

“Ekşidi.”

ban-: Batırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bandı (Kİ 12a/4)

“Batırdı.”

banlaş-: Barış yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

banlaşkıl (43b/3)

“Barış yap.”

bar-: Varmak, gitmek, ulaşmak.

[-] → (yahn h.) > /—/

Cānı birle mü barur yāhūd tını birle mü barur? (İM 490b/3)

“Ruhu ile mi ulaşır veya bedeni ile mi ulaşır?”

niçün yakın barmas-sen (GT 24a/3)

“Niçin yaklaşmazsın?”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı ol bilekniñ kılına yakın barmağay sen (BV 47a/15)

“O bileğinin kılına yaklaşmaycaksın.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ya bargıl fülān kişige kim ol ʿālim-turur (İM 10a/2)

“Veya alim olan bir kişiye git.”

bir yolu Kūfāfe’ge barur taķı bir yolu Selma’ğa barur (İM 299b/3)

“Bir yolu Küfe’ye gider, bir yolu Selma’ya gider.”

tuz yok idi bir kul kintke bardı ki tuz kitürgey (GT 31a/1)

“Tuz yoktu, bir kişi kasabaya gitti ki tuz getirsin.”

bir özge yirge bargıl (GT 111b/11)

“Başka bir yere git.”

andın artuķ yirge barmağay (BV 2b/15)

“Ondan başka yere gitmeyecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Eger aytılsa: kaçan bir kul ölse ĩmānı kayda barur? (İM 490b/3)

“Eğer sorulsa: Bir kul ölünce imanı nereye gider?”

yıraķ bardı yer içinde (KE 153b/1)

“Dünyada, uzak gitti.”

baraş-: Barışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

baraş (EK 82a/13)

“*Bariş.*”

baraştır-: Barıştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

baraştır (EK 82a/11)

“*Bariştir.*”

barış-: Barışmak, barış yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

barışmas alar niçe buyursa kâzî (GT 134a/13)

“*Kadı ne kadar söylese de onlar barışmaz.*”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

hâkimge barıştılar (KE 158b/1)

“*Hakimin huzurunda barıştılar.*”

bas-: (I) 1. Basmak, ezmek. 2. Galip gelmek yenmek. 3. Yıkmak. 4. Çökmek. 5. Baskına uğratmak. 6. Bulunduğu yerin üstünü kapatmak. (II) Ağırлаştırmak. (III) Sıkıkmak, sıkıştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

üç atlam ilgerü başgay (MG 115b/4)

“*Üç adım ileri atacak.*”

taķı tikgende sābit başgay korka aymanu basmağay (BV 4a/13)

“*Ve şahlandırınca sağlam basacak, korkarak çekinerek basmayacak.*”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

oğlan ol gāyet-ka yetti kim bu velāyet-de ni kadar küreşçi bar idi **barçasın** bastı (GT 38b/13)

“Oğlan amacına ulaştı ve bu şehirde ne kadar güreşçi varsa hepsini yendi.”

ayağların niçük basar (MG 39b/2)

“Ayaklarını nasıl basar?”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı bilegi mütemekkin bolğay siniri kısıka bolmağay kim **ayaķını** tik başğay (BV 7b/22)

“Bileği yerleşmiş olacak, siniri kısa olmayacak ki ayağını dik bassın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı **ayağlarını**ni üzeñüde uçkaru başğay-sen kıyıştura (MG 11b/9)

“Ayaklarını da üzengüde döndürerek ileri basacaksın.”

baştur-: Bastırmak, yenmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim düşmān **anı** başturur (KN 13a/7)

“Ki düşman onu yener.”

basur-: İyice örtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

basurdı (Kİ 10b/20)

“Örttü.”

başkar-: Başarmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

başkardı (TZ 16a/6)

“Başardı.”

başla-: Başlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Téñri Te‘ālā başladı (İM 88b/2)

“Tanrı Teala başladı.”

men dağı tañrı-ğa tevekkül kılıp himmet bilin rağbet ili bilen bağlap başladım (GT 6a/5)

“Ben de Tanrı’ya tevekkül edip himmet ve rağbet ile el bağlayıp başladım.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

başladı **namāznı** (KE 147a/7)

“Namaza başladı.”

taķı bu kitābnı kim okısa özini du‘ā birle yad kılın tip öziniñ atı birle **bu kitābnı** başladım (BV 2a/13)

“Ve bu kitabı kim okusa kendisini dua ile yad etsin diye kendisinin adı ile bu kitaba başladım.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

başlamağay Müsülmānlar selām birle **anlar öze** (İM 436b/3)

“Müslümanlar besmele ile onlara başlamayacak.”

bir sultān öz ra‘iyyeti mālına zulm ilin uzatıp **cevr ite** başladı (GT 16a/1)

“Bir sultan kendi halkı(nın) malına zalim elini uzatıp eziyet etmeye başladı.”

arķurı tutğandın sonra **süñü ‘amel-lerine** başlağıl (MG 70b/3)

“Eğri tuttuktan sonra süngü talimlerine başla.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

başlağay barmaķları ucından yünçükke tégin i‘tibār kılıp **yüwmekke** (İM 126a/4)

“Parmakları(nın) ucundan baldıra kadar dikkatlice yıkamaya başlayacak.”

kézik öltürmegey taķı anar işāret kılmağay taķı **kézikke** başlamağay. (İM 305a/2)

“Hayvan öldürmeyecek, ona işaret etmeyecek ve ava başlamayacak.”

hattı ün bilen yığlap **titremege** başladı (GT 17a/13)

“Tok ses ile ağlayıp titremeye başladı.”

hattā seher vakti boldı bir müezzīn çıkıp **mañlamağa** başladı (GT 60b/1)

“Hatta seher vakti geldi, bir müezzīn çıkıp ezan okumaya başladı.”

tākat boldukça boyun sunup **bu kitābnı yazmaḳḳa** başladım (BV 2a/11)

“Güç buldukça boyun eğip bu kitabı yazmaya başladım.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

andan sonra başlaḡay **ikinci rekʿatde** Qurʾān okımaḳ birle (İM 232b/1)

“Ondan sonra ikinci rekatta Kuran okuyarak başlayacak.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

Taḳı **öninden** başlaḡay. (İM 88b/2)

“Ve önünden başlayacak.”

başlaḡay **barmaḳları ucundan** tirsekke tégin (İM 90b/5)

“Parmakları(nın) ucundan dirseğe kadar başlayacak”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+A/

başlaḡay **anı béli öze** zünnār degül yipekden rāstı ol zünnār cefā-turur İslām ehli öze (İM 436b/5)

“Beline zünnar değil ipekten başlayacak, doğrusu o zünnar islam ehline cefadır.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+GA/

ol kişi kim **bizim ʿilmimiz-ni öğrenmelik-ke** başladı (MG 17b/6)

“O kişi ki bizim ilmimizi öğrenmeye başladı.”

başladı **fulān işni kılmaḳḳa** (KE 107a/9)

“Bir işi yapmaya başladı.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+n/, /+DAn/

taķı kiçkez oğlanlar ķalsa **tüş namāzın baŗdan** baŗlağay (İM 229a/7)

“Küçük çocuklar kalsa da öğle namazına yeniden başlayacak.”

rāstı ol ĥatun **orucın** baŗdan baŗlağay (İM 281a/4)

“Doğrusu o kadın orucuna yeniden başlayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Ābdastlarını baŗdan baŗlağay taķı bir namāz üçün (İM 132b/1)

“Bir namaz için de abdestlerini yeniden alacak.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

ābdast alğay taķı **baŗdan** baŗlağay **namāzını** (İM 119b/6)

“Abdest alacak ve namaza baŗtan başlayacak.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DAn/, /+DA/

andan sonra küci yétse rükū^cķa taķı sücūdge **namāzın** baŗdan baŗlağay **barçalar** **ķatında** (İM 219a/6)

“Hepsinin görüşüne göre, ondan sonra rükuya ve secdeye gücü yeterse namaza baŗtan başlayacak.”

baŗlan-: Baŗlanmak.

[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/, /+GA/

Baŗdan baŗlanur **ikisinin** birine, yā ol ikisinden özge kiŗiğe (İM 77a/5)

“İkisinden birine veya o ikisinden başka kiŗiye yeniden baŗlanır.”

bat-: 1. Batmak, dalmak. 2. Batmak. 3. Ortadan kaybolmak. 4. Gömülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Taķı ikindiniğ āķir vaķtı néçe kim küneŗ batmadı, āķir vaķtı-turur (İM 148a/4)

“Güneŗ batmandan hemen önce ikindinin son vaktidir.”

yokaldı battı kün (KE 7a/4)

“Gün battı, yok oldu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

nā-gāh vücūdı-nın ayakı **ecel balçığına** battı (GT 125a/1)

“Vücudu ansızın ecel çamuruna battı.”

taşı taş üze basar taş **itine** batar (BV 64a/8)

“Ve taşta basar ve taş etine batar.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

battı **suṽğa** (KE 151a/7)

“Suya battı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

anın içinde uluğ ağaçlar bar küneş batar **yanda** (İM 299a/7)

“Onun içinde büyük ağaçlar var, güneş yanda batar.”

taşı fâris mun-tig iyer içinde körklüg körünmes **iyer içinde** batar (MG 8a/1)

“Binici bunun gibi bir eyerde iyi görünmez, eyer içinde çöker.”

batalla-: Hasminin hamlesini savuşturma, boşa çıkarma.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaçan senin birle süñü bolmasa makra'a birle baṭal-lağıl (MG 67b/7)

“Ne zaman sende süngü olmazsa kamçı ile savuştur.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

anın **süñüsün** katıg ozup batallamağıl (MG 67b/1)

“Onun süngüsünü çok geçip savuşturma.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ba'zı ḥalāyıklar **süñü-ni** aşağıdan yukarı baṭal-larlar (MG 65b/8)

“Bazı kişiler süngüyü aşağıdam yukarı doğru savuştururlar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tā anıñ süñüsü üzere mütemekkin bolmayan **ol vaqtda** batallağıl (MG 66a/4)

“Sabit olmadıǵı anda onun süngüsüne kadar savuştır.”

batallan-: Neticeye ulaşamamak, boşa çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çāresiz ikinizniñ süñüsü taķı batal-lanur taķı dāyimā saķlanğıl (MG 67b/2)

“İkinizin süngüsü de boşa çıkar, çaresizce saklan.”

batır-: 1. Batırmak. 2. Gizlemek, saklamak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

mevc urup **suğa** batırdı (GT 131b/10)

“Dalga vurup suya batırdı.”

[1] → (eksiz belirtme h.)+(yönelme h.) > /Ø/, /+A/

öperde nāgeh oynap **tiş** batırdı **dudağına** (GT 78b/12)

“Öperken aniden hareketlenip dudağına diş batırdı.”

batır-: 1. Batırmak. 2. Gizlemek, saklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

baturdı **anı** suv (KE 34a/7)

“Onu su batırdı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ammā maķrıf **aķ burnını** suw içgende **suwķa** baturmas (BV 13a/14)

“Amma melez at su içince burnunu suya batırmaz.”

andan soñra **anı kataranğa** soķğay baturğay kim kataran andan tanğay (BV 34b/4)

“Ondan sonra onu katrana sokacak, batıracak ki katran ondan aksın.”

taķı ol at  at kturur suw   gende **burnını suw a** baturur (BV 13a/4)

“Atik olan at su   ince burnunu suya batırır.”

[2] → (teklik III. .z. yönelme h. .) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

baturdı **a a tırnaķını** (KE 108a/7)

“Ona tırnağını batırdı.”

bay-: Zengin olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

baydı (TZ 19a/1)

“Zengin oldu.”

bayı-: Zengin olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bayıdı (K  12a/12)

“Zengin oldu.”

bayıdı (BM 27a/10)

“Zengin oldu.”

bayıt-: Zengin etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

iy  an  at **meni** bayıtkıl kim senden ulla ceh anda ni met yok (GT 81b/8)

“Ey kanaat cihanda senden yüce nimet yok, beni mutlu et.”

bayramla-: Bayram etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bayramladı (TZ 26a/2)

“Bayram etti.”

bayut-: Zengin etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bayuttı **anı** (KE 127b/6)

“Onu zengin etti.”

baz-: 1. Kurtulmak. 2. Yarsımak (çok arzulamak).

[-] → (yalın h.) > /—/

bazdı (TZ 24a/7)

“Kurtuldu.”

bazlaş-: Barışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bazlaştı (Kİ 10a/6)

“Barıştı.”

begen-: Beğenmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

Sen **meni** begenmes sen (EM 22b/16)

“Sen beni beğenmezsin.”

bekle-: Beklemek, gözetmek, korumak.

[0] → (yalın hal) > /—/

tün bekledi (KE 47a/2)

“Gece bekledi.”

belər-: Göz belermək.

[-] → (yalın h.) > /—/

belərdi (TZ 8b/8)

“Belərdi.”

belgür-: Belirmək, ortaya çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ucasının onurgā sünjükleri belgürmegey (BV 9a/12)

“Sırtının omurga kemikleri belirmeyecek.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Külmekniñ ħaddi ayıttı bir ançalar: ol nerse turur kim **ķāf** belgürgey taķı **hā** bilgürgey taķı işitinmiş bolğay kendüsine taķı katındaki kişige (İM 97b/5)

“Gülmenin sınırı(nı) bazıları söylediler: ağzında kaf belirecek veya ha belirecek, kendisi ve yanındaki de işitecek.”

begir-: Böğürmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

begirdi teke (KE 11a/7)

“Teke böğürdü.”

beñze-: Benzemek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Ve daħı atlarda **ādeme** beñzer, yaħşısı bolur yamanı bolur, cevherī gibi kıymetlüsi bolur. (KH 64a/9)

“Ve atlar da insana benzer, iyisi olur, kötüsü olur, elmas gibi kıymetlisi olur.”

bér-: Vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bérmes mén tése (İM 19b/1)

“Vermem dese...”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/

néçün **zekāt** bérmes sén? (İM 8a/6)

“Niçin zekat vermezsin.”

fidye bérsünler (İM 66b/3)

“Fidye versinler.”

iki koy bérgely on dört teweye tégrü. (İM 245b/4)

“On dört deveye kadar iki koyun verecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Bir artsa **ķunaçının** **onda birini** **dörtde birin** bérgely. (İM 247a/1)

“Bir artsa buzağının onda birinin dörtte birini verecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

néçege tégrü béreyim **bu ġarāmetni**? (İM 8a/7)

“Bu borcu ne zamana kadar vereyim.”

bérmedi **anı** Téñri Te‘ālā (İM 49a/6)

“Tanrı Teala onu vermedi.”

Taķı ol kıymetli nerseler kim téñizden çıkarulur **béşde birini** bérgely. (İM 255a/4)

“Denizden çıkan kıymetli nesneler için beşte birini verecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Téñri bereket bérsün **séniñ yalğanına** (İM 20a/2)

“Tanrı senin yalanına bereket versin.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bu kitābge İrşādü’l-Mülūk ve’s-selāṭīn tēp at bérdim. (İM 2a/8-2b/1)

“Bu kitaba İrşādü’l-Mülūk ve’s-selāṭīn diye isim verdim.”

anlarga bérdiñ taķı bizni maḥrūm kıldıñ (İM 264b/7)

“Onlara verdin de bizi mahrum ettin.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

bérgil **maña** bir nérse artuķsı (İM 14b/5)

“Bana bir şey fazla ver.”

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

yārī béreyim **saña** ḥaķ birle (İM 21b/4)

“Sana Allah ile yardım edeyim.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Téñri **anlardan** ḥoşnūd bolsun (İM 5b/1)

“Tanrı onlardan razı olsun.”

Taķı **soygannıñ yalın ḳurbān étinden** bérmegey. (İM 367b/8)

“Ve kestiği kurban etinden vermeyecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/

taķı buyrulur añar kim **şadaķa** bérgey **anı** (İM 431a/3)

“Ve ona emredilir ki onu sadaka verecek.”

sözlemese anıñ içinde yaman söz **şevāb** bérgey añar **on iki yıl ḳulluķ ḳılğan şevābını** (İM 159a/4)

“Onun için kötü söz söylemezse ona on iki yıl kulluk eden(in) sevabını verecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

Ve eger tilese **kisve** bérgey on **miskīnge** (İM 383a/1)

“Eğer isterse on fakire kıyafet verecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

yā bir şā^e bergey arpadan, yā bir şā^e bergey hurmādan (İM 275b/8)

“Ya arpadan bir kap verecek, ya da hurmadan bir kap verecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/

Takı kâfir kişi diyet bérmegey Müsülmān kişidin. (İM 472a/3)

“Ve kâfir kişi Müslüman kişi(ye) diyet vermeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

Yā çıkırık birle içse anıñ öşrniñ buçuğun bergey iki qavl öze. (İM 255b/8)

“Veya çıkırıkla içse onun öşrünüñ yarısını iki kere verecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Ténri Te^eālā bérmes ménim müzdimni ménim haşmlarıma kıyāmet küni tése ol kişi mübtedi^e-turur (İM 55a/8)

“Tanrı Teala benim hakkımı düşmanlarıma kıyamet günü vermeyecek dese o kişi mübtedi olur.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

bérdik biz namāznı ékin ékmege tése (İM 18b/7)

“Namazı ekin ekmek için geçirdik dese...”

bérmegey bitni özge kişiğe öltürmek üçün. (İM 355b/8)

“Biti öldürmesi için başka kişiye vermeyecek.”

Helāl kişi kēzik awladı Harem içinde, bérdi anı takı bir helāl özge kişiğe. (İM 359a/1)

“Helal kişi Harem içinde hayvan avladı, onu da başka bir helal kişiye verdi.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+n/, /+A/

rāstı imānnı Ténri bérdi maña fazlı birle (İM 34a/2)

“Doğrusu Tanrı imanı bana fazlıyla verdi.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+n/, /+A/

taķı **cānın saņa** bérđi (İM 21b/7)

“Ve canını sana verdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

her birisine bir ton bérgey (İM 383a/1)

“Herbirine bir elbise verecek.”

andan sonra **ağzına suw** bérgey üç kóz öñ éli birle (İM 90a/7)

“Ondan sonra üç kez avucuyla ağzına su verecek.”

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

bérđil **maņa buğday** imdi (İM 11a/3-4)

“Bana şimdi buğday ver.”

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

bérđil **maņa haķķımnı** (İM 11a/3)

“Bana hakkımı ver.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

Taķı anıñ şūreti ol-turur kim bérgey bir **tācirge on aķça borç** dōstına bérmeķ üçün (İM 482b/2)

“Ve onun usulü şöyledir ki bir tacire dostuna vermek için on akçe borç verecek.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

bérmeñiz **sefhlerge mällarını** taķı **siziñ mālınızı** (İM 87a/3)

“Düşkünlere mallarını ve sizin malınızı vermeyiniz.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

Taķı **ķulğa** bérmegey buķuķı āzād bolmış bolsa, **Ebū Hanīfe ķatında**. (İM 260a/4)

“Ebu Hanife’(nin) görüşüne göre, yarısı azad edilmiş olsa da köleye vermeyecek.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

taķı rızķ bérđi **sizge helāldan**. (İM 3a/4)

“Ve size helalden rızık verdi.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Takı kırk sığırdan bir kınaçın bergey, yâ bir tişi kınaçın bergey. (İM 246b/7)4

“Ve kırk sığırdan bir buzağıyı verecek ya da bir dişi buzağıyı verecek.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Ebû Yûsuf ayıttı: anı içinde birni bergey. (İM 248a/8)

“Ebu Yusuf söyledi: onun bir(i)ni verecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

takı ol nêrseden biz anlarğa rızık bêrdük (İM 25a/5)

“Ve o şeyden biz onlara rızık verdik.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+A/, /+DA/

takı bereket bergey maña anı içinde (İM 304a/1)

“Ve bana onda bereket ver.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+A/, /+DA/

takı şalavât bergey Resûl öze âhîr duʿasında. (İM 375b/5)

“Ve Peygamber’e son duasında salavat getirecek.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+GA/, /+DAn/

Ve eger tilese şadağa bergey altı miskînge üç şâʿ buğdaydan. (İM 347b/7)

“Ve eğer dilerse altı fakire buğdaydan üç kap sadaka verecek.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+A/

buçuk diyet bergey mālından verese éyelerine ol nêrsenin hilâfınça (İM 440a/3)

“Varislere o şeyin karşılığında malından diyet verecek.”

[3] → (yönelme h.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+nI/, /+DA/

Takı hatun bérmegey érine zekâtını Ebû Hanîfe katında (İM 260a/3)

“Ebu Hanîfe’ye göre kadın kocasına zekatını vermeyecek.”

[3] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.)+(belirtme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+nI/, /+DA/
ançağa tégrü kim bergey mén saña barçasını bir kédden kıyāmet küninde (İM 14b/6)

“O zamana kadar ki sana hepsini bir kerede kıyamet gününde vereceğim.”

[3]→(teklik II.ş.z. yönelme h.ç.)+(bulunma h.)+(eksiz belirtme h.)>/+A/, /+DA/, /Ø/
bergey mén saña kıyamet küninde arpa (İM 11a/4)

“Sana kıyamet gününde arpa vereceğim.”

[3] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DAn/, /+DA/

Ténri Te‘ālā bergey anıñ ġārimine anıñ müzdinden kıyāmet küninde anıñ hakkı
kadarınça ol kişiden (İM 55a/6)

“Tanrı Teala kıyamet gününde onun hakkı kadarınca alacaklısına onun sevabından
verecek.”

[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /Ø/, /+GA/

ménden selām bérġil ümmetinge (İM 39a/6)

“Ümmetine benden selam götür.”

[3] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+nI/, /+GA/

bérđi andan toķuz yüz toķsan toķuz cüz’ni Muħammed’ge (İM 49b/4)

“Ondan dokuz yüz doksan dokuz cüzü Muhammed’e verdi.”

beriş-: Birine bir şey vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kılıç beriştirler (KE 157a/1)

“Kılıç verdiler.”

béril-: Verilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Taķı Şāfi‘ī Īmām ayıttı: bérilmes tép, bu rivāyet-turur Ebū Yūsuf’dan. (İM 259b/7)

“Ve İmam Şafî verilmez diye söyledi, bu Ebu Yusuf’dan rivayettir.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Kim kim rāzî bolmasa **bereket** bérilmes (İM 79a/1)

“Kim ki rıza göstermezse bereket verilmez.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ve eger qarâyibi bolmasa anıñ **dîn-daşına** bérilür. (İM 242b/1)

“Eğer akrabası olmazsa onun dindaşına verilir.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kirür zevî'l-kurbâlarınñ faķırleri anlar içine taķı burun **zevî'l-kurbāğa** bérilür. (İM 263b/6)

“Yakın akrabalarından fakir olanlar onlar(ın) içine girer ve önce yakın akrabalara verilir.”

bériş-: Birine bir şey vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

fedā bərişkey anlar birle Müsülmānlar yesîri birle. (İM 427a/2)

“Onlar ile Müslüman esirler takas edilecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve eger yesîr Müsülmān bolsa bizim ilimizde fedā bərişmegey Müsülmān yesîr birle **anlar ilinde** (İM 427a/3)

“Eğer bizim elimizdeki esir Müslüman olursa onlar(ın) elindeki Müslüman esir ile takas edilmeyecek.”

berki-: Sağlamlaşmak, kuvvetlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

berkidi (Kİ 11a/23)

“Sağlamlaştı.”

berkid-: Kuvvetlendirmek

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol kâfirün antını berkidgey anun birle (KT 311a/10)

“O kâfirin yeminini onunla pekiştirecek.”

berkin-: Kuvvetlenmek, kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

berkindi sinuğ (KE 151a/2)

“Kırık iyileşti.”

berkiş-: Kuvvetleşmek, güçlendirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol suluh idgeni berkişdi (KT 201b/42)

“O barış yapanı güçlendirdi.”

bertin-: (Vücudun herhangi bir organı) yerinden oynamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bertindi (Kİ 9b/14)

“Oynadı.”

besle-: Beslemek, terbiye etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tüni kün besledi (GT 146a/1)

“Gece gündüz besledi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı bésledi **anı** anın sütü (İM 494a/8)

“Ve onun sütü onu doyurdu.”

bu oğlan-nı nâz ve ni°met bilen béslediler bir mu°allimge birdiler (GT 14a/9)

“Bu çocuğu naz ve nimet ile büyüttüler, bir muallime verdiler.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

çiçek kızlarını yir bişikinde beslegey (GT3a/11)

“Çiçek, kızlarını yer beşiğinde besleyecek.”

beslen-: Beslenmek, terbiye edilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ay cehân sultānı men bu iv ni°meti bilen beslenip turur men (GT 131a/11)

“Ey cihan sultanı, ben bu ev(in) nimeti ile besleniyorum.”

bey-: Raksetmek, oynamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

beygil (KM 36b/1)

“Oyna.”

béz-: Usanmak, bıkmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

mén bézer mén **ol nérseden** kim ortak qatarlar. (İM 75b/4)

“Ben ortak edilen o şeyden bezerim.”

Ammā eger ayıtısa: mén **andan** bézer mén tép (İM 383b/3)

“Ancak eğer söylerse: ben ondan bıkarım diye...”

beze-: Bezemek, süslemek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

özün bezedi bezek birle (KE 156b/2)

“Kendini süsle süsledi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bezedi anı (KE 23a/3)

“Onu süsledi.”

bezedi kaşideni (KE 131a/5)

“Kasideyi süsledi.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

meğer ol kişi kim özine bezer (MG 46a/8)

“Meğer o kişi ki kendisine süsler.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Téñri Te‘ālā sözi: ançası bar Téñri Te‘ālā sewdürür sizge ĩmānnı taķı bézer ĩmānnı sizin köñlinizde. (İM 490a/7)

“Tanrı Teala sözü: fazlası var, Tanrı Teala size imanı sevdirebilir ve sizin gönlünüzü imanla süsler.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

bezedi aña nefsi fulān nirseni (KE 140b/2)

“Nefsi ona başka şeyi süsledi.”

bezen-: Bezenmek, süslenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bezendi hatun (KE 86b/5)

“Kadın süslendi.”

béziert-: Usandırmak, bıktırmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ve eger ayıtsa: rāstı **Ténri Te‘ālā** béziertür müşrikler taķı **Ténri Resūli** béziertür tép (İM 213a/3)

“Eğer söylerse: Doğrusu müşrikler Tanrı Teala’(yı) ve Tanrı Resulü’(nü) usandırır diye...”

bıç-: Biçmek, kesmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bıçtı **ekinni** (KE 31a/2)

“Ekini bıçtı.”

bıçkır-: Horuldamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bıçkırdı (TZ 21b/4)

“Horuldadı.”

bırağ-: (I) Bırakmak. (II) Aşılamak, döllemek.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı **anı yadında** bırağur (BV 3a/3)

“Ve onu aklında tutar.”

bırağ-: (I) Bırakmak. (II) Aşılamak, döllemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı biraz vakıtda arpanı aēzında uķuŗ kılur taķı bırakur (BV 58b/20)

“Ve kısa zamanda arpayı aēzında  ıēner ve bırakır.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

sufra bıraktı türlü türlü nimetler t kti (GT 145b/4)

“Sofra(yı) koydu, türlü türlü nimetler hazırladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

t zekni bırakgay taķı s tni i key t p ( M 113b/6)

“Tezeēi bırakacak ve sütü içecek deyip.”

daēı **bir  zgeni** bırak-kıl (GT 131b/13)

“Ve bir baŗkasını bırak.”

kaçan kim Őiŗse **ol kuyruk yaēını** Őeŗgil bırakıl (BV 21a/18)

“Ne zaman ki Őiŗse o kuyruk yaēını deŗip bırak.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

   n i k n uyku kilip yakasından tutup **suēa** bıraktı (GT 101b/3)

“   n  gün uyku gelip yakasından tutup suya d ŗ rd .”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Bırakgaylar **kefenni** ol  l ē  ze ( M 238b/3)

“Kefeni o  l (n n)  st ne koyacaklar.”

taķı bırakgay **anı sol  igini  ze** ( M 308a/6)

“Ve onu sol omzu(nun)  st ne bırakacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

bırakmaēız ** z ēizni**  liniz birle **hel llikke** ( M 84b/2)

“Kendinizi elinizle helallikten ayırmayınız.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+I/, /+GA/

seni bu  al e burcından aŗaēa ** andaē- a** bırak- ay (GT 131a/9)

“Seni bu kale burcundan aşağı hendeğe atacak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı keltürmese nérse  umre işlerinden  umreni bırakğay **barçalar  atında** ( M 361b/1)

“Umre(nin) şartlarından bir şey yapamazsa hepsinin görüşüne göre umreyi terk edecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ve eger  ulaķına taş salsan **anı** bırakmas ** ulaķından** (BV 46a/5)

“Eğer kulağına taş bağlasan onu kulağından düşürmez.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DAn/, /+GA/

 ırna -nı ilin ayakın bağlap ** al a burcundan  anda - a** bıraksunlar (GT 48a/3)

“Cariyeyi elini ayağını bağlayıp kale burcundan hendeğe atsinlar.”

bışır-: G l msemek.

[-] → (yalın h.) > / /

bışırdı (KE 9a/4)

“G l msedi.”

bış-: Pişmek.

[-] → (yalın h.) > / /

 ala bıçtı et (KE 62b/9)

“Et az pişti.”

bışur-: Pişirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bışurdu **nirseni** (KE 30b/8)

“şeyi pişirdi.”

  m bışurdu **etni** (KE 61b/6)

“Eti az pişirdi.”

biç-: (I) Biçmek, kesmek. (II) Kılıçla kesmek, öldürmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

iski tonların anın ölüsine yırtıp **yağı kumaş-lar** biçtiler (GT 93b/10)

“Eski kıyafetleri onun cenazesinde yırtıp yeni kumaşlar biçtiler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bolmak istesen katında yüzi ak **ikseñen hayr urluķını** biçkesen (GT 5a/1)

“Huzurunda yüzü ak olmak istersen iyilik tohumunu ekeceksin, biçeceksin.”

biçin-: Biçinmek, kesilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

biçindi (BM 71a/1)

“Kesildi.”

bigen-: Beğenmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bu melik ol ʿālim-niñ hūsn-i taķrīrin iṣitip **terbiyetin** bigendi (GT 140b/10)

“Bu hükümdar o alimin iyi üslubunu iṣitip eğitimini beğendi.”

bikit-: Kuvvetlendirmek, pekitmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

dağı **işikin** muhkem bikitti-ler bir cumʿadan sonra (GT 84a/10)

“Ve bir Cuma ’dan sonra kapıyı iyice sağlamlaştırdılar.”

bil-: (I) Bilmek. (II) Saltanat sürmek, hükümdarlık etmek. (III) Muktedir olmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Téñri bilür (İM 9b/3)

“Tanrı bilir.”

ammā bilgil ve āgah bolğıl kim rast atқа minen kişiniñ fārisligi tamam bolmas (BV 2a/18)

“Ancak bil ve bilen ol ki iyi ata binen kişinin biniciliği tam gelişmez.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

ol sebeb-den kim men **meni** yahşıraқ bilür-men (GT 63a/2)

“O sebepten ki ben kendimi iyi bilirim.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ol kişi kim **talāқ barın** bilmes (İM 9a/2)

“O kişi kim talağ(in) varlığı(nı) bilmez.”

imdi bu muşībetni kördi kim **‘āfiye i-niñ қadrin** bildi (GT 18a/1)

“Şimdi bu hastalığı gördü ki sağlığın kıymetini bildi.”

sağ ir bilmes **cirāḥat aғrısın** (GT 126b/8)

“Sağlam insan yara acısını bilmez.”

takı **aḥvalların** bilgey қayusı yarar қayusı yaramas (BV 2a/18)

“Sonuçlarını da bilecek, hangisi yarar hangisi yaramaz.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

evval ol-turur kim bilgey **Téñrisini** (İM 3a/2)

“Öncelikle Tanrı’sını bilecek.”

mén né bilür men **Téñri hūkmini** (İM 7a/8)

“Ben Tanrı hükmünü ne bilirim.”

cahil kişi bilmes **ol ḥilāfı** (İM 8b/3)

“Cahil kişi o yanlışı bilmez.”

takı **Téñri’nin Resūli’ni** bilmes (İM 24a/5)

“Tanrı’nın Resulü’nü de bilmez.”

anlar bilürler **anı** (İM 86b/6)

“Onlar onu bilirler.”

niçe müflis zuḳāḳlarda yatur aç kim-irse bilmes **anlarını** ki kimdür (GT 24b/13)

“Nice müflis sokaklarda aç yatıyor, onları kimse tanımaz.”

ol niçe kim **köp velāyetni** bilür (GT 40a/10)

“O nice devleti bilir.”

men **bu ḳasīdeni** bilür men enverī-nıñ durur (GT 42b/8)

“Ben bu kasideyi bilirim, Enver’indir.”

yaḥşı ʿameller-din birisi taḳı bu turur kim üküṣ fārisler **bu işni** bilmesler (MG 7b/5)

“İyi hamlelerden birisi de budur ki çoḡu binici bu hamleyi bilmez.”

ḡarimıñ süñüsiniñ mıḳdarını bilgil (MG 73b/6)

“Düşmanın süngüsünün aḡırlıḡını bil.”

ḳayusı saḳlamakḳa yarar ḳayusı yaramas **anı** bilgey (BV 2a/23)

“Hangisi saklamaya yarar hangisi yaramaz, onu bilecek.”

munuñ **ḥaḳıḳati sincisini** kimerse bilmes (BV 14b/4)

“Bunun gerçek boyunu kimse bilmez.”

taḳı **anıñ ʿilaḳını** bilgey (BV 2a/22)

“Ve onun ilacını bilecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taḳı taḳdīr-i ḥayr taḳı taḳdīr-i şerr **Téñri’den** bilgey sén (İM 27a/6)

“Hayrı da şerri de Tanrı’dan bileceksin.”

evvel **aṭnıñ ḥālinden** bilgey (BV 3a/5)

“Önce atın halinden anlayacak.”

ḳayu yiri yassı bolḡay **andan** bilgey (BV 3a/9)

“Hangi yerin yassı olacak, onu bilecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

anıñ üçün kim ʿālim kişi **hılāfı** bilür **anıñ içinde** (İM 8b/2)

“Onun için ki alim kişi onun içinde yanlışı anlar.”

evvel **fenni at-ka minmekde** bilgil (MG 6b/1)

“Önce ata binme hünerini öğren.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Esirmekniñ ħaddi, bilmegey **érni ħatundan**. (İM 97a/7)

“Sarhoş olmanın sınırı, erkeği kadından ayırt edemeyecek.”

men **anı fuṣalā-yı ʿaṣr ve ʿulemā-i dehr cümlesinden** bilür men (GT 129b/9)

“Ben onu fazıllar asrı ve ulema döneminden tanırım.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

bildi **anı sözündin** (KE 108a/2)

“Onu sözünden tanıdı.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

kaçan köñlünde kılsa ıışk mesken **elif-den bi ve tî'ni** bilmegey-sen (GT 114b/7)

“Ne zaman aşk gönölünde mesken tutarsa alfabeden “be”(yi) ve “te”yi unutacaksın.”

bildir-: Bildirmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

sen ketğanda **maña** bildirmek kerek sen (EM 22b/16)

“Sen gittiğinde bana bildirmelisin.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

sen kelğanda **maña beyān** bildir. (EM 22a/4)

“Sen geldiğinde bana bildir.”

bildür-: Bildirmek, tanıtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bu hayvānlarnı bakıp **izgüsin** taķı **yamanın** bildürdi (BV 1b/5)

“Bu hayvanlara bakıp iyisini ve kötüsünü anlattı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim bildürgey anar **anı** ayıtmasdan burun (İM 14a/4)

“Ona onu, söylemeden önce bildirecek.”

Ve eger azrak bolsa on akçadan, bildürgey **anı** bir néçe kün. (İM 443a/5)

“Eğer on akçeden az olursa onu birkaç gün sonra bildirecek.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

mağat bildürdi **maña** ançağa tégrü kim bildim anı (İM 488b/5)

“O zamana kadar bana mutlaka bildirdi ki onu anladım.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

eger kıskā bolsa **garimiñ-ge** bildürmegil (MG 37a/9)

“Eğer kısalırsa rakibine fark ettirme.”

hiç kimersege bildirmegey tā mestür qalgay ve’s-selām (MG 76a/7)

“Hiç kimseye fark ettirmeyecek, kapalı kalacak vesselam.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

bildürdi **aña nirseni** (KE 134a/7)

“Ona şeyi bildirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/

sözlemeyin **ilge özin** bildür (GT 170b/6)

“Konuşmadan kendini başkasına tanıttı.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

bildürgey **kişilerge** anıñ içinde (İM 314a/5)

“Onun içinde insanlara tanıtacak.”

bile-: Bileyilemek, eğelemek, keskinleştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

biledi **temürni** (KE 49b/8)

“Demiri eğeledi.”

bilgir-: Bildirmek, belli olmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

Takı anı süñünje aşağısın-dın vaşla kıldurgıl ki hiç bilgirmesin. (MG 75b/4)

“Ve onu süngüne altından yerleştir ki hiç belli olmasın.”

bilgür-: Belirmek, ortaya çıkmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taşra bilgürmegey (BV 3b/14)

“Dışarı belirmeyecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

hüner ü ‘ayıb **irde** bilgürmes ni kadar ol kişi tik oltursa (GT 10b/10)

“Kişi ne kadar dik oturursa hüner ve kusur erde belirmez.”

bilil-: Bilinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bilildi (TZ 48b/5)

“Bilindi.”

bilin-: Bilinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

meğer kim biliney kim ol öltürüldi tēmür birle, küçlik birle. (İM 243b/2)

“Ancak bilinecek ki o demirle zor öldürüldü.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçan anıñ kibi üç kün kılsañ **yaḥşı bolğanı** bilinür (BV 36b/4)

“Ne zaman onun gibi üç gün yapsan iyi olan(-) anlaşılır.”

bir-: Vermek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

dağı irdem iyesi kanda barsa **altun** birürler dağı yokarı kiçürürler (GT 139b/11)

“Erdem sahibi de nerede olsa altın verirler ve hürmet ederler.”

taķı münyetü’l-ğuzāt tiyü **ad** birdi (MG 5a/7)

“Ve münyetü’l-ğuzāt diye isim verdi.”

taķı añar **yābis nerse** ‘alef birgey sen (BV 54b/25)

“Ve ona kuru yem vereceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yoksul irge kişi kilip aytmas **bāğ u bustān ḥarācını** birgil (GT 25b/1)

“Yoksul adama birisi gelip bağ ve bostan haracını ver, demez”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

ayttı senden anı tiler men kim **maña** zahmet birmegey-sen (GT 40b/6)

“Söyledi: Senden isteğim, bana zahmet vermeyeceksin.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ol atnıñ yaḥşılıķına tanuķluk birür (BV 6a/7)

“O atın iyi olduķuna kefil olur.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bu oğlan-nı nāz ve niʿmet bilen beslediler **bir muʿallimge** birdiler (GT 14a/9)

“Bu çocuğu naz ve nimet ile büyüttüler, bir öğretmene verdiler.”

ķāzī dağı fetvā birdi **meni öltürmege** (GT 33b/6)

“Kadı da beni öldürmeye fetva verdi.”

anıñ kibi kişige birmegey sen (BV 20b/1)

“Onun gibi birine vermeyeceksin.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/

ʿāriyet bir **aña** (KE 123a/3)

“Ona ödünç ver.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

meger bagdād içinde bir zarīf ir **kızın başmak tikiçi irge** birdi (GT 78b/9)

“Ancak Bağdat’ta zarif bir kişi kızını elbise diken adama verdi.”

bir oğlın bir melik **mekteb-ge** birdi (GT 142a/2)

“Bir hükümdar bir oğlunu okula verdi.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

yimin takı **suwın ol yirde** birgey sen (BV 64a/18)

“Yemini ve suyunu orada vereceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

buyurdı bir yahşı hılʿat bilen **ol himyān altun-nı faķīrğa** birdiler (GT 21a/6)

“Güzel bir sözle emretti, o altını fakire verdiler.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

dağı ağaçlarğa rebīʿ hılʿatın keydürüp **il-lerine kızıl ak sarı çiçekler** birgey (GT 3a/13)

“Ve ağaçlara bahar hırkasını giydirip ellerine kızıl, sarı, ak çiçekler verecek.”

ammā bilmek kirek-sen kim teñri tebāreke ve taʿālā **saña munça türlü niʿmet** ve **ziynet** anıñ üçün birdi kim rızķnı ğaflet bilen yimegey-sen (GT 3b/8)

“Ancak bilmelisin ki Tanrı Teala sana bunca nimet ve ziynet(i) onun için verdi, rızķnı ğaflet ile yemeyeceksin.”

ayturlar ol kün içinde haķ taʿālā **aña şifā** birdi (GT 34a/2)

“Söylerler o günde Hak Teala ona şifa verdi.”

taķı **ādem oğlına firaset** birdi (MG 1b/5)

“Ve insanoğluna feraset verdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

teñri teʿālā **maña bu oğul-nı** birdi (GT 135a/8)

“Tanrı Teala bana bu oğlanı verdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

tigme bir nefes kim iner **hayātķa meded** birür. (GT 2b/5)

“Her bir nefes ki gelir, hayata yardım eder.”

taķı **bu kitabge bayţaratü’l-vāzih at** birdim (BV 2a/14)

“Ve bu kitaba Bayţaratü’l-Vāzih ad(ını) verdim.”

taķı **ol atķa arpa** birmegil (BV 38a/24)

“Ve o ata arpa verme.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

sulţān hıdmatında ķanına tanuķluk birdi-ler (İM 15b/3)

“Sultan huzurunda kanına şahitlik ettiler.”

[3] → (yönelme h.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+DA/, /Ø/

ol kız tākā-dan kördi kim **ķarındaşına aş içinde ağu** birdi-ler (GT 12a/1)

“O kız pencereden gördü, kardeşine yemeğ(in) içinde zehir verdiler.”

[3]→(ayrılma h.)+(teklik I.ş.z. yönelme h.ç.)+(eksiz belirtme h.)>/+DAn/, /+A/, /Ø/

köp mālın bar imiş **andan maña borç** birgil (GT 91b/5)

“Çok malın varmış, ondan bana borç ver.”

biril-: Verilmek.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

andan sonra **aḡa** ‘arab tilinçe **nüşşab ad** birildi diyüp eytdiler (KN 9a/1)

“Ondan sonra ona Arap dilinde “Nüşşab” ad(ı) verildi diye söylediler.”

birış-: Birbirine bir şey vermek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yārī biriştiler (KE 157a/2)

“Yardımlaştılar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

‘āriyet biriştiler **nirseni** (KE 159b/1)

“Şeyi birbirlerine ödünç verdiler.”

birkit-: Sağlamlaştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

öz ilin birle birkitgil (MG 26a/7)

“Kendi elinle sağlamlaştır.”

birle-: Birlemek, tevhit etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim **Téḡri’ni** birlevey ortak katmaḡdan taḡı aḡar oḡşaş kılmaḡdan (İM 3a/5)

“Tanrı’yı tevhit edecek, (ona) ortak katmaktan ve ona (birini) benzetmekten onu tenzih edecek.”

birükdür-: Toplamak, bağlamak, birleştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

birükdürdi (Kİ 9b/18)

“*Topladı.*”

bisle-: Beslemek, terbiye etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bisledi **yetimni** (KE 42b/7)

“*Yetimi besledi.*”

bislen-: Beslenmek, terbiye edilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yānī bislendiḡ anıḡ sūti bile (GT 14b/5)

“*Yani onun sūtiyle besledin.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tana^{ec}um birle **ivde** bislenip-tur (GT 103b/8)

“*Bollukla evde beslenmiş.*”

biş-: Pişmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra anı ot öze koyḡıl kaynasun bişsün (BV 21b/20)

“*Ondan sonra onu ateşe koy, kaynasın, pişsin.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

şabr bilen **bāḡda** güre bişer (GT 166b/13)

“Üzüm bağda sabırla olgunlaşır.”

bişir-: Pişirmek.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

bar **bizga yahşı yemek** bişir (EM 22a/16)

“Git, bize güzel yemek pişir.”

bişür-: Pişirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bir batman zeyit koyğıl taķı bişürgil (BV 51b/13)

“Bir batman zeytinyağı koy ve pişir.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

barçasın karışturgay sen taķı bişürgey sen (BV 28b/22)

“Hepsini karıştıracaksın ve pişireceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anı bişürgey sen ançağa tigürü kim buçukı kitgey (BV 37a/6)

“Onu, yarısı eriyene kadar pişireceksin.”

taķı **ol yağını** on miskāl⁴⁶⁹ zencebıl birle bişürgey sen (BV 46a/25)

“Ve o(nun) yağını on miskal zencefile pişireceksin.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

binā kılınmış ötmek bişürürler **anıñ içinde** (İM 298b/5)

“Onun içinde hazırlanmış ekmek pişirirler.”

bit-: (I) Yetişmek, büyümek. (II) Bitmek, sona ermek.

[-] → (yalın h.) > /—/

⁴⁶⁹ 24 kırıtlık ağırlık ölçüsü.

zekât bitmegey (İM 244b/4)

“Zekat tamamlanmayacak.”

ol iş kim altun bile bitkey (GT 163b/3)

“O iş ki altın ile sonlanacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ileyin saç **anın öze** biter (BV 6a/1)

“Orada arka saç biter.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

bu levn **yirniñ yoğarusında** taķı **biyik yirde** biter (MG 80a/2)

“Bu renk yerin üstünde ve yüksek yerde yetişir.”

bir ot bar turur kılâmış dirler **otlar arasında** biter (BV 53b/10)

“Bir ot var, kılâmış derler; otlar arasında yetişir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Taķı oşanın kibi her bir ot biter **yérden.** (İM 278a/4)

“Ve onun gibi herbir ot yerden yetişir.”

biti-: Yazmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bitidi yā işâret kıldı (KE 26b/1)

“Yazdı ve işaretledi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bitidi **bitigni** (KE 33a/9)

“Metni yazdı.”

bitiş-: Yazışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bitiştiler (KE 156b/6)

“Yazıştılar.”

bitle-: 1. Bit olup olmadığını araştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bitlegil (KM 44b/10)

“Bit olup olmadığını araştır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bitledi başını takı tonını (KE 25b/3)

“Başını ve elbisesini kontrol etti.”

bitlen-: Bitlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bitlengil (KM 41a/2)

“Bitlen.”

bitür-: (I) Bitirmek, sona erdirmek. (II) Yarayı bağlamak, sarmak. (III) Bitki yetiştirmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taşı yürür hâcet bitürür bu ayıb turur (BV 31b/3)

“Ve yürürken hacet giderir, bu ayıptır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taşı bolmasa ol ağaçdan kim kişi anı bitürür (İM 359a/6)

“O ağaçtan olmazsa insan onu bitirir.”

bize-: Bezemek, süslemek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ivin çiçekler bilen bizedi (GT 133a/8)

“Evini çiçeklerle süsledi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol balasını nokta nokta bizegey (BV 14a/16)

“O yavrusunu nokta nokta süsleyecek.”

bizen-: Süslenmek

[-] → (yalın h.) > /—/

eyā taşı riyā birlen bizenmiş (GT 80b/7)

“Ey taşı riya ile süslenmiş!”

bo-: Boğmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bodu (Kİ 9a/3)

“Boğdu.”

boğ-: Boğmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

boğdı anı (KE 40a/5)

“Onu boğdu.”

boğul-: Boğulmak, ses kısılmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

üni boğuldu (KE 79a/9)

“Sesi kısıldı.”

boğuz-: Boğazlamak, hayvan kesmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kézikni boğuzgay [boğuzlağay] takı keffâret bergey. (İM 356b/2)

“Hayvanı boğazlayacak ve kefareti verecek.”

boğuzla-: Boğazlamak, hayvan kesmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Takı yahşırağ ol-turur kim turğuzup boğuzlağay. (İM 369a/2)

“Ve doğrusu odur ki durdurup boğazlayacak.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

mütemetti^c hacc kirgen **bir koy** boğuzlağay (İM 328b/4)

“Mütemetti hacc yapan bir koyun kesecek.”

râstı mışr ehli **ķurbān** boğuzlamağaylar bayram namāzından burun (İM 456a/6)

“Doğrusu Mısır ahalisi bayram namazından önce kurban kesmez.”

üçünci kün bolsa **bir toņuz** boğuzlağay (BV 41b/25)

“Üçüncü gün olursa bir domuz kesecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

koynın kıymetin iygey anda satın almak için takı boğuzlağay. (İM 363a/5)

“Satın almak için koyunun bedelini gönderecek ve kesecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Eger kırān kirgen kişiniñ bolmasa ol nérse kim boğuzlar **anı** (İM 341b/5)

“Eğer o, hastalanan kişinin olmazsa onu keser.”

kulını urmağay yā boğuzlamağay **ķoyını** (İM 393a/7)

“Kölesini vurmayacak veya koyunu boğazlamayacak.”

rivāyet kılındı kim boğuzlağay **ol ħayavānnı** taķı köydürgey tép (İM 407a/8)

“O hayvanı boğazlayacak ve yakacak diye rivayet edildi.”

ve eger ol taķı katığ bolsa **ķiķigez tawuķ balasını** boğuzlağay sen (BV 67a/8)

“Eğer o da fazla gelirse küçük, tavuk yavrusunu keseceksin.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

Andan sonra **ķurbān** boğuzlağay bayram namāzından sonra **mışır içinde** (İM 233b/2)

“Ondan sonra, bayram namazından sonra şehirde kurban kesecek.”

bol-: (I) Olmak, meydana gelmek. (II) Ulaşmak, varmak. (III) Yaratılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Bir Nasrānī Müsülmān boldı (İM 9b/6)

“Bir Nasrani Müslüman oldu.”

Ebū Bekr bolmadı Nebī’niñ sahibi (İM 11a/7)

“Ebu Bekir, Peygamber’in sahibi olmadı.”

vezīrlerden bir ‘āķıl vezīr ayttı sultān yaşı uzun bolsun (GT 9a/4)

“Vezirlerden akıllı bir vezir konuştu: Sultan(in) ömrü uzun olsun.”

ħazine boşaldı dağı düşmen ġālib boldı (GT 16a/2)

“Hazine tükendi ve düşman galip geldi.”

aķ-nıñ yaķşısın alğay-sen kim ayakları ķavī bolğay (MG 26a/1)

“Atın iyisini alacaksın ki ayakları kuvvetli olsun.”

taķı ayakları ġābit bolur (BV 7a/20)

“Ve ayakları sabit olur.”

köp ni‘metliğ boldı yer (KE 63b/3)

“Dünya çok nimetli oldu.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

Resul sünneti yéngil bolmamaqlığı sābit boldı delīl-i ẓatī birle (İM 13a/3)

“Peygamber sünneti(nin) basit olmadığı kesin delil ile sabit oldu.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim bilür bolğay **anıñ maʿnāsını** (İM 14a/3)

“Kim bilir, onun manası(-) (ne) olacak.”

taķı **boynı** uzun bolğay (BV 3b/9)

“Ve boynu uzun olacak.”

taķı **iki bıǵınınıñ üstünü** kefeli birle yakın bolğay (BV 4b/5)

“Ve iki kemiğinin üstü(-) tımar edilen yere yakın olacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Taķı duʿā taķı selāmatlık **Muhammed öze** bolsun (İM 1b/3)

“Dua ve esenlik, Muhammed’(in) üstüne olsun.”

Taķı **anıñ yawuqları öze** bolsun (İM 1b/3)

“Ve onun yakınları(nın) üstüne olsun.”

yakın bolğay Téǵrı’niñ **rızasına** taķı **rahmetine**

“Tanrı’nın rızasına ve rahmetine yakın olacak.”

helāl bolğay **evvalķı érine** muḥallilsiz (İM 20b/8)

“Önceki kocasına şüphesiz helal olacak.”

delīl bolur **anıñ kâfirliğine**. (İM 24a/6)

“Onun kâfirliğine delil olur.”

rāstı ḥacc vācib bolur **kötrem kişi öze** taķı (İM 286a/6)

“Doğrusu kötürüm kişiye de hac vacip olur.”

bu kün ol devletim-den ayrılıp **zār cehennem ǵavmına** boldum giriftār (GT 68a/8)

“Bu gün o saadetinden ayrılıp inleyen cehennem ehline yakalandım.”

niçe rızksız kişilerin rızına sebep boldı (MG 3b/3)

“Nice rızksız insanın rızına sebep oldu.”

anı bilse **özgelerine** muhtâc bolmas bu kadar bilmek yiter (BV 11a/25)

“Onu bilse başkalarına muhtaç olmaz, bu kadar bilmek yeter.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

menfa^cat bolmağay **anlarğa** anların ĩmānı ol kün (İM 4b/4)

“Onların imanı o gün onlara fayda etmeyecek.”

kāfir bolur **Teñri Te‘ālā’ge** (İM 4b/7)

“Tanrı Teala’ya asi olur.”

ıkrār kılmış bolur **kāfirlikke** (İM 14a/2)

“Kāfirlikte karar kılmış olur.”

belkim müstahak bolur **la‘netke** (İM 15b/1)

“Belki azaba müstehak olur.”

mürtekib bolur **uluğ yazukça** (İM 15b/5)

“Rüşvet alan büyük günaha girer.”

oğlanlar nāzı **atağa anağa** bolur (GT 33b/3)

“Çocuklar(in) nazı ana babaya olur.”

bu devlet **sizge** iy server hemîşe müstedām bolsun (MG 4a/7)

“Ey yüce, bu devlet size her zaman saltanat olsun.”

taķı bir müddet bigler tapuğındın ili tigdükçe **ol kitāb-ge** meşgul boldı (MG 5a/4)

“Ve beyler(in) hizmetinden bir müddet fırsat buldukça o kitapla meşgul oldu.”

ammā teñri ta‘ālāge ĥamid ve şenā kılgandın şoñra **bu kitābnı okığan qarındaşlarımğa** ma‘lūm bolsun (BV 1b/19)

“Amma Tanrı Teala’ya hamd ve sena ettikten sonra bu kitabı okuyan kardeşlerime bilgi olsun.”

kaçan kim anıñ öze çapak sürmek uzansa **şabur kılmakça** muhtâç bolur (BV 3b/21)

“Ne zaman ki onun üstü çapaklansa sabretmeye muhtaç olur.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

niçük **aña** memleket muğarrer boldı (GT 16a/12)

“Memleket ona nasıl tabi oldu?”

[1] → (eksiz bulunma h.) > /+Ø/

ol vaqt kâfir bolur (İM 15a/3)

“O vakit(te) kâfir olur.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

menfa^catlı bolgay **Ténri’ge kulluk kılmak içinde** (İM 2a/3)

“Tanrı Teala’ya kulluk etmek faydalı olacak.”

Ebü Hânîfe mezhebi öze, i^ctimâd kılınmış bolgay **anıñ içinde** (İM 2a/5)

“Onun için Ebu Hanife’(nin) mezhebine itimat etmiş olacak.”

anı yalğan kılmak şekklenmiş bolur **anıñ kâfir bolmağı içinde** (İM 5a/2)

“Onu yalanlamak, onun kâfirliği hakkında şüphelenmiş olmaktır.”

küfr boldum tép, kâfir bolur **barça imâmlar katında** (İM 5a/8)

“Küfür ettim diyerek bütün imamlar(in) görüşünde kâfir olur.”

Bizim ulemâlarımız katında kâfir bolmas (İM 9a/6)

“Bizim ulemalarımız(in) görüşünde kâfir olmaz.”

kâfir bolur **ol hâlde** (İM 12b/8)

“O halde kâfir olur.”

ol ikisi arasında kâfir bolur (İM 13a/6)

“O ikisi(nin) arasında kâfir olur.”

ol sâ^catde kâfir bolur (İM 16b/2)

“O saatte kâfir olur.”

mü'min bolğay **öler hâletde** Teğri tilese (İM 23b/7)

“Tanrı dilerse ölürken mümin olacak.”

Bolur mu ol hatun mü'min **oşol hâlet içinde**, yâ bolmas mı? (İM 58b/8)

“O kadın o vaziyette mümin olur mu olmaz mı?”

taķı kısās vâcib bolur **kaşd birle öltürmekde** (İM 433a/5)

“Ve kasten öldürmeye kısas vacip olur.”

çŭn **her bir nefes-de** iki ni'met hâşıl boldı. (GT 2b/7)

“Çünkü herbir nefeste iki nimet ortaya çıktı.”

haķ ta'ālā kime ğaḡab kılsa **halk içinde** bolur zelîl ü haķîr (GT 27b/13)

“Hakk Teala kime öfkelenirse halk arasında rezil ve değersiz olur.”

bir yaḡşı ir **tatar uruşunda** yaman cirāḡat-li boldı (GT 85b/7)

“İyi bir asker tatar savaşında kötü yaralandı.”

hiç uyalmağıl kim **hâcet vaķtında** kerek bolğay (MG 7a/7)

“Hiç uyanma ki hacet vaktinde gerekli olacak.”

taķı **üzengüniñ altında** tişikler bolsun kim aķ sekrigende üzeḡü ayakdan tayıp çıķmasun (MG 8a/5)

“Ve üzengünün altında delikler olsun ki at sektiğinde üzengü ayaktan sarkıp çıķmasın.”

tā tüpi yŭgen birle birge **sol kolunda** bolsun (MG 32b/7)

“Dizgin ile birlikte sonuna kadar sol kolunda olsun.”

ammā itiligi **yüzinde** bir saç mıķdārı bolğay (MG 92a/1)

“Ancak yüzünde bir saç miktarı olacak.”

ya'ni **iki yanağında** aķ tŭg bolmağay (BV 5a/13)

“Yani iki yanağında ak tŭy olmayacak.”

taķı **boynında** aķ tŭg bolmağay (BV 6b/7)

“Ve boynunda ak tŭy olmayacak.”

andan sonra dāyim suw içinde yōritgil ayakları **suw içinde** bolsun (BV 23a/9)

“Ondan sonra sūrekli su içinde yürüt, ayakları su içinde olsun.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Tēñri rāzī bolsun **andan** (İM 2a/4)

“Tanrı ondan razı olsun.”

Tēñri **andan** hoşnūd bolsun (İM 4b/2)

“Tanrı ondan hoşnut olsun.”

Tēñri **anlardan** hoşnūd bolsun (İM 8b/8)

“Tanrı onlardan hoşnut olsun.”

kérekse **helāldan** bolsun (İM 12a/8)

“Gerekse helal(-) olsun.”

mağat bézer bolduñ **ķaderiyye mezhebinden** (İM 32b/2)

“Mutlaka Kaderiyye mezhebinden usandın.”

Cibrīl rāzī boldı **Nebī’dan** ol cevāb birle. (İM 30b/5)

“Cebrail o cevap ile Peygamber’den razı oldu.”

yā çümgen bolğay **uçmaķ çümgenlerinden**, yā bir çukur bolğay **ot çukurlarından** (İM 36b/6)

“Ya cennet bahçelerinden bahçe olacak ya da cehennem çukurlarından bir çukur olacak.”

Ol çaķır ol-turur, **üzüm suwından** bolğay kaçan қaynasa taķı köpük atsa. (İM 414b/6)

“Üzüm suyu ne zaman kaynayıp köpüklenirse içki olur.”

yağşı kılıç bolur mu **hergiz yaman timürden** (GT 15a/6)

“Kötü demirden hiç iyi kılıç olur mu?”

bu bedreķa **ol oğrı-lardan** bolğay (GT 102b/6)

“Bu kılavuz o hırsızlardan olacak.”

bu nerselerni kim biz ayıt(t)uķ **andan** haberdār bolğay (BV 2b/12)

“Biz bunları konuştuk, ondan haberdar olacak.”

taķı iki burbayı **biri birinden** yırak bolğay (BV 10a/16)

“Ve iki dizi birbirinden ayırık olacak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taķı at sekrigende **iyerdin çıķmaķdın** imin bolmas (MG 8b/4)

“Ve at sektiğinde eyerden çıķmadığından emin olmaz.”

uzunı taķı yassısı **yuķarudın** bolğay (BV 4a/20)

“Uzunu ve yassısı yukarıdan olacak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

yalğın kılmaķ bolur **Ténri’ni haberi içinde** (İM 13b/3)

“Haberinde Tanrı’yı yalanlamış olur.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+Ø/

bir ançasına kâfir bolur biz (İM 25b/7)

“Bir parçasına kâfir oluruz.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

Ve eger zeyt sürtünse **anıñ öze** bir koy vâcib bolur **Ebū Hānīfe katında**. (İM 345a/2)

“Ve eğer zetinyağı sürtünürse Ebu Hanife’ye göre ona bir koyun vacip olur.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

fâris muhtâc bolur **bilmek-lik-ke ol at-nı** kim süñü-ge yarar (MG 37b/8)

“Binici o atı tanımak zorundadır ki savaşta bu işine yarar.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

oşbu kişi **kâfir bolmaķķa** yakın bolur **Müsülmān bolmaķdan** (İM 12b/1)

“Bu kişi kâfir olmaya müslüman olmaktan (daha) yakın olur.”

yakın bolur **kâfir bolmaķķa Müsülmānlıķdan** (İM 12b/4)

“Kâfir olmaya müslümanlıktan (daha) yakın olur.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

kaçan bu ayıtğanlarım saña tabī‘at ve ‘ādet bolsa **ol vaqt-da bular-nı fikr itmelik-ke** muhtāc bolmas-sen (MG 18b/7)

“Ne zaman bu söylediklerim sende huy ve alışkanlık haline gelirse, o zaman bunları düşünmek zorunda kalmazsın.”

muhtāc bolursın **ol vaqıtta atnıñ hulqını taķı hasletini bilmekge** (BV 11b/5)

“O vakitte atın huyunu ve mizacını bilmeye ihtiyaç duyarsın.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/

taķı **at sikrigende yıķılmaķdın** imin bolmağay (MG 6b/8)

“Ve at sektiğinde düşmekten korkacak.”

top urmaķlıķda iliniñ maħreci çevgān birle **başı-nıñ üstündin** bolğay (MG 111a/2)

“Top vurma oyununda elinin cirit ile hareketi başının üstünden başlayacak.”

boldur-: Olmasını temin etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

boldurdı (Kİ 11b/8)

“Olmasını istedi.”

bolğa-: Bulamak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **yumuşaqını** sirke birle **sarımsaķķa** bolğagıl (BV 57a/19)

“Ve yumuşağını sirke ile sarımsağa bula.”

bolın-: Olunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

biraz turganda kızarsa bu iş bolınmas (MG 88a/4)

“Biraz bekleyince kızarsa bu iş olmaz.”

boluş-: Yardım etmek, yardımlaşmak.

[1] → (yalın h.) > /—/

boluşgıl (KM 43b/11)

“Yardımlaş.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

boluştılar **aralarında** (KE 160a/8)

“Aralarında yardımlaştılar.”

borçlaş-: Borçlaşmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ziyāretni borçlaştılar (KE 157b/4)

“Ziyaret için sözleştiler.”

boşa-: Boşamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol ir **kızımni** körüp boşağay (GT 79b/7)

“O adam kızımı görüp boşayacak.”

boşad-: Serbest bıraktırmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ol erge küç birle boşadgay (KT 313b/27)

“Zorla o adama serbest bıraktıracak.”

boşal-: Boşalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

hazine boşaldı dağı düşmen gâlib boldı (GT 16a/2)

“Hazine tükendi ve düşman galip geldi.”

boşan-: (I) Boşanmak, eşinden ayrılmak. (II) Boşalmak, gevşemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ķarın tartar taķı tirisi boşanur (BV 35b/19)

“Karnı tartar ve derisi gevşer.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yâhûz timûri ağaçındın oynagay [boşangay] (MG 65b/3)

“Yahut demiri ağacından çıkacak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

tirisi boşangay itinden (BV 63a/15)

“Derisi etinden ayrılacak.”

boşat-: Boşaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

boşat (EK 84a/13)

“Boşalt.”

boşalttır-: Boşattırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

boşattır (EK 84a/8)

“Boşalttır.”

boya-: Boyamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

boyadı **tonnu** (KE 38b/2)

“Kıyafeti boyadı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

boyagay **anıt naʿlini anıt kanına** (İM 368a/5)

“Onun nalını onun kanıyla boyayacak.”

bovuzla-: Boğazlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bovuzladı (TZ 16b/2)

“Boğazladı.”

boyuk-: Boyanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

boyuktı (TZ 10b/6)

“Boyandı.”

boyunla-: Sille vurmak, boynunu vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

boyunlağıl (KM 36a/12)

“Boynunu vur.”

boyunladı (Kİ 12a/11)

“Boynunu vurdu.”

boz-: (I) Bozmak, tahrip etmek. (II) Altın vb. bozdurmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

dürüst kıavl ol-turur kim ol **âbdast** bozmas (İM 93a/8)

“Doğru söz abdest bozmaz.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan kıan aķsa, yā irin aķsa yarasından, **âbdastnı** bozar (İM 65a/1)

“Ondan kan aksa ya da yarasından irin aksa abdesti bozar.”

mağat **tüş namāzını** bozdı (İM 163a/8)

“Mutlaka öğle namazını bozdu.”

Kaçan kim tilese ‘imāmesin yanla sarmaķķa bozğay **anı** (İM 450b/8)

“Ne zaman imamesini yana sarmayı dilerse onu bozacak.”

bozdı **beyni** (KE 92b/4)

“Beyi bozdu.”

bozla-: Kükremek, azmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bozladı (Kİ 10a/8)

“Kükredi.”

bozladı (TZ 8b/7)

“Kükredi.”

bozlan-: Bozulmak, harap olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bozlandı (TZ 10a/12)

“Bozuldu.”

bozul-: Bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve eger akmasa ābdast bozulmas (İM 93a/3)

“Eğer akmazsa abdest bozulmaz.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Muhammed katında ābdast bozulmas neçe kim çıkmasa andan nérse (İM 95a/8)

“Muhammed’(in) görüşünde ondan bir şey çıkana kadar abdest bozulmaz.”

Takı **rivāyetde** ābdast bozulur. (İM 95b/8)

“Rivayette de abdest bozulur.”

bög-: Oynamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bögti (Kİ 11a/23)

“Oynadı.”

böl-: Bölmek

[2] → (eksiz yönelme h.) + (belirtme h.) > / Ø/, /+nI/

iki böldi anıñ birle **mālını** (KE 146a/1)

“Onunla malı iki(ye) böldü.”

böy-: Dans etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

böydi (Kİ 12a/11)

“Dans etti.”

buda-: Budamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

budadı (Kİ 9b/3)

“Budadı.”

buhūrla-: Tütsülemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı **tahtnı** buhūrlağaylar (İM 237b/4)

“Ve tahtı tütsüleyecekler.”

taķı süsen birle **anı** buhūrlağay sen (BV 48b/19)

“Ve susam ile onu tütsüleyeceksin.”

bukağula-: Bağlamak, zincirlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bukağuladı **anı** (KE 141a/5)

“Onu bağladı.”

bul-: Bulmak

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kaçan kim hāfī bolsa andan soñra **ķuyruķ** bulğay sen (BV 34b/2)

“Ne zaman ki gizlenirse ķuyruğ(u) bulacaksın.”

anıñ birle nuşret bulğay (MG 82b/6)

“Onunla zafer kazanacak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

meselde saltanat buldı uş ol kim ķördi hümāyı (MG 4a/6)

“Masalda hümayı görünce saltanat sahibi olur.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

buldı **anı** Tanrı **rahmet içinde** (KE 158a/3)

“Tanrı onu rahmet içinde buldu.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIIn/, /Ø/

övkedin şifā buldı (KE 155b/8)

“Öfkeden şifa buldu.”

bulaştır-: Bulaştırmak, karıştırmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ol kişi **tonını** bulaşturğay **balçıkka** (İM 124a/4)

“O kişi kıyafetini çamura bulaştıracak.”

bulğa-: 1. Bulamak, karıştırmak. 2. Sıkma, üzme, bulandırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra bir ağaç birle bulğağay sen (BV 29b/20)

“Ondan sonra bir ağaçla karıştıracaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

bulğadı **anı** **kanğa** (KE 133b/1)

“Onu kana buladı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

toprakğa bulğadı **burnı** (KE 43a/8)

“Burnu toprağa bulaştırdı.”

bulğan-: Bulanmak, üzülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bulğandı köñli (KE 20b/9)

“*Kalbi kırıldı.*”

bulğaş-: Bulaşmak, karışmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bulğastı balçık birle (KE 153b/6)

“*Çamurla karıştı.*”

bulğastur-: Bulaştırmak, karıştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bulğasturdı anı (KE 139b/1)

“*Onu bulaştırdı.*”

bulıtlan-: Bulutlanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bulıtlandı kök (KE 125a/6)

“*Gök bulutlandı.*”

bulun-: Bulunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aṭ ʿuryān bulunur (MG 7b/1)

“*At çıplak bulunur.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol barça aṭda bulunmas (MG 38a/1)

“O her attā bulunmaz.”

buluṣ- Rastlaşmak, buluşmak, karşılaşmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

buluṣtu (Kİ 11b/8)

“Buluṣtu.”

buluṣla- Yardım etmek, taziye ve teselli etmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

buluṣladı (TZ 5a/13)

“Yardım etti.”

bun- Bunamak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

bundı (Kİ 12a/4)

“Bunadı.”

bur- (I) 1. Burmak, bükmek. 2. Eğirmek, ip bükmek, 3. Örmek. (II) Karnı ağrımak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

andın sonra **üzengüni** ilgerü bir katla burğıl (MG 9b/9)

“Ondan sonra üzengüyü bir kat katla, bük.”

burı- Misk kokmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

burıdı (Kİ 9b/8)

“Misk koktu.”

burtar-: Buruşturmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

açıĝ yüzlüĝ boldı burtardı (KE 32b/1)

“Açıĝ yüzlü oldu, buruşturdu.”

burtur-: Buruşturmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

burturdu (TZ 26a/1)

“Buruşturdu.”

burunduĝla-: Burunsalık takmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

burunduĝladı (TZ 14b/10)

“Taktı.”

burıl-: Kıvrılmak, halkalanmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taĝı iyer içinde biraz-gine burılĝıl (MG 34a/2)

“Ve eyer içinde birazcık kıvrıl.”

buş-: 1. Zarar vermek. 2. Kızmak, öfkelenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

mundın taĝı kıřķa bolsa buşmas (MG 27a/7)

“Bundan da kısa olursa zararı olmaz.”

buyrul-: Buyrulmak, emredilmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

taķı buyrulur anar kim sadaka birgey (İM 431a/3)

“Ve ona emredilirli ki sadaka verecek.”

buyur-: Buyurmak, emretmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ve eger ték tursa buyurmağay anıñ birle (İM 171b/4)

“Eğer tekse onunla emretmeyecek.”

hakim buyurdu kim tenjizge salın saldı-lar (GT 17b/6)

“Hakim buyurdu ki denize atın, attılar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tiledi Téñri anı taķı sewdi anı taķı buyurdı **anı** (İM 32a/1)

“Tanrı onu diledi ve onu sevdi ve onu buyurdu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Andan sonra buyurdı **ümmetine** cemā^cat birle (İM 28a/6)

“Ondan sonra ümmetine cemaatle buyurdu.”

yana **şabā yiliniñ ferrāşına** buyurdu kim yir yüzine yaşıl atlas bisāt töşegey (GT 3a/10)

“Sabah yelinin hizmetçisine yine buyurdu: Yer yüzine yeşil atlas kilim döşeyin.”

‘arab melik-lerinden bir melik **divān müte‘alliklerine** buyurdı kim fulān ķul-nıñ mersūmın yaķşı ihtiyāt bilen yazsun-lar (GT 37a/3)

“Arap hükümdarlarından bir hükümdar divan mensuplarına emretti ki filan kulun maaşını hassasiyetle ödesinler.”

nitekim **resūl şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme** buyurur kim (MG 6a/8)

“Nitekim Resullullah aleyhi ve selleme buyurur ki.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Rāstı Téñri Te^cālā buyurur **kullarğa** (İM 13b/3)

“Doğrusu Tanrı Teala kullara buyurur.”

Téñri Te^cālā buyurmas **bir nefske** (İM 13b/4)

“Tanrı Teala bir nefse emretmez.”

anıñ üçün kim Téñri Te^cālā buyurdı **bizge** anlarğa boyun sunmağ birle (İM 33b/2)

“Onun için Tanrı Teala onlara boyun eğmeyi bize emretti.”

bir sultān **bir esirni öltürmege** buyurdı (GT 8b/8)

“Bir sultan bir esiri öldürmeyi emretti.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ammā ol kim zecr ve men^c ve **tevbiḥ-den** buyurduñ (GT 22a/3)

“Ancak zorlama, yasak ve tekdirden emir verdin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

‘amel-ni ‘aql iyesine buyurgıl (GT 161b/2)

“İşi akıl sahibine emret.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

vezīr-ni ḥabs-ke buyurdı (GT 16b/13)

“Veziri hapse gönderdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

kör otaçı **aḡa devā** buyurur (GT 133a/5)

“Kör hekim ona ilac(ı) söyler.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

buyurdı **ol ikisine** sākin bolmağ birle **uçmağ içinde** (İM 41a/8)

“O ikisine cennette sakın olmayı emretti.”

buyurla-: Hediye vb. kabul etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

buyurlağıl (KM 37a/6)

“Hediye kabul et.”

buz-: (I) Bozmak, tahrip etmek, yağmalamak. (II) Atmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kirekli dost ʿahdini buzupsen (GT 172a/4)

“Gereken antlaşmayı bozmuşsun.”

büge-: Suyu kapatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu ʿalāk birilmiş ʿavrat bügedi, bağladı **bügetni** (KE 45b/8)

“Bu boşanmış kadın suyu kesti, kuyuyu kapattı.”

bük-: Bükmek, eğmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bükkil (40a/5)

“Bük.”

bükül-: Bükülmek, eğilmek, kıvrılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan ʿatıḡ ʿarb-ka yoluksa bükülür (MG 92a/6)

“Ne zaman sert darbe alsın bükülür.”

bürke-: Bürümek, örtmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bürkedi **anı** kanı birle (KE 135b/4)

“Onu kanı ile örttü.”

büne-: Ayıplamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bünedi (Kİ 12a/5)

“Ayıpladı.”

bünile-: Ayıplamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

büniledi (Kİ 12a/5)

“Ayıpladı.”

bürkle-: Ayıplamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bürkledi (TZ 5a/13)

“Ayıpladı.”

bürük-: Dargınlığı geçmek, uykuda mışıldamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bürükti (TZ 8a/11)

“Affetti.”

bütür-: Bitirmek, sona erdirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

işin bütürdi anıḡ māl birle (KE 145b/4)

“Onun işini mal ile sona erdirdi.”

büz-: Sıkıştırmak, darlaştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kanatın büzdü ḡoros (KE 171b/3)

“Horoz kanadını büzdü.”

-C-

cāhilsin-: Cahil saymak, bilgisiz saymak.

[0] → (yalın h.) > /—/

cāhilsindi (KE 158a/5)

“Cahil saydı.”

cüftlen-: Evlenmek, eş olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

cüftlendüler (KE 159a/9)

“Evlendiler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

cüftlendü hatunni (KE 153b/7)

“Kadınla evlendi.”

cüftlendür-: İkilemek, evlendirmek, eş yapmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

cüftlendürdi **sözni** (KE 122b/1)

“Sözü ikiledi.”

-Ç-

çağır-: Çağırmaq, bağırmaq.

[0] → (yalın h.) > /—/

turup vaqtsız çağırma ay mü'ezzin (GT 60b/3)

“Ey müezzin, (ezana) durup vakitsiz çağırma!”

çağla-: (I) Çağlamak, akmak. (II) Hesaplamak, ölçmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çağladı suv (KE 12b/2)

“Su çağladı.”

çaķ-: (I) İftira etmək. (II) İhbar etmək, ifşa etmək. (III) Vurmaq, çakmaq. (IV) Erişmek. (V) İşaret etmək. (VI) Çalmak. (VII) Birini bir büyüğe şikayet etmək.

[0] → (yalın h.) > /—/

irlik ol iş degül köñül yıķķay yā kişi ‘aybı-nı körüp çaķķay (GT 146b/11)

“Gönül yıkacak ve insanın ayıbını açık edecek o iş erkeklik değil.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çaķtı **otnı** (KE 91b/7)

“Ateşi çaķtı.”

çaķla-: Hesaplamak, ölçmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çağladı **hurma ağaçlarını** (KE 36b/1)

“Hurma ağaçlarını saydı.”

çağıla-: Çak çak diye ses çıkarmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

bu yumşak tenlig ‘avrat çağıldı pālān **ağır yükdin** (KE 13a/5)

“Bu zarif kadın ağır yükten inledi.”

çağır-: Çağırarak, bağırarak.

[0] → (yalın h.) > /—/

çağırdı kişiler (KE 11b/8)

“İnsanlar çağırdı.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kıyamet küni bir **melāyike** çağırğay (İM 80b/2)

“Kıyamet günü bir meleğ(i) çağırarak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Çağırdı ‘İsī ol **gūr éyesine** (37b/4)

“İsa o ölüye bağırırdı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

çağırdı çoban **ķoyunğa** (KE 6b/3)

“Çoban koyunu çağırırdı.”

çağırış-: Karşılıklı çağırarak, bağırarak, hayvan ulumak, ötmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çaķrıřtı periler (KE 3b/9)

“Periler bağrıştı.”

çal-: Müzik aleti, düdük vb. çalmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kūs-ı rahıl çaldı ecelniñ (GT 19a/8)

“Ecelin ölüm melodisi çaldı.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

çaldı **tonın** (KE 161b/7)

“Notayı çaldı.”

çandar-: Derinlemesine incelemek, detaylı incelemek, araştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

çandardı (Kİ 15a/10)

“İnceledi.”

çap-: (I) 1. Koşmak. 2. Atılmak, hızlı hareket etmek. 3. Sürmek, at koşturmak. (II) 1. Vurmak, çarpmak. 2. Kılıç vurmak. 3. Bir defada hem vurmak hem kesmek. (III) Yüzmek, suda çırpınmak. (IV) Derisi soyulmak, yağır olmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

atıñ-nı tizle-gil velākin uzun çapmağıl (MG 16a/7)

“Atını dizle ancak çok koşturma.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol kāmıřnı yā ol ađacıñı çapđıl (MG 96b/7)

“O kāmıřı veya o ağacı kes.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı apġıl **her bir cihet-ge** (MG 98b/3)

“Ve herbir tarafa koştur.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

aptı **suı içinde** (KE 90b/4)

“Suda hareket etti.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DIn/

saġındın kılı birle apġıl (MG 58b/4)

“Saġından kılıçla vur.”

[2] → (**bulunma h.**) + (**belirtme h.**) > /+DA/, /+nI/

uruş vaķtında atları-nın tizlerini apdılar (MG 96a/3)

“Savaşta atlarının dizlerine vurdular.”

apala-: Kaygılanmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

apaladı (TZ 30a/4)

“Kaygılandı.”

Çapın-: Birden hücum etmek.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

apındı (Kİ 13b/1)

“Hücum etti.”

apıt-: Vurmak, hallaç ile pamuk atmak.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

apıttı **mamuķnı** (KE 5a/2)

“Pamuğu dağıttı.”

çapla-: Elin ayası ile vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

çaplağıl (KM 37b/3)

“Vur.”

çapun-: Vurunmak, dövünmek, elini yüzüne vurmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çapundı **yüzni** (KE 48b/2)

“Yüze vurdu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

çapundı tişi **yüzine** (KE 10a/5)

“Dişi yüzüne batırdı.”

çat-: Kumaşların kenarlarını birbirine eklemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yalğan çattı (KE 40a/5)

“Yanlışı dikti.”

çayna-: Çiğnemek, kemirmek, gevelemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı kerāhiyyet bolur hatun kişige kim çaynağay oğlanı üçün **ta‘āmnı** (İM 272b/4)

“Kadının çocuğu için ekmek çiğnemesi kerahiyettir.”

her bir çaynağanda **anı** birge çaynağay yigey (BV 45a/17)

“Her çiğnediğinde onu birlikte çiğneyecek, yiyecek.”

çek-: (I) 1. Bir şeyi bir yerden çekip almak, çıkarmak. 2. Çekmek, asılmak. 3. Bir şeyi çekip uzatmak. (II) Katlanmak, tahammül etmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ol dağı çekti (GT 147a/11)

“O da çekti.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Çekkey **ol ikisini** ensesine tégin. (İM 88a/4)

“O ikisini ensesine kadar çekecek.”

çekkey **anı** tirsekke tégin (İM 118a/8)

“Onu dirseğe kadar çekecek.”

anın ‘alâmeti ol turur kim **iki ayağını** çeker takı yirge urur (BV 65b/21)

“Onun işareti odur ki iki ayağını çeker ve yere vurur.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

andan sonra çekkey **başbarmağının içini** sol éliniñ öñ **başbarmağının taşına** (İM 118b/2)

“Ondan sonra başparmağının içini sol elinin ön baş parmağının ucuna çekecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

çekkey **barçasını bir kězden** (İM 126b/1)

“Hepsini bir kerede çekecek.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

közüme ol ot-dan çekkil (GT 147a/11)

“Gözüme o ateşten çek.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+n/

karın-ları yahşı toymayın **ta’am-dan illerin** çekkey-ler (GT 83a/13)

“Karınları tam doymadan yemekten ellerini çekecekler.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

ay dost **bu hayāl-i muhaldan özünü** çekkil (GT 113b/13)

“Ey dost bu imkansız hayalden vazgeç.”

çekelen-: (Yaranın iyileşmesi) gecikmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çekelendi (Kİ 14b/5)

“(İyileşmesi) gecikti.”

çekil-: (I) Bitmek, ayrılmak. (II) Suyu boşaltılmak, çekilmek. (III) Tartılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

andan sonra ol kuyununı suwı çekilür (İM 113b/2)

“Ondan sonra o kuyunun suyu çekilir.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

mīzānga çekilür **nérse içinde** (İM 482b/7)

“Her şeyde mizana çekilir.”

çekiş-: 1. Tartışmak, bozuşmak, ihtilafa düşmek. 2. Davalaşmak. 3. Gıyabında söz söylemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çekişdi ér birle hatun, taķı ayıttı ol ér hatunğa (İM 22b/3)

“Erkek ile kadın tartıştı, o erkek kadına söyledi.”

yehūdī bir müsülmān ir bilen sözge kilip bir kün hilāf özre çekiştirler. (GT 166a/7)

“Yahudi ile bir müslüman erkek söz dalaşı edip yalan üzerine tartışılar.”

çelinlen-: Kaygılanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

çelinlendi (TZ 10b/2)

“*Kaygılandı.*”

çemül-: Çimdiklemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çemülür (BM 73a/3)

“*Çimdikler.*”

çermen-: Salındırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

çermendi **etegin** (KE 131b/4)

“*Eteğini salındırdı.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı **iki yéñni** çermengey (İM 144b/2)

“*Ve iki elbiseyi salındırdı.*”

çevir-: Çevirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çevir (EK 83b/5)

“*Çevir.*”

çewrül-: (I) Yönelmek. (II) Değişmek. (III) Çevrilmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

anın namāzı çewrülür **nafilege** (İM 169a/8)

“Onun namazı nafileye çevrilir.”

çewür-: (I) 1. Çevirmek, alt üst etmek. 2. Çevirmek, döndermek. (II) Bir yere yöneltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı buçukındın tutup başıñ üzere çewürgil (MG 70b/2)

“Ve yarısından tutup başının üstüne çevir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uşaķ **taşnı** çewürmegey meger kim küci yétmese secde kılmakķa tüzetkey anı bir kéz (İM 186a/8)

“Küçük taşı çevirmeyecek ancak secde etmeye gücü yetmezse onu bir kez düzeltecek.”

taķı **añıñnı** çewürgil taķı çıkargıl (MG 30a/4)

“Atını çevir ve çıkar.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Taķı **yüzünü** çewürgey **solna** (İM 150a/1)

“Ve yüzünü soluna çevirecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

bizim katımızda bir ʿarabī silāh nāme bar turur **anı türk tilinge** çewürseñ (MG 4b/8)

“Bizde bir Arapça silahname vardır onu Türk diline çevirsen.”

andın soñra **süñü-ni teşdīd-ge** çewürgil (MG 30b/2)

“Ondan sonra süngünü karşıya çevir.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma) > /+A/, /+DIn/

yüz çewürdi **aña andın** (KE 63b/7)

“Ondan ona yüz çevirdi.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

çevürdi **andın yüzini** (KE 3b/7)

“Ondan yüzünü çevirdi.”

çeyne-: Çiğnemek, kemirmek, gevelemek.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

anı çeynegey sen takı anı közine salğay sen (BV 67a/7)

“Onu çiğneyeceksin ve gözüne süreceksin.”

çığ-: Sarmak, bağlamak, giydirmek.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

çığdı **yüzini** (KE 27a/9)

“Yüzünü sardı.”

çığar-: Çıkarmak, çekip çıkarmak.

[0] → (**yalın h.**) > /—/

çığardı (Kİ 14a/13)

“çıkardı.”

çıgrıl-: Buruşmak, büzülüp kasılmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

bu kara közlüg çıgrıldı (KE 66a/1)

“Bu kara gözlü kasıldı.”

çık-: (I) 1. Çıkmak. 2. Dışarı çıkmak. (II) Yukarı çıkmak. (III) Bir şeyi bir şeye sarmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

Andan sonra zāhir boldı kim rāstı fecr çıkmış. (İM 199b/1)

“Ondan sonra anlaşıldı ki gün doğmuş.”

ol irenler vakt saklap fırsatnı ğanīmet körüp çıktı-lar (GT 12b/8)

“O erenler vakit değerlendirmeyi ganimet gördüler.”

iliñ tipretmek birle çıkmagıl (MG 12a/3)

“Elini titreterek sarma.”

sünigi yahşı mu çıkar yok erse yawuz mu çıkar (BV 2b/7)

“Sümüğü iyi mi çıkar yoksa kötü mü çıkar?”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

burnının kiñrigine çıkğay (İM 90a/1)

“Burnunun deliğine çıkacak.”

kök-lere çıktı butakları anıñ rıfat bilen (GT 160b/3)

“Onun yüceliği dalları ile göklere ulaştı.”

taķı naķl-lap meydān-nıñ ‘arzına çıkğıl (MG 47a/4)

“Ve sürüp meydanın önüne çık.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Hāşılı ol-turur kim ol kişi çıkğay Şafā’ğa dört kēz taķı Merve’ge üç kēz (İM 313a/4)

“Doğrusu odur ki o kişi dört kez Sefa’ya ve üç kez Merve’ye çıkacak.”

her kün Biki athğ yerge hāşşa kim cum’a küni (İM 378a/6)

“Her gün Biki adlı yere özellikle de Cuma günü çıkacak.”

kökke ğubar çıkar (GT 177a/1)

“Toz yükseğe çıkar.”

andın sonra bir şahrā-ġā çıkğıl (MG 99a/1)

“Ondan sonra bir kıra çık.”

kaçan tileseñ kim fāris birle sançışmağa çıkğay-sen (MG 38a/9)

“Ne zaman istersen süvariyle savaşmaya çıkacaksın.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve eger ikisi attasalar bir vakt yemiş **ol vakt içinde** çıkmas, ʿaḳd fāsıd bolur. (İM 474a9/5)

“Ancak ikisinin antlaştığı vakitte ürün çıkmaz, sözleşme bozulur.”

ol ʿazīz ayttı bizim ahvālimiz berḳ-ı ʿālem **tig görünür vakt-ta** bir geh çıkar (GT 53b/12)

“O aziz söyledi, bizim ahvalimiz sonsuz alem gibi görünür, bir vakitte ansızın çıkar.”

ammā ol aḡrıḡ kim **aṭnın kulaḳı altında** çıkar (BV 48b/2)

“Ancak o aḡrı ki atın kulaḡı(nın) altında çıkar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol kişi kim müʾmin çıkḳay **dünyādan** (İM 23b/8)

“O mümin kişi ki dünyadan gidecek.”

Kiḡig havz, suw kirür bir yanından taḳı çıkar **bir yanından** (İM 110b/6)

“Küçük havuz, su bir yanından girer ve bir yanından çıkar.”

ol ḥatun **ḥayz bolmaḳdan** çıkmaz (İM 133a/2)

“O kadın hayız olur.”

andan sonra satmaḳ birle çıkmas **anıḡ mülkinden** (İM 255a/6)

“Ondan sonra satmakla onun mülkünden çıkmaz.”

baʿzı bilād **ol faḳīr sultān taṣarruflarından** çıktı (GT 65b/6)

“Bazı beldeler o fakir sultanın yönetiminden çıktı.”

ayttı ḳaysı **cānib-den** çıktı (GT 130a/6)

“Sordu, hangisi güneyden çıktı?”

ḳaçan kim yalguz minilise yürimes taḳı **iṣṭabuldan** çıkmas (BV 17a/9)

“Ne zaman tek binilse yürümez ve yerinden çıkmaz.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taḳı iki elini çıkargay **iki yénidin** (İM 171a/5)

“Ve iki elini iki koldan çıkaracak.”

taķı **ol devrdin** tos-toğru ıķar kibi çıkıp yarım devr ķılķıl (MG 15b/6)

“Ve o dnştn dümdüz ıķar gibi yapıp yarım devir yap.”

taķı **meydn-dın** ıkķıl (MG 40b/4)

“Ve meydandan ık.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

biribirige ıķtılar **toķuŗ** içinde (KE 157a/9)

“ekiliŗte birbirlerine ıķtılar.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

Andan sonra ıkķay **ŗaf’ga** ķaysı ŗıkden kim tilese (İM 311b/2)

“Ondan sonra hangi kapıdan dilerse Sefa ’ya çıkacak.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

andın sonra **meydn-da seyr-ge** ıkķıl (MG 12a/1)

“Ondan sonra meydanda seyre ık.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

taķı **biraz vakıtda ol bileğinin içinden** ıķar (BV 26b/15)

“Kısa zamanda o bileğinin içinden ıķar.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

taķı **burnunun içinden nerse** ıkmas (BV 44/17)

“Ve burnunun içinden bir ŗey çıkamaz.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

dağı **yirden kökke** ğubr ıķar (GT 176b/13)

“Yerden de göge toz yükselir.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/

ħadd-i maŗlb-dın ħadd-i muvzın-ĝa ıkķıl (MG 50a/3)

“Hadd-i matlubdan hadd-i muvazına çık.”

çıkār-: (I) Çıkarmak, çekip çıkarmak. (II) Uzatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ammā kāfir çıkār ve ammā münafık çıkār (İM 50b/7)

“Ama kāfir çıkār ama münafık çıkār.”

aṭın başın kaytarıp kim uçuzluk birle çıkār (MG 65b/6)

“Aṭın başını çevirip kolaylıkla çıkār.”

anıḡ ‘alāmeti ol turur kim dübüri çıkār taḡı çıkārulur (BV 55b/23)

“Onun belirtisi odur ki dübüri çıkār ve çıkārılır.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Kaçan kim tilese **iki etügin** çıkārmaḡay (İM 128a/3)

“İstediḡi zaman iki çizmesini çıkārmayacak.”

çıkārḡay andan tonını, **izārın** çıkārmaḡay (İM 405a/1)

“Ondan kıyafetini çıkāracak, peştemalini çıkārmayacak.”

urup pençe peleng **közün** çıkārur kōrkmayın ol dem (GT 18b/5)

“O zaman korkmadan pençe vurup gözünü çıkarır.”

tilin çıkārur taḡı başı şişer (BV 43b/7)

“Dilini çıkarır ve başı şişer.”

anıḡ için çıkārḡıl (BV 47a/4)

“Onun için çıkar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taḡı **yüzüḡini** çıkārḡay kaçan kim tar bolsa, yā anı tepretkey. (İM 100a/2)

“Dar olursa yüzüḡünü çıkāracak veya onu hareket ettirecek.”

Kaçan kim müddet tamām bolsa **iki etüḡini** çıkārḡay taḡı iki ayaḡını yūwgey (İM 127a/3)

“Vakti gelince iki mesini çıkaracak ve iki ayağını yıkayacak.”

andın sonra **atı**nı doğru çıkarıl (MG 30b/5)

“Ondan sonra atını doğru çıkar.”

ol **anı** **kurt**nı çıkarur (BV 29b/13)

“O onun kurdunu çıkarır.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kim ol ayıttı: çıkarur **otdan** kimmün bolsa könlünde zerre kadarınça imāndan (İM 66b/8)

“O söyledi: Kimin gönlünde imandan zerre kadar olsa ateşten çıkarır.”

Yā çetük ölse çıkarıy **andan** kırk kowadan altmışğa tigi (İM 114a/2)

“Veya kedi ölse ondan kırk kovadan altmış kovaya kadar (su) çıkaracak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/

sonra ol şāhib-vaqt **başın** **hırka**-sından çıkardı (GT 7b/6)

“Sonra o eren başını hırkasından çıkardı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ölgünçe çıkarıy **anı** yazı yerge. (İM 404b/4)

“Ölünce onu düz yere çıkaracak.”

andın sonra **atı**nı **naql**-ğa çıkarıl (MG 13b/8)

“Ondan sonra atını sefere çıkar.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

tağı çıkardı **anları** Ādam’nın bēlinden (İM 74b/1)

“Ve onları Adem’in belinden çıkardı.”

ol zīnet kim çıkardı **anı** kulları için **helāl rızıklardan** (İM 78a/1)

“O ziynet(i) kulları için helal rızıklardan çıkardı.”

Tağı **fıtr**anı çıkarmay **mükātebinden**. (İM 261b/2)

“Ve bedelinden fitreyi çıkarmayacak.”

gölünni tiken-den tikenni ayağından çıkardı (GT 104b/11)

“Gölünü dikenden, diken ayağından çıkardı.”

kaçan tarı atsa **anı sirkeden** çıkargay sen (BV 47b/8)

“Tan atınca onu sirkeden çıkaracaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

fāris-ni iyer-din çıkargay (MG 13b/6)

“Biniciyi eyerden düşürecek.”

sünü-niñ tüpini koltuqıñ-dın çıkargay-sen (MG 25b/3)

“Süngünün altını koltuğundan çıkaracaksın.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

uçmaqdan çıkardı **ol ikisini** (İM 41b/4)

“O ikisini cennetten çıkardı.”

çıkargay **andan tonını**, izārın çıkarmağay (İM 405a/1)

“Ondan kıyafetini çıkaracak, peştemalını çıkarmayacak.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/

taķı saklangıl **aıñdın kan** çıkarmağıl (MG 16b/2)

“Ve saklan, atından kan çıkarma.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+I/

yahşı bilgeysen kim **bularnıñ arasındın seni** ol at çıkarur (MG 61a/9)

“İyi bileceksin ki bunların arasından o at seni çıkarır.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/

barça halayıklar çıkarlar **dünyādan beş türlü vech öze** (İM 50b/6)

“Bütün yaratılmışlar dünyadan beş türlü surette çıkarlar.”

[3] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+DAn/, /Ø/

sultan nāyibi **Mısr’da andan bir uluğ fısqıyye** çıkardı ançılayın (İM 298a/4)

“Sultan Naibi Mısır’da ondan onun gibi büyük bir çeşme çıkardı.”

[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) >/+DAn/, /Ø/, /+DA/

tağı çıkardı **ol kuru ağaçdan yanı hurmā ol sâat içinde** (İM 46b/6)

“Ve o saatte o kuru ağaçtan taze hurma çıkardı.”

çıkarıl-: Çıkarılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve eger beş sıçkan tüşse kırk kowa çıkarılır (İM 115b/6)

“Eğer beş sıçan düşerse kırk kova çıkarılır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ve eger on sıçkan tüşse **ol kuyununı suwını** barça çıkarılır (İM 115b/6)

“Eğer on sıçan düşerse o kuyunun suyu(-) tamamen çıkarılır.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ténri Te^cālā sözi: sizler yahşırak ümmet siz çıkarıldı **ādamīlardan** (İM 46b/2)

“Tanrı Teala sözü: Sizler üstün ümmetsiniz, insanlardan ayrıldınız.”

Tağı ol kıymetli nêrseler kim **ténizden** çıkarulur beşde birini bergey. (İM 255a/4)

“Denizden çıkarılan kıymetli şeylerin beşte birini verecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

Eger hayavān şisse kuyu içinde, yā çürüse çıkarılır **ol kuyudan ol kuyununı barça suwını** (İM 114b/1)

“Eğer hayvan kuyuda şişerse veya çürürse o kuyudan o kuyunun bütün suyu(-) çıkarılır.”

çıkarul-: Çıkarılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

anını ^calāmeti ol turur kim dübüri çıkar tağı çıkarulur (BV 55b/23)

“Onun belirtisi odur, dübürü çıkar veya çıkarılır.”

çıkdur-: Çıkarmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

çıkdurdu (Kİ 14a/14)

“Çıkardı.”

çıkrat-: Gıcırdatmak, çıkır çıkır ses çıkartmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çıkrattı **tişini** (KE 5b/1)

“Dişini gıcırdattı.”

çılan-: Islanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çilandı (Kİ 14b/20)

“Islandı”

çındır-: Zannetmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çındırdı (Kİ 15a/11)

“Zannetti.”

çınkar-: İyice aramak.

[0] → (yalın h.) > /—/

çınkardı (Kİ 15a/11)

“Aradı.”

çınra-: Çınlamak, çın çın ses çıkarmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

çınradı temür kazuk (KE 14a/5)

“Demir kazık çınladı.”

çıtlat-: Çıtlatmak.

[2] → **(belirtme h.) + (bulunma h.)** > /+nI/, /+DA/

Takı **barmağlarını** çıtlatmağay **namāz içinde** (İM 186b/1)

“Ve namazda parmaklarını çıtlatmayacak.”

çız-: Yazmak, çizmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

çızar men (KM 53b/1)

“Çizerim.”

çızlaş-: Yazışmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

çızlaştı (Kİ 14a/5)

“Yazıştı.”

çiçeklen-: Çiçeklenmek, çiçek açmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

çiçeklendi yıgaç (KE 110b/8)

“Ağaç çiçeklendi.”

çik-: (I) Bir şeyi bir şeyden çekip almak, çıkarmak. (II) Yay kurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yayağ kişi fāris-niñ maḳra^casın tutup aşağa çiker (MG 27b/2)

“Piyade süvarinin kamçısını tutup aşağı çeker.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ikki kişi fāyidesiz renc çıktı (GT 160b/8)

“İki kişi nafile sızı çekti.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

eger ol hūkm kılıcını çekse nebī ve velī **başın** aşağa çıkkey (GT 175b/2)

“Eğer o kılıcını çıkarırsa peygamber ve veli başını aşağı indirir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **hızām-ıñnı** öz ilin birle çıkgil (MG 9a/7)

“Ve kolanını kendi elinle çek.”

ķalkannıñ altında turup **ya-nı** çıkgil (MG 102a/4)

“Kalkanın altında durup yayı kur.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

bes sol ilinñi ķabza birle butuñ ortasında koyup **sol ilin-niñ arķası üstündin** çıkgil (MG 94b/7)

“Sol elini kabza ile bacağının ortasına koyup sol elinin arkası(nın) üstünden çek.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ikki kūn **anda belā** ve **miḥnet** çıktı (GT 101b/3)

“İki gün onda bela ve sıkıntı çekti.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

ol ʿazīz ayttı alar **sudan kilimi-ni** çiker bu cemāʿat tutmak izder (GT 76a/8)

“O aziz konuştu: Onlar sudan kilimi çeker bu topluluk tutmak ister.”

çile-: Hafifçe yağmur yağmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çiledi (Kİ 14b/20)

“Çisedi”

çimdi-: Çimdiklemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çimdidi **anı** iki barmağı birle (KE 1a/1)

“Onu iki parmağıyla çimdikledi.”

çimdir-: Çimdiklemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çimdirgil (KM 36b/12)

“Çimdikle.”

çise-: Yağmur yavaşça ve ince ince yağmak, çiselemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çisedi kök (KE 47a/6)

“Gök çişeledi.”

çisedi (Kİ 14a/7)

“Çiseledi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

çisedi kök (bulut) **yerge** (KE 48b/9)

“Bulut yere çiseledi.”

çiyne-: Çiğnemek, dişler arasında ezmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dudağı kön degül kim çiynegey-sen (GT 79a/4)

“Dudağı deri değil ki çiğneyeceksin.”

çoğal-: Çoğalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çoğaldı (TZ 31b/3)

“Çoğaldı.”

çokra-: Kaynamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çokradı (Kİ 14a/21)

“Kaynadı.”

çolğaştur-: Çul serdirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

kaçan yürinse iki ilini liff eyler ya'ni çolğaşturur **biri birine** (BV 16b/16)

“Ne zaman yürünse iki elini kalkan yapar, yani birbirine çullar.”

çoz-: Ortadan kaldırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tekbîr kılgay imâm rûkû°ge inmek birle **tekbîrni** tîz ayıtğay, çözmağay (İM 175a/3)

“İmam rûkuya gidince tekbir getirecek; tekbiri hızlı söyleyecek, bozmayacak.”

çök-: Çökmek, diz çökmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çökti kuş (KE 9a/5)

“Kuş çöktü.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yire yitse **iki tizi üzere** çökkey (KN 30b/4)

“Yere yetişirse iki dizi üzerine çökecek.”

çöker-: Çökertmek, çöktürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çökerdi **tiveni** (KE 122b/3)

“Deveyi çöktürdü.”

çömel-: Çömelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çömeldi (Kİ 15a/3)

“Çömeldi.”

çöple-: Derlemek, bir araya getirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çöpledi **meyvelerni** (KE 38b/7)

“Meyveleri topladı.”

çörge-: Yakmak, kıvrandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

oşbu kün çörger **meni** (GT 125b/6)

“Bu gün beni kıvrandırır.”

çöz-: Çözmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

çözdi (Kİ 14a/5)

“Çözdü.”

çözge-: Sarmak, bağlamak, dolamak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

yigit **kime yipin iline** çözgedi (çörgedi) (GT 101a/12)

“Yiğit gemi ipini eline doladı.”

çuğrı-: Pislikten korunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çuğrıdı (Kİ 14a/15)

“Korundu.”

çula-: Sıçramak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çuladı (TZ 38b/10)

“Sıçradı.”

çulğa-: (I) 1. Giymek. 2. sarmak, dolamak. (II) Dökmek, serpmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı kılğay bir ucunı taħfifeden ĥatunlarınıñ mi°ceri kibi çulğagay **yüziniñ yanlarına** (İM 188a/4)

“Ve sarığın bir ucunu alacak kadınların başörtüsü gibi yüzünün yanlarına dolayacak.”

andan sonra **anıñ öze** ırķa birle çulğagaysın (BV 18a/12)

“Ondan sonra onun üstüne ırķa ile giyeceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

çulğagay **taħfifesiniñ bir ançasını başı öze** (İM 188a/3)

“Sarığının bir parçasını başı(nın) üstüne dolayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

çulğagay **anı bir ton içinde** (İM 242a/8)

“Onu bir kıyafet(in) içine giyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

andan sonra **izārını** çulğagay **sol yanından** (İM 238b/2)

“Ondan sonra sol yanından peştemalı giyecek.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

taķı bir ağaç alğıl **anıñ öze bir ırķa** çulğagıl (BV 20b/21)

“Ve bir ağaç al, onun üstüne bir ırķa sar.”

çulğan-: 1. Sarınmak, bürünmek. 2. Giyinmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ve eger āvāz bērmese çulğanur **bir çöprekke** (İM 241a/6)

“Eğer ses vermezse bir beze bürünür.”

çulgaş-: Dolaşmak, sarılmak.

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

munda ‘alem yüziğe yā at yüzine çulgaşmasun (MG 70b/5)

“Burada bayrak yüzüne veya at(in) yüzüne sarılmasın.”

çum-: Suyu dalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çumdı (TZ 27a/2)

“Daldı.”

çüçkür-: Hapşirmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çüçkürdi (Kİ 5b/22)

“Hapşırdı.”

çülen-: İşemek, bevl etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

çülendi (BM 27b/8)

“İşedi.”

çüri- : Çürümek.

[-] → (yalın hal) > /—/

çüridi edlemelük kön (KE 78a/1)

“İşlemelik deri çürüdü”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

çüridi **eyüşdin** (KE 78a/1)

“Tabakadan çürüdü.”

çürü-: Çürümek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kuyruķı şeşir taķı çürür (BV 46b/6)

“Kuyruķu şeşer ve çürür.”

-D-

dāğla-: Dağlamak, yaralamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

dağlar (BM 77b/8)

“Dağlar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

dāğladı **tamurnı** (KE 9b/1)

“Demiri dağladı.”

dardağanla-: Darmadağın olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

dardağalandı (TZ 28a/12)

“Dağıldı.”

daşla-: Dışlamak, dışarıda bırakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Andan sonra halayık daşlar. (KT 371b/5)

“Ondan sonra halk dışlar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol zina idgen kişini evvel imām daşlar. (KT 371b/4)

“Zina yapan o kişiyi önce imam dışlar.”

dé-: Demek, söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaçan kim buçuķı kétse muñar munaşşaf dérler. (İM 414b/8)

“Ne zaman ki yarısı azalırsa buna munassad derler.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kaçan kim baksa ayķa ay **degüldür** dér mi? (İM 45b/1)

“Aya bakınca ay değil, der mi?”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

né dérsin bir kişi **haķķında** (İM 60b/1)

“Bir kişi hakkında ne dersin.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

anlarğa Kerrāmiyye dérler (İM 45b/8)

“Onlara Keramiyye derler.”

Üçünçi menzilege Süveyķa dérler. (İM 300b/2)

“Üçüncü durağa Süveyka derler.”

dedirt-: Dedirtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dedirt (TZ 55a/1)

“Dedirt.”

deg-: Değmek, ulaşmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Sidük çıkısa deger **derisine**, avdazı bozulur. (KF 104a/4)

“Sidik çıkarsa derisine değer, abdesti bozulur.”

degşir-: Değiştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

degşirdi (TZ 8b/5)

“Değiştirdi.”

degşür-: Değiştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dahı nâyiblerden kimi tilesen degşürgil (KT 383b/28)

“Ve naiblerden kimi istersen değiştir.”

delür-: Delirmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

delürdi (Kİ 16a/18)

“Delirdi.”

dep-: Tepmek, vurmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

Depsün **iki ayığın yire** bir kez (KF 55b/1)

“Ayağını yere bir kez vursun.”

depele-: Tepelemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

depeledi (BM 75b/7)

“Tepeledi.”

depren-: Yerinden oynamak, hareket etmek.

[—] → (yalın h.) > /—/

Ve dahı edebli at oldur kim başından licâmün alub dahı ne yirde durgursan deprenmagay
(KH 101b/1)

“Ve başından gemini aldığında da nerede durdursan, hareket etmeyen at ehildir.”

déyil-: Söylenmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

déyilmes **sultānlarğa** munuñ kibi (İM 21b/8)

“Sultanlara böyle söylenmez.”

deyiş-: Değişmek.

[—] → (yalın h.) > /—/

deyişdi (TZ 30a/13)

“Değişti.”

dıldığla-: Delil getirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dıldağlağıl (KM 39b/1)

“Delillendir.”

di-: Demek, söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bu   zr  m-ni   ab  l itkil dimes men (GT 50a/3)

“Bu   zr  m   kabul et, demem.”

ba  ana  ları bar  a a  ılur a  ar sez  a dirler (BV 4b/13)

“  atalları tamamen açılır, ona seza derler.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

  lgeninde **zıkr-i   ayr  n** dimediler (GT 172a/11)

“  ld     nde hayırla anmadılar.”

[1] → (teklik III.  .z. yönelme h.  ) > /+A/

  dem   niçük digeyim men **a  a** (GT 96a/5)

“Nasıl insan diyeyim ben ona?”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kimge digeyim niçük kılayım bilmen (GT 55a/11)

“Kime diyeyim nasıl edeyim bilmem.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /  /

y    r   u irinine 'arab tilinçe **cahfelet  'l-**'aliyye dirler (BV 5b/1)

“Yukarı irinine Arapçada cahfelet  'l-'aliyye derler.”

an     ltur  an yirine kefeli dirler (BV 9a/21)

“Onun sırtına tımarlı derler.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /  /

an   gibi a    a hec  n dirler (BV 4b/24)

“Onun gibi ata deve derler.”

taķı **ol tũg bitgen yirge bilegi artında** 'arab tilinçe **senne** dirler (BV 7b/19)

“Ve o bileģi(nin) arkasında tũy biten yere Arapçada **senne** derler.”

ol aŗaĝa irini sarkık atķa 'arab tilinçe **fakme** dirler (BV 15a/21)

“O alt dudaĝı sarkık ata Arapçada **fakme** derler.”

dik-: Dikmek

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

diksũn **saĝ ayaĝını** (KF 151b/5)

“Saĝ ayaĝını diksin.”

dile-: Dilemek, istemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra ādam eytdi diler men ki mundan daĝı uzunıraq bolsa didi (KN 10b/1)

“Ondan sonra adam konuŗtu: Bundan da uzun olmasını dilerim, dedi.”

dilen-: İstenmek, talep edilmek.

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

Dilenũr ‘ālim kiŗiden on nesne (KF 265b/2)

“Alimden on şey istenir.”

dinil-: Sũylenilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

oĝlanun doĝursan kelgil dinilũr (KT 305a/14)

“Çocuĝunu doĝurursan gel, denilir.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Bir rivayette şu dinilür (KT 172b/44)

“Bir rivayette şu söylenir.”

diñle-: Dinlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yükün yirde koyup diñledi (GT 88a/5)

“Yükünü yere bırakıp dinledi.”

diñlen-: Dinlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

diñlenür (BM 25a/8)

“Dinlenir.”

diñlendür-: Dinlendirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

anıñ kibi kılğıl andan soñra bir kün diñlendürgil (BV 48b/5)

“Onun gibi yap ondan sonra bir gün dinlendir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tört künden soñra **anı** şeşgey sen bir kün diñlendürgey sen (BV 24a/17)

“Dört günden sonra onu deşeceksin, bir gün dinlendireceksin.”

diş-: Deşmek, bakireliği gidermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dişgil (KM 39b/6)

“Deş.”

doğur-: Doğurmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Dahı bu ak koyun uşbu **ğara koyun** dogurdı dise (KT 322b/27)

“Bu ak koyun da şu kara koyun(u) doğurdu dese.”

doğı-: Çakmak, vurmak.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

ol evinün dıvārına **ğazuğ** doğığay (KT 42b/45)

“O evinin duvarına kazık çakacak.”

doğın-: Çakılmak, vurulmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bir özge kişige doğındı (KT 178b/27)

“Başka bir kişiye vuruldu.”

doğun-: Dokunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

doğunur (BM 26a/10)

“Dokunur.”

dolan-: Dolanmak, sarılmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yağa olur **boynına** dolanur (203b/2)

“Yaka olur boynuna dolandır.”

dostlaş-: Dost olmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

dostlaştılar (KE 158a/2)

“Dost oldular.”

dozat-: Tozutmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

dozatkil (KM 44b/4)

“Tozut.”

dök-: Dökmek, yağmur yağmak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

dökdi suvni (KE 11b/5)

“Suyu döktü.”

dön-: Dönmek, geri gelmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

rengi döndi suvnuñ (KE 43b/6)

“Suyun rengi döndü.”

[1] → **(yönelme h.)** > /+A/

Levünlerde kümeyt didükleri, -ya'ni, kızıl- atdur; kim **karaya** döner (KH 75b/3)

“Rengine koyu kırmızı dedikleri -yani kızıl-attır, ki siyaha döner.”

[1] → **(yönelme h.)** > /+GA/

döndi anıñ işi **şalāḥka** (KE 54b/9)

“Onun işi rahatladı.”

döşe-: Döşemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Açsun barmaklarını, döşesün **arkasını**. (Kİ 174b/4)

“Parmaklarını açsın, arkasını döşesin.”

dur-: (I) Durmak, sabit olmak. (II) Ayağa kalkmak. (III) Yerine geçmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

anıñ **öze** durğay sen (BV 23b/15)

“Onun üstünde duracaksın.”

durguz-: Durdurmak.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Kim ki okusa üç kez Tanrı Ta‘ālā durguzğay **anı** kıyāmet küni **nebiler durğan yirde** (MS 37a/a)

“Kim üç kez okursa Tanrı Teala onu kıyamet günü peygamberler(in) durduğu yerde durduracak.”

durkuzıl-: Durdurulmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ol rehin alğan kişimin üstine had durkuzılur (KT 308b/32)

“Rehin alan o kişiye ceza verilir.”

dutul-: 1. Tutulmak. 2. Elde edilmek, yakalanmak.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

kaçan kim iki art ayağı arası tar bolsa yürigende **biribirine suw** dutulur (BV 10a/21)

“İki arka ayağı(nın) arası daralırsa yürüyünce iki ayağına su tutulur.”

düg-: Dügümlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dügdi (Kİ 22b/7)

“Dügümledi.”

dümül-: Vazgeçmek, avunmak, oyalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

dümüldi (Kİ 16b/6)

“Vazgeçti.”

dürt-: Dürtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dürt (KM 23a/11)

“Dürt.”

dürüş-: Çalışmak, gayret etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

dürüşkil (KM 36a/8)

“Çalış.”

dürüşür (BM 30b/5)

“Çalışır.”

dürüt-: Yaratmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

dürütti (TZ 14b/9)

“Yarattı.”

düş-: (I) Düşmek. (II) Uğramak, rastlamak, geçmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

düşti kurt **koyun buçına** (KE 19b/2)

“Koyun(un) ağzına kurt düştü.”

Sevdalı 'illetdir; kim **atnıñ karnına** düşer (KH 84a/2)

“Zor bir illettir ki atın karnına geçer.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Bu âyetler düşdi **fitr vermek hakkında** (191b/5)

“Bu âyetler fitre vermekle ilgili indi.”

düşmanlaş-: Düşmanlaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

düşmanlaştılar (KE 157b/3)

“Düşmanlaştılar.”

düşür-: Düşürmek, indirmek.

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+I/

Düşürdi **anlar hakkında bu âyeti** (İM 46b/1)

“Onlar hakkında bu âyeti indirdi.”

[3] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+DAn/, /Ø/

dağı bir **rivāyetde** şükr Allāh’a düşürdi **kökden arı şu** (MS 33a/2)

“Bir rivayette de çok şükür gökten temiz su indirdi.”

düzelid-: Düzeltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ev eyesine buyururlar, düzelidgil, dirler (KT 106b/18)

“Ev sahibine emrederler, düzelt, derler.”

düzet-: Onarmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Lâkin secde eyleyebilme bir kez düzede (BM 160b/1)

“Lâkin secde edemezse bir kez düzeltsin.”

-E-

eğerle-: Eyerlemek, hayvanın sırtına binmek için oturak bağlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eğerledi **kölikni** (KE 108b/8)

“Yük hayvanını eyerledi.”

eğgüle-: İyileştirmek, sağlamlaştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eğgüledi **anı** (KE 136a/2)

“Onu iyileştirdi.”

eğle-: Deriyi terbiye etmek, iyileştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

edledi **tolkuḫnı** şîre birle (KE 45a/3)

“Tulumu şireyle terbiye etti.”

edlen-: Terbiye edilmek, iyileştirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

edlendi kön (KE 151b/4)

“Deri terbiye edildi.”

eg-: Eğmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

katıḡ esgen yel egdi **yıḡaçnı** (KE 4a/2)

“Sert esen rüzgar ağacı eğdi.”

ége-: Eğelemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ve eger tiş sinsa égegeyler ége birle (İM 460a/2)

“Eğer diş kırarsa eḡe ile eḡeleyecekler.”

egir-: İp eğirmek, bükmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

egirdi **mamuḫnı** (KE 8a/7)

“Pamuḡu egirdi.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Takı Ebū Yūsuf, Muḥammed ayıttı: yok-turur anıñ öze hedy bérme ançağa tégrü kim égirgey **anı pamuḡdan** (İM 394b/3)

“Ebu Yusuf Muhammed de söyledi: Onu pamuktan eğirene kadar ona ücret verilmeyecektir.”

egle-: 1. Eğlendirmek. 2. Meşgul ettirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

egledi (Kİ 6a/15)

“Temizledi.”

eglen-: Gecikmek, oylanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu ḡāyız ‘avrat eglendi (KE 30a/6)

“Hayız olan kadın gecikti.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

eglendi **orunda** (KE 118a/9)

“Siperde oyalandı.”

ek-: Ekmek, ekin ekmek, tarlayı sürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ekkil (KM 35b/8)

“Ek.”

ek (EK 79a/10)

“Ek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ançağa tégrü kim ékin ékkey **anı** (İM 18b/8)

“O zamana kadar onu ekecek.”

eksil-: Eksilmek, azalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

rāstı īmān artmas taķı éksilmes (İM 54b/6)

“Doğrusu iman artmaz ve azalmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

eksilmez **bizge** fulānnıñ ʿatāsı (KE 118b/1)

“Bize kimsenin ihsanı azalmaz.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

biraz vaķıtda eksilür (BV 65b/4)

“Yakın zamanda eksilir.”

eksinüt-: Eksiltmek, azaltmak, ucuzlatmak.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DIn/

eksinütti **aķa iş bahāsındın** (KE 47b/8)

“İşçilikten ona indirim yaptı.”

éksit-: Eksiltmek, azaltmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

éksitmeyin **siziñ müzdiñizden hıç nérse** (İM 38a/1)

“Sizin ücretinizden hiçbir şey eksiltmeyin.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

éksitmes biz **andan bir harfni** (İM 53b/1)

“Biz ondan bir harfi eksiltmeyiz.”

éksül-: Eksilmek, azalmak.

[2] → (**belirtme h.**) + (**bulunma h.**) > /+nI/, /+DA/

taķı éksülmes **rızķnı kesbni kıoymaķ içinde** (İM 57b/1)

“Rızķ, kazanķ birikerek azalmaz.”

éksüt-: Eksiltmek, azaltmak.

[0] → (**yalın h.**) > /—/

Taķı éksütölür ve eger azraķ bolsa kefen-i sünnetden, yā kefen-i kifāyeden. (İM 243a/1)

“Eğer kefen-i sünnetten ve kefen-i kifayeden daha az olursa eksiltilir.”

[1] → (**eksiz belirtme h.**) > /Ø/

éksütmes bir kimérse ölçüden **bir tutam** (İM 84a/2)

“Bir kimse ölçüden bir tutam eksiltmez.”

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

Taķı rāstı Téñri Te°ālā éksütmes **yaman kıışınşıñ rızķnı** yawuzlukı birle (İM 57b/1)

“Doğrusu Tanrı Teala kötü kıışının rızķnı kötölüğüyle eksiltmez.”

Ve eger küci yétmese ol nérse kim kıoydı anıñ öze éksütkey **anı** imam (İM 434b/5)

“Üstüne koyulana gücü yetmezse imam onu azaltacak.”

eksütte er **terāzūnı** (KE 110b/7)

“Adam teraziyi eksiltti.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

Taķı Ebū Yūsuf ayıttı: kemişkey ya°nī éksütkey **ikisinde**. (İM 481a/5)

“Ebu Yusuf da söyledi: ikincisinde bırakacak yani eksiltecek.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

Taķı **andan** éksütmegey. (İM 304a/6)

“Ondan da eksiltmeyecek.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

eksüttü **aña ülüşni** (KE 94a/8)

“Ona (düşen) payı azalttı.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

eksüttü **andın ‘azābnı** (KE 132a/2)

“Ondan azabı hafifletti.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

Takı éksütkey **üç tesbîhden rükû‘ içinde** (İM 190a/2)

“Rükûda da üç zikirden az olacak.”

ektüle-: Besleyip büyötmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ektüledi, bisledi **yetimni** (KE 42b/7)

“Yetimi besledi, büyüttü.”

ektüledi Tanrı **oğlannı** (KE 10b/2)

“Tanrı oğlanı büyüttü.”

ele-: Elemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eledi **unnı** (KE 43a/1)

“Unueledi.”

eleş-: Barışı sağlamak, ıslah etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

eleşti (BM 25a/2)

“Barıştırdı.”

elin-: Elini sürmek, dokunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

elingil (KM 41b/1)

“Dokun.”

em-: Emmek, süt emmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

emdi emçekni (KE 3a/1)

“Emziği emdi.”

emderil-: Çevrilmek, döndürülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

emderildi (Kİ 7b/2)

“Çevrildi.”

emen-: Zahmet çekmek, emek çekmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

emendi (Kİ 7a/22)

“Emek çekti.”

emge-: Sıkıntı çekmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

emgedi (KE 67a/2)

“Sıkıntı çekti.”

emgen-: (I) Zahmet çekmek, emek çekmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kendü emgendi (KE 46a/3)

“Kendi emek verdi.”

emget-: Yormak, zahmet vermek, sıkıntı vermek.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

emgetti özini yörimek içinde (KE 7b/3)

“Yürüyüşte kendini yordu.”

emgetil-: Sıkıntı verilmek, zahmet verilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

emgetildi fulân iş birle (KE 26a/6)

“Bir işle zahmet çekildi.”

emiz-: Emzirmek.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ol kız emizdi karındaşını sütten (İM 494a/8)

“O kız, kardeşine sütten içirdi.”

eṇ-: Eğmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

eṇdi (TZ 24a/4)

“Eğdi.”

eğil-: Eğilmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

eğildi (TZ 24a/4)

“Eğildi.”

ender-: Çevirmek, alt üst etmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

enderdi (Kİ 7b/13)

“Çevirdi.”

eğre-: Kükremek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

eğredi (TZ 18b/6)

“Kükredi.”

ensele-: Enseye vurmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

enseledi (Kİ 7b/13)

“Enseye vurdu.”

eğseledi (TZ 22b/11)

“Enseye vurdu.”

er-: Kavuşmak, erişmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

biz **nikāhda** erdimiz (KE 115b/3)

“Biz nikahta kavuştuk.”

ériş-: (I) Erişmek, ulaşmak. (II) Olgunlaşmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

anın için kim veliler erişmesler **nebiler mertebesine** (İM 45b/8)

“Onun için veliler, peygamberler(in) derecesine ulaşmazlar.”

Ve eger kılsalar terāviḥni éwinde cemā^cat birle, erişmesler **cemā^cat müzdine mescid içinde kılganların.** (İM 199a/4)

“Teraviyi evde cemaat ile kılsalar da mescitte kılanların sevabına ulaşamazlar.”

Takı ayıttı Muḥammed: maḡat érişti **cemā^cat müzdine tép** (İM 202b/5)

“Ve Muhammed söyledi: Mutlaka cemaat sevabına ulaştılar diye...”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ol kimérsege vahy erişmedi (İM 75a/8)

“O kişiye vahiy ulaşmadı.”

kaçan kim **imāmğa** érişti, tekbīr kıldı (İM 164b/7)

“İmama yetişince, tekbir aldı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Rāstı uçmak yiyisi erişür añar **béş yüz yıllık yerden** (İM 82a/3)

“Doğrusu cennet nimeti beş yüz yıllık yerden gelir.”

ériştür-: Eriştirmek, ulaştırmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Takı ériştürgey **suwnı aǵzına** suw bérgende (İM 89b/6)

“Su verdiğinde suyu ağzına ulaştırarak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı ériřtürgey sén **bizni ĥacc kılmakķa** (İM 294b/7)

“Bizim hacca gitmemizi sağlayacaksın.”

Taķı ayıttı Ebū Yūsuf: bu Züfer kıvı-turur, ériřtürgey taʿzırni yétmiř beř kamçıĥa. (İM 414b/1)

“Ebu Yusuf da söyledi: Bu Züfer’(in) emridir, cezayı yetmiş beş kamçıya çıkaracak.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

ĥāyettine ériřtürgey istincā kılmak içinde (İM 146a/4)

“Temizlendiğinde hacet yerine eriştirecek.”

erit-: Eritmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ol nerse kim erir eritgil (BV 32a/2)

“O şey ki erir, erit.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **iski iç yağın** eritgey sen (BV 64a/13)

“Ve bayat iç yağın eriteceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **iç yağın** şem'a birle eritgey sen (BV 29a/3)

“Ve iç yağın bal mumuyla eriteceksin.”

taķı **anı** zeyit birle eritgey sen (BV 49b/15)

“Ve onu zeytin yağıyla eriteceksin.”

erüt-: Erit.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

altunı erütti (KE 11a/1)

“Altını eritti.”

erütti iç yağını (KE 93b/4)

“İç yağını eritti.”

erklen-: Bir işi sürdürmeye azimli olmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

erklendi nirseni (KE 6b/9)

“Bir şeye azmetti.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Takı erklengey ābdastnıñ işine kendü nefsi birle (İM 89a/8)

“Ve abdeste kendi isteğiyle başlayacak.”

erklendür-: Güçlendirmek, yetki sahibi yapmak.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

erklendürdi aña nirseni (KE 135a/9)

“Ona birini yetkilendirdi.”

ertele-: Ertelemek, sabaha bırakmak, erken başlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

erteledi (KE 32b/3)

“Erteledi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

erteledi anlarğa (KE 130a/5)

“Onlara ilettiler.”

ertelet-: Sabahlatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

erteletsün Tanrı seni hayr birle (KE 130a/6)

“Tanrı seni hayırla sabaha ulaştırsın.”

es-: Rüzgar esmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

katıg esti yel (KE 4a/1)

“Rüzgar sert esti.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

kaçan evvel kece olsa Ramazān ayında bir yel eser ‘arış altından (KF 261b/4)

“İlk gece olsa Ramazan ayında bir yel arş altından eser.”

esenleş-: Veda etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

esenleşkil (KM 46a/2)

“Veda et.”

esir-: Sarhoş olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Sen esirür (esürür) sen (EM 20a/2)

“Sen sarhoş olursun.”

esirke-: Esirgemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

esirkedi (TZ 13b/11)

“Esirgedi.”

esirkele-: Esirgemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

esirkeledi (TZ 13b/11)

“Esirgedi.”

eskir-: Eskimek.

[-] → (yalın h.) > /—/

eskirdi ton (KE 11b/1)

“Kıyafet eskidi.”

eskirt-: Eskitmek

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eskirtti yıl sarāynı (KE 59b/7)

“Zaman sarayı eskitti.”

esle-: Dikkate almak, dikkat etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eslemedim anı (KE 18b/3)

“Onu dikkate almadım.”

ésne-: Esnemek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

Takı esnemegey (İM 188a/1)

“Ve esnemeyecek.”

esri-: Sarhoş olmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

esridi (Kİ 4b/16)

“Sarhoş oldu.”

esrü-: Sarhoş olmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

esrüdi (KE 149a/1)

“Sarhoş oldu.”

éşit-: İşitmek, duymak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

mağat eşittik biz (İM 317b/4)

“Biz mutlaka işittik.”

ol şabr kıılmağan er eşitti (KE 71b/8)

“O sabretmeyen kişi işitti.”

[1] → **(belirtme h.)** > /+n/

kaçan kim eşittiler **éliniñ āvāzın**, onların namāzı bātıl boldı, néçüktür anıñ şūreti? (İM 493a/3)

“Başkasının sesini duyunca onların namazı batıl oldu. Bunun yöntemi nasıldır?”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

néteg kim eşitti Cebreʿıl **Ḳurʿān’ni** (İM 52a/5)

“Nitekim Cebraıl Kuran’ı işitti.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol nérse kim eşitti Muḥammed **Téḡri Teʿālā’dan** (İM 53a/7)

“Muhammed o şey(i) Tanrı Teala’dan işitti.”

éşitil-: İşitilmek, duyulmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taḳı ayıtta: tiledim anıḡ birle bir nérсени taḳı bir nérсени tilemedim **ḥükmd**e éşitilmes taḳı **özgede** (İM 389a/7)

“Onunla bir şeyi diledim veya bir şeyi dilemedim derse hükümde başka şey dinlenmez.”

éşitin-: İşitilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Taḳı ayıttı bir ançalar: ābdast bozulmas ançaḡa tegrü kim āvāzı éşitinmegey (İM 97b/6)

“Bazıları da söyledi: Sesi işitilinceye kadar abdest bozulmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

tebessümniḡ ḥaddi ol nérse-turur kim éşitinmegey **kendüsine** taḳı ḳatındaḳı kişige (İM 97b/7)

“Tebessümün sınırı şudur, kendisine ve yanındaki kişiye işitilmeyecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Taḳı tebessümniḡ ḥaddi ol nérse-turur kim éşitinmegey kendüsine taḳı **ḳatındaḳı kişige** (İM 97b/7)

“Tebessümün sınırı şudur, kendisine ve yanındaki kişiye işitilmeyecek.”

éřittür-: İşittirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Arķun okımaķnıñ éñ azı **kendüsine** éřittürgey. (İM 208a/3)

“Yavaş okumanın asgari ölçüsü kendisine işittirmektir.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ėatı okımaķnıñ éñ azı ol-turur kim **özge kişiye** éřittürgey. (İM 208a/2)

“Yüksek okumanın asgari ölçüsü ki başka kişiye işittirmektir.”

eştür-: Anlatmak, hikaye etmek, işittirmek.

[1] → (teklik III.ř.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

eştürdü **aña fılan nerseni** (KE 113a/8)

“Ona bir şeyi işittirdi.”

eşükle-: Kürelemek, kürekle hareket ettirmek.

[0] → (yalın hal) > /—/

eşükledi (KE 3a/8)

“Kürekle itti.”

ét-: Yapmak, etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ėaçan kim tapulsa satdım témek taķı şabül étdim témek, ikisine taķı satmaķ lāzım bolur.
(İM 475a/1)

“Ne zaman sattım ve kabul ettim denilirse o zaman ikisinin de satış yapması gerekir.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yā iki bayram tekbīrlerin terk étkey (İM 205a/1)

“Ya da iki bayram tekbirlerini terk edecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

def° étkey **ol hatunni** işāret birle (İM 186a/2)

“O kadını işaretle uzaklaştıracak.”

Kaçan kim müezzınler mǎng bérse evval mǎng bérse terk étkey kişiler **satmaķnı** taķı **satın almaķnı** taķı yüzlengeyler cum’a namāzına. (İM 230a/8)

“Müezzinler ezan okursa insanlar ticareti bırakacaklar ve Cuma namazına gidecekler.”

éw-: Acele etmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

éwdüñ **dünyānıñ lezzetlerini koymaķlık içinde** (İM 81b/4)

“Dünya mallarını biriktirirken acele ettin.”

éwdür-: Acele ettirmek.

[3] → (bulunma h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+nI/, /+A/

te’hır kılmaķı içinde éwdürgil anı maķa (İM 293b/2)

“Ve onu bana gönderirken acele et.”

éwlen-: Evlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

éwlenmegey mén yā talāk kılmaķay mén (İM 393a/6)

“Evlenmeyeceğim veya boşanmayacağım.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

maķat éwlengey **bir hatunni** nikāh-ı şaķıh birle (İM 405a/7)

“Mutlaka bir kadınla sahih nikah ile evlenecek.”

taķı ayıtısa ér éwlendüm **anı** tép hadd yok-turur anıñ öze (İM 408a/2)

“Erkek de onunla evlendim diye söylerse ona sınır yoktur.”

Bir kişi éwlendi **bir özge kiřiniñ kırnaķını** talāk kıldı anı künniñ evvalında (İM 489b/7)

“Bir başka kişinin cariyesiyle evlendi, sabah olmadan onu boşadı.”

bir qarı irge ayttılar niçün evlenmes-sen (GT 137b/11)

“Yaşlı bir adama sordular: niçin evlenmezsin?”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

rāstı sén éwlendiñ **ménim öze** (İM 393b/6)

“Doğrusu sen benim üstüme evlendin.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

andan soñra ol hatun éwlendi **érte vaķtında** (İM 497a/2)

“Ondan sonra o kadın tam vaktinde evlendi.”

éwlendür-: Evlendirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dürust velāyet birle éwlendürdi taķı nikāh dürust boldı, néçüktür anıñ sūreti? (İM 494a/6)

“Doğru velayetle evlendirdi ve nikah doğru oldu, bunun hükmü nedir?”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Bir kişi éwlendürdi **anasını?** (İM 494a/6)

“Bir kişi anasını evlendirdi.”

[2] → (teklik I.ř.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

éy Téñri éwlendürgil **maņa fülān hatunnı** tése (İM 179b/3)

“Ey Tanrı beni filan kadınla evlendir dese...”

eǵdi-: Yemiş toplamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu yazuk evdidi **meyveni** (KE 26a/3)

“Bu günah meyveyi topladı.”

evrül-: Evrilmek, çevrilmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

evruldiler **anı üze** (KE 159b/5)

“Onun üstüne çevrildiler.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

evrildi **nirsege** (KE 123b/3)

“Bir şeye çevrildi.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

evrildi horos **tavuk yöresinde** (KE 168b/7)

“Horoz tavuk diyarında değişti.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

evrildi **yerindin** (KE 154a/9)

“Yerinden çevrildi.”

evür-: Evirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

evürdi Tanrı **anı** (KE 92b/5)

“Tanrı onu çevirdi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yüz evürdi **andın** (KE 110b/8)

“Ondan yüz çevirdi.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

eṽürdi **anı andın** (KE 3b/8)

“Onu ondan çevirdi.”

eṽürdi **sözni ornındın** (KE 134a/4)

“Sözü yerinden çevirdi.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIIn/, /+A/

bu baytara atlıg kitābnı 'arab **tilindin türk tili öze** ewürgil (BV 2a/7)

“Bu Baytara adlı kitabı Arap dilinden Türk diline çevir.”

eydil-: Söylenmek, denilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Eydildi istincā degen ol tenahnuhdur, öksürmekdür.

“Söylendi, istinca denen o (şey) boğazı temizlemektir, öksürmektir.”

éyerle-: At vb. eyerlemek.

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Takı **namāz içinde atını** éyerlemegey. (İM 192a/6)

“Namazda atını eyerlemeyecek.”

eyle-: (I) Deriyi terbiye etmek. (II) Eylemek, yapmak, etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ḥaḳ(ī)ḳati ol-turur kim eylegey arıg nérse birle (İM 137a/1)

“Doğrusu temiz bir şey ile yapmaktır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

vaḥḥar éyle **anı** taḅga tégi (İM 10a/1)

“Onu sabaha kadar ertele.”

Ādam tērisi kaçan kim tüşse tırnak kadarınça suw içine **suwnı** murdar eyler (İM 136b/2)

“İnsan derisi suya tırnak kadar düşerse suyu murdar eder.”

kaçan yürinse **iki ilini** liff eyler ya'ni çolğaşturur biri birine (BV 16b/16)

“Ne zaman yürünse iki elini kapatır, yani birbirine birleştirir.”

eyil-: Eğilmek

[-] → (yalın h.) > /—/

Başını yukarı kaldırmasın, aşağı eyilmesün (KF 147b/4)

“Başını yukarı kaldırmayın, aşağı eğilmesin.”

eyit-: Söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra aña ‘arab tılınçe nüşşab ad birildi diyüp eytdiler (KN 9a/1)

“Ondan sonra ona Arap dilinde “Nüşşab” ad(ı) verildi diye söylediler.”

üç kurla eyitdi (KN 3b/4)

“Üç kere söyledi.”

eylen-: Durmak, dönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

dahı şerīat eylenür, yigirmi dürlüdür. (MS 45b/5)

“Şeriat da değişir, yirmi türdür.”

eyürle-: Eğlemek, oyalamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

eyürledi (BM 82b/6)

“Oyaladı.”

éz-: Erimek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ézdi (TZ 16b/3)

“Eridi.”

-F-

fermānla-: Emretmek, buyurmak.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

fermānladı āna (KE 110b/2)

“Ona emretti.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

fermānladı beg aṇa fulān işni (KE 136b/1)

“Bey ona bir iş(-) emretti.”

-G-

ğāfilsin-: Gafil sanmak, aymaz kabul etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ğāfilsindi (KE 160a/3)

“Gafil sandı.”

ğalbırila-: Kalburlamak, kalburla elemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ğalbırladı **toprağını** (KE 168a/4)

“Toprağıeledi.”

ğayrla-: Değiştirmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı Téñri ғазабы takı ғayrlamas **hālinden** (İM 44b/5)

“Tanrı gazabı da durumunu değiştirmez.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

қаған kim bizim içimizге ғазаб кирсе ғayrlar **bizni hālimizden** (İM 44b/4)

“Ne zaman içimize gazap gelirse hālimizi değiştirir.”

ğayrlan-: Değiştirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve eger artursa bir harf eger maʿnāsı ғayrlanmas, namāzı fāsıd bolmas. (İM 212a/8)

“Eğer bir harf artırırsa anlamı(nı) değiştirmez, namazı bozulmaz.”

-H-

habsle-: 1. Hapsetmek, hapse atmak. 2. Hareketsiz tutmak, bırakmamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

takı **atıñ-nı** takı **süñüñ-ni** habslegil (MG 30b/9)

“Atını ve süngünü bırakma.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

қаған bulardın biş arşūn mıqđarı yir ısrā kişseñ **atıñnı қатıғ қapмақдın** habslegil (MG 61a/1)

“Ne zaman bunlardan bir arşın miktarı yer ileri gidersen atını sert manevradan koru.”

ḥammāmla-: Sıcak suya girmek, banyo yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ḥammāmladı (KE 164b/4)

“Banyo yaptı.”

ḥelāllaş-: Helalleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ol ikisi ḥelāllaşķay eger baḥīllık kılışsalar (İM 456b/1)

“Eğer cimrileşirlerse o ikisi helalleşecek.”

ḥırāmla-: Siperlenerek, gizlenerek yürümek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ḥıramladı (KE 148a/3)

“Siper aldı.”

ḥilālle-: (I) Diş, kulak karıştırmak. (II) Parmakların arasını açmak, aralamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **ridāsını** tügmegey taķı ḥilāllemegey ḥilāl birle taķı çuvāldüz birle (İM 303a/2)

“Ve örtüsünü kancayla veya çuvaldızla düğmelemeyecek ve aralamayacak.”

ḥisāblen-: Hesaplanmak, sayılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ḥisāblenmes anıñ içinde işlegenniñ yalı taķı sığırnıñ nafaķası (İM 256b/1)

“Orada çalışanın ücreti ve sığırın nafaķası hesaplanmaz.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ol fi'iller birle kim **namāz içinde** uyuğan hâlde hisāblenmes (İM 169b/6)

“O hareketlerle namazda uyumuş sayılmaz.”

hōrla-: (I) Horlamak, uykuda burnundan ses çıkarmak. (II) Aşağılamak, küçük görmek. (III) Güçsüzleştirmek, zayıflatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

hōrladı uğığan (KE 12a/4)

“Uyuyan hōrladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı hōrlamağay **anlardan bir kimérseni** (İM 296b/8)

“Ve onlardan birini küçümsemeyecek.”

yā hōrladı **anı** (KE 44b/9)

“Veya aşağıladı onu.”

hürmetle-: Saygı göstermek, ikram etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

hürmetledi **Meryem’ni** anıñ birle (İM 46b/7)

“Meryem’e onunla hürmet etti.”

-I-

ı-: Göndermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ıdı (Kİ 3a/17)

“Gönderdi.”

ıbraḳ-: Değiştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ıbraḳtı (BM 66b/3)

“Değiştirdi.”

ıḏ-: Göndermek, ısmarlamak, terk etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tartıp ıḏtı yanı (KE 112b/4)

“Kemiği çekip gönderdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ıḏtı aṭnı kölükni otlaḡḳa (KE 30b/3)

“Atı, bineği otlağa bıraktı.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

ıḏtı aṇa yalavaçnı (KE 116a/2)

“Elçiyi ona gönderdi.”

ıḡla-: Ağlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ün birle ıḡladı ḥatun (KE 51a/9)

“Kadın hıçkırarak ağladı.”

ıḳṣa-: Kapı ve benzerinin açılıp kapanmasında ses çıkarmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ıḳṣadı (Kİ 5b/22)

“Ses çıktı.”

ılın-: Bir yana doğru eğilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ılındı (TZ 10a/13)

“Eğildi.”

ımızğan-: Uyuklamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu suçığan kölik ımızgandı (KE 36a/4)

“Bu sıçan uyukladı.”

ıman-: İnanmak, güvenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ımandı (KE 140b/3)

“İnandı.”

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

ımanğay biz **anıñ sözine** işi birle (İM 71b/7)

“Biz onun sözüne işiyle inanacağız.”

éy Téñri, biz yarī tiler miz sénden taķı yarlıķayu tiler miz sénden taķı **saña** inanur biz.
(İM 197b/1)

“Ey Tanrı biz senden yardım isteriz, senden af dileriz ve sana inanırız.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

men **bu sözge** inanmam hattā ma‘āyine körmeyinçe (GT 129b/11)

“Ben gözümle görmedikçe bu söze inanmam.”

Taķı imānnıñ haķıķatı oldur kim iķrār kılğay sén tiliñ birle taķı inanğay sén **köñliñ birle**
Téñri’nin birliğine taķı **melāyikelerge**, taķı **kitāblerge** taķı **resüllerge** taķı **ķıyāmet**
künine taķı **ķopmaķķa ölgenden sonra** (İM 27a/4)

“Ve imanın hakikâti odur ki dilinle ikrar edeceksin ve kalbinle Tanrı’nın birliğine, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, kıyamet gününe, öldükten sonra dirilmeye inanacaksın.”

ınçka-: İnlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra sowur buz kibi bolur taķı ozunur taķı ınçkar (BV 38a/3)

“Ondan sonra soğur, buz gibi olur, geçilir, inler.”

ınçkır-: Gagalamak, gaga vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ınçkırdı (KE 105b/2)

“Gagaladı.”

ınçkur-: Huçkırmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ınçkurdı (KE 54b/4)

“Hıçkırdı.”

ıngır-: Esnemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ıngırır (BM 42a/4)

“Esner.”

ıra-: Beşik veya ona benzer bir şeyi sallamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ıra (Kİ 4a/9)

“Salla.”

ırğa-: Beşik veya ona benzer bir şeyi sallamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ırğa (Kİ 4a/9)

“Salladı.”

ırı-: Gönülden uzaklaştırmak, gözden düşürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ırı (Kİ 4a/10)

“Uzaklaştır.”

ırla-: Şarkı söylemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ırladı (KE 10a/7)

“Şarkı söyledi.”

ırlat-: Şarkı söyletmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ırlattı anı (KE 142b/5)

“Onu söyletti.”

ısbarla-: Ismarlamak, emanet etmek, bırakmak.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

ısbırladı **aña nırseni** (KE 136a/6)

“Ona bir şey(-) ısbırladı.”

ısr-: Isırmak, dişlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ııırdı eşek (KE 10a/3)

“Eşek ııırdı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ııırdı **yığaını** katiğın yumşakın bilmek uçun (KE 43b/5)

“Sertliğini, yumuşaklığını anlamak için ağacı ııırdı.”

ısla-: Islatmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tağı **yiti sirke içinde** ıslağay sen (BV 29b/10)

“Ve yedi sirke(nin) içinde ıslatacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

tağı **anı iski çağır içinde** ıslağay sen (BV 40b/11)

“Ve onu eski şarab(in) içinde ıslatacaksın.”

ıslan-: Islanmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

andan sonra anı ol sirke birle kaynatğay sen kim incir **anıı içinde** ıılandı (BV 47b/11)

“Ondan sonra onu o sirkeyle kaynatacaksın ki incir onun içinde ııııııı.”

ısmarla-: Sipariş etmek, ısmarlamak.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

ısmarladı **anı** **tapa işni** (KE 18a/5)

“İşi onun tarafına ısmarladı.”

ıy-: (I) Koklamak, kokmak. (II) Göndermek, salıvermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol kün bir uzun boylı **ķamer** yüzli **kiyik** közli **ķırnaķ** birip ıydı (GT 70a/4)

“O gün uzun boylu, ay yüzlü, geyik gözlü bir carıye verip gönderdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aşağā ıydı **tonnı** (KE 42a/5)

“Kıyafeti aşağı indirdi.”

ıydı **anı** (KE 130a/5)

“Onu gönderdi.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

dürūd ıydı **peygāmbērķa** (KE 142b/3)

“Peygambere selam gönderdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ıydı **ayğırnı** **ķısraķķa** (KE 126a/5)

“Aygırnı kısrağa gönderdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

ıydı **ana nirseni** (KE 89b/9)

“Ona bir şey(-) gönderdi.”

ıyıs-: Karşılıklı göndermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bitig ıyıştılar (KE 158a/6)

“Yazıştılar.”

ıyla-: Koklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

ıyladı **köni** (KE 3a/5)

“Deriyi kokladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ıyladı **yağ tolkuḫnı** rubb birle (KE 45a/3)

“Yağ tulumunu meyveyle kokuttu.”

ıylan-: Durmakla kokmak, bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ıylandı et (KE 11a/7)

“Et bozuldu.”

-İ-

ĩ- (I) Acele etmek. (II) Cevheri fiil.

[-] → (yalın h.) > /—/

andın sonra üç kız arḫunluḫ birle tartḡıl tōrtünçide tutḡıl ĩmegil (MG 16b/1)

“Ondan sonra üç kez sakince tart dōrdüncede tut, acele etme.”

iç-: İçmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra yéḡey taḫı içkey. (İM 104a/8)

“Ondan sonra yiyecek ve içecek.”

tamam kıoysun yahşı içsün (BV 35a/8)

“Tam doldursun, iyice içsin.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kaçan kim **çaķır** içdi Hārūt taķı Mārūt (İM 30a/2)

“Ne zaman ki Harut ve Marut içki içti.”

kördi kim ħalāyık fulūs birip **su** içerler (GT 101b/9)

“Gördü ki insanlar su(yu) para verip içerler.”

ve eger kıulaķına uşak taş salsan anı bırakmas kıulaķından taķı **suw** içmes (BV 46a/5)

“Eğer kıulaķına küçük (bir) taş bağlarsan, kıulaķından onu düşürmez ve su içmez.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

susamış **ol şeker suvın** içmes (GT 48b/4)

“Susamış (kışi) o şeker suyunu içmez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tézekni bırakķay taķı **sütni** içkey (İM 113b/6)

“Dışkılayacak ve sütü içecek.”

içti **anı** öz ihtiyārı birle (İM 411a/1)

“Onu kendi iradesiyle içti.”

küzege ni kıoysan **anı** içkesen (GT 5a/3)

“Testiye ne koyarsan onu içersin.”

ol atķa suw içürmek tilesen yügen birle suw içürgil kim **suwnı** köp içmegey (BV 61b/2)

“O ata su içirmek istersen gem ile su içir ki suyu çok içmesin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Andan sonra içkey **Zemzem suwından** öre turup taķı bir anķasını tökkey yüzi öze taķı başı öze (İM 334b/4)

“Ondan sonra zemzem suyundan içecek ve ayaķa kalkıp birazını yüziüne ve başına dökecek.”

kim kim ant içse kim **Dicle'den** içmegey mén tép (İM 389b/1)

“Kim ki Dicle'den içmeyeceğim diye ant içse”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

ant içkey **bir işke kélesi vaḫtda** kim anı kılur mén tép yā kılmas mén tép. (İM 382a/5)

“Bir işe geleceği zaman onu yaparım veya yapmam diye söz verecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

ançaga tégrü kim töben yétip içkey **andan Ebü Ḥanīfe ḫatında**. (İM 389b/1)

“Ebu Hanife'(nin) görüşüne göre o zamana kadar altına yatıp ondan içecek.”

içhur-: Horlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

içhurur (BM 68a/3)

“Horlar.”

içil-: İçilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ant içilür anıḫ birle ʿadeten (İM 383a/7)

“Usulen onunla ant içilir.”

içir-: İçirmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taḫı **suw** içirgey (BV 3a/23)

“Ve su içirecek.”

[2] → (teklik III. ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

berābar-turur; kérekse akar suw birle içsün, kérekse **ağa yağmur suwı** içirsün (İM 255a/8)

“İster akar suyla içsin isterse ona yağmur suyu içirsin, aynıdır.”

içiş-: (I) Karşı koymak. (II) Biriyle birlikte içmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

içişti anıñ birle (KE 143a/6)

“Onunla karşılıklı içti.”

içlendür-: Hamile bırakmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

içlendürdi buğra **iğenni** (KE 109a/3)

“Boğa ineği hamile bıraktı.”

içür-: İçirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı rubu' batman zebib birle arışturup içürgey sen (BV 40b/8)

“Ve çeyrek batman kuru üzümle karıştırap içireceksen.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı aғar **sowuķ suw** içürgey sen (BV 44b/15)

“Ve ona soğuk su içireceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı aғar **fātır suwun** içürgey sen (BV 56b/13)

“Ve ona ılık suyunu içireceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anı** içürgey sen (BV 50b/18)

“Ve onu içireceksin.”

[2] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı **ol atķa** içürgey sen (BV 42b/11)

“Ve o ata içireceksin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol suwdan dāyim içürgil (BV 51a/9)

“O sudan her zaman içir.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

anı ol atķa içürgey sen (BV 37b/13)

“Onu o ata içireceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

anı yiti kūn öġ burnından içürgey sen (BV 53b/4)

“Onu yedi gün burnundan içireceksin.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

içürgey biz **anlargā** çok suw (İM 66a/8)

“Onlara çok su içireceġiz.”

ig-: Eğmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

benefşe **boynın** igdi (GT 3b/5)

“Menekşe boynunu eğdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

daġı ol baş-ları yok kim **kişi-ge baş** iggey-ler (GT 155b/1)

“Başları da yok ki kişiye baş eğsinler.”

ige-: Demir yontmak, eğelemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

igedi **temürni** igek birle (KE 30b/9)

“Demiri eğe ile eğeledi.”

igele-: Eğelemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Eger sinsa iğe birle igeleyeler (KT 211a/21)

“Eğer kırılırsa eğe ile eğelesinler.”

igil-: Eğilmek, meyletmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

igilür yaş ağaç niçük tileseñ kırnı igrı ağaç otsuz tüzelmes (GT 141a/1)

“Yaş ağaç eğilir, nasıl yaparsan (yap) eğri kuru ağaç ateşsiz düzelmez.”

buyuñnı tüz tutup tik olturmak hıç igilmegey (MG 11b/7)

“Boynunu düz tutup dik oturarak hiç eğilmeyecek.”

igle-: Hasta olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

özi igledi (KE 114a/3)

“Kendisi hastalandı.”

iglen-: Hastalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

igin iglendi (KE 70b/9)

“Hastalandı.”

iglet-: Hastalandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

igletti **anı** (KE 114a/3)

“Onu hastalandırdı.”

ik-: Ekin ekmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

dağı **tuğm-nı şüre yirge** ikti biri (GT 160b/9)

“Ve tohumu çorak yere ekti.”

ikile-: İki yapmak, ikinci kez yapmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ikiledi (6a/8)

“İkiledi.”

iksil-: Eksilmek, azalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ve-lîkin āb-ı rûy1 iksilür (GT 86b/10)

“Ancak kıymeti azalır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı **biraz vakıtda** iksilür (BV 48a/7)

“Kısa zamanda da azalır.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kurt ve kuş balık **andan** iksilmes (GT 22a/12)

“Kurt, kuş ve balık ondan eksilmez.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

melik-niñ qadir ü cāhından nime iksilmedi (GT 91a/13)

“Hükümdarın güç ve kudretinden bir şey eksilmedi.”

iksit-: Eksiltmek, azaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tigme qurla munuñ kibi iksitgil (MG 106a/5)

“Sürekli bunun gibi eksilt.”

iksüt-: Eksiltmek, azaltmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

īrādetin köp iksütti (GT 86b/6)

“İradesini çok azalttı.”

iktüle-: Besleyip büyütme.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

iktüledi **anı** (KE 130a/4)

“Onu büyüttü.”

il-: Asmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ildi (Kİ 6a/21)

“*Astı.*”

ildi (TZ 26a/7)

“*Astı.*”

ile-: Elemek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

tütün ilegey sen (BV 42b/19)

“*Tütün eleyeceksin.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anı töggey sen tağı ilegey sen (BV 39b/8)

“*Onu döveceksin ve eleyeceksin.*”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

tağı anı yinçke ylekge ilegey sen (BV 24b/10)

“*Ve onu ince elekle eleyeceksin.*”

ilen-: Öfkelenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ilendi (Kİ 6a/21)

“*Öfkelendi.*”

ileş-: Barışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ileşkil (KM 36a/9)

“*Barış.*”

ilet-: İletmek, götürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

iletti (KE 107b/5)

“İletti.”

[1] → (vasıta h.) > /+n/

küçün iletti (KE 7b/7)

“Güçle gönderdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

ol taʿrīf iletkay **ḳurbānlık**ı ʿArefe Tağı’na özi birle. (İM 369a/7)

“Kurbanlığı Arafat Dağına o şekilde kendisi ile gönderecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DI n/

iletti **anı** ilindin (KE 141a/6)

“Onu memleketinden gönderdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

ḥākimge iletti **anı** (KE 145b/2)

“Onu hakime gönderdi.”

ilin-: Yakalanmak, tutulmak, tutusak olmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

bir ḳamer yüzli üni özden ḥarīf nağme ḳılsa ḳılmasa ilnür (GT 61b/4)

“Bir ay yüzlü sesi kendinden güzel nağme yapsa; yapmazsa tutulur.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ilindi ıvık **tuzakḳa** (KE 64b/9)

“Geyik tuzağa yakalandı.”

ilitiş-: İlişmek, birbirine girmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ilitiştı (TZ 10b/7)

“İliştı.”

ilt-: İletmek, götürmek, ulaştırmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ayttı-lar hamr içip uruş itip kişi öltürüp turur imdi **kışaş itmege** iltürler (GT 88b/4)

“Şarap içip savaşıp insan öldürmüş dediler, şimdi kısasa götürürler.”

rûm-nıñ harîr kumaşların alıp **hindge** ilteyim (GT 92b/7)

“Rum’un ipek kumaşlarını alıp Hint’e götüreyim.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

dağı **daṣvini kâzi katına** iltürler (GT 33b/3)

“Davayı kadiya iletirler.”

diyârbekir ilinde bir ak saḡal-lı hoca **meni ivine** konak iltti (GT 268b/13)

“Diyarbakır’da ak sakallı bir hoca beni evinde misafir etti.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

sen niçün **küyegünni ol hakimge** iltmes-sen (GT 79b/5)

“Sen niçin damadını o hakime şikayet etmezsin.”

imgen-: Zahmet etmek, emek çekmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger ok yadın uzun bolsa rāmī imgenür (MG 99b/5)

“Eğer ok mesafesi uzun olursa okçu çok zorlanır.”

na’l vaḡtında yaḡrıtmasa ol at imgenür (BV 3b/1)

“Yürüyüş vaktinde dışarı çıkarmazsa o at zorlanır.”

imget-: (I) Emek verdirmek çalıştırmak. (II) Zahmete, sıkıntıya sokmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Bir nişān üzere **özünü** imgetgil (MG 99a/2)

“Bir işaret ile kendini çalıştır.”

aını katı imgetür (BV 25b/21)

“Atı çok çalıştırır.”

in-: (I) 1. İnmek. 2. Konaklamak. (II) Eğilmek. (III) Akmak, gelmek. (IV) Nazil olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

indi Téñri Te‘ālā sözi tamuğnıñ yéti éşigi bar. (İM 51a/7)

“Tanrı Teala sözü indi, cehennem yedi kapısı var.”

tigme bir nefes kim iner hayātka meded birür. (GT 2b/5)

“Her bir nefes ki iner, hayata katkı sağlar.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

rāstı rahmet inmes **bir kavm öze** anlar içinde şıla-i rahm késken kişi bolsa tép (İM 81b/4)

“Doğrusu onlar(ın) içinde şıla-i rahim kesen biri olursa o kavmin üstüne rahmet inmez.”

Bu kişiniñ burnı kanadı taķı kan indi burnınıñ **süğüne** (İM 492b/1)

“Bu kişinin burnu kanadı ve kan burnunun deliğine aktı.”

ol deva aşāğa **tamağına** ingey (BV 36a/6)

“O ilaç alt damağına akacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Andan sonra bir **menzilege** iner (İM 299a/4)

“Ondan sonra bir durağa gelir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kérekse **başdan** insün (İM 94a/3)

“Gerekirse tekrar insin.”

aķmaknıñ tefsiri kim ingey **yanarıñ başından** (İM 94b/3)

“Akmanın izahı, yaranın başından akacak.”

yaman **andan** iner (BV 36a/12)

“Ondan sert gelir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

havadin indi çağır kuş (KE 151a/5)

“Alaca kuş havadan indi.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

iner **Ka’be öze her bir kün içinde** yüz yigirmi rahmet (İM 289a/7)

“Kabe(nin) üstüne herbir gün yüz yirmi rahmet iner”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

oşmundan iner kişiler **uluğ ‘Aķabe’ğa** (İM 298b/3)

“İnsanlar büyük Akabe’ye buradan iner.”

incin-: İncinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Zahmet çeküb, incinir. (KH 92b/5)

“Zahmet çekip incinir.”

incit-: İncitmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

kim haķā kıldım **seni** inçittim (GT 36b/6)

“Hata ettim, seni incittim.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

incitmegey **dervişlerini** azuğsız ıktuğı üçün tağı kölüksüz ıktuğı üçün (İM 297a/1)

“Dervişleri azıksız ve bineksiz çıktıkları için incitmeyecek”

inde-: Çağırmak, seslenmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

indedi **anı** (KE 140a/2)

“Onu çağırđı.”

indeş-: Karşılıklı çağırarak.

[0] → (yalın h.) > /—/

indeştiler (KE 160a/6)

“(Birbirlerini) çağırđılar.”

indir-: İndirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Andan sonra indirdi **Tevrāt’ını** (İM 36a/7)

“Ondan sonra Tevrat’ı indirdi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

rāstı Téñri Te‘ālā indirdi **Mūsā’ğa** Tevrāt’dan burun kitāb indirdi (İM 36a/7)

“Doğrusu Tanrı Teala Musa’ya, Tevrat’tan önce kitap indirdi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kendüsinden mı indirdi (İM 52a/4)

“Kendisinden mı indirdi?”

Yā Téñri Te‘ālādan mı indirdi (İM 52a/5)

“Ya da Tanrı Teala’dan mı indirdi?”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

indirgil **ménim öze öküş hayrını** (İM 91a/2)

“Benim üstüme hayrını çok indir.”

indür-: (I) İndirmek. (II) Vurmak. (III) Başını eğmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ol nérse kim indürdi Téñri Te°ālā (İM 25b/7)

“O şey ki (onu) Tanrı Teala indirdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

indürdi **anı** (KE 113a/1)

“Onu indirdi.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Téñri indürdi **Muḥammed öze** (İM 60b/5)

“Tanrı Muhammed’(in) üstüne indirdi.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/

ol nérse kim indürdi **anı** Téñri Te°ālā (İM 25b/7)

“O şey ki onu Tanrı Teala indirdi.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

indürdi **anı** **ḥiṣārdın** (KE 163a/5)

“Onu kaleden indirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

indürdi Téñri Te°ālā **Adam Nebī’ge on ṣaḥīfe** taķı **Şit Nebī’ge élig ṣaḥīfe** taķı **İdrīs Nebī’ge otuz ṣaḥīfe** taķı **İbrāhīm Nebī’ge on ṣaḥīfe** (İM 36a/5)

“Tanrı Teala Adem Peygamber’e on sayfa, Şit Peygamber’e elli sayfa, İdris Peygamber’e otuz sayfa, İbrahim Peygamber’e on sayfa indirdi.”

dağı ol oğlan **igeç yağrınıma ağır kāmçı-lar** indürdi (GT 45a/3)

“Ve o oğlan kürek kemiğime sert kamçılar indirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

Bilgil rāstı barça nérse kim Ténri Te°ālā indürdi **nebiler öze** Adam Nebī'den Muḥammed Reülullāh'ğa tegrü **kitāblerden** (İM 36a/2)

“Bil, doğrusu Adem Peygamber'den Muhammed Resulullah'a kadar Tanrı Teala her şeyi peygamberler(in) üstüne kitaptan indirdi.”

indürül-: İndirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Qur°ān'niñ bir ançası indürildi ḥaḳīḳat birle ve bir ançası indürüldi mecāz birle tése (İM 52a/8)

“Kuran'ın bir kısmı hakikatla bir kısmı mecazla indirildi dese...”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

indürildi **Muḥammed öze** ḥaḳīḳat birle (İM 52a/7)

“Muhammed'(in) üstüne hakikatle indirildi.”

indürüş-: Karşılıklı indirmek, vuruşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

indürüştiler (KE 158a/9)

“Vuruştular.”

ine-: Hayvanların testislerini çıkarmak, burmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

inedi (Kİ 7b/9)

“Çıkardı.”

iḡre-: İnlemek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

iḡredi iḡen (KE 14b/9)

“Dişi deve inledi.”

ipren-: Tat almak, iyi olmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

iprenir (TZ 90b/13)

“Tat alır.”

iri-: Erimek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

taķı körseḡ ol kıyruk yaḡı iridi ol kıyruk yaḡını kıtırın birle ol tuyak açılḡan yirge tamzırḡıl (BV 34b/6)

“Kuyruk yaḡının eridiḡini görürsen o kuyruk yaḡını katranla tırnaḡ(ın) açıldıḡı yere damlat.”

irik-: (I) Toplamak, dolmak. (II) Alt üst olmak. (III) Bıkmak, usanmak, nefret etmek. (IV) İçi daralmak. (V) 1. (Hayvan) kuvvetli dinç olmak. 2. (Hayvan) korkup arkını yürümek.

[-] → **(yalın hal)** > /—/

velākin biz bu kitābda zıkr kılmaklıķ-nı kerīh kördük tā kitāp uzanmasun tip kişi irikmesin tip (MG 76a/9)

“Ancak biz kitapta zikretmeyi uygun görmedik ki kitap uzamasın, insan bıkmassın.”

[1] → **(ayrılma h.)** > /+DIn/

irikti **andın** (KE 81a/1)

“Ondan korktu.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı biraz vakıtda at turmak birle irikür (BV 20a/12)

“At durarak yakın zamanda kuvvetlenir.”

irin-: Erinmek, tembellik etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

irindi (TZ 9a/12)

“Erindi.”

iriş-: (I) Erişmek, ulaşmak. (II) Sonuca varmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu kün tilekim iriştı (GT 19a/6)

“Bugün dileğim gerçekleşti.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

anıñ hikmet-lerine ‘akıl irişmes (GT 47b/1)

“Onun hikmetlerine akıl ermez.”

irit-: Eritmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı ikinci kün rāsıh birle iç yağın iritgey sen (BV 57a/10)

“Ve ikinci gün rasih⁴⁷⁰ ile iç yağını eriteceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra şem’anı yağ birle iritgey sen (BV 51b/25)

⁴⁷⁰ Bir bitki adı.

“Ondan sonra bal mumunu yağla eriteceksin”

irk-: (I) İrmek. (II) Toplamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

irkti **suvnı** (KE 24a/6)

“Suyu topladı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

bu uluğ çanak ırkti **suvnı havz içinde** (KE 24a/8)

“Bu büyük çanak, suyu havuzda topladı.”

irkil-: Toplanılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

irkildi (Kİ 4a/18)

“Toplanıldı.”

isin-: Isınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tüşmegey ançağa tégrü kün isingey (İM 297a/4)

“Gün aydınlanıncaya kadar düşmeyecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

isindi **otka** (KE 149b/6)

“Ateşte ısındı.”

isit-: Isıtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

özin isitti ton birle (KE 161a/1)

“Kıyafetle kendisini ısıttı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra **zeytni** ısıt (BV 22b/17)

“Ondan sonra zeytin yağını ısıt.”

andan sonra **sarı yağnı** ısıtgey tağı iki kulağına koygay sen (BV 49b/6)

“Ondan sonra sarı yağı ısıtacak ve iki kulağına süreceksin.”

isitti **şorbanı** (KE 136b/7)

“Çorbayı ısıttı.”

isittir-: Isıttırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

isittirdi (Kİ 4b/19)

“Isittirdi.”

isrüt-: Sarhoş etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

gülistan ıyısı **meni** anıñ kibi isrüttü (GT 7b/13)

“Gülistan kokusu beni onun gibi sarhoş etti.”

iste-: İstemek, aramak, araştırmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Néteg kim **delil** istedi Aşhāb-ı Kehf éyeleri (İM 75b/2)

“Ancak Ashab-ı Kehf delil istedi.”

kāmil ir **ayb** istemes (GT 178a/13)

“Kamil kişi kusur bulmaz.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

istedi **anı** (KE 24b/7)

“Onu istedi.”

istedi **yitükni** (KE 31b/9)

“Zaiyatı istedi.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

vefā istemegil **bülbül-den** ay yār ki her bir gül öze yüz türlü sayrar (GT 133b/12)

“Bülbülden vefa isteme ey yar, her güle yüz türlü şakır.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ol iv işikinde isteme **hayr u şalāh** (GT 171a/8)

“O ev(in) kapısında hayır ve iyilik isteme.”

[3] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /Ø/, /+DAn/

yigit kim fîl tig bolsa qavî-ten **uruşda irlik andan** isteme sen (GT 149b/12)

“Yiğit kuvvet bakımından fil gibi olsa da kavgada ondan mertlik bekleme.”

isteştür-: Birbirini aramak, araştırmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

isteşdüirdi **andın** (KE 132b/9)

“Onu araştırdı.”

iş-: İçmek, çekmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kel **şeker** iş (EM 23a/6)

“Gel şeker iç.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

işti **yipni** (KE 8a/8)

“İpi çekti.”

işen-: Güvenmek, inanmak, tevekkül etmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

işenmegey **anlarğa** açmak birle (İM 185b/6)

“Onlara açarak güvenmeyecek.”

işit-: İşitmek, duymak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yā maḥdūm işitmediñ mi kim meşelde ayturlar dostlar ivin süpürgil dağı düşmen işikin
kağmağıl (GT 57a/6)

“Ya efendi işitmedin mi ki masalda anlatırlar dostalar(ın) evini süpür de düşman kapısını
çalma.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

rüstem-ge atası zāl bir kün ayttı kil işit **öğüt könisin** (GT 14a/7)

“Rüstem babası Zal bir gün dedi ki nasihat(ın) doğrusunu işit.”

iy zarīf-i cehān yegāne yigit ‘**alem ü perde-niñ kelāmın** işit (GT 77a/9)

“Ey cihan zarīf-i yegāne yiğit, bayrak ve perdenin sözünü işit.”

mühmel sözün oturup işitme dīnine ziyān iter (GT 108a/3)

“Boş sözü oturup dinleme, dinine zarar verir”

sen **anıñ sözün** işitme solğa kit (GT 164a/8)

“Sen onun sözünü duyma, sola git.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kördüm kim müteğayyir bolup **naşīhat-ni** garaž bilen işitür (GT 27a/4)

“Gördüm ki değişip nasihati gazezle işitir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

şeyh sa’dī aytur şeyh-dan işittim (GT 144a/9)

“şeyh Sadi şöyler, şeyh ’ten işittim.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

muhaqqık-larınıñ ağızından niçe nevbet işittim men (GT 66a/11)

“Muhakkiklerin ağızından birçok beste işittim.”

öz kabilemden bir mesel işittim (GT 134a/8)

“Kendi halkımdan bir masal dinledim.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

İşitti ol gürdan ʿazāb āvāzını (İM 37b/2)

“O mezardan azab sesini işitti.”

işitil-: Duyulmak, işitilmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

bulardın işitilmedi (MG 38a/4)

“Bunlardan duyulmadı.”

işle-: (I) İşlemek, yapmak, uğraşmak. (II) İmal etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

mén küç birle işler mén (İM 20b/1)

“Ben zorla yaparım.”

ol iş kim köñüller āzār kıılır sen anı işlemegil özgeler işlesin (GT 165b/7)

“Gönülleri azdıran o işi sen yapma başkaları yapsın.”

illā atınıñ gāyet sākin kıılıp tā tilegeniniñ kibi işlegey-sen (MG 44b/3)

“Öncelikle atını iyice sakinleştirip istediğin gibi (onunla) uğraşacaksın.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı munuñ kibi atnı tigme baytarga birmegil ki bilmeyin iş işlevey (BV 23a/11)

“Ve bunun gibi atı her baytara verme ki bilmeden iş yapar.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

hattā anıñ hılāfın işlevey (GT 164a/3)

“Hatta onun zıttını yapacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol nérse kim işlerler anı (İM 74a/7)

“O şeyi yaparlar.”

bir iş-ni kim öfke bilen işlevey kılıp hayf sonra ilin işlevey (GT 129b/13)

“Bir işi öfkeyle yapacak sonra hayıflanıp elini dişleyecek.”

ol iş kim köñüller āzār kılur sen anı işlemegil özgeler işlesin (GT 165b/7)

“Gönülleri azdıran o işi sen yapma başkaları yapsın.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

né işler mén mén ‘ilm meclisinde tése (İM 20a/1)

“İlim meclisinde ne yaparım ben dese...”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

taķı yemende üküş kılıçlar işlerler kim anlar-nıñ yanlarında üküş şabtlar bolur (MG 89a/3)

“Ve Yemen’de iyi kılıçlar yaparlar ki onların yanında iyi saplar(ı) olur.”

[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DA/, /+DIIn/

ol kılıçnı yemen ilinde selmānī timürdin yā serendībī timürdin işlerler (MG 86a/4)

“O kılıcı Yemen şehrinde selmani demirden ya da serendibi demirden yaparlar.”

işlen-: (I) İşlenmek, nakşedilmek. (II) İşlenmek, yapılmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol iski turur **kaysı vakt**da işlense işlensün (MG 85b/3)

“Ne zaman yapılırsa yapılsın o eskidir.”

işleş-: Eşleşmek, arkadaş olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

işleşti anıñ birle (KE 143a/6)

“Onunla eşleşti.”

işlet-: Uğraştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

işletkil (KM 37a/13)

“Uğraştır.”

iştir-: İçirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

şeker, leymu satın al **bizğa** iştir (EM 23a/10)

“Şeker, limon satın al, bize içir.”

iyir-: Eğirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

iyirdi (TZ 27a/13)

“Eğirdi.”

iyiske-: Koklamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

iyiskedi (TZ 21a/13)

“Kokladı.”

it-: (I) Telef etmek, öldürmek. (II) İtmek, iteklemek. (III) Yapmak, etmek, eylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bukün taṇda üçün köp iygölük it (GT 136a/5)

“Bugün şafakta bolca iyilik et.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

böyle şarf itti ‘ömrün ol serbāz (GT 46b/9)

“O yiğit ömrünü böyle harcadı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu ‘özüüm-ni qabül itkil dimes men (GT 50a/3)

“Bu özüümü kabul et, demem.”

bir melik bir şālih kim-ir-se-ge ayttı **bizni** hīç yād iter mi-sen (GT 57a/10)

“Bir hükümdar bir salih kişiye sordu: Bizi hiç hatırlar mısın?”

bu ma‘nīler-ni fehm it-gil (MG 19a/5)

“Bu manileri anla.”

eger süñüṇni yoḡaru baṭal-lasa sen **süñüṇni** ḡayb itgil (MG 66b/7)

“Eğer süngünü yukarı kaldırırsa sen süngünü gizle.”

fārisler munıḡ birle **ḡarīmlerini** ḡahr iterler (MG 17b/1)

“Biniciler bununla rakiplerini mahvederler.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

daḡı **ḡāyil-niḡ** ‘ac-zine ḡaml itmesinler dip bu ikki beyt bilen iḡtisār ittim (GT 87a/7)

“Ve söyleyenin acziyetine dayandırmasınlar diye bu iki beyitle özetledim.”

buyurdu kim **anıñ menziline** naql itti ler (GT 91a/9)

“Emretti ki onun yerine gönderdiler.”

mühmel sözün oturup işitme **dīnine** ziyān iter (GT 108a/3)

“Oturup boş sözü dinleme, dinine zarar verir.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

men **ol kil-ge** suvāl ittim ni-den bolur hoş rāyihāndan şükr hāşıl (GT 8a/4)

“Ben o kile sordum, neden hoş kokundan şükür gerekir?”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ittifāk tüşti kim **katımızdan** safar itti (GT 135b/8)

“Ayrılık düştü ki yanımızdan uzaklaştı.”

bu künden soñ **bu işden** tevbe itkil (GT 139a/1)

“Bu günden sonra bu işten tövbe et.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

nisbet itme derdim özge derdine (GT 126b/11)

“Derdimi senin derdine bağlama.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

hācet tileme hasīs irden **buğday** tama° itme **şüre yirden** (GT 86a/4)

“Cimri adamdan yardım dileme, çorak yerden buğday isteme.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı **ayaķlarını üzenüde** ihtiyāt itgil kim başgandın soñra tiprenmegey (MG 12b/8)

“Ve ayaklarını üzengüde sağlamlaştı ki bastıktan sonra titremesin.”

bes **munı bu yirde** fehm itgil (MG 20b/8)

“Bunu burada iyi anla.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

teğri ta'ālānıñ irādeti **bir kim-irse-ni saltanat tahtından** aşığa iter (GT 175a/10)

“Tanrı Teala’nın iradesi, bir kişiyi saltanat tahtından aşığı iter.”

tağı **iki ilini** baş itgey bir **kezden** (BV 12a/8)

“Ve iki elini bir kerede rahatlatacak.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

nāverd-te solığa devr itgey-sen (MG 15a/3)

“Meydanda soluna döneceksin”

iv-: Acele etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ivdi (KE 13b/2)

“Acele etti.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

ivdiler **ağa** (KE 147b/7)

“Onun için acele ettiler.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ivdi **yörimek içinde** (KE 150b/6)

“Yürürken acele etti.”

ivdür-: Acele ettirmek.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

ivdürdi **anı fulān işdin** (KE 116a/5)

“Fılanı bir iş için acele ettirdi.”

ivin-: Acele etmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ivindi iş içinde (KE 113a/8)

“İşte acele etti.”

ivlen-: Evlenmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

yitmiş yaşar bir karı ır kız oğlan ivlendi (GT 133a/7)

“Yetmiş yaşında yaşlı adam, kız (ile) evlendi.”

iy-: (I) Göndermek, yollamak. (II) Eğirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı iymegey. (İM 426a/4)

“Ve yollamayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

koyunñ kıymetin iygey andan satın almak üçün (363a/5)

“Ondan satın almak için koyunun değerini gönderecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ol nérse kim hediye iyer harbî kâfirler imāmğa (İM 437b/2)

“O şey(i) gerçek kâfirler imama hediye (olarak) gönderir.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+GA/

né hediye iyelim anlarğa (İM 38a/3)

“Onlara ne(yi) hediye edelim?”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

anlarğa yarağ étip iymegey taķı atlarını (İM 426a/4)

“Onlara atları da hazırlatıp göndermeyecek.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

tağı iygeyler **anlar öze suwlar** (İM 425a/3)

“Ve onlar(in) üstüne sular(ı) gönderecekler.”

iyerle-: Eyerlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı **anı** ilek birle iyerler (BV 66b/5)

“Ve onu ip ile eyerler.”

iyerlet-: Eyerletmek.

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

atnın āletindin pes **atınnı** iyerletgil (MG 9a/6)

“Sonra atın malzemesiyle atını eyerlet.”

iyle-: Deriyi terbiye etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

iyledi (KE 42a/5)

“Terbiye etti.”

iz-: (I) Ezmek. (II) Erimek, eritmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tağı biraz suw birle izgey sen (BV 58b/4)

“Ve biraz suyla eriteceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anı izgey sen iski çağır birle (BV 46a/12)

“Onu eski şarapla eriteceksin”

bu devalarını dört batman suw birle izgey (BV 51b/24)

“Bu ilaçları dört batman su ile eriteceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

tağı balını suwka izgil yiter kadarınça (BV 59a/16)

“Ve balı yeteri kadar suda erit.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

tyimin tamām yiyemes arpanı ağzında izer yutabilmes (BV 16b/20)

“Yemini tam yiyemez, arpayı ağzında ezer, yutamaz.”

anı suw içinde izgey sen (BV 50b/20)

“Onu suda eriteceksin.”

iz-: Göndermek, yollamak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Nebī ayıttı: **du**ᵉā iziñ (İM 38a/3)

“Peygamber söyledi: dua gönderin.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

hediye iziñ **ölügleriñizge** hediyeler birle (İM 38a/2)

“Ölülerinize hediyelerle hediye gönderin.”

izde-: (I) İstemek, aramak, araştırmak. (II) Denemek, uğraşmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol ʿazīz ayttı alar sudan kilīmi-ni çiker bu cemāʿat tutmağ izder kanda kim bir ġarğa bar (GT 76a/8)

“O aziz söyledi: Onlar sudan kilimi çeker, bu cemaat nerede bir ıslanmış var tutmak ister.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

nāz anā kılğıl ki **seni** izdegey (GT 118b/11)

“Ona naz et ki seni istesin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

‘ābidler **ṭā‘at cezāsın** dāğı tācirler **bızā‘at bahāsın** izderler (GT 49b/10)

“Köleler hizmet(in) karşılığını, tüccarlar da malın değerini isterler.”

illā ol sinüñ üzere **zafer bulmağın** izder (MG 36a/5)

“İlla o mezar için zafere ulaşmak ister.”

taķı **anıñ sağın** izdegil (MG 52b/4)

“Ve onun sağlığını iste.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tañ bile sultān **ķırnaķ-nı** izdedi (GT 48a/2)

“Sultan tan vaktinde cariyeyi istedi.”

bir zāhidni sultān izdedi (GT 58b/6)

“Sultan bir zahidi istedi.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

dağı da‘vīni kāzī kıtına iltürler **dādın sultāndan** izderler (GT 33b/3)

“Ve davayı kadiya götürürler sultandan adaleti isterler.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ḥalvet-de şulḥ izderler (GT 127b/5)

“Tenhada barış isterler.”

izil-: Ezilmek.

[-] → (yalın h.) > /-/

taķı bişürgey sen kim iti izilgey (BV 62b/10)

“Ve pişireceksin ki eti ezilsin.”

izle-: İrdelemek, istemek, araştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Mağat izledi ol Cenāb (İM 2a/2)

“O Cenab mutlaka istedi.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

éli **haṭṭın** izlediler kim anlarğa zekāt bérmeğ üçün (İM 258b/7)

“Onlara zekat vermek için ölçüsünü istediler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Téğri’nin rızasını izleñiz (İM 39a7)

“Tanrı’nın rızasını isteyiniz.”

izlegeyler **yañı aynı** yigirmi tokuzunçı kün Şaʿbān’dan. (İM 268b/7)

“Şaban’ın yirmi dokuzuncu gün(ü) yeni ayı araştıracaklar.”

rāstı anıñ éyesi izlemegey **anı** andan soñra (İM 443b/2)

“Doğrusu onun sahibi artık onu istemeyecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Eger anıñ yoldaşı birle suw bolsa izlegey **andan** teyemmüm kılmasdan burun (İM 120b/5)

“Eğer onun yoldaşında su olursa teyemmüm almadan önce ondan isteyecek.”

taķı ʿāciz bolsa ābdast almağdan yārī izlegey **özge kişiden** ançağa tégrü kim ābdast aldurğay añar (İM 131a/2)

“Ve abdest almaktan aciz olursa bir başkasından ona abdest aldırması için yardım isteyecek.”

taķı kudret izler mén **sénden** séniñ kudretiñ birle (İM 293a/7)

“Ve senden senin kudretin ile kudret isterim.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

taķı izlegey **yolda bir yoldaş** (İM 294a/2)

“Ve yolda bir yoldaş arayacak.”

-K-

ķabar-: (I) Kabarmak. (II) Koparmak, kesmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķabardı elgi (KE 42b/9)

“Eli kabardı.”

ķaç-: Kaçmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

‘amru ibnü leys ķullarından bir ķul ķaçtı (GT 34a/8)

“Amr ibn Leys’(in) kölelerinden bir köle kaçtı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

oğlı ĥamr içip uruş itip ķişi öltürüp **seherden** ķaçtı (GT 145b/9)

“Oğlı Hamr, içip kavga edip adam öldürüp seher vaktinde kaçtı.”

ammā biraz kısrak ķim bar toğurur taķı **balasından** ķaçar (BV 14a/13)

“Ancak bazı kısraklar var ki doğurur ve yavrusundan uzaklaşır.”

[1] → (ayrılma h.) > /+Dİn/

taķı bir uçı licām-nıñ ĥalaķasına baēlı bolēay tā atıñ tüşgende **sindin** ķaçmaēay (MG 57a/3)

“Bir ucu da gemin halkasına baēlı olacak, atın düşünce senden kaçmayacak.”

ķaçtı ĥoros **uruşdın** (KE 169b/9)

“Horoz dövüşten kaçtı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kaçınız Téñri'ge (İM 81b/3)

“Tanrı'ya sığınınız.”

kaçur-: Kaçırarak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçurdu anı (KE 162a/6)

“Onu kaçırdı.”

kada-: Çivilemek, mıhlamak.

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

temür mih kadadı işikge (KE 33b/2)

“Kapıya demir mih çiviledi.”

kaderlen-: Belirlenmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

kaderlenmiş Ādam oğluna (İM 13b/1)

“İnsanoğluna yazılmış.”

kağgurt-: Üzülmesine, kederlenmesine sebep olmak.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

bu iş kağgurtur mini (KE 44a/1)

“Bu iş beni kederlendirir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kağgurttı anı iş (KE 29a/7)

“İş onu düşündürdü.”

kağ-: (I) Bir kişiyi jurnal etmek. (II) Vurmak, kapıya çalmak. (III) Kakmak, dürtmek. (IV) Öfkelenmek, kızmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yā maḥdūm iṣitmediḡ mi kim meşelde ayturlar dostlar ivin süpürgil dağı **düşmen işikin** kağmağıl (GT 57a/6)

“Ey efendi duymadın mı ki masalda anlatırlar, dost(un) evini süpür de düşman(ın) kapısını çalma.”

kağı-: (I) Vurmak, kapıyı çalmak. (II) Öfkelenmek, kızmak. (III) Elem vermek, acı vermek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kağıdı er (KE 31a/7)

“Adam öfkeleni.”

kağın-: Öfkelenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kağın (EK 82a/5)

“Öfkelen.”

kağır-: Tükürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kağırdı (TZ 9a/12)

“Tükürdü.”

kaqla-: (I) Kurutmak. (II) Eti parçalamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaqladı etni (KE 134b/6)

“Eti parçaladı.”

kaqşı-: Kokmak, bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaqsıdı (TZ 18a/13)

“Koktu.”

kaqsır-: Kansırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaqsırdı (TZ 9a/11)

“Kansırdı.”

kal-: (I) Kalmak, durmak. (II) Artmak. (III) Terketmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağı dīvān arası üç arşun qalgay (İM 290a/3)

“Ve divan(ın) arası üç arşın olacak.”

‘āciz qaldılar bir faqir kilip bularnıñ müşkilin hāl itip ayttı (GT 10a/2)

“Aciz kaldılar, bir fakir gelip bunların derdini anlayıp konuştu.”

hīç kimersege bildirmegey tā mestūr qalgay ve’s-selām (MG 76a/7)

“Kimseye anlatmayacak, gizli kalacak vesselam.”

öziniñ atı kıyāmat künine tigin baki qalsun (BV 2a/11)

“Kendisinin adı kıyamet gününe dek baki kalsın.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Ayıtıl: bir cünüb kişi-turur yüwündi taķı ƙaldı **tini öze** ƙurı yér, aƙar suw tégmedi (İM487b/1)

“Söyle: Bir cünüp ƙiři, yıƙandı ve bedeninde kuru yer kaldı; oraya su değmedi.”

toğrı sözlerine i’timād ƙalmadı (GT 174b/5)

“Doğru sözlerine itimat etmedi.”

[1] → (teklik II.ř.z. yönelme h.ç.) > /+A/

sağa bu iş-din özge iş ƙalmadı (Mg 40b/2)

“Sana bu işten başka iş kalmadı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

mağat anların ęacc **ƙazāęa** ƙaldı (İM 322b/4)

“Mutlaka onların hacc(ı) kazaya kaldı.”

o ƙadar mühmelāt-dan sözledi kim dağı **sözlemeğe** mecāli ƙalmadı (GT 92b/11)

“O kadar gereksiz konuştu ki konuşmaya mecali kalmadı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

İhtilāf ƙaldılar ol söz birle **kāfir bolmağ içinde** (İM 9b/4)

“O söz ile kāfir olunmasında ayrıştılar.”

ƙalmas **anığ dīvānında** ‘amaldan hiç nerse (İM 16a/6)

“Onun divanında amelden bir şey kalmaz.”

oşbu kāfirlik ƙalmadı **İslām zamānında** tése kāfir bolur. (İM 21a/3)

“İslam döneminde kāfirlik kalmadı derse kāfir olur.”

Bir ƙiři yüwündi taķı **tişleri arasında** aş ƙaldı (İM 103a/1)

“Bir ƙiři temizlendi fakat dişleri(nin) arasında yemek kaldı.”

ęaflet uyęusunda eyle ƙalıp-tururlar (GT 53a/12)

“Gağlet uykusunda öylece kalmışlar.”

kalmadı **yirde** cānver kim anıñ çıķmağay kök-ke āh u efgānı (GT 87a/3)

“Dünyada ahı ve figanı göğē çıķmayan canlı kalmadı.”

ol meşēş **halka içinde** kalğay (BV 18a/7)

“O şış halka(nın) içinde kalacak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

nérse kim kaldı **namāzdan** taķı **haccden** taķı **oruçdan** taķı **zekātdan** (İM 16a/5)

“Bir şey ki namazdan, hacdan, oruçtan ve zekattan kaldı.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

kim **atıñ** kalğay **cehānda** cāvidān (GT 30b/10)

“Ki cihanda adın ebedi kalacak.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

Oşbu kişi murdār yēdi taķı kaldı **itden tişi arasında** (İM 492b/4)

“Bu kişi murdar yedi ve etten dişi(nin) arasında kaldı.”

[3] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+DA/, /Ø/

bu cehān kim **alardan yir yüzinde** kalmadı **zerre nişān** (GT 10a/6)

“Bu cihan ki onlardan yer yüzünde zerre işaret kalmadı.”

kalburla-: Kalburdan geçirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kalburladı (TZ 27a/8)

“Kalburdan geçirdi.”

kaldır-: Kaldırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaldırdı (TZ 17b/2)

“Kaldırdı.”

kalğı-: Sıçramak, fırlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kalğığıl (KM 46a/8)

“Sıçra.”

kalık-: Havalanmak, uçmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kalıkdı balık (KE 59b/6)

“Balık havalandı.”

kalıtış-: Çarpışmak, tokuşmak, vuruşmak.

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

kalıtıştı maṇa fulān nerse (KE 9b/4)

“Bir şey bana çarptı.”

kamaş-: Gözleri kamaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ol, bir hāl birle bolḡay kim közler kamaşmaḡay (İM 148b/5)

“Öyle bir hâlde olacak ki gözler kamaşacak.”

barça kişiniḡ ekşi yise tişi kamaşır (GT 177b/9)

“Kim ekşi yerse dişi kamaşır.”

kamçıla-: Kamçılama, kamçıyla dövmek, sürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

atın yahşı bolsa taķı ķamķı-lağıl (MG 62a/8)

“Atın iyi olsa da ķamķıla.”

ķamla-: Doktorluk yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķamladı (Kİ 25a/17)

“Doktorluk yaptı.”

ķamlar (BM 58b/4)

“Doktorluk yapar.”

ķan-: Doymak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķandı (KE 87b/4)

“Doydu.”

ķana-: Kanamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķaçan kim ol at yörise taķı imğense ol yirge tiger taķı ķan çıkar ķanar (BV 32a/15)

“O at yürüyünce ve hareketlenince o, yere değer ve kan çıkar, kanar.”

dāyım burnı ķanar (İM 132a/6)

“Burnu sürekli kanar.”

ķanat-: Kanatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı dāyım tini birle oynar ķanatır (BV 55b/2)

“Ve sūrekli vūcuduyla oynar, kanatır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bilgil kim aķ-nı ilet-siz ķanatmas (MG 16b/7)

“Bil ki atı, acısız kanatmaz.”

ķandır-: “Suya” kandırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķandırdı (TZ 17b/9)

“Kandırdı.”

ķandur-: (I) Doyurmak, kandırmak. (II) Kandırmak, inandırmak.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

ķandurdu anı suıdın (KE 128a/9)

“Onu suya doyurdu.”

ķap-: Kapmak, almak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķaptı anı (KE 46b/6)

“Onu aldı.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

ķaptı andın nirseni (KE 145a/1)

“Ondan bir şeyi aldı.”

[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DA/, /+DIn/

sen anı aķ üstinde iyerdin ķapar-sen (MG 39a/1)

“*Sen onu at üstünde eyerden tutacaksın.*”

ķapa-: Kapamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķapadı **ķapuġnı** (KE 108b/7)

“*Kapıyı kapattı.*”

ķapsa-: Kapsamak, içine almak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı oşbu söz ķapsar helāk bolsun (İM 421b/8)

“*Helak olsun, bu söz yeter.*”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

éy Téņri, ķapsaġıl **méni** rahmetiņ birle (İM 91a/2)

“*Ey Tanrı, rahmetini benden esirgeme.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķapsadı **anlarnı** edgölük (KE 42a/8)

“*Onları iyilik sardı.*”

ķar-: (I) Karıştırmak. (II) Bitirmek, sona erdirmek. (III) Suyu batmak, dalmak. (IV) Boğazı tıkanmak. (V) İhtiyarlamak, yaşlanmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ķardı **anı yıparġa** (KE 130b/1)

“*Onu miske karıştırdı.*”

ķarar-: Kararmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

tağı **közlere** kararur (BV 41b/2)

“*Ve gözleri kararır.*”

kararur-: Kararmak, karanlıklaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kararurdı tün (KE 168b/3)

“*Gece karardı.*”

karar-: Kararmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan toğurmağça yakın bolsa emçekleri kararur (BV 13b/18)

“*Doğurmaya yaklaşıncı memeleri kararır.*”

karğa-: Lanetlemek, beddua etmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

karğadı aña (KE 59a/3)

“*Ona beddua etti.*”

karı-: (I) Yaşlanmak, ihtiyarlamak. (II) Karışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

karıdı bu karı (KE 19a/1)

“*Bu ihtiyar yaşlandı.*”

karış-: (I) 1. Karışmak. 2. Karılmak, katılmak. (II) Karşılaşmak. (III) Karşı koymak, savunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı karışdı anıñ malı emānet koyğan kişiniñ mālı birle (İM 494a/5)

“Ve onun malı emanet bırakanın malıyla karıştı.”

kim işlenür vaķtda timiri üzere salırlar yahşı karışgāy (MG 88a/8)

“Yapıldığı zaman demiri üstüne koyarlar ki iyi karışsın.”

karıştı anıñ birle (KE 145a/7)

“Onunla karıştı.”

karışlad-: Karışlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

karışladdı (BM 51a/8)

“Karışladı.”

karıştur-: Karıştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı sığır yağı birle karışturğay (BV 18a/25)

“Ve sığır yağıyla karıştıracaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

barçasın karışturğay sen taķı bişürgey sen (BV 28b/22)

“Hepsini karıştıracaksın ve pişireceksin”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı bir kezden kōyğan kibi bolğay hiç ayaklarını karışturmağay (BV 12a/10)

“Ve bir bez koymuş gibi olacak, ayaklarını hiç karıştırmayacak.”

anı şarāb birle qarıştırgay sen (BV 59a/22)

“Onu şarapla qarıştırıcaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı **anı çağır sirkesine** qarıştırgay sen (BV 46a/20)

“Ve onu şarap sirkesine katacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **anı dört batman iski çağırğa** qarıştırgay sen (BV 46a/18)

“Ve onu dört batman eski şaraba katacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

taķı **anıñ barçasın ol kırba içinde** qarıştırgay (BV 19a/2)

“Ve onun hepsini o kaptı qarıştırıcak.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

andan sonra **ol fâtır suwına buğday unı** taķı **naṭrūn** qarıştırgay sen (BV 56b/14)

“Ondan sonra o ılık suya buğday unu ve sodyum bikarbonat qarıştırıcaksın.”

ķarıt-: Kocatmak, yaşlandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķarıttı **anı** Tańrı (KE 136b/4)

“Tanrı onu yaşlandırdı.”

ķarma-: Bir şeyin ne olduğunu bilmek için araştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķarmadı (TZ 12a/13)

“Araştırdı.”

ķarmala-: Kaybolan bir Şeyi bulmak iķin aramak, dokunmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķarmaladı (TZ 12a/13)

“Aradı.”

ķarmaladı (Kİ 23a/21)

“Aradı.”

ķarŕul-: Yan yana gelmek, bir araya gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger bular hāzık ve ŕātır bolsalar hīķ birge ķarŕulmağaylar (MG 60a/8)

“Eğer bunlar usta olurlarsa, asla bir araya gelmeyecekler.”

ķarŕulaŕ-: Karŕılaŕmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

birisi **birisine** ķarŕulaŕdı (KT 143/6)

“Birbiriyle karŕılaŕtı.”

ķaruŕtur-: Karıŕtırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

andan sonra **ikisin** ķaruŕturğaysın (BV 18a/3)

“Ondan sonra ikisini karıŕtıracaksın.”

ķaŕ-: Kaķmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaŕma (EM 20a/4)

“Kaçma.”

kaştı (Kİ 24a/21)

“Kaçtı.”

kaşı-: (I) Kaşımak. (II) Atı kaşağı ile temizlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra **anı** ürgeyü ürgeyü kaşığay sen (BV 61a/15)

“Ondan sonra onu üfleyerek kaşıyacaksın.”

taķı **anıñ karnını** kaşığay sen (BV 61b/15)

“Ve onun karnını kaşıyacaksın.”

kaşıdı **kölikni** kaşıguç birle (KE 47a/1)

“Atı kaşağı ile kaşıdı.”

taķı saklangıl kim ol at ağzı birle **ol yirni** kaşımasun (BV 22a/1)

“Ve saklan ki o at ağzıyla orayı kaşımasın”

kaşla-: Haşlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaşladı (Kİ 24a/16)

“Haşladı.”

kat-: (I) 1. İlave etmek, katmak. 2. Karmak, katmak. (II) Katılaşmak, katı olmak. (III) Tıkamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

mén bézer mén ol nêrseden kim ortak қатарлар. (İM 75b/4)

“Ben korkarım ki ortak koşarlar.”

anın  al emeti ol turur kim ol atnı tını  atar ta ı i i tutulur (BV 61b/4)

“Onun işareti odur ki o atın derisi katılaşır ve i i tutulur.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > / /

ta ı anı  adarın a anar  ar b  at ay sen (BV 53b/7)

“Ve onun kadar ona şarap ekleyeceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

 attı yipni (KE 116b/5)

“ pi ekledi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ortak  atma ay T  ri’ge ( M 86a/6)

“Tanrı ’ya ortak koşmayacak.”

 atıl-: Katılmak, karışmak.

[-] → (yaln h.) > / /

 atıldı (TZ 6b/13)

“Katıldı.”

 atılan-: Katıla mak.

[-] → (yaln h.) > / /

 atılandı (K  22b/23)

“Katıla tı.”

 atı lan-:  abalamak, gayret etmek,  atlanmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

 atı landı i  içinde (KE 12a/4)

“İşte gayret etti.”

katış-: Katışmak, karışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

katıştı iki nirse (KE 156b/8)

“İki şey karıştı.”

katıştur-: Katıştırmak, karıştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

katışturdu **anı** (KE 144a/7)

“Onu karıştırdı.”

katışturdu **çaķırını** (KE 168b/5)

“İçkiyi karıştırdı.”

katlan-: Sabır ve tahammül etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

katlandılar (KE 147a/9)

“Sabrettiler.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

katlandı **iş içinde** (KE 1118b/4)

“İşte sebat etti.”

katır-: Geri döndürmek, boşaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

katırur (BM 29b/4)

“Döndürür.”

ķavla-: Yılan için kabuğundan çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķavladı (Kİ 25b/3)

“(Kabüğundan) çıktı.”

ķavur-: Et kavurmak, kızartmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķavurdu buğdaynı ķap birle (KE 25b/4)

“Buğdayı çanakla kavurdu.”

ķavza-: Bir şeyi ihtiva etmek, toplamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķavzadı (Kİ 25b/10)

“Topladı.”

ķaydur-: Çevirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ve eger tileseñ kim ol intişārnı ot birle ķaydurgay sen (BV 21a/4)

“Eğer istersen o yarayı otla sararsın.”

ķayır-: (I) Kayırmak, önem vermek. (II) Zararı olmak. (III) Kaygılanmak, endişe etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ol nérse kim küç bolsa anı kétermek ol ķayırmas (İM 135b/1)

“O şeyi götürmek zor olsa da önem vermez.”

mundın takı artuğ bolsa kayırmas (MG 115a/7)

“Bundan da fazla olursa zararı olmaz.”

eger katıransız takı balsız köydürse kayırmas (BV 20a/6)

“Eğer katransız ve balsız yakarsa zararı olmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kayırmas **cünüb kişige** (İM 103b/6)

“Cenabet kişiye zararı olmaz.”

kayış-: (I) Güneş batmak. (II) Birbirine acımak.

[1] → (yalın h.) > /—/

küneş kayışmadı kurbân kün [küni] (İM 327a/4)

“Güneş kurban günü batmadı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

râstı Ténri Teâlâ kayışmadı **yaratmağdan halklarını** (İM 49b/8)

“Doğrusu Tanrı insanları yaratmaktan vazgeçmedi.”

kayıt-: Dönmek, geri dönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

andan sonra kërü kayıtdı (İM 102a/7)

“Ondan sonra geri döndü.”

eger yumşak bolsa kaytır kılıcın çapar yiri (MG 92a/9)

“Eğer yumuşak olursa kılıcın keskin tarafı döner.”

niçe kez kim şişi kayıtgay takı ili yinçkergey (BV 21a/23)

“Birkaç kez tekrar şişer ve eli incelir.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yañıldın **ka'be-niñ yolın** yana qayt bu türkistān yolu-dur kiter-sen (GT 52b/7)

“Yanıldın, yine Kabe’nin yoluna dön,, gidersen bu Türkistan yoludur.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

rāstı her nérse qayıtur **yérine** naşş birle (İM 259a/8)

“Doğrusu her şeyyerine nas ile döner.”

Andan sonra qayıtgay hasret birle yığlayu yığlayu **Ḥazret-i Nebī’niñ firākına**. (İM 381a/6)

“Ondan sonra hasretle ağlaya ağlaya Hazreti Peygamber’in hüznünden yanacak.”

Ve eger Müsülmān bolsa qayıtur **burunķı ḥāline**. (İM 438a/5)

“Eğer Müslümanse önceki durumuna döner.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

anıñ üçün kim qayıtdı **bizge** yañı āmān birle (İM 253a/2)

“Onun için ki yeniden af dileyerek bize döner.”

ançağa tégrü kim beşinciye tursa qayıtgay **olturmaķķa** (İM 206b/5)

“O zamana kadar beşinciye durursa, tekrar oturacak.”

ḥatun qayıtdı **İslām’ğa** ḥelāl boldı añar (İM 490a/4)

“Kadın İslam’a döndü, ona helal oldu.”

andın sonra **ta’līm-ge** qayıtgıl (MG 15a/7)

“Ondan sonra talime dön.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ol yérden ʿIsī qayıttı (İM 37b/3)

“İsa oradan döndü.”

Müsülmān boldılar qayıttılar **kāfirlikden** (İM 70b/7)

“Müslüman oldular, kāfirlikten döndüler.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kayıttı **andın** (KE 8b/7)

“Ondan döndü.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

taşı **añıñ anıñ üzere** kayıtgay (MG 30a/9)

“Ve atını onun üstüne döndürecek.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

andın sonra **sol yanıña** kayıtgıl **devr içinde** arkunluk birle (MG 14a/1)

“Ondan sonra dönerken yavaşça sol tarafına dön.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

Kaçan kim çıksa tavāf-ı ziyāretten qurbān küni kayıtgay **Mekke’den Minā’ge** taşı Mekke’ge kōnmağay. (İM 330b/7)

“Kurban günü ziyaretten çıkınca Mekke’den Mina’ya dönecek ve Mekke’ye gitmeyecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/

taşı ikiniz **bir kizdin ol muvācehet-ge** kayıtar-siz (MG 50b/1)

“İkiniz de bir sefer yüzleşirsiniz.”

kayğur-: (I) Kaygılanmak, endişe etmek. (II) Anlatmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kayğurma rāstı Téñri Te‘ālā bizim birle-turur (İM 42b/8)

“Endişelenme, doğrusu Tanrı Teala bizimledir”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

kayğurmanız **ol nérse öze** kim kéçti sizden (İM 81a/7)

“O şey için endişelenmeyiniz ki siz(in) (başınızdan) geçti.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ni kayğursun bu ümmet **āhıret-de** (GT 4a/6)

“Bu ümmet ahirette ne anlatsın?”

kayğurt-: Kaygılandırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

köyündürdi anı iş yā kayğurttı (KE 47b/6)

“İş onu endişelendirdi ve düşündürdü.”

kaykalan-: Kaygılanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaykalandı (TZ 10b/2)

“Kaygılandı.”

kayna-: Kaynamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ol çizik kaynarlar kim yarıķ-ķa oķsar (MG 81a/1)

“Ve o çizik kapanır ki yaraya benzer.”

andan sonra anı ot öze koyğıl kaynasun bişşün (BV 21b/20)

“Ondan sonra onu ateş(in) üstüne koy ki kaynasın, pişsin.”

kaynat-: Kaynatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

andan sonra **barçasın** birge kaynatğay sen (BV 69a/5)

“Ondan sonra hepsini birlikte kaynatacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı **suwnı** kaynatğaylar sidr birle, yā üšnān birle. (İM 237b/5)

“Ve suyu sedir veya çöğen otuyla kaynatacaklar.”

andan sonra **anı** katığ kaynatğıl (BV 20b/19)

“Ondan sonra onu iyice kaynat.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

takı **anı otқа** kaynatğay sen (BV 68a/1)

“Onu ateşte kaynatacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

anın ʿilāçı ol turur kim **hıtmīniñ tübin** muhūhiyye birle **suw içinde** kaynatğay sen (BV 64a/9)

“Onun ilacı şudur, hatminin kökünü muhiyye ile suda kaynatacaksın.”

kaynatıl-: Kaynatılmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

takı tariğ suwı helāl-turur, kerekse kaynatılsun kerekse kaynatılmasun (İM 415a/7)

“Darı suyu da ister kaynatılsın ister kaynatılmasın helaldir.”

kayt-: Geri dönmek, caymak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kayttı ʿArafātdın (KE 124b/6)

“Arafat’tan döndü.”

kaytar-: (I) 1. Geri vermek, iade etmek. 2. Döndürmek, geri çevirmek. (II) Dönmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaytarğay ol iħrām birle (İM 351a/5)

“İhramla iade edecek.”

yana ündegey. yana kaytarğay (GT 4b/2)

“Yine seslenecek, yine geri çevirecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yā tişük bolsa **üç kün üç tünniñ namāzın** kaytarğay (İM 144a/1)

“Veya düşük olursa üç gün üç gecenin namazını tekrar kılacak.”

taķı **añıñ başın** kaytarğıl (MG 55a/8)

“Ve atın başını çevir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Téñri’niñ kazasını kaytarur mén témek küfr-turur. (İM 30b/8)

“Ben Tanrı’nın kazasını değiştirdim demek, küfürdür.”

kaytarmağay **dervişni** mahrūm (İM 84a/7)

“Derviş mahrum (edip) geri çevirme.”

Andan sonra kaytarğay **anı** başının artına tégin (İM 91a/1)

“Ondan sonra onu başının arkasına kadar döndürecek.”

andan sonra suw tapsa kaytarmağay **ķılğan namāzını** (İM 119b/6)

“Ondan sonra su bulursa kıldıķı namazını tekrar kılacak.”

‘avratın örtkey **issini** taķı **sowuķnı** kaytarğay. (İM 303a/5)

“Avret yerini örtecek, sıcağı ve soğuşu engelleyecek.”

taķı **ol ıavāf-ı ziyāretni** kaytarğay (İM 350b/7)

“Ve o tavafi tekrar edecek.”

andın sonra **süñü-ni** ilgerü kaytarğıl (MG 33a/9)

“Ondan sonra süngünü ileri çevir.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı kaytarğay **anıñ öze** helāl kişı (İM 357b/8)

“Ve helal kişi onun için dönecek”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı tapsa anlarının bir ança éwlerinde māl tapsa **anlargā** kaytarğay (İM 255a/1)

“Ve onların evlerinde bir miktar mal bulursa onlara iade edecek.”

taķı né kim artsa nafağadan kaytarğay **vaşıyyelerge** (İM 364b/4)

“Borçtan ne artarsa varislere iade edecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ebū Yūsuf kátında kaytarğay (İM 120b/5)

“Ebu Yusuf”(un) görüşünde iade edecek.”

her bir yirde sağ ilin birle **sol ilin içinde** çike çike kaytarmağıl (MG 31a/4)

“Her yerde sağ elinle sol elin(in) içinde çekerek çevirme.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kim kaytarğay **ölüg mālından.** (İM 366a/6)

“Ölü(nün) malından iade edecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

üç kün üç tünki namāzın kaytarğaylar **Ebū Hānife** kátında (İM 114b/8)

“Ebu Hanife’ye göre üç gün üç gece namazı(nı) tekrar kılacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

kaytarıñ **anı Téğrinin kitābine** (İM 66a/6)

“Onu Tanrı’nın kitabına döndürün.”

namāznı kaytarğay **ölüg öze** bir kézden sonra taķı (İM 239b/4)

“İlkinden sonra da namazını ölü(nün) üstüne tekrar kılacak.”

Andan sonra kaytarğay **téweni vereşe éyesine ölügniñ.** (İM 366b/4)

“Ondan sonra deveyi ölünün varisine iade edecek.”

eger sen aña yitiştürüp sançabilsen **süñüñ-ni** tizçe **yirine** kaytarğıl (MG 44a/6)

“Eğer sen ona yetiştirip (onu) yaralayabilersen süngünü hızlıca geri çek.”

andın sonra **iliğ-ni** tizçe **süğü-niğ tüpüne** kaytar-ğıl (MG 49a/1)

“Ondan sonra elini hızlıca süngünün altına sakla.”

tağı başı şābit bolğay **başını artına** kaytarmağay (BV 12a/6)

“Başı da sabit olacak, başını arkasına çevirmeyecek.”

ağıni anı muḥālif yanına işāret birle kaytarğıl (MG 59b/8)

“Atını onun diğer tarafına işaretle döndür.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

kaytarıñ **anı Téñri’ge** (İM 66a/6)

“Onu Tanrı’ya döndürün.”

andın sonra **süğüni imtinā-ka** kaytarğıl (MG 30a/6)

“Ondan sonra süngüyü geriye döndür.”

andın sonra **atıñ-nı süksüklemeklik-ke** kaytarğıl (MG 13b/1)

“Ondan sonra atını yürüyüşe döndür.”

tağı kaytarğay **bizni** sālīmlik birle, ġanīmetlik birle **bizim yérimizge** (İM 380b/4)

“Ve bizi selamtle, ganimetle evimize döndürecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

andan sonra suwnı aṣsa **qılğan namāzını** kaytarmağay **Ebū Ḥanīfe tağı Muhammed Ebū Ḥanīfe qatında** (İM 120b/4)

“Ebu Hanife ve Muhammed Ebu Hanife’(nin) görüşünde, ondan sonra su bulsa da kıldığı namazı tekrar kılmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

kaytardı **anı rāyındın** (KE 6b/6)

“Onu fikrinden vazgeçirdi.”

kaytardı **tevelerni suvdın** (KE 111a/3)

“Develeri sudan döndürdü.”

andın sonra sağ ilin birle **süğü-ni imtinā^c-dın** kaytarğıl (MG 32b/9)

“Ondan sonra sağ elinle süngünü hamleden çek.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Vaqt içinde ol māñnı kaytarğay (İM 151a/1)

“Vaktinde o ezanı tekrar edecek.”

bir rivāyetde namāzını kaytarğay (İM 151b/5)

“Bir rivayette namazını tekrar edecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+I/

oğul kız cefası yimek kayğı-sı **melek sîretinden seni** kaytarur (GT 73b/3)

“Oğul kız cefası, yemek kaygısı seni melek suretinden döndürür.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

taķı kaytarğay **ortağından ötegeniniñ buçuķını** (İM 402a/6)

“Ve ödediğinin yarısını ortağına iade edecek.”

[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DA/, /+GA/

anın içinde şekk yok belkim kaytarğay **istiḥareni bu vaqtda ḥacc kılmaķķa** (İM 292b/7)

“Onun içinde şüphe yok, belki istihareyi bu vakitte hac yapmak için tekrarlayacak.”

kaytarıl-: Geri verilmek, çevrilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ve eger kâzî hükm kılmayın kabül kılsa kaytarılmas (İM 479a/7)

“Ve eğer kadı hükmetmeden kabul ederse, çevrilmez.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

kaytarulur ol artğan kan **‘āde künlerine** (İM 133a/6)

“Adet günlerinde o fazla kan atılır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķaytarılur **evvalķı**  aybınıĝ  ks gini ( M 478b/7)

“ nceki kusurun eksigi(-) geri verilir.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ve eger ikisi  aciz bolsa ķaytarılĝay **ķulluķķa**. ( M 401b/8)

“Eĝer ikisi de acizse k leliĝe çevrilir.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

ve eger  temese **ķulluķķa** ķaytarılur **Eb  H n fe ķatında** ( M 402b/2)

“Eĝer  demese Ebu Hanife görüşünde k leliĝe çevrilir.”

taķı ķaytarılur aķ alar taķı **d n rlar oĝurlatmı  ki iĝe Eb  H n fe ķatında**. ( M 422b/1)

“Ve Ebu Hanife görüşünde, aķ eler ve dinarlar maĝdur kişiye geri verilir.”

ķayur-: (I) Kaygılanmak, endişe etmek. (II) Kayırmak, önem vermek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ya n   g h bolĝıl ķayurmaĝıl elbette **bel      ne** (GT 27b/1)

“Yani emin ol, o sıkıntıya önem verme.”

ķaz-: Kazmak, eğmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > / /

bu sar ynıĝ  adleri teldi yirni y  yardı y  ** uķur** ķazdı (KE 45b/6)

“Bu sarayın sınırları yeri deldi, yardı, çukur kazdı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķazdı **ķu uĝını** (KE 147b/9)

“Kuyuyu kazdı.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, / /

Taķı  r ki iĝe y r ķazmaĝaylar. ( M 405a/6)

“*Ve erkeğe yer kazmayacaklar.*”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Takı **anda** bir **kuyu** kazdı anjar yakınraḳ Manşūr zamānında, Lācīn Manşūrī térler. (İM 297b/4)

“*Ve orada bir kuyu kazdı, ona Mansur zamanında Lacin Mansuri derler.*”

kazan-: Kazanmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol üç oḡlanun her birisi **kendünün iki ülüşinüḡ bahāsını** kazanurlar (KT 89a/23)

“*O üç çocuḡun her biri kendi iki hissesinin bedelini kazanırlar.*”

kazdur-: Kazdırmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ḡatunıḡ köḡsine deḡin **çuḡur** kazdurdı. (KT 372b/4)

“*Kadının göḡsüne kadar çukur kazdırdı.*”

kazḡan-: Kazanmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kazḡandı **ḡayrını** takı **şerni** (KE 90a/7)

“*Hayrı ve şerri kazandı.*”

kazıl-: Kazılmak, oyulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kazılur ḡūr takı laḡd kıılınur takı ölüḡ kéwrülür kıbla yanından. (İM 241b/5)

“*Mezar kazılır ve kabir yapılır, ölü kıble tarafından konulur.*”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

atam türbesiniñ şandūķı öze elvān naķş kazılmış (GT 150a/5)

“Babam(ın) türbesinin sandığı(nın) üstüne elvan nakış oyulmuş”.

ķazğurt-: Üzülmesine sebep olmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ey Tēğri tıyğıl méni ol nērseden kim **mēni** ķazğurtur (İM 295b/1)

“Ey Tanrı, beni o şeyden koru ki beni üzer.”

ķeber-: Hamile olmak, karnı şişmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķeberdi (Kİ 26a/7)

“(Karnı) şişti.”

ķebinle-: Kefenlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķebinledi (TZ 31b/2)

“Kefenledi.”

ķéç-: (I) 1. Geçmek. 2. Geçip gitmek, öteye geçmek. 3. Ayrılmak, gitmek. (II) Gecikmek. (III) Güneş batmak, kaybolmak. (IV) Geçerli olmak. (V) Ölmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ķorksa vaķt ķéçkey (İM 220a/8)

“Ve vakit geçecek diye korksa”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ol kişi namāzı **öze** kéçkey (İM 125a/2)

“O kişinin namazı üste geçecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yā **tüşke** keçsün (İM 100b/3)

“Veya uykuya geçsin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Rāstı Meryem oğlu ʿİsā bir **gūr üstinden** kéçdi. (İM 37b/2)

“Doğrusu Meryem oğlu İsa bir mezar(in) üstünden geçti.”

kéçkey **Şırāt’dan** yıldırım kibi (İM 81a/4)

“Sıratan yıldırım gibi geçecek.”

kéçkey **andan** müstaʿmel suw (İM 107b/2)

“Oradan kullanılmış su geçecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

keçti er **ḥaddindin** (KE 57b/3)

“Adam sınırından geçti.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/

éy kullarım anlar kim **ḥaddiden** kéçtiler **öz nefsleri öze** (İM 73b/8)

“Ey kullarım, onlar ki kendi nefisleri(nin) üstüne derecelerinden vaz geçtiler.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

Bir Müsülmān kişi **bir müezzın üstinden** kéçer érđi, **ol müezzın mǎḡ bérgeḡ** vaktđa (İM 12a/6)

“Bir müslüman kişi, o müezzin ezan okuduğu zaman bir müezzin(in) üstünden geçti.”

kéçik-: Gecikmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yā oñalmaklıkım kēçikkey (İM 119b/4)

“Veya tedavim gecikecek.”

keçür-: (I) Geçirmek. (II) Kabul etmek. (III) Hükmü geçerli olmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

keçürdi anı (KE 142a/2)

“Onu geçirdi.”

anlarnıñ hükmlerini kēçürgey (İM 76b/4)

“Onların hükümlerini kabul edecek.”

eger tilese şadağanı kēçürgey. (İM 443b/3)

“Eger dilerse sadakayı kabul edecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

éy Téñri eger yaḥşı kişi érse arturğıl anıñ iḥsānını ve eger yawuz kişi érse kēçürgil **andan yawuzluḡını** (İM 240a/4)

“Ey Tanrı, iyi insansa onun ihsanını artır ve eğer kötü insansa ondan kötülüḡünü geçir.”

keḡ- Giymek.

[0] → (yalın h.) > /—/

keḡürdi aña özi keḡdi (KE 58b/1)

“Ona giydirdi, kendi giydi.”

keḡür- Giydirmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

keḡürdi aña özi keḡdi (KE 58b/1)

“Ona giydirdi, kendi giydi.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/

börük keldürdi aña (KE 170b/2)

“Ona başlık giydirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

kedürdi aña yarıqnı (KE 49b/7)

“Ona zırhı giydirdi.”

kegir-: Geçirmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kegirdi (KE 152b/2)

“Geğirdi.”

kel-: Gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bir kişi keldi (İM 26b/4)

“Bir kişi geldi.”

kel ra'yyet birle şulh it (GT 17a/8)

“Gel, halk ile barış yap.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

kélgey ménim ümmetim öze bir zamāne (İM 294b/2)

“Benim ümmetim(in) üstüne bir dönem gelecek.”

barçası munuñ qatına kel-diler (GT 14b/12)

“Hepsi bunun huzuruna geldi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kældiler Ebū Bekr'ge (İM 258b/7)

“Ebu Bekir’e geldiler.”

Ve eger ant içse kélgey mén **Başra’ğa** tése, (İM 386a/6).

“Eğer yemin etse Basra’ya geleceğim dese...”

bu laṭife **sultānğa** hoş keldi dağı küldi (GT 10b/8)

“Bu latife sultan(in) hoşuna gitti ve güldü.”

yakın keldi bulıt **yağmaḵқа** (KE 111a/7)

“Yağmur yağmaya yaklaştı.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

Ve eger ayıtısa: bir iş karşı keldi **maña** küfr boldum (İM 14a/6)

“Ve eğer derse: Bu iş bana zor geldi, küfrettim.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

kélgey ménim **ümmetim içinde āhir zamānda** ḵavmlar (İM 35a/8)

“Ümmetim(in) içinde ahir zamanda kavimler gelecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol nérse kim keldi **Téñri’den** (İM 26b/6)

“O şey ki Tanrı’dan geldi.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

Cibrıl **Nebī’ge** keldi **bir ‘Areb kişi şüreti içinde** (İM 30b/3)

“Cebrail Peygamber’e bir Arap suretinde geldi.”

oş imdi kélgey ménim şefā’atim **uluğ yazuḵ ḵılğanlarğa** benim **ümmetimden ḵıyāmet küninde** (İM 38b/1)

“Şimdi benim şefa’atim ümmetimden büyük günah işleyenlere kıyamet gününde gelecek.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

Ol nérse kim keldi aṅar **Téñri Te‘ālā’dan Nebī’ge** (İM 4a/1)

“O şeyki Tanrı Teala’dan Peygamber’e geldi.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

Takı kıldı bir haber içinde ‘Āiše’den (İM 63a/6)

“Ve Ayşe’den bir haber(-) geldi.”

keldür-: Getirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

keldürdi anı (KE 120a/3)

“Onu getirdi.”

kelecüleş-: Sözleşmek, birbiriyle konuşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kelecüleştiler (KE 156b/8)

“Sözleştiler.”

keleş-: Nişanlamak, nişanlamak.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

keleşti ana kızını (KE 28b/2)

“Onunla kızını nişanladı.”

keliş-: Karşılıklı gidip gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yakın keliştiler (KE 160b/4)

“Karşılıklı gidip geldiler.”

keltür-: Getirmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/

kıyamet küni kâfirler **īmān** keltürgeyler (İM 4b/4)

“Kıyamet günü iman edecekler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ayıtgıl yâ Muhammed keltürün **delīlīñizni** yaʿnī delīlīñizni (İM 80a/8)

“Söyle ya Muhammed: Delilinizi getirin.”

keltürgey **anı** imāmğa uyğan (İM 172a/8)

“İmama uyan onu getirecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Kağan kim **īmān** keltürdiler ʿālamların **Téğrisine** (İM 70b/5)

“Ne zaman ki alemlerin Tanrı’sına iman ettiler.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

şekk keltürmegey **īmānı içinde** (İM 24b/7)

“İmanında şüphe olmayacak.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+A/

īmān keltürdiler **bir ançasına** (İM 25b/7)

“Bir kısmına iman edecekler.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+GA/

kim **īmān** keltürgey **melayīkelerge** taķı **kitāblerge** taķı **resüllerge**. (İM 3b/2)

“Meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman edecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+Ø/, /+DA/

niyyet keltürmedi **oşol sâʿat içinde** (İM 164b/7)

“O saatte niyet etmedi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

ölüg **haber**in keltürdi **ķavimğa** (KE 99b/6)

“Ölüm haberini kavme getirdi.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

kéltür **helāl yégen kişini maña** (İM 20b/4)

“Helal yiyen kişiyi bana getir.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+Ø/

bir ançasına imān kéltürür biz (İM 25b/7)

“Bir kısmına iman ederiz.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /+Ø/

Mūsige imān kéltürür biz taķı Mūsā’nıñ kitābine (İM 26a2)

“Musa’ya ve Musa’nın kitabına iman ederiz.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

her nérse kim keltürdi Cibrīl **Muḥammed’ge Téğri’dan** (İM 27a/8)

“Cebrail her şeyi Muhammed’e Tanrı’dan getirdi.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

taķı **iki bayramda** kéltürgey **anı** tekbirden burun (İM 172b/1)

“İki bayramda da tekbirden önce onu söyleyecek.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+A/, /+DA/

Şalavāt kéltürgey mü **Nebī öze soñ ģunūt içinde?** (İM 198b/1)

“Peygamber’(in) üstüne son ģunutta salavat getirecek miyiz?”

kemiş-: (I) Bırakmak, aşağı bırakmak, salmak. (II) 1. Ezmek, yıkmak. 2. Mahvetmek, yok etmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taķı Ebū Yūsuf ayıttı: kemişkey yaʿnī éksütkey **ikisinde** taķı tép. (İM 481a/5)

“Ve Ebu Yusuf söyledi: İkinde bırakacak yani eksiltecek.”

ayrık kemişti **iki nirse arasında** (KE 35b/1)

“İki şey arasında bıraktı.”

[2] → (**eksiz belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /Ø/, /+GA/

ķorķunķ kemişti **iķinge** (KE 121a/1)

“İķine korku saldı.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+GA/

kemişti **aķnı arıķķa** (KE 117a/7)

“Atı ırmaķa saldı.”

[2] → (**yönelme h.**) + (**belirtme h.**) > /+GA/, /+nI/

belāķa kemişti **anı** (KE 11a/1)

“Onu belaya bulaştırdı.”

kemişil-: Fırlatılmak, atılmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

Kaķan namāz kılınsa ķabā öze néķük kemişilür ķabā? (İM 486b/3)

“Namaz kılındıķı zaman Kabe(nin) üstüne niķin örtü ķekilir?”

kemür-: Kemirmek.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

bu āzād kemürdi **sūķūkni** (KE 6a/6)

“Bu başıboş kemiķi kemirdi.”

keķeş-: Danışmak.

[0] → (**yalın h.**) > /—/

keķeşti anıķ birle (KE 144a/3)

“Ona danıştı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Sewüglü-turur kim kēneşkey **ol kişige** (İM 292b/5)

“O kişiye danışması iyidir.”

kér-: (I) 1. Germek, gergin hale getirmek. 2. Şişmek. (II) Açmak, yaymak, uzatmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

bāṭıl bolmas ançağa tégrü kim kergey **imām namāzına** (İM 229b/8)

“O zamana kadar batıl olmaz ki imam namazını uzatacak.”

kengen-: Ziyaret etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kengendi (BM 42b/5)

“Ziyaret etti.”

keñirt-: Genişletmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

keñirt (TZ 54b/13)

“Genişlet.”

keniş-: Danışmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kenişti (TZ 21a/13)

“Danıştı.”

kerek-: Gerekmek, gerekli olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

anıñ öze devalar qoymaq kerek (BV 64b/11)

“Onun üstüne ilaç sürmek gerekir.”

Taķı elbette kérek kim küci yétkey azuķķa(İM 286b/2)

“Ve elbette azıģa gücü(nün) yetmesi gerekir.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

éyle kérekmes **imāmģa** kim uzatģay kıraʼatni bir türlüģ (İM 178b/1)

“İmam(in) kıraati bir şekilde uzatması gerekmez.”

kéril-: Gerilmek, gerinmek, asılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı kaçan kim siyer bolsa kerilir küç birle (BV 38a/7)

“İdrar yapınca da güçlükle gerilir.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taķı kérilmegey **namāz içinde** (İM 187b/8)

“Ve namazda gerinmeyecek.”

kerin-: Gerinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kerindi (155b/6)

“Gerindi.”

kerk-: Birbirine sürtünmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kerkdi (Kİ 26b/18)

“Sürtündü.”

kert-: Kertmek, kesmek, kazımak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kertkil (KM 41b/4)

“Kes.”

kertdi (Kİ 27a/3)

“Kazıdı.”

kes-: Kesmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

bıyık keskil (İM 13a/1)

“Bıyığını kes.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

tağı ağaçların keskeyler. (İM 425a/3)

“Ağaçlarını da kesecekler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra imâm minberge çıkısa hutbe okımak için **namâzını** kesmegey (İM 157a/3)

“Ondan sonra imam hutbe okumak için minbere çıkarsa namazını durdurmayacak.”

anıñ ʿilâçı ol turur kim **anıñ dübürini** kesgey sen (BV 55b/24)

“Onun ilacı şudur, onun dübürünü keseceksin.”

bir niçe kişiler ayturlar kim **ol itni** kesgey (BV 64b/7)

“Bazı kişiler derler ki o eti kesecek.”

kesdi **başını** kılıç birle (KE 25b/2)

“Başını kılıçla kesti.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kesti **karındaşdın** (KE 97a/3)

“Kardeşten aldı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

yâ imâm hûbte okısa **ol sünnetni** késkey **iki rekʿatniñ başında** (İM 202a/2)

“Veya ikinci rekatin başında imam hutbe okursa sünneti durduracak.”

Takı **telbiyeni** késmegey **Müzdelife’niñ vakfasında** (İM 325a/5)

“Ve Müzdelife’nin vakfesinde telbiyeyi kesmeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/

oğrınıñ élin késkeyler **anlardan.** (İM 420b/3)

“Hırsızın elini onlardan dolayı kesecekler.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

késmegey **bizim eserimizni** séniñ **ziyāretiñden** (İM 380b/3)

“Bizim eserimizi senin ziyaretinden esirgemeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

imâm késkey **anlarınñ éllerini** takı **ayaqlarını** takı **bir yandın** (İM 423a/2)

“İmam onların ellerini ve ayaklarını bir yandan kesecek.”

kesti **anı** (inince) **yasısındın** (KE 48a/1)

“Onu yassı tarafından kesti.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

ayıttuğ biz éyle kérek kim **ümiz** késmegey **Téñri rahmetinden** (İM 72b/8)

“Biz söyledik, öyle gerek ki Tanrı rahmetinden ümit kesmeyecek.”

ol atdan umsa kesgil kim ol at öler (BV 66b/9)

“O attan umud(u) kes, o at ölür.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+n/

taķı anıñ bir türlü ğilāķı ol turur kim **buçuķ kiķeden** ‘alefin kesgey sen (BV 41a/8)

“Onun bir türlü ilacı şudur, yarı geceden yemini keseceksin.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

Suw yolından üç künde késer. (İM 224b/1)

“Su yolundan üç günde keser.”

kesiş-: Kesişmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kesiştiler (KE 157b/7)

“Kesiştiler.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kesişti anıñ birle **fulān nirsege** (KE 145b/6)

“Onunla bir şeye kesişti.”

késil-: (I) Kesilmek. (II) Sona ermek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Taķı ğarb téduğımız țamar-turur, köz yaşı aķar andan, késilmes. (İM 96a/5)

“Garp dediğimiz de damardır, gözyaşı ondan akar, kesilmez.”

Ve eger tanuķluķ bérseler kim ol oğurladı fülān kişiden tép, taķı ol kişi ğāyib bolsa él kesilmes. (İM 408a/8)

“Eğer bir kişi hakkında çaldı diye şahitlik ederlerse ve o kişi kaybolursa el kesilmez.”

ol zerāriç⁴⁷¹ kesilgey (BV 30b/1)

“O zerariç kesilecek.”

⁴⁷¹ Bir bitki.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Takı Ebū Hanīfe'den rivāyet bar, késilmes anda oğrı éli **Harem içinde** ol kişi hılāfınça. (İM 359a/6)

“Ebu Hanīfe'den de rivāyet var, bir kişinin suçlamasıyla Harem'de hırsız(ın) eli kesilmez.”

él késilmes **içmekler içinde**. (İM 416b/6)

“İçecekler için el kesilmez.”

Takı ayıttı Şāfi'ī İmām, él késilür **ét birle hürmāda** tép. (İM 416b/3)

“Ve İmam Şāfi, et ile hurmada el kesilir diye söyledi”

Takı **mescidniñ eşigin oğurlamağda** takı **altun haç oğurlamağda** takı él késilmes. (İM 417a/1)

“Mescidin kapısını ve altın haç çalma suçunda el kesilmez.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı oğrının öñ éli késilür **bilekden**. (İM 419b/5)

“Ve hırsızın sağ eli bilekten kesilir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kesildi **andın** (KE 155b/5)

“O nedenle kesildi.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

ançağa tégrü kim késilmegey **yoldaşlardan yolda** (İM 294a/7)

“O zamana kadar (bu) yolda yoldaşlardan ayrılmayacak.”

kesilin-: Ayrılmak, terk etmek.

[3] → (belirtme) + (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DIn/

burğunı burğuşa kesilindi **andın** (KE 35a/9)

“Boruyu boruya o nedenle ayrıldı.”

keskel-: Parça parça kesmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

keskeldi (Kİ 27a/23)

“Parçaladı.”

keş-: Geçmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

keşdi (Kİ 26b/2)

“Geçti.”

keşti (TZ 12a/7)

“Geçti.”

ket-: (I) Gitmek. (II) Yüz çevrilmek, ayrılmak. (III) Yok olmak, ortadan kaybolmak. (IV) Körelmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yā tézek tüşse kuyuğa kara balçık bolsa anı necâsetlîkı kéter (İM 141b/5)

“Veya tezek kuyuya düşüp topraklaşırsa onu(n) pisliği yok olur.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ketti kılıcını (KE 49a/2)

“Kılıcı köreltti.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı toĝru kétdiler **toĝru yol öze** (İM 31a/2)

“Ve doĝru yola yöneldiler.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Resûl ayıttı: anlar kêtmediler **ménim birle cāhiliyyet içinde** taķı **İslām içinde** tép(İM 264b/7)

“Peygamber, onlar cahiliyede ve İslam’da benimle gitmediler diye söyledi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kim **ol dīnden** kētdiñ tēse (İM 21a/2)

“Ki o dinden ayrıldın dese...”

Takı İblīs **kāfirlikden** kētmedi (İM 75a/2)

“Ve İblis kāfirlikten çıkmadı.”

kéter-: (I) Gidermek, ortadan kaldırmak. (II) Götürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Rāstı kul kétermes **Téñri Te‘ālā’nıñ qazasını.** (İM 30b/7)

“Doğrusu kul, Tanrı Teala’nın kazasını değiştiremez.”

yalğan ant içmek helāk kıılur kumāşnı takı **bereketni** kéterür. (İM 86b/7)

“Yalan yere yemin etmek kumaşı helak eder ve bereket(i)ni azaltır.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

takı **anıñ atını** kéterdi **īmāndan** (İM 70a/7)

“Ve onun adını imandan kaldırdı.”

Takı **necāsetni** kétergey **tininden** eger tininde necāset bolsa (İM 99a/6)

“Eğer teninde pislik olursa pisliği teninden temizleyecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

kéterdi **ménden ol nérse** kim ziyān kıılur erdi maña (İM 145b/5)

“O şey(i) benden aldı ki bana zarar veriyordu.”

ketür-: (I) Getirmek. (II) Develeri bir araya toplamak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Takı atқа minmegeyler takı **silāh** kětürmegeyler. (İM 436b/1)

“Ata binmeyecekler ve silah getirmeyecekler.”

hatunlar bile meşveret kılmak **muşibet** ketürür (GT 169a/5)

“Kadınlara danışmak musibet getirir.”

ketürdi **nirse** (KE 7b/1)

“Bir şey getirdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

alarnı tutup ketürgey-ler (GT 12b/4)

“Onları tutup getirecekler.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ni kim köñülde bolsa **tiline** ketürgey (GT 8b/12)

“Gönülde ne olursa dil(-)e getirecek.”

bir kez batıp çıktı ikinci batıp çıktığında saçından tutup **kimi üstüne** ketürdi-ler (GT 17b/7)

“Bir kez batıp çıktı, ikinci batıp çıktığında saçından tutup gemi(nin) üstüne çıkardılar.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

ayttı tonum yok **etek kaydan** ketüreyim (GT 21a/4)

“Kıyafetim yok, eteğ(i) nereden getireyim dedi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

kul dāyimā **taḫṣīri ʿözrin** ketürgey **hōcasınıḡ ḥazretine** (GT 3a/2)

“Köle her zaman kasıtlı olarak işlediği suçu(-) hocasına iletecek.”

keven-: Sevinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kevendi (Kİ 28b/16)

“Sevindi.”

kevrül-: Girdirilmek, sokulmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı kazılır gür takı lahd kılınur takı ölüg kévrülür **kıbla yanından**. (İM 241b/5)

“Mezar kazılır, kabir yapılır ve ölü kible tarafından koyulur.”

kevşe-: Geviş getirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kevşedi (Kİ 28b/17)

“Geviş getirdi.”

kevül-: İhtiyarlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kevüldi (Kİ 28b/16)

“İhtiyarladı.”

kevür-: Girdirmek, sokmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

kewürmegey ol hatun **barmağını ferce içine** (İM 147a/1)

“O kadın parmağını tenasülüne sokmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ançağa tégrü kéwürgey **anlarını uçmağğa**. (İM 289b/3)

“O zamana kadar onları cennete sokacak.”

Andan sonra kéwürür **anı uçmağğa** rahmeti birle (İM 51a/4)

“Ondan sonra onları rahmetiyle cennete sokar.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Takı **Muhammed** **katında** kéwürgey **imānnı** iki yanga selām bergende. (İM 178a/4)

“Ve Muhammed(in) görüşünde, iki tarafa selam verince imanı sağlamlaşacak.”

[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+A/, /+DA/

kéwürgey **iki** **barmakını** **iki** **kulakının** **tişüğine** **mesh** **kılğan** **hāletde** (İM 90a/1)

“İki parmağını iki kulağının deliğine mesh eder şekilde sokacak.”

key-: 1. Giymek, giyinmek. 2. Yüzük takmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Takı kéygil **yumşak** **ton** (İM 78a/2)

“Ve yumuşak kıyafet giy”

Andan sonra **iki** **yañı** **ton** kéygey (İM 303a/1)

“Ondan sonra iki yeni kıyafet giyecek.”

takı **ihrām** kéygey umre birle (İM 342a/8)

“Ve umrede ihram giyecek.”

yana keydi yañı eşcār **hılʿat** (GT 3b/3)

“Yine ağaçlar yeni kaftan giydi.”

geh bolur uryān ağaçlar geh keyerler **gül-şıfāt** (GT 66a/1)

“Ağaçlar kâh çıplak olur kâh gül giyerler.”

mātemi hüsniim üçün **kara** keymiş (GT 119a/2)

“Matemim için kara giyinmiş.”

kaftan keydi (KE 155a/6)

“Kaftan giydi.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Takı kéygey **tonlarının** **kökçegin**. (İM 371a/4)

“Ve kıyafetlerin güzelini giyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

imām **tonını** çewre kéygey taķı **tonını** çewre kéymegey (İM 236a/3)

“İmam kıyafetini geniş giyecek cemaat ise kıyafetini geniş giyinmeyecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taķı kim kim Mekke’de bolsa anıñ mīķātı **Harem’de** kéygey **hacc kılmaķ içinde** (İM 287a/2)

“Mekke’de olan kişi mikadı Harem’de, haccda giyecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Taķı hatun kişi kéygey **könlekden** taķı **iki etükden** (İM 339b/7)

“Ve kadın gömlek ve iki çizmeden giyecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

ihrām kéydim anıñ birle **Ténri Te’ālā’ge**. (İM 304a/2)

“Onunla Tanrı Teala için ihram giydim.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

mihmāz-nıñ ikisin **iki ayağıña** keygey-sen (MG 68a/4)

“Mahmuzun ikisini iki ayağına takacaksın.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Medīne ehli **Huleyfe atlıg yérde** **ihrām** kéygey. (İM 286b/8)

“Medine halkı Huleyfe adlı yerde ihram giyecek.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Ammā **Ebū Hanīfe katında** imām **tonını** çewre kéymegey (İM 236a/4)

“Ancak Ebu Hanife’ye göre, imam kıyafetini geniş giymeyecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

taķı **andan** **ihrām** kéyerler Mışır hācīleri (İM 302a/1)

“Mısır hacıları orada ihram giyerler.”

keydür-: Giydirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kéydürmeyin anar étni takı **kanrı** (İM 11a/1)

“Ona eti ve kanı giydirmeyin.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

andan sonra **köglek** kéydürgey **ölügge** (İM 238b/1)

“Ondan sonra ölüye gömlek giydirecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.) > /Ø/, /+A/

éy Téñri **ton** kéydürgil **maña** tése (İM 179b/3)

“Ey Tanrı bana kıyafet giydir dese...”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

Takı kerāhiyyet-turur kéydürgey **kiçkez oğlanğa altun** takı **yipek ton**. (İM 446b/8)

“Küçük çocuğa altın ve ipek kıyafet giydirmek yasaktır.”

keydürül-: Giydirilmek.

[1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/

rastı ol hatun ol köglek keydürülür (İM 238b/7)

“Doğrusu o kadın(a) o gömlek giydirilir.”

keyikle-: Geyik avlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

keyikle (BM 53b/4)

“(Geyik) avla.”

keyne-: Kuşun yuvasını bırakıp başka bir yuvaya geçmesi.

[-] → (yalın h.) > /—/

keynedi (Kİ 29a/3)

“(Kuş) terk etti.”

kez-: Gezmek, yürümek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yağış keze (EM 21a/12)

“Güzel yürü.”

menim (menüm) bile yağış keze (EM 21b/14)

“Benimle güzel yürü.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

kezdilerde (KE 140b/1)

“Şehirlerde gezdi.”

kezdire-: Dolaştırmak, gezdirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kezdire (EK 83b/4)

“Gezdire.”

kıçıkla-: Alay etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kıçıkladı (TZ 18b/4)

“Alay etti.”

kıçır-: Bağırarak, ünlemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kışkırdı (TZ 23a/1)

“Bağırdı.”

kıçkur-: Bağırarak, çağırarak, seslenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kıçkurdı (Kİ 23a/9)

“Seslendi.”

kığır-: Bağırarak, çağırarak, emretmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kığırdı (Kİ 24b/3)

“Emretti.”

kığırır (BM 85b/7)

“Çağırır.”

kıl-: Kılmak, yapmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ol nérse kim vācib kıılır (İM 2a/8)

“Ve o şey vacip olur.”

mén kaşđ kııldım taķı niyyet kııldım hālış kılgay Téñri Te‘ālā rāzılıķı üçün. (İM 2b/7)

“Ben kast ettim ve niyet ettim, Tanrı Teala rızası için halis (niyet) edecek.”

küci yétmes taķı kıılmas andan özge (İM 11a/6)

“Gücü yetmez ve ondan başka (bir şey) yapmaz.”

biz beyān kıılduk (İM 15a/2)

“Biz beyan ettik.”

anın için kim ikrâr kıldı kim ol fâsık-turur kâfir degül (İM 16b/6)

“Onun için ki tekrar etti, o fasıktır kâfir değil.”

Takı iki közi birle işâret kılmağay. (İM 218b/8)

“Ve iki gözüyle işâret etmeyecek.”

Ve eger iki kişi tanıkluk bérse kim ol zinâ kıldı fülân hatun birle takı küçedi anı tép. (İM 408b/1)

“Eğer o bir kadınla zina yaptı ve onu zorladı diye iki kişi şahitlik etse...”

hûca-nın lütfın körün kim ni kılur. (GT 4b/10)

“Hocanın lütfunu görün ki ne yapar.”

ni kadar kim lütf bilen aldap sözlediler fâyide kılmadı (GT 17b/1)

“O kadar lütufla aldatıp söylediler de fayda etmedi”

muhkem kılsañ bes hîç harekât kılmas-sın (MG 13a/9)

“Sağlam olsan yeter hiç hareket etmezsin.”

tağı âdem oğlanlarını barçadın artuk kılıp akıl ve fehim kıldı (BV 1b/2)

“Ve insanoğullarını hepsinden üstün kılıp, akıl ve izan verdi.”

yâhûd ayakın birle kıyas kılğıl (BV 12b/6)

“Yahut ayağınla karşılaştı.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

néçün **namaz** kılmas sén? (İM 8a/3, 8a/5)

“Niçin namaz kılmazsın?”

kim biz **zıkr** kılduk (İM 9a/1)

“Ki biz söyledik.”

tağı beşinçini bırakğay takı **secde-i seh** kılğay. (İM 206b/5)

“Ve beşinciye terk edecek, sevh secde(si) yapacak.”

bulardan hîç biri turup **iki rekeʿat namāz** kılmas (GT 53a/11)

“Bunların hiçbirisi durup iki rekat namaz kılmaz.”

taķı sen **tilegeniñ** kılğıl (MG 44b/1)

“Sen de dilediğın(i) yap.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

talak kılğıl **méni** tése (İM 22a/8)

“Beni boşa derse...”

ķabûl kılur biz **séni** (İM 82a/1)

“Biz seni kabul ederiz.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Ramażān Ayı kélginçe **barçasın** birge kılur mén tése (İM 18b/8)

“Ramazan ayı gelince hepsini beraber kılarım dese...”

Taķı **nāfile namāzın** kılmağay bayram namāzından burun (İM 149b/1)

“Nāfile namazını da bayram namazından önce kılmayacak.”

ol ķulnıñ duʿāsın ķabûl dağı **ķācetin** revā kıldım (GT 4b/7)

“O kulun duasını kabul ettim ve isteğini kabul ettim.”

sultān-nıñ ķarındaşı oğlı atası **mülki-niñ ķışşesin** taleb kıldı (GT 17a/1)

“Sultanın kardeşi, oğlu, babası; maldan pay talep etti.”

ni **anıñ şuhbetin** temennā kııl (GT 52a/7)

“Ne onun sohbetini iste.”

dağı **melik-ler atın** ķayır bilen yād kıldım (GT 48b/13)

“Ve hükümdarlar(ın) adını hayırla andım.”

bu ʿamel içinde üküş nimeler bar kim **kireklüsin** zıkr kılduķ ķalğanı-nı zıkr kılmaduķ (MG 100a/9)

“Bu amelde çok sevap var ki gerekeni söyledik, kalanını söylemedik.”

taķı **ikisin** birge ĥabs kılğay (BV 12a/9)

“Ve ikisini birlikte hapsedecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Téñri Te^cālā **anıñ bākı** **ömrini** uzun kılsun (İM 2a/1)

“Ve Tanrı onun baki ömrünü uzun etsin.”

Téñri **anıñ izzetini** dāyim kılsun taķı **ni^cmetini** dāyim kılsun (İM 2a/1)

“Tanrı onun izzetini daim etsin, nimetini daim etsin.”

Téñri Te^cālā **anıñ köñül közini** körer kılsun (İM 2a/2)

“Tanrı Teala onun gönül gözünü açsın.”

taķı şüret kıldı **sizni** (İM 3a/3)

“Ve sizi suretlendirdi.”

Néteg kim vaşf kıldı Téñri Te^cālā **kendü özünü** taķı ayıttı (İM 3a/6)

“Tanrı Teala kendi özünü vasıflandırdı ve söyledi”

anıñ üçün kim müte^aħħirlerniñ bir ançası mübāħ kıldılar **ant içmekni** (İM 7b/6)

“Onun için ki sonrakilerden bazıları ant içmeyi uygun gördüler.”

inkār kıldı **anı** Ebū Hanīfe'niñ aşhabları (İM 8b/7)

“Ebu Hanife'nin ashapları onu inkar etti.”

inķar kıılır **fark ayıtmaķni helal birle haram arasında** (İM 12b/2)

“Helal ile haram arasında ayrım yaptıķını inkar eder.”

ni kılayım mén **oşbu şerī^cat ĥükmlerini** (İM 20a/5)

“Ben bu şeriat ĥükümlerini ne yapayım?.”

kâfir kılğay **bir kimérseni kıbla ehlerinden** yazuķ kıılmaķ birle (İM 29a/3)

“Kıble ehlerinden bir kimseyi günah işleyince kâfir göreceκ.”

ħaķ mü^min odur kim ^camal kılğay **barça ĥayrlarını taķı ĥā^catlarını** (İM 25b/2)

“Hak mümin odur ki bütün hayırlarını ve ibadetlerini amel edecek.”

Takı kılğay **cum'a namāzını** takı **iki bayram namāzını** her bir bég birle (İM 33a/7)

“Doğrusu Cuma namazını ve iki bayram namazını herbir beyle (ayrıca) kılacak.”

ol hacc kılğay yayağ yürüp rāstı ol kişi minmegey ançağa tégrü kim **tavāf-ı ziyāretni** kılğay. (İM 366b/7)

“O yaya yürüyüp hacca gidecek, doğrusu o kişi o vakte kadar (bineğe) binmeyecek, ziyaret tavafını yapacak.”

taķı turgay anıñ öze takı kabz kılğay **anıñ haķķlarını**. (İM 445a/6)

“Onun üstüne duracak ve onun haklarını alacak.”

ya'ni ay dāvūd-nıñ ehli kılıñız **şükri** (GT 2b/13)

“Yani ey Davud'un ümmeti, şükrediniz.”

sonra **anı** atası anası yehūdī dağı naşrānī dağı mecūsī kılurlar (GT 13b/11)

“Sonra babası onu Yahudi, Nasrani ve Mecusi yapar.”

kilip melik hıdmatına ayıttı buyrukıñ bolsa men **anı** sākin kılayım (GT 17b/4)

“Hükümdar huzuruna gelip konuştu, emrin olursa ben onu sakinleştireyim.”

dağı **oğlannı** melāmet kıldılar (GT 39b/2)

“Ve oğlanı ayıpladılar.”

hızāmıñnı iki kılğıl kim benim kátımda iki hızām bir hızām-dın yaķşıraq-turur (MG 9a/3)

“Yularını iki yap, benim katımda iki yular bir yulardan iyidir.”

taķı **tiz kayıtmaķ-lıķ-nı** isti'māl kılmaslar (MG 14b/1)

“Ve çabuk dönme (hamlesini) kullanmazlar.”

taķı **aķıñ-nı** kalb kılğıl (MG 32b/1)

“Ve atını döndür.”

men **bu bāb-nı** isti'māl kılmas-men (MG 57b/7)

“Ben bu bölümü kullanmam.”

bu ʿamel içinde ʿüküş nimeler bar kim kireklüsin zıkr kılduk **kalğanı-nı** zıkr kılmaduk (MG 100a/9)

“Bu amelde çok sevaplar var ki gerekeni zikrettik kalanını zikretmedik.”

bu bāb **meydānlar-nıñ mıkḍārını** beyān kılgay (MG 114b/1)

“Bu bölüm meydanların ölçüsünü açıklayacak.”

taķı bu kitābnı kim okısa **özini** du'ā birle yad kılsun (BV 2a/13)

“Ve bu kitabı kim okursa kendisini dua ile ansın.”

taķı ol 'ayıbnıñ ilacı ni turur **anı** kılgay (BV 2b/3)

“Ve o hastalığın ilacı neyse onu yapacak.”

taķı fāris kişi **vaķıtlarını** kısmet kılgay (BV 3a/21)

“Ve süvari anlık fırsatları değerlendirecek.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

néteg kim sen **maña** zulm kılduñ (İM 17b/7)

“Sonuçta sen bana zulmettin.”

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

Téñri **saña** zulm kılgay (İM 17b/6)

“Tanrı sana zulmedecek.”

yitkeninçe küçünj köñül yapķıl kim ḥalāyık **saña** duʿā kılgay (GT 45a/6)

“Gücün yettiğince gönül yap ki halk sana dua etsin.”

niçük kim **saña** vaşf kıldım ok atmak-lık-ķa şālih bolur (MG 105b/4)

“Nasıl ki sana öğrettim, ok atmakta yetenekli olur.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ölgünçe ḥüküm kılmaz biz **anıñ kâfirliğine** (İM 5b/7)

“Ölünce onun kâfirliğine hükmetmeyiz.”

Néteg kim beyān kılduk biz **bu kıyas öze** (İM 9a/1)

“Sonuçta bu kıyas üzerine beyan ettik.”

anın için kim delâlet kıılır **anın öze** (İM 12b/2)

“Onun için ki ona işaret eder.”

taşı yawuzluk kııldı **ménim haqqıma** tése kâfir bolur. (İM 18a/7)

“Ve benim hakkıma zalimlik etti derse kâfir olur.”

Taşı Ceberiyeye atlıg bir tayifâ itimâd kııldı **Ténri Te‘âlâ’nın kazasına** (İM 31a/1)

“Ve Cevberiyeye adlı bir tayfa Tanrı’nın kazasına itimat etti.”

ayıttuğ biz éyle kérek kim ikrâr kılgay **veliler kerâmetlerine** (İM 46a/4)

“Söyledik, öyle gerekki veliler(in) kerametine iman edecek.”

mağat inkâr kııldı **Qur‘ân’ının inmegine** (İM 52b/2)

“Kesinlikle Kuran-ı Kerim’in inmesini inkar etti.”

nağar kıılır **bu tüş ta‘birine** cümle hukemâ (GT 10a/1)

“Cümle hakimler bu rüya tabirine bakarlar.”

niçe kim ol yaman bolsa sen iygü irenler tig **anın öze** güzer kııl (GT 76b/6)

“O ne kadar da kötü olsa sen iyi erenler gibi ona hürmet et.”

bes mundın sonra **fârişlık-nın işlerine** ta‘arruz kılgıl (MG 17a/7)

“Yeterli, bundan sonra biniciliğin işlerine başla.”

andın sonra teşdîd kılgıl **sağına** (MG 30a/4)

“Ondan sonra sağına hamle yap.”

andın sonra **sol yanına** iki kıurla devr kılgıl (MG 33b/8)

“Ondan sonra sol yanına iki kere dön.”

kaçan anın kibi bolsa delil kıılır **ol atnın asıllıkına** taşı **yaşısına** (BV 5b/15)

“Ne zaman öyle olursa o atın asıllığına ve iyiliğine işaret eder.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

anın için kim itikâd kııldı **kâfir bolmaqlıqka** (İM 9a/3)

“Onun için ki kâfir olmaya inanır.”

Téñri’ge bir secde kılgıl takı maña bir secde kılgıl (İM 14b/1)

“Bir secde Tanrı’ya et ve bir secde bana et.”

bir kimérsege kim hilâf kılgay **cemâ’atke** (İM 27b/6)

“Bir kimse ki cemaate karşı gelecek.”

‘amal kılgay **Nebî’ge** néteg kim ‘amal kıılır **Téñri’ge** (İM 59b/2)

“Peygamber’e amel eder, sonuçta Tanrı’ya amel eder.”

ol melik kim dāyim **ilge** ve **uluska** küç kıılır (GT 17a/6)

“O hükümdar ki daima devlete ve halka güç verir.”

dağı **bir ‘izzetli yirge** işāret kııldı oturuj dip (GT 29a/10)

“Ve oturun deyip güzel bir yere yönlendirdi.”

öpmege miñ cān bilen rağbet kıılır (GT 129a/4)

“Öpmeye bin can ile rağbet eder.”

siziñ ihsānıñız **sizge** kıılır (MG 4a/8)

“Sizin ihsanınızı size yapar.”

takı **teñri-ge** şükr kılgıl (MG 18b/6)

Ve Tanrı’ya şükret.”

eger bular müheyyā bolsa sançışgıl yok irse **hiç kim-irse-ge** ta‘arruz kıılmağıl (MG 37a/6)

“Eğer bunlar hazır olursa çarpış yoksa hiç kimseye hücum etme.”

takı tevekkül **tañrı te’ālāğa** kııldım (BV 2a/16)

“Ve Tanrı Teala’ya tevekkül ettim.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ihtilāf kııldılar **anıñ kafir bolmağı içinde** (İM 8b/7)

“Onun kâfir olmasında ayrıştılar.”

ihtilāf kııldılar **anıñ içinde** (İM 20b/1)

“Onda ayrıştılar.”

anın için kim ʿadllik kıldı **bir ʿaẓiyye içinde**, yā **iki ʿaẓiyye içinde** (İM 23b/3)

“Onun için ki bir hükümde veya iki hükümde adil oldu.”

Rāstı Rāfızīlar namāz kılmazlar **her bir kişinin artında** (İM 28b/2)

“Doğrusu Rafıziler herkesin arkasında namaz kılmazlar.”

baḥş kıldım Ebū Ḥanīfe birle altı ay **Ḳurʿān içinde** (İM 35b/3)

“Ebu Hanife ile altı ay Kuran hakkında görüştim.”

taʿn kıлмаğay **Nebī’nin şaḥābeleri hakkında** (İM 44a/4)

“Peygamber’in sahabeleri hakkında itiraz edecek.”

bu mübārek meclis-de saʿādet yarı kıldı munuḡ ilinden tevbe kıldım (GT 61a/13)

“Bu mübarek mecliste şans yardım etti, böylece tövbe ettim.”

anın süñüsü birle **bir tüz yerde** kıyās kılgıl (MG 38b/2)

“Onun süngüsüyle düz bir yerde karşılaştı.”

bu dört nev-de kim tefsīr kılduḡ (MG 111a/1)

“Bu dört şekilde yorumladık.”

bu bāb **sıpkun urmaḡlık ʿilminde** beyān kıılır (MG 115b/1)

“Bu bölüm zıpkın vurma(nın) ilmini açıklar.”

iki ilinin toynaḡında yād kılduḡ (BV 11a/10)

“İki ayaḡının tırnaḡını ayırdık.”

ḡamle kıldı anıḡ üze **toḡuş içinde** (KE 7b/3)

“Onun üstüne kavgada ḡamle yaptı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Téḡri Téʿāla ḡabul kıılır **andan** (İM 28a/5)

“Tanrı Teala ondan kabul eder.”

menim sem'ime sijnmedi bu mübârek meclis-de sa'âdet yarî kıldı **munuñ ilinden** tevbe kıldım (GT 61a/13)

“Bu mübarek mecliste şans yardım etti, böylece tövbe ettim.”

taķı **andan** ihtirâz kılğıl aña alay körgüzgil (MG 64a/4)

“Ve ondan sakın, ona o şekilde göster.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yâ sançar-sen yâ **minmekdin** men' kılursın (MG 53b/7)

“Ya yaralarsın ya da binmesini engellersin.”

sögüt ağaçındın kılurlar taķı muña oñsar (MG 104b/2)

“Sögüt ağacından yaparlar ve buna benzer.”

ķana'at kıldı yilkılar yaş ot birle suvdın (KE 62a/2)

“Yilkılar taze ot (yiyerek) su (içerek) doydı.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

istiğfâr kılğıl **Téñri'ge** tése (İM 19a/2)

“Tanrı 'ya istiğfar et dese...”

namâz kılur mén **Téñri Te'âlâ'ge** (İM 161b/2)

“Ben Tanrı Teala 'ya namaz kılarım.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

sünjü-niñ uçın aţ-nıñ sol yanaķına mülşak kılğıl (MG 20a/1)

“Süngünün ucunu atın sol yanına koy.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

fecr namâzın kılğay **tañ karanusında.** (İM 325a/3)

“Sabah namazını tañ karanlığında kılacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

carz kılmadım **İslâmı bir kimérse öze** (İM 43a/1)

“İslam’ı bir kimseye anlatmadım.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

hâtırrıñnı maña yoldaş kılğıl (GT 19b/5)

“Hatıranı bana yoldaş et.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

kılğıl **bizni** iki Müsülmân **saña** (İM 66a/4)

“Bizi sana iki Müslüman yap.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

muntig uluğ hünerlerini aña ruzî kıldı (MG 6a/6)

“Bunun gibi güçlü yetenekleri ona nasip etti.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

kıldım **nefsimni cehennemge** (İM 14b/7)

“Nefsimi cehenneme kıldım.”

Teñri Te‘ālā kıldı **ihsānnı barça halklarğa** (İM 18a/7)

“Tanrı Teala bütün halklara ihsan(-) etti.”

taķı teslim kılğay **anı bir pışege** (İM 442b/3)

“Ve onu bir mesleğe teslim edecek.”

teñri tebāreke ve ta‘ālā **meni bu memleket-ke** mālīk kıldı (GT 30b/6)

“Tanrı Tebareke ve Teala beni bu memleketin sahibi etti.”

şekāvet-ni sa‘ādet-ke bedel kıl (GT 51a/13)

“Kötülükleri mutluluğa bedel say.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

kılmağay **ol iki rek‘atni kerāhiyyet vaķt içinde** (İM 303b/6)

“Kerahiyyet vaktinde o iki rekati kılmayacak.”

kısmet kılğay **anı olca alğanlar arasında** emānet kōymaķ kibi (İM 427b/1)

“Onu ganimet alanlar(ın) arasında emanet gibi görecek.”

Bir kişi évlendi bir özge kişinin kırnakını talāk kıldı **anı künniñ evvalında** (İM 489b/7)

“Bir kişi bir başka kişinin cariyesiyle evlendi, onu bir günde boşadı.”

taķı **süñüñ-ni uruş vaķtında** on arşün kılğıl (MG 27a/6)

“Ve süngünü hamle esnasında on arşın uzat.”

bu **ṭarīķa-nı düşmen il-lerinde** istiṣmal kılmağıl (MG 57a/5)

“Bu yolu düşman ellerinde kullanma.”

taķı **anı yaş bustuķ içinde** kılğay sen (BV 69a/1)

“Ve onu taze fıstıĝ(ın) içinde yapacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Taķı arıĝ kılğay **Téñri’ni atadan anadan** taķı **oĝul kızdán** (İM 3a/5-6)

“Tanrı’yı anadan, atadan ve oĝul kızdán kutsal görecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

süret kılğay **anı anıñ süreti kibi balçıķdın** (İM 11a/1)

“Onu, onun sureti gibi balçıktan yarattı.”

yüz miñ şükür sanısız ḥamid ve senā ol ālemlerni beslegen bir bar teñrige kim **ķamuĝ**
ālemni **yokdın** bar kıldı. (BV 1b/1)

“Yüz bin şükür, sayısız hamd ve sena o alemleri besleyen bir ve var olan Tanrı’ya ki bütün
alemi yoktan yarattı.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

taķı kıldı **anıñ öze yéti ķantara ķantaralardan** (İM 40b/6)

“Onun üstüne köprülerden yedi köprü yaptı.”

ķanda bolusar dost keremden maḥrüm kim **düşmen öze** kılursen **oş-böyle nażar** (GT
3a/9)

“Dosttan ne zaman mahrum olursan düşmana böyle nazar edersin.”

[2] → (teklik III. ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/

yakın kıldı **an̄a özgesin** (KE 115a/6)

“Ona başkasını yakınlaştırdı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

‘örf-i ‘ādede haşş kıldı **īmānnı** inanmak birle Muḥammed’ge (İM 4a/8)

“Muhammed’e imanı örf ve adete tercih etti.”

arz kılğıl **menim öze İslām’nı** (İM 9b/8)

“Bana İslam’ı arz et.”

kim mén takd̄ir kıldım **anıḡ iki éli öze şerrni** (İM 31a/7)

“Ki ben onun iki eline cezayı uygun gördüm.”

[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

biz taḡı **saḡa anı** zıkr kıldık ‘ilmün bolsun üçün ve’s-selām (MG 114a/8)

“Biz de bilgin olsun diye onu sana zikrettik vesselam.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

kim ikrār kılğay **kitābler oḡımaḡına kıyāmet küinde** (İM 39b/6)

“Kıyamet gününde kitaplar(ın) okunmasına iman edecek.”

anıḡ dīnīne i‘timād kıılır taḡı ‘ilmine ḡacc kıılmaḡ içinde bu vaḡt içinde. (İM 292b/5)

“Hac esnasında bu vakitte onun dinine ve bilgisine itimat eder.”

rāstı Téḡri ḡisāb kıılır **ḡullarına** kıyāmet küni tilmaḡsız taḡı vāsıtasız Téḡri arasında taḡı **ḡulları arasında** (İM 42a/4)

“Doğrusu Tanrı kıyamet günü aracısız ve vasıtasız, kulları(nın) karşısında hesap soracak.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

taḡı nafaka kıılğay **ḡatunına** taḡı oḡlanlarına **anıḡ mālından** taḡı ayırmaḡay anıḡ birle ḡatunı arasında. (İM 445a/6)

“Karısına ve çocuklarına nafaka verecek, onunla karısı arasında da ayırım yapmayacak.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

bukün kâmil kıldım **sizge sizin dīninizni** (İM 67b/5)

“Bugün size dininizi tamamladım.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

kaşd kılğay **yalğangā anıñ içinde**. (İM 382a/3)

“Orada yalana kastedecek.”

taķı anıñ birle **ol atķá** hıķne kılğay sen **seher vaķtında** (BV 45b/15)

“Seher vaktinde de o ata onunla iğne yapacaksın.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

kişige kılma şikāyet **cehāndan** iy derviş (GT 159b/4)

“Ey derviş, birisine dünyadan şikayet etme.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

bu babda atıñ andamlarınıñ yahşısın beyān kılur (BV 4b/14)

“Bu bölümde atın, endamların iyisini açıklar.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

hattā **ol zamān içinde** **halk-nı** āzār kılmağay sen (GT 20b/2)

“Hatta o anda insanları azarlamayacaksın.”

Taķı beyān kıldım **anıñ içinde farzlarını** taķı **vāciblerini** taķı **sünnetlerini** taķı **edeblerini** (İM Taķı 2b/4-5)

“Ve orada farzları, vacipleri, sünnetleri ve edepleri açıkladım.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

meyl kılmayın **anıñ içinde hevāsına**. (İM 265b/6)

“Onda isteklerine meyletmeyin.”

[2] → (bulunma h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+DA/, /+A/

atası ayttı ay oğlum **bu yolda** felek **saña** yarı kıldı (GT 104b/10)

“Babası, ey oğlum bu yolda felek sana yardım etti, dedi.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DAn/, /+DAn/

ḥaḳ taʿālā **ḳurʿān içinde** işāret ḳılır **cennet-niḡ niʿmetlerinden** (GT 153a/6)

“*Hak Teala Kuran’da cennetin nimetlerinden bahseder.*”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

bu cehāndan ḳılmış ol **bir taş iv-ni** ihtiyār (GT 123b/8)

“*O bir taş evi bu cihandan yapmış*”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

ol ʿameldār **irden** sultāḡa köp türlü şikāyet ḳıldılar (GT 32a/1)

“*O hizmet eden kişiyi sultana çok fazla şikayet ettiler.*”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/

taḳı **bir yaḥşī kīzdin** murabbaʿ yaḡırlıḳ ḳılḡıl (MG 8b/9)

“*Ve iyi bir keçeden dört köşeli aḡırlık yap.*”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+I/

ṭopdın sini menʿ ḳılḡay (MG 113b/5)

“*Toptan seni mahrum edecek.*”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

bu bāb **ḳavuş nāveḳ-din oḳ atmaḳ-lıḳ-nı** beyān ḳılır (MG 103b/7)

“*Bu kısım onluk bölükten bahseder, ok atmayı açıklar.*”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/

sefer ḳıldı **yerdin yirge** (KE 144a/7)

“*Diyardan diyara yolculuk etti.*”

ḳıldur-: (I) (Ata) Yaptırmak, kıldırmak. (II) İstenilen tavrı takındırmak, gerekli vaziyete getirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

Andan sonra rāzī kıldurğıl **méni** anıñ birle. (İM 293b/4)

“Ondan sonra beni onunla kabul ettir.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

amal kıldurğıl **maña** qabül olmış (İM 91b/1)

“Bana kabul olmuş amel işlet.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ve eger tilese zāmin kıldurğay **āzād qılğangā**. (İM 397b/8)

“Eğer dilerse azat edene ödettirecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

yā tapuğ kıldurğay **anı** satğan **kişiğe** (İM 480a/2)

“Veya onu satan kişiye tapu yaptırarak.”

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

taķı qādir kıldurğıl **maña hayrını** né hālde bolsam (İM 293b/4)

“Ve ne halde olursam hayır olanı bana nasipt et.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

taķı **gārīminge ikisindin birisini** ihtiyār kıldurğıl (MG 75a/4)

“Ve rakibine ikisinden birini tercih ettir.”

[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+A/, /+DIn/

taķı **anı süñüğe aşığasın-dın** kıldurğıl (MG 75b/4)

“Ve onu süngüne aşağısından tut.”

qılın-: (I) Yapılmak, edilmek, kılınmak. (II) Kendisinde ahlak olmadığı halde ahlaklı görünmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

meğer kim iki kişiniñ tanuqluķı qabül qılınur (İM 270b/3)

“Ancak iki kişinin şahitliği kabul edilir.”

hüküm kılınmas kâfir olmak birle (İM 14b/3)

“Kâfir olduğuna hüküm verilmez.”

taķı rivāyet kılındı kim (MG 84b/1)

“Ve rivayet kılındı ki...”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı **senin öze** hüküm kılınmas (İM 197b/6)

“Sana hüküm verilmez.”

Ammā beşde biri ğanīmetniñ rāstı ol kısmet kılınur **üç ölüş öze**. (İM 263b/5)

“Ancak ganimetin beşte biri üç parçaya bölünür.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

şarf kılınur **sekiz tayıfağa** néteg kim yād kılduķ zekāt bābında. (İM 263b/1)

“Sekiz gruba verilir ki zekat bölümünde anlattık.”

sünnetni terk kılğanğa melāmet kılınur (İM 486b/1)

“Sünneti terk edene lanet edilir.”

taķı ol silāh **anlarğa** mensüb kılınğay (MG 83b/4)

“Ve o silah onlara verilecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taķı qabūl kılınur **hediyet içinde** taķı **destūr bérmeķ içinde** kiķkez oğlan sözi taķı qul sözi taķı kırnaķ sözi. (İM 447b/5)

“Hediyede ve izinde küçük çocuk sözü, köle sözü ve cariye sözü kabul edilir.”

anıñ üçün kim qahr kılınur **dünyā içinde** (İM 16b/8)

“Onun için ki dünyada kahredilir.”

Taķı cemʿ kılınmas bıkır birle **hadd urmak taķı sürmek arasında**, (İM 405b/4)

“Ceza ve sürgün arasında bakire ile bir araya gelinmez.”

rāstı **ol ikisi katında** kıṣāṣ vefā kıılınur cezā kıılmaḵ birle (İM 459a/8)

“Doğrusu o ikisi(nin) hükmünde ceza olarak kısas uygun görülür.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Taḵı **Ebī Yūsuf’dan** rivāyet kıılındı kim kāfir bolmas (İM 16b/3)

“Ve Ebu Yusuf’tan rivayet edildi ki kāfir olmaz.”

rivāyet kıılındı ‘**Abbas oğlundan** (İM 26b/4)

“Abbas’(ın) oğlundan rivayet edildi.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

Taḵı **Cāmi’ imāretine** şarf kıılınur **her bir ilde** (İM 264b/1)

“Her şehirde cami yapımına harcanır.”

Taḵı kıyas kıılınmas zelle-i kārīniḡ mes’eleleri **bir ançası bir ançası öze, meger kim ‘ilm-i kāmil birle lügat içinde** (İM 210b/4)

“Kuran’ı yanlış okumanın hususları da doğru bir ilimle sözlükte karşılaştırılmaz.”

kıılındur-: (Ata) istenilen tavrı takındırmak, gerekli vaziyete getirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taḵı **aṭıḡnı** kıılındurğıl (MG 38b/9)

“Ve atını konumlandır.”

kılış-: Kılışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kāzīḡa bar-turur kim öltürgey yā şulḡ kılışğay (İM 459a/6)

“Kadiya gönder ki öldürsün veya barıştırsın.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

perḡāṣ kıılıştılar **bey’ içinde** (KE 157b/2)

“Beylikte savaştılar.”

kın-: 1. Elem vermek,acı vermek. 2. Kızmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kındı (Kİ 25a/13)

“Kızdı.”

kına-: (I) Cezalandırmak, eziyet etmek. (II) Kınalamak, kına yakmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

yahşı ir ivdesi yaman bolsa **cevr içinde** irin hemîşe kınar (GT 68b/5)

“Bir yiğit(in) devesi kötü olursa sürekli (ona) sıkıntı çıkarır.”

kınala-: Kına sürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kınalağıl (KM 41b/7)

“Kına sür.”

kınaladı (TZ 14a/1)

“Kına sürdü.”

kınan-: Kınanmak, ayıplanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kınandı (TZ 9b/5)

kındur-: (I) Teşvik etmek, tehrik etmek. (II) Zayıflatmak, zayıf olmak.

[1] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

kındurdu **anı iş üze** (KE 47b/4)

“Onu işe teşvik etti.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı kındurğay **anın birle uruşmak öze** (İM 429a/6)

“Ve onunla savaşmaya teşvik edecek.”

kıp-: Göz ucunu kapar gibi işaret çakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kıptı (Kİ 22b/11)

“Çaktı.”

kırk-: Kırkmak, kısaltmak, kesmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kırktı **koynı** (KE 46b/6)

“Koyunu kırktı.”

kırkıl-: Kırkılmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

menüm mülkimde kırkıldı dise (KT 320a/9)

“Benim mülkümde kırkıldı derse.”

kırt-: Kırkmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kırttı (TZ 30a/1)

“Kırttı.”

kıs-: (I) 1. Kısmak, sıkıştırmak. 2. Toplamak, kısaltmak. (II) Çekmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **yüregini** kısar (BV 8b/19)

“*Ve kalbini sıkıştırır.*”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

sağ ilin birle süñü-nin tüpinden bir arşün mıkdarı yoķaru tutup **ķoltuķ-ıñ** kıskay-sen (MG 21b/7)

“*Süngünün altından sağ elinle bir arşın miktarı yüksek tutup koltuğuna sıkıştıracaksın.*”

ķışar-: Kısaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķıwardı (TZ 83b/12)

“*Kısalttı.*”

ķııda-: Kısmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Dahı **ol oğlanı** müsülmān oğıl dirler, kısdarlar (349a/39)

“*Müslüman çocuk der, o çocuğu sıkıştırırlar.*”

ķııskan-: Kıskanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķııskanğıl (KM 38a/8)

“*Kıskan.*”

ķııķart-: Kısaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ammā katıġ kıskartmaġıl kim ol yaġşı döġül (MG 69a/1)

“Ancak çok kısaltma, iyi değildir.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

eger tilésem **hurūfların** uzatur mén tilesem kıskatur mén (İM 53b/8)

“Eğer istersem harfleri uzatırım, istersem kısaltırım.”

saçın yüligey, yā **saçın** kıskartġay. (İM 328b/2)

“Saçını tıraş edecek veya kısaltacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı kıskartur Ténri Te^eālā **sözini** (İM 54a/4)

“Ve Tanrı Teala sözünü kısaltır.”

andın sonra **yügenni** kıskartġıl tā karābus-ķa yaķın kilsün (MG 16a/9)

“Ondan sonra yuları kısalt ta kaşına yaķınlaşsın.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ve eger tilese kıskartġay **ķāmet ķılmaķ öze** (İM 150b/5)

“Eğer isterse kamet getirmeyi kısaltacak.”

taķı kefek kıskartılmas **bir ķat öze** (İM 239a/2)

“Ve bir kat(in) üstüne taş azaltılmaz.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Taķı **Muĥīṭ** atlıġ kitābde, **saçını** kıskartġay [kıskartġay] ḥatun ķişı her bir saçından barmaķ ucu ķadarınça. (İM 329a/4)

“Ve Muhit adlı kitaba göre, kadın her kısmından saçını parmak ucu kadarınca kısaltacak.”

[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DA/, /+A/

taķı **yügen-ni** iliġde saġ yanına kıskartġıl (MG 68b/7)

“Ve yuları elinde saġ yanına çek.”

[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DA/, /+DIIn/

taķı kirek kim **yüġenni miner çağda saġ yanındın** biraz-gine kıskartġay-sen (MG 10b/5)

“Yuları bindiġinde saġ tarafından birazcık kısaltman gerek.”

kıskartıl-: Kısaltılmak.

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

kefen kıskartılmas **bir kat öze** meger kim **zaruret hâletinde** (İM 239a/2)

“Kefen zaruret halinde bir kat üstüne kısaltılmaz.”

kıştaş-: Kısılmak, sıkışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kıştaştı (TZ 10b/1)

“Kısıldı.”

kış-: Yırtmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kış (EK 82a/8)

“Yırt.”

kışkır-: Bağırarak, çığlık atmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kışkır (EK 84a/11)

“Bağır.”

kıvrat-: Kıvrırmak, kıvratmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kıvrattı (Kİ 25b/7)

“*Kıvirttı.*”

kıvrul-: Kivrılmak, buruşmak, titremek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kıvruldu (KE 171b/2)

“*Kıvrıldı.*”

kıy-: Dikmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kıydı (Kİ 26a/2)

“*Dikti.*”

kıyş-: Meyletmek, çevirmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+Dİn/

kıyştı yoldın (KE 7b/9)

“*Yoldan çevirdi.*”

kıyşur-: Meylettirmek

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kıyşurdu anı (KE 125a/6)

“*Ona meylettirdi.*”

kızar-: Kızarmak, rengi kırmızı olmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı biraz vakıtda ol yayılır taķı kızarur (BV 19a/21)

“Yakın zamanda o yayılır ve kızarır.”

kızart-: Kızartmak, kırmızılandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kızarttı nerseni (KE 131a/8)

“Bir şeyi kızarttı.”

kızdur-: Yakmak, kızdırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kızdurdı temürni (KE 127b/3)

“Demiri kızdırdı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı anı kelbeteyn birle otğa kızdurgıl (BV 35a/5)

“Onu kerpetenle ateşte kızdır.”

kızğan-: Kıskanmak, cimrileşmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kızğandı (TZ 8b/5)

“Kıskandı.”

kızlať- Pahalılandırmak, fiyatını yükseltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kızlaťtı (Kİ 24a/6)

“Pahalılandırdı.”

kiç-: (I) Geçmek. (II) Gecikmek. (III) Zulmetmek, adaletsiz etmek. (IV) Uzamak. (V) Yok olmak, ortadan kalkmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bir niçe kün kiçti (GT 17a/1)

“Birkaç gün geçti.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

mağrib tiğizin yürüp kiçtiñ ayakñ üvüş bolmadı (GT 54a/10)

“Mağrip Denizi’ni yürüyerek geçtin ayağın ıslanmadı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

gül cemâli **bir niçe künde** kiçer bu gülistân dāyimā köñül açar (GT 6b/1)

“Gül cemali birkaç günde solar, bu gül bahçesi daima gönül açar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

bu sözden bir niçe kün kiçti dağı sultānga bir ağır düşmen çerisi kildi (GT 10b/12)

“Bu sözün üzerinden birkaç gün geçti ve sultana bir düşman askeri geldi.”

ileyinden bir sultān kiçti başın köterip bakmadı (GT 39b/13)

“Önünden bir sultan geçti, başını çevirip bakmadı.”

bir niçe künden sonra **ol mescid ışikinden** kiçtim (GT 141b/9)

“Birkaç günden sonra o mescid(in) önünden geçtim.”

andan sonra ‘alīk birmegeysen ançağa tigrü kim **künden** biş saat kiçgey (BV 45b/18)

“Bir **günden** beş saat geçecek, o zamana kadar yem vermeyeceksin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

ilgerü uzatgıl tā **aññ-nñ sol kulağı üstündin** kiçsin (MG 33a/2)

“Atının sol kulağı(nın) üstünden geçecek kadar ileri uzat.”

yok irse kıyğıl kilsin **sindin** kiçsin (MG 55a/7)

“Yoksa koy gelsin senden geçsin.”

kiçi-: 1. Gidişmek, kaşınmak. 2. Vücut kızmak, hararetlenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kiçidi terisi (KE 85a/6)

“Derisi kaşındı.”

kiçik-: Gecikmek, geç kalmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kiçikdi (Kİ D36b/10)

“Gecikti.”

kiçir-: Geçirmek.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

taķı **ya-ııı aşıa başını sağ yanındın** saru kiçirgil (MG 102b/2)

“Ve yayın alt tarafını sağ yanından sarıp geçir.”

kiçür-: (I) Geçirmek. (II) Bağıslamak, affetmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

turup oynamak bilen kiçürür idiler (GT 141b/5)

“Durup oynayarak geçirdilerdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ol sadardan kilsen **ömrüm-niı bakıyyesin** bir yirde oturup kiçürgey-men (GT 92b/2)

“Baştan gelsem ömrümü bir yerde oturarak geçireceğim.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

andın sonra **süğü uçın at-nın sol yanına** kiçürgil (MG 28b/3)

“Ondan sonra süngü(nün) ucunu atın sol yanına geçir.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/

şaba yili **anın okun ol yüzükden** kiçürdi (GT 105b/4)

“Sabah yeli onun okunu o yüzükten geçirdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

kaçan sol yanına teşdîd kılmak tilesen **süğünü sol yanına** kiçürgil (MG 22a/1)

“Ne zaman sol yanına hamle yapmak istersen süngünü sol yanına geçir.”

tağı **süğünün uçını at-nın sağ yanına** kiçürgil (MG 24a/7)

“Ve süngünün ucunu atın sağ yanına geçir.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

andın sonra **süğün-nin tüpünü başın-dın** kiçürgil (MG 29b/4)

“Ondan sonra süngünün altını başından geçir.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+DIn/ /+GA/

andın sonra **tüpin at başı üzerindin sağ yanga** kiçürgil (MG 34a/4)

“Ondan sonra altını at(ın) başı(nın) üstünden sağ tarafa geçir.”

kid-: Gitmek, kaybolmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

atnın tutmak birle kuvveti kider (KH 90b/8)

“At tutulunca kuvveti azaları.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

Ve dahil, **yidinci yılda, burun çıkan dişlerden** karası kider. (KH 78b/8)

“Ve yedinci yılda da ilk çıkan dişlerden siyahlığı gider.”

kider-: Gidermek, yok etmek.

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+I/

Şükr Allāh’a kiderdi **menden beni incidgeni** (MS 31b/3)

“Allah’a şükür, beni inciteni benden uzaklaştırdı.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+I/, /+DAn/, /+DA/

Hak necāseti kidermez dağı **hükmi necāseti** kidermez **tenden barça kavlinde** (MS 8b/4)

“Bütün görüşlerde gerçek pisliği ve pisliğin kaynağını tenden temizlemez.”

kigür-: Yollamak, göndermek, sokmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kigürdi **anı** (KE 120b/1)

“Onu gönderdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

kigürdi **kölikni suvğa** (KE 113a/9)

“Binek hayvanını suya soktu.”

kikrüş-: Birbirine girdirmek, birbirine sokmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kikrüşti **barmağlarını** (KE 135a/7)

“Parmaklarını birbirine soktu.”

kil-: Gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ay yār-ı °azīz °aql-ı nefsiñe ni boldı kim nefs-i ḥasīsin ḡālib kildi (GT 113b/1)

“Ey aziz yar, aklına ne oldu ki alçak nefsin galip geldi.”

eger at tizginse üzenü saña yakın kilgey (MG 10b/7)

“Eğer at dizginlenirse üzengü sana yaklaşacak.”

taķı balasından kaçır yakın kilmes (BV 14a/13)

“Ve yavrusundan kaçır, yaklaşmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ay bahādurlar biliñ kildim bu kün **meydāne** men (GT 11a/4)

“Ey bahadırlar bilin, bu gün meydana geldim.”

dağı ni kadar kim ömrüm bolğay **semā ** **yaķınına** kilmegey-men (GT 61b/2)

“Ne kadar ömrüm olursa olsun, semaya yaklaşmayacağım.”

taķı solıña tizgindürgil bir kez t   s  n  -niñ uķı **sağ yanıña** kilgey (MG 29a/7)

“Ve bir kez soluna dizginlet, süngünün ucu sağı yanına gelecek.”

[1] → (teklik III.  .z. yönelme h.) > /+A/

sulţ  n ker  m kirek kim halk **an  ** kilgey dağı    dil    m   f  k bolğay (GT 16b/8)

“Sultan kerim olmalı ki halk ona gelsin, adil ve merhametli olacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

vez  r na  ihatı **sulţan  ** hoş kilmedi (GT 16b/13)

“Vezir(in) nasihatı sultan(ın) hoş(una) gitmedi.”

ol sebeb-den kim k  p kil  rl  r **meni ziy  ret kılma  ** (GT 74b/2)

“O sebepten ki beni ziyaret etmeye çok gelirler.”

her k  n **bu meyd  n  ** bir yigit kil  r (GT 114a/9)

“Her gün bu meydana bir yigit gelir.”

bu i   **düşmen-  ** ya   ı kilgey (MG 63b/5)

“Bu i   düşmana iyi gelecek.”

anıñ kibi kim **k  rgen ki   e** h     kilmegey (BV 15b/7)

“  yle gören ki   e hoş gelmeyecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

niçük kim **meşel-de** kilür (GT 10b/3)

“Nasıl ki örnekte verilir.”

hukemā taşnīflerinde kilip turur (GT 145a/1)

“Hukema tasniflerinde gelmiştir.”

bir atқа minse hācet vaktında ol at **yanıñda** yinçe kilmes (BV 3a/1)

“Hacet vaktinde bir ata binerse o at yanında yavaş gelmez.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

bu kıysı kulnıñ ilinden ve **tilinden** kilgey kim anıñ şükri ‘uhde-sinden çıқа bilgey. (GT 2b/9)

“Bu hangi kulun elinden ve dilinden gelecek ki onun şükrü(nün) dışına çıkabilecek.”

sultān bu sözni işitip köñli ağrıp **közinden** yaş kıldı (GT 33b/11)

“Sultan bu sözü işitince kalbi incinip gözünden yaş geldi.”

şerif kişi-men **hicāzdan** kilür-men (GT 42b/1)

“Şerif kişiyim, Hicaz’dan geliyorum.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

ölülerden kilür mi **hergiz āvāz** (GT 5b/3)

“Ölülerden hiç ses gelir mi?”

anıñ bigin kıattı yüzli yumşak ten-li maḥbūb-dan vefā kilür (GT 127b/3)

“Onun gibi katı yüzlü yumuşak tenli sevgiliden vefa gelir.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

teñri fermānı birle **mışr ilinde** bir ‘azīmü’ş-san melik **zuhūrğa** kıldı (MG 2b/7)

“Tanrı fermanı ile Mısır devletinde azimli bir hükümdar ortaya çıktı.”

kiltir-: Getirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ilini çevgān birle at başındın aylandırap sol igini üzere kiltirgey (MG 110a/7)

“Ve elini kamçı ile at(ın) başından geçirip sol küreğine getirecek.”

kiltür-: Getirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **aķını** aņar kiltürgil (BV 12b/24)

“Ve atı ona getir.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

kim muhālif bolsa sultān sözine kiltürür ol **köp belālar özine** (GT 9b/8)

“Kim sultan sözüne muhalif olursa başına çok belalar açar.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIIn/, /+A/

taķı ‘**arab tilindin türk tiline** kiltürmedük (MG 84b/9)

“Ve Arapçadan Türkçeye çevirmedik.”

kinkeş-: Danışmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kinkeşti (TZ 21a/13)

“Danıştı.”

kir-: Girmek, içeri girmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

meger kim mü^cmin kirür (İM 4b/2)

“Ancak mümin girer.”

ammā ol ağırlarınñ taķı biri zekeri salınur kirü içkerü kirmes (BV 61a/3)

“Ama o ağırların biri de zekeri salınır geri içeri girmez.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Nebî yığladı, katıg yığladı takı **éwine** kirdi. (İM 51b/1)

“Peygamber ağıladı, çok ağıladı ve evine girdi.”

kirgil bizim birle **‘ilm meclisine** (İM 13a/6)

“Bizimle ilim meclisine gir.”

ğabn-ı fâhiş dëdügümüz ol nërse-turur kim kirmes **kıymet kılganların kıymetine** (İM 121b/5)

“Alışveriş pahalılığı dediğimiz şudur, fiyat belirleyenlerin değerinde değildir.”

andan sonra suw kirdi **iki etügene** (İM 128b/1)

“Ondan sonra su iki çizmesine girdi.”

Takı kirür zevî’l-ķurbāların fakīrleri **anlar içine** takı burun zevî’l-ķurbāğa bérilür. (İM 263b/6)

“Ve yakın akrabaların fakirleri onlar(ın) içine girer ve önce yakın akrabaya verilir.”

ayttılar imdi kim **ħimāyeti kölgesi-ne** kirdiñ (GT 24a/1)

“Himayesi altına girdiğini şimdi söylediler.”

takı saklangıl ayağın **at-nıñ koltuğına** kirmesün (MG 10a/2)

“Ve saklan, ayağın atın bacağının arasına girmesin.”

zebil **ayağının tügi arasına** kirür (BV 29a/24)

“Pislik ayağının tüyü(nün) arasına girdi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ve eger ģata kılsa ol amalda ‘kirgey **otğa** (İM 28a/5)

“Eğer amelde hata ederse ateşe girecek.”

andan sonra **mescidge** kirgey (İM 121a/3)

“Ondan sonra mescide girecek.”

evvel **meydānğa** sultān-nıñ ol kışka boyly oğlu kirdi naʿra urup bu beyt-ni oqıdı (GT 11a/2)

“Meydana önce sultanın o kısa boyly oğlu girdi, nara atıp bu beyiti okudu.”

taķı **dāyire-ğa** kirgil (MG 50a/8)

“Ve sahaya gir.”

taķı **ol yirlerge** su kirer (MG 88b/5)

“Ve o yerlere su girer.”

kirdi **anıñ birle iş içinge** (KE 146a/8)

“Onunla iş(in) içine girdi.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Aytıldı Ebū Ḥanīfe’ge: kâfirler **kayda** kirür? (İM 4b/3)

“Soruldu Ebu Hanife’ye: kâfirler nereye girecek?”

ol suw kim kirdi **istincā vaķtında** (İM 147b/3)

“O su ki temizlenme vaktinde geldi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Kiçig havz, suw kirür **bir yanından** taķı çıkar bir yanından (İM 110b/6)

“Küçük havuz, su bir yanından girer ve bir yanından çıkar.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

Taķı kerāhiyyet-turur kim kirgey **bir namāzğa ol hâlde** (İM 191a/3)

“Bir namaza o hâlde girmesi uygun değildir.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

her künde üç kez **ol meşeşge** suw kirmegey (BV 19a/6)

“Her gün(-) üç kez o şişliğe su girmeyecek.”

kirek-: Gerekmek, gerekli olmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

melik ayttı lā-cerem **bizge** bir kāmīl bilgīlī ir kirek kim memleket tedbīrine yarağay (GT 23b/5)

“Hükümdar söyledi, şüphesiz bize kamil bir bilgili adam gerek ki memleket(in) derdine yarasın.”

kiriş-: Girişmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

iki baş harācī kirişür **birbirine**. (İM 436a/2)

“İki haraç birbirine karışır.”

kimirse **iş-lerine** hem kirişmes (GT 47b/2)

“Hem kimse işlerine karışmaz.”

kirt-: Çentik atmak, kesmek, kazımak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kın ağzının yoķaruğı yanın kiserler azğına kirterler (MG 95b/1)

“Kılıf ağzının üst tarafını keserler, azıcık kazırlar.”

kirtüle-: Doğru davranmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kirtüledi (Kİ 26b/22)

“Doğru davrandı.”

kis-: Kesmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

hākim buyurđı kim **ilin** kiskey-ler (GT 56b/11)

“Hakim emretti ki elini kessinler.”

kın ağzının yokuşu yanın kiserler azığına kirterler (MG 95b/1)

“Kılıf(ın) ağzının üst yanını keserler azıcık kazırlar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kiskey **ilini** turunç yirine fi’l hāl (GT 126a/4)

“Turunç yerine derhal elini kesecek.”

taşı **anı** kesek kesek kışıl (BV 42a/6)

“Ve onu parça parça kes.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taşı her bir kilgende mundın bir karış mıkḏarı çapıp **aşağıdın** kışıl (MG 97a/

“Ve her geldiğinde bundan bir karış miktarı ölçüp alttan kes.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/

kaçan bu işlerdin korksan **ğarımın-nin süngüsün tüpündin** kışıl (MG 77a/6)

“Ne zaman bunlardan korkarsan rakibin süngüsünü altından kes.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

taşı salırsa **anı tübinden** kışıl (BV 48b/8)

“Ve salınırsa onu altından kes.”

kisil-: 1. Kesilmek. 2. Ayrılmak, kopmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan artına kiçsen hiç ayrılmagıl kisilmegil eger imkân tapsan sançgıl (MG 40a/5)

“Ne zaman arkasına geçsen hiç ayrılma, kopma; eğer fırsat bulursan yarala.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

kisildi yük kötürgen küç **biñden** (GT 136a/12)

“Yük taşıyan belinden güç azaldı.”

kistür-: Kestirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

eger ğarīmīn-ñiñ süñüsi seniñ süñüñ-din uzun bolsa kistür-gil hiç uyalmağıl (MG 37a/7)

“Eğer düşmanının süngüsü senin süngünden uzun olursa kestir, hiç utanma.”

kişenle-: Kişnemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kişenledi (BM 52b/7)

“Kişnedi.”

kişne-: Kişnemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kişnedi at (KE 7b/7)

“At kişnedi.”

kit-: (I) Gitmek. (II) Yok olmak, ortadan kalkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

hayr itip bolğan melik-ler nāmdār kitti qoyup her biri bir yādgār (GT 6b/9)

“Hayır eden hükümdarlar(ın) her biri bir eser bırakıp namlı gitti.”

oñalmağa ümid bar kim tiz kiter (BV 37b/15)

“İyileşmeye ümit var ki hızlı gider.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

lütñiñ ivdeşi yavuzlarğa uyğan üçün **cehenneme** kitti (GT 14a/1)

“Lut’un eşi kötülere uyduğu için cehenneme gitti.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

koyup oğlın kızın miḥnet içinde turup öz **rāḥatın kōrmege** kitti (GT 25a/6)

“Oğlunu ve kızını sıkıntı içinde bırakıp kendi rahat etmeye gitti.”

ķılıp eygü °amel **cennet-ke** kitkil (GT 139a/2)

“İyi amel edip cennete git.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

ni boldı saña kim **bu ḥâlde** kittersen (GT 26a/6)

“Ne oldu sana ki bu halde gidersin.”

ay faķır **kanda** kiter sen (GT 58a/4)

“Ey fakir nereye gidersin.”

taķı **biraz vaķıt**da kiter yine kilür (BV 17b/16)

“Ve kısa zamanda gider yine gelir.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

yuvmaķ bilen kiter mi levni **ķara kōmürden** (GT 15a/6)

“Kara kōmürden yıkamayla rengi gider mi?”

tar yirge oğrasa **ilden** kiter (GT 84b/7)

“Dar yere uğrarsa şehirden gider.”

dağı hergiz ol melûl-lik **ḥāṭırım-dan** kitmegey (GT 89b/6)

“O melüllük asla aklımdan çıkmayacak.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DIn/

minip at-ķa sağ olmaķ kitti **düşmendin** (MG 4a/1)

“Ata binmek düşmanın ölümüne neden oldu.”

kiter-: Gidermek, ortadan kaldırmak.

[1] → (**belirtme h.**) > /+n/

urup sayķal **timür pāsın** kitermes (GT 59a/12)

“Cila sürüp demir(in) pasını gidermez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu **‘ayıbnı** üstâdlar kiterürler (BV 17a/12)

“Bu kusuru üstadlar giderirler.”

ol **anı** kiterür ve eger intişarı uluğ bolsa ırak-ı vahşiden kalan aldurğıl (BV 21a/10)

“O onu giderir, bilek yarasından kalan yarası büyük olursa aldır.”

kiterdi **haddni** (KE 88a/7)

“Cezayı ortadan kaldırdı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taķı süñü-niñ uçunı ni hâl üzere bolsañ **ğarîmiñ-niñ şüretindin** kitermegil (MG 39a/6)

“Süngünün ucunu ne vaziyette olsan da düşmanın yüzünden ayırma.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/

ayttım **ölüm taşavvurın hayâliñden** kitergil (GT 133a/1)

“Söyledim, ölüm düşüncesini aklından çıkar.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

barğıl **bu sevdanı başıñdan** kitergil (GT 95a/11)

“Var, bu sevdayı başından at.”

taķı **anı atlar arasından** kiter kitergil (BV 42a/9)

“Ve onu atlar(in) arasından götür.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

kiterdi **begni ‘ameldin** (KE 8a/2)

“Beyi amelden çıkardı.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

aķ-nıñ başı üzerindin sağ iliñ-ni kitergil (MG 23a/6)

“Atın başı(nın) üstünden sağ elini götür.”

kitil-: Gedik açılmak, gedilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

anıñ için kim eger suyu atığ bolsa urđanda kitilür (MG 92a/8)

“Onun için ki eğer suyu çok olursa çarpınca gedik açılır.”

kiy-: Giymek, giyinmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

bir semiz ebleh işi-ni kördüm **altun ırāzlı arır umaş** kiymiş (GT 95b/13)

“Bir şişman aptal işiye gördüm, altın işlemeli ipek kumaş giymiş.”

kiydür-: Giydirmek.

[2] → (III. t.ř.z. yönelme h. .) + (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) /+A/, /Ø/, /+DIn/

andın sonra **aa ton** kiydürgil **āmdın** yā **a cild-din** (MG 71b/9)

“Ondan sonra ona kumaştan veya ak deriden kıyafet giydir.”

kiyür-: Giydirmek.

[2] → (III. t.ř.z. yönelme h. .) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

kiyürdi **aa tonrı** (KE 95a/4)

“Ona kıyafeti giydirdi.”

kiz-: Gezmek, yürümek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tört yanı köp kizdi (GT 90a/5)

“Dört yanı çok dolaştı.”

kizle-: Gizlemek, saklamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı oķnı nāvūŋ içine koyup kizlegil (MG 104b/9)

“Oku oluğun içine koyup gizle.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

belki küreş ta‘līminden bir daķīka-nı kizlemiş anıŋ bile ġālib boldı (39b/5)

“Belki ġüreş taliminden bir dakikayı gizlemiş, onunla galip oldu.”

kizledi nirseni (KE 88a/5)

“Bir şeyi gizledi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Taķı yēgey andan özi taķı baylarġa yēdürgey taķı dervīşlerge taķı kizlegey étinden. (İM 456a/7)

“Ve ondan yiyecek, zenginlere yedirecek, dervişlere yedirecek, etinden gizleyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı ol vaşlanı itükiŋde yā iyeriŋde kizleġil (MG 75b/6)

“Ve o vaslayı⁴⁷² eteġinde veya eyerinde gizle.”

kizlen-: Gizlenmek, saklanmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol irenler kilip bir yirde kizlendi-ler (GT 12b/4)

“O erenler gelip bir yerde gizlendiler.”

ķo-: (I) Koymak, bırakmak. (II) Boşaltmak, dökmek. (III) Terketmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

⁴⁷² Süngüyü uzatmak için kullanılan parça.

ķodı **anı** (KE 41a/6)

“Onu koydu.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

vedi‘at ķodı **aņa** (KE 121a/3)

“Ona emanet bıraktı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

bāķi ķodı **suṽnı eğış içinde** (KE 110b/9)

“Artan suyu kapta bıraktı.”

ķod-: Koymak, bırakmak, terk etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

nişānge ķoddı (KE 116a/7)

“İşaret bıraktı.”

ķok-: Kokmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķokdı müşg (KE 19b/9)

“Misk koktu.”

ķokut-: Kokutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķokuttı **anı** (KE 93a/7)

“Onu kokuttu.”

ķoldaşlaş-: Birbiriyle arkadaş olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķoldaşlaştı anıı birle (KE 146a/2)

“Onunla arkadaş oldu.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) > /+A/

ķoldaşlaştı aña (KE 118a/4)

“Ona arkadaşlık etti.”

ķolla-: Kollamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķollar (BM 64a/1)

“Kollar.”

ķon-: (I) Bırakılmak. (II) 1. Konmak, inmek, mola vermek. 2. Oturmak. 3. Çadır kurmak. (III). Vasıl olmak, ulaşmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Kaçan kim çıkşa tavāf-ı ziyāretten ķurbān kūni ķayıtgay **Mekke’den Minā’ge** taķı Mekke’ge ķönmağay. (İM 330b/7)

“Kurban günü ne zaman ziyaret tavafından çıkarsa Mekke’den Mina’ya dönecek, Mekke’ye varmayacak.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+A/

Taķı ‘aķabeden bir suw öze ķonar. (İM 298b/7)

“Ve yokuştan bir suya ulaşır.”

ķonakla-: Misafir etmek, ağırlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı él kesmek yok ķonak öze kaçan oğurlasa ol kişiden kim **anı** ķonakladı. (İM 418b/7)

“Misafirden çalsa bile o kişinin elini kesmek yok, onu misafir etti.”

konan-: Nimet sahibi olmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

konandı (TZ 10a/7)

“Sahip oldu.”

konrul-: Yerinden sökülme, sallanma.

[-] → **(yalın hal)** > /—/

konruldı yığaç (KE 151a/4)

“Ağaç söküldü.”

konşılaş-: Komşuluk etmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

konşılaştılar (KE 159b/1)

“Komşuluk ettiler.”

konukla-: Misafir etmek, uğurlamak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+n/

bir kün kırk teve kurbān itip ‘**arab biglerin** konukladım (GT 88a/3)

“Bir gün kırk deve kurban edip Arap beylerini misafir ettim.”

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

konukladı **anı** (KE 21b/8)

“Onu misafir etti.”

koşur-: Yerinden sökmek, ayırmaya çalışmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

koşurdu **anı** Tanrı ʿazāb birle (KE 89b/7)

“Tanrı onu azapla söktü.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

tüpindin koşurdu **anı** (KE 120a/9)

“Onu kökünden ayırdı.”

tüpindin koşurdu **nirseni** (KE 164b/7)

“Bir şeyi kökünden ayırdı.”

kop-: (I) Kopmak. (II) Toz kalkmak, toz yükselmek. (III) Ayağa kalkmak. (IV) Yeniden dirilmek, hortlamak. (V) Ortaya çıkmak, yetişmek, büyümek. (VI) Yerinden çıkarmak, sökmek. (VII) Meydana çıkmak, görünmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taşı toynağının art tirisini kopar (BV 4b/11)

“Ve toynağının alt derisini kopar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ortada münāzaʿat koptı leşker ve raʿiyyet mukābele bolup uruştılar (GT 65b/5)

“Ortada tartışma çıktı, asker ve halk karşılıklı vuruştular.”

şam ilinde fitne koptı bir zamān (GT 140a/2)

“Bir zaman Şam’da fitne çıktı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol sinir başındaki süñük **bilekden** kopar (BV 27b/14)

“O sinir başındaki kemik, bilekten kopar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

koptı **yerindin** (KE 150b/7)

“Yerinden çıktı.”

kopar-: (I) Ortaya çıkarmak, meydana çıkarmak. (II) Yeniden dirilmek. (III) 1. Koparmak, ayırmak. 2. Sökmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

rāstı Ténrı Teʿālā koparur **ol kimérse** kim gūrlar içinde-turur. (İM 61b/6)

“Doğrusu Tanrı Teala mezardaki birini çıkarır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kopardı **toznı** (KE 19b2)

“Toz çıkardı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

timürden dağı bolsa **yirinden** kopargay-men (GT 39a/8)

“Demirden de olsa yerinden sökeceğim.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

kopardı **anı uruşka** (KE 133a/4)

“Onu savaşa götürdü.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ol zeyit **anı yirinden** koparur (BV 57b/2)

“O zeytinyağı, onu yerinden çıkarır.”

[2] → (eksiz bulunma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/

ʿuḳūbat-ka lāyık isem kıyāmat kün **meni** közsüz kopargıl (GT 50a/8)

“Cezaya layıksam kıyamet günü beni gözsüz meydana çıkar.”

koparul-: Yerinden sökülme, toplanma.

[2] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/

Ve rāstı Kaʿbe **kıyāmet küni** kıparulur kértেকে kirgen kız gibi. (İM 289b/2)

“Ve Kabe, doğrusu gerdeğe giren kız gibi kıyamet günü(nde) yerinden sökülür.”

kıpgar-: Kaldırmak, ayağa kaldırmak, (toz) havalanmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kıpgardı **toznı** (KE 122b/7)

“Toz çıkardı.”

kıput-: Kaldırmak, hareket ettirmek, sallamak, ırgalamak.

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

yerindin kıputtı **anı** (KE 169a/3)

“Onu yerinden kaldırdı.”

kırk-: Korkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kırkmas mén (İM 12a/7)

“korkmam.”

ol yigit ayttı kırkmayınız kim bu ortada birmen-men (GT 102a/9)

“O yiğit konuştu: Korkmayın ki bu meydanda vermem.”

yāhūz kırkğay ol zahm kılğanlarğa çevgān tig-gey (MG 111a/4)

“Yahut korkacak, o eziyet edenlere sopa degecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

her yirde kim kırkar-sen (MG 58a/5)

“Ki her yerde korkarsın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ķorķġıl Tėġri'den (İM 22b/3)

“Tanrı'dan kork.”

Tėġri'den ķorķmas mu sėn (İM 12a/7)

“Tanrı'dan korkmaz mısın?”

ķorķġay Tėġri'den soġ ۆliminden (İM 72a/7)

“Tanrı'dan sonra ۆlümünden korkacak.”

ķorķmaġıl  arŗ üyesinden m lım az bolġay t p (İM 85a/3)

“Gök sahiplerinden bilgim az olacak diye korkma.”

taķı ķorķar biz s niġ  az binden, k firlerge  riŗken-turur. (İM 197b/4)

“Ve senin azabından korkarız.”

tüni k n saķlan ol irden kim ol ķorķa yürür senden (GT 18b/2)

“Gece gündüz saklan o adamdan ki o senden korkarak yürür.”

ġukem  aytur t rt kiŗi t rt kim-irse-den ķorķar (GT 25b/11)

“Hukema dedi, d rt kiŗi d rt kimseden korkar.”

ayttı ķorķarmen bilmegenimden (GT 107b/5)

“Söyledi, bilmediġimden korkarım.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

ķorķtı andın (KE 32a/4)

“Ondan korktu.”

ķorķıt-: Korkutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķorķıttı anı ful n nirse birle (KE 111b/5)

“Onu bir Şeyle korkuttu.”

ķorkunıl-: Korkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

telef olğay diyü ķorkunılmağay (KT 224a/22)

“Telef olacak diye korkmayacak.”

ķorkūt-: Korkutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol nérse kim ķorkūtur anıñ birle. (İM 484a/7)

“O şey ki onunla korkutur.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķorkūtı anı körklüg at (KE 54a/1)

“Gösterişli at onu korkuttu.”

ķort-: Korkutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķortķıl (KM 41b/12)

“Korkut.”

ķoş-: (I) 1. Koşmak, eklemek, ilave etmek. 2. Yanına getirmek. 3. Takılmak. (II) Koşmak, atlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

andan soñra bir süre ķoşğay (İM 173b/5)

“Ondan sonra bir süre koşacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Taķı ķoşmağay özi nafaķasın taķı ķōbān yalın taķı ķekīm yalın taķı mu‘allim yalın.
(İM 481a/4)

“Ve kendi nafakasını, çoban(in) ücretini, hekim(in) ücretini ve muallim(in) ücretini eklemeyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Andan sonra **barmaqlarını** koşğay (İM 88a/2)

“Ondan sonra parmaklarını biraraya getirecek.”

Takı koşmağay **iki ayakının birisini** takı birisi birle. (İM 191b/7)

“Ve iki ayağının birisini diğeriyle yan yana getirmeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

Takı ayıttı Şāfi‘î İmām: koşğay satın alğan kişi **yağı ‘aybnıñ diyetini satılmış nersege** (İM 478b/8)

“Ve İmam Şāfi söyledi: Satın alan kişi yeni kusurunun ücretini satılan şeye ekleyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

yā **niyyetni** koşğay **érür vaqtda** vācib bolğan kadarınça (İM 245a/1)

“Veya kısa zamanda vacip olduğu kadarınca niyetini ekleyecek.”

koşlan-: Yedek hayvan koşmak, yedeklemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

koşlandı **ağını** (KE 28a/4)

“Atı koştu.”

koşul-: Koşulmak, birleşmek, eklenmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

koşulur kumāşnıñ bahası **altunğa** takı **kümüşke**. (İM 252a/3)

“Kumaşın ücreti, altına ve gümüşe eklenir.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Takı **ol ikisi katında** koşulur eczā birle (İM 251b/1)

“Ve o ikisinin görüşüne göre parçalarla eklenir.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

Takı fâyide tapulğan cinsiniñ hilâfinça koşulmas **nişabğa barçalar katında** (İM 250a/6)

“Hepsinin görüşüne göre, fayda görülen malın eksigi kadarınca nisaba eklenmez.”

taķı **elli akçağa** koşulur **barçalar katında** (İM 251b/4)

“Ve hepsinin görüşüne göre elli akçeye eklenir.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

Eğer kabîle aņar yetişmese koşulur **anlarğa** kabîleniñ yaķınraķı **köklük cihetinden** (İM 471b/8)

“Eğer kabile ona yetişmezse, kabilenin yakını onlara soy cihetinden eklenir.”

ķotar-: Yemeği servis yapmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķotar (EK 80a/1)

“(Yemeği) servis et.”

ķotardı (TZ 27a/1)

“(Yemeği) servis etti.”

ķov-: (I) Arkadan çekistirmek. (II) Kovmak, def etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı ķowmaęay **anların kaçğanlarını** (İM 441a/6)

“Ve onların kaçanlarını kovmayacak.”

ķovdı **itni** (KE 88a/6)

“Köpeği kovdu.”

kovala-: Kovalamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kovaladı (TZ 21b/8)

“Kovaladı.”

kovla-: İftira etmek, arkasından söz söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kovladı (Kİ 25b/5)

“İftira etti.”

kovur-: Kavurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kovurdu (TZ 30a/8)

“Kavurdu.”

koy-: (I) Koymak, bırakmak. (II) Hastalığı ortaya çıkmak. (III) İzin vermek. (IV) İndirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kérekse kaçd birle koysun (İM 177a/5)

“Gerekirse kasıtlı koysun.”

bir ayakını kötürüp at-nın boynı üzere koyğay (MG 52a/8)

“Bir ayağını götürüp atın boynu(nun) üstüne koyacak.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/

Takı koymağay nérse oşbu kelimelerden. (İM 304a/5)

“Bu kelimelerden biri(ni) koymayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

māl-nıñ bir azın koyğay-lar (GT 59a/9)

“Malın birazını koyacaklar.”

bu menzilge ‘ademden her kim yitti **kefen-den özgesin** koydı ve kitti (GT 80a/4)

“Bu durağa insandan kim vardı da kefenden başkasını koydu ve gitti.”

ağzın taķı **ilin** boş koymağıl (BV 23a/4)

“Ağzını ve elini boş bırakma.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ebī Yūsuf İmām **ķırba yarmaķnı** koydı (İM 16b/5)

“Ebu Yusuf İmam su kabını koydu.”

koy **ol nérseni** (İM 21b/6)

“O şeyi koy.”

ançaga tégrü kim **namāzını** taķı **orucını** koymağay (İM 133b/2)

“O zamana kadar ki namazını ve orucunu bırakmayacak.”

boş koyğay **olturur yérini** üç kéz (İM 147a/2)

“Oturduğu yeri üç kez boş bırakacak.”

taķı **öñ yanaķını** koyğay (İM 310b/6)

“Ve ön yanağını koyacak.”

çün degül-dür saña muvāfıķ yār koy **anı** yalguzun temāşā ķıl (GT 52a/4)

“Çünkü sana layık yar değildir, onu bırak yalnız seyret.”

‘aķıl ve edeb bilen tirilgil **levh ve țarab-nı** koyğul (GT 142b/1)

“Akıl ve edep ile diril, oyun ve şenliğı bırak.”

ķaçan meydān-da fāris-nıñ alnına tüşseñ **devrni** koyğıl (MG 55a/2)

“Ne zaman meydanda binicinin önüne düşersen o devri bırak.”

ol maķrıflar irniniñ uçunı koyar (BV 13a/16)

“O melezler erkeğinin önünü bırakır.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı üç batman hurma 'şiri birle **ağzına** koyğay sen (BV 43a/21)

“Ve üç batman hurma sırasıyla ağzına koyacaksın.”

taķı **ol atnıñ** ağzına koyğay sen (BV 55a/9)

“O atın ağzına koyacaksın.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bir muhtaşar işke koydı bir niçe kün kiçti (GT 27b/7)

“Kısa bir işe koydu, birkaç gün geçti.”

taķı biri ol turur kim **minmege** koymas taķı **iyer urmağa** koymas (BV 17a/20)

“Biri de odur ki binmeye izin vermez, eyer vurmaya izin vermez.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

anı iltip **bir ʿalim katında** koydı-lar (GT 139a/5)

“Onu gönderip bir alim huzurunda bıraktılar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı **yüz yirden** koyğıl (BV 12b/24)

“Ve düz yerden bırak.”

taķı **öñ burnından** koyğay sen (BV 53b/19)

“Ve ön burnundan koyacaksın.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

Bir kişi **bir luğma aş** koydı **ağzına** (İM 496b/6)

“Bir kişi ağzına bir lokma aş koydu.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/

andın sonra **süñü uçın ilin-din** koyğıl (MG 34a/7)

“Ondan sonra süngünün ucunu elinden bırak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Andan sonra koyğay **iki ayasını başının iki yanı öze** (İM 88a/4)

“Ondan sonra iki ayasını başının iki yanı(nın) üstüne koyacak.”

Takı ésnegende kérek kim anı siñirgey eger küci yétmese qayırmaz kim koyğay **élini, yā yéñini ağı öze** . (İM 188a/2)

“Ve esnediğinde onu bastırması gerek eğer gücü yetmezse eli(ni) veya kolunu ağı(nın) üstüne koyacak.”

dağı **seniñ fażiletini-ni anıñ öze** koyup-turur (GT 148a/1)

“Ve senin faziletini onun üstüne koyar.”

tağı **zeyitni iski çağır birle burnına** koyğay sen (BV 44a/2)

“Ve zeytini eski şarapla burnuna koyacaksın.”

tağı **anı bir temür çömçe içine** koyğay sen (BV 25a/23)

“Ve onu demir kap içine koyacaksın.”

tağı tigma gün **anı ağzına** koyğay sen (BV 53b/13)

“Ve her bir gün onu ağzına koyacaksın.”

tağı **anı bir hırqa öze** koyğay sen (BV 18b/18)

“Ve onu bir hırka(nın) üstüne koyacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

éyle kérek kim kim koyğay **yéñini, yā barmakını ol yerge** (İM 95b/3)

“Öyle gerek ki kolunu veya parmağını o yere koyacak.”

imām **anlarını zindānga** koyğay ançağa tegrü kim tevbe kılğınça (İM 422b/8)

“İmam onları tövbe edene kadar zindana koyacak.”

Ayıttılar: haq ol-turur kim qoymağaylar **anlarını minmekke atqa** (İM 436b/8)

“Söylediler hak odur ki onları(n) ata binmesine izin vermeyecekler.”

kim **anı yirge** koyğaylar (GT 156a/2)

“Ki onu yere koyacaklar.”

andın sonra **sol ayağın(n) üzenü-ge** koyğıl (MG 10a/1)

“Ondan sonra sol ayağını üzenüye koy.”

ol yağ **anı şişmege** koymas (BV 21a/14)

“O yağ onu(n) şişmesine izin vermez.”

tağı **anı bir kazanga** koyğay sen (BV 54a/4)

“Ve onu bir kazana koyacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+I/, /+DA/

ol yer kim **séni** koydı Téñri Te^cālā **anıñ içinde** (İM 264b/6)

“O yer ki Tanrı Teala seni onun içinde bıraktı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

kūznı koyğay **sol yanında** (İM 89b/4)

“Kuzuyu sol yanında bırakacak.”

yüzini koyğay **iki ayası arasında** (İM 176a/3)

“Yüzünü iki ayası(nın) arasında koyacak.”

toynaklarını biri biri katında koyar (BV 12a/15)

“Toynaklarını birbiri(nin) yanına koyar.”

tağı **anı bir çanak içinde** koyğay sen (BV 47a/1)

“Ve onu bir çanak içine koyacaksın.”

tağı **ol atnı zebil içinde** koyğay sen kim **anıñ içinde** tirlegey (BV 49b/22)

“O atı çamur içinde bırakacaksın ki onun içinde terlesin.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

iki élini koyğay **iki etükniñ alnından** (İM 126a/8)

“İki elini iki çizmesinin önünden indirecek.”

tağı **anı ol atnıñ ağızından** koyğay sen (BV 41a/18)

“Ve onu atın ağızından indireceksin.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+Ø/

Takı kerāhiyyet-turur kim koyğay **ağzına akçalar**, yā **altunlar** (İM 188b/8)

“*Ve ağzına akçeler veya altınlar koyması kerahiyettir.*”

taķı **anıı içine tuz** koyğıl (BV 43b/17)

“*Ve onun içine tuz koy.*”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

Ténri Te‘ālā ihtiyar koydu **ol ikisine iki ‘azāb arasında** (İM 30a/2)

“*Tanrı Teala o ikisine iki azap arasında tercih sundu.*”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

Rāstı Ebū Bekr **sona** koymadı **İslām’ını** (İM 43a/2)

“*Doğrusu Ebu Bekir İslam’ı sona bırakmadı.*”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

degül irlık ağızğa yumruk urmak ir isen koy **ağızğa bal u kaymak** (GT 78a/1)

“*Erkeklik ağza yumruk vurmak değil, erkeksen ağza bal ve kaymak koy.*”

andan sonra **ol yirge issi suw** koyğay sen (BV 69a/15)

“*Ondan sonra o yere sıcak su dökeceksin.*”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Takı éyle kerek kim koyğay **başı altında yastuķ** (İM 218a/8)

“*Ve öyle gerek ki başı(nın) altına yastık koyacak.*”

taķı **altında yaş ot** koyğay sen (BV 64a/17)

“*Ve altına taze ot koyacaksın.*”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

anıı içinde husyesin koyğay sen (BV 43a/10)

“*Onun içinde yumurtasını koyacaksın.*”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

taķı evval y r-turur kim  oydı **anı   inde ta nı** T  ri Res li. ( M 379b/4)

“O ilk yerdir ki Tanrı Resulü onun  ine ta ı bıraktı.”

taķı **bilinmes kit b  inde** belkim  oydı **anı** bir an a f s klar. ( M 381b/7)

“Ve belki bazı fasıklar onu bilinmez bir kitap  inde koydu.”

alar **i ik-de anı** anı     n  oyup tururlar (GT 156b/4)

“Onlar onu eşikte onun  in bırakırlar.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

andan meni mahr m  oymas-sen (GT 131a/4)

“Ondan beni mahrum bırakmazsın.”

[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+A/, /+DA/

r stı ol  atun **iki  lini**  oy ay y r  ze **iki  igin tu ında** ( M 176b/1)

“Doğrusu o kadın iki elini, iki omz(unun) yanında yer(in)  st ne koyacak.”

[4] → (eksiz belirtme h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /  /, /+nI/, /+GA/

Taķı n  kim bolsa m ldan **em net**  oydı **anı M s lm n kişige**, y  **zimm  k firge** ol m l anı -turur. ( M 432b/6)

“Müslüman kişiye veya k fire maldan ne emanet bırakırsa o mal onundur.”

 oyın-: Koyulmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı **zind nda**  oyınur    k n **bizim  atımızda** eger M s lm n bolsa boldı ve eger bolmasa  lt r l r. ( M 437b/7)

“Eğer Müslüman olursa bizim görüşümüzde zindanda    gün tutulur, ve eğer olmazsa  ld r l r.”

 oyul-: (I) 1. Koyulmak, bırakılmak. 2. Konulmak, bırakılmak. (II) Ulumak. (III) Koyula mak. (IV)  la  damlatılmak. (V) Yatırılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

koyuldu yağmur (KE 164b/3)

“Yağmur yağdı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı arturdu Cāmi^c-i Şağīr atlığ kitābde, taķı koyulur **zindānda** tép (İM 407a/6)

“Ve Cāmi^c-i Şağīr adlı kitapta artırdı, zindanda tutulur deyip...”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

koyulğay **anıñ iki kulaķına** kurgaşun **ķıyāmet küninde** (İM 83b/7)

“Onun iki kulağına kıyamet gününde kurşun koyulacak.”

taķı koyulur **Benī Şa‘leb āzādları öze** ĥarāc, **Ķureyšī āzādları menzilesinde**. (İM 437b/1)

“Benī Şa‘leb hūrleri(nin) üstüne de Kureyšī hūrleri derecesinde vergi koyulur.”

koyuş-: Karşılıklı bırakmak, terk etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

koyuştilar (KE 158a/6)

“Karşılıklı bıraktılar.”

köç-: Göçmek, göç etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı tavāf kılğandan sonra revā bolur ol ĥatunga kim köçkey (İM 340a/7)

“Ve tavaf ettikten sonra o kadına uygun olur, göçecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Andan sonra köçkey eger tilese ol kün **Mekke’ge** (İM 331b/8)

“Ondan sonra eğer isterse o gün Mekke’ye göçecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve eger tilese kim köçkey **bukün içinde** (İM 332a/5)

“Eğer isterse aynı gün içinde göçecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

köçtiler **saraydın** (KE 13b/1)

“Saraydan göçtüler.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

andan sonra köçkey **andan Mekke’ge** (İM 302b/3)

“Ondan sonra oradan Mekke’ye göçecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/

köçti **yerdin yerge** (KE 144b/8)

“Diyardan diyara göçtü.”

köçür-: Göçürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

köçürdi **anı** (KE 43a/2)

“Onu göçürdü.”

köger-: Göğermek, morarmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve dahı, yigirmi yaşasa dahı yigirmi üç yaşasa; tişleri ancılayın kögerir. (KH 79b/7)

“Yirmi yıl da yaşasa yirmi üç yıl da yaşasa dişleri onun gibi göğerir.”

köker-: Gövermek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kökerdi (TZ 83b/6)

“Göverdi.”

kökle-: Olmak, kökleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kökledi (Kİ 27b/12)

“Kökleşti.”

kökre-: Kükremek, gürlemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kökredi (Kİ 27b/17)

“Kükredi.”

köligelen-: Gölgelemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

köligelendi yığaç (KE 164a/9)

“Ağaç gölgelendi.”

köm-: Gömmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı kömgey anı. (İM 241b/1)

“Ve onu gömecek.”

tağı saçı kömgey tağı ayıtgay saç yüligende (İM 328b/6)

“Saçı gömecek ve tıraş edince söyleyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

kömdi **nirseni yirge** (KE 47a/1)

“Bir şeyi yere gömdü.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

kömdi **anı** Ādam oğlu **yérde** (İM 254a/1)

“İnsanoğlu onu yere gömdü.”

ol **aṭnı zebil içinde** kömgey sen (BV 49b/21)

“O atı pislik içinde gömeceksin.”

könder-: (I) Uzatmak. (II) Doğrultmak, düzeltmek. (III) Koymak, bırakmak. (IV) Göndermek, yollamak. (V) Yoluna koymak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taḫı tamam mingendin sonra yügenni tutup **aṭ başın** köndergil (MG 11a/8)

“Ve tamamen bindikten sonra gemi tutup at(ın) başını doğrult.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ménim şaḫābelerim yulduz kibi-turur anların ḫayısına uysañız könderür **sizni köni yolḫa** (İM 44a/6)

“Benim sahabelerim yıldız gibidir, onların hangisine uysanız sizi doğru yola götürür.”

köndür-: (I) Yakmak. (II) Göndermek, yollamak, yöneltmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

köndürdi **egrini** (KE 124a/6)

“Eğriyi gönderdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

köndürdi **anı İslāmğa** (KE 23b/6)

“Onu İslam’a yöneltti.”

könile-: Kıskanmak, haset etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

köniledi (TZ 27a/7)

“*Kıskandı.*”

könül-: Doğru yola girmek, yönelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

mağat könüldiler (İM 60b/1)

“*Mutlaka doğru yola girdiler.*”

köpi-: Astarlı elbiseyi silmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

köpidi (Kİ 26a/15)

“*Silkti.*”

köpiklen-: Köpüklenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

köpiklendi deryā (KE 109b/2)

“*Deniz köpüklendi.*”

köpleş-: Çoğalmak, çok sayıda olmakla övünmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

köpleştiler māl içinde, oğullar içinde (KE 157a/7)

“*Malda, evlatta çoğaldılar.*”

kör-: (I) Görmek. (II) Anlamak, kavramak.

[0] → (yalın h.) > /—/

körmes mü sên? (İM 29b/1)

“Görmez misin?”

ol at kim kice körmes taķı kırdā körmes (BV 15a/4)

“O ki gece ve arazide görmez.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Taķı rāstı **aḥkām-ı şerʿiñiñ vüçüḥları** körmes mü sên? (İM 57b/6)

“Doğrusu şeri hükümlerin vecihleri(ni) görmez misin?”

körmedim ʿārīf naẓirīñ cevheri (GT 7a/10)

“Bir benzeri(ni) görmedim”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

meselde saltanat buldı uş ol kim kördi **hümāyı** (MG 4a/6)

“Şu ki hümayı gördü, masalda saltanat buldu.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ḥoca-nıñ luṭfın körün kim ni kıılır. (GT 4b/10)

“Hocanın lütfunu görün ki ne yapar.”

mağrīb қа yakın idi kim **bir ikinci ivin** kördi-ler (GT 90b/12)

“Akşama yakındı ki ikinci evi gördüler.”

bu şīve bilen **könjül yaķışın** körünüz (GT 127a/12)

“Bu şive ile gönül yakışını görünüz.”

közinden irin akar taķı **karşısındakin** körer (BV 64b/15)

“Gözünden irin akar da karşısındakini görür.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

cemāʿat birle namāz kıılmaķnı ḥaķ körmesler (İM 28a/2)

“Cemaat ile namaz kılmayı hak görmezler.”

taķı **anı** haķ körgey (İM 33b/5)

“Ve onu hak görecek.”

ayıttuķ biz éyle kérek kim **gür azābini** haķ körgey. (İM 36b/3)

“Öyle gerek ki kabir azabını hak görecek.”

kördim **İbrāhīm’ni** (İM 39a/5)

“İbrahim’i gördüm.”

kördim Miʿrāc Kéçesi **tamuġnı** (İM 41b/5)

“Miraç gecesı cehennemi gördüm.”

imdi **bu muşibetni** kördi kim ʿāfiye i-niņ qadrin bildi (GT 18a/1)

“Şimdi bu musibeti gördü ki saġlıġın kıymetini bildi.”

bir duʿası müstecāb faķir baġdād şehrine kirip **haccāc bin yūsufnı** kördi (GT 20a/3)

“Duası hoşa giden bir fakir Baġdat şehrine girip Haccac bin Yusuf’u gördü.”

anı kördi kim yārānlarına aytur hıç bilmen bu ot benim ivime qandan tüşti (GT 38a/7)

“Onu gördü ki yarenlerine söyler: Hiç bilmem bu ateş benim evime nereden düştü?”

ammā **saġ il birle teşdid kılġan-nı** az kördüm (MG 22b/1)

“Ama saġ eli ile hamle yapanı az gördüm.”

fārisler **anı** qabīh körerler (MG 69a/4)

“Biniciler onu kötü görürler.”

irgen süñüklerini körgey-sin (BV 11b/7)

“Eriyen kemikleri göreceksin.”

ammā öküş kişiler **qanţara boyunlı atnı** hoş körerler (BV 15b/8)

“Ama çoġu kişi kemer boyunlu atı hoş görür.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

körer miskin susamış **uyķusunda** (GT 153a/11)

“Uykusunda görür, miskin susamış.”

ol at kim kice körmes taķı **ķarda** körmes (BV 15a/4)

“O at ki gece ve arazide görmez.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

maşlahat körer **artuķ bérmeķden** taķı **berābar bérmeķden**, (İM 265b/6)

“Fazla vermekten ve beraber vermekten daha iyi görür.”

ol kız **tāķa-dan** kördi kim ķarındaşına aş içinde aķu birdi-ler (GT 12a/1)

“O kız takadan gördü ki kardeşine yemek içinde zehir verdiler.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Nebi'den sonra halife bolmalıkını haķ öze körgey (İM 42b/6)

“Peygamber'den sonra halife olmayı hak göreceκ.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

ol kişı **iki etük öze mesh ķılmaķnı** körgey **mukīm kişıge** bir kūn taķı bir tūn taķı **mūsāfir kişıge** üç kūn üç keçe (İM 33b/4)

“O kişı iki ayak üstüne mesh etmeyi, mukim kişıye bir gün bir gece, misafir kişıye üç gün üç gece göreceκ.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

kendü nefsinı yazuķ ķılģan hāletde maʿzūr körerler (İM 31b/5)

“Kendi nefsinı, günah işlerken mazur görürler.”

ķisāb bérmeķni ķıyāmet kūninde haķ körgey (İM 40a/3)

“Kıyamet gününde hesap vermeyi hak göreceκ.”

Ol ķan kim yüklü ķatun körer **anı evval tolģaķda** (İM 133a/3)

“O kan ki hamile kadın onu ilk doğumda görür.”

kerāhiyyet kördiler **mücāvir bolmaķnı Mekke içinde** (İM 288b/6)

“Komşu olmayı Mekke'de kerahıyyet gördüler.”

sultān maķmūd **sebūktıģın-ni tūşinde** kördi (GT 9b/11)

“Sultan Mahmud, Sebük Tigin’i rüyasında gördü.”

men **muni kurbân bayramında başra şehrinde** kördüm (GT 42b/5)

“Ben bunu Kurban Bayramı’nda Basra’da gördüm.”

bir müddet-den sonra kördüm **anı ol şüret-de** kim taşavvur iter idim (GT 143b/1)

“Bir müddet sonra onu o surette gördüm ki hayal ediyordum.”

ammā men **bu ʔarīḳanı maṭlūbāt bābında** kerīh körer-men (MG 57b/3)

“Amma ben bu üsûlü istek bölümünde uygunsuz görürüm.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Taḳı Ceberiyeler **ḥayrını taḳı şerrni** körerler **Téḡri’dan** (İM 31b/5)

“Ve Ceberiyeler hayrı ve şerri Tanrı’dan bilirler.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

yā bir **kişini** kördi **yıraḳdın** ayıttı: (İM 382b/1)

“Veya bir kişiyi uzaktan gördü, söyledi.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ḳandadur şīr kilip **pençe-de ḳuvvet** körsün (GT 149a/8)

“Nerededir, aslan gelip pençede kuvvet bulsun.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

ol cum’a içinde anlar-nıḡ birin kördüm (GT 93b/11)

“O Cuma (namazında) onların birini gördüm.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

ḳaşrı işikinde bir vezīrniḡ oḡlını kördüm (GT 15a/11)

“Kasır eşliğinde bir vezirin oḡlunu gördüm.”

başra şehrinde cevherī-ler bazarında bir aʿrābī-ni kördüm (GT 89b/1)

“Basra’da kuyumcular pazarında bir Arap’ı gördüm.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/

melik hürmüzge sordılar **vezīrleriñden ni ħata** kördüñ (GT 18a/7)

“Melik Hürmüz’e sordular, vezirlerinden ne hata gördün?”

nā-geh **ol ivniñ ħarañğū dehlizinden bir aydın-lıķ** kördüm (GT 122a/2)

“Ansızın o evin karanlık dehlizinden bir aydınlık gördüm.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

biz kördük **Meryem oğlu ‘İsī’den öli tircüzmekni** (İM 35b/6)

“Biz Meryem oğlu İsa’dan ölü diriltmeyi gördük.”

ni **özge-den özüñni** körgil (GT 164b/3)

“Ne başkasından kendini gör.”

bu bābda üküş kişilerni kördüm (MG 38a/2)

“Bu mevzide çok kişiyi gördüm.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/

sābıķu’l-in‘ām ħuldın ni ħaṭā kördi ‘aceb (GT 29b/5)

“Eski velinimet köleden ne hata gördü acaba.”

kördür-: Göstermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kördürdi (Kİ 26b/11)

“Gösterdi.”

körgüz-: (I) Açıklamak. (II) Yaptırmak, yaşatmak. (III) Göz yummak, ses çıkarmak. (IV) Göstermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaçan aña yakın kilseñ öziñ-ni aña burunğı kibi naķl kılr **körgüzgil** (MG 41a/7)

“Ne zaman ona yaklaştan kendini ona önceki gibi nakledip açıkla.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kim **özin** dost körgüzür müzeyyen (GT 103a/7)

“Ki müzeyyen kendini dost gösterir.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

taķı **aņa** alay körgüz-gül (MG 39b/7)

“Ve açıkça ona göster.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

deminde körgüzür fâris şecâat (GT 51b/3)

“Binici vaktinde yiğitlik gösterir.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

ir deminde irdemin körgüzmes illâ ir kişi (GT 11a/13)

“Er kişi illa er vaktinde yeteneğini göstermez.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

taķı körgüzgey **mükârige ol nêrseni** kim köterür anıñ öze barçasın (İM 294a/7)

“O şeyi kiracıya gösterir ki onun üstüne hepsini götürür.”

taķı hâyız **ibçi-ge kılıçnı** körgüzmegeyler (MG 84a/6)

“Ve hayız kadına kılıcı göstermezler.”

körin-: Görünür.

[-] → (yalın hal) > /—/

anıñ birle körklüg körinür (MG 73a/5)

“Onunla gösterişli görünür.”

körkez-: Göstermek.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

körkezdi **itge etmekni** (KE 139b/4)

“Köpeğe ekmeği gösterdi.”

körkiz-: Göstermek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

körkizdi **kelinni küdesgüsinge** (KE 60b/1)

“Gelini damadına gösterdi.”

körkizil-: Gösterilmek.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

körkizildi **aṇa nirse** (KE 141b/1)

“Ona bir şey gösterildi.”

körküüz-: Göstermek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

körkizdi **aṇa yol** (KE 23b/5)

“Ona yol gösterdi.”

körse-: Şehveti artmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

körsedi tişi eşek (KE 17b/8)

“Dişi eşek şehvetlendi.”

körün-: Görünmek, ortaya çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Kaçan kim necāset bolsa körünür (İM 108b/8)

“Ne zaman ki pislik olsa görünür.”

fulān kim-irse zamān-durur kim körünmedi (GT 66b/2)

“Bir kimse ne zamandır görünmedi.”

kaçan kim andan aşursa қабіһ körünür (BV 5a/4)

“Ne zaman ondan aşırda kabuk görünür.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

gül-dür bu sarāyī seyf likin **düşmen közüne** tiken körünür (GT 107a/4)

“Bu Saraylı Seyf güldür, lakin düşman(ın) gözüne diken görünür.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

her nime kim köñülge hoş kilse **közge** körkli körünür (GT 112b/7)

“Her ne ki gönüle hoş gelse göze iyi görünür.”

taķı ol heybet birle kim **ğarīmıñ-ge** köründüñ (GM 39a/8)

“Ve o heybetle düşmanına göründün.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

dağı düşmenler **sufrada** dost körünür (GT 26b/11)

“Düşmanlar sofrada dost görünür.”

bir zamān-dan sonra **su içinde** bir ʿamū köründi (GT 100b/13)

“Bir zaman sonra suda bir sütun göründü.”

taķı fāris mun-tig **iyer içinde** körklüg körünmes iyer içinde batar (MG 8a/1)

“Ve binici bunun gibi eyerde iyi görünmez, eyerde batar.”

taķı birince taylarınñ boyı bitiş **tay vaktinde** yaķşı körünür (BV 14a/23)

*“Ve birçoğ(u) tayın boyun bitiş **tay vaktinde** iyi görünür.”*

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ançağa tégrü kim Kaʿbe körüngey **Şafā eşiginden** (İM 311b/7)

“O zamana kadar Kabe Sefa(nın) eşiğinden görünecek.”

yırağdan atnıñ sincisi yahşı körünür (BV 11b/14)

“Uzaktan atnı boynu iyi görünür.”

körüş-: (I) Görüşmek, karşılaşmak. (II) Vedalaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

karşı yürüp körüşgey-men (GT 117a/13)

“Karşı çıkıp görüşeceğim.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

éw içinde körüşkey tağı ayıtğay anlarğa körüşür waqtda (İM 295a/4)

“Evde görüşecek ve görüştüğü anda onlara söyleyecek.”

köse-: (I) 1. Gıpta etmek, özlemek. 2. İstemek, arzu etmek. (II) Ateşi parlatmak, karıştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kösedi **otnı** kösegü birle (KE 30a/4)

“Ateşi maşa ile parlattı.”

köstekle-: Kösteklemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

köstekledi (TZ 29a/13)

“Köstekledi.”

köster-: Göstermek

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Ve dahı, **kıymetin bilmegenlere** köstermegey. (KH 69a/2)

“Ancak kıymet bilmeyenlere göstermeyecek.”

köş-: Göçmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

köşti (TZ 17b/4)

“Göçtü.”

köter-: Kaldırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

evval iki tizini kötergey andan sonra **iki elin** kötergey (İM 176a/6)

“Önce iki dizini kaldıracak ondan sonra iki elini kaldıracak.”

Takı **āvāzin** kötermegey Kur'an okımağ birle. (İM 310b/1)

“Ve Kuran okurken sesini duyurmayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı **ıbrıḡnı** kötergey öñ eli birle (İM 144b/3)

“Ve ıbrıḡı sağ eliyle kaldıracak.”

evval **élini** kötergey, andan sonra tekbır kılğay ançağa tégrü (İM 171a/6)

“Önce elini götüreceğ, ondan sonra o zamana kadar tekbir alacak.”

tağı **iki élini** kötermegey (İM 206a/6)

“Ve iki elini kaldırmayacak.”

kötermes ol **bu ḥātim minneti-ni** (GT 88a/10)

“O bu hatim(in) minnetini götürmez.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

meğer kim ayğıl bolsa **kısraḡḡa** kötergey (BV 27b/23)

“Ancak söylese kısırağa götürececek.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

Takı kötermegey **yüzine bir nérse** kim anıñ öze secde kılğay. (İM 218a/5)

“Ve yüzine bir şey götürmeyecek, onun üstüne secde edecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

Ve eger kunūt okısa yā āmīn tése **āvāzın** kötermegey **barçalar katında**. (İM 199a/1)

“Eğer kunut okursa veya amin derse hepsinin yanında sesini yükseltmeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı kötergey **öñ élini eşikniñ bosağasına** (İM 335a/1)

“Ve sağ elini kapının eşiğine götürececek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı **iki élini** kötergey **iki bayram tekbirlerinde** (İM 232b/4)

“İki bayram tekbirinde iki elini kaldıracak.”

taķı **iki élini** kötermegey **üç tekbirlerde** (İM 239b/7)

“Üç tekbirde iki elini kaldırmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Ténri Te^cālā köterdi anıñ birle **‘azābni ménden** (İM 37/7)

“Tanrı Teala onunla azabı benden kaldırdı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/

taķı körgüzgey mükārīge ol nérseni kim köterür **anıñ öze barçasın** (İM 294a/7)

“Ve kiracıya o şeyi yaptıracak ki onun üstüne hepsini götürececek.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

kötergey **andan yétmiş taş** uluğluķı bākla қadarınça bolğay (İM 326a/1)

“Ondan yetmiş taş götürececek, büyüklüğü bakla kadar olacak.”

kötört-: Taşıtmak.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

taķı kötörtkey ‘**ākılasına élig altun** (İM 472a/8)

“*Ve kadına elli altın götüreceκ.*”

köterül-: Kaldırılmak, yükseltilmek, taşınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan anısa namāznı tamām kılğandan sonra secde-i tilāvatnı kayıtsa secde-i tilāvatğa ol oturmak köterülür (İM 169b/2)

“*Ne zaman namazı kıldıktan sonra tilavet secdesi(ni) anarsa tilavet secdesine durursa oturma kaldırılır.*”

kötür-: (I) Götürmek. (II) Son vermek. (III) Hayvan sürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **süngü-niñ iki uçın** tiñ kötürgil (MG 28b/6)

“*Ve süngünün iki ucunu denk götür.*”

taķı **yiñilin** kötürgey kim aña küçi yitgey (MG 93a/7)

“*Ve hafifini götüreceκ ki ona gücü yetecek.*”

taķı **ilin** kötürür (BV 63b/21)

“*Ve elini kaldırır.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı **tonını** kötürgey (İM 89b/3)

“*Ve kıyafetini götüreceκ.*”

andan sonra **iki élini** kötürgey (İM 118a/4)

“*Ondan sonra iki elini kaldırarak.*”

fulān düşmeniñni teñri kötürdi (GT 46b/13)

“Tanrı bir düşmanını götürdü.”

andın sonra **süñü-ni** iliñ birle birge başın üzere kötürgil (MG 29a/5)

“Ondan sonra süngüyü elinle birlikte başın(ın) üstüne götür.”

andın sonra **sağ iliñ-ni** başındın yoķaru kötürgil (MG 29a/1)

“Ondan sonra sağ elini başından yukarı götür.”

kaçan kim yürinse **başını** yukarı kötürgey (BV 15b/2)

“Ne zaman ki yürüse başını yukarı götüreceκ.”

kötürdi yel **bulutnı** (KE 107a/8)

“Rüzgar bulutu götürdü.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

dağı **taş** kötürdi **urmağa** (GT 127a/9)

“Ve vurmaya taş götürdü.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

ğārim ol kişı-turur kim **ğārāmet** kötürgey **ıslāh kılmağ içinde** (İM 259b/3)

“Alacaklı o kişidir ki ıslah ederken borç götüreceκ.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

kötürdi **ezānı yoldın** (KE 124b/7)

“Yoldan sıkıntıyı kaldırdı.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

ol vaķıtta at **başın** kötürür (BV 44a/18)

“At o zaman başını kaldırır.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

tileği kim **yirden bir kesek taş** kötürgey savuķ-dan yir buzlanıp idi (GT 110a/6)

“İstedi ki yerden bir parça taş götürsün, soğuktan yer buzlanmıştı.”

kötrül-: Kaldırılmak, yükseltilmek, taşınmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

andan sonra ol sözden kayıtmasa kâfirlik **andan** kötrülmes (İM 17a/4)

“Ondan sonra o sözden dönmezse kâfirlik ondan uzaklaşmaz.”

yâ kötrülgey **uruş yerinden** tiri. (İM 243b/1)

“Veya savaş alanından diri götürülecek.”

kötürül-: Götürülmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

anıñ süñüsü yokarı kötürülür (MG 66b/9)

“Onun süngüsü yukarı götürülür.”

köy-: (I) Yanmak. (II) Eğlenmek, durmak. (III) Tutmak, alıkoymak. (IV) Yakmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

köygil (KM 40b/13)

“Dur.”

köydi (TZ 13b/8):

“Yandı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

köydi **otğa** (KE 25a/9)

“Ateşe tuttu.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

köydi **övkedin** (KE 166a/3)

“Sinirden kızardı.”

köydür-: Yakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaçan kim temürni kızdursan evvel azrak köydürgil (BV 19b/21)

“Ne zaman ki demiri kızdırırsan önce daha az yak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

katı issi bolmasun kim **siğirin** köydürgey (BV 21b/22)

“Çok sıcak olmasın ki sinirini yakacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı ol kim rivāyet kılındı kim boğuzlağay **ol hayavānnı** takı köydürgey tép (İM 407a/8)

“O hayvanı boğazlayacak ve yakacak diye rivayet edildi.”

takı köydürgey **anlarını** (İM 425a/3)

“Ve onları yakacak.”

takı **anı** birince kişiler köydürür (BV 26a/14)

“Ve onu birçok kişi yakar.”

takı **nebtī kāmışnı** köydürgil (BV 51a/8)

“Ve nebti kamışını yak.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

andan sonra kuyruk yağın alğıl takı **az otka** köydürgil (BV 21a/11)

“Ondan sonra kuyruk yağın al ve kısık ateşte yak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

iki yanından tüp tüz kökçek köydürgey sen (BV 22a/21)

“İki yanından dümdüz iyice yakacaksın.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

takı yahşı bolmasa **öñ yanında üç iyegüsini** köydürgil (BV 53b/22)

“Ve iyi olmazsa ön tarafında üç omurgasını yak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ol yağın barçalarını barça köydürgey sen çöpçevre **iki yandan** katıran birle (BV 63b/1)

“O yağın hepsini, çepeçevre iki taraftan iyice yakacaksın.”

köydürül-: Yaktırılmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı oğrının öñ éli késilür **bilekden** takı köydürülür. (İM 419b/5)

“Ve hırsızın sağ eli bilekten kesilir ve yakılır.”

köyündür-: Yakmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

köyündürdi **anı** (KE 47b/6)

“Onu yaktı.”

köyür-: Yakmak, dağlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

köyürdi **anı** (KE 112b/1)

“Onu yaktı.”

közdemle-: Gözlemek, beklemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

közdemledi közdemci **ķavimni** (KE 88b/1)

“Gözcü kavmi bekledi.”

közet-: Gözetlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

közetür **özge** ‘aybın sen anı kör meger öz ‘aybına dāyim közi kör (GT 131b/5)

“Başka(sının) kusurunu gözetler, sen onu gör, ancak kendi kusuruna daima gözü kör.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

melik ni‘meti ol kişiğe haram ki **furşat demini** közetmes tamām (GT 21b/5)

“Hükümdar(ın) nimeti o kişiye haram ki fırsat vaktini tam gözetmez.”

közin-: Görünmek, ortaya çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

közingil (KM 45b/8)

“Görün.”

közle-: Gözlemek, bakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı anıñ kibi közlegey (BV 12a/4)

“Ve onun gibi gözleyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

‘ākil ol sözni yirinde sözlegey hem **cevābını** münāsib közlegey (GT 9b/6)

“Akıllı, o sözü yerinde söyleyecek hem de cevabını münasip bir şekilde bekleyecek.”

dağı düşmen közi közlemes illā **yaman-nı** (GT 107a/1)

“Ve düşman gözü sadece kötüyü gözlemez.”

hasūd ir kıanda kim ehl-i hüner bolsa **anı** közler (GT 168b/6)

“Haset insan ki nerede hünerli biri olsa onu gözler.”

taķı közi birle **yıraķ yirlerni** közler (BV 13a/7)

“Ve gözü ile uzak yerleri gözler.”

taķı mısır̄iler dāyım **ol yirni** kōzlerler (BV 30a/22)

“Ve Mısırlılar sūrekli o yeri gōzlerler.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

ķaçan kim anı yūrūtseñ kōzlemegi yırakdın bolğay ya' nī **yırakdın** kōzlegey (BV 12b/13)

“Onu ne zaman yūrūtürsen gōzlemi uzaktan olacak, yani uzaktan gōzleyecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/

şulh iyesinden hūşūmet kōzleme (GT 163b/2)

“Barış tarafından husumet bekleme.”

kōzlen-: Kōzlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

fitne-niñ otı kōzlenip-turur (GT 129a/12)

“Fitnenin ateşi kōzleniyor.”

ķubar-: Bozarmak, rengi kül rengine dōnmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķubardı (Kİ 22b/16)

“Bozardı.”

ķuç-: Kucaklamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

biri ol durur kim ay yüzli özdeñ ķuķay-lar (GT 154a/13)

“Biri o ay yüzlüdür ki samimi kucaklayacaklar.”

ķuçaķla-: Kucaklamak, sarılmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kuçakladı (Kİ 23a/7)

“Kucakladı.”

kuçakladı (TZ 25b/8):

“Kucakladı.”

kuçaklaş-: Kucaklaşmak.

[—] → (yalın h.) > /—/

yā kuçaklaşğay anıñ birle. (İM 446a/8)

“Ya da onunla kucaklaşacak.”

kuçuş-: Kucaklaşmak.

[—] → (yalın h.) > /—/

kuçuştı anıñ birle (KE 143b/5)

“Onunla kucaklaştı.”

kulağuzla-: Kılavuzluk yapmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kılağuzlağıl (KM 42a/9)

“Kılavuzluk yap.”

kulavuzla-: Kılavuzluk etmek, delil olmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

kulavuzladı anı nirse üze (KE 48b/7)

“Ona bir şey hakkında kılavuzluk etti.”

ķullan-: Köle olarak çalıştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ve eger tilese **anlarını** ķullanğay ( M 426b/7)

“Eğer isterse onları çalıştıracak.”

ķulna-: (At) doğurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķulnadı (K  25a/1)

“Doğurdu.”

ķur-: (I) 1. Kurmak, düzeltmek. 2. Hazırlamak, düzenlemek. (II) Korumak. (III) Ok atmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kim ol al tuzanın ķurup-turur (GT 165b/12)

“Ki o tuzasını kurar.”

ķurı-: Kurumak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

an ağı tigi r  kim **anın  ze** ķurığay (BV 22a/1)

*“O zamana kadar **onun üst( )nde** kuruyacak.”*

ķurit-: Kurutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķurit   zimni (KE 137a/7)

“ z m  kuruttu.”

ķurıtıl-: Kurutulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger éski top bolsa arınur üç kěz yumaķ birle kérekse ķurıtulsun, kérekse ķurıtılmasun (İM 140b/3)

“Eğer eski kerpiç olsa üç yıkamayla temizlenir gerek kurutulsun gerekse kurutulmasın.”

ķurıtıl-: Kurutulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger éski top bolsa arınur üç kěz yumaķ birle kérekse ķurıtulsun, kérekse ķurıtılmasun (İM 140b/3)

“Eğer eski kerpiç olsa üç yıkamayla temizlenir gerek kurutulsun gerekse kurutulmasın.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve eger yaņı bolsa yűwűlűr üç kěz taķı ķurıtulur **her bir kězde** (İM 140b/4)

“Eğer yeni olursa üç kere yıkanır ve her seferinde kurutulur.”

ķurtar-: Kurtarmak, serbest bırakmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol nebīler birle kim **otdan** ķurtarur sén taķı **azğunluķdan** (İM 1198a/2)

“O peygamberlerle ki sen bizi ateşten ve azgınlıktan kurtarırsın.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ķurtargıl **bizni** éy Ténrimiz **ol nérseniņ şerrinden** (İM 197b/6)

“Ey Tanrımız bizi o şeyin şerrinden kurtar.”

ķurtargıl **bizni ot** ‘**azābinden** (İM 240b/1)

“Bizi ateşin azabından kurtar.”

her kim bir yaman-nı óltűrgey **ħalk-nı anıņ belāsından** ķurtargay (GT 163b/10)

“Birisi bir kötűyű öldűrecek, halkı onun belasından kurtaracak.”

ķurtul-: Kurtulmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

Taķı ayıttı Resul: kim kim ték tursa ķurtuldı. (İM 82b/6)

“Peygamber söyledi: Kim tek durursa kurtuldu.”

ķalāşıñ izder isenñ öl dağı revān ķurtul (GT 15b/13)

“Kurtuluşunu istersen öl de çabuk kurtul.”

[1] → **(ayrılma h.)** > /+DAn/

ķulķı yaman kim-irse kaçsa **belā ilinden** ķurtulmağay (GT 164b/13)

“Bu kötü kimse kaçsa bela(nın) elinden kurtulmayacak.”

ve eger bu ğalib bolsa **düşmen-den** ķurtulduñ (GT 165b/2)

“Eğer bu galip olursa düşmandan kurtuldun.”

Ve dahı, **bundan** az at kurtulur. (KH 84a/6)

“Bundan nadir at kurtulur.”

[1] → **(ayrılma h.)** > /+DIn/

taķı sağ ilin ilgerü kaşında bolsa **sendin** ķurtulmas (MG 11a/5)

“Ve sağ elin ön kaşında olursa senden kurtulmaz.”

ķurtuldı **andın** (KE 150b/6)

“Ondan kurtuldu.”

ķuru-: Kurumak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

taķı ağız ķurur (BV 53a/22)

“Ve ağız kurur.”

ķurul-: (I) Tıkılmak, doldurulmak, itilmek. (II) Örtülmek. (III) Oturmak, ikamet etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kuruldu ağakı (KE 68b/4)

“Ayağı takıldı.”

kurut-: Kurutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı kurutğay anı (İM 124a/4)

“Ve onu kurutacak.”

Eger bolmasa anıñ birle çöprek kurutğay anı éli birle (İM 89a/7)

“Eğer bezle olmazsa onu eliyle kurutacak.”

taķı anı kurutğay sen andan sonra anı kökçek töggey sen (BV 23a/21)

“Ve onu kurutacaksın, ondan sonra onu iyi döveceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı anı kurutğıl kölige yirde (BV 49a/20)

“Ve onu gölge yerde kurut.”

kurutul-: Kurutulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

üç kéz yüwülür taķı kurutulur her bir yuwğanda arınur Ebū Yūsuf ķatında (İM 140b/2)

“Üç kere yıkanır ve kurutulur, Ebu Yusuf’a göre her yıkamada temizlenir.”

ķus-: Kusmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķustı (KE 154b/3)

“Kustu.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

kerekse **aş** kussun kerekse **acı şafra** kussun (İM 93b/5)

“Gerek yemek kussun gerekse acı safra kussun.”

kustur-: Kusturmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kusturdu **anı** (KE 141a/1)

“Onu kusturdu.”

kuşa-: Kuşamak, yer değiştirmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taşı **iki art ayakımı biri birine** kuşar (BV 12a/14)

“Ve iki arka ayağını birbirine dolar.”

kutar-: Kurtarmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kutardı **anı** (KE 109a/5)

“Onu kurtardı.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

kutardı **anı helâklikdin** (KE 110a/9)

“Onu helallikten kurtardı.”

kutgar-: Kurtarmak, serbest bırakmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kutgardı **anı** (KE 122b/8)

“Onu kurtardı.”

kutula-: Kutlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kutlulağıl (KM 40b/4)

“Kutla.”

kutul-: Kurtulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

anlar kutuldular (İM 40b/2)

“Onlar kurtuldular.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

bu iş zahmetinden kutul-ğay-sen (GT 45a/13)

“Bu iş(in) zahmetinden kurtulacaksın.”

sen bu kün benim “uḫbatım ilinden bu faḫl ve belāḡat bilen kutulğay-sen (GT 131a/7)

“Sen bugün benim eziyetimden bu fazilet ve güzel sözle kurtulacaksın”

kutur-: Kudurmak, azmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kuturdu bu bī-bāk er (KE 68a/5)

“Bu korkusuz kişi kudurdu.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kuturdu köp niḡmet sebebbindin (KE 68b/1)

“Çok nimetten azdı.”

ķuvar-: (Aķaķ iķin) sararmak, solmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

dağı bir vaķt kilür kim ķuvarur (GT 177b/4)

“Bir zaman gelir ki sararır.”

ķuy-: Koymak, akmak, kalıba dökme, altın işleme.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķuydı itigni (KE 54a/6)

“Süsü koydu.”

ķuyum-: Kalıba dökme.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķuyumdu (TZ 23a/2)

“Kalıba dökü.”

ķüķe-: (I) Zorlamak, baskı yapmak. (II) Tiksindirmek, nefret etmek. (III) Lazım olmak, gerekme.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ve eger iki ķişı tanuķluķ bérse kim ol zinā ķıldı fülān ĥatun birle taķı ķüķedi **anı** tép. (İM 408b/1)

“Eğer iki ķişı, o bir kadınla zina yaptı ve onu zorladı diye şahitlik ederse..”

ķüķen-: (I) Yüklemeye gücü yetmemek, zorlanmak. (II) Güçlenmek, kuvvetlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ķüķenür taķı ķoķ yatmas (BV 40b/22)

“Ve zorlanır da ķoķ yatmaz.”

küdez-: Korumak, gözetmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

küdezdi **tilni** (KE 10b/3)

“Dili korudu.”

kükre-: Kükremek, gürlemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kükredi ötgün (KE 4a/7)

“Gök gürültüsü gürledi.”

küküre-: Kükremek, gürlemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

küküredi kök (KE 31a/6)

“Gök gürledi.”

kül-: (I) Gülmek. (II) Koyun keserken ayağını bağlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

küldi andan sonra ayıttı (İM 80a/6)

“Güldü, ondan sonra söyledi.”

kök(k)e karşı tutup küldi sulṭān (GT 33b/1)

“Sultan göğe karşı tutup güldü.”

küldi anıḡ birle (KE 144b/7)

“Onunla güldü.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taḡı **namāz içinde** külmeḡey (İM 191b/6)

“Ve namazda gülmeyecek.”

küldür-: Güldürmek

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

küldürdi **anı** (KE 115b/1)

“Onu güldürdü.”

küldüre-: Gürlemek, kükremek.

[-] → (yalın h.) > /—/

küldüredi kök (KE 109b/2)

“Gök gürledi.”

külit-: Acı duymak, acı çekmek, yanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

külittiñ (BM 33b/10)

“Yandın.”

künen-: Bir şeyden keyif almak, sefasını sürmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

künendi (Kİ 28b/1)

“Keyif aldı.”

künile-: Kıskanmak, imrenmek, gıpta etmek.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

bu mütehayyir küniledi **tişini fulāndın** (KE 84a/8)

“Bu şaşkın, kadını başkasından kıskandı.”

künle-: İmrenmek, gıpta et.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

künlegil (KM 44b/5)

“İmren.”

künlen-: Şaşmak, hayret etmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

künlengil (KM 39b/5)

“Hayret et.”

küreş-: Güreşmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

buyurdu kim küreşünler (GT 39a/5)

“Buyurdu ki güreşsinler.”

kürle-: Gürlemek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

kürledi (Kİ 27a/10)

“Gürledi.”

küs-: 1. Küsmek, darılmak. 2. Kızmak.

[1] → **(yönelme h.)** > /+A/

küsti ‘avrat eri üze (KE 1a/4)

“Kadın kocasına küstü.”

küse-: (I) Ateşi karıştırmak. (II) İyilikte denk olmak istemek. (III) Arzu etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

küsedî **anı** (KE 2b/3)

“Onu arzuladı.”

ķüt-: Gütme.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķüt (EK 82a/1)

“Güt.”

kütle-: Küt etmek, küt diye ses çıkarmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kütledi (Kİ 26a/21)

“Kütledi.”

küy-: (I) Beklemek, sabretmek. (II) Yanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

gebr eger yüz yıl ot yakar bolsa içine tüşîçek küyer fi’l-hâl (GT 24a/7)

“Mecusi eğer yüz yıl ateş(i) yakarsa içine düşüp o anda yanar.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ol cānān **bu ıřķıı otına** küymes (GT 116b/9)

“O canan bu aşkın ateşine yanmaz.”

küven-: Güvenmek, övünmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

küvendi anıı birle (KE 147a/5)

“Onunla övündü.”

-L-

loğla-: Damın üzerini taşla düzeltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

loğladı (Kİ 29a/19)

“Loğladı.”

-M-

mağta-: Övmek, öğüşlemek, methetmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

mağtıadı (TZ 13b/7)

“Övdi.”

man-: Banmak, içine daldırmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

tağı anı ħadı sirkege mağıl (BV 60b/9)

“Ve onu hadi⁴⁷³ sirke(si)ne ban.”

mayrıl-: Kanrılmak, eğilmek, dolamak.

⁴⁷³ Bir bitki adı.

[-] → (yalın h.) > /—/

mayrıldı (TZ 32a/12)

“Eğildi.”

mele-: Melemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

meledi (Kİ 29b/13)

“Meledi.”

meñze-: Benzemek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

né kim **ol ikisine** meñzer (İM 135b/8)

“Ne ki o ikisine benzer.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

meñzedi **aña** (KE 146a/9)

“Ona benzedi.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

meñzedi **aña fi’li içinde** (KE 25a/7)

“Hareketinde ona benzedi.”

mıhla-: Çivilemek, çivi çakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

mıhladı (Kİ 29b/12)

“Çiviledi.”

mıķla-: Çivilemek, çivi çakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

mıķladı (Kİ 29b/10)

“Çiviledi.”

mihmāzle-: Mahmuzlamak, mahmuzla ata vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı atıñnı mihmāzlegende ķatıķ mihmāz-lemegey-sen (MG 68a/5)

“Ve atını mahmuzladıķında sert mahmuzlamayacaksın.”

min-: Binmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

rāstı ol kişi minmegey ançaķa tégrü kim tavāf-ı ziyāretni kılğay. (İM 366b/7)

“Doğrusu o kişi ziyaret tavafını yapana kadar binmeyecek.”

eger atıñnı iyerlig tapsañ hızāmmıñnı ihtiyāt kılup mingil (MG 9a/8)

“Eğer atını eyerli bulursan kolanını sağlamlaştıırıp bin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı muhtāc bolsa anı minmekke mingey anı. (İM 367b/8)

“Ona binmeye muhtaç olursa ona binecek.”

bir niçe vaķt anı mingey tā ol at birle öğreniş-gey bulay (MG 37b/7)

“Bir süre ona binecek, böylece o atla öğrenecek.”

taķı anı minmegey sen velīkin suwğa kivürgey sen (BV 25b/7)

“Ve ona binmeyeceksin ancak suya sokacaksın.”

[1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/

ol cum’a içinde anlar-nıñ birin kördüm özdeñ tāzī at minmiş (GT 93b/11)

“O Cuma’da onların birini gördüm asil genç at(a) binmiş.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Takı **aṭṭa** minmegeyler takı silāḥ kêtürmegeyler. (İM 436b/1)

“Ata binmeyecekler ve silah getirmeyecekler.”

kaçan tiler-sen kim **aṭṭa** mingey-sen (MG 9b/1)

“Ne zaman istersen ata bineceksin.”

mindî **iṭenge** (KE 149a/3)

“Deveye bindi.”

mindür-: Bindirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taḳı çok yörütseṇ ol aṭ aḳsar aḳsaḡanına baḳmaḡay sen mindürgey sen (BV 34a/7)

“Çok da yürütürsen o at aksar, aksamasına bakmayacaksın, bindireceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

bir vaḳt arıp idim bu **meni teve-ge** mindürdi (GT 45a/2)

“Bir zaman(lar) çocuktum bu beni deveye bindirdi.”

mindürdi **anı aṭṭa** (KE 107b/5)

“Onu ata bindirdi.”

minen-: Binilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

minendi (EK 34b/3)

“Binildi.”

miṇeş-: Binmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

bu kiçig burunluğ er mişeşti **aña** (KE 73a/6)

“Bu küçük burunlu adam ona bindi.”

mizāhlaş-: Şakalaşmak, birbiriyle eğlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

mizāhlaştılar (KE 157a/1)

“Şakalaştılar.”

möle-: Mölemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

möledi (Kİ 29b/13)

“Möledi”

mun-: Bunamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

atam qarıp munup-turur (GT 135a/13)

“Atam yaşlanıp bunuyor.”

mundı (KE 73a/4)

“Bunadı.”

muştıla-: Müjdelemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

muştıladı (Kİ 29b/8)

“Müjdeledi.”

müñeştür-: Biniştirmek, arkasına bindirmek, art arda gelmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

müñeştürdi **anı** (KE 114a/4)

“Onu arkasına bindirdi.”

müñre-: Böğürmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

müñredi öküz (KE 52b/1)

“Öküz böğürdü.”

-N-

naķışla-: Nakşetmek, nakış işlemek, resmetmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

naķışladı **elin** (KE 18a/7)

“Elini işledi.”

naķl-la-: 1. Atı yürütmek, harekete geçmek. 2. Atı döndürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andın sonra arķunluk birle naķl-laķıl (MG 39b/6)

“Ondan sonra tevazuyla sür.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

ol **seni** naķl-lar tip naķl-lar (MG 41a/9)

“O seni sürer deyip sür.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı ol heybet birle kim ğarīmıñ-ge köründüñ naķl-laķıl **ol ğat üzere** (MG 39a/8)

“Ve o heybetle rakibine göründün, o bölgeye sür.”

na'lla-: Nallamak, binek hayvanının ayağına nal geçirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

evvel **aṭnı** na'llagey sen taḳı toynaḳlarını tüzetgey (BV 21b/10)

“Önce atı nallayacaksın, toynaklarını düzeltecek.”

nazlan-: Nazlanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

nazlandı (Kİ 30a/15)

“Nazlandı.”

nevbetleş-: Nöbetleşmek, bir işi sırayla yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

nevbetleşti tün taḳı kün (KE 156b/5)

“Gün gündüz nöbetleşti.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

nevbetleşti anıḡ birle **yörimek içinde** (KE 143a/8)

“Onun yürürken nöbetleşti.”

nişanla-: Nişanlamak, belik koymak, belirlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

nişanladı **anı** (KE 18a/6)

“Onu nişanladı.”

-O-

oçunla-: Alevlenmek, kıvılcımlanmak, tutuşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

oçunladı ot (KE 149a/4)

“Ateş tutuştu.”

oğlansın-: Çocuklanmak, çocukluk etmek, çocuk gibi davranmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

oğlansındı er (KE 160a/3)

“Adam çocuklaştı.”

oğra-: Uğramak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

oğradı işge (KE 9b/7)

“İşe uğradı.”

oğurla-: (I) Hırsızlık etmek, çalmak. (II) Birisiyle arasındaki mesafeyi azaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Takı éyle kérek kim sorğay ol iki tanuğdan; néçük oğurladı? (İM 416a/4)

“O iki tanığa nasıl çaldığını sorması gerek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı ayıttı Resül: oğrılarının yamanrakı ol kişi-turur kim seytänni oğurlar. (İM 84a/1)

“Ve Peygamber konuştu: Hırsızların daha kötüsü o kişidir ki seytana yakınlaştırır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı né vaķtda oğurladı? (İM 416a/5)

“Ne zaman çaldı?”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ve eger tanıklık bérsele kim ol oğurladı **fülān kişiden** tép, taķı ol kişı ġāyib bolsa él kesilmes. (İM 408a/8)

“Eğer o, bir kişiden çaldı diye şahitlik ederlerse ve o kişı kaybolsa el kesilmez.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

teñri ivinden bir bisāt oğurladı (GT 56b/10)

“Tanrı evinden bir kilim çaldı.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

oğurladı **andın mālını** (KE 6a/2)

“Ondan malı çaldı.”

oḡsa-: Benzemek, bir şeye uymak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Néteg kim rāstı işlegen oḡsamas **işe** (İM 56b/1)

“Ancak doğru yapılmış işe benzemez.”

ol nérse kim **köz yaşına** oḡsar taķı aķmas köz yaşı kibi köz içinde. (İM 465a/5)

“O şey ki göz yaşına benzer de göz yaşı gibi gözde akmaz.”

ayttım bu seniñ ḡālın **ol tülki ḡikāyetine** oḡsar (GT 26a/4)

“Söyledim senin bu durumun o tilki hikayesine benzer.”

sultānlar ‘ameli **tiñiz safarına** oḡsar (GT 28a/6)

“Sultanlar(in) ameli deniz seferine benzer.”

hindī kılıç-nıñ cevheri **yemenī kılıç-nıñ cevherine** oḡsar (MG 89b/9)

“Hint kılıcının cevheri Yemen kılıcının cevherine benzer.”

yāḡūz balçık **rāyiḡasına** oḡsar (MG 92b/5)

“Veya çamur kokusuna benzer.”

sögüt ağacından kılurlar takı **muña** oğşar (MG 104b/2)

“Sögüt ağacından yaparlar ve buna benzer.”

hatun kişiniñ yürüyüşine oğşar (BV 10a/22)

“Kadının yürüyüşüne benzer.”

yumurtğanıñ aķına oğşar (BV 30b/12)

“Yumurtanın beyazına benzer.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yaratğan yahşırak-turur kim oğşamağay **yaratılmışlarğa** (İM 56b/2)

“Yaratan üstündür ki yaratılmışlara benzemez.”

munuñ meseli **oşol işek-ke** oğşar (GT 161a/1)

“Bunun misali o eşeğe benzer.”

irādetsiz mürīd müflis ‘**āşık-ķa** oğşar ‘amel-siz ‘ālim **yimiş-siz ağaç-ķa** ‘ilm-siz zāhid **işik-siz ivge** ma‘rifet-siz seyyāh **ķanat-siz ķuşķa** (GT 172b/12)

“İradesiz mürit müflis aşığa, amelsiz alim yemişsiz ağaca, ilimsiz zahid ışksız eve, marifetsiz seyyah kanatsız kuşa benzer.”

şecā‘at içre ‘**alī-ge** oğşayur (MG 3a/1)

“Yiğitlikte Ali ‘ye benzer.”

tiziniñ ileyinden bir yoğun nerse çıkar tüzelür **ol şişgenge** oğşar (BV 28b/2)

“Dizinin önünden yoğun bir şey çıkar, düzelir, o şişliğe benzer.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

oğşamağay **yaratğanıñ yaratılmışğa** (İM 56a/8)

“Yaratan(-) yaratılmışlara benzemez.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/

takı **biraz vakıtda ol bizge** oğşar (BV 26a/7)

“Ve yakın zamanda bize benzer.”

oḥṣaṣ-: Benzeşmek, benzemek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

süleymānī kılıç-nıñ yeñisi **firencī kılıç-ğa** oḥṣaṣur (MG 90b/6)

“Süleymani kılıcın yenisi firenci⁴⁷⁴ kılıca benzer.”

oḥṣat-: Benzetmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

néçük oḥṣatur sén **bir nerseni** (İM 62b/5)

“Bir şeyi nasıl benzetirsin?”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

oḥṣattı **aḡa fulān nirseni** (KE 137a/2)

“Bir şeyi ona benzetti.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

oḥṣatmaḡay **Ténri Te‘ālā’nı bir nérsege** (İM 56a/6)

“Tanrı Teala’yı bir şeye benzetmeyecek.”

oḡı-: Okumak.

[0] → (yalın h.) > /—/

biz oḡır biz taḡı yazar biz ḡarf birle (İM 53a/5)

“Biz harfle okur ve yazarız.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/

Kur’an néçün oḡımas sén? (İM 8a/2)

“Niçin Kuran okumazsın?”

Taḡı oḡıḡay **Sūresi** bir kéz, yā üç kéz (İM 91b/5)

⁴⁷⁴ Bir kılıç çeşidi.

“Ve suresi(ni) bir kez veya üç kez okuyacak.”

ol kim **ilm** okı-dı (GT 160b/10)

“O ki ilim öğrendi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

okıgil **kitābıni** (İM 40a/1)

“Kitabını oku.”

ol nérse kim biz okır biz **anı** (İM 52a1)

“O şey ki biz onu okuruz.”

andan sonra okıgay **Fātiha-i Kitāb sūreni** takı **bir sūreni** (İM 173a/7)

“Ondan sonra Fatiha suresini ve bir sureyi okuyacak.”

Takı **Qurʿān’ni** arkunlık birle okıgay. (İM 193a/3)

“Ve Kuran’ı vakarla okuyacak.”

takı **ol ağırlı yirini** şarāb birle okıgay sen (BV 55a/14)

“O ağırlı yerini şarapla ovacaksın.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Cebreʿil okıdı **Muḥammed öze** harf birle (İM 53a/3)

“Cebrail, Muhammed’(in) üstüne harfle okudu.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol ikisi içinde okımadı (İM 160a/2)

“O ikisinde okumadı.”

Yahşırağı ol-turur kim okıgay **evvalkı iki rekʿat içinde** (İM 167a/1)

“Önceki iki rekatta okuması daha iyidir.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

Takı okıgay **bir sūre namāz içinde** (İM 222a/8)

“Ve namazda bir sure okuyacak.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

Ayıttı: okıdım **toğsan bir kitāb**, **nebīler kitāblerinden** (İM 49a/8)

“Söyledi; peygamberler kitaplarından, doksan bir kitap okudum.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

İmām katı okığay **ol ikisini erte namāzında** (İM 173a/7)

“İmam o ikisini sabah namazında sesli okuyacak.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Takı **ol ikisi katında üç kışka āyat** okığay (İM 167a/4)

“Ve o ikisi(nin) görüşünde üç kısa ayet okuyacak.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Takı **ahşam namāzında** katı **kışka sūrelerini** okığay (İM 174a/1)

“Ve akşam namazında kısa sureleri dikkatli okuyacak.”

katı okığay **ol ikisi içinde Kur’an’ni** (İM 236a/2)

“O ikisinde Kuran’ı dikkatli okuyacak.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

Oşanıñ kibi **evvalkı rek’atde** okımağay **bir sūreniñ ortasından** (İM 192b/8)

“Onun gibi önceki rekatta bir surenin ortasından okumayacak.”

okın-: Okunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Oşol kim okınur ol, Ténri kelāmı turur. (İM 34b/8)

“O ki okunur, o Tanrı kelimidir.”

oku-: Okumak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ayttım ol kuşlar turup **teşbîh** okur (GT 64a/9)

“Söyledim, o kuşlar durup tesbih okur.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

faķır ilgeri kilip **iflās kıssasın** okudı ve dağı vazıfe tiledi (GT 21a/11)

“Fakir ileri gelip iflas kıssasını okudu ve görev istedi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

evvel meydānga sultān-nıñ ol kısqā boylı oğlı kirdi naʿra urup **bu beyt-ni** okudı (GT 11a/2)

“Önce meydana sultanın o kısa boylu oğlu girdi, nara atıp bu beyti okudu.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

bir kün **ikki beyt benim sözlerimden bir mecmaʿ içinde** okumış (GT 120b/7)

“Bir gün benim sözlerimden iki beyit bir mecliste okumuş.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

Ayıttı Téñri Teʿālā: okunız **ol nérse** kim āsān bolsa **Ḳurʿānʾden** (İM 52b/7)

“Söyledi Tanrı Teala: o şey ki kolay da olsa Kuran’dan okuyunuz.”

okuş-: Karşılıklı okumak.

[0] → (yalın h.) > /—/

dağı sen menüm birle muvālāt okuşdum (KT 39b/11)

“Ve ben seninle Muvalat okudum.”

okut-: Okutmak.

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

sultān yigrip ol varaķa ketürgen kişini istep **ķatında varaķa** tapup okuttı (GT 36a/6)

“Sultan kovup o kağıdı getiren kişiyi çağırıp yanında kağıt bulup okuttu.”

ol-: 1. Olmak, meydana gelmek. 2. Olgunlaşmak, kemale ermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı iki kaşı katıē büyük olmasun (MG 7b/8)

“Ve iki kaşı çok büyük olmasın.”

oldur-: Oturmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

oldurdu anıē birle (KE 145a/1)

“Onunla oturdu.”

oldurt-: Oturtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

oldurttı anı (KE 110a/3)

“Onu oturttu.”

olduruş-: Birlikte oturmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķarşı olduruşılar (KE 158a/8)

“Karşılıklı oturdular.”

oltır-: Oturmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

olturēıl meclisniē sonına déēi (İM 10a/4)

“Meclisin sonuna kadar otur.”

oltur-: Oturmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı çok olturmağay (İM 145a/4)

“Çok oturmayacak.”

dağı bir izzetli yirge işāret kıldı olturuñ dip (GT 29a/10)

“Oturun diye izzetli bir yeri işāret etti.”

taķı özün-ni sakla-ğıl yahşı olturğıl (MG 13b/3)

“Ve kendini koru iyi otur.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Taķı **mescid öze** olturmağay (İM 146a/7)

“Mescide oturmayacak.”

Taķı olturğay istincā kılmak için **kıblanınñ öñ yanına** (İM 88b/8)

“Ve pislikten temizlenmek için kıblenin ön tarafına oturacak.”

dağı māl ve ni‘met alıp ol tağ başındağı harāmīler mağarasına kirip **atası yirine** olturdu (GT 15a/2)

“Mal ve nimet alıp o dağ başındaki haramiler(in) mağarasına girip babası(nın) yerine oturdu.”

niçe baytarlar bar kim **yollar öze** oltururlar (BV 23a/16)

“Nice baytarlar var ki yollara çıkarlar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taķı **yemişli ağaç tübinde** olturmağay (İM 146a/6)

“Meyveli ağac(in) altında oturmayacak.”

olturğay **māñg birle kāmēt arasında** meger kim **aḥşam namāzında** olturmağay (İM 150a/7)

“Ezanla kamet arasında oturacak ancak akşam namazında oturmayacak.”

ikindi namāzı kibi **yérinde** olturğay (İM 180a/3)

“İkindi namazı gibi yerinde oturacak.”

ni-çün sen şehir içinde turmayın **tağ içinde** oturur sen yalnız (GT 123b/9)

“Sen niçin şehirde durmadan dağda yalnız oturursun.”

iyerinde tik olturğıl igilip olturmağıl (MG 38b/8)

“Eyerinde dik otur eğilerek oturma.”

[2] → (eksiz yönelme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

hatun kişi **itikağ** olturğay éwinde. (İM 284a/1)

“Kadın itikaf(a) evinde girecek.”

olturt-: Oturtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra olturtğay **anı** (İM 238a/2)

“Ondan sonra onu oturtacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Ve eger tilese olturtğay **ehlini ol il öze** takı koyğay anlar öze baş haracı. (İM 427b/6)

“Eğer isterse ahalisini o şehre yerleştirecek ve onlara baş vergisi koyacak.”

ona-: Onaylamak, uygun bulmak, razı olmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

onamadı **işni** (KE 71a/7)

“İşi onaylamadı.”

oñal-: İyileşmek, sıhhat bulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Takı kısas kılınmas muzıhadan takı etrāflardan ançağa tegrü kim oñalğay (İM 466a/1)

“Benzersiz acılardan ve yaralardan o zamana kadar kurtulacak.”

taķı anıñ öze bağlağaysın birince künler kim ol meşş oñalğay (BV 18a/21)

“Ve ona birkaç gün bağlayacaksın, o şış iyileşecek.”

oñar-: Onarmak, iyileştirmek, düzeltmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

oñardı işni (KE 109a/1)

“İşi düzeltti.”

oñul-: İyileşmek, hastalıktan kurtulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

oñuldı (Kİ 8a/10)

“İyileşti.”

or-: Biçmek, kesmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ordı, bıçtı ekinni (KE 31a/2)

“Ekini kesti, bıçtı.”

oranla-: Zannetmek, sanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

oranladı (Kİ 4b/3)

“Zannetti.”

orñakla-: Ortak olmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ortakladı (TZ 21b/5)

“Ortak oldu.”

ortaklaş-: Ortak olmak, ortak etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ortaklaştılar (KE 158a/3)

“Ortaklık yaptılar.”

oşır-: Osurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

osurğıl (KM 38a/13)

“Osur.”

osur-: Osurmak, yellenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

osurdu (KE 5a/7)

“Osurdu”

oşla-: Sineği kovmak, uzaklaştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

oşlagıl (KM 46a/5)

“Uzaklaştı.”

otala-: Şifa vermek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

otaladı **başnı** (KE 58a/5)

“Başı iyileştirdi.”

otla-: Otlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

otladılar koyunlar tünle çobānsız (KE 36a/7)

“Koyunlar gece çobansız otladılar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

otladı kölik **otlağda** (KE 95b/1)

“Hayvan otlakta otladı.”

otlat-: Hayvan otlatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

otlattı **anı** (KE 124a/5)

“Onu otlattı.”

otlatıl-: Otlatılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

otlatılmas Harem’niñ otu taķı kėsilmes meger kim izzeħar atlığ bir ot kėsilür (İM 360a/2)

“Harem’in otu otlatılmaz ve kesilmez, sadece izehar adlı bir ot kesilir.”

otur-: Oturmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

dağı bir kim-irse ʿaşāğa oturur (GT 152a/11)

“Bir kimse de aşağı oturur.”

aşağka oturdı (KE 151a/8)

“Aşağı oturdu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

dağı kilip **kağā mesnedine** oturdı (GT 127b/8)

“Ve gelip hüküm makamına oturdu.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

oğlan ayttı ay irenler ya çerige ot uruñ yā barıp ʿavrat kumaşın kiyip **ivde** oturuñ (GT 11b/4)

“Oğlan konuştu: Ey erenler ya askere ateş verin ya da kadın elbisesini giyip evde oturun.”

kirip **bir yirde** tip tik oturdı (GT 17b/10)

“Girip bir yerde dimdik oturun.”

oturmas **cāhil ir köñlünde** hikmet (GT 59b/1)

“Hikmet cahil adam gönlünde durmaz.”

[2] → (eksiz bulunma h.) + (yönelme h.) > /+GA/

ol vaqt kim **taʿām yimege** oturdı-lar (GT 52b/1)

“O zaman yemeğe oturdular.”

oturt-: Oturtmak.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

oturttı **anı ivde** (KE 118a/3)

“Onu evde oturttu.”

ov-: Ovmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı tuz birle owğay sen (BV 46a/9)

“Ve tuzla ovacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

oıdı **menini tondın** (KE 41b/3)

“Meniyi kıyafetten ovdu.”

oy-: Oymak, delmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

oydı **yığacı** (KE 35a/8)

“Ağacı oydu.”

oyanla-: Gem vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

oyunlagil (KM 38b/5)

“Gem vur.”

oyğan-: Uyanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

oyğandı uyığan (KE 45a/6)

“Uyuyan uyandı.”

oyğar-: Uyandırmak, uyarmak.

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

oyğardı **anı uğığan yerindin** (KE 90a/2)

“Onu uyuduğu yerden kaldırdı.”

oyna-: (I) Oynamak, oyun oynamak. (II) 1. Hareket etmek. 2. Oynamak, boşanmak. 3. Gevşeklikten dolayı oynamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

fülân yinildi tip bes közüñ açğıl yahşı oynagıl (MG 36b/2)

“Biri yenildi deyip gözünü dört aç iyi oyna.”

taķı dāyim tini birle oynar kanatur (BV 55b/2)

“Ve sürekli derisi ile oynar, kanatır.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

bir yiğit bizge bedreka boldı **kılıç kalkan** oynar dağı çarķ okın yahşı atar (GT 148b/5)

“Bir yiğit bize kılavuz oldu, kılıç kalkan oynar ve çark okunu iyi atar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ammā **meydānlarda** taķı **halkalarda** taķı **melik-ler** **ileyinde** oynamağay-sen (MG 37a/1)

“Ancak meydanlarda, halkalarda ve hükümdarlar(ın) önünde oynamayacaksın.”

taķı kalğan kişiler **orta yirde** oynağaylar (MG 115a/5)

“Ve kalan kişiler orta yerde oynayacaklar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yāhūz timüri **agaçındın** oynağay [boşangay] (MG 65b/3)

“Demiri ağacından gevşeyecek.”

oynal-: Oynamak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

anıñ üzere top oynalır (MG 112a/8)

“Onun üstüne top oynanır.”

oynaş-: Oynaşmak, şakalaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

oynaştılar (KE 156b/6)

“Oynaştılar.”

oz-: (I) İleri geçmek, yetişmek. (II) Üstün olmak. (III) Kurtulmak, serbest kalmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol ozar ʿaḳd bâṭıl bolur (İM 499a/1)

“O kurtulur, sözleşme geçersiz olur.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ozdı anı ozuḳ tapa (KE 6a/1)

“Onu öne doğru geçti.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ozdı ol fulān ʿahdi içinde (KE 67b/9)

“O bir yemininden kurtuldu.”

[1] → (bulunma h.) > /+DIIn/

ozdı mindin fulān (KE 51a/1)

“Biri benim önüme geçti.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ve eger kış günleri bolsa yanında ot ozḡaysen (BV 64a/17)

“Eğer kış günleri olsa yanında ateş yakacaksın.”

ozdurul-: İleri geçirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

andan sonra turḡay ötemege ol nérzeni kim ozduruldı (İM 172b/2)

“Ondan sonra o şeyi ödemek için kalkacak ki öne çekildi.”

ozul-: İleri geçilmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

ol nérse kim ozuldı anıñ birle (İM 180b/7)

“O şey ki onunla öne alındı.”

ozun-: Geçilmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

taķı evvelinde üç küñe tıgırü nefesi ıssı bolur andan soñra sowur buz kibi bolur taķı ozunur (BV38a/3)

“Ve öñcesinde üç güñe kadar nefesi sıcak olur, ondan sonra soğur buz gibi olur ve geçilir.”

ozuș-: Yarışmak, birbirlerine üstün gelmek.

[1] → **(yönelme h.)** > /+GA/

ozuștular ġāyetķa (KE 158a/1)

“Bitiș için yarıștılar.”

-Ö-

öç-: 1. Yarışmak. 2. Bahis tutușmak. 3. Sönmek

[-] → **(yalın h.)** > /—/

ol jingārılığ öçti çırāğ (KE 62b/3)

“O kirlı çıra söñdü.”

öç (Kİ 3b/11)

“Yarıș.”

öçeş-: 1. Yarışmak. 2. Bahse girmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

öçeşti **fulāḡ nirsege** (KE 144a/6)

“Bir şeye bahse girdi.”

öde-: 1. Yerine getirmek. 2. Ödemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ödedi **namāznı** (KE 24b/6)

“Namazı ödedi.”

eger şol nerselerden olsa ödemek **anı** ödegey (MS 21b/1)

“Eğer ödeme şunlardan olursa onu ödeyecek.”

öded-: Ödetmek.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

ortakı **ol kişige ülüşini** ödedsin (KT 337a/37)

“Ortağı o kişiye payını ödetsin.”

ödrün-: Seçilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ödründi (KE 154b/8)

“Seçildi.”

ödür-: Seçmek, seçip ayırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ödürdi (154b/6)

“Seçti.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ödürdi **anı** **iki** **nirse** **arasında** (KE 141a/5)

“Onu *iki şey(in) arasından seçti.*”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, (+A)

ödürdi **anı** **özge** **üze** (KE 110a/9)

“Onu *başkasına tercih etti.*”

ög-: Övmek, methetmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

saḥī-ni yād itip dāyim ögerler (GT 94a/9)

“Cömerti *yad edip daima överler.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı élini K̄ara Taşğa tégürgey takı **anı** öggey eger küci yétse (İM 307b/2)

“*Ve imkânı olursa elini Kara Taş’a değdirecek ve onu övecek.*”

ögdi **ölügni** (KE 136b/5)

“Ölüyü *övdü.*”

ögre-: (Hayvan) eş istemek, ögürsemek alışmak.

[0] → (yalın hal) > /—/

ögredi at (KE 40b/6)

“At *ögürdü.*”

ögren-: (I) Öğrenmek. (II) 1. Alışmak. 2. Evcilleşmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol ʿilm kim öğrenürler munlar (İM 19b/8)

“O ilim ki bunlar öğrenir.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ay oğlanlarım **irdem** öğreniñ (GT 139b/4)

“Ey çocuklarım erdem öğrenin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kaçan tileseñ kim **süngü ʿilmin** öğrengey-sen (MG 25b/9)

“Ne zaman istersen süngü ilmini öğreneceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yaydağ at minmek-likni öğrengil (MG 7a/7)

“Eyersiz at binmeyi öğren.”

öğreniş-: Karşılıklı öğrenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bir niçe vaqt anı mingey tā ol at birle öğreniş-gey bulay (MG 37b/7)

“Bir süre ona binecek, böylece o atla öğrenecek.”

öğret-: Öğretmek, alıştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

öğretti añar bir özge kişi **ķaytarmaķnı** (İM 20b/8)

“Ona bir başka kişiyi göndermeyi öğretti.”

taķı **anıñ aķķāmlarını** öğretkey (İM 232b/6)

“Onun kurallarını da öğretecek.”

bu bāb süñünü niçük ķalāş ķılmaķ kirek **anı** öğretür (MG 64b/8)

“Bu bölüm süngüyü nasıl kurtarmak gerektiğini öğretir.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

yâ rûhu'l –lâhi tiler men **ol du'ânı maña** öğretkey sen (GT 95a/9)

“Veya ruhullahı dilerim, o duayı bana öğreteceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/

bu hilelerni kim **saña** ayıttım öğret-tim (MG 67b/5)

“Bu hileleri ki sana anlattım, öğrettim.”

[2] → (belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+n/, /+A/

şâkirdlerinden bir şâhib-cemâl oğlan bilen hâtırı müte'allik bolup **üç yüz illi toköz türlü küreş 'ilmin aña** öğretti (GT 38b/10)

“Öğrencilerden bir iyi yüzlü oğlanla yakın olup ona üç yüz elli dokuz türlü güreş hareketini öğretti.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

luḡmān ḥakim-ge sordılar **edebni kimden** öğrendiñ (GT 61b/8)

“Lokman Hekim'e sordular edebi kimden öğrendin.”

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

‘ışkını üstadı **maña şâ'ir-lik** öğretti (GT 122b/10)

“Aşkın üstadı bana şairlik öğretti.”

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

öğretkil **maña bir nêrseden** kim ol yaratılmış degül (İM 65b/1)

“Bana yaratılmamış bir şeyi öğret..”

[3] → (yönelme h.) + (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+DA/, /+nI/

öğretkey **kişilerge huṭbe içinde şadaḡatü'l-fıṭrı** taḡı anıñ aḡkāmlarını öğretkey (İM 232b/6)

“İnsanlara hutbede fitre sadakasını ve onun hükümlerini öğretecek.”

öğüş-: Övünmek, birbirlerini övmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ögüştiler (KE 157a/1)

“Övüntüler.”

ögüt-: Ögütmek, un vb. çekmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ögütti (Kİ 6a/11)

“Öğüttü.”

ögütle-: Ögüt vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ögütlegil (KM 39a/12)

“Öğüt ver.”

ögütledi (TZ 25b/8)

“Öğütledi.”

öksür-: Öksürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

öksürdi (KE 98a/4)

“Öksürdü.”

Üfürmesün, öksürmesün illā ‘özri bile isnemesün. (KF 161a/4)

“Üfürmesin, öksürmesin özellikle özürle esnemesin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ve dahı, bu 'illetden "Ah, ah!" diyüb, öksürür. (KH 84b/3)

“Ve de bu illetten “ah, ah” diye öksürür.”

ökün-: Kaybolan veya elde bulunmayan bir şeye acınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu sigil yüzlüg er diriğ tidi ökündi (KE 73b/4)

“Bu siğil yüzliü adam yazık dedi dövündü.”

öl-: Ölmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

fülân kişi öldi (İM 21b/6)

“Fılan kişi öldü.”

ölmes ol ir kimde bolsa bu şıfât (GT 6b/11)

“Bu yüz kimde olsa o adam ölmez.”

halâşın izder isen öl dağı revân kırtul (GT 15b/13)

“Kurtuluşun(u) istersen öl de çabuk kurtul.”

ve eger munuñ kibi kılmasa ol at öler (BV 46a/1)

“Eğer bunun gibi yapmazsa o at ölür.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

andan sonra anıñ atası anası öldi **Naşrânî dîni öze** (İM 61a/7)

“Ondan sonra onun anası babası Nasrani dini üstüne öldü.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol hastalık kim **anıñ içinde** öldi (İM 28b/7)

“O hastalık ki onun içinde öldü.”

ecel-siz balık **ķurı yirde** ölmes (GT 94b/11)

“Ecelsiz balık kuru yerde ölmez.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

kim öldi **ol ħalayıkłardan oşol yıllar içinde** (İM 61a/5)

“O halktan kimi o yıllarda öldü.”

ölç-: Ölçmek, tartmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tamām ölçüniz **ölçüni** takı **mīzānnı** (İM 83b/8)

“Ölçüyü ve mizanı doğru ölçünüz.”

arşun birle ölçgil **tört ayağının izi arasını** (BV 12a/21)

“Dört ayağının izi(nin) arasını arşınla ölç.”

ölçül-: Ölçülmek, tartılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ol nérse kim vesk birle ölçülür (İM 256a/2)

“O şey ki vesk⁴⁷⁵ ile ölçülür.”

öldür-: Öldürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sultān buyurdu kim **barçasın** öldürün tip (GT 12b/11)

“Sultan hepsini öldürün diye emretti.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

öldürdüm anıñ uçun **öldürgenni** (KE 93a/2)

“Öldüreni onun için öldürdüm.”

öldürdi **bitni** (KE 97a/2)

“Biti öldürdü.”

⁴⁷⁵ 62.400 dirhemlik ağırlık ölçüsü

öldürüş-: Savaşmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

öldürüştiler (KE 156b/9)

“Savaştilar.”

öleçe-: Takdir etmek, tahmin etmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

öleçedi (Kİ 6b/16)

“Takdir etti.”

öli-: Islanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

ölidi (Kİ 6b/8)

“Islandı.”

ölit-: Islatmak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

ölitti **anı** (KE 48b/5)

“Onu ıslattı.”

öltür-: Öldürmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

buyurdu kim müşādere kılıı̄ yüz türlü ʿukūbet bilen öltürdiler (GT 32a/2)

“Emretti ki müşadere edin, yüz türlü işkenceyle öldürdüler.”

[1] → **(eksiz belirtme h.)** > /Ø/

Takı **kézik** öltürmegey takı anar işāret kıлмаğay takı kézikke başlamağay. (İM 305a/2)

“Hayvan öldürmeyecek, ona işāret etmeyecek ve hayvanı yaralamayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **ķarındaşın** öltürdi (İM 70b/3)

“Ve kardeşini öldürdü.”

düşmenin öltürür bahadır ir (GT 114a/5)

“Bahadır er düşmanını öldürür.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

eger yűwünse sowuķ **anı** öltürür (İM 117b/8)

“Eğer yıkanırse soğuk onu öldürür.”

yā **fűlān kişini** öltürmey mén tép (İM 384a/8)

“Veya bir kişiyi öldürmeyeyim diye...”

ķalvet-te fursat tapıp **bu vezīrni** dağı **ikki oğlını** öltürdi (GT 15a/1)

“Halvette fırsat bulup bu veziri ve iki oğlunu öldürdü.”

iy ata aç-lıķ **ādemī-ni** öltürür (GT 84b/9)

“Ey baba, açlık insanı öldürür.”

anıķ üçün kim özge devālar çok turur velīkin **aķnı** öltürür (BV 57b/5)

“Onun için başka ilaçlar çoktur ancak atı öldürür.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı kimni kim öltürür sēn bizden öltürgil **anı īmān öze** (İM 240a/2)

“Bizden birini öldürürse, onu iman üstüne öldür.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

oşbu ağırıķ **aķnı az vaķıtta** öltürür (BV 35b/17)

“Bu hastalık atı kısa zamanda öldürür.”

öltürül-: Öldürülmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

öltürüldi ol taķı anıñ birle kim bar érse (İM 299a/3)

“O ve onunla kim varsa öldürüldü.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

Eğer tevbe kılmasa öltürülür **barçalar atında** (İM 16a/7)

“Eğer tövbe etmezse hepsi(nin) görüşünde öldürülür.”

öltürüş-: Karşılıklı öldürmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

Ayıttı: öltüşürüñ kâfirler birle ançağa tégrü (İM 69a/3)

“Konuştu: kâfirlerle o zamana kadar savaşın.”

ölü-: Nemlenmek, ıslanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

ölüdi (TZ 5a/7)

“Nemlendi.”

ön-: (I) Büyümek, neticelenmek. (II) İnat etmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

öndi bıyıkı (KE 46b/2)

“Bıyığı uzadı.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

öndi **tilek içinde** (KE 126b/7)

“Duada ısrar etti.”

öndür-: Büyütmek, yetiştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

öndürdi Tanrı **yaş otu** (KE 108b/1)

“Tanrı taze otu büyüttü.”

öñür-: İleri geçmek, yarış etmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

öñürdi **andın** (KE 43b/5)

“Ondan ileri geçti.”

öp-: (I) Öpmek. (II) Höpürdetmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Takı kerāhiyyet bolur kim ér kişi öpkey ér kişi **ağzın** yā **andan bir nérse**sin, yā kuçaklaşgay anıñ birle. (İM 446a/8)

“Bir erkeğin, bir erkeğin ağzını veya bir yerini öpmesi ya da kucaklaşması kerahiyettir.”

körüp altun igip **başın** öper (GT 128b/7)

“Altın görüp eğip başını öper.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **taşnı** öpkey **Ƙara taşnı** (İM 307b/3)

“Ve taşı, Kara Taş’ı öper.”

Eger küci yétmese uzatğay taşğa élini taķı **élini** öpkey. (İM307b/8)

“Eğer gücü yetmezse taş a elini uzatacak ve elini öpecek.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

dağı ol oğlını kuçup **közünden** öpti (GT 11b/9)

“Ve o oğlunu kucaklayıp gözünden öptü.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

muştafâ ‘aleyhi’s-selâm hıdmatında yir öpti dağı kitti (GT 83b/2)

“Mustafa Aleyhisselam(in) huzurunda yer(i) öptü ve gitti.”

ör-: (I) Örmek. (II) Kalkmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı ol açnıñ burnından örgil (BV 38b/18)

“Ve o atın önünden kalk.”

örenle-: Zannetmek, sanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

örenlegil (KM 44a/4)

“Zannet.”

örgeçlen-: Hörgüçlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

gür örgeçlenür taķı törtkil kılinmas. (İM 242a/3)

“Mezar hörgüçlenir ve kare yapılmaz.”

örgüz-: Koyunları otlağa salmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

örgüzdi (Kİ 4a/1)

“Yaydı.”

ört-: Örtmek, gizlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı kérek kim ʿavratın örtkey. (İM 303a/5)

“Avret yerini örtmesi gerekir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

rāstı Nebī örtdi **ḥaḳikāt**ni demek bolur (İM 52a/6)

“Doğrusu, Peygamber gerçeği gizledi demek olur.”

éy Ādam oğlanları, örtünüz **ʿavratınız**ni (İM 77b/8)

“Ey insanoğlu, avret yerinizi örtünüz.”

taḳı **ʿavrat**ni örtkey taḳı ʿavrat er kişiden kündükden aşağı tizge tégin-turur (İM 151a/8)

“Ve avret yerini örtecek, avret erkekte göbekten aşağı dize kadardır.”

Takı iḥrām kéygen ḥatun **yüz**ini örtmegey. (İM 347a/1)

“Ve ihram giyen kadın yüzünü örtmeyecek.”

körüp teḡri teʿālā **bu kul-nıḡ** ʿaybı-nı örter (GT 176a/8)

“Görüp Tanrı Teala bu kulun günahını gizler.”

açık yirleriḡ-ni ḡarīm-ḡa karşı turḡanda yakın barmasḡın burun örtgey-sen (MG 44b/6)

“Açık yerlerini rakibine karşı durduğunda yakınlaşmadan önce örteceksin.”

bileḡini barça örter (BV 27a/20)

“Bileğini tam örter.”

taḳı ol yaprak birle **ol yaranı** örtgey sen (BV 46b/21)

“Ve o yaprakla yaranı örteceksin.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

çul örtti **aṭḡa** (KE 138a/3)

“Ata çul örtü.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

niʿmeti köp baḡıl **zahid**ni dāyim il ṭaʿna otına örter (GT 178a/3)

“Nimeti çok, talihli zahidi sürekli el ateşine saklar.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

İmām kırāʿatni örtkey sonrağı iki rekʿat içinde (İM 174b/2)

“İmam kıraatı sonraki iki rekatta gizler.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ol kadar kim ʿavratını örter tonından (İM 335b/8)

“O kadar ki avret yerini elbisesiyle örter.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

örtti nirseni özgedin (KE 142b/7)

“Bir şeyi bir başka(sı)ndan gizledi.”

[3] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+DAn/, /+A/

tağı biraz vakıtda bir yanından bir yanına örter (BV 30b/14)

“Ve kısa zamanda bir yanından diğer yanına örter.”

örte-: Yakmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

niʿmeti köp baḥl zahidni dāyim il ʿaʿna otına örter (GT 178a/3)

“Zengin, cimri zahidi sürekli el yerme ateşine atar.”

örtül-: Örtülmek, gizlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağı iki közi örtülür (BV 42a/12)

“Ve iki gözü örtülür.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

örtüldiler bizden esirgemek birle Tēnri Teʿālā’dan (İM 491b/1)

“Bizden korunarak Tanrı Teala’dan gizlendiler.”

örtün-: Örtünmek, gizlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

örtündi tonları birle (KE 166b/4)

“Kıyafetleri ile örtündü.”

ös-: Binaya veya ağaca çıkmak, tırmanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

östi (EK 10a/1)

“Tırmandı.”

östi (TZ 37a/10)

“Tırmandı.”

öt-: (I) Ötmek. (II) 1. Geçmek, delmek. 2. Geçmek, nüfuz etmek. (III) Affetmek, bağışlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ötti karga (KE 6b/4)

“Karga öttü.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

çekip ya toldurup ok fârisâne urur likin okı ötmes **nişâne** (GT 138b/5)

“Ok çekip ve doldurup binici gibi vurur ancak oku hedef(i) delmez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Éy Téñri, azuklandırgıl maña taqvāñnı taqı ötkil **ménim yazuqumı** (İM 295b/2)

“Ey Tanrı bana takvanı nasip et ve benim günahımı bağışla.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Andan sonra bâzı^a-turur, ol-turur kim étine yeter taķı ötmes **étine**, ançası bar étini késer.
(İM 465a/6)

“Ondan sonra baş yarasıdır, o ki etine gelir de etini delmez, etini biraz keser.”

yigit ol vaķt uyandı kim küneş issi si **arkasına** ötti (GT 103a/12)

“Yiğit o an uyandı ki güneş(in) sıcakı arkasına vurdu.”

taķı anıñ bir türlüğ ‘ilāçı ol turur kim **tirikine** ötgey ķan aķğay (BV 43b/14)

“Ve onun bir türlü ilacı odur ki kanına geçecek, kan akacak.”

öte-: Ödemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra ötegey ol (İM 16a/5)

“O ondan sonra ödeyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Kaķan ķatun kişi ķan körse yā oğlan tapsa **orucın** yégey taķı ötegey. (İM 274b/8)

“Ne zaman kadın kan görse veya çocuk bulsa orucunu yiyecek ve ödeyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ançası bar ābdast alğay taķı ol **kéķken namāzını** ötegey (İM 120b/3)

“Fazlası var abdest alacak ve o geçen namazını ödeyecek.”

oruķnı ötegey, **namāznı** ötemegey (İM 131b/2)

“Orucu ödeyecek, namazı ödemeyecek.”

Ve eger ötemese ançası bar kéķükse **bir rüknni** öter (İM 155b/8)

“Eğer ödemezse fazlası var ki gecikirse bir rukûnu öder.”

andan sonra **anı** ötegey (İM 157a/5)

“Ondan sonra onu ödeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

öteğiz emānetlerni éyesine (İM 81a/5)

“Emanetleri sahibine ödeyiniz.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

taķı öteğey borcını kendü mālından (İM 294a/1)

“Ve borcunu kendi malından ödeyecek.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

öteğey mén fülān kişige borcını bukün (İM 395a/8)

“Fılan kişiyе borcunu bugün ödeyeceğim.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Ebū Yūsuf katında tört rekʿatni öteğey. (İM 160a/1)

“Ebu Yusuf”(un görüşünde)dört rekâtı ödeyecek.”

Taķı kimminğ namāzı kaḫa ḫalsa muķīm ḫālinde öteğey anı (İM 226a/1)

“Ve kimin namazı kazaya kalırsa oturduğı yerde onu ödeyecek.”

[3] → (yönelme h.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+nI/, /+DA/

öteğey mén fülān kişige borcını yakında tése (İM 395a/7)

“Fılan kişiyе borcunu yakında ödeyeceğim dese...”

öten-: Ödenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ebū Yūsuf ayıttı: ötenmes ol ikisinden birisi (İM 183b/5)

“Ebu Yusuf söyledi o ikisinden biri(-) ödenmez.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

Taķı Şāfiʿī İmām katında ötenür ol sāʿat öze. (İM 222b/7)

“Ve İmam Şāfi görüşünde, o saat üstüne ödenir.”

ötenil-: Ödenilmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

ötenilür anıñ mükātebligı (İM 402a/6)

“Onun bedeli ödenir.”

ötel-: Ödenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı sünnet namāzlar ötelür mutlak niyyet birle (İM 162b/8)

“Ve sünnet namazlar mutlaka niyetle kılınır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Bilgil rāstı **aşl sünnet namāz içinde** ötelmes kaçā kılmak mahşūş bolduğı üçün (İM 204b/1)

“Bil, doğrusu kaza kılmak hususi olduğı için sünnet namazında ödenmez.”

anıñ üçün kim Ramazān orucı **anıñ katında** ötelür bir niyyet kılmak birle, ıstikāf menzilesi birle (İM 274b/1)

“Onun için ki Ramazan orucu onun katında niyet ederek itikaf süresiyle tutulur.”

ötker-: Nüfuz ettirmek, geçirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

dübüriniñ çakrasını az az kesgey sen içkerü ötkermegey sen (BV 60b/21)

“Dübürünün çakrasını az az keseceksin, içeri geçirmeyeceksin.”

ötkür-: (I) Delmek, geçirmek. (II) Göndermek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ötkürdi **oķnı** (110a/8)

“Oku geçirdi.”

ötrükle-: Yalan söylemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ötrükledi (Kİ 3b/4)

“Yalan söyledi.”

ötrükler (BM 46b/3)

“Yalan söyler.”

ötükle-: Yalan söylemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ötüklegil (KM 38a/3)

“Yalan söyle.”

ötür-: (I) Cıvık ve sancılı olarak dışkılamak. (II) Öksürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ötürdi buzağı (KE 93a/3)

“Buzağı dışkıladı.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

öperde nāgeh oynap tiş batırdı **dudağına** tişi muhkem ötürdi (GT 78b/12)

“Öperken ansızın oynayıp dudağına diş batırdı, kadın kuvvetli öksürdü.”

övüşle-: Ovuşturmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anı** suw birle övüşlegey sen (BV 23b/16)

“Ve onu suyla ovuşturacaksın.”

övkeleş-: Birbirine öfkelenmek, kızmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

övkeleşti anıñ birle (KE 143a/9)

“Ona sinrlendi.”

övren-: Öğrenmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

övreñdi (TZ 9a/13)

“Öğrendi.”

övreñ-: Öğretmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

övreñkil (KM 44a/7)

“Öğret.”

öylen-: Evlenmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

öylendi (TZ 9b/8)

“Evlendi.”

öyütle-: Merhamet etmek, öğütlemek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

öyütledi (TZ 25b/8)

“Öğütledi”

özen-: Zulmetmek

[-] → (yalın h.) > /—/

özendi (Kİ 4b/9)

“Zulmetti.”

özgelen-: Benimsenmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı anıı ģāl özgelenmedi (İM 50a/1)

“Onun hali(ni) benimsenmedi.”

-P-

paslan-: Pas tutmak, paslanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

paslandı (Kİ 10b/15)

“Paslandı.”

paşlandı (TZ 10a/5)

“Paslandı.”

purşla-: Hayvana yem vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

purşladı (TZ 26a/12)

“Yemledi.”

pisle-: Yellenmek, osurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

pislegil (KM 38a/13)

“Yellen.”

-R-

rağbetlendür-: İsteklendirmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

rağbetlendürdi **anı fulān nirsege** (KE 133b/2)

“Onu bir şeye heveslendirdi.”

rāḥatlan-: Rahatlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı yürigende anıḡ birle rāḥatlanur (BV 4b/21)

“Ve onunla yürüyünce rahatlar.”

rāḥatlandur-: Rahatlatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

rāḥatlandurdi **anı** (KE 139b/2)

“Onu rahatlattı.”

rāḥatlendür--: Rahatlatmak.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma) > /+nI/, /+DA/

rāḥatlendürgey **kölügüni** tüşmek birle taķı **kéçelerde her ‘aķabede** taķı **taşlı yerlerde** (İM 296b/3)

“Karanlıkta, her yokuşta ve taşlı yerlerde inerek bineği rahatlatacak..”

rastla-: Doğrultmak, yöneltmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

rastladı **anı** (KE 137b/3)

“Onu doğrulttu.”

-S-

sa-: (I) Saymak. (II) Varsaymak, kabul etmek, düşünmek, gibi görmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sadı **özgeni** (KE 126a/9)

“Diğerini saydı.”

saç-: Saçmak, dökmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

saçtı **uruğluğunu** (KE 32b/1)

“Tohumu sepi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

tağı **anı ol dağ öze** saçgıl (BV 20a/8)

“Ve onu o dağa saç.”

şaçraṭ-: Sıçratmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şaçraṭtı (Kİ 18b/17)

“Sıçrattı.”

sağ-: Sağmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ve eger bolsa anıñ süti sağmağay **anı** taķı urğay anıñ emçegini sowuķ suw birle ançağa tégrü kim süt késilgey. (İM 368a/1)

“Eğer süti olursa onu sağmayacak, süt kesilinceye kadar onun emceğine soğuk su vuracak.”

sağdı **ıñenni** (KE 148b/8)

“Deveyi sağdı.”

sağa-: Övmek, ölünün arkasından ağıt yakmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sağadı **ölüğe**, yığladı ölügi (KE 29b/1)

“Ölüye ağıt yaktı, ölüye ağladı.”

şağan-: Sanmak, zannetmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

şağandı (Kİ 20a/4)

“Zannetti.”

sağın-: 1. Düşünmek, hatırlamak, sanmak. 2. Bir şeyi kast etmek, inanmak, demek

[0] → (yalın h.) > /—/

eyle sağınğay-sen kim gurāb nağme-si anıñ elhānı perdesinde durur (GT 110b/13)

“Öyle sanarsın ki karga nağmesi onun sesinin perdesindedir.”

kümüş aqlığı kibi sağınğay-sen kim biri biri artınça yürür (MG 86b/2)

“Gümüş beyazı gibi düşünürsün, birbirini ardına yürür.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

sağındım men **seni** yār-ı vefādār (GT 121a/8)

“Ben seni düşündüm ey vefasız yar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

ol seniñ koyabirgeniñ-din sağınmaslar (MG 36a/9)

“O senin bıraktığından hatırlamazlar.”

sağışla-: Saymak

[0] → (yalın h.) > /—/

sağışla (EM 17b/9)

“Say.”

şağışlağıl (KM 35a/13)

“Say.”

sakın-: (I) Düşünmek. (II) Sakınmak, çekinmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Takı haṭā birle öltürmek ol-turur kim bir kişini atğay kim anı kēzik saķıngay (İM 457a/5)

“Hata ile öldürmek şudur, bir kişiyi av sanacak ve onu vuracak.”

cāfī saķınur cefā bize kıldım tıp (GT 41b/6)

“Cefa eden bize ettim diye düşünür.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

her bir tēgirmi nērseni koz saķınmağıl (İM 66b/5)

“Her yuvarlak şeyi ceviz sanma.”

yā bir kişini kördi yırağdın ayıttı: vallāhi ol Zeyd-turur tēp, **anı** Zeyd saķındı taķı ol °Amr bolsa. (İM 382b/1)

“Veya bir kişiyi uzaktan görüp “Vallahi o Zeyd’dir.” diye bağırdı. O Amr da olsa onu Zeyd sandı.”

taķı bir niçe kişiler **anı** hunān saķınurlar (BV 60b/13)

“Bazı kişiler de onu aptal sanırlar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

né saḳınur **namāz içinde** (İM 188a/1)

“Namazda ne düşünür?”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taḳı çevgān **közge yüzge tıgmekdin** saḳıngıl (MG 109a/4)

“Ve sopa(nın) göze, yüze değme(si)nden korun.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

anı uruşta saḳınma yirinde bek turgay (GT 149b/6)

“Savaşta ondan çekinme, yerinde sağlam duracak.”

saḳla-: 1. Saklamak, korumak. 2. Haramdan çekinmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol taş-nı alıp saḳladı (GT 32a/11)

“O taşı alıp sakladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taḳı bir kişi kim **anıḡ artın** saḳlaḡay (MG 115a/4)

“Ve bir kişi ki onun ardını kollayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

saḳlaḡız **namāzlarnı** taḳı **orta namāznı** (İM 86a/2)

“Namazları ve öğle namazını koruyunuz.”

Ḳāzī tikkey bir kimérseni kim **anıḡ mālını** saḳlaḡay (İM 445a/6)

“Kadı bir kişiyi görevlendirecek, onun malını bekleyecek.”

üzmes ikki biligli bir kılnı saḳlamas aḥmak ademī **til-ni** (GT 108a/10)

“İki bilgili bir kılı koparmaz, aḥmak insan dilini sakınmaz.”

taķı **özüñ-ni** sakla-ğıl yahşı olturğıl (MG 13b/3)

“Ve kendini koru, iyi otur.”

taķı **süñü-niñ tüpüni** saklağıl yirge tigmesün (MG 28a/5)

“Ve süñünün altını koru yere değmesin.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

anda saklağıl kim ağızın taķı ilin boş koymağıl (BV 23a/4)

“Orada sakla ki ağızını ve elini boş bırakma.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı saklañız **yalğan sözden** (İM 83b/4)

“Ve yalan sözden sakınınız.”

yāhūd kovuk bolur **andan** saklağay sen (BV 19b/14)

“Veya bir kovuk olur, ondan koruyacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DAn/

saklağıl **méni seskenmekden, kórkıdan** taķı **havfdan** taķı **sökellikden** taķı **ağırdan** (İM 91b/7)

“Beni endişelenmekten, korkudan, hayıflanmaktan, hastalıktan ve ağırdan koru.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

sırrıñı kónülde saklağıl (GT 162a/10)

“Sırrını kalpte sakla.”

tiliñni sakla **ağızında** otur tik (GT 167a/10)

“Dilini ağızında sakla, dik otur.”

munı köñlünde saklağıl (BV 6a/23)

“Bunu kalbinde sakla.”

sakladı çoban **koynı otlağda** (KE 99b/2)

“Çoban koyunu otlakta sakladı.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

sağla **tiliñi anlardan** ançağa tégrü түşmegey sén anlar hakkında (İM 44a/7)

“Onlar senin hakkında konuşmayana kadar onlardan dilini sakın.”

éyle kérek kim “ākıl kişiğe sağlağay **köñlini oşbu sözlerden** (İM 67b/1)

“Öyle gerek ki akıllı kişi kalbini bu sözlerden sakınacak.”

taķı **tilini** sağlağay **sögmekden** taķı **ğıybet sözlemekten** taķı **tawarğa la‘net kılmağdan** taķı **barça yawuz sözlerden** (İM 296b/7)

“Dilini de sövmekten, ғыbet etmekten, davara lanet etmekten ve bütün kötü sözlerden sakınacak.”

eger alar müttefik bolup bir yerde tursa-lar sen **özüñni perışān-lıq-dan** sağlağıl (GT 165a/4)

“Eğer onlar müttefik olup bir yerde durursalar sen kendini perişanlıktan koru.”

taķı **anı sowuğdan** sağlağay sen (BV 50b/25)

“Ve onu soğuktan saklayacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

özin sağladı **andın** kalkan birle (KE 150a/4)

“Ondan kendini kalkanla korudu.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+nI/, /+DIn/

sağladı **anı şerdin** (KE 26b/7)

“Onu şerden sakındı.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

bu işlerde yilni sağlağıl (MG 71a/5)

“Bu işlerde rüzgarı koru.”

sağlan-: 1. Saklanmak, korunmak, gizlenmek. 2. Çekinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

saklangıl ayağın at-nın koltuğuna kirmesün (MG 10a/2)

“Korun, ayağın atın koltuğuna girmesin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DA/

bes **bu işlerde** katıg saklangıl (MG 20a/9)

“Bu işlerde çok dikkatli korun.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

saklangıl **yazuğdan** (İM 14b/7)

“Günahtan korun.”

yalğuz yürimegey takı **uyumağdan** saklangay (İM 297a/2)

“Yalnız yürümeyecek ve uyumaktan korunacak.”

tüni kün saklan **ol irden** kim ol korka yürür senden (GT 18b/2)

“Gece gündüz o adamdan gizlen, o senden korkarak yürür.”

andan saklangıl bu katı ‘ayıb turur (BV 16b/23)

“Ondan sakın, bu çok günahtır.”

munuñ kibi **cāhil baytarlardan** saklangıl (BV 23a/19)

“Bunun gibi cahil baytarlardan sakın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

bes **munuñ kibi ‘amel kılmağlık-dın** saklangıl (MG 46a/2)

“Böyle iş yapmaktan korun.”

tağı **andın** katıg saklangıl (MG 51a/4)

“Ondan dikkatlice saklan.”

tağı **çevğān közge ev yüzge tigmekdin** sakıngıl (MG 109a/4)

“Ve sopa(nın) göze ve yüze değme(si)nden korun.”

saklandı **yazuğdın** (KE 100a/4)

“Günahtan korundu.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/

bes ol vaktde ayakıñ-dın taķı atıñdın taķı atıñ-nıñ başındın saklangıl (MG 98a/7)

“Tam o anda ayağından, atından ve atının başından saklan.”

sal-: Salmak, bırakmak, göndermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

hakim buyurdu kim teñizge salıñ saldı-lar (GT 17b/6)

“Hakim buyurdu ki denize salın, saldılar.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı bir pare töğülmüş kemmün salgay sen (BV 42a/4)

“Ve bir parça dövülmüş kimyon bırakacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anıñ ‘alāmeti ol turur kim başını aşığa salar taķı iki kulaķını salındurur (BV 36b/21)

“Onun belirtisi şudur, başını aşığı salar ve iki kulaķını salındırır.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

hakim buyurdu kim teñizge salıñ saldı-lar (GT 17b/6)

“Hakim buyurdu ki denize salın, saldılar.”

bir kün sultān ol zālīm-ni yazuklap kuyuğa saldı (GT 32a/12)

“Bir gün sultan o zalimi suçlayıp kuyuya attı.”

andın soñra ilıñ-ni süñü birle kötürüp sol igniñ-ge salgıl (MG 34a/1)

“Ondan sonra elini süngüyle kaldırıp sol kemiğine vur.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı kiltirip meydān ortasında salgıl (MG 72a/2)

“Ve getirip meydan(ın) ortasında bırak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

sin **anıq boş yanındın** salğıl (MG 45b/2)

“Sen onun boş tarafından sal.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

kim boyun sahra-da uzun kılğay **özün ol özge boynına** salğay (GT 77b/5)

“Ki boynu sahrada uzun olacak, kendini başka boyna salacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

kaçan bu ikisi-niğ arasındın çıkşan **süñüñ uçın ol yanğa** salğıl (MG 61b/2)

“Ne zaman bu ikisinin arasından çıkarsan süngüniün ucunu o tarafa at.”

ikisin tağı **meydān-ge** salğıl (MG 75a/4)

“İkisini de meydana sal.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/

ol **süñü-sin** kaysı yandın salır (MG 45b/1)

“O süngüsünü hangi taraftan atar.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

anı çeynegey sen tağı **anı közine** salğay sen (BV 67a/7)

“Onu çiğneyeceksin ve onu gözüne süreceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

Tağı **anı zindānga** salğay tanuqlarğa sorgunça. (İM 416a/5)

“Ve tanıklara sorunca onu zindana gönderecek.”

ikki-si-ni bir övge saldılar (GT 84a/9)

“İkisini bir eve bıraktılar.”

andın sonra çıkıp **ağı-nı nāverd-qa** salğıl (MG 28a/7)

“Ondan sonra çıkıp atını meydana bırak.”

tağı **anı bir kazanğa** salğay sen (BV 37a/5)

“Ve onu bir kazana bırak.”

andan sonra **barçasını bir kazanğa** salğıl ol devālar birle (BV 32a/3)

“Ondan sonra o ilaçlar ile hepsini bir kazana koy.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

eger seni ġarīm kavsa **süñüñni atı-nıñ iki ili arasında** salğıl (MG 54b/6)

“Eğer düşman seni savarsa, süngünü atının iki eli arasında bırak.”

taķı **anı ġamırnıñ sirkesi içinde** salğay ıslağay (BV 19a/24)

“Ve onu hamurun sirkesinde bırakıp, ıslatacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

süñü-ni kayu sarıdın salır-sen (MG 42a/9)

“Süngünü hangi taraftan atarsın?”

kaçan yakın kilsen **süñü-ni ol sarudın** salğıl (MG 42b/1)

“Ne zaman yakın gelersen süngünü o taraftan sal.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

taķı **boğuzına turuli yağ** salğıl (BV 49a/7)

“Ve boğazına duru yağ akıt.”

andan sonra **anıñ öze** iki akça ağırı ġadarınça **mürdesenk** salğay sen (BV 34a/17)

“Ondan sonra onun üstüne iki akçe ağırlığı kadarınca mürdesen koyacaksın.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

ġadğuşa saldı **anı** (KE 120b/1)

“Onu endişelendirdi.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DAn/, /+A/

anı kiçeden ġaddi sirke içine salğıl irtesi anı yaş yumurtķa kibi tapar sen (BV 68a/10)

“Onu geceden sirkeye koy, sonrası(nda) onu taze yumurta gibi bulursun.”

[3] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+nI/, /+GA/

andın ġarīmni ġarşu-ğa salğıl (MG 51b/1)

“Oradan düşmanı karşıya kaçar.”

salın-: (I) İki tarafa salınarak yürümek. (II) Hapse atılmak. (III) Saç kıvrık olmayıp sarmak. (IV) 1. Gönderilmek, salınmak. 2. Bırakılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı zekeri salınur biraz vakıtda ilinden aksar (BV 36b/25)

“Ve zekeri salınur, yakın zamanda ayağından aksar.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ammā murtad ḥatun öltürölmes ançası bar kim **zindānga** salınur ançağa tégi Müsülmān bolğay. (İM 438a/1)

“Murted kadın öldürölmez ancak Müslüman olana dek zindana gönderilir.”

bes nazar kılğıl ol vaķt-da kim salınur **tüşmelik-ke** (MG 53a/6)

“O vakitte dikkat et, düşecek gibi yürür.”

salındır-: (I) Sarkıtmak. (II) Başını eğmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı **iki élini** salındırmağay. (İM 192a/1)

“Ve iki elini sarkıtmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

andan sonra **yénlerini** salındırğay **yanlarından** (İM186b/4)

“Ondan sonra kolunu yanlarından sarkıtacak.”

salındur-: Salmak, bırakmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Kaçan kim başlasa bayram tekbirlerine **iki élini** salındurğay (İM 234b/7)

“Ne zaman ki bayram tekbirlerine başlasa iki elini salacak.”

anın ʿalāmeti ol turur kim başını aşığa salar tağı **iki kulağını** salındurur (BV 36b/21)

“Onun belirtisi şudur, başını aşığı salar ve iki kulağını indirir.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Tağı **iki elini** salındurmağay **cenāza namāzında** (İM 178b/5)

“Cenaze namazında iki elini de salmayacak.”

şamaş-: Israr etmek, aksilik etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

şamaşdı (Kİ 19b/23)

“Israr etti.”

şamaşan-: Israr etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

şamaşandı (Kİ 19b/23)

“Israr etti.”

şamşan-: Israr etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

şamşandı (Kİ 19b/23)

“Israr etti.”

san-: Sanmak, zannetmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

hattā ki men an eyledüm dişim etin kiderür sandum (KF 72a/1)

“Hatta ben sandım ki dişim(in) etini eritir.”

sana-: Saymak, hesaplamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ve eger azıglı kēzik öltürse yéyilmes azıglı kēziklerden, yā kuşlardan, andan özge kim biz sanaduk, kıymet vācib bolur. (İM 355a/8)

“Eğer vahşi hayvanlardan, kuşlardan öldürürse yiyilmez, ondan başkası vacip olur, biz saydık.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sanadı **nirseni** (KE 46a/2)

“Bir şeyi saydı.”

hayīn sanadı **anı** (KE 164a/3)

“Düşman onu saydı.”

sanal-: Sayılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sanalması ol rükū°, yā ol sücūd anıı içinde ābdastı bozuldı (İM 185a/2)

“İçinde abdestin bozulduğu rüku ve secde kabul edilmez.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı sanalması ol kün **Ramazān’dan** takı **özge oruçdan** takı **oruç cinsinden**. (İM 268b/6)

“O gün Ramazan’dan, başka oruçtan ve oruç türünden sayılmaz.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

Ammā **bizim** ‘örfimizde bağır takı kārın sanalması **étiden** (İM 387b/7)

“Ancak bizim inancımızda bağır ve kārın etten sayılmaz.”

sanan-: Sayılmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

sananması evval şavt birle (İM 330b/6)

“İlk şaftla sayılmaz.”

sanç-: (I) Karnını yarmak. (II) Bastonla vurmak. (III) Hayvanı yürütmek için dürtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ilinñi üküş çıkarmayın sançğāy-sen (MG 21a/7)

“Ve elini çok çıkarmadan düртеceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **birisin** andın sonra sançar sen (MG 72a/6)

“Ve birisini ondan sonra vurursun.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bes sen **anın atını** sançgıl (MG 54a/2)

“Sen onun atını vur.”

taķı **birisini** sançgıl (MG 62a/1)

“Ve birisini vur.”

tizçe yirge tüşüp **anı** sançgıl (MG 63a/1)

“Hızlıca yere inip onu sanç.”

taķı **zekeriniñ kırıklarını** anıñ birle sançgay sen (BV 43a/12)

“Ve zekerinin kırıklarını onunla düртеceksin.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı **ğarım-niñ yüzine** yā **kögsine** sançgıl (MG 43a/9)

“Düşmanın yüzüne veya göğsüne vur.”

Ve eger tilese anlarını aşkay ağaçka tirlе aşkay taķı sançgay **ķarnına** süñü birle ölgünçe.
(İM 423a/5)

“Eğer isterse onları ağaca diri asacak ve ölüne kadar karnına süngü ile vuracak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol vakt-da sançgıl (MG 40a/8)

“O anda vur.”

eger sançabilseñ **anda** sançgıl yok irse artına azgına kesr kılğıl (MG 50b/2)

“Eğer vurabilirsen o anda vur yoksa arkasında yuvarlak çiz.”

kaçan kim andan kan alsan katıg **içkeri ötgede** sançmağay (BV 20a/22)

“Ondan ne zaman kan alsan iç tarafta çok nüfuz ettiğinde dürtmeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

nöğerleri tutup sançar **yigirmi kaznı bir şişke** (GT 31a/10)

“Dostları tutup yirmi kazı bir şişe takar.”

sançıl-: Dürtülmek, vurulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan ğarīmīñ-ni yıkmak birle meşgūl bolsañ lā-būd sançılur-sen (MG 19a/4)

“Ne zaman düşmanı yıkmaya çalışırsan muhakkak vurulursun.”

sançış-: Vuruşmak, savaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger bular müheyyā bolsa sançışgıl yok irse hiç kim-irse-ge ta‘arruz kılmağıl (MG 37a/6)

“Eğer bunlar hazır olursa vuruş yoksa hiç kimseye hücum etme.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

kırıgınca yürüp **çevre yanında** sançışgıl (MG 64b/1)

“Yan yan yürüyüp geniş tarafında vuruş.”

kaçan ol tar yirden çıkşañ anıñ birle **anda** sançışgıl (MG 64a/6)

“Ne zaman o dar yerden çıkarsan onunla orada çarpış.”

sanıl-: Bir yere takılmak

[-] → (yalın h.) > /—/

ol ant nérse öze-turur kim sanılur (İM 388b/8)

“Antlaşma bir şey üstünedir, tıkanır.”

şanķula-: Aptallaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şanķuladı (Kİ 20a/5)

“Aptallaştı.”

sap-: (I) Sapmak, sağa sola saparak yürümek. (II) İğneye iplik takmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

saptı **yiplikni igne**ge (KE 41a/9)

“İpliği iğneye taktı.”

şapraş-: Ayrılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şapraştı (Kİ 18b/11)

“Ayrıldı.”

şaptur-: Saptırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şapturdu (Kİ 18b/9)

“Saptırdı.”

sar-: Sarmak, bağlamak, dolamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Takı bir éli birle takı sarmağay. (İM 192a/4)

“Ve tek eliyle de bağlamayacak.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

‘imāme sardı (KE 153a/1)

“İmame bağladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Kaçan kim tilese ‘imāmesin yanla sarmakça bozğay anı néteg kim sardı **anı**. (İM 450b/8)

“Ne zaman imamesini yana sarmak isterse onu bozacak, çünkü onu bağladı.”

şaran-: Sarık sarınmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şarandı (TZ 10b/4)

“Sarındı.”

sarğar-: Sararmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sarğardı tişleri (KE 66b/4)

“Dişleri sarardı.”

sarın-: Sarınmak, dolanmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sarındı ‘imāmeni (KE 53a/1)

“İmameyi doladı.”

sarlan-: Sarılmak, dolana dolana sarılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sarlandı yılan (KE 156b/2)

“Yılan sarıldı.”

şarşıl-: Sarsılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şarşıldı (Kİ 19a/5)

“Sarsıldı.”

sat-: Satmak, satış yapmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yā satdım Téñri tilese tése vācib bolmas (İM 27b/4)

“Veya Tanrı istedi sattım derse vacip olmaz.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

dağı idrār luḡma-sın satḡaylar (GT 152b/12)

“Bağış yemeğini de satacaklar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taḡı ol nérse kim satdı anı (İM 438b/4)

“Ve o şey ki onu sattı.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

kim silāḡ satḡay ḡarbī kāfirge. (İM 426a/4)

“Kâfir düşmana silah satacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

dağı dünya ikki ‘adem arasında anlar kim dīnin dünya-ge satḡaylar (GT 171b/10)

“Dünya da iki insan arasında, onlar ki dinini dünyaya satacaklar.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

bu zühdüñni derāhimge satar-sen (GT 52b/5)

“Bu zahidi başkasına satıyorsun.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Takı H̱avra’da tāze balık satarlar. (İM 300b/7)

“Ve Havra’da taze balık satıyorlar.”

[3] → (bulunma h.) + (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+GA/, /+nI/

kırk yıl-da şahñ-ı çīnī tüzüp bir kün-de yüz kāşān içinde satarlar bir direm-ge altı-sını
(GT 166b/10)

“Çini sahanı kırk yılda dizip bir günde yüz keşanda bir dirheme altısını satarlar.”

sataş-: Karşılaşmak, denk gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

sataştı erenler (KE 149b/2)

“Erenler karşılaştı.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

sataştım aṇa nā-gāh (KE 34b/7)

“Ona ansızın rastladım.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sataşdılar Téñri’ge ĩmānsız (İM 72b/1)

“Tanrı’ya imansız rastladılar.”

sataşur öküş yazuqlarğa (İM 86b/4)

“Çok günaha denk gelir.”

sataşdur-: Karşı karşıya getirtmek, yüz yüze gelmelerini sağlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sataştırdı **anı** (KE 142a/7)

“Onu sataştırdı.”

satğaş-: Karşılaşmak, rastlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

satğıştılar (KE 160b/2)

“Karşılaştılar.”

satıl-: Satılmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

satılır **anıı içinde** meger kim ötemegey h_vācası diyetni. (İM 469a/3)

“Ancak sahibi diyeti ödemeyince onun içinde satılır.”

ol ölçüg birle satılır dāyim **halayık arasında**. (İM 481b/5)

“O halk arasında her zaman ölçüyle satılır.”

şatış-: Bir şey satmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şatıştı (TZ 10b/8)

“Sattı.”

şatdır-: Sattırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şatdır (EK 76a/13)

“Sattır.”

şattır-: Sattırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şattırdı (EK 77a/13)

“Sattırdı.”

şav-: 1. Yerini değiştirmek. 2. Sağmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şavdı (Kİ 20a/12)

“Yerini değiştirdi.”

savaş-: Savaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

savaşkıl (KM 43b/10)

“Savaş.”

savu-: Yüz çevirmek, dönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

savundu nerseni özi savudı (KE 31a/1)

“Bir şeyi savundu, kendi döndü.”

şavul-: Yoldan çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şavulğıl (KM 41b/11)

“Yoldan çık.”

savun-: Serinletmek, soğutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

savundu **nerseni** özi savudu (KE 31a/1)

“Bir şeyi soğuttu, kendi serinledi.”

savur-: Savurmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

savurdu yıl **toprağını** (KE 24b/9)

“Yel toprağı savurdu.”

savut-: Soğutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

savutkıl (KM 40b/7)

“Soğut.”

savut (EK 82b/9)

“Soğut.”

say-: Saymak, hesaplayacak.

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/,

néteg kim **tesbîh namâzında** sayğay **anı** işaret birle, yâ köñli birle. (İM 189a/7)

“Nasıl ki onu tesbih namazında işaretle veya kalbiyle sayacak.”

sayıl-: Addedilmek, sayılmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

hâslarından bolup **muhlislerinden** sayıl-ğay-sen (GT 24a/4)

“İyilerinden olup muhlislerden sayılacaksın.”

sayra-: Ötmek, şakımak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

vefâ istemegil bülbul-den ay yâr ki **her bir gül öze** yüz türlü sayrar (GT 133b/12)

“Vefa isteme bülbulden ey yar, her güle yüz türlü şakır.”

şayrılan-: Hastalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şayrıldı (TZ 9b/11)

“Hastalandı.”

segerle-: Teşvik etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

segerlegil (KM 45b/3)

“Teşvik et.”

segirt-: At sürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

segirtkil (KM 35b/5)

“Sür.”

seherle-: Tan yeri ağarmak, sabah olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

seherledi (KE 110b/9)

“Sabah oldu.”

seket-: Koklatmak.

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

Yâ ilâhi! Seketkil **baña cennet kokuşundan** (MS 33b/6)

“Ya İlâhi, bana cennet kokusundan koklat.”

sekir-: Sekmek, sıçramak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sekirdi irkek eşek **tişi eşekge** (KE 54b/5)

“Erkek eşek dişi eşeğe sıçradı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ferah bilen sekirir **ol anı** (GT 153b/5)

“O onu sakince sıçratır.”

seksen-: Tehdit etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

seksendi (Kİ 17b/7)

“Tehdit etti.”

semir-: Semirmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

taķı ol aķ dāyim arıķ olur semirmes (BV 42b/16)

“*Ve o at her zaman zayıf olur semirmez.*”

semrit-: Semirtmek, yağlandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

semrittı **koynı** (KE 118a/3)

“*Koyunu semirtti.*”

señir-: Esnerken ağzını yummak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı edeb isnegende: kerek kim **anı** seņirgey (İM 188a/2)

“*Esneyince edep ağzı yummadır.*”

sep-: Sepmek, saçmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anı** ol yara öze taķı ol çıban öze sepgil (BV 47a/5)

“*Ve onu yaraya ve o çıbana sep.*”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /Ø/

ve eger yaş ot tapulmasa **anıñ** ‘alefi öze suw taķı **naṭrūn** sepgey sen (BV 56b/21)

“*Eğer taze ot bulunmazsa onun yemine su ve natrun sepeceksin.*”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

andan sonra şarāb birle **zeyitni ol aṭ** öze sepgey sen (BV 59b/4)

“*Ondan sonra şarapla zeytin yağını o at(ın) üstüne sepeceksin.*”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

taķı **anıñ** altında yiyisi yahşı dühünlerni sepgey sen (BV 54b/23)

“*Ve onun altına iyi yağları sepeceksin.*”

sepiştir-: Serpiştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sepiştirdi (TZ 38b/!2)

“Serpiştirdi.”

serele-: Paranın iyisini kötüsünden ayırmak, parayı geçer akçe saymak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sereledi **yarmaqlarını** (KE 32a/1)

“Paraları ayırdı.”

sesi-: Erimek.

[-] → (yalın hal) > /—/

taķı anıñ birle birge birinçe ħurma yañğıl ol kıyruk sesimez menfaatı bar. (BV 21a/19)

“Ve onunla birlikte hurma yapıştır o kıyruk erimez, faydalıdır.”

sev-: (I) Sevmek. (II) Alacaklıyı savmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı né kim sewse ol nérse kim sewer (İM 376b/7)

“Biri severse o da sever.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/

rāstı Ténri’nin Resūli **ķabak** sewer tép (İM 16b/3)

“Tanrı’nın resulü kabak sever”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tıledi Ténri anı taķı sewdi **anı** taķı buyurdı anı (İM 32a/1)

“Tanrı onu istedi, onu sevdi ve onu emretti.”

eger siz Têñri'ni sewer bolsañız uyuñız maña kim Têñri Te'ālā **sizni** sewgey (İM 71b/4)

“Eğer siz Tanrı'yı severseniz bana uyun, Tanrı Teala sizi sevecek.”

uluğluk tileseñ sañi bol sañi **sahni-ni** sever (GT 30a/11)

“Büyük olmak istersen cömert ol, Cömert cömerti sever.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

sewer **döstündan** sewmegi üçün (İM 71a/5)

“Sevdiği için canından sever.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

sewmes men **ol kişini hayr öze** (İM 10a/7)

“O kişiyi hayrına sevmem.”

sevdür-: Sevdirmek.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

sevdürdi **aña imānnı** (KE 137a/7)

“Ona imanı sevdirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

Têñri Te'ālā sözi: ançası bar Têñri Te'ālā sewdürür **sizge imānnı** tañı bézer imānnı sizin köñlinizde. (İM 490a/7)

“Tanrı Teala'(nın) sözü: Tanrı Teala size imanı sevdirebilir ve gönlünüzü imanla süsler.”

sevin-: Sevinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tācirler bu sözni işitip sevindiler (GT 102a/11)

“Tacirler bu sözü duyup sevindiler.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sewünmeñiz **ol nérsege** kim kélđi sizge (İM 81a/7)

“Başınıza gelen şeye sevinmeyin.”

sevindür-: Sevindirmek.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

sevindürdi **anı** (KE 32b/5)

“Onu sevindirdi.”

sevle-:

Söylemek, demek.

[0] → (**yalın h.**) > /—/

sen sevlemedi sen (EM 22a/10)

“Sen söylemedin.”

[1] → (**eksiz belirtme h.**) > s/Ø/

yalğan sevleme (EM 20a/8)

“Yalan söyleme”

[1] → (**teklik II.ş.z. yönelme h.ç.**) > /+A/

men **saña** sevledim (EM 22a/8)

“Ben sana söyledim.”

sevleş-: Söyleşmek, konuşmak.

[0] → (**yalın h.**) > /—/

Kel, benim (menim) bile sevleş (EM 20b/2)

“Gel, benimle konuş.”

sevün-: Sevinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

melik ʿābidni bu hâlde körüp sevündi (GT 71a/6)

“Hükümdar, kulu bu hâlde görüp sevindi.”

bu ermiş er sevündi anıñ birle (KE 66b/1)

“Bu ermiş onunla sevindi.”

sevündür-: Sevindirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Yā haber bérilse ol nérse birle kim sewündürür **anı** (İM 194a/4)

“Veya bir şeyle haber verilirse onu sevindirir.”

seyün-: Sönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

seyündi (Kİ 18a/6)

“Söndü.”

séz-: Sezmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ve eger ayıtısa: sézdim **anı** helâl-turur maña tép, hadd yok-turur anıñ öze. (İM 406a/8)

“Eğer bana helal olduğunu düşündüm derse, ona ceza yoktur.”

sı-: Kırmak, bozmak, yenmek, mağlup etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

boynın sıdı **anıñ** (KE 17a/2)

“Onun boynunu kırdı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sıdı **çanağını** (KE 89b/2)

“Çanağı kırdı.”

sıç-: Sıçmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

sıçtı sinek (KE 18a/7)

“Sinek sıçtı.”

sıçtı (EK 10a/8)

“Sıçtı.”

sığ-: (I) Sığmak. (II) Yakışmak, uymak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağı kirek kim süñü katığ yoğun bolmağay kim ilge sığmağay (MG 80a/7)

“Süngünün çok büyük olmaması gerekir, ele sığmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sığar bir **hücra-ğa** (GT 12a/11)

“Bir hücreye sığar.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

ammā bu oğlar kirek kim inçke oğlar bolğay tā **barmaqlarına atar vaqt-da** sığ-ğay (MG 107b/2)

“Ama bu oklar(in) ince ok olması gerekir, atış zamanında parmaklarına sığsın.”

sığa-: Sığamak, çekmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bu kıskā tişlig sığādı (KE 80a/3)

“Bu kısa dişli çekti.”

sığan-: Salınmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **iki yéñini** sığaṅay (İM 89b/1)

“Ve iki kolu salınacak.”

sığın-: (I) Sığınmak. (II) Yayılmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sığındı **anıṭ tapa** (KE 62a/6)

“Onun taraf(ı)na yayıldı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sığındı **orunṅa** (KE 18a/1)

“Yere sığındı.”

[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

éy Téñri mén sığınur mén **saṅa necīden** (İM 144b/6)

“Ey Tanrı, pislikten sana sığınırım.”

sığınur mén **saṅa anıṭ şerrinden** taķı **ehliniṭ şerrinden** (İM 296b/2)

“Onun şerrinden ve ahalisinin şerrinden sana sığınırım.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

sığınur biz Téñri’ge **sefarnıṭ emgeklerinden** (İM 295b/5)

“Seferin zorluklarından Tanrı’ya sığınırız.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DIn/

sığındı **Tağrığa yavuzlıkdın** (KE 52a/5)

“Kötülükten Tanrı’ya sığındı.”

sığındur-: Sığındırmak, korumaya almak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sığındurdu **anı** (KE 128a/9)

“Onu sığındırdı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

sığındurdu **anı anıñ tapa** (KE 107a/6)

“Onu, onun tarafına sığındırdı.”

sığış-: Sığışmak, sığmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

sığar bir hucra-ğa on ikki mihmān **bir iklime** sığışmaz ikki sultān (GT 12a/11)

“On iki misafir bir hücreye sığar, iki sultan bir memlekete sığmaz.”

sık-: Sıkma, sıkıştırmak, bastırma.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

zekerini sıkğay aşağısından başına tégi. (İM 145a/4)

“Zekerini aşağısından başına kadar sıkacak.”

andan sonra **anı** sıkğıl (BV 51b/17)

“Ondan sonra onu sık.”

taķı **kerrāsni** sıkğay sen (BV 62a/3)

“Ve kendeneyi sıkacaksın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kaçan kim ol meşeş yiri bişse açılsa **yukarıdın** aşağı sıkğay sen (BV 19a/7)

“O şiş yeri açılınca yukarıdan aşağı sıkacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

yüwgey anı üç kěz takı sıkğay **anı her bir kězde** (İM 139b/6)

“Onu üç kez yıkayacak ve onu her seferde sıkacak.”

sıkça-: Sıvamak, okşamak, yoklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sıkadı **anı** (KE 46b/9)

“Onu sıvadı.”

sıkda-: Ölen kimseye mersiye söyleyerek ağlamak ve ağıt yakmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sıkdadı (Kİ 19b/9)

“Ağladı.”

sıkıl-: Sıkılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sıkıldı (KE 151a/3)

“Sıkıldı.”

ol necīsni kétermes anıñ üçün kim sıkılmas sıkmağ birle (İM 105a/7)

“O pisliği götürmez, onun için sıkarak temizlenmez.”

sıkıta-: Ağlayarak, bağırmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şıktadı (BM 85b/1)

“Bağırdı.”

sıkışur-: Yıldırım, bezdirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sıkışurgil (KM 44b/12)

“Yıldır.”

sıla-: Sıvazlamak, okşamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı **karnını** sılağay arkunluk birle (İM 238a/3)

“Ve karnını yavaşça sıvazlayacak.”

sın-: Kırarak, kırılmak.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

ağar bir nerse toğunur tağı **süğüki** sinar (BV 33a/2)

“Ona bir şey dokunur ve kemiği kırar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

kaçan irse ol kılıç **ol yirdin** sinar (MG 88a/2)

“Ne zaman eskirse kılıç oradan kırılır.”

sına-: Denemek, tecrübe etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yā sinadı **anı** (KE 11a/1)

“Veya onu sinadı.”

sınadı **başnı** cerāḥat mīli birle (KE 33a/7)

“Yara merhemi ile başı denedi.”

sındur-: Kırmak, kırdırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

iyer-niñ kaşına urup sındurgıl (MG 59b/2)

“Eyerin kaşına vurup kır.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

öz ili bilen **öz kolin** sındurur (GT 168b/1)

“Kendi eliyle kendi kolunu kırar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Andan soñra hāşime-turur sındurur **anı** yaʿnī süñügi sinsa. (İM 465a/8)

“Kemiği kırılırsa onu kırdırır, ondan sonra yara olur.”

anıñ üçün kim aşlı yaman taş turur **cevherni** sındurur (GT 169b/13)

“Özü kuvvetli taş olduğu için cevheri kırar.”

sen **anı** bir söz bile sındurmağıl (GT 171a/3)

“Sen onu bir sözle kırma.”

taķı **askerlerni** anıñ atı birle sındururlar (MG 82b/8)

“Ve askerleri onun adı ile kırdırırlar.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /Ø/

andan soñra **anıñ öze biş yumurtķa** sındurgay sen (BV 67b/25)

“Ondan sonra onun üstüne beş yumurta kıracaksın.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

ol sāʿat içinde **düşmen çerisin** sındurdı-lar (GT 11b/7)

“O saatte düşman askerini kırdılar.”

sınık-: Kaçmak, korkup kaçmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

bu yumurtlağan taķuk kaçtı sınıķtı (KE 21a/6)

“Bu yumurtlayan tavuk korkup kaçtı.”

sırık-: Canavar inine girmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

sırıkıtı (TZ 9b/2)

“Girdi.”

sırıl-: Sıyrılmak, soyulmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

sırıldı (Kİ 17a/15)

“Soyuldu.”

şışkır-: Islık çalmak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

şışkırıldı (TZ 22b/10)

“(Islık) çaldı.”

sıta-: Patlatmak, deşmek.

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

sıtağı başnı (KE 118b/8)

“Başı patlattı.”

şıtın-: Deşilmek, fişkırmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şıtındı (TZ 6a/1)

“Deşildi.”

sıva-: Sıvamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sıvadı **köşkn**i alçığ birle ya'ni kireç (KE 20a/4)

“Köşkü alçı yani kireçle sıvadı.”

sıvaş-: Bulaştırmak, lekelemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sıvaştı **anı** (KE 92b/5)

“Onu bulaştırdı.”

sıyır-: Soymak, çekip çıkarmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçan kim teşdīd-i muhdis-i sağrī içinde solıña nakl kılmak tileseñ **sağ ilin**-ni aşığa sıyırıl tã sol iline yitişsün (MG 24b/2)

“Ne zaman süngü hamlesinde soluna gitmek istersen sağ elini aşığı indir, sol eline yetişsin.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIIn/

sıyırdı **yaprağnı butağdın** (KE 45a/7)

“Yaprağı daldan kopardı.”

şıyrın-: Zıyınmak, kaymak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şıyrındı (TZ 10a/4)

“*Kaydı.*”

sız-: Sızmak, akmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

cerre içinde ni ise **taşından** ol sizar (GT 177a/3)

“*Testi(nin) içinde ne varsa dışından o sizar.*”

şıza-: Sıvamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şızadı (TZ 32a /11)

“*Sıvadı.*”

sızdur-: Eritmek ,sızdırmak

[0] → (yalın h.) > /—/

sızdurur (BM 28b/7)

“*Sızdırır.*”

sızğur-: Sızdırmak, eritmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sızgurdı **altunni** takı **kümüşni** (KE 6b/7)

“*Altını ve gümüşü eritti.*”

si-: Bevl etmek, işedi.

[0] → (yalın h.) > /—/

sidi (KE 55a/1)

“İşedi.”

si (EK 82b/10)

“İşe.”

sidür-: İşetmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sidürdi anı (KE 123b/6)

“Onu işetti.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taşı anı bir çanak içinde sidürgey sen (BV 41a/15)

“Onu bir çanakta işeteceksin.”

sigir-: Seğirmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

sigirdi tamar (KE 2a/1)

“Damar seğirdi.”

sigri-: Seğirmek, deri altındaki kaslar hafifçe oynamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sigridi köz (KE 147a/5)

“Göz seğirdi.”

sikir-: (I) (Hayvan) sıçramak, çiftleşmek, tepinmek, koşmak. (II) Sekmek, seke seke yürümek. (III) (İllet hastalık, şer) sıçratmak, atmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sikirdi kolan (KE 1a/2)

“Eşek sıçradı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sikirdi at **arķasınge** (KE 55a/1)

“At/in) arkasına sıçradı.”

sikle-: Sidiklemek, işemek, pislemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sikledi (KE 62a/5)

“Pisledi.”

sikri-: Sıçramak, sekmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

sikridi **kılıç urulmışdın** (KE 56a/3)

“Bıçaklanandan sekti.”

sikriş-: (Hayvanlar) birbirine sıçramak, çiftleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

sikriştiler (KE 159a/3)

“Çiftleştiler.”

sikrit-: Segirtmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

eger tutmamış bolsa yine aygır tiler yine **aygır** sikritgil (BV 13b/10)

“Eğer tutmazsa yine aygır gerekir, aygır(ı) tekrar seğırt.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

andan sonra ol kısrak yine hāyil bolur yine **aygırğa** sikritgey (BV 13b/22)

“Ondan sonra o kısrak yine kısır kalır, tekrar aygıra segirt.”

sil-: 1. Silmek, temizlemek. 2. Mesh etmek, sığamak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Bir kēz toprağğa urğay **yüzine** silgey (İM 117b/5)

“Bir kez toprağa vuracak, yüzüne mesh edecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

tağı **iki elini yüzine** silgey (İM 307a/1)

“Ve iki elini yüzüne mesh edecek.”

silin-: Silinmek, temizlenmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Üçünci, silingey üç taş+ıla yā üç keseg ile yā **üç avuç toprağdan** (MS 31a/6)

“Üçüncü(sü), üç taşla veya üç kesekle üç avuç topraktan temizlenecek.”

silk-: Silkmek, silkelemek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kaçan çapsa ilin titregey **yağrının** silkgey (MG

“Ne zaman eğilirse eli titreyecek, sırtını silkeleyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

silkte **tonnı** (KE 37a/8)

“Kıyafetini silkeledi.”

andan sonra **iki élini** bir kız silkkey silkmek birle ( M 118a/4)

“Ondan sonra iki elini bir kez sallayarak silkeleyecek.”

[3] → (belirtme h.)+(ayrılma h.)+(bulunma h.) >/+nI/, /+DAn/, /+DA/

Takı **tonını** silkmegey **toprakdan nam z içinde**. ( M 191b/6)

“Ve namazda kıyafetini topraktan temizlemeyecek.”

simkir-: S mk rmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ta ı t wk rmegey ta ı simkirmegey **suw i ine** ( M 92a/8)

“Suya t k rmeyecek ve s mk rmeyecek.”

simkür-: S mk rmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ta ı simk rgey so   li birle ( M 90b/2)

“Sonra eliyle s mk recek.”

sin-: 1. Sinmek, sokulmak, eğilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ta ı ol h rik s   ki siner (BV 32b/18)

“Ve o dış kemiği eğilir.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

menim sem ime si medi (GT 61a/13)

“Benim kulağıma eğilmedi.”

siğir-: (I) Sindirmek, içine almak. (II) Solumak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı ésnegende kérek kim **anı** siğirgey (İM 188a/2)

“Esnediğinde de onu içine alması gerekir.”

siğür-: Yutmak, sindirmek, emmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

siğürdi **siğürgen ot ta^cāmı** (KE 9b/1)

“Ezilmiş yemi sindirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+n/

övkessin siğürdi (KE 105b/9)

“Öfkesini bastırdı.”

sipir-: Süpürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sipirdi (TZ 31b/1)

“Süpürdü.”

siv-: Sevmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

irdem iyesin ḥasūd sivmes (GT 107a/5)

“Haset (kişi), erdem sahibini sevmez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim yürise bu şıfat-da siver **anı** ma būd (GT 151b/10)

“Kim bu şekilde devam ederse Allah onu sever.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

cehānda men bu ikki t̄ayifeni siver men (GT 71a/8)

“Ben dünyada bu iki tayfayı severim.”

siy-: Bevletmek, işlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı siymegey taķı uluĝ suw tökmegey (İM 146a/4)

“İşemeyecek ve çok su dökmeyecek.”

taķı siymes tezeklemes (BV 38b/25)

“İşemez ve dışkılamaz.”

siz-: Sezmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sizdi (Kİ 17a/23)

“Sezdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sizdi işni (KE 153b/3)

“İşi sezdi.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

sizdi aĝa fulān nirseni (KE 49b/9)

“Ona bir şeyi sezdirdi.”

soĝrı-: Uyuşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

soĝrıdı (Kİ 19b/1)

“Uyuştı.”

soğul-: Çekilmek, toprak tarafından emilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

soğuldu kaçılık (KE 13a/3)

“Çukur çekildi.”

sok-: Girdirmek, sokmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

kaçan tileşen kim yana kayıra **kınına** sokğay-sen (MG 95a/3)

“Ne zaman istersen yine tekrar kınına sokacaksın.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

tağı ol **tişik-ke** sokğıl (MG 72b/9)

“Ve o deliğe sok.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

halhal soktı **ayağığa** (KE 171a/4)

“Ayağa halhal taktı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

başın soktı it **edişge** (KE 17a/9)

“Köpek başını çanağa soktu.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

koluñı sokmağıl **‘akreb inine** (GT 28b/3)

“Akrep yuvasına kolunu sokma.”

tağı **bişi-sini** sağ **koluñ-nıñ** **barmaqları arasına** sokğıl (MG 107a/7)

“Ve beşini sağ kolunun parmakları(nın) arasına sok.”

taķı **ol subalaķını aķzına** sokķıl yutturķıl (BV 36b/2)

“Ve o subalaķı aķzına sok, yuttur.”

üzenü kayışı birle butun arasına sokķıl (MG 59a/3)

“Üzenü kayışı ile butun arasına sok.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

kaçan yakın kilsen **süngü-niņ tüpini sağ koltuđıñ-ge** sokķıl (MG 48b/6)

“Ne zaman yakınlaşırsan süngünün altını sağ koltuğuna sok.”

eger tilesen **tüpini üzenüğe** sokķıl (MG 78a/3)

“Eğer istersen altını üzenüğe sok.”

andan sonra **anı kıtırana** sokķay baturğay (BV 34b/4)

“Ondan sonra onu katrana sokacak, batıracak.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

soktı **kınğa kılıçnı** (KE 109b/9)

“Kılıcı kına soktu.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DIn/, /+A/

taķı **iteğın-ni artķaru-dın bileñe** sokķıl (MG 26b/1)

“Ve eteğini arkadan beline sok.”

sol-: Solmak, rengini atmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

soldı kızıl gül yanaķın iy sanem (Gt 118b/2)

“Kızıl gül yanağın soldu, ey sanem.”

taķı şişer taķı solur yırakķa şabur kıla bilmes (BV 4a/3)

“Şişer ve solar, uzağa sabredemez.”

solı-: Solumak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

solıdı atlar **armağdın** (KE 91a/7)

“Atlar sıkıntıdan soludu.”

sonla-: Sonlandırmak, bir şey ile sonuçlandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sonladı **anı** (KE 113a/4)

“Onu sonlandırdı.”

sor-: (I) Sormak, soru sormak. (II) Emmek. (III) Ziyaret etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sultān sordı kim ol ölümli kişi ni aytur (GT 9a/3)

“Sultan sordu, o fani ne söyler?”

Takı kul cevāb bérür ol nérse kim sorar (İM 42a/5)

“O şey sorar, kul cevap verir.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

anıñ vaşfın sorarlar bolsa menden nişānsızdan habersiz (GT 5a/13)

“Benden, alametlerimden habersiz olursa onun vaşfını sorarlar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Térgriniz sorar **anlarını** elbette (İM 42a/5)

“Tanrınız elbette onları sorar.”

ķanda kim aç it tapar it tiş urur sormas **anı** (GT 154b/8)

“Aç köpek nerede köpek bulursa onu ezmez dişler.”

yağşı sordı **haberni** (KE 166b/5)

“İyi haberi sordu.”

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

yaʿnī **saḡa** sorḡay-lar kim ʿilmiḡ ni durur (GT 144b/7)

“Yani sana soracaklar ki ilmin nedir?”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sulṭān **ol oḡlanḡa** sordı kim bu cemāʿat (GT 15b/6)

“Sultan o oḡlana sordu, bu cemaat kim?”

melik hürmüzge sordılar vezīrleriḡden ni ḡata kördüḡ (GT 18a/7)

“Hükümdar Hürmüz’e sordular, vezirlerinden ne hata gördün?”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

sulṭān **cennet içinde** daḡı pārsā **cehennemde** sordı (GT 57b/5)

“Sultan cennette sofı da cehennemde sordu.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

sordı **ol Nebī’dēn imāndan** (İM 30b/4)

“O Peygamber’e, imandan sordu.”

sordı **andan** (İM 37b/4)

“Ondan sordu”

vāciḡ bolur mu kim sorḡay **yoldaşıḡdan** (İM 122a/3)

“Yol arkadaşından istemesi vacip olur mu?”

ḡāzī sorḡay **anlardān zināden**, nédür zinā? (İM 404a/1)

“Kadı onlara, zinadan soracak; zina nedir?”

Taḡı éyle kérek kim sorḡay **ol iki tanukdan**; néçük oḡurladı? (İM 416a/4)

“Ve öyle gerek ki o iki tanıḡa soracak; nasıl çaldı?”

tileseḡ bilmeḡ **menden** kilip sor (GT 60b/5)

“Bilmek istersen gelip bana sor.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/

ay hoca **bu iv-niñ vaşfin menden** sorğıl (GT 109b/8)

“Ey Hoca, bu evin vaşfını benden sor.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

kıblanı andan sorğay (İM 156b/2)

“Kıbleyi ondan soracak.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DIn/

sordı **ağa nirsedin** (KE 98a/3)

“Ona bir şeyden sordu.”

sorıl-: Sorulmak, sual edilmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Bu mesele sorıldı **Şakık-i Belhi'den** (MS 44b/6)

“Bu mesele, Şakik-i Belhi'ye soruldu.”

sorul-: Sorulmak, soru sorulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kul sorulur ol nérse kim kıldı (İM 42a/5)

“Kula sorulur, o şey(i) kim yaptı?”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

sorulur kul **ol nérseden** (İM 41a/2)

“Kul(a) o şeyden sorulur.”

ādam oğlanları sorulurlar **kılğanlarından** (İM 47b/2)

“İnsanoğlu(na) yaptıklarından sorulur.”

[2] → (eksiz yönelme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/

Takı **Ebū Nuşayr** soruldu **ol nérseden** (İM 142a/3)

“Ve Ebu Nusayr’(a) o şeyden soruldu.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

sorulur **evvalkı** **kañtarada** **īmāndan**, **ikinci** **kañtarada** **namāzdan**, **üçünçi** **kañtarada** **zekātdan**, **törtünçi** **kañtarada** **oruçdan**, **beşinçi** **kañtarada** **hacden**, **altınçı** **kañtarada** **cenābetden** **yüwünmekden**, **yétinçi** **kañtarada** **ata ana haqqlarından**. (İM 41a/2)

“İlk köprüde imandan, ikinci köprüde namazdan, üçüncü köprüde zekattan, dördüncü köprüde oruçtan, beşinci köprüde haccdan, altıncı köprüde gusül abdestinden, yedinci köprüde ana baba haklarından sorulur.”

sowu-: Soğumak.

[-] → (yalın h.) > /—/

andan sonra sowur buz kibi bolur takı ozunur takı inçkár (BV38a/3)

“Ondan sonra soğur, buz gibi olur; geçilir ve inler.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DAn/

sowuğıl anı ménden takı sowuğıl **méni andan** (İM 293b/3)

“Beni ondan onu benden soğut.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

sowuğıl **anı ménden** takı sowuğıl méni andan (İM 293b/3)

“Beni ondan onu benden soğut.”

şovul-: Solmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şovuldu (TZ 16a/8)

“Soldu.”

şovuşla-: Yavaşça ses vermek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

şovuşladı (TZ 38b/11)

“Seslendi.”

soy-: Soymak, hırsızlık etmek.

[1] → **(belirtme h.)** > /+n/

kaçan kim ittifak itip yürise qarınça-lar soyar **arslan terisin** (GT 102a/4)

“Karıncalar bir araya geldiğinde arslan derisini soyarlar.”

buyurdu kim **tonun** soyuñ dağı bu kintden sürün (GT 110a/4)

“Buyurdu ki elbisesini çıkarın ve bu kentten sürün.”

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

soydı **yığaç kabını** (KE 57a/1)

“Ağaç kabuğunu soydı.”

soydı **koynı** (KE 92b/2)

“Koyunu soydu.”

[2] → **(ayrılma h.)** + **(belirtme h.)** > /+DIIn/, /+nI/

soydı **andın tonrı** (KE 95a/5)

“Ondan kıyafeti çıkardı.”

soyul-: Soyulmak, sıyrılıp çıkmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

soyuldı kön (KE 150b/9)

“Deri soyuldu.”

şoyurğa-: Bir hakani tahttan indirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

şoyurğadı (TZ 15a/7)

“Devirdi.”

sög-: Sövmek, küfretmek.

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

taķı sögmegil şeytānga āşikāre hālde (İM 80a/7)

“Ve açıkça şeytana sövme.”

sögül-: (I) Sövülmek, küfredilmek. (II) Kbeap etmek, ateş üzerinde pişirilmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sögüldi yumurtğanı (KE 6a/3)

“Yumurta(-) pişirildi.”

sögüş-: Karşılıklı küfretmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sögüştiler (KE 158b/2)

“Küfürleştiler.”

sök-: (I) Sövmek, küfretmek. (II) Sökmek, çıkarmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kāzī kilip kiçti oğlan ilgeri kilip korkmayın sökti (GT 127a/8)

“Kadı gelip geçti, oğlan öne çıkıp korkmadan sövdü.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ve her dem **yüz türlü sökünçler** sökkey (GT 133b/10)

“Her zaman yüz türlü küfür söyler.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

bir kişi ayttı **muña** fulān kim-irse sökti (GT 77b/8)

“Bir kişi söyledi: Buna bir kişi sövdü.”

fulān vālī-niñ oğlu **anama** sökti (GT 43b/11)

“Filan valinin oğlu anama sövdü.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ol bīçāre tirlik-den ümīdin kesip **sultānğa** sökti (GT 8b/9)

“O biçare, hayattan ümidini kesip sultana sövdü.”

bir iygü ādemī-ge bir yaman til-li kişi sökti (GT 44a/13)

“Kötü dilli biri iyi bir insana sövdü.”

söklün-: Kebap yapılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

söklündi (TZ 7a/1)

“Kebap yapıldı.”

söküt-: Diz çökmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

sökütti (TZ 12a/10)

“Diz çöktü.”

sön-: Sönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

söndi ot (KE 56a/1)

“Ateş söndü.”

söndür-: Söndürmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

bolsa yanında bir ẖarīf-ī ẖarīf tut yeniñden dağı **çerāğ** söndür (GT 115b/13)

“Yanında zarīf bir dost olursa kolundan tut da kandili söndür.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

rāstı ol aç kişi sedd eyler taķı söndürür **yazuķnı** néteg kim söndürür **suw otnı** (İM 84a/8)

“Nasıl su ateşi söndürürse aç olan kişi de günahı engeller ve bitirir..”

niçin sen meni körüp **şemc-ni** söndürdüñ (GT 115b/9)

“Niçin sen beni görüp güneşi söndürdün?”

sövle-: Söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yigirip sövledi (EK 46b/7)

“Öfkelenip söyledi.”

sövlən-: Söylenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

sövlendi (EK 35a/2)

“Söylendi.”

sövleş-: Konuşmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

sövlaşti (EK 77b/)

“Konuştu.”

söy-: Sevmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

söydi (TZ 6b/5)

“Sevdi.”

söyle-: Söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

söyledi (77b/4)

“Söyledi.”

söyün-: (I) Sevinmek. (II) Sönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

söyüendi ot (KE 32a/3)

“Ateş söndü.”

söyündür-: Söndürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

söyündürgil (KM 36a/4)

“Söndür.”

sözle-: Söylemek, demek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol kişi kim sözledi (İM 17a/7)

“O kişi ki söyledi.”

ni kadar kim lutf bilen aldap sözlediler fāyide kılmadı (GT 17b/1)

“Ne kadar lütufla kandırıp konuşsalar da fayda etmedi.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

meger kim **hayr** sözleñ (İM 43b/6)

“Ancak hayır söyleyin.”

yalğan sözleme tése (İM 20a/3)

“Yalan söyleme dese...”

yaramas sözler sözledi (GT 9a/10)

“Kötü sözler söyledi.”

niçün munça **köp yalğan sözler** sözlegey (GT 42b/11)

“Niçin bu kadar çok yalan söz sözlesin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı sözlemegey **dünyā sözini** (İM 89b/4)

“Ve dünya sözü(-) konuşmayacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yā **atasına** sözlemegey (İM 384a/8)

“Veya babasına söylemeyecek.”

bu **ṭaylesān éyesine** sözlemegey mén (İM 391a/2)

“Bu elbise(nin) sahibine söylemeyeceğim.”

yā **aña** sözlegil tik oltursun yā ışık aç revān çıkıp kiteyim (GT 60a/11)

“Ya ona söyle dik otursun ya da kapı(yı) aç, hızlıca çıkıp gideyim.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

takı sözlemegey **anlar hakkında** (İM 44a/5)

“Ve onlar hakkında konuşmayacak.”

Takı sözlemegey **māng içinde takı kâmet içinde** (İM 151a/3)

“Ezan ve kamette söylemeyecek.”

Ve eger ayıtsa: tiledim kim sözlemegey mén anıñ birle **râst kılınmas hükmd**e yalguz.
(İM 393a/6)

“Eğer onunla doğru sayılmayan hükümde yalnız konuşmak istemiyorum derse...”

ayttılar sen ni üçün **bu ittifākda** sözlemediñ (GT 46a/9)

“Konuştular, sen niçin bu ittifakta konuşmadın?”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

o kadar **mühmelât-dan** sözledi kim dağı sözlemege mecālî kalmadı (GT 92b/11)

“O kadar manasız(-) konuştu ki konuşmaya mecali kalmadı.”

sen dağı sözlegil **körgeniñden yâ işitkeniñden** (GT 92b/12)

“Sen de gördüğünden veya işittiğinden konuş.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

sözün ol yirde sözler her bilig-li (GT 109a/6)

“Bilgili, lafını orada söyler.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ēākil **ol sözni yirinde** sözlegey hem cevābını münāsib közlegey (GT 9b/6)

“Akıllı hem sözü yerinde söyleyecek hem de cevabı (için) fırsat kollayacak.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

sözledim **aña fulān kimerse katında** (KE 32b/8)

“Ona bir kişi(nin) huzurunda söyledim.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

tört nérse-turur kim sözlemedim **sizge** mén **anı** Nebī’den eşitkenden bérü (İM 28b/7)

“Dört şey vardır ki ben Peygamber’den işittiğimden beri onu size söylemedim.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+GA/

bir niçe kelime hikmet-ten alarğa sözlegil (GT 59a/8)

“Onlara hikmetten birkaç kelime söyle.”

sözlen-: Söylenmek, denilmek, kendisine konuşulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ammā takrīb-i hikāyet üçün sözlendi (GT 87a/6)

“Amma takrib-i hikaye için söylendi

sözleş- 1. Konuşmak, söyleşmek. 2. Hitap etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ol kişiler birle sözleşür (İM 187a/2)

“O kişilerle konuşur.”

kim külgey-ler yâ sözleşgey-ler (GT 141a/10)

“Gülecekler veya söyleşecekler.”

sözleşti anıñ birle (KE 136b/2)

“Onunla konuştu.”

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

sözleşti **maña** (İM 39a/5)

“Bana konuştu.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Takı kim kim ant içse, **fülân kişiğe** sözleşmegey mén tép (İM 390a/1)

“Kim bir kişiye konuşmayacağım diye ant içerse...”

Oşanıñ kibi eger ant içse, **bu yigitke** sözleşmegey mén tép (İM 391a/3)

“Eğer şunun gibi bu yiğite konuşmayacağım diye ant içerse.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

sözleşdük kūrān birle **Nebī atında** (İM 35a/8)

“Kur’anla Peygamber’(in)huzurunda konuştuk.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

dağı **her bir yandan** sözleşti (GT 71a/7)

“Ve her taraftan konuştu.”

sözlet-: Birini sorguya çekmek, söyletmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sözletti **anı** Téñri Te‘ālā néteg kim **tiriglerini** sözletür. (İM 491a/6)

“Tanrı Teala onu konuşturdu, nasıl ki dirileri söyler.”

su-: Sunmak, uzatmak, itaat etmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

boyun sudı **aa** (KE 123b/1)

“Ona boyun eğdi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

boyun sudı **Tarı fermānıa** (KE 163a/5)

“Tanrı’(nın) fermanına boyun eğdi.”

suçı-: Hayvan inat etmek, üzerine bindirmemek, direnmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

suıdı kölik (KE 36a/3)

“Binek inat etti.”

suçu-: Sıçramak, tepinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bes atını bir iki kez sançgıl kim atı suçugay (MG 54a/9)

“Öyleyse atını bir iki kez dürt, atı sıçrayacak.”

suçul-: Soyunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

suçuldu (Kİ 18b/20)

“Soyundu.”

şuk-: Sokmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şuktu (Kİ 19b/8)

“Soktu.”

sun-: (I) İtaat etmek. (II) Sunmak, vermek, arz etmek. (III) Germek, uzatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı sağ iliq-ni artkaru sunğıl (Mg 43a/7)

“Ve sağ elini arkaya uzat.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

boy sunuñ Ténri’ge tağı boy sunuñ Ténri Resūli’ne (İM 81b/1)

“Tanrı’ya ve Tanrı’(nın) Resulü’ne boyun eğin.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

boy sunuñ Ténri’ge tağı boy sunuñ Ténri Resūli’ne (İM 81b/1)

“Tanrı’ya ve Tanrı’(nın) Resulü’ne boyun eğin.”

taķı yalaŋ kılıç kinsız **kim-irse kim-irsege** sunmaġay (MG 84a/7)

“Ve yalın kılıç kinsız kimse kimseye itaat etmeyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

sundı **elgin nirsege** (KE 59a/2)

“Elini bir ŧeye uzattı.”

[3] → (yönelme h.) + (belirtme h.) + (eksiz bulunma h.) > /+GA/, /+nI/, /Ø/

daġı anlar **ta^cām yimege il-lerini ol vaķt** sunarlar (GT 151a/11)

“Onlar da ekmek yemeye ellerini o zaman uzatırlar.”

[3] → (teklik I.ŧ.z. yönelme h.ç.)+(bulunma h.)+(eksiz belirtme h.)>/+A/, /+DA/, /Ø/

maġa **hammam içinde** bir yüzi ay bu kün sundı **müferrih gül gibi kil** (GT 8a/2)

“Ay yüzlü bir güzel, bugün bana hamamda gül gibi kokan kil verdi.”

sundur-: Bir ŧeyi çekip düz uzatmak.

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

ve daġı **iŧhāk kâtında küŧüvānı** düz sundurġay (KN 42a/3)

“Ve de İshak’(ın) yanında okun arkasındaki kelebeġi düz uzatacak.”

ŧunuŧ-: Bir ŧeye elini uzatıp vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ŧunuŧtı (TZ 37a/2)

“Uzattı”

ŧuretlen-: ŧekillenmek, biçimlenmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı Őuretlenür **Nebi’niŕ kerīm Őureti ĥayāli iĥinde ķoyulmıŕ ķabrı iĥinde anıŕ ķarŕusında** (İM 372a/5)

“Ve Peygamber’in kerim sureti; hayalinde, koyulduğu kabirde ve onun karŕısında Őekillenir.”

suva-: Sıvamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

suvadı **tamnı** (KE 141b/4)

“Damı sıvadı.”

suvan-: Sulanmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı iki tizi öze tüşer taķı turur **hāvitka** suvanur (BV 54a/23)

“İki dizi(nin) üstüne çöker ve duvara sulanır.”

suṽgar-: Sulamak, su vermek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

suṽgardı Taŕrı **anlarını** (KE 127a/1)

“Tanrı onları suladı.”

suvıķla-: Ötürmek, cıvık pislemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

suvıķladı tive (KE 2a/3)

“Deve pisledi.”

suvla-: Sulamak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

anın ʿalāmeti ol turur kim **ol atnı tirisinden** suwlar (BV 42b/1)

“Onun belirtisi şudur, o atın derisinden sular.”

suṽsa-: Susamak

[-] → (yalın h.) > /—/

bu müteḥayyir suṽsadı (KE 70b/3)

“Bu şaşkın susadı.”

suwsamas iki kulağı yinçke bolğay (BV 4b/22)

“Susamaz, iki kulağı ince olur.”

suvsat-: Susatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

suvsattı **anı** (KE 107a/4)

“Onu susattı.”

süçit-: Tatlılandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

süçitti **anı** (KE 142b/1)

“Onu tatlandırdı.”

süçre-: 1. Sürçmek, yürürken yanlış adım atıp dengesini yitirmek 2. Perişanlık, ayağı kayıp diz üstü düşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

süçredi (BM 41a/3)

“Sürçtü.”

süçü-: Tepinmek, şaha kalkmak.

[-] → **(yalın hal)** > /—/

tağı at andan aksımas tağı süçümes (BV 28a/19)

“At ondan aksımaz, şahlanmaz.”

süksükle-: Atı süksük tarzında yürütmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

andın sonra süksüklegil (MG 13b/3)

“Ondan sonra yürüt.”

sümülde-: Boğazın temizlenmesi için ses çıkarmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

sümüldedi (Kİ 17b/15)

“Öksürdü.”

sün-: Uzakmak, uzanmak.

[1] → **(yönelme h.)** > /+A/

ön ayağı üzere süngey (KN 29a/9)

“Ön ayağı(nın) üstüne uzanacak.”

anın üzere sünmegey (KN 29b/1)

“Onun üstüne uzanmayacak.”

süprül-: (I) Süpürülmek. (II) Çekilip gitmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

süprüldi (16b/20)

“Süprüldü.”

süprün-: Temizlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

süpründü (KE 49b/5)

“Temizlendi.”

süpür-: Süpürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

dostlar ivin süpürgil dağı düşmen işikin kaçmağıl (GT 57a/6)

“Dost(un) evini süpür de düşman(in) kapısını vurma.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

süpürdi **ivni** (KE 49a/7)

“Evi süpürdü.”

sür-: (I) Sürmek. (II) Sürmek, defetmek kovmak. (III) Nakletmek, taşımak. (IV) El ile dokunmak, el sürmek. (V) Hayvan sürmek. (VI) Canlılarda neşvüneva bulmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

istiṭā^cat atına minip tururlar sürmes-ler (GT 155b/11)

“Kudret atına binmişler, sürmezler.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı bir, mütemetti^c **ķurbanlıķını** sürmes. (İM 342a/7)

“Ve bir mütemetti kurbanlığını ellemez.”

sürgey **anı** imām né kadar kim maşlahat körse. (İM 405b/4)

“İmam ne kadar da dirlik görürse onu sürecektir.”

bu sözden melûl bolup ayttı sürüñ **bu kavvād-nı** (GT 30b/5)

“Bu söze üzülüp konuştu, bu kavatı sürün.”

eger ol sağ yandın tüşse **atıñı** katıñ sürgil yitişgil (MG 53a/7)

“Eğer o sağ taraftan düşerse atını hızlı sür, yetiş.”

taķı **ilini** sürer basa bilmes (BV 63a/1)

“Ve ayağını sürer, basamaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı sağ butuñ-nıñ artında tutup **yirge** sürgey-sen (MG 31b/1)

“Ve sağ butunun altından tutup yere süreceksin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

buyurdu kim tonun soyuñ dağı **bu kintden** sürüñ (GT 110a/4)

“Buyurdu ki kıyafetini çıkarın ve bu kentten sürün.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

taķı bili bağına soķar **uçın** artķaru **yirge** sürer (MG 78b/6)

“Ve bel bağına sokar, ucunu tekrar yere sürer.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **élini dīvārga** sürmegey (İM 376a/1)

“Ve elini duvara sürmeyecek.”

sürç-: Sürçmek, yanılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı andan sününceñ bolur öküş sürçür (BV 26b/19)

“Ondan yara olur, çok sürçer.”

süre-: Sürümek, yerde sürüklemek

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı tüpini s regil niçük kim sağ  oluğ birle s redin (MG 32a/5)

“Nasıl ki sağ kolunla s r kledin altını da sürükle.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **tüpini** s regil niçük kim sağ  oluğ birle s redin (MG 32a/5)

“Nasıl ki sağ kolunla s r kledin altını da sürükle.”

s rt-: (I) Sürtmek. (II) Elle bir şeyi eğmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sürtkey anığ birle arığın a ( M 144a/5)

“Temizleninceye kadar onu sürtecek.”

taķı sürtgil   preg birle (MG 82a/3)

“Ve bezle s rt.”

taķı  atı kökçek sürtgey sen (BV 25b/5)

“Ve güzel sürteceksin.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > / /

taķı ağar **yağ** sürtgil (BV 20b/21)

“Ve ona yağ s rt.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

andan sonra üçüncü taş birle **yanların** sürtkey ( M 145a/6)

“Ondan sonra üçüncü taşla yanlarına sürtecek.”

anığ birle **ol a nığ  i gen yirin** sürtgey sen (BV 23b/21)

“Onunla o atın  i gen yerine sürteceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Sürtkey **anı** ançağa tégrü kim arıngınça (İM 89a/5)

“O temizlenene kadar onu sürtecek.”

evval **öñ yanını** sürtkey andan sonra **sol yanını** sürtkey (İM 145a/7)

“Önce ön tarafını sürtecek ondan sonra sol tarafını sürtecek.”

yüzini sürtkey taķı iki élin sürtkey dıvār öze taķı namāz kılğay (İM 220b/3)

“Yüzünü ve iki elini duvar(ın) üstüne sürtecek ve namaz kılacak.”

andan sonra **anı** dühn-i lürni sürtgil (BV 35a/8)

“Ondan sonra onu sürt.”

andan sonra **açı lornıñ yağını** sürtgey sen (BV 64a/25)

“Ondan sonra acı lorun yağını sürteceksin.”

şabun alğay sen **ol 'arannı** anıñ birle sürtgey sen (BV 25a/16)

“Sabun alacaksın o bacağına onu sürteceksin.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı bir kéz topraķķa urğay **iki kolına** sürtkey yaˆnı **iki éline** sürtkey tirsekleri birle (İM 117b/5)

“Ve bir kez toprağa vurup dirseklerine kadar iki koluna ve eline sürtecek.”

taķ **sinirlerine** sürtgey sen (BV 20b/8)

“Ve sinirlerine sürteceksin.”

andan sonra anı barça tenine sürtgey **yalı birle kıyruķına** sürtmegey (BV 49b/16)

“Ondan sonra onu bütün tenine sürtecek, yelesi ile kıyruğına sürtmeyecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı **ol meşeşge** sürtgey sen (BV 19b/25)

“Ve o şişe sürteceksin.”

ayan birle **ol ağrığan yirge** sürtgey sen (BV 63a/14)

“O ağrıyan yere üstü açık sürteceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/

yüzini sürtkay takı **iki élin** sürtkay **dīvār öze** takı namāz kılgay (İM 220b/3)

“Yüzünü sürtecek, iki elini duvara sürtecek ve namaz kılacak.”

tağı **ilin birin birine** sürtmesün (BV 22a/2)

“Ve elini birbirine sürtmesin.”

anıñ ‘alāmeti ol turur kim **kuyruğun dıvara** sürter (BV 58a/6)

“Onun belirtisi şudur, kuyruğunu duvara sürter.”

[2] → (belirtme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+nI/, /Ø/

tağı anıñ bir türlüğ ‘ilāçı ol turur kim **başını yanaklarını** sığır otı sürtgey sen (BV 43b/24)

“Ve onun bir ilacı şudur, başının yanaklarına sığır otu sürteceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

tağı **anı yeline** takı **kuyruğına** sürtgey sen (BV 45a/13)

“Onu, yelesine ve kuyruğına sürteceksin.”

tağı ilin birle **anı barça tenine** sürtgey sen (BV 56a/22)

“Ve elinle onu bütün tenine sürteceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

tağı sürtkay **barça endāmlarını evvalkı kēzde** (İM 99b/1)

“Bütün endamlarını önceki seferde sürtecek.”

Ol istinkā ol-turur kim sürtkay **olturur yérini** taş birle, taş birle **arınur hāletde** (İM 147a/6)

“Temiz olmayı isteme odur ki oturduğu yeri taşla sürtecek ve temizleyecek.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

tağı **zekerini dīvārga** sürtmegey (İM 145b/7)

“Zekerini duvara sürtmeyecek.”

tağı **anı ol aţka** sürtgey sen (BV 43a/2)

“Ve onu o ata sürtecek.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

ol yirge katıran sürtgil takı köydürgil (BV 22b/6)

“O yere katran sürt, çevir ve yak.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+DAn/

anıñ öze ol yağdan sürtgey (BV 19a/17)

“Onun üstüne o yağdan süreceksin.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

kaçan anıñ kibi zâhir bolsa atda **her vaqıtta ol yağını** sürtgey (BV 19a/11)

“Atta ne zaman öyle çıkarsa, her zaman o yağı sürteceksin.”

sürtül-: (I) El ile dokunulmak. (II) Sürtülmek, aşınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Haşır bolsa qamışdan kaçan kim tégse añar necâset qurısa sürtülgey andan soñra üç kóz yüwülgey (İM 140a/8)

“Kamıştan hasır olsa ne zaman ki ona pislik değse; kurusa ondan sonra üç kez yıkanacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı ol zebil sürtülmes qatar **anıñ öze** (BV 29b/1)

“Ve o pislik onun üstüne sürtülmez.”

sürtün-: (I) 1. Sürtünmek. 2. Sürünerek yürümek, emeklemek. (II) Mendil ile silinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

anıñ birle sürtüngey  avratını istinc adan soñra suw birle (İM 144b/3)

“Avret yerini temizledikten sonra su ile silecek.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Takı **ṭīb** sūrtūngey anıñ ṭībı bolsa. (İM 303a/3)

“Onun kokusu olursa koku sürünecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

sūrtūndı **isig suvda** (KE 41a/7)

“Sıcak suda silindi.”

sūrtüş-: Sūrtüşmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı iki uluğ tizi **biri birine** sūrtüşgey (BV 16a/6)

“Ve iki büyük dizi birbirine sürecek.”

sūrtüştür-: Sūrtüştürmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı **iki topuķını biri birine** sūrtüştürgey (BV 16a/18)

“Ve iki topuķunu birbirine sürecek.”

sürün-: (I) Sürünmek. (II) (Atı) sürmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol vaķtda ol sürünür (MG 55b/3)

“O, o zaman sürünür.”

sürüt-: (I) Sürdürmek. (II) Sürtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bil-kim iki yandın kısıp sürütgey-sen (MG 68a/6)

“Belki iki taraftan sıkıp sürteceksin.”

taķı her vakıt anı ŐeŐgende sűrűtgey (BV 18b/2)

“Her zaman onu ŐiŐtiēinde sűreceksin.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı biraz **zeyit** sűrűtgey sen (BV 57a/9)

“Ve biraz zeytin sűreceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **zerāriēni** sűrűtgey sen (BV 33b/21)

“Ve zararici sűrteceksin.”

taķı **anı** sűrűtgey sen (BV 60b/6)

“Ve onu sűrteceksin.”

anıē birle irtē kiēe **ol yirni** sűrűtgeysen (BV 49a/13)

“Onu sonraki gece oraya sűrteceksin.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı issile **aēniē başına** sűrűtgey sen (BV 56a/13)

“Ve sıcakken atın başına sűrteceksin.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

andan sonra kűŐ yűni birle **ol köydürgen yirge** sűrűtgil (BV 22b/16)

“Ondan sonra kűŐ tűyűyle o yakılan yere sűrt.”

sűsűŐ-: Boynuzlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

sűsűŐti koēkarlar (KE 147a/8)

“Koēlar boynuzladı.”

sűve-: Dayamak, yaslamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra olturtğay anı taķı süvegey **anı** (İM 238a/2)

“Ondan sonra onu oturtacak ve ona yaslayacak.”

süyen-: Dayanmak, söykenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

süyendi (TZ 9b/1)

“Dayandı.”

süz-: Süzmek, temizlemek

[1] → (belirtme h.) > /+I/

andan sonra **ol suwı** süzgil (BV 51b/5)

“Ondan sonra o suyu süz.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra **anı** süzgey sen (BV 45b/15)

“Ondan sonra onu süzeceksin.”

süzdi **yağnı** (KE 88b/5)

“Yağı süzdü.”

süzül-: Süzölmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ‘alīkin yir velīkin közi süzölür (BV 62a/22)

“Yemini yer ancak gözü süzölür.”

-Ş-

şal-: Düdük çalmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şaldı (TZ 18b/2)

“Çaldı.”

şalğa-: Çalkamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şalğadı (TZ 15a/1)

“Çalkaladı.”

şapla-: Tokat atmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şaplağıl (KM 43b/1)

“(Tokat) at.”

şarlan-: Malik olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şarlandı (TZ 9b/13)

“Malik oldu.”

şarman-: Kolunu sığamak, çemrenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

şarmandı (TZ 21b/2)

“Sığadı.”

şatla-: Parmak çatlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şatladı (TZ 28b/2)

“Çatladı.”

şatlan-: Parmak çatlatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

şatlandı (TZ 10b/10)

“Çatlattı.”

şekklen-: Şüphelenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Andan sonra şekklenmediler takı şekklenmediler imānı içinde. (İM 25a/1)

“Ondan sonra şüphelenmediler, imanda şüphe etmediler.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Andan sonra şekklenmediler takı şekklenmediler **imānı içinde**. (İM 25a/1)

“Ondan sonra şüphelenmediler ve imanda şüphe etmediler.”

şes-: Çözmek, bağını açmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

takı kuyruğunu yir takı kuyruğu şeşir takı çürür (BV 46b/6)

“Ve kuyruğunu yer, kuyruğu çözülür ve çürür.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı kıblağa yüzlendürgey takı **bağlarını** şeşkey takı kerpiçni tüzetkey anıñ öze. (İM 241b/7)

“Ve kibleye dönecek ve bağlarını çözecek ve onun üstüne kerpiç dizecek.”

kaçan kim tan atsa **ol hırkanı** şeşgey sen (BV 18b/11)

“Tan atınca o hırkayı çözeceksin.”

tört künden sonra **anı** şeşgey sen bir kün diñlendürgey sen (BV 24a/17)

“Dört gün sonra onu çözeceksin, bir gün dinlendireceksin.”

şeşil-: Çözölmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Eger korksalar kefen şeşilgey déyü ölüğden bağlağaylar. (İM 238b/4)

“Eğer kefenin çözölmesinde korkarlarsa, ölüye bağlayacaklar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol ağrığ **andan** biraz şeşilür (BV 41a/14)

“O hastalık ondan biraz geçer.”

şeşilmegey **andan** kefenler (İM 239a/5)

“Kefenler ondan çözölmeyecek.”

şiş-: (I) Çözmek, bağını açmak. (II) 1. Şişmek, yükselmek. 2. Kabarmak, şişmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ançaga tégrü kim iki ayağı şişdi (İM 72a/5)

“O zamana kadar iki ayağı şişti.”

taķı şişer taķı solur yıraķķa şabur kıla bilmes (BV 4a/3)

“Şişer ve solar, uzağa dayanamaz.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **iki yanı** şişer (BV 30b/10)

“Ve iki tarafı çözer.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

kaçan kim ol süñük ağrısa ili şişer **biraz vakıtda içinden** şişer (BV 25b/18)

“Kemik ağrırken kısa zamanda eli şişer, içinden şişer.”

şışdür-: Şişmek, atın bir hastalıktan dolayı şişmesi.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

süveginde bir nerse çıkar, **kolın** şışdürür (KH 83b/1)

“Kemiğinde bir şey çıkar, kolunu şişirir.”

şışle-: 1. Kızartmak, kebab yapmak. 2. Şişe dizmek

[3] → (yönelme h.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /+DA/, /Ø/

nūşin revān ʿādil-ka avda kiyik şışlediler (GT 30b/13)

“Nuşin Revan’a avda geyik pişirdiler.”

şışlen-: Kebab yapılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şışlendi (TZ 7a/1)

“(Kebab) pişirildi.”

şüşkür-: Aksırmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

şüşkürdi (TZ 26a/5)

“Aksırdı.”

şövür-: Çevirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

şövrüdi (TZ 29b/13)

“Çevirdi.”

-T-

tağal-: Dağılmak, parçalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağaldı (Kİ 21b/9)

“Dağıldı.”

tağdıl-: Şaşırmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kaçan aña yakın kirip salabirsən tağdılur-sen (MG 58a/9)

“Ona ne zaman yaklaşıp bırakırsan, şaşırsın.”

tağıl-: (I) Dağılmak, parça parça olmak. (II) Nefret etmek, kaçmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

rāstı Mūsā kavmı tağıldı Mūsā’dan sonra yétmiş bir bölek boldı (İM 24a/7)

“Doğrusu Musa’nın kavmi dağıldı, Musa’dan sonra yetmiş bir bölük oldu.”

tağ kuyruğı tağılur (BV 36b/24)

“Ve kuyruğu dağılır.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

anlar tağıldılar **üç bölek öze** ‘İsī’den sonra (İM 35b/6)

“Onlar İsa’dan sonra üç bölüğe dağıldılar.”

tağıt-: Dağıtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sen ni için **halk-ı** tağıtur-sen meger memleket-ni terk itip kitmek tilersen (GT 16b/4)

“*Sen niçin halkı dağıtırsın? Memleketi terk edip gitmek istersin.*”

tağıttı **anlarını** rüzgār (KE 168b/5)

“*Rüzgar onları dağıttı.*”

tağ- 1. Takmak, asmak. 2. Bağlamak.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

evvel kişi kim tonına tırāz tikti dağı **iline yüzük** kiçürüp taqtı (GT 177a/6)

“*İlk kişi ki kıyafetine süs dikti ve eline yüzük taktı.*”

tağıl-: Takılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağıldı tüvkürügi (KE 70b/8)

“*Tüvkürüğü takıldı.*”

tağırda-: Tıkırtı yapmak, tak tak ses çıkarmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağırdadı at yortarda (KE 13a/8)

“*At dört nala koşturulduğunda tak tak ses çıkardı.*”

takıt-: Dağıtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağıttı **misvāk başını** (KE 129b/6)

“*Misvağ(in) başını dağıttı.*”

tal-: (I) Dalmak. (II) Yorulmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taldı suṽga (KE 53b/3)

“Suya daldı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

neden taldıṅ (EK 23b/5)

“Neden yoruldun?”

ṭalapı-: Çırpınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ṭalapıdı (Kİ 22a/6)

“Çırpındı.”

talaş-: Düşmanlık yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

talaşkil (KM 42a/2)

“Düşmalık yap.”

tam-: Damlamak, yağmurun damla damla düşmesi.

[-] → (yalın h.) > /—/

tamdı suv (KE 5a/5)

“Su damladı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

eger sıkılınsa aḳmas, yā tammas **andan** (İM 138b/2)

“Eğer sıkılırsa akmaz ve ondan damlamaz.”

andan sonra anı atıranga soay baturğay kim atıran **andan** tamay (BV 34b/4)

“Ondan sonra onu katrana sok, batıracak ki katran ondan damlasın.”

[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Dan/, /Ø/, /+GA/

cemāli gūli-ni ‘araından bir niçe atıra ada-a tamup turur (GT 122a/9)

“Gül cemalin(in) terinden birkaç damla kadehe damlar.”

amaalan-: Gezmek, gezini yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

amaalandı (Kİ 22a/12)

“Gezdi.”

tamdur-: Damlatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tamdurdu sunı (KE 34b/3)

“Suyu damlattı.”

tamız-: Damlatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taı biraz vaıtta siydüi tutulur taı bir bir tamzur (BV 54b/2)

“Ve kısa zamanda sidiği tutulur ve bir bir damlatır.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taı **ulaına** tamızay sen (BV 35b/3)

“Ve kulağına damlatacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ve eger közine kıızıldan nerse kıalsa **rāzyān suwı birle balnı** tamızgıl ol kıızılı kiter (BV 51b/1)

“Eğer gözünde kızılıktan parça kalsa razyan suyu ile balı damlat, o kızılık gider.”

tamuz-: Damlatmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

andan sonra **közine** tamuzgay sen (BV 67a/11)

“Ondan sonra gözüne damlatacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

tamuzdı **suwnı ağızığa** (KE 112a/1)

“Suyu ağızına damlattı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/

taķı **ol atnıñ közine rāzyānç suwı suwın** tamuzgay sen (BV 65a/5)

“Ve o atın gözüne razyan suyunu damlatacaksın.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

taķı cehd étkey kim tamuzgay **iki közinden yaşlar**. (İM 320a/7)

“Ve çabalayacak ki iki gözünden yaşlar damlayacak.”

tamzır-: Damlattırmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı körsen ol kıyruķ yağı iridi **ol kıyruķ yağını** kıatıran birle **ol tuyak açılğan yirge** tamzırgıl (BV 34b/6)

“Kuyruk yağı eriyince o kuyruk yağını katran ile tırnak açılan yere damlattır.”

tan-: (I) Şaşırmak, şaşmak. (II) İnkâr etmek, yalan söylemek. (III) Çirkin görmek, kötülemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tandı **umasını** takı **oğlını** (KE 25a/3)

“Annesini ve oğlunu kötüledi.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Mağat tandı **amal bolmaçlılığına** (İM 13b/1)

“Mutlaka amel etmesine şaşırdı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

tandı **işge** (KE 162a/6)

“İşe şaşırdı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

tandı **karındaşındın** takı **oğlındın** (KE 25a/3)

“Kardeşinden ve oğlundan inkar etti.”

taşaz-: Şiş kızarmak, şiddetlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taşazdı (Kİ 21b/22)

“Kızardı.”

tangazdı (BM 35b/9)

“Öfkelendi.”

taşla-: Şaşırmak, hayret etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taşlağıl (40b/13)

“Şaşıır.”

tanı-: (I) Görmek, bilmek, tanımak. (II) Anlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol meni kiçer iken körüp tanıdı (GT 68a/2)

“O beni geçerken görüp tanıdı.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

dağı anıñ tevābi°-i °uķūbetinden qorqmayın **halāl-nı harām-dan** tanımağay (GT 153b/2)

“Onun cezalarından korkmadan helali haramdan ayırmayacak.”

tañıl-: Sıkıştırılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tañıldılar (KE 158b/9)

“Sıkıştırıldılar.”

tañla-: Şaşmak, şaşırmak, hayret etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

tañladı **ışi** (KE 64b/1)

“İşe şaşırdı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tañladı **sözi içinde** (KE 108a/4)

“Konuşmada şaşırdı.”

tap-: (I) 1.Bulmak. 2. Kazanmak, elde etmek. (II) Sezmek. (III) Hizmet etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sen anı sağına burunğı kibi naql kılınıp tapar-sen (MG 41b/2)

“Sen onu önceki gibi sağına yönelmiş bulursun.”

taķı kim kim anıñ ileyi saçıñı tutsa anıñ kibi tapğay (BV 6a/8)

“Kim onun ön saçıñı tutarsa onun gibi bulur.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

néçe kim mén **ħarām** tapar mén (İM 16a/2)

“Öyle ki ben haram sayarım.”

sén **né fāyide** tapdıñ tése (İM 18b/8)

“Ne fayda buldun dese...”

cevr çektim **rāħat** taptum (GT 104b/2)

“Sıkıntı çektim rahat buldum.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

enbiyā mīraşın taptum (GT 82a/4)

“Peygamberler(in) mirasını buldum.”

kim-erse kim size irdi **sa‘ādet yirgesin** taptı (MG 4a/5)

“Kim ki size geldi, mutluluk makamını buldu.”

çaresiz sen **anıñ arķasın** tapar-sen (MG 53b/1)

“Çaresiz onun arkasını bulursun.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ķarşu tapğay **anı** şabr birle taķı rāzī bolmaķ birle (İM 32a/8)

“Onu sabır ve rızayla kazanacak.”

ol kişi umar kim **suwnı** tapğay tép (İM 120a/3)

“O kişi suyu bulacak diye umar.”

tağ bile sulţān ķırnaķ-nı izdedi tapmadı **mācerā-nı** (GT 48a/2)

“Sabah sultan cariyeyi takip etti, macerayı anlamadı.”

bu za‘īf ķulnı envā‘ telattuf birle ħōş taptı (MG 4b/6)

“Bu zayıf kulu çeşitli muamelelerle iyi buldu.”

taķı űzenıu aĝır bolsun kim izdegende ayak **anı** tizik tapsun (MG 8a/4)

“Ŭzenıu aĝır olsun ki deneyince ayak onu çabuk bulsun.”

taķı **ĝarım-ni** tapĝay-sen (MG 43a/1)

“Ve dűşmanı bulacaksın.”

taķı anı kieden ĥaddi sirke iine salgıl irtesi **anı** yaş yumurtķa kibi tapar sen (BV 68a/10)

“Onu geceden hadi sirkesine koy ertesi ĝűn onu yaş yumurta gibi bulursun.”

yumşakı taptı **nirseni** (KE 166a/9)

“Şeyi yumuşak buldu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ķaçan anı yakıın kilsen süñü-ni saĝına naķl-i saĝrı kılıp **saĝına** tapĝıl taķı unutmaĝıl (MG 41a/1)

“Ona ne zaman yakınlaşırsan süngűnű saĝına hamle ettirip saĝını bul ve unutma.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı ol at **yirge** boynın öze tapmas (BV 49a/25)

“Ve o at yerde boynunun űzerine hareket etmez.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ķıyāmet kűni mēni **ķayda** tapar sēn? (İM 14b/5)

“Kıyamet ĝűnű beni nerede bulursun.”

selāmat-lıķ yaķasında tapar-sen (GT 26b/7)

“Selametlik tarafında bulursun.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

tevfik tapar **Tēñri Te‘ālā’dan** cehd ķılmaķ ‘amalı birle (İM 56a/2)

“Cefa ameli ile Tanrı Teala’dan tevfik bulur.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

sultān buyırdı istedikleri **bir ikinci-niñ oĝlın** taptı-lar **ol şűret-te** (GT 33a/7)

“Sultan emretti, aradıkları ikinci kişinin oğlunu o surette buldular.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

anı bu şıfat üzere urmaçlık-ka çäre tapmağay (MG 112a/2)

“Onu bu hâlde vurmaya çare bulmayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

nāgeh bir faķīrni ħalvet yirde taptı-lar dağı muħkem tögdi-ler (GT 76b/10)

“Ansızın bir fakiri halvette bastılar ve sağlam dövdüler.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

aḡa fırsat tapar-sen (MG 41b/6)

“Ona fırsat bulursun.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

dağı kişi cānını ħatar-ğa koymayın **düşmen-ge** zafer tapmas (GT 104b/1)

“Ve kişi canını tehlikeye sokmadan düşmanı yenmez.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

taptı irdem-li kişi **anda şeref** (GT 140a/4)

“Erdemli kişi orada şeref buldu.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/

bu ħalk ilinden ħalāş tapķay-men (GT 74b/1)

“Bu halk(ın) elinden kurtuluş(u) bulacağım.”

[3] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /Ø/ /+GA/

taķı fikr kılğıl **oşbu me’eleler içinde** ‘özr tapar mu sēn **namāznı vahħar eylemege?** (İM 220b/4)

“Ve akıl et, bu meseleler içinde namazı ertelemeye öziir kabul eder misin?”

tapala-: Kızılacak bir işi inadına yapmak, nisbet yapmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

bu mütehayyirlikdin tek turğan tapaladı **aña** (KE 65a/4)

“Şaşkınlıktan bu tek duran ona nisbet yaptı.”

tapan-: İnzivaya çekilmek; durmak, sakinleşmek; emekliye ayrılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tapandı yağmur (KE 105b/4)

“Yağmur durdu.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

tapandı **işdin** (KE 157a/3)

“İşten emekli oldu.”

tapandur-: Hareketli bir şeyi sakinleştirmek, teskin etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tapandurdı **tepregenni** (KE 118a/2)

“Çabalayanı sakinleştirdi.”

tapıl-: Bulunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

büyük yérni qazsa suw tapılır (İM 297b/8)

“Geniş bir yer kazarsa su bulunur.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tapılır **anıj içinde bir ança vaxtlarda**. (İM 298b/2)

“Onun içinde bir müddet sonra bulunur.”

qarañguluq içinde tapılır āb-ı hayāt (GT 66a/3)

“Ab-ı hayat karanlıkta bulunur.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Né nérse kim tapılsa **ol ʿaqlıdan** tapılır öğrenmek kadarınca (İM 48b/8)

“Her ne bulunursa o akıl yoluyla bulunur öğrenildiği kadar.”

tapış-: Buluşmak, kavuşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tapıştı (Kİ 20b/2)

“Buluştı.”

tapıştı (TZ 10b/8)

“Kavuştu.”

tapıştur-: Buluştumak, kavuşturmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tapışturgıl (Kİ 20b/1)

“Buluştur.”

tapul-: (I) Bulunmak, kazanılmak. (II) Tapınmak, ibadet etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

anın tedārüki tapılmağay (GT 169b/3)

“Onun tedariği bulunmayacak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Takı şart kılındı anın birle kim tapılmağay **anın içinde** necāsetnin taʿmı takı levni takı yiyisi. (İM 140b/6)

“Ve şu şart koyuldu, onda necasetin bir damlası, rengi, kokusu bulunmayacak.”

yā ölüg tapulğay **uruş yérinde** (İM 242b/2)

“Veya savaş yerinde ölü bulunacak.”

öküş vaqtda anıñ içinde suw tapulmas (İM 298a/7)

“Uzun yıllar(-) onun içinde su bulunmaz.”

ammā ferağat bile faqirlik **bir yirde** tapulmas (GT 152a/9)

“Amma feragat ile fakirlik bir yerde bulunmaz.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DA/, /+DAn/

anıñ üçün kim Dānyāl nebī **tābūt içinde** tapıldı **taşdan.** (İM 242a/2)

“Onun için Danyal Peygamber taştan tabut içinde bulundu.”

[2] → (**bulunma h.**) + (**ayrılma h.**) > /+DA/, /+DAn/

Taķı ol nérse tapulur **dağlarda ballardan** taķı **yemişden**, anıñ içinde ʿöşr yok. (İM 256b/2)

“Dağlarda ballardan ve yemiştan bulunan şey için öşür yoktur.”

[2] → (**ayrılma h.**) + (**yönelme h.**) > /+DAn/, /+A/

yāhūd tapılmağay her bir kısım **ol iki kısmetden iki vech öze** (İM 214a/2)

“Veya herbir kısım o iki kısmetten iki şekilde kazanılmayacak.”

tapula-: Hizmet etmek.

[0] → (**yalın h.**) > /—/

tapula (EK 81a/11)

“Hizmet et.”

tar-: Tartmak.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

tardı **anı** (KE 137b/1)

“Onu tarttı.”

tara-: Taramak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taradı **saçını** (KE 38a/2)

“Saçını taradı.”

tarat-: 1. Isıtmak, sıcak olmak. 2. Öğütmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tarattı (Kİ 20b/22)

“Isıttı.”

tarattı (TZ 24a/7)

“Öğüttü.”

tarıl-: Dağılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tarıldılar (KE 171b/6)

“Dağıldılar.”

tarlandur-: Dara düşürmek, muhtac etmek.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

tarlandurdu **anı fulân nirsede** (KE 122a/9)

“Onu bir şeyde darlandırıldı.”

tart-: (I) Tartmak, ölçmek. (II) 1. Çekmek. 2. Çekip çıkarmak. 3. Asılmak. (III) Sıkmak. (IV) Dayanmak, katlanmak. (V) Dayanmak, katlanmak, sabretmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bes çapup yürü irken atı-nıñ kuyruğındın tutıp tartğıl (MG 54b/4)

“Öyleyse koşarak yürürken atının kuyruğundan tutup çek.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ammā ol ħunān yābis 'alāmeti ol turur kim atnıñ tini yinçkerür taķı **ķarın** tartar taķı tirisi boşanur (BV 35b/19)

“Ancak o hastalığın belirtisi şudur, atın teni incelir ve karnı çeker, derisi boşalır.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tarttı **suṽnı** (KE 92a/1)

“Suyu çıkardı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

sürme sürtti tarttı **közinge** (KE 42b/6)

“Sürme sürdü, gözüne çekti.”

öz **yanınga** tarttı (KE 166a/6)

“Kendi yanına çekti.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

biribirindin tarttılar (KE 156b/4)

“Birbirinden çektiler.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

yā tartğay **velānı** ħatunlar **āzād bolmışlardan** (İM 403a/6)

“Veya olmuş kadınların hakkını hesaplayacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

tarttı **ķovğanı ķuḍuğdın** (KE 61a/1)

“Kovayı kuyudan çekti.”

tartıl-: Tartılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı karnı tartılır (BV 56b/2)

“Ve karnı tartılır.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ħusyeleri yukarı içine tartılır (BV 36a/9)

“Ter bezleri yukarı doğru içine çekilir.”

tartış-: Tartışmak, çekişmek, mücadele etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tartıştılar anı (KE 157b/8)

“Onu tartıştılar.”

tarttur-: Çektirmek, sürükletmek.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

tartturdı aña yipni (KE 119a/1)

“Ona ipi çektirdi.”

taş-: Taşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taştı suv (KE 25b/6)

“Su taştı.”

taşı-: Taşımak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taşıdı **anı** kan (KE 40b/7)

“Kan onu taşıdı.”

taşla-: Taşlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taşlarlar **anlarını** imdige tégin (İM 299a/3)

“Onları şimdiye kadar taşlarlar.”

Kaçan kim hadd vâcib bolsa taķı zinā kılğan muhsın bolsa taşlağay **anı** taşlar birle ölgünçe çıkarğay anı yazı yérge. (İM 404b/4)

“Ceza vacip olunca ve zina yapan kesinleşince onu taşlarla taşılayacak, ölünce onu düzlüğe çıkaracak.”

taşlanıl-: Taşlanılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

rāstı ol taşlanılır (İM 410a/6)

“Doğrusu o taşlanır.”

taşlaş-: Karşılıklı taş atmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taşlaştılar (KE 157b/9)

“Taşlaştılar.”

tat-: Tatmak, tadına bakmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tattı **nirseni** (KE 54b/1)

“Bir şeyi tattı.”

taṭan-: tat almak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taṭandı (TZ 7a/3)

“*Tattı.*”

taṭıḳ-: Köylü gibi konuşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taṭıḳtı (Kİ 20b/8)

“*Konuştı.*”

tattur-: Tattırmak.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

tattırdı **aṇa nirseni** (KE 123b/4)

“*Ona bir şeyi tattırdı.*”

tay-: Ayağı kaymak, yanılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

sürçti yā taydı (KE 60a/1)

“*Sürçtü ve kaydı.*”

taya-: Dayamak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol künde tayar (İM 91a/7)

“*O her gün dayar.*”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı **iki  lini** tayaġay **yer  ze** ( M 176a/2)

“Ve iki elini yere dayayacak.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+GA/

tayadı **arķasını tamķa** (KE 109b/5)

“Sirtını dama dayadı.”

tayan-: (I) Dayanmak, güvenmek. (II) Dayanmak, yaslanmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

Taķı tayanmaġay d var  ze, y  tayak  ze meger kim  zri bolsa tayanġay. ( M 189a/7)

“Duvara veya dayaġa dayanmayacak ancak  zr  olursa dayanacak.”

[1] → (**yönelme h.**) > /+A/

Taķı tayanmaġay **d var  ze**, y  **tayak  ze** meger kim  zri bolsa tayanġay. ( M 189a/7)

“Duvara veya dayaġa dayanmayacak ancak  zr  olursa dayanacak.”

[1] → (**yönelme h.**) > /+GA/

tayandı **tayakķa** (KE 153a/3)

“Dayaġa dayandı.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+A/

Taķı **iki  lini** tayanmaġay **y r  ze** ( M 177b/3)

“Ve iki elini yere dayamayacak.”

tayan-: Dayandırmak

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

tayandurdu **k ve ni** (KE 88b/7)

“Güveci dayandırdı.”

taydur-: Kaydırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taydurdı **anı** (KE 114b/6)

“Onu kaydirdi.”

tayın-: Kaymak, kaygan yüzeyde yer değiştirmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tayındı ayağı anıñ (KE 14a/4)

“Onun ayağı kaydı.”

tayındır-: Saptırmak, kaydırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tayındırdı **ol ikisini** şeytān (İM 41b/3)

“Şeytan o ikisini saptırdı.”

té-: Demek, söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ménim öze vācib boldı kırbanı yarmaq kılıç birle tédi (İM 16b/4)

“Kurbanı kılıçla kesmek bana vacip oldu, dedi.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tégey ābdastnıñ ilkinde (İM 87b/6)

“Abdestin başında diyecek.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

Birisine ant-ı ğamūs térler. (İM 382a/3)

“Birisine ant-ı gamus derler.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

anlarğa Muʿtezilī térler (İM 73b/4)

“Onlara Mutezili derler.”

İkinci menzilege Vādī-yı Kurrays térler (İM 298a/7)

“İkinci durağa Vadi-i Kurrays derler.”

teg-: (I) Değmek, dokunmak, varmak, erişmek. (II) Hissesine düşmek, nasip olmak. (III) Değeri olmak, fiyatı olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

necīs tégdi aḡar (İM 134b/8)

“Ona pislik bulaştı.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

tegdi aḡa ḡaber (KE 155b/9)

“Haber ona ulaştı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bir akçağa tégmes tése (İM 21b/5)

“Bir akçeye değmez dese...”

tegdi fermān **yeriḡe** (KE 14a/2)

“Ferman yerine ulaştı.”

[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

né tégdi saḡa seniḡ dīniḡ iḡinde tése (İM 21a/1)

“Sana senin dininde ne dokundu, dese...”

tégin-: Değinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tégindim anar bir aydan bérü (İM 252a/4)

“Bir aydan beri ona değındim.”

tegirmelen-: Yuvarlaklaştırılmak, kamburlaşmak.

[**-**] → (**yalın h.**) > /—/

tegirmelendi (KE 167a/7)

“Kamburlaştı.”

tegirt-: Değirmek.

[**0**] → (**yalın h.**) > /—/

tegirtti (BM 58b/10)

“Değirdi.”

tegür-: Değdirmek, ulaştırmak.

[**2**] → (**eksiz belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /Ø/, /+GA/

ziyān tegürdi düşmanığa (KE 84b/6)

“Düşmana zarar verdi.”

[**2**] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+A/

Ka'be yırak bolsa tégürgey yüzini Ka'be'niñ cihetine (İM 152a/5)

“Kabe uzak olursa yüzünü Kabe tarafına çevirecek.”

[**2**] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+GA/

Takı élini Kara Taşğa tégürgey takı anı öggey eger küci yétse (İM 307b/2)

“Ve elini Kara Taş'a değdirecek ve eğer gücü yeterse onu övecek.”

[**2**] → (**yönelme h.**) + (**belirtme h.**) > /+GA/, /+n/

takı taşğa élin tégürgey (İM 308b/5)

“Ve taşa elini değdirecek.”

ol ikisinden özge rüknlerge élin tégürmegey (İM 308b/6)

“O ikisinden başka direklere elini değdirmeyecek.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

tegürdi **aña risāletni** (KE 113b/6)

“Elçiliği ona ulaştırdı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

āsāyişka tegürdi **anı** oğlu birle (KE 113b/5)

“Onu oğluyla asayışe ulaştırdı.”

tekesin-: Erkek keçi gibi davranmak, teke sanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tekesindi eçkü (KE 166b/1)

“Keçi teke gibi davrandı.”

tekne-: Delmek, yarmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

teknedi (TZ 21b/2)

“Deldi.”

teköt-: Boşaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

töşetkil (KM 37a/12)

“Boşalt.”

tel-: Delmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

teldi **anı** (KE 28a/2)

“Onu deldi.”

bu sarāynıñ ħadleri teldi **yirni** yā yardı yā çukur kazdı (KE 45b/6)

“Bu sarayın sınırları yeri deldi, yardı veya çukur kazdı.”

temürle-: Demirlemek, demir takmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

temürledi **süñüni** (KE 129a/7)

“Mızrağı demirledi.”

tep-: Ayak tepmek, ayakla vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tepti kölik (KE 90b/3)

“Binek hayvanı tepti.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tepti tiñe ağağı birle **yerni** (KE 37a/6)

“Deve ayağıyla yeri tepti.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

tepkey **ayağı birle yér öze** bir kéz öñ ayağı birle tağı bir kéz sol ayağı birle (İM 145b/5)

“Bir kez ön ayağıyla bir kez sol ayağıyla yere vuracak.”

tepre-: Kımıldamak, hareket etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Taķı uluē kōl ol-turur kim tepremegey iki ķarıēından birisi taķı birisin tepretmek birle (İM 108a/5)

“Büyük göl şudur, iki kenarından birini hareket ettirmekle kımıldamayacak.”

tepren-: Yerinden oynamak, hareket etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı bilinmese téprendi, yā téprenmedi, néçük kılınur (İM 496a/8)

“Hareket edip etmediēi bilinmezse nasıl yapılır?”

taķı tepretseñ teprenmegey (BV 13a/24)

“Oynatsan da oynamayacak.”

tepret-: Hareket ettirmek, kımıldamak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

tilsiz kişi **tilin** tepretkey eger küci yétse taķı niyyet kılēay (İM 304b/5)

“Dilsiz kişi dilini hareket ettirecek, eēer gücü yeterse de niyet edecek.”

ķaçan haşmdan aşıēa ķalsa **huşūmet silsile-sin** tepretür (GT 157a/13)

“Ne zaman düşmandan zayıf olursa husumet silsilesini hareket ettirir.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı tepretkey **yüzüēini** eger yüzüēi keñ bolsa (İM 90a/2)

“Eēer yüzüēü dar olursa yüzüēünü oynatacak.”

Taķı yüzüēini çıkargay ķaçan kim tar bolsa, yā **anı** tepretkey. (İM 100a/2)

“Yüzüēü dar olunca yüzüēünü çıkaracak veya onu oynatacak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Taķı **başını** tepretmegey **oķımaķ içinde**. (İM 191b/8)

“Okurken başını hareket ettirmeyecek.”

azıraķ ot birle ol ķadar kim ot **anı** tepretgey **ol ķōmķe iķinde** (BV 25a/25)

“O kadar kısık ateş ki ateş onu o kepķe(nin) iķinde kıpırdacak.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+nI/, /+DAn/

taķı **anı yirinden** toķuz kün tepretmegey sen (BV 64a/18)

“Ve onu yerinden dokuz gün ķabalatmayacaksın.”

[2] → (**yōnelme h.**) + (**belirtme h.**) > /+A/, /+nI/

yā Meryem, tepretkil sēn **ōzūķe ħurmā butaķını** (İM 46b/5)

“Ya Meryem, sen kendine hurma dalını ķevir.”

[2] → (**bulunma h.**) + (**belirtme h.**) > /+DA/, /+nI/

taķı **tigme cum’ada** bir kez **anı** tepretgey sen (BV 19a/4)

“Ve her Cuma’da onu bir kez oynatacaksın.”

tepün-: Tepinmek, ayakla kıpırdatmak.

[1] → (**belirtme h.**) > /+nI/

tepūndi **kōlikni** iki ađaķı birle (KE 37a/6)

“İki ayaķıyla binek hayvanını dūrttü.”

ter-: Dermek, toplamak, yıķmak, bir araya getirmek.

[2] → (**belirtme h.**) + (**yōnelme h.**) > /+nI/, /+GA/

Ey Tēņri, biz tiler biz sēnden kim **yēрни** tērgey sēn **bizge** (İM 294b/6)

“Ey Tanrı, biz senden isteriz, ki yeri bize toplarsın.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+nI/, /+DAn/

Taķı ol nērse kim tērer **anı** imām **ħarācdan** (İM 437b/1)

“İmam onu vergiden toplar.”

teril-: Toplanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Berābar-turur kérekse térlsün h̄vāca birle kérekse térlmesün. (İM 458b/8)

“Gerek hocayla toplansın gerek toplanmasın, aynıdır.”

Taķı rehn alğan kişi térlgey (İM 458b/8)

“Ve rehin alan kişi toplanacak.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Ol taʿrīf ol-turur kim kişiler térlgey ‘Arefe Küni bir ança yerlerde oħşatıp vakfağa turğanlarğa ‘Arefe Tağı’nda (İM 233a/8)

“O tarif şudur, Arefe günü Arefe dağında bir yerde benzetip vakfeye duranlara toplanacak.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

Bilgil, rāstı cümlesi ol nérse kim beyt-i mālğa térlür mallardan, dört türlüğ-turur. (İM 263a/2)

“Bil, doğrusu hepsi devlet hazinesi için toplanır, dört türlüdür.”

terinlet-: Derinletmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

terinletti (Kİ 12b/4)

“Derinletti.”

terkle-: Acele etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

terkledi (Kİ 12b/7)

“Acele etti.”

terklet-: Acele ettirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

terkletkil (KM 44b/1)

“Acele ettir.”

terle-: Terlemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu bī-hūş bolğan terledi (KE 74a/7)

“Bu sersem olan terledi.”

teş-: Delmek, kazmak, dürtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

teş (EK 80b/13)

“Del.”

tey-: Dokunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

teydi (EK 11a/10)

“Dokundu.”

tez-: Acele etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tez (EK 81b/9)

“Acele et.”

tezekle-: (Hayvan) pislemek, dışkılamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı siymes tezeklemes (BV 38b/25)

“*Ve işemez, dışkılamaz.*”

tezgen-: Bir şeyin etrafını dolaşmak, dönmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tezgendi (Kİ 12b/10)

“*Dolaştı.*”

tezgin-: (I) Kaçmak, ürkerek kaçmak. (II) Dönmek, çevrilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tezgindiler (KE 13a/8)

“*Kaçtılar.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tezgindiler sarāylar arasında (KE 53a/6)

“*Saraylar(ın) arasında döndüler.*”

tezlet-: Acele etmek

[0] → (yalın h.) > /—/

tezlet (EK 81b/8)

“*Acele et.*”

tıķ-: (I) Arı, yılan sokmak. (II) Tıkamak, kapamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tıkıl takı birkitgil (MG 75a/2)

“Tıka ve biriktir.”

tıkılın-: Tıkanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

tıkılındı suv birle (KE 74a/6)

“Su ile tıkandı.”

tımarla-: Sağaltmak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

tımarladı (TZ 16a/5)

“Tımarladı.”

tın-: Dinlenmek, istirahat etmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

tınkıl (KM 36a/10)

“Dinlen.”

tındur-: Dinlendirmek, rahat ettirmek.

[2] → **(belirtme h.) + (ayrılma h.)** > /+nI/, /+DIn/

tındurdu anı emgekdin (KE 122b/2)

“Onu zahmetten kurtardı.”

tıpla-: Dinlemek.

[1] → **(eksiz belirtme h.)** > /Ø/

tınşuk latīfe tınla ay maʿrifet debīri (GT 169a/1)

“Ey marifet katibi güzel söz dinle.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Kaçan kim imāmğa érişse, ol imām kıatı okur namāz içinde bolsa éşitkey taķı tınlağay **anı** (İM 172b/3)

“Ne zaman imama yetişirse ve o imam namazda sesli okursa onu işitecek ve dinleyecek.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

eyā muṭrib **bu meclisde ünüñ** tınlar (GT 61a/4)

“Ey çalgıcı, bu mecliste sesin yankılanır.”

tınlañ-: Dinlenmek.

[-] → (yalın hal) > /—/

eyle ki nefesiñden ħalayık āsāyiş tapıp tınlanıp tururlar (GT 111a/8)

“Öyle ki nefesinden insanlar huzur bulup dinlenmiştir.”

tınş-: Susamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tınşdı (TZ 26a/12)

“Susadı.”

tınta-: Gıdıklamak, dürtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tıntadı (TZ 37a/7)

“Gıdıkladı.”

tıy-: 1. Engellemek, tutmak. 2. Geciktirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçan tonga tégse **namāznı** tıymas (İM 96b/7)

“Ne zaman kıyafete değse namazı engellemez.”

dağı eyle körklü ün bilen şiir okudı kim **hevāda uçkan kuşlar-nı** tıydı (GT 64b/6)

“Ve öyle güzel ses ile şiir okudu ki havada uçan kuşları tuttu.”

dāvūdi nağme bilen **uçar kuş-nı akar su-nı** tıy-ğay (GT 98a/11)

“Davudi nağmeyle uçan kuşu, akan suyu tutar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

néteg kim tıyar **iki kat ton içinde** (İM 153b/3)

“Nitekim iki kat kıyafette tutar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Takı kerāhiyyet-turur kim koyğay ağzına akçalar, yā altunlar ol türlü kim **Qurān okımağdan** tıymas (İM 188b/8)

“Ağzına akçe veya altın koyması kerahiyettir, o şekilde Kur’an okumaya engel olmaz.”

tıydı **namāzdan** takı **Qurān okımağdan** takı **tesbîhden** (İM 231b/2)

“Namazdan, Kuran okumaktan ve tesbihten alıkoydu.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

tıydı ol **ikisini** buğday ağacından yémekni uçmāk içinde (İM 41b/1)

“Cennette o ikisine buğday ağacından yemeyi yasakladı.”

namāznı tıymas **bizim katımızda** (İM 137b/1)

“Bizim katımızda namazı engellemez.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ol nérse kim tıydı **sizni andan** (İM 28a/2)

“O şey ki sizi ondan engelledi.”

rāstı Ténri Teʿālā tıydı **méni duʿā kılmakdan** taķı yarlıkayı tilemekden atam anamnı (İM 37a/8)

“Doğrusu Tanrı Teala, beni dua etmekten ve ana babama af dilemekten alıkoydu.”

Ey Ténri tıygıl **méni ol nérseden** kim méni ızǵurtur (İM 295b/1)

“Ey Tanrı beni o şeyden engelle, beni üzer.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

Taķı kāmıř tutuş bolmaķlıķı **kāmıřǵa** tıymas **suw suwǵa yétiřmekni**. (İM 109b/3)

“Ve kāmıř tutması, kāmıřa ve suyun suya yetişmesini engellemez.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Züfer taķı Şāfiʿi kıatında tıyar **namāznıǵ revā bolmaķını** ve eger az taķı bolsa (İM 137b/2)

“Züfer ve Şāfiʿiʿ(nin) görüşüne göre eğer az da olsa namaza uygun olmasını engeller.”

tıyl-: 1. Son vermek, sonu olmak. 2. Yasaklanmak, engel olmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı tıyılır **talāk birle ant içmekden** (İM 7b/5)

“Ve talak ile yemin etmekten yasaklanır.”

yā yesirler birle tıyılmaǵaylar **anlarını atmaķdan** (İM 425a/5)

“Veya esirlerle onları atmaya engel olmayacaklar.”

ti-: Söylemek, demek.

[0] → (yalın h.) > /—/

saņa taķı sevāb bolsa tidi (MG 5a/1)

“Sana da sevap olursa dedi”

yāhūd ol yirler kim yassı bolǵay tidük (14b/10)

“Veya o yerler yassı olacak, dedik.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sefihi tidi **anı** (KE 137a/2)

“Akılsız onu dedi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

aña ‘arab tilinçe **ākāl** tirlir (MG 81b/7)

“Ona Arap dilinde akal⁴⁷⁶ derler.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

bu uruşğa müşennā ve **müşelles** tirlir (MG 111b/8)

“Bu vuruşa müsenna⁴⁷⁷ ve müselles⁴⁷⁸ derler.”

tig-: (I) 1. Değmek, dokunmak, varmak, erişmek. 2. İsabet etmek. 3. Karşılaşmak, buluşmak. (II) Eşitlenmek, eşit olmak. (III) Yılan sokmak. (IV) Afet gelmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bu haber **sultanğa** tigdi (GT 15a/4)

“Bu haber sultana ulaştı.”

ol seniñ yanınğa qonşı bolğan iv **on zağal dirhem bucuğunğa** tiger (GT 109b/ 13)

“O senin yanında komşu olan ev o ucuz dirhem(in) yarısına değer.”

taķı süñü-niñ tüpünü saklağıl **yirge** tigmesün (MG 28a/5)

“Ve süngünün altını sakla, yere değmesin.”

yāhūz korkğay **ol zaħm kılğanlarğa** çevgān tig-gey (MG 111a/4)

“Veya korkacak, o sıkıntı verenlere sopa değecek.”

ayaķın yirge başğanda toynaķniñ ardı **yirge** tigmegey (BV 8a/14)

“Ayağını yere basınca toynağın altı yere değmeyecek.”

⁴⁷⁶ Ağaçtaki çatlak veya kurt yeniği.

⁴⁷⁷ İkili

⁴⁷⁸ Üçlü

[2] → (ayrılma h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+DAn/, /+A/

kirek kim bu yazuḡnı yazmaḡay-lar daḡı **andan maḡa** rāḡat tigdi (GT 67b/3)

“Bu günahı yazmayacaklar da ondan bana rahat geldi.”

[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+GA/, /Ø/

ay ḡālīḡ-ı cūd **baḡşıḡıḡ bābından tersā-ge vaḡīfe kāfire rızḡ** tiger (GT 3a/8)

“Ey yaradan baḡşıḡından hristiyana görev kāfire rızḡ ulaşır.”

tigir-: Dokunmak, değmek.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

sūḡūk öze ot tigrimegey sen (BV 22a/22)

“Kemiḡe ateş değdirmeyeceksin.”

tigür-: (I) Ulaştırmak, eriştirmek. (II) Dokunmak, el ile dokunmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taḡı anı ḡuş yūḡı birle anıḡ öze yaḡḡıl **iliḡ** tigürmegil (BV 48b/12)

“Ve onu ḡuş tüyüyle onun üstüne yapıştır, elini değdirme.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

meḡer kim **iki irnine** tigürmegey sen (BV 46a/24)

“Ancak iki dudaḡına değdirmeyeceksin.”

[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+A/, /+nI/

sultān miḡ işinde bir yaḡılsa **ildin ile** tigürürler anı (GT 140b/7)

“Sultan bin işinde bir yaḡılsa onu diyardan diyara ulaştırırlar.”

tik-: (I) Dikiş dikmek. (II) Lokma almak. (III) (Aḡaç) dikmek. (IV) (Göz) dikmek. (V) Dik koymak, bir şeyi bir yere dikmek. (VI) Yukarı kaldırmak. (VII) Vekil tutmak, yerine atamak. (VIII) Tıkmak. (IX) Dili ile incitmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

andın sonra **biş ok** tikgil (MG 97a/6)

“Ondan sonra beş ok dik.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Ve eger uyusa tün āhirinde **iki élin** tikkey (İM 297a/3)

“Eğer gece(nin) sonunda uyursa iki elini kaldıracak.”

taķı **iki kulaķın** tiker (BV 56a/5)

“Ve iki kulaķını diker.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **barmaķlarını** tikkey (İM 171b/1)

“Ve parmaklarını kaldıracak.”

Taķı **öñ ayaķını** tikkey (BV 177a/2)

“Ve ön ayaķını kaldıracak.”

Ḳāzī tikkey bir **kimérseni** kim anıñ mālını saķlağay (İM 445a/6)

“Kadı bir kimseyi dikecek ki onun malını korusun.”

bir biligsiz cāhil oğlan nāgehān ũlküğe oynap atıp **oknı** tiker (GT 105b/10)

“Bir bilgisiz cahil oğlan ansızın hedefe atıp oku saplar.”

yaķşı tikti **tonnı** (KE 92a/8)

“Kıyafeti güzel dikti.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı **bir yerde** muħkem tikgil (MG 96b/1)

“Ve bir yerde sağlam dik.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

bes **biş ok** taķı **sol yanına** tikgil (MG 97b/6)

“Öyleyse beş ok da sol yanına dik.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

taķı uruşğay anlar birle taķı tikkey **anlar öze mancınıklar**. (İM 425a/3)

“Ve onlarla vuruşacak ve onlar(ın) üstüne mancınıklar dıkecek”

evvel kişi kim **tonına ırāz** tıkti dağı iline yüzük kiçürüp taķtı (GT 177a/6)

“İlk kişi kıyafetine süs dıkti ve eline yüzük geçirip taķtı.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **közini yıraķ yirge** tikgey (BV 12b/14)

“Ve gözünü uzak yere dıkecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ol yüzükni ‘azudu’d-devle **kubbesinde** tiktiler (GT 105a/12)

“O yüzüğü Azudud Devle kubbesine diktiler.”

taķı süñünü sağı ilinde boyun-dın iksükrek tutup **tüpünü sağı yanında** tikgil (MG 68b/5)

“Ve süngüyü sağı elinde boyundan kısa tutup altını sağı yanında dik.”

taķı **hayır izgülüğünü atlarının altında** tikdi (BV 1b/11)

“Hayır iyiliğini atların altına dıkti.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

eger tileseñ **tonıñ-nıñ bařānesinde ilgik tügme** tikgil mingendin soñra tügmelegil (MG 26b/2)

“Eğer istersen kıyafetinin astarına ilik düğme ve dik, bindikten sonra düğmele.”

til-: (I) Delmek, delk açmak. (II) Dilmek, dilimlere ayırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tildi **koynıñ kulaķını** (KE 40b/3)

“Koyunun kulağını deldi.”

tile-: İstemek, dilemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Ténri tiledi mü kim mü^cmin bolduñ sén (İM 26b/8)

“Tanrı diledi mi ki sen mümin oldun?”

sen ni üçün halk-nı tağıtur-sen meger memleket-ni terk itip kitmek tilersen (GT 16b/4)

“Sen niçin halkı dağıtırsın? Meğer memleketi terk edip gitmek istersin.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

mén tiler mén **altun** takı **kümüş** tese (İM 20a/5)

“Ben altın ve gümüş isterim dese...”

rāstı anlar tilerler **zātın bildürmek** (İM 23a/8)

“Doğrusu onlar kişiyi bildirmek isterler.”

Eğer ayıtısa: **tamām imān** tiledi tése (İM 61a/2)

“Eğer söylerse, doğru iman istedi derse...”

faķır ilgeri kilip iflās kıssasın okudı ve dağı **vazıfe** tiledi (GT 21a/11)

“Fakir ileri gelip ihlas kıssasını okudu ve vazife istedi.”

yaman-ğa eygölük kılsañ sunup kol **iliñden devletiñ almak** tiler ol (GT 161b/9)

“Kötüye iyilik yaparsan kol sunup elinden devletini almak ister.”

eger tutmamış bolsa yine **aygır** tiler yine aygır sikritgil (BV 13b/10)

“Eğer tutmamış olursa yine aygır ister yine aygır seğırt.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Müsülmanların işi kibi, **haķıķatın** tilemedi. (İM 23a/3)

“Müslümanların işi gibi doğruyu istemedi.”

izdep hıl^cat keydürüp köp ni^cmet bağışlap **özrin** tiledi (GT 36b/4)

“Kaftan isteyip; giydirip; çok nimet bağışlayıp özrünü diledi.”

niçük kim bāzār itleri **av itlerin** tilemes (168b/4)

“Nasıl ki pazar köpekleri av köpeklerini istemez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anı tilemes kim (İM 12b/5)

“Onu istemez ki.”

taķı **secde-i taḥiyyetni** tiledi (İM 14b/2)

“Ve taḥiyyet secdesini istedi.”

tilemez mén **uçmaķnı** tése (İM 22a/4)

“Cenneti istemem dese...”

rāstı tiler mén **Téḡri Te‘ālā’nı körmekni** tése (İM 22a/6)

“Doğrusu Tanrı Teala’yı görmeyi dilerim dese...”

tiledi Téḡri **anı** taķı sewdi anı taķı buyurđı anı (İM 32a/1)

“Tanrı onu istedi ve onu sevdi ve onu emretti.”

taķı yarlıkayu tileḡ **ol ikisini** (İM 37b/2)

“Ve o ikisine acıyıp (onlara) af dileyin.”

Tiledi **Buḡārā iliniḡ topını** (İM 168b/4)

“Buhara ilinin hepsini istedi.”

taķı ayıtısa: tiledim anıḡ birle bir nérseni taķı **bir nérseni** tilemedim (İM 389a/7)

“Ve derse: onunla bir şeyi diledim ve bir şeyi dilemedim.”

taķı **kişilerden yıraķ bolmaķnı** tiler (BV 13b/19)

“Ve insanlardan uzak olmayı ister.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

tiledim **taḡḡa çıķmalıkķa** (İM 413a/1)

“Daḡa çıķmayı diledim.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

anıḡ üçün kim ant içken kişi tilemes **yalḡan ant içmekden Téḡri birle** (İM 7b/4)

“Onun için ant içen kişi Tanrıyla yalan ant içmekten çekinir.”

Ve eger rāzī bolsalar yārī tilegeyler **Téñri Te‘ālā’dan** (İM 425a/3)

“Eğer razı olurlarsa Tanrı Teala’dan yardım dileycekler.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+Ø/, /+DA/

hayr tiler mén taķı **rāhat** tiler mén **dünyā içinde** (İM 21b/5)

“Dünyada hayır ve rahat isterim.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+Ø/, /+DAn/

éy Téñri, biz **yarī** tiler miz **sénden** taķı **yarlıķayu** tiler miz **sénden** taķı saķa inanur biz.
(İM 197b/1)

“Ey Tanrı, biz senden yardım dileriz ve senden af dileriz ve sana inanırız.”

hācet tileme **hasīs irden** buğday tamac itme şüre yirden (GT 86a/4)

“Cimri kişiye derdini söyleme, buğday bekleme çorak yerden.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/

taķı **tevfik teñri ta’ālādın** tiledim (BV 2a/15)

“Ve Tanrı Teala’dan birlik diledim.”

bahşış tiledi **andın** (KE 149a/9)

“Ondan bahşış istedi.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ol kişi tiledi **anın birle berābar bolmaķnı** ol ikisi arasında menfa‘at içinde oşol hālde
(İM 12b/5)

“O kişi, onunla beraber olmayı menfaati için istedi.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

öz tonumrı tilermen kim **senden** (GT 110a/12)

“Kendi kıyafetimi senden isterim.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

anda hem cennet temāşāsın tiler. (GT 5a/5)

“Orada cennet eğlencesini ister.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/

karşuḡda turup tilermen oş senden dād (GT 33b/10)

“Karşında durup senden adalet dilerim.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

Ténri Teʿālā tiledü mü **anlardan tamām ĩmānnı**, yā nāķış ĩmānnı? (İM 61a/1)

“Tanrı Teala onlardan tam imanı veya güzel imanı diledi mi?”

taķı tiler mén **sénden séniķ fażlıķnı** (İM 293a/7)

“Ve senden senin üstünlüğünü dilerim.”

Taķı tilegey **Ténri Teʿālā’dan kayıtmaknı** selāmatlık birle taķı ʿafiyet birle. (İM 381a/3)

“Ve Tanrı Teala’dan selamet ve aķiyetle dönmeyi dileyecek.”

ayttı **senden anı** tiler men kim maņa zahmet birmegey-sen (GT 40b/6)

“Konuştı, senden şunu isterim, bana zahmet vermeyeceksin.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+DA/, /+GA/

Taķı ʿyle kérek kim hācī kişige kim **yarlıķayu** tilegey **duʿası içinde müʾmin érenlerge** taķı **ħatunlarğa** oşbu yerlerde. (İM 331b/2)

“Hacı kişi, duasında mümin érenlere ve hatunlara buralarda af dileyecek.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DIn/, /+GA/

dārū tiledi **ħabībđin igge** (KE 165a/3)

“Tabipten ağrıya ilaç istedi.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DIn/, /+DA/

destūr tiledi **andın iş içinde** (KE 163b/2)

“İşte ondan destur istedi.”

[3] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+nI/, /+DA/

Taķı tilegey **Ténri Teʿālā’dan ħaşmlarınñ rāzılıķını** ol kéçe içinde (İM 325a/2)

“Tanrı Teala’dan o gecede hasımlarının razılığını dileyecek.”

tilen-: Dilenmek, ısrarla istemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tilenür (KE 172a/9)

“Dilenir.”

tin-: Dinmek, sakinleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tindi yaş takı kan (KE 88b/4)

“Yaş ve kan dindi.”

tinle-: Dinlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Kur’ân okınsa tinleğiz **Kur’ân’ni** (İM 53a/1)

“Kuran okunursa Kuran’ı dinleyiniz.”

tinlemedi kâzî **tanuḡnı** (KE 90a/8)

“Kadı tanığı dinlemedi.”

tiḡlen-: Dinlenmek, istirahat etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taḡı biraz gine tik turgıl kim atıḡ nefesin alsun tiḡlensün (MG 16a/2)

“Ve biraz daha dik dur ki atın nefesini alsın, dinlensin.”

tip-: Tepmek, ayakla vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

kaçan kim bir kimerse anı ili birle ursa ol taķı iki arıt ayaķı birle tiper (BV 16b/4)

“Ne zaman ki bir kimse ona eliyle vurursa o da iki arka ayaķıyla teper.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taķı her at kim **yaķındın** tiper (BV 2b/13)

“Ve her at yakından teper.”

tiple-: Diplemek, bir şeyi dip koymak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tipledi (Kİ 12a/15)

“Dipledi.”

tipren-: Teprenmek, sallanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ayaklarını üzenüde ihtiyāt itgil kim baķandın sonra tiprenmegey (MG 12b/8)

“Ve ayaklarını üzengüde saēlamlaştır ki bastıktan sonra sallanmasın.”

tire-: Diremek, dayamak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı **sol kolun-nın bileğine** tiregil kim ķavī bolsun uķı yirge tüşmesün (MG 23a/8)

“Ve sol kolunun bileēine daya ki saēlam olsun, ucu yere deēmesin.”

tiprert-: Tepretmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ve eger bu atnı körsen kim **öñ yaērını** tiprertur. (BV 66b/8)

“Bu atı sırtının önünü tepretirken görürsen.”

tirgiz-: Diriltmek, canlandırmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

éy Téñri kimni tirgüzür sén bizden, tirgizgil **anı İslām öze**, taķı kimni kim öltürür sén bizden öltürgil anı ĩmān öze (İM 240a/2)

“Ey Tanrı bizden kimi diriltirsen onu İslam üstüne dirilt ve bizden kimi de öldürürsen onu iman üstüne öldür.”

tirgür-: Diriltmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tirgürdi Tañrı **ölügñi** (KE 34b/8)

“Tanrı ölüyü diriltti.”

tirgüz-: Diriltmek, canlandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tirgüzdi er ölüglerni (KE 128b/4)

“Erkek ölüleri diriltti.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

éy Téñri **kimni** tirgüzür sén **bizden**, tirgizgil anı İslām öze, taķı kimni kim öltürür sén bizden öltürgil anı ĩmān öze (İM 240a/2)

“Ey Tanrı bizden kimi diriltirsen onu İslam üstüne dirilt ve bizden kimi de öldürürsen onu iman üstüne öldür.”

tirik-: Dirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ol aķ ölmes tirigür (BV 50a/25)

“O at ölmez, dirilir.”

tiril-: (I) Dirilmek, canlanmak, yaşlanmak. (II) Toplanmak, bir araya gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

dağı bir özge ikl̄imge barıp ni hāl bilen bolsa tirileyim kim hiç kimirse benim yahşı yaman hālîmden bilmesün (GT 24b/10)

“Başka bir memlekete varıp ne hal ile olursa yaşlanayım ki hiç kimse benim iyi ya da kötü halimi bilmesin.”

ve eger ol sülük karnına tüşse ol at tirilmes öler (BV 57a/25)

“Eğer o sülük karnına inerse o at canlanmaz ölür.”

anıñ birle tirilür (KE 28a/8)

“Onunla dirilir.”

ammā cehān körgeñ kişi ʿaql ve edeb bilen tirilür (GT 134a/1)

“Ancak o cihanı gören kişi akıl ve edeple dirilir.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

ol nérse kim tirilür **suw içinde ol nérседen** (İM 116a/1)

“O şey ki suda o şeyden dirilir.”

tirkin-: İyi durmamak, gevşek durmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

urğanda **iliñ içinde** tirkinmegey (MG 94a/8)

“Vurunca senin elin (onun) içinde gevşemeyecek.”

tirle-: (I) Terlemek. (II) Derlemek, toplamak, bir araya getirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ançaga tigrü ol at tirlegey andan sonra anı yuğay sen (BV 45a/22)

“O zamana kadar o at orada terleyecek, ondan sonra onu yıkayacaksın.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı ol atnı zebil içinde koyğay sen kim **anın içinde** tirlegey (BV 49b/22)

“Ve o atı pislik içinde koyacaksın, onun içinde terleyecek.”

ol at **anda** tirlegey (BV 52b/17)

“O at onda terleyecek.”

tirşür-: Derlemek, toplamak, biriktirmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

uşak taşlar tirşürür hattā fırsat vaktın zālīm-den öçün almak üçün (GT 171b/3)

“Hatta zamanı geldiğinde zalimden öcünü almak için küçük taş toplar.”

tiş-: (I) Deşmek, delmek, oymak. (II) (İnci) dizmek, delmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yāḥūz bir tişik tişgil (MG 72b/3)

“Veya bir delik deş.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

eyā aḥmak küyev yitmiş yaşar sen ilin titrer niçük **inçi** tişer sen (GT 138b/12)

“Ey aḥmak damat yetmiş yaşındasın, elin titrer nasıl inci dizersin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anın kibi tursa **anı** tişgey sen (BV 62a/19)

“Öyle durursa onu deşeceksin.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

anın ʿilāçı ol turu kim **yan başından** tişgey sen (BV 53a/12)

“Onun ilacı şudur, yan tarafından deşeceksin.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

ammā ol 'uḳal ʿilāçı ol turur kim **kefeli töşinde tirisin** tişgey (BV 31b/5)

“Ancak ilacı şudur tımarlı döşünde derisini deşecek.”

tişe-: Diş açmak, bilemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tişedi **tegirmenni** (KE 35a/8)

“Değirmeni bileli.”

tişele-: Deşelemek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

tağı **inegüsinin** tişeler, kaşır (BV 58b/18)

“Ve inini deşeler, kaşır.”

tişil-: Deşilmek, delinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağı ol yir tişilir (BV 17b/9)

“Ve o yer deşilir.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tağı ol **biraz vakıtta** tişilir (BV 60a/19)

“Ve o kısa zamanda deşilir.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/

tağı **biraz vakıtta taşkarudın** tişilür (BV 62a/12)

“Ve kısa zamanda dışarıdan deşilir.”

tişle-: Dişlemek, ısırarak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bir iş-ni kim öfke bilen işlevey kılip hayf sonra **ilin** tişlevey (GT 129b/13)

“Bir işi öfkeyle yapacak, pişman olup sonra elini dişleyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anını 'alāmeti ol turur kim **tinini** tişler (BV 55b/1)

“Onun belirtisi şudur, tenini dişler.”

tit-: Tüylerini yolmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

titkil (KM 38b/12)

“Yol.”

titre-: Titremek.

[-] → (yalın h.) > /—/

eyā ahmak küyev yitmiş yaşar sen ilin titrer niçük inçi tişer sen (GT 138b/12)

“Ey ahmak damat yetmiş yaşındasın, elin titrer nasıl inci dizersin.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

her kim hıyānat bilen tirilgey **hısāb vaktında** illeri titregey (GT 25b/7)

“Her kim ihanetle dirilirse hesap vaktinde elleri titreyecek.”

eger mundun iksik bolsa **ilinde** titregey (MG 113b/9)

“Eğer bundan eksik olursa elinde titreyecek.”

titret-: Titretmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sıpkını ortasından tutğay artkırı maqlūb andın sonra üç kurla titretgey (MG 115b/3)

“Alt üst olmuş zıpkını ortasından tutacak, ondan sonra üç kere titretecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

titretti **anı** bezgek (KE 37b/1)

“*Humma onu titretti.*”

tiz-: Dizmek, sıralamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tizdi **erenlerni** (KE 48a/3)

“*Erenleri dizdi.*”

tizekle-: Pislemek, tezeklemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı anıñ alameti ol turur kim tizeklemes (BV 39a/13)

“*Onun alameti şudur, dışkılamaz.*”

tizgin-: 1. Döndürmek, çevirmek. 2. Bir şeyin etrafını dolaşmak, dönmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Andan sonra hısāb tizginür **kırķlar öze** taķı **éligler öze**. (İM 246b/3)

“*Ondan sonra hesap kırklar üstüne, elliler üstüne döner.*”

taķı **siniri öze** tizginür rataḅ (BV 32a/24)

“*Ve rataḅ⁴⁷⁹ siniri(nin) üstüne döner.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ħalkanı kökçek tüz tizgingey-sen (MG 14b/3)

“*Halkayı güzel, düz çevireceksin.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

⁴⁷⁹ Bir hastalık.

belkim tizginür **havz çevresinde** andan sonra çıkar (İM 110b/8)

“Belki havuz çevresinde döner, sonra çıkar.”

ol **tüşgeni vaktda** tizginir (MG 53a/9)

“O, düştüğü zaman çevirir.”

tizgindür-: Döndürmek, çevirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra tizgindürgey **sol élini** (İM 118b/1)

“Ondan sonra sol elini döndürecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı **solıña** tizgindürgil bir kez tā süñü-niñ uçı sağ yanına kilgey (MG 29a/7)

“Ve bir kez soluna döndür, süngünün ucu sağ yanına kadar gelecek.”

taķı **boynuñ üzere** tizgindürgil (MG 34b/2)

“Ve boynun(un) üstüne döndür.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIñ/

taķı **butıñ altındın** tizgindürgil (MG 34b/9)

“Ve bacağının altından döndür.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **atıñnı solğa** tizgindürgil (MG 71a/1)

“Ve atını sola çevir.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+DIñ/, /+GA/

kaçan kim fāris işinde şātır bolsa **süñüsin şāmī-din şağrī muḥdis-ge** tizgindürsin (MG 49b/1)

“Binici ne zaman işinde ustalaşırsa süngüsünü geriden ileri harekete çevirsin.”

tizgün-: Dönmek, dolaşmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Andın sonra süñü uçın ilin-din koyğıl **boynıñ üzere** tizgünsün (MG 34a/7)

“Ondan sonra süñü(nün) ucunu elinden bırak boynunun üstüne dolaşsın.”

tizgüt-: Döndürmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı köksi birle **bir kezden** tizgütür (BV 63b/9)

“Ve göğsüyle bir kerede döndürür.”

tizi-: Delmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı tizimegey **élini** üç kéz tutuş. (İM 191b/5)

“Ve üç kez tutmak elini delmeyecek.”

tizil-: Dizilmek, sıralanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tizildi temür (KE 152b/6)

“Demir dizildi.”

tizle-: 1. Acele etmek. 2. Çabuklaştırmak, hızlandırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı tizlegey **Ķurban Bayramı namāzını** kurban boğuzlamak için. (İM 233b/1)

“Kurban Bayramı namazını, kurban kesmek için hızlandıracak.”

taķı hav itgende mehmiziñ birle işāret kılıp **atıñ-nı** biraz tizlegil (MG 15b/3)

“Havlayınca mahmuzunla işaret verip atını biraz hızlandır.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı séniñ tapa yügürür biz taķı tizler biz séniñ **rahmetiñni ummaķķa** (İM 197b/4)

“Sana koşarız ve senin rahmetini ummak için acele ederiz.”

tizlet-: Hızlandırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Oruç bayramında tizletsün (KF 193a/1)

“Ramazan bayramında hızlandırırsın.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

tizletdiler **tā‘atlara** (KF 100b/2)

“İbadetleri hızlandırdılar.”

toğ-: (I) 1. Doğmak, dünyaya gelmek. 2. Yaratılmak. (II) (Güneş, ay) doğmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

toğmadı taķı toğrulmadı taķı bolmadı aņar tiñ tuş hīç kimérse (İM 3a/7-8)

“Ona denk hiç kimse doğmadı ve doğurulmadı.”

ya‘nī hīç oğlan toğmas illā evvel toğar köni-lik üsüne soņra anı atası anası yehūdī dağı
naşrānī dağı mecūsī kııurlar (GT 13b/11)

“Hiçbir çocuk kötü doğmaz, önce iyilik üstüne doğar sonra onu babası anası yahudi,
nasrani ve mecusi yapar.”

ol ‘ayblar kim aķ birle toğķanda toğar (BV 2a/25)

“O kusurlar, doğduğunda at ile doğar.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Her doğmış oğlan toğar **İslām öze** toğar (İM 48a/4)

“Her doğan çocuk İslam üstüne doğar.”

yaʿnī hīç oğlan toğmas illā evvel toğar **köni-lik üsüne** sonra anı atası anası yehūdī dağı
naşrānī dağı mecūsī kırlurlar (GT 13b/11)

*“Hiçbir çocuk kötü doğmaz, önce iyilik üstüne doğar sonra anası babası onu yahudi,
nasrani ve mecusi yaparlar.”*

toğra-: Doğramak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

toğradı **etmekni aşga** (KE 31a/1)

“Ekmeği aşga doğrar.”

toğran-: Doğranmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

toğrandı (TZ 10b/5)

“Doğrandı.”

toğrul-: Doğurulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

toğmadı taķı toğrulmadı taķı bolmadı aņar tiņ tuş hīç kimérse (İM 3a/7-8)

“Ona denk hiç kimse doğmadı ve doğurulmadı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Andan biri ol éwdür kim toğruldı **anın içinde** seyyidimiz Téņri Resūlī (İM 291b/5)

“Ondan biri o evdir, onun içinde Tanrı resulü seyyidimiz doğuruldu.”

toğur-: Doğurmak, dünyaya getirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı birince kısraklar bar kim iki toğurur (BV 14a/10)

“*Ve birçok kısrağ var ki ikiz doğurur.*”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

mağat **oğlan** toğurgay ol kırnağ nikāh birle (İM 392b/5)

“*Mutlaka o cariye nikahı ile oğlan doğurdu.*”

oğlan toğurdu ‘avrat (KE 16b/1)

“*Kadın çocuk doğurdu.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tağı biraz kısrağ **sekiz ayda** toğurur (BV 13b/25)

“*Çok az kısrağ sekiz ayda doğurur.*”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

anıñ üçün kim Meryem toğurdu ‘İsī’ni oşol sâ‘at içinde (İM 47a/2)

“*Onun için Meryem İsa’yı o saatte doğurdu.*”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/

ol kırnağ **andan oğlan** toğurdu (İM 494b/3)

“*O cariye ondan çocuk doğurdu.*”

toğurt-: Doğurtmak, doğum yaptırmak.

[2] → (eksiz belirtme h.) +(yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

oğlan toğurttı **karabaşğa** (KE 164b/9)

“*Köpeğe yavru doğurttu.*”

toğan-: Dokunmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Boynuna tokangay segrise, yahşı turur. (KH 77a/8)

“*Boynuna dokunacak, (at) sıçrarsa iyidir.*”

toķı-: (I) Dokumak, örmek. (II) Şiddetle vurmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

saʿādet tonluķın dāyim toķıķay (GT 137b/8)

“Mutluluk kıyafetini daima dokuyacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

igne birle toķıdı tonnı (KE 59b/4)

“Kıyafeti iķneyle dokudu.”

toķun-: Dokunmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

aķar bir nerse toķunur (BV 33a/2)

“Ona bir şey dokunur.”

toķuş-: Savaşmak, vuruşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

toķuştı anıķ birle (KE 144b/9)

“Onunla savaştı.”

tol-: (I) Dolmak. (II) Yerine getirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

anķaķa tégrü aķzı toľķay (İM 89b/8)

“O zamana kadar aķzı dolacak.”

eger suwını köp içse ķarnı yine tolar aķrıķı yine ķaytur (BV 61b/3)

“Eğer suyunu çok içerse ķarnı yine dolar, aķrısı yine başlar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

toldı **övkedin** (KE 152b/3)

“Öfkeden doldu.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

bir tünle köp yimekten **ķarnı** kerile tolğay (GT 169a/3)

“Bir gecede çok yemekten karnı gerilerek dolacak.”

tola-: Dolamak, sarmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

toladı **kemini** (KE 98b/1)

“Gemini doladı.”

tolaş-: Dolaşmak.

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIIn/, /+nI/

kaçan yakın kilsen tizçe **artındın saru kiçmek-ni** tolaşgıl (MG 40a/4)

“Ne zaman yakınlaşırsan hızlıca arkasından geçerek dolaş.”

toldur-: (I) Doldurmak. (II) Yay ı ok atabilecek kadar germek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

toldurdu **ķuş evün** (KE 170a/1)

“Kuş evini doldurdu.”

toltur-: (I) Doldurmak. (II) Yay ı ok atabilecek kadar germek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı tolturgay **ıbrıķnı** ikinci kēz (İM 91b/8)

“Ve ibriķi ikinci kez dolduracak.”

taķı **anı** zāc birle tolturgıl (BV 34b/25)

“Ve onu sülfat ile doldur.”

ve eger yay künlerinde bolsa **boğazını** suw birle tolturğıl (BV 51a/7)

“Eğer ilkbahar günlerinde olursa boğazını su ile doldur.”

taķı yumşak kum birle **bularnı** tolturğıl (MG 74b/9)

“Ve yumuşak kumla bunları doldur.”

[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DAn/, /+DA/

Téñri tolturğay **anıñ iki közini otdan kıyāmet küsinde** (İM 83b/1)

“Tanrı onun iki gözünü kıyamet gününde ateşle dolduracak.”

tomala-: Saklamak, gizlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tomaladı (TZ 14b/9)

“Sakladı.”

toñ- Buz olmak, donmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

toñdı suv (KE 31a/2)

“Su dondu.”

toñdarıl-: Devrilmek, yuvarlanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

toñdarıldı ediş (KE 150b/2)

“Kap devrildi.”

topurşuqla-: Sölpümek.

[0] → (yalın h.) > /—/

topursukladı (TZ 8a/8)

“Sölpüdü.”

toran-: Doğranmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

torandı (TZ 10b/5)

“Doğrandı.”

tov-: Doğmak, dünyaya gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tovdı (Kİ 22a/23)

“Doğdu.”

tovur-: Doğurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tovurdı (TZ 38b/4)

“Doğurdu.”

toy-: (I) Doymak. (II) Bıkmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

toydum **namāz kılmakdan** (İM 8a/3)

“Namaz kılmaktan doydum”

köz yüzini körüp anıñ toymas **tatlı sudan** (GT 70b/2)

“Göz onun yüzünü görünce tatlı sudan doymaz.”

kim **senden** toyğaylar ol kadar yumşak bolmağıl (GT 164a/11)

“O kadar yumuşak olma senden bıacaklar.”

toydur-: Doyurmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anı** issi zeyit birle toydurğay sen (BV 55b/9)

“Onu sıcak zeytinle doyuracaksın.”

toz-: 1. Toz kapmak, toz kalkmak. 2. Toz olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı toynakları tozar (BV 4b/12)

“Ve toynakları tozlanır.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı tigme at **ni kadar yörimeke** tozar anı bilgey (BV 2b/14)

“Hangi at ne kadar yürüyünce toz kaldırır, onu bilecek.”

tozla-: Tozlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tozladı (TZ 27a/4)

“Tozladı.”

tozul-: Bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tozuldı (TZ 15a/10)

“Bozuldu.”

tög-: Dövmek, vurmak, ezmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ni yirde faķīr t̄ayife-sin tapsalar töggey-ler (GT 76b/9)

“Nerede fakir tayfasını bulurlarsa dövecekler.”

taķı ol nerse kim tögülür töggil (BV 32a/3)

“Ve o şey dövülür, döv.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **barçasın** töggey sen (BV 50a/7)

“Ve hepsini döveceksin.”

her birisin başka başka töggey sen (BV 65b/12)

“Her birini ayrı ayrı döveceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı anı k̄urutğay sen andan sonra **anı** kökçek töggey sen (BV 23a/21)

“Ve onu kurutacaksın, ondan sonra onu iyice döveceksin.”

andan sonra **her birisini** başka başka töggey sen (BV 24a/24)

“Ondan sonra birini ayrı ayrı döveceksin.”

taķı **sarımsaķnı** iç yağı birle töggey sen (BV 57a/3)

“Ve sarımsağı iç yağıyla döveceksin.”

taķı **bir awuc tuznı** töggey sen (BV 69a/5)

“Ve bir avuç tuzu ezeceksin.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı **heven içinde** töggey sen (BV 25a/19)

“Ve havanda döveceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

nāgeh bir faķīrni ḥalvet yirde taptı-lar dağı muḥkem tögdi-ler (GT 76b/10)

“Ansızın bir fakiri yalnız bir yerde buldular, onu çok dövdüler.”

tögöl-: (I) Dövülmek. (II) Dökülmek, akmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı ol nerse kim tögölür töggil (BV 32a/3)

“Ve o şey dövülür, döv.”

tök-: (I) Dökmek. (II) Sermek, yaymak. (III) Su dökünmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı siymegey taķı **uluğ suw** tökmegey (İM 146a/4)

“İşemeyecek ve çok su dökmeyecek.”

sufra bıraķtı **türli türli nimetler** tökti (GT 145b/4)

“Sofra koydu, türlü türlü nimetler serdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

arpasın tili birle alabilmes töker (BV 16b/20)

“Arpasını dili ile alamaz, döker.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **suwnı** çok tökmegey eger aķar suwnıñ yanında taķı bolsa (İM 91b/8)

“Akan suyun yanında da olsa suyu çok dökmeyecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

dağı **bir niçe avıç topraķ üstüne** töküp tururlar (GT 150a/9)

“Ve birkaç avuç toprağ(ın) üstüne dökerler.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/

tuz töker yārim **cirāhat üstüne** (GT 126b/11)

“Yarım yara üstüne tuz döker.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Andan sonra suwnı tökkey başı öze tağı barça tını öze üç kéz (İM 99a/6)

“Ondan sonra suyu başı(nın) üstüne ve bütün tenine üç kez dökcek.”

Andan sonra içkey Zemzem suwından öre turup tağı bir ançasını tökkey yüzi öze tağı başı öze (İM 334b/4)

“Ondan sonra Zemzem suyundan ayağa kalkıp içecek ve bir kısmını yüzüne ve başına dökcek.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

dağı müsâfirlerge sufra-lar tökti (GT 87b/4)

“Ve misafirlere sofralar hazırladı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/

ağaç yirge töker yazın yimişin (GT 143b/8)

“Ağaç yemişini yazın yere döker.”

tökül-: Dökülmek, akmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağı iki közin yumar yaşları tökülür (BV 38a/4)

“Ve iki gözünü yumar, gözünden yaşlar dökülür.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

töküldi saçı başındın (KE 151a/2)

“Saçı başından döküldü.”

töle-: Ödemek, para vermek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

töledi namāznı (KE 124a/6)

“Namazı kıldı.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

töledi **aña malnı** (KE 117a/6)

“Ona malın karşılığını ödedi.”

tölen-: (I) Zayıflamak. (II) Karar kılmak, bir yerde durmak, sebat etmek. (III) İnanmak, emin olmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

rāstı suw tölenmes anıñ kibi **havz içinde** (İM 110b/8)

“Doğrusu su öyle havuzda azalmaz.”

anıñ üçün suw tölenür **anıñ içinde** (İM 111a/1)

“Bundan dolayı su onun içinde azalır.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

tölenmegey **bir nérse öze ayıtmaq içinde** taqı **cevāb bérme içinde** (İM 97b/2)

“Bir nesne üzerine konuşmaya ve cevap vermeye karar vermeyecek.”

tölendür-: Bir yere yerleştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tölendürdi **nirseni** (KE 108a/8)

“Nesneyi yerleştirdi.”

tölük-: Dökülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

balçıkı tüş-sün kumı **tölük-sün** (MG 75a/8)

“Balçığı üstüne düşsün, kumu dökülsün.”

tön-: 1. Dönmek. 2. Ters çevrilmek. 3. Bir istikamete çevrilmek. 4. Değişmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı tön̄er anıñ namāzı **nafilege** (İM 206b/7)

“Onun namazı nafileye döner.”

taķı ol ağırığın bir niçesi **zīk nefesige** tön̄er (BV 60b/15)

“Ve o hastalığın bir kısmı nefes darlığına döner.”

töndü(r)-: Döndürmek, çevirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ķarşı tutğay iki élini yérge taķı töndü(r)gey (İM 118a/4)

“İki elini yere ķarşı tutacak ve döndürecek.”

töñder-: Döndürmek, çevirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

töñderdi **eđiñni** (KE 89a/1)

“Çanağı döndürdi.”

töñderdi Tañrı **Lūt ķavmini** (KE 128b/3)

“Tanrı Lut kavmini çevirdi.”

töşe-: Döşemek, yaymak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **arķasını** töşegey (İM 174b/5)

“Ve arkasını döşeyecek.”

töşedi **iṽni** (KE 90b/7)

“Evi döşedi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

yana şabā yiliniñ ferrāşına buuyurdu kim **yir yüzine yaşıl aţlas bisāţ** töşegey (GT 3a/10)

“Yine sabah yelinin hizmetkarına buyurdu ki yeryüzine yeşil atlas kaftan döşesin.”

töşen-: Döşenmek, yayılmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **iki élini** töşenmegey (İM 186b/5)

“Ve iki elini yaymayacak.”

töşet-: Döşetmek, yaydırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Eger uyusa evval-ı kéçe **iki élin** töşetkey (İM 297a/3)

“Önceki gece uyursa iki elini yaydıracak.”

töz-: (I) İstırap çekmek, acı çekmek. (II) Sabır ve tahammül göstermek, dayanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı kün ursa tözmegey (MG 79b/1)

“Ve güneş vurursa acı çekmeyecek.”

tu-: Tıkamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tudı **küveçni** (KE 109a/6)

“Güveci tıkadı.”

tur-: (I) Durmak, sabit olmak, sakin olmak. (II) İkame etmek, yerine geçmek. (III) Bulunmak. (IV) Ayağa kalkmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

Ve eger yüzini çewürse anıñ öze kim kıblağa qarşı turğay (İM 156b/8)

“Eğer yüzünü onun üstüne çevirirse kibleye karşı duracak.”

taķı biraz gine tik turğıl kim atıñ nefesin alsun tiñlensün (MG 16a/2)

“Ve biraz daha dik dur ki atın nefesini alsın, dinlensin.”

'aşır arası qadarınça turğay (BV 25b/4)

“Aşır arası kadar duracak.”

[1] → **(yönelme h.)** > /+A/

Qāzī tikkey bir kimérseni kim anıñ mālını saqlağay taķı turğay **anıñ öze** (İM 445a/6)

“Kadı bir kimseyi görevlendirecek ki onun malını saklasın ve onun üstüne dursun.”

[1] → **(yönelme h.)** > /+GA/

turmağay **secde-i tilāvatğa** qaçan kim olturur bolsa (İM 224a/1)

“Oturunca tilavet secdesine durmayacak.”

vaqfağa turğay kıblağa qarşı yüzi birle taķı tini birle (İM 318b/1)

“Yüzü ve teni ile kibleye karşı vakfeye duracak.”

qaçan kim **namāz kıılmağa** turdılar (GT 52b/2)

“Ne zaman ki namaz kılmaya başladılar.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

Taķı kıblaga qarşı turmağay **yüwünür vaqtında** (İM 99a/8)

“Yıkanırken kibleye karşı durmayacak.”

Oşanıñ kibi tek turğay **iki secde arasında** (İM 175b/5)

“Şunun gibi iki secde arasında tek duracak.”

anı uruşta saqınma **yirinde** bek turğay (GT 149b/6)

“Onu savaşta sakınma, yerinde sağlam duracak.”

eger yügün bolsa **ilde** yağşı turmas barmağlar taķı anığ üzere yağşı bağlanmas (MG 26b/7)

“Eğer kalın olursa elde iyi durmaz, parmaklar da onun üstüne iyi bağlanmaz.”

taķı sağlangıl **bir yirde** turmağıl (MG 62b/3)

“Saklan ve bir yerde durma.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

andan sonra turęay **istihāreden** (İM 293b/4)

“Ondan sonra istihareye duracak.”

dağı **töhma**ten yırağ turęay-sen (GT 128a/5)

“Ve töhma

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taķı yügeniğ-ni kıskartıp **garīmię-din** iki yüz arşün mıkđarı yir yırağ turęıl (MG 38b/4)

“Ve gemi kısaltıp düşmanından iki yüz arşın miktarı uzak dur.”

turęuz-: (I) 1. Durdurmak, hareketten alıkoymak. 2. İkamet ettirmek. (II) Ayağa kaldırmak, dikeltmek.

[1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/

Anlar kim **namāz** turęuzurlar (İM 25a/5)

“Onlar ki namaza kaldırırlar.”

taķı **ķāmet** turęuzdı olturmadı (İM 150b/1)

“Ve kamete kaldırdı, oturmadı.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

anlarını ģaddlerin turęuzęay (İM 76b/4)

“Onların cezalarını durduracak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

turguzğay **anların maşlahtlarını** (İM 76b/3)

“Onların işlerini durduracak.”

mağat **dīnni** turguzdı (İM 78b/3)

“Mutlaka dini durdurdu.”

taķı **zīrāıñnı ʿazdıñnı** tik turgızğıl (MG 105a/2)

“Ve kolunu dikleştirecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Ve eger vācib téwe bolsa turguzğay **anıñ yerine** (İM 368a/8)

“Eğer deve vacip olursa onun yerine durduracak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

dağı **melik ileyinde sarāy şahnında** turguzdı-lar (GT 126a/11)

“Ve hükümdar önünde saray avlusunda durdurdular.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

haddni turguzğay **anıñ öze** tép (İM 404b/1)

“Onun üstünden cezayı kaldıracak.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Kim kim namāz kılsa bir kişı birle turguzğay **anı öñ yanında** (İM 181b/1)

“Kim bir kişıyle namaz kıalarsa onu ön tarafında durduracak.”

taķı **ol atnı kölüge altında** turguzğay sen (BV 37b/14)

“Ve o atı gölge altında durduracaksın.”

taķı **ol atnı bir issi yirde** turguzğay sen (BV 56a/21)

“Ve o atı sıcak bir yerde durduracaksın.”

turguzul-: Durdurulmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

hüküm yürüğe takı **haddini** turğuzulğay (İM 229a/6)

“Hüküm devam edecek ve cezası(-) durdurulacak.”

turı-: Durmak, konaklamak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tün **āhırında** turıdı (KE 132b/4)

“Gece(nin) sonunda durdu.”

turuq-: 1. Duraklamak, kalmak, tereddüt etmek. 2. Giderken duruvmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

hoca bu söz niğ cevābına qorqup turuqtı (GT 36a/1)

“Hoca bu sorunun cevabından korkup durakladı.”

turuqtur-: Duraklatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

turuqturdı **anı** (KE 17b/3)

“Onu duraklattı.”

turuş-: (I) (Bir makama, huzura) çıkmak, başvurmak, bir davayı getirmek. (II) Durmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

koyup qāzī ivin **big-ge** turuştı (GT 138b/9)

“Kadı evini bırakıp beye başvurdu.”

tuş-: Ziyaret etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tutuşdı (Kİ 21a/10)

“Ziyaret etti.”

tut-: (I) 1. Tutmak. 2. Elde etmek, yakalamak, saklamak. 3. Bir şeyi salıvermemek üzere tutmak. 4. Dokunmak, el ile tutmak. 5. Yakalamak. (II) Yerine getirmek. (III) Tasavvur etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

bir kün bularnı bir şehrnin işikinde cāsūs dip töhmet bilen tuttı-lar (GT 84a/8)

“Bir gün bunlara bir şehrin kapısında casus diye töhmetle tuttular.”

anıñ kibi tutğay (BV 12a/2)

“Onun gibi tutacak.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Takı **aķça** tutmağay (İM 103b/7)

“Ve akçe tutmayacak.”

Oşanıñ kibi-turur ābdastsız kişi takı **Muşhaf** tutmağay (İM 103b/8)

“Onun gibi abdestsiz kişi de Mushaf tutmayacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı ol nérse kim **sidügin** tutabilmes (İM 132a/6)

“O şey sidiğini tutamaz.”

dağı irdemsizler **anıñ yirin** tutğay (GT 12a/5)

“Erdemsizler onun yerini alacak.”

kerem vaķtın tutar-sen kıltuğunda bu ihsān birle mi cennet tiler sen (GT 93b/7)

“Kerem vaktini tutarsın, koltuğunda bu ihsanla mı cennet istersin?”

taķı yügenni sol ilin birle tutup **aķ-nıñ yalın** birge tutğıl (MG 9b/6)

“Ve gemi sol eline alıp atın yelesiyle tut.”

ammā yahşı yürimek nişanı ol turur kim **boynın** tüz tutğay (BV 12a/5)

“İyi yürüme(nin) belirtisi şudur, boynunu düz tutacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra öñ éli birle tutğay **sol éliniñ bileğini** (İM 171a/7)

“Ondan sonra ön eliyle sol elinin bileğini tutacak.”

şabāh māl iyesi kilip **bu yazuqsuz yatқан faķırlarnı** tuttı (GT 51b/12)

“Sabah mal sahibi gelip bu günahsız yatan fakirleri tuttu.”

hakim u hayy u baķi mālīkū’l-mül tutar hikmet bilen **her bir kılını** (GT 88b/9)

“Sonsuz mülkün hakimi ve sahibi hikmetle herbir kılını tutar.”

taķı yügenni sağ ilin birle alıp **sol ilin tutğan yirler-ni** tutğıl (MG 2)

“Ve gemi sağ elinle alıp sol elinin tuttuğu yerleri tut.”

andın sonra **süñü-niñ uçını** sol ilin birle tutğıl (MG 31b/9)

“Ondan sonra süngünün ucunu sol elinle tut.”

taķı **yügen-ni** sağ ilin birle tutğıl (MG 32a/1)

“Ve gemi sağ elinle tut.”

taķı arķağ birle **iginleriñni** anın kibi tüz tutğıl (MG 12b/1)

“Sırtını ve küreklerini onun gibi düz tut.”

anı berk tutar (BV 27b/20)

“Onu sağlam tutar.”

taķı **ol atnıñ tilini** tutğay sen (BV 37a/20)

“Ve o atın dilini tutacaksın.”

kaçan kün ol belğürse **evvel yirini** kelbeteyn birle tutğay sen (BV 60a/24)

“Hangi gün belirirse ön tarafını kerpetenle tutacaksın.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

dağı bular az cemāat **kaçmağa** tuttılar (GT 11b/2)

“Ve bunlar az bir cemaat kaçmaya başladılar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

cāyız tutdılar **anıñ içinde** ʿumūm belvā bolduǵı üçün (İM 109a/2)

“Genel bir sıkıntı olduǵu için orada caiz tuttular.”

kim anı közden salıp **qayǵu hışārında** tutar (GT 29b/5)

“Ve onu gözden salıp kaygı hisarında tutar.”

andın soñra üç kız arqunluq birle tartǵıl **törtünçide** tutǵıl ĩmegil (MG 16b/1)

“Ondan sonra üç kez yavaşça çek dördüncüde tut, gönderme.”

yaǵşı **öǵünde** tutǵıl unutmaǵıl (MG 20b/9)

“Aklında iyi tut, unutma.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ténri Teʿālā maǵat tutdı anı **barça halāyıqlardan**. (İM 72a/1)

“Tanrı Teala mutlaka bütün insanların içinden onu seçti.”

meger kim **kīsinden** tutǵay (İM 103b/7)

“Ancak kesesinden tutacak.”

tutǵaylar **tört ayaǵından** taqı yürigeyley anıñ birle tızlep, yélmegeyley. (İM 241b/1)

“Dört ayaǵından tutacaklar ve onunla acele edip yürüyecekler, koşturmayacaklar.”

köziniñ iki yanından tutǵay sen (BV 66a/6)

“Gözünün iki yanından tutacaksın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taqı saǵ ilin birle tutǵıl andın soñra **ortasındın** tutǵıl (MG 34a/8)

“Ve saǵ elinle tut ondan sonra ortasından tut.”

taqı saǵ ilin birle **sünü-niñ tüpindin** tutǵıl (MG 19b/3)

“Ve saǵ elinle süngünün dibinden tut.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

yā yıtǵay: **oruç** tutar mén **tañda qaça orucı taqavvuʿdan** (İM 267b/2)

“Veya yatacak: Sabah tatavvudan kaza orucu tutarım.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

każā tutar mēn **Ramazān Ayı’ndan** (İM 267b/2)

“Ramazan ayından (kalan borçlarım için) kaza tutarım.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DIn/

sıpkını ortasındın tutğay artkırı maqlūb andın soñra üç kurla titretegey (MG 115b/3)

“Zıpkını ortasından ters tutacak ondan sonra üç kez titretecek.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/

faķīr ayttı sultānga aytğıl **hıdmat tama‘ın ol kişiden** tutsun kim **ni‘met tama‘ın andan** tutkay (GT 40a/6)

“Fakir sultana söyledi, hizmet tamahını o kişiden tutsun ki nimet tamahını da ondan tutsun.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/

eger at-nıñ yalı bolmasa **iyer-nin ilgerü kaşın içindin** tutğıl (MG 9b/8)

“Eğer atın yelesi olmazsa eyerin ön kaşının içinden tut.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

dağı ferīdūn **memleketni ni ʔariķa** tuttı (GT 16a/10)

“Ve Feridun memleketi ne tarafa tuttu?”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

karşı tutğay **iki élini yerge** taķı tōndü(r)gey (İM 118a/4)

“İki elini yere karşı tutacak ve döndürecek.”

niçün halk **yüzükni sol ilge** tutar (GT 176a/4)

“Halk niçin yüzüğü sol ele takar.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ay müsülmānlar **çerāğni benim yolumda** tutuñuz (GT 75b/3)

“Ey Müslümanlar çırayı benim yolumda tutunuz.”

taķı **özini** dāyīm **‘ibādet içinde** tutğay (MG 6a/4)

“Kendini de daima ibadet içinde tutacak.”

taķı **olturur yiriņ-ni iyerde** bik tutğıl (MG 12b/4)

“Ve oturağın eyerde sağlam tut.”

ayaņ-nı süņü-niņ altında tutğay-sen (MG 22b/8)

“Ayağın süngünün altında tutacaksın.”

kaçan kim kısrak körseņ turğanda **ayaķlarını bir yirde** tutar (BV 12a/13)

“Ne zaman kısrak görürsen durduğunda ayaklarını aynı yerde tutar.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

ıbrıķnıñ tübini tonından yıraķ tutğay (İM 144b/4)

“İbrığın altını kıyafetinden uzak tut.”

ecel-siz ādemī ölmes diyip-sen **yılannı kıyruķından** tutma zinhār (GT 99a/13)

“Ecelsiz insan ölmez deyip asla yılannı kıyruğundan tutma.”

sol iliņ-ni süņü uçı birle **sol butuņ-nıñ artından** tutğıl (MG 32a/4)

“Sol elini süngünün ucu ile sol bacağının arkasından tut.”

taķı biri 'azel turur kim **kıyruķını yanından** tutar (BV 33a/8)

“Ve biri hastadır, kıyruğunu yanından tutar.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

bes **süņüni ortasındın** sol iliņ birle taķı atıņ-nıñ yalı birle birge tutğıl (MG 69b/4)

“Öyleyse süngünü sol elinle ortasından ve atının yeleleriyle birlikte tut.”

[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

éy Téņri, **saņa oruç** tutdum(İM 276a/4)

“Ey Tanrı sana oruç tuttum.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

taķı tilediler **bu ikisi arasında bir dīn** tutğaylar (İM 26a/2)

“Ve istediler, bu ikisi(nin) arasında bir din seçecekler.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+Dın/

tağı sağ ilin birle **sağ yanında ortasındın** tutgıl (MG 28a/1)

“Ve sağ elinle sağ tarafını ortasından tut.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

kahır otından özünü tut yırak (GT 4b/13)

“Kahr ateşinden kendini uzak tut.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

başın tuttu **anı** (KE 162b/5)

“Onu baştan tuttu.”

[3] → (bulunma h.) + (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+nI/, /+DIn/

sağ butun artında iyer-nin art kısı berāberinde **sünü-ni aşağısındın** tutgıl (MG 28b/8)

“Sağ bacağın ardında eyerin arka kısı(nin) hizasında süngünü aşağıdan tut.”

[4] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+GA/, /+DA/, /+nI/

Takı ayıtğay: niyyet kıldım kim **oruç** tutar mén **Ténri Tecālā’ge tağda Ramazān’nın farz orucını**. (İM 267a/4)

“Ve söyleyecek: Niyet ettim Tanrı Teala’ya tanda Ramazan’ın farz orucunu tutarım.”

tutaş-: Bulaşmak.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

tutaştı **ağa** kutuz (KE 125b/8)

“Kuduz ona bulaştı.”

tutul-: (I) 1. Tutulmak, ele geçirilmek. 2. Bağlanmak. (II) 1. Tutulmak, donat kalmak. 2. Aklına bir şey gelmemek. (III) (Güneş ve ay) tutulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

mén özüm bérdim faķırlerge tése rāst tutulmas ve eger ant içse taķı (İM 252a/6)

“Ben kendim fakirlere verdim dese doğru bulunmaz ant içse dahi.”

nefes yolu tutuldı boldım āhras (GT 132b/4)

“Nefes yolu tutuldu dilsiz oldum.”

taķı boğuzı tutulur yimin yimes (BV 43b/8)

“Ve boğazı tutulur, yemini yemez.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Taķı sūtre tutulmas ér kiři gūrı öze (İM 241b/8)

“Ve erkek mezarı(nın) üstüne örtü tutulmaz.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tutulmağay antı içinde (İM 382b/4)

“Yemininde tutulmayacak.”

taķı biraz vaķıtta siydüğü tutulur taķı bir bir tamzur (BV 54b/2)

“Ve kısa zamanda sidiği tutulur ve bir bir damlar.”

tutuş-: (I) Tutuşmak, karşılıklı tutmak, dolaşmak. (II) Kavgaya tutuşmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tutuştılar (KE 160b/2)

“Tutuştular.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı yinçüğü başı **bilek içinde** ki tutuşur (BV 26b/10)

“Ve incik kemiği(nin) başı bileğe dolaşır.”

tutuldur-: Yakalandırmak, ele geçirttirmek.

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

éyle kerek kim **antda** tutuldurğay **özini** (İM 384a/8)

“Kendini yeminiyle ele vermesi gerekir.”

tuṽkur-: (Köpeği) belli menzile sürmek, köpekleri birbirine kışkırtmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tuṽkurdı **itler arasında** (KE 132b/8)

“Köpekleri kışkırttı.”

ṭuzla-: Tuzlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ṭuzladı (Kİ 21a/1)

“Tuzladı.”

ṭuzladı (TZ 35b/8)

“Tuzladı.”

tuztur-: Ayırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

V eger anlar başlasalar uruşmak birle sulṭān anlarını öltürgey ançağa tégrü kim **anlar cem'ini** tuztuğay. (İM 441a/2)

“Eğer onlar savaşa başlarsa sultan onları öldürecek, öyle ki onların hepsini öldürecek.”

tüg-: Düğümlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **ridāsını** tüğmegey taķı hılāllemegey hılāl birle taķı çuvāldüz birle taķı izārını bağlamağay yip birle kendü özine (İM 303a/2)

“Örtüsünü düğümleyecek ve çengel ile çuvaldız ile tutturmayacak.”

tüğdi **aķ kuđruķını** (KE 60a/6)

“At(in) kuyruğunu düğümledi.”

tüğmele-: Düğmelemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

eger tileseñ tonıñ-nıñ baťānesinde ilgik tüğme tikgil mingendin soñra tüğmelegil (MG 26b/2)

“Eğder dilersen kıyafetinin astarına ilik, düğme dik, bindikten sonra düğmele.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı **köñlegini** tüğmelemegey. (İM 192a/7)

“Ve gömleğini düğmelemeyecek.”

tük-: Dili ile incitmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tükti (BM 80a/5)

“İncitti.”

tüken-: (I) 1. Tükenmek, bitmek, sona ermek. 2. Boşalmak. (II) Ayrılmak, boşanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yana anıñ sansız sağıssız rahmeti-nin yağmurı barçağa yitip dağı tükenmes (GT 3a/4)

“Yine onun sonsuz rahmetinin yağmuru hepsine yetip de bitmez.”

tüket-: Tüketmek, bitirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tüketti **ķuduķ** suvını (KE 5a/4)

“*Kuyu(nun) suyunu bitirdi.*”

tüketti **mālını** (KE 110a/7)

“*Malı tüketti.*”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

daķı altun-nı kũmũş-ni safarda ĥarāmĩ alır yā **şehir-de** oğrı yā şāķibi yip tüketür (GT 139b/7)

“*Altını ve gũmũşũ ya seferde harami ya şehirde hırsız alır veya sahibi yiyip tüketir.*”

tũkũr-: Tũkũrmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tũkũr (EK 81a/5)

“*Tũkũr.*”

tũmel-: Toplanmak

[-] → (yalın h.) > /—/

ol rũkebi tidũgũmiz tiziniķ ileyinden bir yoķun nerse ķıķar tũmelũr ol ŗiŗenge oķŗar (BV 28b/2)

“*O rũkebi dediķimiz, dizinin önũnde yoķun bir ŗey ķıķar toplanır, o ŗiŗliķe benzer.*”

tũne-: Gecelemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tũnedi (Kİ 13a/11)

“*Geceledi.*”

tüñül-: Ümitsizliğe düşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

tüñüldi (TZ 39a/11)

“Ümitsizlendi.”

tür-: Dürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

türdi kitābnı (KE 27b/1)

“Kitabı dürdü.”

türe-: Ağaç dikmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

türedi (Kİ 12b/8)

“Ağaç dikti.”

türt-: Dürtmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

türt nirseni (KE 89b/1)

“Bir şeyi dürt.”

türtti anı zūpin birle (KE 40a/9)

“Onu zıpkın ile dürttü.”

türtül-: Dürtülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

türtüldi nirse (KE 150b/3)

“Bir şey dürtüldü.”

tüskür-: Tükürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

tüskürdi (BM 41b/4)

“Tükürdü.”

tüş-: (I) Düşmek. (II) Batmak. (III) 1. Konaklamak. 2. İnmek. (IV) Düşmek, uğramak, rastlamak, ele geçirmek. 2. Düşmek, denk gelmek. 3. Meydana gelmek. (V) Yüz çevirmek. (VI) Durmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Oşbu mes°ele çok tüşer taķı kişiler andan ğafil-tururlar. (İM 102a/5)

“Bu mesele çok denk gelir, insanlar ondan gafildir.”

taķı sünnet ol-turur kim tüşmegey ançaĝa tégrü kün isingey (İM 297a/4)

“Ve sünnet şudur, durmayacak o zamana dek ki gün ısınacak.”

ol devālar tüşsün andan sonra suwķa yürütgil (BV 22a/10)

“O ilaçlar dursun ondan sonra suya yürüt.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

tüşkey séniĝ öze yānı ħurmā (İM 46b/6)

“Senin üstüne taze hurma düşecek.”

tüşmes oşbu ĥadīs dīn öze (İM 48a/4)

“Bu hadis dine uygun düşmez.”

ol çiçek kim necis yire tüştü (GT 48b/7)

“O çiçek pis yere düştü.”

bir kiçe bir ṭāyife şuĥbetine tüştüm (GT 60a/1)

“Bir gece bir tayfa(nın) sohbetine denk geldim.”

kim giriftār bolup **helāket yirine** tüşüp turur sen (GT 130b/2)

“Tutkun olup helak olursun.”

sünü-si **iñsesine** tüşsün (MG 44b/1)

“Süngüsü ensesine denk gelsin.”

ortasın bulup **ġārīm-niñ artına** tüşgil (MG 55b/8)

“Ortasını bulup düşmanın peşine düş.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

tüşmegey idük biz **bu belāğa** tése (İM 18a/8)

“Biz bu belaya düşmezdik derse...”

namāz tüşmegey **kerāhiyyet vaqtğa** (İM 122b/6)

“Namaz kerahat vaktine denk gelmeyecek.”

bir kün ol azīz damışk cāmi’i içinde kellāse birke-sinde tahārat kılur idi **suğa** tüşti (GT 54a/5)

“Bir gün o Aziz Damışk Camisinde Kellase havuzunda temizlenirdi, suya düştü.”

ol ‘azāb-ı elīmden kütulup **bu ni‘met-i muķīm-ğa** tüştüm (GT 134b/8)

“O elim azaptan kurtulup bu nimete düştüm.”

sünün uçı **yirge** tüşgey (MG 43b/9)

“Süngünün ucu yere inecek.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Térri’niñ buyruķı tüşmez **dünyā içinde** (İM 71a/4)

“Tanrı’nın buyruğuna dünyada yüz çevrilmez.”

Taķı tüşkey ‘**Arefe Taġı’nda** kişiler birle **ķayu yérde**. (İM 316b/2)

“Ve Arefe daġında insanlarla nerede duracak.”

tüşkeyler Müsülmānlar **cem‘ bolġan yérlerde**. (İM 436b/8)

“Müslümanlar toplanılan yerlerde duracaklar.”

melik ayttı barıp **anda** tüşelim (GT 90b/13)

“Hükümdar dedi, gidip orada duralım.”

ayttı sen **muḡda** niçük tüştüḡ (GT 103b/12)

“Sen burada nasıl düştün.”

yāḡūz top **bir yirde** tüşgey (MG 111a/6)

“Yahut top bir yerde düşecek”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

bir ançalar tüşer **kérü ḡalḡanlardan** (İM 77b/4)

“Bazıları geri kalanlardan yüz çevirir.”

Andan sonra bilgil rāstı ol nérse kim tüşer **haṭādan** (İM 213b/7)

“Ondan sonra doğrusu o şey hatadan yüz çevirir.”

Ve eger niyyet kılsa bir özge vācibden, tüşer **ol nérседen** kim niyyet kıldı. (İM 280b/2)

“Eğer başka bir vacipten niyet etse, o şeyden niyeti düşer.”

kim etekim **ilimden** tüşti (GT 8a/1)

“Eteğim elimden düştü.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

fārislerdin baʿzıları vaḡtī kim ḡarīmiḡ ileyine tüşse **atındın** tüşer (MG 52a/1)

“Binicilerden bazıları düşmanın önüne geçerse atından düşer.”

[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

taḡı **anıḡ içine** tüşdi Resūl yüzüḡi ‘**Osmān’dan** ol kuyu Ḳubā Mescii ḡatında-turur bustān içinde (İM 379b/8)

“Ve Peygamber’(in) yüzüḡü Osman’dan onun içine düştü, o kuyu bostan içinde Kuba Mescidi yanındadır.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/

tüşkey **Mekke’de** Kedā yolından (İM 302b/4)

“Mekke’ye Keda yolundan inecek.”

tüşür-: Düşürmek.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

oğlan түşürди ‘avrat (KE 112b/6)

“Kadın çocuk düşürdü.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

hacet almadı түşürди **akçasın** ol nā-ḥalef (GT 161a/8)

“Hayırsız, ihtiyac(ını) almadı akçesini düşürdü.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

munı ayttı dağı düşmen çerisine kirip **bir niçe bahādur irenlerni** түşürди (GT 11a/8)

“Bunu söyledi ve düşman ordusuna girip birçok yiğidi ele geçirdi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

andan sonra **otdan** түşürgil (BV 38a/14)

“Ondan sonra ateşten al.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

tüşürgey **anı bahāsından**, (İM 481a/4)

“Onu değerinden düşürecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/

Takı ḥayz көrmek түşürür **ḥayz көрген ḥatundan namāznı** (İM 131b/1)

“Adet görmek adet gören kadından namazı düşürür.”

tütünle-: Dumanlanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tütünlegil (KM 42a/10)

“Duman içinde kal.”

tütüz-: Tüttürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı andan sonra yurı yağı birle tütüzgey sen (BV 33a/15)

“Ondan sonra yurı yağıyla tüttüreceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anı** etrūn birle tütüzgey sen tütün ilegey sen (BV 42b/19)

“Onu etrun ile tüttüreceksin, tütün eleyeceksin.”

tüvkür-: Tükürmek

[1] → (belirtme h.) > /+n/

tüvkürdi **tükrüğın** (KE 40a/1)

“Tükürüğünü tükürdü.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tüvkürdi **tüvkürükni** (KE 40a/2)

“Tükürüğünü tükürdü.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı tüvkürmegey taķı simkirmegey **suw içine** (İM 92a/8)

“Tükürmeyecek ve sümkürmeyecek.”

taķı tüvkürmegey **sidüğine** (İM 145a/3)

“Ve sidiğine tükürmeyecek.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

tüvkürdi **yüziğa** (KE 7a/9)

“Yüzüğe tükürdü.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

tüvkürdi **nirseni ağzındın** (KE 45b/2)

“Bir şeyi ağzından tükürdü.”

tüz-: (I) Düzmek, düzeltmek. (II) Düzmek, yapmak meydana gelmek. (III) Sabit olmak. (IV) Söylemek, demek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tüzdi **yinçüni** (KE 10a/7)

“İnciyi dizdi.”

tüzel-: Düzelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

igilür yaş ağaç niçük tileseñ kırı igri ağaç otsuz tüzelmes (GT 141a/1)

“Yaş ağaç nasıl istersen eğilir, eğri kuru ağaç ateşsiz düzelmez.”

kaçan kim bir sa'at yörise aksamaz tüzelür (BV 53a/10)

“Ne zaman bir saat yürürse aksamaz düzelir.”

tüzet-: (I) 1. Düzeltmek. 2. Sıralamak, saf tutmak. (II) Süngü yapmak. (III) Arayı bulmak, barıştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

iyerge olturmasdın burun tüzetgil (MG 10a/8)

“Eyere oturmadan önce düzelt.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Takı uşak taşnı çéwürmegey meger kim küci yétmese secde kılmağğa tüzetkey **anı** bir kéz (İM 186a/8)

“Ve küçük taşı çevirecek ancak secde etmeye gücü yetmezse onu bir kez düzeltecek.”

andın sonra **tonuñnı** tüzetgil (MG 10a/7)

“Ondan sonra kıyafetini düzelt.”

sağ ilin birle **tonuḡnı** taḡı **āletinı** tüzetgil (MG 69b/1)

“Sağ elin ile kıyafetini ve aletini düzelt.”

taḡı **toynaklarını** tüzetgey andan sonra ol intisār öze nivre sürütgey sen (BV 21b/10)

“Ve toynaklarını düzelteceksin, ondan sonra yara üzerine alçı taşı süreceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Taḡı kıblağa yüzlendürgey taḡı bağlarını şeşkey taḡı **kerpiçni** tüzetkey **anıḡ öze**. (İM 241b/7)

“Kibleye yüzünü dönecek ve bağlarını çözecek ve onun üstüne kerpici sıralayacak.”

tüziş-: Anlaşmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

seleme aḡça alḡan kişi eyidse, **sen maḡa elli aḡça virmeke** tüzişdük (KT 360a/18)

“Peşin akçe alan kişi söylese, sen(in) bana elli akçe vermene anlaştık.”

tüzül-: Dizilmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

tüzüldi moncuḡlar **yipge** (KE 151b/1)

“Boncuklar ipe dizildi.”

tüzüt-: Düzeltmek.

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taḡı **ayaḡınını üzeḡüde** tüzütür (MG 108b/2)

“Ve ayaḡını üzengüde düzeltir.”

-U-

uç-: (I) Uçmak. (II) At yarışında bahse girmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

her kün bir **hevā-ğa** uçkay (GT 133b/9)

“Her gün havaya uçacak.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol nerse kim uçar **kök yüzinde** kezik-turur (İM 354b/7)

“O şey gökyüzünde uçar, avdır.”

uçal-: K1ça vurmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

uçaldı (Kİ 3b/15)

“Vurdu.”

uçkun-: Kaçmak, uçup gitmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uçkundı **anı** (KE 108b/1)

“Onu kaçırdı.”

uçı-: Uyumak.

[-] → (yalın h.) > /—/

uğıdı (KE 31a/7)

“Uyudu.”

uğıt-: Uyutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uğıttı **anı** (KE 124a/7)

“Onu uyuttu.”

uftan-: Utanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ķul yazıp yazuķ ķılıp ol uftanur. (GT 4b/11)

“Kul gūinah işleyip utanır.”

uğla-: Çadıra ağaç dikmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

uğladı (KE 5a/23)

“(Ağaç) dikti.”

uğra-: 1. Uğramak. 2. Rast gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ol tavar satğan ķişı uğradı (KT 30a/41)

“Davar satan o ķişı denk geldi.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

uğradı **fulān işge** (KE 113a/5)

“Bir işe uğradı.”

uğun-: Bayılmak, kendinden geçmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

uğundu (Kİ 5b/2)

“Bayıldı.”

uğurla-: Soymak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

uğurladı **ġanīmetdin** (KE 49a/1)

“Ganimetten soydu.”

uğurtla-: Yudumlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

uğurtlağıl (KM 40b/10)

“Yudumla.”

uḡ-: Anlamak, idrak etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

uḡtı **iṣniḡ maʿnīsin** (KE 78b/2)

“İşin engelini anladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uḡtı **iṣni** (KE 77b/8)

“İşi anladı.”

uḡtur-: Anlatmak, idrak ettirmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

uḡturdı **aṇa** (KE 136a/9)

“Ona anlattı.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

uķturdı **aŗa harfni** (KE 117a/7)

“Ona harfî öğretti.”

ul-: Eskimek, dağılmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

uldı til (KE 105b/6)

“Dil dağıldı.”

ula-: Bitiştirmek, ulaştırmak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

uladı **tamnı** (KE 137b/6)

“Damı bitiştirdi.”

[2] → **(teklik III.ř.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.)** > /+A/, /+nI/

uladı **aŗa mālını** (KE 121b/1)

“Ona malı ulaştırdı.”

ulaŗur-: Nazlanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

ulaŗurŗıl (KM 41a/4)

“Nazlan.”

ulaķ-: Anlaşmazlık etmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

ulaķtı (TZ 5a/9)

“Anlaşmadı.”

ulaldur-: Büyültmek, yüceltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ulaldurgıl (KM 45b/1)

“Büyült.”

ulaş-: Erişmek, ulaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kilip tile tilekiñ haq işikine her dem irür kerem ulaşur (GT 37b/2)

“İsteğin dile gelip hak eşiğine her zaman varır, çokça ulaşır.”

ulaştılar (KE 159a/6)

“Ulaştılar.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Ayıttuk biz: ulaşur Téñri Te‘ālā’nıñ sevābına, yā ‘azābine. (İM 490b/7)

“Söyledik biz: Tanrı Teala’nın sevabına veya azabına erişir.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ulaştı kavimğa (KE 11a/3)

“Kavme ulaştı.”

ulaştır-: Ulaştırmak, yetiştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Rāstı ulaştırduk biz delāletni taqı zarüretni şarīh birle (İM 5a/7)

“Doğrusu biz delaleti ve zarureti açıklıkla ulaştırdık.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taqı uzun kitseler bes sen ğarīmiñdin biraz-gine yırax-raq turup qoluñ içinde şan‘at birle

ulaşturgıl (MG 75b/7)

“Uzaklaşırlarsa o zaman sen düşmanından biraz uzak durup kolun içinde hamleyle ulaştır.”

ulğar-: Büyümek, gelişmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

atası evinde ulğardı hatun (KE 140b/7)

“Kadın baba evinde büyüdü.”

ulğay-: Büyümek, gelişmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

hatun almış oğlanları ulğaymış (GT 135b/9)

“Kadın almış, çocukları büyümüş.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

dağı ulğaydın benim katımda (GT 14b/5)

“Ve benim yanımda büyüdin.”

ulı-: Ulumak, havlamak.

[-] → (yalın hal) > /—/

ulıdı kurt (KE 27b/3)

“Kurt uludu.”

ulıdı (Kİ 6b/10)

“Havladı.”

ullan-: Kökleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ullandı (Kİ 6b/11)

“Kökleşti.”

ullandur-: Kökleştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ullandurdu (Kİ 6b/11)

“Kökleştirdi.”

uluğla-: Yüceltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Dahı ol uluğ buyruk eyesi ol sultân oğluma hürmet idgey, uluğlagay (KT 113a/18)

“Ve o ulu buyruk sahibi sultan oğluma hürmet edecek, yüceltecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uluğladı anı (KE 117a/5)

“Onu yüceltti.”

ulullandı-: Kökleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ulullandı (Kİ 6b/13)

“Kökleşti.”

um-: Ummak, arzu etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

umar mén kim kâfir bolmağay bu söz birle (İM 22b/7)

“Umarım ki bu sözle kâfir olmasın.”

umsun-: 1. (Kadınların) gebe iken bir şeyi arzu etmek, aş etmek. 2. Ummak, arzu etmek.

[3] → (bulunma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+GA/, /Ø/

taķı **ķayda** umsunur **anlarķa ķayr** (İM 317b/2)

“Ve nerede onlara hayır istenir.”

una-: Kabullenmek, boyun eğmek, itaat etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

unamadı **anıķ** **üze** (KE 155a/6)

“Ona itaat etmedi.”

unıt-: Unutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

unıttı **anı** (KE 85b/5)

“Onu unuttu.”

unıttı **nırseni** (KE 112b/7)

“Bir şeyi unuttu.”

unıttur-: Unutmak.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

unıtturdı **aķa nırseni** (KE 125b/7)

“Ona şeyi unutturdu.”

unut-: Unutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yaķşı öğünķde tutķıl unutmaķıl (MG 20b/9)

“Aklında iyi tut, unutma.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

rāsti Téñri unuttı **anı** (İM 13a/1)

“Doğrusu Tanrı onu unuttu.”

taķı unuttı her birisi anlardan **mesh kılmaķnı etük öze** (İM 493a/4)

“Ve onlardan herbiri çizme(nin) üstüne mesh etmeyi unuttu.”

hergiz **ol feraħ-nı** unutmağay-men (GT 89b/4)

“Asla o rahatlığı unutmayacağım.”

tuz itmekni unutmas (GT 175a/1)

“Tuz ekmeyi unutmaz.”

barça işde aşl bu turur **muni** unutmağıl (MG 45a/1)

“Bütün işte aslolan budur, bunu unutma.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

namāz kıldım cemāʿat birle aħşam namāzını taķı unuttum **tekbir kılmağa** (İM 234a/6)

“Akşam namazını cemaat ile kıldım ve tekbir almayı unuttum.”

[2] → (eksiz bulunma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/

belī **ol vaķt** kim **teñrini** unuttur-men sizni yād iter-men (GT 57a/11)

“Evet o vakitte Tanrı’yı unutturum, sizi hatırlarım.”

ur-: (I) Vurmak, dövmek. (II) Koymak, yerleştirmek, yere koymak.

[0] → (yalın h.) > /—/

Taķı ékin nafaķası ikisi öze bolur ançağa tégrü kim urğay. (İM 474a/2)

“Ve ekin nafaķası ikisi(nin) üstüne olur, o zamana kadar dövecek.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

bu irlık-de öğünüp **lāf** urur-sen (GT 77b/12)

“Bu gençlikte övünüp laf vurursun.”

ol ir kim ok atıban kıl yara **nişān** urğay (GT 149b/5)

“O er ki ok atarak kıl yarıp hedef(i) vuracak.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı saklangıl **süngüsün** urmağıl (MG 66a/4)

“Saklan, süngüsünü vurma.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Bir kişi urdı **ķolunı** (İM 23b/3)

“Bir kişi kolunu vurdu.”

taķı urğay **anıķ emķegini** sowuķ suw birle anķaķa tégrü kim süt késilgey. (İM 368a/1)

“Süt kesilinceye kadar onun memesini soğuk suyla ovacak.”

Ve eger ant içse, **ķulını** urmağay yā boğuzlamağay ķoyını (İM 393a/7)

“Eğer ant içerse, kuzuyu vurmuyacak veya koyunu boğazlamayacak.”

taķı **anı** urğay sen ilin birle (BV 46a/22)

“Ve ona elinle vuracaksın.”

urdı **ķōlikni** ķamķı birle (KE 53b/8)

“Binek hayvanına ķamķı ile vurdu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Taķı namāz ķılģan kişi **atına yüken** urmağay. (İM 192a/5)

“Namaz kılan kişi atına ķok vurmuyacak.”

eger āzād bolsa müferraķ urğay **endāmları öze** (İM 411b/6)

“Eğer azat edilirse vücuduna ķokķa vuracak.”

yılan **ķōbān ayaķına** urur zaķm (GT 18b/6)

“Yılan, ķoban ayaķına zehir salar.”

alar kim  aybına ķammāl irürler niķün **ōzgelere** ta ne ururlar (GT 131b/4)

“Onlar ki günaha hammaı verirler, niçin başkalarına az koyarlar.”

urmağıı bıçkı **ayağı üstüne** minnet bilen (GT 160b/5)

“Bıçak ayağı(nın) üstüne minnetle vurma.”

andan sonra anıı birle **ol aının siirine** urğıı (BV 20b/20)

“Ondan sonra onunla o atın sinirine vur.”

kaçan kim iliıı ağıına soksaı ot yalını kibi **iline** urur (BV 52b/9)

“Ne zaman ki elini ağıına soksan ateş alevi gibi eline vurur.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Bir kěz **toprakka** urğay yüzine silgey (İM 117b/5)

“Bir kez toprağa koyacak, yüzünü silecek.”

anıı ‘alāmeti ol turur kim iki ayağını çeker tağı **yirge** urur (BV 65b/21)

“Onun belirtisi şudur, iki ayağını çeker ve yere vurur.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tağı ol kılıçlar birle **sovuğ vaıtlarda** urmağıı (MG 88a/5)

“O kılıçlarla soğuk zamanlarda vurma.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yā **hızām-nıı berāberindin** urğay (MG 111b/4)

“Veya sürünün yanından vuracak.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

tügme urdı **könlejge** (KE 119a/1)

“Gömleğe düğme dikti.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

tizin ol taş ma'lefge urğay (BV 28b/12)

“Dizini o taş samanlığa koyacak.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/

taķı süñü-niñ ilgerüsin sağ ilin birle tutup **anıñ süñüsin yoķarusındın** urđıl (MG 51b/4)

“Süñgünün ilerisini sağ elinle tutup onun süñgüsüne yukarıdan vur.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı **élini etüğine** urdı (İM 493a/2)

“Elini eteğine koydu.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

Teyemmümniñ şüreti kim **iki élini yérge** urđay bir kéz (İM 118a/3)

“Teyemmünün şartı, iki elini yere bir kez vuracak.”

kir **yüzni** urur **hācerge** (GT 26a/3)

“Kirli yüzünü taşa sürer.”

andın soñra **tüpini yirge** urđıl (MG 75a/7)

“Ondan sonra altını yere koy.”

taķı **ilini yirge** urur (BV 20a/13)

“Elini yere vurur.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

taķı қайта түşүп **anıñ süñü-si-ni altındın** urđıl (MG 44a/8)

“Dönüp onun süngüsünü altından kır.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

taķı **altına ot** urđay sen (BV 24b/20)

“Ve altına ot koyacaksın.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

oğlan ayttı ay irenler yā **çerige ot** uruñ yā barıp °avrat kumaşın kiyip ivde oturuñ (GT 11b/4)

“Oğlan söyledi ey erenler ya çıraya ateş koyun ya varıp kadın kumaşını giyip evde oturun.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+DA/

taķı urmaĝay **yüzine** suw birle **yüzin yüwer waķtda** (İM 92b/2)

“Ve yüzünü yıkadıĝı zaman yüzüne su vurmayacak.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

bir waķt **yunan yazısında** ĥarāmīler **köp māl-lı kārwan** urdılar (GT 59a/1)

“Bir zamanlar Yunan topraĝında haramiler çok mallı kervan vurdular.”

taķı **kış künlerinde** **ķatında ot** urĝay sen (BV 55a/1)

“Kış günlerinde yanında ot döveceksin.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/

Taķı rivāyet kılındı urĝay **her künde** mübālaĝa kılıp ĥaml kılmaķ içinde **İslām öze**. (İM 438a/3)

“Rivayet edildii her gün İslamla ilgili abartılı atıfta bulunacak edecek.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

oĝlan-nı köterip **hevādan yirge** urdı (GT 39a/12)

“Oĝlanı götürüp havadan yere vurdu.”

[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+GA/, /+DA/

elin kögsige urdı **namāz içinde** (KE 94a/6)

“Namazda elini göĝsüne koydu.”

urul-: Vurulmak, dövülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve eger bolsa ʿāmm ĥavmdan bolsa taʿzīr urulmas. (İM 414a/8)

“Eğer Amm kavmindense ceza verilmez.”

[1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/

Taķı Ebū Yūsuf, Muĥammed ayıttı: **ér** ĥadd urulur yalĝuz tép. (İM 408b/3)

“Ve Ebu Yusuf, Muhammed söyledi: yalnız erkeĝe ceza verilir.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı **zımmiyye kâfire** hadd urulur (İM 407b/2)

“Ve zımmi kâfire ceza verilir.”

Ve eger tanuķluk bérse dört kişi dört kişi tanuķluğu öze, **bir kişi öze** hadd urulmas. (İM 409b/1)

“Eğer dört kişi, dört kişi(nin) şahitliğine şahitlik ederse; bir kişiye ceza verilmez.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Taķı **anlarğa** hadd urulur. (İM 406a/2)

“Onlara ceza verilir.”

Taķı **esrükke** hadd urulmas (İM 410b/8)

“Sarhoşa ceza verilmez.”

Taķı kim kim bir řatunġā cimā^c kılsa, mülkinde bolmasa řarām cimā^c kılsa hadd urulmas **aņar söggenge**. (İM 413a/8)

“Kim bir hatuna cima etse; haremi olmasa; ona küfredene ceza verilmez.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı hadd urulmas **Muħammed İmām şatında** (İM 407b/4)

“Ve Muhammed İmam’(in) görüşünde ceza verilmez.”

Taķı aytıldı **bizim töremizde** ta^czır urulur tép. (İM 414a/7)

“Bizim töremizde ceza verilir diye söylendi.”

urun-: (I) Zulmetmek. (II) Tepinmek, oynamak. (III) 1. Vurulmak, dövölmek. 2. Vuruşmak, savaşmak, dövöşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı iki ayaķı birle urunur (BV 65a/8)

“İki ayağıyla tepinir.”

urundur-: Oynatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı anıñ  al meti ol turur kim **başını**  k ř urundurur (BV 41b/1)

“Onun belirtisi şudur, başını çok oynatır.”

uruş-: Vuruşmak, savaşmak, d v şmek.

[-] → (yalın h.) > / /

uruşğay yoldaşları birle. ( M 305a/1)

“Yoldaşlarıyla dövüşecek.”

ortada m n za at  optı leşker ve ra iyyet m k bele bolup uruştılar (GT 65b/5)

“Ortada tartışma çıktı, asker ve halk karşılaşıp vuruştular.”

anıñ birle uruşğaylar (MG 83b/3)

“Onunla vuruşacaklar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taķı uruşmağaylar **nam z  ılar h letde** ( M 236b/7)

“Namaz kıldıklarında vuruşmayacaklar.”

uslan-: Akıllanmak.

[-] → (yalın h.) > / /

uslandı (K  5a/8)

“Akıllandı.”

uşala-: Ufalamak, dağıtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uşladı **g rlarını** (KE 167b/7)

“Kabirleri uşaladı.”

uşan-: K    k parçalara b   nmek.

[-] → (yalın h.) > /-/

uşandı nirse (KE 155b/7)

“Bir şey b   nd  .”

uşat-: Parçalamak, par  alatmak, kırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bir k  n **bilekin** uşatur ol c  hil ir (GT 104a/9)

“O cahil er bir gün bileğini kırar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uşattı **nerseni** (KE 9b/1)

“Bir şeyi parçaladı.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

dağı **dürüst levı-lerin biri biri-niğ başı üstünde** uşattı-lar (GT 141b/6)

“Ders tahtalarını başları(nın)   st  nde par  ladılar.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

uşattı **etmekni     m içinde** (KE 10b/1)

“Ekmeği yemeğ(in) içinde parçaladı.”

ut-:   tmek, yenmek.

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DI n/, /+nI/

uttı **andın m  lnı** kım  r birle (KE 34b/3)

“Ondan malı kumarla   tt  .”

utan-: Utanmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

utandım **anı** ‘ukûbet kılmağa (GT 4b/9)

“*Ona eziyet etmeye utandım.*”

uṭtur-: Uturmak, kaybettirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

uṭturur (BM 67b/7)

“*Kaybettirir.*”

uv-: 1. Kırarak, parçalamak. 2. Bir şeyi ezmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

uvdı **buğday başını** (KE 41b/2)

“*Buğday(in) başını parçaladı.*”

uṽat-: Ufalamak, parçalamak.

[0] → (yalın hal) > /—/

uṽattı (KE 48a/5)

“*Ufaladı.*”

uṽta-: Utanmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

uṽtadı **andın** (KE 167a/5)

“*Ondan utandı.*”

uṽtan-: Utanmak.

[-] → (yahn h.) > /—/

bu yüklüg ‘avrat uvtandı (KE 75b/6)

“Bu yüklü kadın utandı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

uvtandı **andın** (KE 87b/2)

“Ondan utandı.”

uy-: Uymak, tabi olmak.

[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

eger siz Ténri’ni sewer bolsañız uyunız **maña** kim Ténri Te‘ālā sizni sewgey (İM 71b/4)

“Eğer siz Tanrıyı seviyorsanız bana uyunuz ki Tanrı Teala sizi sevsin.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

uyarlar **sözniñ kökçegine** (İM 91a/4)

“Sözün güzeline uyarlar.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

uymağıl **öz hevāsıñğa** (İM 84b/6)

“Kendi nefesine uyma”

ol irenler bu sözni işitip gayretlenip **oğlanğa** uydılar (GT 11b/6)

“O erenler bu sözü işitip gayretlenip oğlana uydular.”

dağı özgeler sizin bereketi(ñi)z-den müstefid bolup **şālih ‘amel-lerinizge** uyğay-lar (GT 69b/1)

“Ve başkaları sizin bereketinizden istifade edip salih amellerinize uyacak.”

[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/

taķı kim kim uydı **saña mü’minlerden** (İM 43a/6)

“Müminlerden kim ki sana uydu...”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) >/+DA/, /+A/

Takı Şāfi'ler katında takı Mu'tezililer katında takı kim kim ol ikisine uydı
Zāhirîlerin aşhâblarından (İM 5b/8)

“Zahirilerin ashaplarından o ikisine Şafeiler katında, Mutezileler katında uydu.”

uyal-: (I) Uyanmak, uykudan ayılmak. (II) Utanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bir oğrı bir tilençiye ayttı uyalmas-mı sen (GT 96a/10)

“Bir hırsız, bir dilenciye söyledi utanmaz mısın?”

hiç uyalmağıl kim hâcet vaktında kerek bolğay (MG 7a/7)

“Hiç uyanma ki hacet vaktinde gerek olacak.”

yâhud konak uyalmasun üçün yise mubâh bolur (İM 449b/2)

“Yahut misafir uyanmasın diye yerse mübah olur.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

kaçan alar dost bolsa sen **ortada** uyalmağay-sen (GT 163a/1)

“Onlar ne zaman dost olursa sen ortada utanmayacaksın.”

uyalt-: Utandırmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

öziğe müştāk uyaltır (MG 3b/7)

“Kendini düşünen utanır.”

uyan-: (I) Uyanmak. (II) Pişman olmak.

[1] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/

yigit **ol vakt** uyandı kim küneş issisi arkasına ötti (GT 103a/12)

“Yiğit uyandığında güneş(in) sıcaklığı arkasına geçmiş.”

uyandır-: Uyandırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

hattâ uyandırdı Ebu Hanîfe (KF 20b/1)

“Hatta Ebu Hanife uyandırdı.”

uyar-: Uyarmak, uyandırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

uyargıl (KM 37b/5)

“Uyar.”

uyat-: Utanmak, haya etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı fitne uyatur (uyuyatur). (İM 321b/7)

“Fitne utandırır.”

melik lutf bilen uyattı (GT 130a/4)

“Hükümdar lütufla utandırdı.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı bir ança rivāyetler içinde Mabsūt atlıķ kitābde, şart kıldı kim **anı** uyatğay, meşāyihlar anıñ öze-turur. (İM 390a/2)

“Mabsut isimli kitapta bazı rivayetlerde şart kılındı ki onu utandıracak, meşayihlar hemfikirdir.”

uydur-: Uydurmak, tabi kılmak

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

uydurdı **erni erge** (KE 113a/4)

“Eri ere tabi kıldı.”

uyğan-: Uyanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

hamr mesti uyğanur yarım kiçe (GT 122b/244)

“Şarap sarhoşu gece yarısı uyanır.”

uyu-: Uyumak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ikki kiçe uyumas ol kim boğaz esîri (GT 169a/2)

“O boğazına düşkün olan iki gece uyumaz.”

[1] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/

kördüm **evle vaqt** bir zālīm uyur (GT 20b/4)

“Gördüm, öğle vaktin(de) bir zalim uyur.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Taķı kim kim ant içse **töşek öze** uyumağay mén tép (İM 394b/7)

“Kim döşeğ(in) üstünde uyumayacağım diye ant içerse...”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

husta kişi namāz kıldı yatıp taķı uyudu **namāz içinde**, ābdast bozulmas. (İM 95b/7)

“Hasta kişi namaz kıldı ve namazda yatıp uyudu, abdest bozulmaz.”

Taķı **namāz içinde** uyumağay (İM 191b/6)

“Ve namazda uyumayacak.”

niçeler **ol muğaylān-nıñ түбünde** kiçeler hoş uyurlar (GT 56a/6)

“Birçok kişi o deve dikeninin dibinde geceler(i) güzel uyur.”

uyukla-: Uyuklamak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

uyuklağıl (KM 37b/4)

“Uyukla.”

uyukladı (TZ 37a/5)

“Uyukladı.”

uyuklaş-: Uyuklamak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

uyuklaştı (TZ 10b/6)

“Uyukladı.”

uyuş-: Uyuşmak, keçeleşmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

uyuştı ağakı (KE 68b/4)

“Ayağı keçeleşti.”

uyut-: Uyutmak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

uyuttı (KE 1a/7)

“Uyuttu.”

uzan-: Uzanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

anıñ üçün kim sançılğanda süñjün katıg uzanur (MG 43b/1)

“Onun için vurulunca süngiün çok uzanır.”

taķı ol intiřār uzanur (BV 27b/13)

“Ve o ayrılık uzanır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Taķı **Ebū Yūsuf** **ķatında** uzanur ořbu vaķt zevāl vaķtına tégrü (İM 332b/2)

“Ve Ebu Yusuf”(un) görüşünde bu zaman son ana kadar uzanır.”

taķı kirgende çıkğanda ġarımindin yir oğurlasa anıñ süñüsü **anda** uzanır (MG 76b/9)

“Girince ve çıkınca düşmanından yer alırsa onun süngüsü orada uzanır.”

uzat-: Uzatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol varaķa-nıñ zahrında muħtasar yazıp varaķa ketürgen kişi-niñ iline birip uzattı (GT 36a/3)

“O kağıdın arkasına kısa (bir şey) yazıp kağıdı getiren kişinin eline uzattı.”

ilgerü uzatğıl tā atıñ-nıñ sol ķulaķı üstündin kiçsin (MG 33a/1)

“İleri uzat atının sol kulağı(nın) üstünden geçsin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

eger tilésem **ħurūfların** uzatur mén tilesem kıskartur mén (İM 53b/8)

“Eğer istersem harfleri uzatırım, istersem kısaltırım.”

taķı **iki ilin** uzatur (BV 54b/1)

“Ve iki elini uzatır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

éyle kérekmes imāmğa kim uzatğay **ķırāʾatni** bir türlüğ (İM 178b/1)

“İmamın kıraati bir şekilde uzatması gerekmez.”

taķı **iliñ-ni** katığ uzatğıl (MG 19b/9)

“Ve elini çok uzat.”

taķı kaçan kim tursa **bir ilini** uzatır (BV 44b/24)

“Ne zaman kalkarsa bir elini uzatır.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı **okımaķnı** uzatğay **ikisinde** (İM 235a/6)

“Ve ikisinde okumayı uzatacak.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

Eger küci yétmese uzatğay **taşğa élini** taķı élini öpkey. (İM307b/8)

“Eğer gücü yetmezse elini dışarıya uzatacak ve öpecek.”

-Ü-

üfür-: Üfürmek

[0] → (yalın h.) > /—/

Üfürmesün, öksürmesün illâ ‘özri bile isnemesün. (KF 161a/4)

“Üfürmesin, öksürmesin özellikle özürle esnemesin.”

üğri-: Çocuğın beşiğini sallamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

üğridi (Kİ D8a/6)

“Salladı.”

üğüt-: Un öğütmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

üğütkil (KM 35b/10)

“Un öğüt.”

üküt-: Öğütmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ükütti (BM 58b/10)

“Öğüttü.”

ül-: 1. Hisse almak. 2. Paylaşmak.

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/

eger oynap kişi bir harf aytsa ülür **andan** bilig ehli **naşihat** (GT 61b/12)

“Eğer oyun oynayan kişi bir harf söylese; bilgi sahibi kişiler ondan nasihat alır.”

üle-: Taksim etmek, paylaşmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

üledi (Kİ 6b/1)

“Paylaştırdı.”

üleş-: Paylaşmak, bölüşmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu anasından adılmış oğlan üleşti **mālnı** (KE 10a/1)

“Bu anasından ayrılmış oğlan malı paylaştı.”

Takı üleşkeyler **anıñ éti [étini]** mīzān birle. (İM 456a/1)

“Onun etini ölçüyle paylaşacaklar.”

“Ve onun etini ölçüyle paylaşacaklar.”

üleşti anıñ birle **malnı** (KE 144b/1)

“Onunla malı bölüştü.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

taķı üleşkey **fāyideni hıyānat öze** taķı **bahāsi öze** (İM 481a/7)

“Ve faydayı, ihanet ve değeri üzerine bölüşecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Rāstı üleşkey her bir kavmın **zekātını ol il içinde** (İM 260b/8)

“Doğrusu herbir kavmin zekatını o şehirde paylaşacak.”

üleştür-: Üleştmek, paylaştmak.

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

ili avuķı tar miskinlerge altun aķķa üleştürdü (GT 87b/2)

“Eli avucu dar miskinlere altın akķe paylaştırdı.”

ülit-: Islanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ülitkil (KM 40b/1)

“Islan.”

ülü-: Üleşmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ülüdi (TZ 30a/5)

“Üleşti.”

ün-: Karşı koymak, dayanmak, inat etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ündi (Kİ 7b/10)

“Dayandı.”

ünde-: Çağırarak, seslenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Eğer ayıtsa: ündedi tép (İM 61a/1)

“Eğer söylerse çağırıldı diye...”

yana ündegey. yana kıyargay (GT 4b/2)

“Yine çağırarak, yine seslenecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Mağat Nebî ündedi **halâyıklarını** tokuz yıl (İM 61a/4)

“Peygamber, insanları dokuz yıl çağırıldı.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yâ özge kişi **imânına** mu ündedi? (İM 61b/1)

“Veya başka kişi(nin) imanına mı çağırıldı?”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ünder **amal kılmaklıkka** anıñ birle (İM 82b/4)

“Onunla amel etmeye çağırır.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

râstı Nebî ündedi mü **Téñri Te‘ālā’nıñ halâyıklarını** kendüsi **imânına** (İM 61b/1)

“Doğrusu; Peygamber Tanrı Teala’nın halklarını kendi(-) imanına çağırıldı mı?”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

Ayıtğıl: ündedi mü **anlarını imānğa** (İM 61a/1)

“Söyle, onları imana çağırıldı mı?”

ündeş-: Sesleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ündeştiler (KE 160a/9)

“Sesleştiler.”

üneş-: İnatlaşmak, karşılıklı mücadele etmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

üneştiler **anıı içinde** (KE 160a/7)

“Onda inatlaştilar.”

ür-: (I) (Köpek) ürmek, ulumak. (II) Üflemek. (III) Bitmek

[0] → (yalın h.) > /—/

ürdi it (KE 12b/7)

“Köpek uludu.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anıı ilâçı ol turur kim **añnı** ürgey sen (BV 63a/2)

“Onun ilacı şudur, atq üfleyeceksin.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

andan sonra tüdük birle **ol ağırgan yirge** ürgey sen (BV 63a/16)

“Ondan sonra düdükle o ağıryan yere üfleyeceksin.”

[3] → (bulunma h.) + (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+nI/, /+DAn/

taķı **her künde anı burnından** ürgey sen (BV 40a/9)

“Ve her gün(-) onu burnundan üfleyeceksin.”

ürk-: Karışmak, düzensiz olmak, dağılmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

ürkti kavm (KE 51a/7)

“Kavim dağıldı.”

ürküt-: Korkutmak, ürkütmek, kaçırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ürkitti **anı** mundağ birle (KE 132a/9)

“Bununla onu ürküttü.”

ürküt-: Ürkütmek, kaçırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ürkütkil (KM 41b/2)

“Ürküt.”

ürper-: Kaşınmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

tağı tügi ürperür (BV 57b/19)

“Ve tüyü ürperir.”

ürük-: Ürkmek, korkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ürükdi (Kİ 4b/1)

“Ürktü.”

üs-: Uzanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

üsti (TZ 21b/12)

“Uzandı.”

üspürle-: Teslim etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

üspürlegil (KM 42a/13)

“*Teslim et.*”

üş- Üşüşmek, toplanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

çibin üşti (GT 48b/5)

“*Sinek üşüştü.*”

üşen-: Üşenmek, bezmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ni kattı bol kim il **senden** üşengey (GT 164b/1)

“*O ne kattı ki senden üşenecek.*”

üşet-: Kırıp ufaltmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

üşetti (TZ 28a/12)

“*Ufalttı.*”

üşi-: Üşümek.

[-] → (yalın h.) > /—/

üşidi (KE 106a/5)

“*Üşüdü.*”

üşigil (KM 38b/13)

“Üşü.”

üt-: Kesilmiş koyunun tüylerini ütülemek, yakmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

ütü (Kİ 3b/6)

“Ütü.”

ütül-: Ütülmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ütülür **tandurlar içinde** takı satılır şahlarda (İM 388b/3)

“Tandırlarda ütülür ve şehirlerde satılır.”

üvüşle-: Islatmak, bevl etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kim algay suwnı takı **iki ayasın** üvüşlegey takı barmaqlarını üvüşlegey (İM 88a/1)

“Suyu alacak ve iki avucunu ve parmaklarını ıslatacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kim algay suwnı takı iki ayasın üvüşlegey takı **barmaqlarını** üvüşlegey (İM 88a/1)

“Suyu alacak ve iki avucunu ve parmaklarını ıslatacak.”

üygenle-: Gemlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

üygelendi (Kİ 8b/6)

“Gemledi.”

üz-: (I) Üzmek. (II) Koparmak, kırmak. (III) Yarışmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

üzmes ikki biligli **bir kılını** saklamas aḥmak ademī til-ni (GT 108a/10)

“Bilgili (insan) bir kılı koparmaz, ahmak insan dilini saklamaz.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

üzdi **etni ağzında** (KE 168a/8)

“Eti ağzında kopardı.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

revān **ol yip-ni yigit-ni ilinden** üzdi (GT 101b/1)

“O ipi yiğidin elinden hızlıca kopardı.”

üzül-: Kesilmek, kırılmak, parçalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kim fāris yıkılğay kaçan zaʿīf bolsa **üzülür** (MG 27b/4)

“Binici yıkılacak, ne zaman zayıflarsa kırılır.”

taḳı qarında öküş bolğay kim **üzülmegey** (BV 28b/15)

“Karında çok olsun ki parçalanmasın.”

üzün-: Üzölmek, kesilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

üzündi (TZ 6b/6)

“Üzüldü.”

-V-

var-: Varmak

[-] → (yalın h.) > /—/

vardılar süñü işlediler (KN 10b/3)

“Gittiler, süngü yaptılar.”

vaḳtlan-: Zamanı belirlemek.

[-] → (yalın h.) > /—/

vaḳtlandı yaʿnī farz boldı vaḳtı birle (İM 78b/1)

“Vakti geldi, yani o zaman farz oldu.”

vaḳtlandur-: Zamanı belirlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

vaḳtlandurdı **anı** Ténri Teʿālā yatsu namāzı vaḳtından fecr çıḳğınça (İM 63a/2)

“Tanrı Teala onu yatsı namazı vaktinden gün ağarana kadar vakit verdi.”

vayna-: Oynamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

vaynadı (TZ 32a/7)

“Oynadı.”

vıyal-: Utanmak, çekinmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

sen vıyalır sen (EM 19b/14)

“Sen utanırsın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

sen **kimden** vıyalır sen (EM 23a/2)

“Sen kimden utanırsın.”

vir-: Vermek.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

viridi **aḡa** kiçe **şarābnı** (KE 41a/1)

“Gece şarabı ona verdi.”

viril-: Verilmek.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Bu delil birle haber virildi **Nebī’dan** (MS 4b/1)

“Bu delille Peygamber’den haber verildi.”

-Y-

yaḡa-: Sıkılmak, daralmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaḡadı (TZ 23a/13)

“Sıkıldı.”

yaḡ-: (Yağmur vb.) yağmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

dağı ilk yaz bulutı dururlar ni fāyide kim yağmaslar (GT 155b/9)

“İlkbahar bulutudur, ne fayda ki yağmazlar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

bir yıl **İskenderiyye şehrinde** yağmur yağmadı (GT 86b/11)

“Bir yıl İskenderiye’de yağmur yağmadı.”

yağdur-: Yağdırmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

yağmur yağdırdı kök (KE 111b/4)

“Gök yağmur yağdırdı.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

kar yağdırdı **yerge** kök (KE 30a/7)

“Gök yere kar yağdırdı.”

yağla-: (I) Yağlamak, yağ sürmek. (II) Ağlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

tağı anıñ birle ol meşeş öze ilāç kılğay sen anıñ birle üç kün yağlağay sen (BV 19a/5)

“Onunla o şiş(in) üstüne ilaç yapacaksın, onunla üç gün yağlayacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

andan sonra **anı** yağlağıl (BV 23a/1)

“Ondan sonra onu yağla.”

tağı **iki irnini** sığır yağı birle yağlağay sen (BV 46a/24)

“Ve iki dudağıını sığır yağıyla yağlayacaksın.”

yağmala-: Yağmalamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yağmalağıl (KM 35b/6)

“Yağmala.”

yagrı-: Yağır olmak, atın vücudunda yara meydana gelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu  ayb kider ol yağrımaz (KN 55b/9)

“Bu kusur geçer, o yara olmaz.”

yağı-: Yaklaşmak.

[1] → (teklik III.ř.z. yönelme h. .) > /+A/

yağud  **a a** (KE 64b/5)

“Ona yaklaştı.”

yağır-: Yoğurmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > / /

ta ı ol **a nı  ucası** yağurur (BV 39a/8)

“Ve o atın sırtı(n) yoğurur.”

yahşıla-: G zelleştirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

ol kişi kim danu ları yahşılar (KT 140b/21)

“O kişi tanıkları güzelleştirir.”

yakı-: (I) Yakmak. (II) Sıvamak, yapıştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra üçüncü k n şişgeysin ta ı yakğaysın (BV 18a/14)

“Ondan sonra üçüncü gün delegeksin ve yakacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

k   l  h  **seni**  av tig yak r bil (GT 38a/13)

“Gönül  h  seni  akmak taşı gibi yakar, bil.”

taķı **ol incirni** yine yakğay (BV 19b/5)

“Ve o inciri yine yakacak.”

yaktı **otni** (KE 93b/2)

“Ateşi yaktı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

oķını dağı yasını sındurup **otka** yaktı (GT 105b/6)

“Okunu da yayını da kırıp ateşte yaktı.”

taķı **ol yirge** yakğay sen (BV 47b/4)

“Ve o yerde yakacaksın.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

birince künler anıñ kibi kıytara kıytara **ol incirlerden** yakğay (BV 19b/5)

“Birçok gün onun gibi çevire çevire o incirlerden yakacak.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+I/, /+GA/

seni sen küç bile **otķa** yakar-sen (GT 38a/1)

“Sen, kendini zorla ateşte yakarsın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

andan sonra **anı meşes öze** yakğay sen (BV 18b/8)

“Ondan sonra onu atın ayağındaki şişin üzerinde yakacaksın.”

taķı **anı kuş yüñi birle anıñ öze** yakğıl ilin tigürmegil (BV 48b/12)

“Ve onu kuş tüyüyle onun üstüne yapıştır, elini değdirme.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

cehānga ihtiyār urğan kim-irse **özi-ni** altun üçün **otka** yakmas (GT 72b/2)

“Dünyada mutlu olan kimse altın için kendini ateşte atmaz.”

yakıl-: Yakılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yakıldı ot (KE 153a/4)

“Ateş yakıldı.”

yakınlaş-: Yakınlaşmak, yaklaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yakınlaştılar (KE 156b/6)

“Yakınlaştılar.”

yakış-: Yakışmak, uygun düşmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

yakıştı anı iş (KE 22a/3)

“İş ona yakıştı.”

yal-: Alevlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaldı ot (KE 147a/2)

“Ateş alevlendi.”

yala-: Yalamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı tiline sürteğey sen kim ol anı yalağay (BV 37a/21)

“Ve diline sürteceksin ki o onu yalayacak.”

yaladı çanağını tili birle (KE 70a/1)

“Çanağı diliyle yaladı.”

yalanşla-: Soyunmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yalanşladı (TZ 9b/7)

“Soyundu.”

yalat-: Yalatmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

tigme künde üç kez yalatğay sen (BV 37a/22)

“Her gün(-) üç kez yalatacaksın.”

yalbar-: 1. Yalvarmak, yakarmak. 2. Dua etmek. 3. Rica etmek, istemek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yalbardım Tañrığa (KE 93a/3)

“Tanrıya yalvardım.”

yalğaşla-: Hayır dua etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yalğaşladı (Kİ D45b/1)

“Dua etti.”

yalk-: Usanmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yalktı ƣaʿamdın (KE 76b/9)

“Yemekten usandı.”

yalktı andın (KE 77a/6)

“Ondan usandı.”

yaldır-: Parlamak.

[1] → (vasıta h.) > /+n/

yaldırdı **yaşın** (KE 170b/9)

“Yaşla parladi.”

yaldıra-: Parlamak, parıldamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaldıradı yıldırım (KE 17a/3)

“Yıldırım parladi.”

suṽ inerde yā kaynarda yaldıradı (KE 13a/3)

“Su inerken veya kaynarken parladi.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yaldıradı yaş ot **tāzelikdin** (KE 17b/1)

“Taze ot tazelikten parladi.”

yaldırı-: Parlamak, parıldamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaldırıdı kök (KE 114b/3)

“Gök parladi.”

yaldur-: Yakmak, alevlendirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yaldurdu **otnı** (KE 108a/6)

“Ateşi alevlendirdi.”

yalınla-: Alevlenmek, alevlemek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yalınladı ot (KE 28a/2)

“Ateş alevlendi.”

yalınlandır-: Alevlendirmek

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

bu sökünç yalınlandırdı **otnı** (KE 45a/4)

“Bu küfür ateşi alevlendirdi.”

yalınlaşan-: Tecrit edilmek, soyutlanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

Takı Muhammedden rivāyet bar kim yalınlaşanmas taḥfifni izhār kılmak üçün (İM 411a/3)

“Ve Muhammed'den rivayet var, hafifletmek için tecrit edilmez.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

Andan sonra yalınlaşanur esirgen kişi **bir rivāyetde**. (İM 411a/2)

“Bir rivayette, ondan sonra esir kişi tecrit edilir.”

yama-: Yamamak, yama yapmak.

[2] → **(eksiz belirtme h.)** + **(yönelme h.)** > /Ø/, /+GA/

pāre yamadı **tonğa** (KE 95b/3)

“Kıyafete parça yamadı.”

yamala-: 1. Yamalanmak. 2. Kötü bir şey veya kimse birinin üstünde kalmak, yük olmak, yükletilmek”,

[0] → (yalın h.) > /—/

yamala (BM 45b/3)

“*Yamala.*”

yamanla-: Kötülemek, birisi hakkında kötü şeyler söylemek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

Yamanladı **anları** secde terk eylegeniçün, cehennemi va‘d eyledi anlara. (KF 180a/3)

“*Onları secdeyi terk ettikleri için kötiledi, onlara cehennemi vaat etti.*”

yan-: (I) Yanmak. (II) Dönmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

az ot beyise yanar bu şehir ü bazar (GT 162b/10)

“*Ateş biraz büyürse bu şehir ve Pazar yanar.*”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yandı **kölige** (KE 154b/3)

“*Binek hayvanına döndü*”

yana-: Yanaştırmak, bitiştirmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

yanadı **nirseni nirsege** (KE 49b/2)

“*Bir şeyi bir şeye yanaştırdı.*”

yañaqla-: Yanağına vurmak, tokat atmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yañaqladı **anı** (KE 10a/6)

“Onu tokatladı”

yañal-: Yanılmak, yanlış yapmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yañaldı (Kİ 33a/8)

“Yanıldı.”

yanç-: 1. Yassılaştırmak, yapıştırmak, sıkıştırmak. 2. Ezmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı azıraķ yançğay sen (BV 19a/1)

“Ve biraz yapıştıracaksın.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı anıñ birle birge **bir inçe ħurma** yançğıl (BV 21a/19)

“Ve onunla birlikte ince bir hurmayı ez.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı ħarın yağı algıl taķı **ikisin** yançğıl (BV 28b/17)

“Ve ħarın yağı(nı) al ve ikisini yapıştır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **her birisini** başķa başķa yançğaysın (BV 18a/2)

“Ve her birini ayrı ayrı yapıştıracaksın.”

taķı **anı** sirke birle yançğaysen (BV 26b/8)

“Ve onu sirkeyle ezeceksin.”

yançıl-: Ezilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı anıñ öze iyer ursa yā hūd palan kıoysa ol yiri yançılur (BV 47b/22)

“Ve onun üstüne eyer vurursa veya palan koyarsa orası ezilir.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol çıban iyer altında yançılur (BV 17a/24)

“O çıban eyer(in) altında ezilir.”

yandur-: 1. Yakmak, yandırmak. 2. Işık yakmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ve eger tarfa tapulmasas ağaç yandurğay sen (BV 49b/10)

“Ve eğer tarfa⁴⁸⁰ bulunmazsa ağaç yakacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yandurdı çırağnı (KE 108b/9)

“Çırayı yaktı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

kıyāmet küninde yandurur (İM 86a/4)

“Kıyamet gününde yakar.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

yandurdı anı fulān iş içinde (KE 145b/1)

“Onu filan bir işte yaktı.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

taķı anıñ altında otnı azraķ yandurğay sen (BV 24a/9)

“Onun altında ateşi az yakacaksın.”

⁴⁸⁰ Bir bitki

yañıl-: Yanılmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yañıldın kaʿbe-niñ yolın yana ıayt (GT 52b/7)

“Yanıldın, Kabe’nin yoluna yine dön.”

kaçan devr tar bolsa at niçe kim zırek bolsa yañılur (MG 14a/6)

“Ne zaman vakit olursa at ne kadar uyanık olsa yanılır.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

yañıldı söz içinde (KE 75b/7)

“Sözde yanıldı.”

yañlış-: Yanılmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yañlıştı (TZ 27a/3)

“Yanıldı.”

yañrıt-: Açığa çıkartmak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+n/

taķı **nalın** yañrıtğay vaķtinden aşurmağay (BV 3a/23)

“Ve nalını açığa çıkartacak vaktini geçirmeyecek.”

yap-: (I) Yapmak, etmek. (II) Örtmek, kapamak.

[1] → **(eksiz belirtme h.)** > /Ø/

yitkeninçe küçün **köñül** yapķıl kim ħalāyık saña duʿā kılğay (GT 45a/6)

“Gücün yettiğince gönül yap ki insanlar sana dua etsin.”

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

yā yapğay **başını** tahfîfesiniñ bir ucu birle. (İM 192a/5)

“Veya örtüsünün bir ucu ile başını örtecek.”

ol **añnı** öküñ ‘abālar birle yapğay sen (BV 61a/13)

“O atı kalın abayla kapatacaksın.”

kerem bilen açıban küç bilen **anı** yapma (GT 22a/8)

“Onu cömertlikle açıp güçle kapatma.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/

Takı **yüzin** yapmağay **namāz içinde** (İM 191b/5)

“Ve namazda yüzünü örtmeyecek.”

yapıl-: (I) Yapılmak, edilmek. (II) İnşa edilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı iki tenünler yapılır (BV 40b/19)

“Ve burun deliği yapılır.”

yapın-: Yapışmak, ulaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yapınğıl (KM 39a/)

“Yapış.”

yapıştur-: Yapıştırmak, birleştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yapışturdı **nerseni** (KE 5b/9)

“Bir şeyi yapıştırdı.”

yapraqlan-: Yapraklanmak, yaprağı çıkmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yapraqlandı yığaç (KE 121a/9)

“Ağaç yapraklandı.”

yapşun-: Yapışmak, bulaşmak, ısrar etmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

yapşundı aña (KE 118b/3)

“ona yapıştı.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yapşundı yerge (KE 62b/7)

“Yere yapıştı.”

yapur-: At, eşek kulak dikmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

kötürdi eşek iki kulağını yā yapurdı (KE 46b/1)

“Eşek iki kulağını götürdü ve dikti.”

yapuş-: 1. Yapışmak, bitişmek. 2. (Bir şeyi) kavramak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Kim hacc kılsa Ka'be'ge yapuşğay Ka'be'niñ astārına ançağa tégrü kéwürgey anları uçmağқа. (İM 289b/3)

“Kim Kabe'ye hacc yaparsa Kabe'nin astarına yapışacak, o onları cennete sokacak.”

ol kıl ikki ili bilen kimi yiplerine yapuştı (GT 17b/9)

“O kul iki eliyle gemi iplerine yapıştı.”

tağ uşaq saman anıñ tamağı tüzine yapuşur (BV 67a/20)

“Ve biraz saman onun damağına yapışacak.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

kaysı kılıç kim kerem hassıyyetleri **anğa** yapuşkay (MG 85b/2)

“Hangi kılıç ki üstün özellikleri ona yapışacak?”

yapuştıur-: Yapıştırmak, bitıştırmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

tağı **ğarnını** yapuştıurmağay **iki uyluğına** (İM 176b/2)

“Ve karnını iki uyluğuna yapıştırmayacak.”

yıl **alemnı anıñ yüzine** yapuştıurur (MG 71b/1)

“Ve bayrağı onun yüzüne yapıştıır.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

andan sonra **anıñ öze bir varğa** yapuştıurgaysın (BV 18a/11)

“Ondan sonra ona bir yaprak yapıştıracaksın.”

[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DA/, /+A/

tağı **sol koluñ-nı** süñü birle **sol yanında kuşağıña** yapuştıurgıl (MG 23b/4)

“Ve sol kolunu süngüyle sol tarafında kuşağına yapıştıır.”

yar-: (I) 1. Yarmak. 2. Parçalamak. (II) Karar vermek.

[0] → (yalın h.) > /—/

däyire yargay tüz yarmağay burnınıñ süñükindin aşırmağay (BV 5a/3)

“Yuvarlak yaracak, düz yarmayacak. burnunun kemiğinden geçirmeyecek.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

çün bilürsen kim uruşsañ ol **seniñ başıñ** yarar (GT 168a/10)

“Bilirsın ki vuruşursan o senin başını yarar.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Takı baş yarukı on-turur: birisi hārişa-turur, ol ol-turur kim **térisin** yarar ya^{enī} **térisin** yarar takı kan çıkmas (İM465a/4)

“Ve baş yarığı on türlüdür: birisi harısadır⁴⁸¹, o derisini yarar ancak kan çıkmaz.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ol ırmaqlar kim yardı ‘Acemler **anı** (İM 257b/4)

“O ırmakları Araplar yardı.”

iki singirigi kiñ bolsa **anıñ burnını** yargaylar yukaru (BV 5a/1)

“İki siniri geniş olursa onun burnunu yukarı doğru yaracaklar.”

ol şişik yirini yargıl (BV 43b/16)

“O şişen yeri yar.”

taķı **anı** müdevver yargay sen (BV 60a/25)

“Ve onu yuvarlak yaracaksın.”

yardı kemi **suǵını** (KE 94a/3)

“Gemi suyu yardı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı anıñ bir türlüǵ ilācı ol turur kim **ķulaķınıñ túbinden** yargay sen (BV 46a/10)

“Ve onun bir türlü ilacı şudur, kulağının dibinden yaracaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

taķı birinceler **anı biş yirde** uzununca yararlar (BV 27b/7)

“Ve birçoğ(u) onu beş yerde uzunca yarar.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

Ol iş^{ear} tédüǵi ol-turur kim **ol téweniñ örgecini** yargay **öñ yanından**, yā **sol yanından**. (İM 343a/7)

“O işar dediğ(i) şudur, devenin hörgücünü ön yanından veya sol yanından yaracak.”

⁴⁸¹ Bir cins baş yarığı.

yara-: 1. Yaramak, faydalı olmak. 2. Uygun olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

taķı bilgil kim ķalkān yaramas (MG 54a/4)

“Bil ki kalkan iŗe yaramaz.”

aķlarını kōrgey taķı aķvalların bilgey ķayusı yarar ķayusı yaramas (BV 2a/18)

“Atları gōrecek ve aķvallarını bilecek, hangisi yarar hangisi yaramaz.”

[1] → (yōnelme h.) > /+A/

Taķı fāŗık ķiŗi yaramas **Tēŗri’niŗ sewmegine** (İM 71b/3)

“O gūnahkar ķiŗi Tanrı’nın sevgisine layık olmaz.”

melik ayttı lā-cerem bizge bir kāmīl biligli ir kirek kim **memleket tedbīrine** yarağay (GT 23b/5)

“Hükümdar konuştu şüphesiz bize kamil bir bilgili adam gerek ki memleket tedbirine faydalı olsun.”

[1] → (yōnelme h.) > /+GA/

her tirige cān bigin **ilge** yarar (GT 7a/4)

“Her diri can gibi memlekete yarar.”

taķı ayıtmıŗlar kim fāŗis muķtāc bolur bilmek-lik-ke ol at-nı kim **sūŗū-ge** yarar (MG 37b/8)

“Sōylemiŗler ki binici o atı bilmeye muhtaķtır, sūŗūye yarar.”

ol atlar kim **ķop urmaklık-ķa** yarar (MG 112a/7)

“O atlar, ķop vurmaya yarar.”

taķı ķayusı **saklamakķa** yarar ķayusı yaramas anı bilgey (BV 2a/23)

“Ve hangisi saklamaya yarar, hangisi yaramaz onu bilecek.”

taķı ķayu at **meydanda minmekge** yarar (BV 2b/10)

“Hangi at meydanda binmeye yarar?”

taķı ol ēilāc kim **ķısraķķa** yarar (BV 3a/17)

“O ilaç kısrağa yarar.”

taķı üküş atlar bar turur kim **anları** uruşda minmege yaramas (MG 36b/6)

“Ve birçok at vardır ki savaşta onlara binmek uygun olmaz.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ulular katında yaramas kelām (GT 21b/6)

“Büyükler(in) katında kelam(in) faydası olmaz.”

ol **tişi atlarda** yaramas (BV 3a/14)

“O dişi atlarda yaramaz.”

yarağla-: Hazırlamak, hazırlık yapmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anların çeriglerini** yarağlagay (İM 76b/5)

“Ve onların askerlerini hazırlayacak.”

yarağlan-: Hazırlanmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yarağlangıl (KM 40b/12)

“Silahlan.”

waran-: Atı epeyce koşturup terletip yem vermeden soğutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yarandı (Kİ 31a/15)

“(Atı) serinletti.”

yarandur-: Atı koşturup terletip soğutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yarandurdu (Kİ 31a/16)

“Soğuttu.”

yaraş-: (I) 1. Uygun düşmek, uymak. 2. Yakışmak. (II) Yarışmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

körksüz keline körkli ton keydirip yaraşmas (GT 79b/1)

“Çirkin geline güzel elbise giydirmek yakışmaz.

tbilge asınmaklık yaraşır (MG 84a/2)

“Bilgelik yapmak yaraşır.”

yaraştı anıñ birle (KE 145b/7)

“Onunla yakıştı.”

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

yaraştı aña iş (KE 74b/4)

“İş ona uydu.”

yaraştur-: (I) Yapmak, etmek. (II) Düzenlemek, birleştirmek.

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/

taķı bir **halaka** yaraşturğıl **timürdin** (MG 72b/3)

“Demirden bir halka yap.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/

taķı bir hîle bu turur kim **bir yahşı ağaçdın süñü** yaraşturğay-sen (MG 74b/6)

“Bir hile de budur, iyi bir ağaçtan süngü yapacaksın.”

yarat-: Yaratmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

meğer kim maña kulluk kılmak için yarattım. (İM 3b/6)

“Ancak bana kulluk etmek için yarattım.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

rāstı Ténri Te^cālā yaratdı ādam oğlanları için **bir kécit**, ol sırāt köprüsi-turur (İM 40B/6)

“Doğrusu Tanrı Teala insanoğlu için bir geçit yarattı, o sırat köprüsüdür.”

mén yüzlendürdüm yüzümni ol Ténri’ge kim **kökler** yarattı taķı yérlerini yarattı āsānlık birle (İM 171a/3)

“Ben yüzümü o Tanrı’ya çevirdim ki gökler(i) ve yerler(i) kolaylıkla yarattı.”

teñri tebāreke ve ta^cālā **munça türlü ağaç** yaratıp turur (GT 177a/13)

“Tanrı Tebareke ve Teala bu kadar farklı ağaç yaratmıştır.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

tañrı ta^cālā **seni** yarattı (MG 12b/3)

“Tanrı Teala seni yarattı.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

ħaķ ta^cālā anıñ kim **irādeti kulağın** ağır yaratıp turur (GT 176b/7)

“Hak Teala onun kulak iradesini güçlü yaratır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anıñ için kim yarattı **anı** (İM 3a/2-3)

“Onun için onu yarattı.”

mén yaratmadım **dīvni taķı Ādam oğlanlarını** (İM 3b/6)

“Ben şeytani ve insanoğlunu yaratmadım.”

mén yarattım **ħayrını** taķı **şerrni** (İM 31a/6)

“Hayrı ve şerri ben yarattım.”

İblis’ni néçük yaratğay érdi? (İM 31b/2)

“İblis’i nasıl yaratacaktı?”

Takı **şevāb bérme**ni takı **‘azāb kılma**knı néçük yaratğay érdi (İM 31b/2)

“Sevap vermeyi ve azap etmeyi nasıl yaratacaktı?”

kaçan kim **hālayıqlar**nı yarattı anda hālık boldı tése (İM 50a/2)

“İnsanları yaratınca yaratan oldu derse...”

Eger ayıtsa **anı** muṭī^c yarattı tép (İM 69b/7)

“Eğer onu muti yarattı diye söylerse...”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

mén yaratır mén **séniḡ kibi tégme sâ‘atde** (İM 10b/7)

“Ben her saatte senin gibi yaratırım.”

[1] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

mén yaratır men yüz **séniḡ kibi balçıqdan** (İM 10b/8)

“Ben balçıktan senin yüzün gibi yüz yaratırım.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+A/

takı Téñri Te‘ālā **‘aqlı**nı yarattı **miḡ cüz’ öze** (İM 49b/3)

“Tanrı Teala aklını bin cüz üstüne yarattı.”

ya'ni **aṭlar**nı takı **katırlar**nı takı **eşekler**ni **ādem oḡlanlar**ına minmek üçün takı ziynet üçün yarattım (BV 1b/9)

“Yani atları, katırları ve eşekleri insanoḡluna binmek için ve ziynet için yarattım.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**yönelme h.**) > /+nI/, /+GA/

teñri ta‘ālā **bu kıl**nı **fakīrlar**ğa düşmen yaratıp-turur (GT 72a/9)

“Tanrı Teala bu kulu fakirlere düşman yaratmıştır.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**bulunma h.**) > /+nI/, /+DA/

yarattı **anı** Téñri Te‘ālā **yérde** (İM 254a/1)

“Tanrı Teala onu yerde yarattı.”

yaratıl-: Yaratılmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

rāstı sēn yā Muḥammed né ‘azim ḥulḳ öze yaratıldın tép (İM 49a/8)

“Ya Muhammed, doğrusu sen ne yüce bir huy ile yaratıldın diye...”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

ol ikisi yaratıldı yérden (İM 123b/3)

“Ve o ikisi yerden yaratıldı.”

Ve ammā perīler yaratıldı yélden taḳı yelniḡ aslı körünmes, (İM 491b/1)

“Periler yelden yaratıldı ama yelin kendisi görünmez.”

yarı-: 1. Aydınlanmak, ışımak. 2. Parlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yarıdı (Kİ 31a/4)

“Parladı.”

yarıl-: 1. Yarılmak, çatlamak. 2. Yırtılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

müfezzez bolḡay yaʿnī müşaḳḳaḳ bolḡay yarılḡay (MG 79b/2)

“Dayanamayacak, yani can atacak ve çatlayacak.”

taḳı ayakınıḡ bileḡi tirisi yarılır (BV 32a/12)

“Ve ayağının bilek(-) derisi yarılır.”

yarılḡa-: Esirgemek, yarlıgamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yarılḡadı (TZ 17b/4)

“Esirgedi.”

yarış-: Yarışmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yarışgıl (KM 42b/8)

“Yarış.”

yarlıka-: Günahları bağışlamak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+I/

taķı ĩmān keltürdüm raħmānğa yarlıkağıl **mēni** éy raħmān tép (İM 224a/3)

“Affet beni ey Rahman diyerek Rahman’a iman ettim.”

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

Eger çıķsa dünyādan tevbe kıılıp, Téņri Teāla yarlıkar **anı** (İM 33a/1)

“Eğer tövbe edip ölürse Tanrı Teala onu affeder.”

eger ölse tevbe öze Téņri Teāla yarlıkar **anı anıñ barça yazuķını** (İM 73a/8)

“Eğer tövbe üstüne ölürse Tanrı Teala onu, ve onun bütün günahlarını affeder.”

éy Téņri yarlıkağıl **mēni** taķı **atamnı** taķı **anamnı** taķı **müminlerni** tése namāzı fāsıd bolmas. (İM 196a/2)

“Ey Tanrı beni, babamı, anamı ve müminleri affet derse namazı bozulmaz.”

éy Téņri yarlıkağıl **bizim tirilerimizni** taķı **ölüglerimizni** taķı **hāzırlarımıznı** taķı **ğāyiblerimizni**, **kiçiglerimizni** taķı **uluğlarımıznı** taķı **érkeklerimizni** taķı **tişilerimizni** (İM 240a/1)

“Ey Tanrı bizim dirilerimizi, ölülerimizi, bilerek yaptıklarımızı, geleceğimizi, küçüklerimizi, büyüklerimizi, erkeklerimizi ve kadınlarımızı affet.”

yarmaş-: Tırmanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yarmaştı (TZ 10a/9)

“Tırmandı.”

yartıl-: Yırtılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yartılur (BM 32b/10)

“Yırtılır.”

yarı-: Parlamak, aydınlanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yarudı çırāğ (KE 93a/8)

“Çıra parladı.”

yarut-: Aydınlatmak, parlatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yaruttı anı (KE 122a/2)

“Onu parlattı.”

yaruttı çırağnı (KE 140a/1)

“Çırayı parlattı.”

yaş-: Saklamak, gizlemek, örtmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yaşdı (Kİ 31b/14)

“Sakladı.”

yasta-: Yaslanmak, yastık dayamak.

[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/

yastuk yastadı **aña** (KE 138b/2)

“Ona yastık dayadı.”

yastan-: Yaslanmak, dayanmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yastandı **elgini** (KE 153a/5)

“Eline dayandı.”

yaştın-: Dayanmak, yaslanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaştındı (TZ 58b/11)

“Dayandı.”

yaş-: Örtmek, gizlemek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yaştı tişi **yüzin** (KE 5)

“Kadın yüzünü örttü.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ve dahı, at kerek kim **közini** yaşmagay (KH 69b/6)

“Ve atın gözünü yumması gerek.”

yaşa-: (I) Yaşamak. (II) Yaşında olmak. (III) Dirilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

eyā aḥmak küyev yitmiş yaşar sen ilin titrer niçük inçi tişer sen (GT 138b/12)

“Ey aḥmak damat yetmiş yaşındasın elin titrer, nasıl inci dizersin?”

yaşar-: (I) Yeşermek, yeşillenmek. (II) Göz yaşarmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

maʿlūm vaḳtī bilen bir vaḳt bolur kim yaşarur (GT 177b/3)

“Malum bir zaman gelir ki yeşerir.”

yaşdur-: Saklatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yaşdurdı (Kİ 31b/5)

“Saklattı.”

yaşı-: Parlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaşıdı küpe (KE 37a/1)

“Küpe parladı.”

yaşın-: 1. Gizlenmek, saklanmak. 2. Örtünmek, gizlenmek.

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DIn/, /+DA/

yaşıındı andın fulān yir içinde (KE 44b/7)

“Ondan bir yerde saklandı.”

yaşur-: Saklamak, gizlemek, örtmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

yaşurdu fihi **avdazsuzlığı** (MS 39b/4)

“Abdestsizliği sakladı.”

[2] → (**belirtme h.**) + /**bulunma h.**) > /+nI/, /+DA/

oknı yırağ atar bolsa **şehadet barmağını kabza ardında** yaşurgay (KN 18b/9)

“Oku uzağa atarsa şehadet parmağını kabza(nın) arkasına gizleyecek.”

yat-: (I) Yatmak, uyumak. (II) Eğilmek.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

ol harāmiler mağrıbdan sonra kilip kâfile urup māl ve ni°met kitürdiler silahların şişip yattı-lar (GT 12b/4)

“O haramiler akşamdan sonra gelip kâfile(yi) basıp mal ve nimet götürdüler, silahlarını koyup yattılar.”

yüziğini saklar kibi bolup katığ artkaru yatmağıl kim ol uluğ °ayb turur (MG 21b/1)

“Yüzünü saklar gibi yapıp geri(ye) çok yatma, büyük kusurdur.”

yattı hatun birle (KE 145b/4)

“Kadınla yattı.”

[1] → (**yönelme h.**) > /+A/

tağı **iki kulağı iki yanağı öze** yatgay (BV 14b/20)

“İki kulağı ve iki yanağı(nın) üstüne yatacak.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

niçe müflis **zuḳāḳlarda** yatur aç kim-irse bilmes anlarını ki kimdür (GT 24b/13)

“Nice müflis sokaklarda aç yatar, kimse bilmez onları.”

bir kiçe **mekke yazısında** gāyet uykusuzluktan yörümege tākātım kalmayın tüşüp yattım (GT 55b/11)

“Bir gece Mekke’de uykusuzluktan yürümeye takatım kalmayınca düşüp yattım.”

yatat-: Düzeltmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yatat (EK 80b/2)

“Düzelt.”

yaṭdır-: Yatırmak, uyutmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yaṭdırdı (Kİ 31b/18)

“Yatırdı.”

yaṭgur-: Yatırmak, uyutmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yaṭgurdı anı (KE 113b/1)

“Onu yatırdı.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Andan sonra yaṭgurgay soṇ yanı öze (İM 237b/7)

“Ondan sonra alt tarafına yatıracak.”

yaṭkur-: Yatırmak, uyutmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

taḫı kış günlerinde issi yirde yaṭkurgay sen (BV 37a/9)

“Ve kış günlerinde sıcak yerde yatıracaksın.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

taḫı anıḫ öze aṭnı yaṭkurgay sen (BV 52a/21)

“Ve onun üstüne atı yatıracaksın.”

yavı-: Yaklaşmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yavıdı (Kİ 33a/10)

“Yaklaştı.”

yavuklaş-: Yakınlaşmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yavuklaştı anıı birle (KE 143b/1)

“Onunla yakınlaştı.”

yavuklaşt-: Yaklaştırmak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

yavuklaştı (Kİ 33a/10)

“Yaklaştırdı.”

yavut-: Yaklaştırmak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

yavutkıl (KM 45a/4)

“Yaklaştır.”

yavuzla-: Kötülemek, yermek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

yavuzlagil (KM 42a/13)

“Kötüle.”

yay-: (I) Yaymak. (II) Bir şeyi kışkırtmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

andan sonra **ol hırka öze** ol tüz yaygay sen (BV 23a/4)

“Ondan sonra o hırka(nın) üstüne düz yayacaksın.”

tağı bir koy soyup tirisin issile alıp tiz tiz **ol atnın başına** tağı **boynuna** yaygay sen (BV 49b/4)

“Ve bir koyun soyup derisini sıcakken alıp hızlı hızlı o atın başına ve boynuna yayacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

tağı açgay **barmaqlarını** tağı yaygay (İM 177a/2)

“Parmaklarını açacak ve yayacak.”

yaydı **anı** (KE 37b/73)

“Onu yaydı.”

yaydı Tanrı **yerni** (KE 56b/8)

“Tanrı yeri yaydı.”

yayıl-: (I) Yayılmak. (II) Kumaşa dökülen yağı yayamak. (III) Kışkırtılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yayıldı çün küneş tig eygü atın işikin bağlama dāyim kerem kıl (GT 143a/2)

“Yayıldı o zaman, güneş gibi, iyi atın eşiğini bağlama daima kerem kıl.”

tağı yayıldı tağı müdevver boldı (BV 20a/18)

“Yayıldı ve yuvarlak oldu.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

andan sonra **barça tenine** yayılır (BV 49a/10)

“Ondan sonra bütün tenine yayılır.”

ol tiri **közini ağı öze** yayılır (BV 66a/4)

“O deri gözünün akına yayılır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol ikinci fecr arkuru yayılır **kök kırağında** (İM 147b/8)

“Gök karanlığında o ikinci fecr yavaş yayılır.”

tağı **biraz vakıtta** ol yayılır tağı kızarur (BV 19a/21)

“Kısa zamanda o yayılır ve kızarır.”

yayın-: Yayılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yayındı (TZ 5b/3)

“Yayıldı.”

yayka-: Yıkamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yaykadı (Kİ 33a/19)

“Yıkadı.”

yaykan-: Çalkalanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yaykandı (Kİ 33a/19)

“Çalkalandı.”

yaz-: (I) 1. Yazı yazmak. 2. Çizmek. (II) Yanılmak, hata etmek. (III) Karışık bir şeyi çözüp ayırmak. (IV) Göz önüne açıp yaymak. (V) Şaşırmak. (VI) Hedefe isabet ettirmek. (VII) Yapmaya çalışmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yā yazğay hayr tép taķı şerr tép (İM 293a/6)

“Veya hayır diye şer diye yazayacak.”

sen dağı yazuķ kitābın yazmağıl (GT 4b/12)

“Sen de günah kitabını yazma.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı üküş du‘ālar yazarlar (MG 87b/4)

“Çok dualar yazarlar.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

‘arab melik-lerinden bir melik divān müte‘alliklerine buyurdu kim **fulān ḳul-nıñ mersūmın** yahşı ihtiyāt bilen yazsun-lar (GT 37a/3)

“Arap hükümdarlarından bir hükümdar, divan üyelerine buyurdu ki filan kulun maaşını dikkatle yazın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

anıñ üçün kim **ol nérseñi** kim yazar mén (İM 53b/8)

“Onun için o şeyi yazarım.”

bu yazuķnı yazmağay-lar dağı andan maña rāḥat tigdi (GT 67b/3)

“Bu günahı yazmayacaklar da ondan rahatladım.”

taķı **anı** yazğay sen (BV 46a/8)

“Ve onu yazacaksın.”

yazdı **tügümni** (KE 112b/9)

“Düğümü yazdı.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yazdı kulları **öze** her bir kün içinde altmış bir farz bar-turur. (İM 77b/1)

“Kulları(nın) üstüne yazdı, herbir gün için altmış bir farz vardır.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

Anıñ üçün kim yazdı **anı Levḥ-i Maḥfūz’da** kāfır yazdı (İM 69b/5)

“Onun için onu levh-i mahfuzda kâfir olarak yazdı.”

munı levhinde yazdı kâtib evvel (GT 142a/4)

“Katip önce tahtasında bunu yazdı.”

[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/

ol nérse kim biz yazar biz **bizim oğlanlarımızğa tahtalar içinde** taķı **muşhaflar içinde** (İM 51b/8)

“O şeyi, bizim çocuklarımıza tahtalara ve mushaflara yazarız.”

yazıl-: (I) Yazılmak. (II) Açılmak, çözülmek. (III) Yayılmak, serilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Taķı yazıldı kâfir boldı tép (İM 70a/7)

“Ve kâfir oldu diye yazıldı.”

tileseñiz kim tezkire yazılğay bu ikki beyt kifâyet-turur (GT 147b/9)

“Tezkire yazmak isterseniz bu iki beyit kafidir.”

dağı altun bilen hatlar yazılmış (GT 150a/7)

“Altınla hatlar yazılmış.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yazılır **anıñ öze** anıñ yétmiş yıllık yazukı tép (İM 83a/6)

“Onun yetmiş yıllık günahı ona yazılır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

anlar çerig-turur anlar kim yazıldı anların atları **dīvān içinde** (İM 471a/8)

“Onlar askerdir, onlar(in) isimleri divanda yazıldı.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

taķı yazıldı “**asilerden** (İM 70a/8)

“Ve asilerden yazıldı.”

ye-: Yemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra yégey taķı içkey. (İM 104a/8)

“Ondan sonra yiyecek ve içecek.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

rāstı anlar kim yérler yetīm māllarını küç birle yaʿnī **ḥarām** yérler (İM 86a/3)

“Doğrusu onlar yetim mallarını zorla yerler, yani haram yerler.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

Kaçan ḥatun kişi kan körse yā oğlan tapsa **orucın** yégey taķı ötegey. (İM 274b/8)

“Kadın ne zaman kan görürse veya çocuğ(u) olursa orucunu yiyecek ve ödeyecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı bir türlügi ol nérse-turur kim yérler **anı** (İM 263a/5)

“O bir türlü şeydir ki onu yerler.”

Ebū Ḥanīfe taķı Muḥammed kavlınça, **kézikni** yégey, **murdārni** yémegey. (İM 356a/7)

“Ebu Hanīfe ve Muhammed’(in) görüşüne göre avı yiyecek, murdarı yemeyecek.”

rāstı anlar kim yérler **yetīm māllarını** küç birle yaʿnī **ḥarām** yérler (İM 86a/3)

“Doğrusu onlar yetim mallarını zorla yerler yani haram yerler.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yéyiñiz (yédüriñiz) **dervişke** taķı **faķīrgā** (İM 84a/7)

“Dervişe ve fakire yediriniz.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

yégil **ḥelāldan** tése (İM 20b/3)

“Helalden ye dese...”

bir kiçig ḥavz kadarınça yér **andan** (İM 109a/1)

“Bir küçük havuz kadar ondan ye.”

yégey **ol ikisinden.** (İM 367a/8)

“O ikisinden yiyecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

taķı ol ata **mīrās** yér **ol oğuldan** bir ata mīrāsı kibi. (İM 400a/1)

“Ve o baba oğlunun (malından) bir ata mirası gibi miras yer.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Ādam oğlı yér **“ömri içinde ħarāmı** (İM 76a/3)

“İnsanoğlu ömründe haram(-) yer.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/

ançaga tégrü **ol ikisinden miras** yégey érdim (İM 9b/8)

“O zamana kadar o ikisinden miras yiyecektim.”

[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/

yéniz **ol nérседen** kim yéryüzinde **ħelāldan, arıǵdan** (İM 76a/7)

“Yeryüzünde helalden, temizden yiyiniz.”

yeber-: Göndermek.

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.) > /+A/

saǵa yeberdüm (EK 40b/1)

“Sana gönderdim.”

yédür-: Yedirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Taķı yégey andan özi taķı **baylarǵa** yédürgey taķı **dervīşlerge.** (İM 456a/7)

“Kendi ondan yiyecek, zenginlere ve dervişlere yedirecek.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

Takı **Muḥīṭ** atlıg kitābde **ṭaʿām** yédürgey né kim tilese. (352b/1)

“Ve Muhit isimli kitapta, ne kadar isterse ekmek yedirecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/

açğay orucın takı **ṭaʿām** yédürgey her bir kün üçün **bir miskinge** (İM 273b/7)

“Orucunu açacak ve herbir gün için bir fakire yemek yedirecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

ʿalef yédürgey çerig **kāfirlik ilde** (İM 427b/6)

“Asker kâfir memlekette yem yedirecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

ʿalef yédürgeyler **olca mālından** takı yegeyler andan (İM 428a/6)

“Onca maldan yem yedirecekler ve ondan yiyecekler.”

[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+GA/

takı vasiyyet kılsa anıñ birle **ṭaʿām** yédürgey **andan** anıñ velisi her bir kün üçün **bir miskinge** (İM 274a/1)

“Onun sahibi vasiyet ederse herbir gün için ondan bir miskine yemek yedirecek.”

yédürül-: Yedirilmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

néteg kim yédürülür **keffāretler içinde** (İM 273b/8)

“Ancak keffaret olarak yedirilir.”

yegür-: Koşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yegür kel (EM 21a/2)

“Koş gel.”

yekir-: Kızmak, hiddetlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yekirdi (Kİ D44b/11)

“Kızdı.”

yél-: Yelmek, koşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Kağan köterseler ölügni tahtası öze, tutgaylar dört ayakından takı yürigeyler anıñ birle tızlep, yélmegeyler. (İM 241b/1)

“Ne zaman ölüyü tabutta götürseler dört ayağından tutacaklar onunla birlikte yürüyecekler, koşmayacaklar.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ve eger yélmekni unutsa üç şavtıda yélmegey **qalğan şavtlarda** (İM 309a/4)

“Eğer üç şaftta koşmayı unutursa kalan şaftlarda koşmayacak.”

yelpi-: Yellemek, yelpazelemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yelpidi **anı** (KE 139b/3)

“Onu yelledi.”

yelpin-: Yellenmek yelpazelenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yelpindi yelpigüç birle (KE 153b/8)

“Yelpazeyle yellendi.”

yéñ-: (I) Yenmek, mağlup etmek. (II) Yemek yemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çıkarılır andan ançağa tégrü kim suw **anlarını** yéngey (İM 114b/5)

“O zamana kadar ondan su çıkarılır ve su onları yenecek.”

yenç-: Ezmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yılan başın düşmen ili bilen yençkil (GT 165a/13)

“Yılan(in) başını düşman eliyle ez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yılan çōbān ayakına urur zahm ol sebeb-den kim **başını** yençmesin tip (GT 18b/6)

“Yılan, başını ezmesin diye çoban(in) ayağını zehirler.”

yeñile-: Yenilemek, tekrar etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yeñiledi **anı** (KE 137b/2)

“Onu yeniledi.”

yer-: (I) Yermek, hoşuna gitmemek. (II) Kötü görmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yerdi **anı** (KE 138a/6)

“Onu yerdi.”

yerin-: Üzülmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yerin (EM 21a/8)

“Üzül.”

yésket-: Koklatmak.

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

éy Téngri yésketkil **maña uçmağ yiyisinī** (İM 90b/2)

“Ey Tanrı bana cennet nimetini koklat.”

yeşit-: İşitmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

sen yeşitür sen (19b/14)

“Sen işitirsin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

kişiler **sevzin** yeşitme (EM 23b/10)

“İnsanlar(in) sözünü işitme.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

neşin (neşün) **menden** yeşitmes sen (EM 20a/2)

“Neden beni işitmezsin.”

yet-: (I) 1. Ulaşmak, erişmek. 2. Arkasından yetişmek. (II) Ekleme, bağlamak. (III) Kafi gelmek. (IV) Yedeğine almak, sevk etmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

küci yétmes tağı kılmas andan özge (İM 11a/6)

“Gücü yetmez ve ondan başka bir şey yapmaz.”

kaçan kim érişse suw saçnın tübine yéter érenler hilāfınça (İM 98b/2)

“Erenler(in) görüşüne göre su ne zaman saçının dibine erişirse yeter.”

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

éy Nebī, Téñri Te‘ālā yéter **saña** (İM 43a/6)

“Ey Peygamber, Tanrı Teala sana yeter.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı yéter **anlarnıñ yārānlarına** (İM 265b/8)

“Ve onların yarenlerine yeter.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

nége küci yéter Teñri Te‘ālā'nıñ (İM 11a/5)

“Tanrı Teala'nın neye gücü yeter?”

oşbu kadar söz yéter **‘āķıl kişige** (İM 27b/6)

“Bu kadar söz akıllı kişiye yeter.”

ya‘ni ol qarı kişi kim küci yétmes **Qur‘ān okımaķķa** öre turmaķ birle hīç (İM 220a/4)

“Yani o yaşlı kişi(nin) ayağa kalkarak Kuran okumaya gücü hiç yetmez.”

Ve eger kıymet kılsa anı altun birle, **nişābķa** yétmes (İM 251b/7)

“Eğer onu altınla kıymetlendirirse nisaba⁴⁸² yetmez.”

oğlan **ol gāyet-ķa** yetti kim bu velāyet-de ni kadar küreşçi bar idi barçasın bastı (GT 38b/13)

“Oğlan o amaca ulaştı, bu memlekette ne kadar güreşçi varsa hepsini yendi”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

küci yéter **Teñri Te‘ālā'dan** (İM 13b/5)

“Tanrı Teala'dan gücü yeter.”

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/

kim **tilençi-ler ilinden cānına** yetip tururlar (GT 156b/5)

“Dilenciler(in) elinden usanmışlar.”

⁴⁸² Bir malın zekatını vermek için ulaşılmaması gereken miktar.

yetgür-: Yetiştirmek, ulaştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yetgürdi **anı** (KE 115a/6)

“Onu yetiştirdi.”

yétiş-: Erişmek, ulaşmak, yetmek, yetişmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

né nérse birle yétişür cemā^cat **müzdine** (İM 64a/5)

“Cemaat sevabına nasıl erişir?”

yetişdür-: Yetiştirmek, ulaştırmak.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+I/, /+A/

ḥayrumı şerre yetişdürme (KF 33b/4)

“Hayrumı şerre ulaştırma.”

yetür-: Yetindirmek, kanaat ettirmek.

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

yetürdi **aḡa nerseni** (KE 25a/1)

“Ona bir şeyi yetirdi.”

yéyil-: Yiyilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

éşek süti arıḡ-turur, yéyilmes, bu şahīḥ-turur. (İM 117a/7)

“Eşek sütü temizdir, yiyilmez, bu doğrudur.”

Ve eger yése andan it, yéyilmes. (İM 453a/2)

“Ve eğer ondan köpek yerse yiyilmez.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Takı kaçan kim bolsa boğuzlanmışının karnında ölüğ balası yéyilmes **Ebū Ḥanīfe katında**. (İM 455a/1)

“Kesilenin karnında ölmüş yavrusu olursa Ebu Hanife katında yiyilmez.”

ol nérse kim ötmek birle yéyilür **öküşrek vaқта** (İM 389a/2)

“O şey çoğu vakit(-) ekmekle yiyilir.”

yéyül-: Yiyilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

Ve eger içse anıñ kanından, yéyülür. (İM 453a/3)

“Eğer onun kanından içerse yiyilir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Ve eger atsa anı kılıç birle, ayırsa birle endāmnını **andan** yéyülür. (İM 453b/2)

“Eğer onu kılıçla vurup organını ayırırsa ondan yiyilir.”

yeynit-: Hafifletmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yeynitkil (KM 41b/2)

“Hafiflet.”

yıdı-: Kokmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yıdıdı murdār (KE 20b/6)

“Murdar koktu.”

yıdla-: Koklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yıdladı **anı** (KE 49b/1)

“Onu kokladı.”

yıdlan-: Koklanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yıdlandı yıpar (KE 19b/9)

“Koku koklandı.”

yıdlat-: Koklatmak.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

yıdlatı **ana çiçekni** (KE 120a/5)

“Ona çiçeği koklattı.”

yığ-: (I) Yığmak, biriktirmek, toplamak. (II) Yasaklamak, engel olmak. (III) Kaçınmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yaz bolsa yığar karınca ki tã kış ferāgat bolup yimegey gam (GT 152a/7)

“Yaz olunca karınca yığar ki kış zor olunca gam yemesin.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ilge dünyî terkin öğretken faķîh aķça-lar hāşıl kılıp **altun** yığar (GT 75a/3)

“Memlekete ölümü öğreten öğretmen akçeler kazanıp altın yığar.”

biri dağı **ol kadar mal** yığdı kim ʿazîz-i mışr boldı (GT 81b/12)

“Biri de o mal kadar mal yığdı, Mısır azizi oldu.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yıgđı **ḣatunını** (KE 115b/2)

“Kadınını alıkoydu.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+nI/, /+DIIn/

bu sevinç yıgđı **anı nuşret kılmağdın** (KE 32b/5)

“Bu sevinç onu zafer kazanmaktan alıkoydu.”

yıgđı **anı işdin** (KE 54b/4)

“Onu işten alıkoydu.”

[2] → (**teklik III.ş.z. yönelme h.ç.**) + (**belirtme h.**) > /+A/, /+nI/

yıgđı **ağ̇a nirseni** (KE 145b/6)

“Ona bir şey(-) yığdı.”

[2] → (**ayrılma h.**) + (**belirtme h.**) > /+DIIn/, /+nI/

yıgđı **andın şerni** (KE 95a/7)

“Ondan kötülüğü engelledi.”

yıgıl-: (I) Birikmek, yıgılmak. (II) Yıkılmak, devrilmek. (III) Çekinmek, kaçmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

kendü yıgıldı (KE 34b/1)

“Kendi yığıldı.”

[1] → (**teklik III.ş.z. yönelme h.ç.**) /+A/

yıgıldı **ağ̇a işler** (KE 162b/1)

“İşler ona yığıldı.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

vāşıt şehrinde bir bakḳāl-nıñ **şūfī-ler katında** bir niçe akça-sı borç yıgıldı (GT 85a/10)

“Vasıt şehrinde bir bakkalın sufiler katında birkaç akçe borcu birikti.”

taḳı **bir yirde** yıgılur (BV 19a/21)

“Ve bir yerde birikir.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yığıldı **nirsedin** (KE 3b/9)

“Bir şeyden yığıldı.”

yığınıl-: Alıkonulmak, engellenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yığınıldı edlendi kön (KE 151b/4)

“Deri eylendi, alıkonuldu.”

yığla-: Ağlamak, sızlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Nebī yığladı, katıg yığladı takı éwine kirdi. (İM 51b/1)

“Peygamber ağladı, çok ağladı ve evine girdi.”

şeyhı işitip yığladı (GT 62b/9)

“Şeyhi işitip ağladı.”

[1] → (belirtme h.) > /+I/

sağadı ölüge, yığladı **ölügi** (KE 29b/1)

“Ölüye ağıt yaktı, ölüye ağladı.”

yığlat-: Ağlatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yığlattı **anı** (KE 142a/7)

“Onu ağlattı.”

yıġlın-: Çekinmek, sakınmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

yıġlının **andan** (İM 28a/3)

“Ondan çekindi.”

eger cevāb berseler Müsülmān bolmak birle **anlarını öltürmekten** yıġlınġaylar. (İM 424b/6)

“Eğer Müslüman olarak cevap verirlerse, onları öldürmekten sakınacaklar.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yıġlındı **nirsedin** (KE 150a/1)

“Şeyden çekindi.”

yıġlış-: İttifak etmek, toplanmak, bir araya gelmek, birlik olmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

ħaħ ümmet yıġlıştılar Nebi'den sonra (MS 4a/3)

“Peygamberden sonra ĥaħ ümmet toplandı.”

ol ölgen kişilerinün barçalarının velileri cem olup yıġlışġaylar (KT 184a/30)

“O ölen kişilerin hepsinin yakınları bir olup toplanacaklar.”

[1] → (belirtme h.) > /+DIn/

münkerdin yıġlıştılar (KE 160b/4)

“Münkerden bir araya geldiler.”

yıġrıl-: (I) Yıġdırılmak. (II) Çekilmek, büzülmek, tortop olmak. (III) Et kavrulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aṭnıñ art ayakınının siniri yıġrılır (BV 31a/5)

“Atın arka ayağının siniri çekilir.”

yık-: (I) Yıkmaq, harap etmek. (II) Hasmını yıkmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

eger sen anı sançsañ ayakı atı boynı üzere irken çāresiz yıkar-sen (MG 52b/8)

“Eğer sen onu, ayağı atın boynundayken vurursan çaresiz yıkarsın.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

nerede baykuş yıkarsen (GT 37b/12)

“Nerede baykuş düşürürsün?”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

tileseñ zühhd ve takva nefis ivin yık (GT 51b/2)

“Zühhd ve takva dilersen nefis evini yık.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

aṭnı yıkmağay sen (BV 19b/12)

“Atı yıkmayacaksın.”

yıktı ivlerni (KE 136b/5)

“Evleri yıktı.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

andan soñra ikinci künde ol aṭnı yıkgay sen (BV 63a/14)

“Ondan sonra ikinci gün(-) o atı yıkacaksın.”

yıkıl-: (I) Yıkılmak, devrilmek. (II) Bozulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

kim fāris yıkılğay kaçan za‘īf bolsa üzülür (MG 27b/4)

“Binici yıkılacak, ne zaman zayıf olsa üzülür.”

kaçan kim katı mihmazlasañ yıkılır (BV 45a/2)

“Ne zaman sert mahmuzlarsan yıkılır.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

eger yahşı sançılsa **seniñ birle aıtıñ arasında** yıkılır (MG 56b/5)

“Eğer iyi vurulursa seninle atın(ın) arasında yıkılır.”

[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/

‘arabī aıt üze şābit dögül irken **süñü oynañanda aıt-dın** yıkıldılar (MG 7a/1)

“Arap atında olmadığından süngü oynayınca attan düştüler.”

yıl-: Sürünmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yıl (TZ 18b/4)

“Sürün.”

yıldıra-: Parlamak, parıldamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yıldıradı rengi (KE 13b/2)

“Rengi parladı.”

yıparla-: Koku sürmek, misk sürmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yıparladı **nirseni** (KE 135a/8)

“Nesneyi kokuladı.”

yır-: Yırmak, yırtmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yır (TZ 15a/9)

“Yırt.”

yıra-: Uzaklaşmak.

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

yıradı **andın** (KE 99a/9)

“Ondan uzaklaştı.”

yıraḫsa-: Uzak olmak, uzak olduğunu düşünmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yıraḫsadı **anı** (KE 161b/1)

“Onun uzak olduğunu düşündü.”

yırat-: Uzaklaştırmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yıratı **anı** (KE 143b/7)

“Onu uzaklaştırdı.”

[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/

yıratı **andın yaṽuzluḫnı** (KE 92a/9)

“Ondan kötülüğü uzaklaştırdı.”

yırın-: Yırtılmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yırın (TZ 6a/8)

“Yırtıl.”

yırıt-: Yırtmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yırıttı (TZ 15a/9)

“Yırttı.”

yırla-: Şarkı söylemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

Takı Qurʾān okımağ birle yırlamağay. (İM 192b/3)

“Ve Kuran okurken şarkı söylemeyecek.”

yırt-: 1. Yırtmak, parçalamak, 2. Paralamak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

ol mağa sökti men dağı ağa ol **menim yağam** yırttı men anıñ sağalın tuttum (GT 157b/3)

“O bana sövdü ben de ona, o benim yakam(ı) yırttı ben onun sakalını tuttum.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

arслан körüben tutup **terisin** yırtar (GT 105a/7)

“Arslan görünce tutup derisini yırtar.”

bu oğlan atası hıdmatına kilip şikāyet ili bilen **nāmūs yağasın** yırttı (GT 140a/9)

“Bu oğlan atasının huzuruna gelip şikayetle utanmazca davrandı.”

ikki it bir murdār üçün biri **birin** yırtar (GT 166b/3)

“İki köpek bir leş için birbirini parçalar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yağşı-rağ ol arslan-dan kim **ādemi-nī** yırtkay (GT 31b/10)

“O, insanı arslandan daha iyi parçalar.”

alınğda yavaş koy bigin müşfik yār artıñda böri kibi **teriñni** yırtar (GT 50b/11)

“Önünde yavaş koyun gibi müşfik yar, ardında kurt gibi derisini parçalar.”

yırttı **anın perdesini** (KE 7a/3)

“Onun perdesini yırttı.”

yırtıl-: Yırtılmak, parçalanmak.

[**-**] → (**yalın h.**) > /—/

yırtıldı ton (KE 151b/7)

“Kıyafet yırtıldı.”

[**1**] → (**ayrılma h.**) > /+DAn/

Dahı ton yırtıldı **ol kişi anın üstüne oturduğundan** (KT 206a/36)

“O kişi onun üstüne oturduğundan kıyafet yırtıldı.”

yış-: Parlamak.

[**-**] → (**yalın h.**) > /—/

yışdı (Kİ 31b/7)

“Parladı.”

yıvıl-: Uzamak.

[**-**] → (**yalın h.**) > /—/

yıvıldı (Kİ 33a/14)

“Uzadı.”

yıy-: Yığmak.

[**0**] → (**yalın h.**) > /—/

yıydı (Kİ 33a/22)

“Yığdı.”

yıyı-: Kokmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

bu sıñürgen dārū yıyıdı (KE 10b/2)

“Bu ezilen darı koktu.”

yıyıştır-: Toplamak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

yıyıştır (KE 82a/9)

“Topla.”

yıyła-: Koklamak.

[1] → **(belirtme h.)** > /+nI/

yıyladı eşek **tezekni** (KE 4a/9)

“Eşek tezeği kokladı.”

yıylan-: Koklanmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yıyladı rûze tutğan ağızı (KE 39a/3)

“Gül tuttuğu ağız koklandı.”

yı-: (I) Yemek. (II) Kurt, böcek kemirmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

anıñ kim azukı yok-tur kögermiş qırı itmek tapup sükker bigin yir (GT 89b/10)

“Onun azığı yoktur, göğermiş kuru ekmek bulup şeker gibi yer.”

tağı yatırırken 'alefin yir tutup yimes (BV 38a/9)

“Yatarken yemini yer, tutarak yemez.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

dağı **anası-nın bağarsuğı** yir (GT 145a/4)

“Anasının bağırsağını yer.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

zâhid **yimek** az yidi (GT 52b/1)

“Zahit yemeği az yedi.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

bu gülistānga temāšā kılgan ir dem-be-dem **ma'ni yimişin** taze yir (GT 6b/7)

“Bu gülistanı seyreden kişi her zaman mani yemişini taze yer.”

ayttı **şaydı-nın fazlasın** yir men (GT 23b/12)

“Söyledi, avın fazlasını yerim.”

dağı **soğundan kaygusun** yigey-sen (GT 63a/7)

“Sonunda üzüleceksin”.

kaçan kim yürekine inse **arpasın** yimes (BV 36a/15)

“Ne zaman ki yüreğine inse arpasını yemez.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bir aytkannı yana aytma mükerrer ki **halva-nı** dağı bir kırla yirler (GT 108b/8)

“Bir dediğini tekrar söyleme, helvayı dahi bir kerede yerler.”

her bir çaynağanda **anı** birge çaynağay yigey (BV 45a/17)

“Her çiyneğinde onu birlikte çiyneyecek, yiyecek.”

tağı **kuyruğunu** yir tağı kuyruğı şeşir tağı çürür (BV 46b/6)

“Kuyruğunu yer, kuyruğu delinir ve çürür.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

faķır **ol altun-nı bir niçe künde** yidi dağı kildi (GT 21a/8)

“Fakir o altını birkaç günde yedi ve geldi.”

bir itni yidi **tıñizde** (GT 139a/13)

“Denizde bir köpeği yedi.”

[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ay ata **da‘vet-te yimek** yimedıñ mi (GT 52b/11)

“Ey ata davette yemek yemedin mi?”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

anıñ kim **tırlikinde itmekin** yimediler ölgeninde zıkr-i hayrın dimediler (GT 172a/11)

“O yaşarken ekmeğini yemediler, öldüğünde hayırla anmadılar.”

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/

cehān hōnı-nıñ elvān ni‘metinden biş altı luķma yidim (GT 132b/5)

“Dünya sofrasının nimetinden beş altı lokma yedim.”

yidür-: Yedirmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ‘alefi öze sepgey sen taķı yidürgey sen (BV 58a/14)

“Ve yemi üzerine sepeceksin, yedireceksin.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

andan sonra üç kün **yaş ot** yidürgey sen (BV 44b/9)

“Ondan sonra üç gün taze ot yedireceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **kerfes yapraķın** yidürgey sen (BV 61a/16)

“Ve kereviz yaprağını yedireceksin.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **leblābnıñ uşāresini** suw birle taķı zeyit birle taķı şarāb birle yidürgey sen (BV 61b/12)

“Ve sarmaşığın özünü suyla, zeytinle ve şarap ile yedireceksin.”

andan sonra **anı** on dört kün yidürgey sen (BV 40b/11)

“Ondan sonra onu on dört gün yedireceksin.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/

ta‘ām yidürdi **aña** (KE 117a/3)

“Ona yemek yedirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

ileyinde bir kañtar yimek bolsa ebū hureyre **çetükine bir luķma** yidürmegey (GT 93a/10)

“Önünde bir kantar yemek olsa da Ebu Hureyre kedisine bir lokma yedirmeyecek.”

[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/

yārānlarına oğlı-nıñ şükrānesin yidürdi (GT 145b/5)

“Dostlarına oğlunun şükür yemeğini yedirdi.”

[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/

taķı **ol aţğa yaş ot** yidürgey sen (BV 49b/8)

“O ata taze ot yedireceksin.”

taķı **ol aţka ħammuş** yidürgey sen (BV 50a/18)

“O ata hammuş⁴⁸³ yedireceksin.”

yidürgil sen **alar-ğa** oķ bilen **zarb** (GT 165a/9)

“Sen onlara okla darbe vur.”

yigir-: 1. Hiddetlenmek, gazaba gelmek. 2. Azarlamak, paylamak.

⁴⁸³ Bir tür bitki.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ay hôca **ķuluķa** kōp yigirme (GT 148a/6)

“Ey Hoca kuluna çok hiddetlenme.”

yigren-: İğrenmek, tiksilmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yigrendi **anı** (KE 30a/1)

“Ondan iğrendi.”

yigrendi **nirseni** (KE 78b/6)

“Şeyden iğrendi.”

yigrendür-: İğrendirmek, nefret ettirmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

yigrendürdi **anı fulān üze** (KE 118a/7)

“Onu bir şeyden nefret ettirdi”

yikir-: Kızmak, hiddetlenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yikirdi (Kİ 10b/7)

“Kızdı.”

yil-: Koşmak

[-] → (yalın h.) > /—/

yildi Türkī at (KE 39b/3)

“Türk at(t)ı koştu.”

yildür-: Koşturmak.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

hamāyil boluban **seni** yildürür (GT 73a/12)

“Bağ olup seni koşturur.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yildürdi **Türkī aṭnı** (KE 39b/3)

“Türk atını koşturdu.”

yin-: Yenmek, yenilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yingey (EK 34b/3)

“Yenecek.”

yince-: İncelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

ayasınıṅ eti yincer (KN 53a/4)

“Avucunun eti incelir.”

yinçger-: İncelmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yinçgerdi karnı **açlıkdın** (KE 36b/4)

“Açlıktan karnı incelidi.”

yinçgert-: İnceltmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yinçgertti **ķarnını** açlık (KE 36b/4)

“Açlık karnını inceltti.”

yinçker-: İncelmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

niçe kez kim şışı kayıtğay takı ili yinçkergey (BV 21a/23)

“Birkaç kez şışı azalacak ve eli inceleyecek.”

[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/

aķ **künden küne** yinçkerür (BV 62a/21)

“At günden güne incilir.”

yinil-: Bir şey yenilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yinildi (EK 34b/3)

“Yenildi.”

yiñil-: Yenilmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

fülân yiñildi tip bes közüñ açğıl yahşı oynagıl (MG 36b/2)

“Fılan yenildi diyerek artık gözünü aç iyi oyna.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ķılıķ vaķtlarda bir kez yiñildiler (MG 93a/2)

“Kılıķ vakitler(in)de bir kez yenildiler.”

yiñile-: Yenilemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yiñiledi **anı** (KE 118b/4)

“Onu yeniledi.”

yirgendür-: İğrendirmek.

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

yirgendürdi **aña kâfirliğini** (KE 137a/4)

“Onu kâfirlikten uzaklaştırdı.”

yisit-: Isıtmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **anı** töggey sen taķı yisitgey sen (BV 56b/7)

“Onu döveceksin ve ısıtacaksın.”

yiske-: Koklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

daķı **ol kişini** yiskeņüz (KT 383b/28)

“O kişiyi koklayınız.”

yit-: (I) Ulaşmak, vasıl olmak. (II) Üstesinden gelmek, gücü yetmek. (III) Kafi gelmek. (IV) İtmek. (V) Değmek, dokunmak. (VI) Kaybolmak. (VII) Baliğ olmak. (VIII) Yormak.

[-] → (yalın h.) > /—/

aşhāb-ı kehf iti yitti (GT 14a/2)

“Ashab-ı Kehf köpeği ulaştı.”

anı bilse özgelerine muhtāc bolmas bu kadar bilmek yiter (BV 11a/25)

“Onu bilirse başkalarına muhtaç olmaz, bu kadar bilmek yeter.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

nā-geh **bir ulla su yaḳasına** yitti (GT 99b/12)

“Ansızın büyük bir su kıyısına vardı.”

el-ḳışṣa bu daṣvīmiz **ḳāzī ḳatına** yitti (GT 157b/9)

“Kısacası bu davamız kadı(nın) huzuruna gitti.”

taḳı saklanḡay sen kim tirisinden aşıp **sinirine** yitgey (BV 22b/1)

“Saklanacaksın ki derisinden aşıp sinirine ulaşsın.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

künden künge saḥādeti arttı devleti ḡāyet **kemāl-ḡa** yitti (GT 27a/9)

“Günden güne saadeti arttı, devleti büyük bir güce ulaştı.”

küḡün **bizge** yiter ḡaḳ-ḳa yetal-mas (GT 37b/13)

“Gücün bize yeter, Hakk’a yetemez.”

söz **ol yirge** yitti kim bu maṣnī-de aytım (GT 55a/8)

“Söz o yere ulaştı, bu manada söyledim.”

bes sen yir oḡurlamak birle meşḡul bolḡıl kim **ḡācetiḡe** yitgey-sen (MG 49a/7)

“Öyleyse sen yer çalmakla meşgul ol, ihtiyacına ulaşacaksın”

ḳırnaḳ-lar māl ve niḥmet bilen her kün **bir yaḡı şehir-ge** yitkey (GT 97b/1)

“Cariyeleri mal ve nimetle her gün yeni bir şehre ulaşacak.”

ammā **on kısrakḡa** bir aygır yiter (BV 14a/12)

“Amma on kısrakḡa bir aygır yeter.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

bu yirde bu mıḡdār yiter (MG 100b/2)

“Burada bu kadar yeter.”

yitgür-: Ulaştırmak, eriştirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı **tügleri içine** yitgürgey sen (BV 20b/9)

“Ve tüyleri(nin) içine ulaştıracaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

bu iş **fārisni tilegenine** yitgürür (MG 77a/2)

“Bu iş biniciyi istediğine ulaştırır.”

kaçan kim ol yürise iki ayaķını köterür ançağa tigrü kim **iki ayaķını karnına** yitgürmegey (BV 31a/25)

“O ne zaman yürürse iki ayaķını oraya kadar kaldırır ki iki ayaķını karnına ulaştırmassın.”

yitin-: Bilenmek, keskinleşmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yitindi (Kİ 30b/13)

“Bilendi.”

yitkür-: Yetirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ve daķı yaynı arķun çekkey **saķalı tuşına** yitkürgey (KN 38a/7)

“Ve yayı da ağır çekecek, saķalı(nın) yanına yetirecek.”

yitiş-: Yetişmek, ulaşmak, erişmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger ol sağ yandın tüşse atıñnı katiğ sürgil yitişgil (MG 53a/7)

“Eğer o sağ yandan düşerse atını hızlı sür, yetiş.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

sağ ilin-ni aşağı sınırgıl tã **sol iline** yitişsün (MG 24b/2)

“Sağ elini aşağı uzat sol eline yetişsin.”

tağı barmaqların anın üzere **bağlangay-da biri birine** kerek kim yitişgey (MG 94a/8)

“Parmakların onun üzerine bağlandığında birbirine yetişmesi gerekir.”

[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

tağı andın kiçekörgil tã **saña** anın süñü-si yitişmesün (MG 44a/6)

“Ve onu geç, onun süngüsü sana yetişmesin.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

veli kök-ke ikinci-nin yitişti ol kiçe başı (GT 91b/1)

“İkincinin başı o gece göğe ulaştı.”

sañmağa yitişgey-sen kaçmasdan burun (MG 56b/3)

“Kaçmadan önce vurmaya yetişeceksin.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

tağı **ol yaprağını üç yerde** yitişgey sen (BV 46b/22)

“O yaprağı(-) üç yerde alacaksın.”

yitit-: Bilemek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yititdi **bıçağını** (KE 45b/5)

“Bıçağı biledi.”

yitiştür-: Yetiştirmek, eriştirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yāhuz **kamış süñünün boğunların** yitiştürgil (MG 74b/9)

“Yahut kamış süngünün boğumlarını yetiştir.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **sünüñ-ni ğarīminge** yitiştürgil (MG 48a/8)

“Süngünü düşmanına yetiştir.”

yitür-: (I) Eriştirmek, ulaştırmak. (II) Saldırmak, hücum etmek. (III) Yitirmek, kaybetmek. (IV) Yedirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+I/

anañ **sēni** yitürsün , īmān keltürür mü sēn Téñri’ge (İM 26b/6)

“Anan seni yetiştirsin, Tanrı’ya iman eder misin?”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

oğlanın yitürdi tişi (KE 75b/1)

“Kadın çocuğunu yetiştirdi.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

melik ayttı **bu laṭīfeni** taṣuķ yitürdüñ (GT 131a/5)

“Hükümdar dedi, bu şakayı tuhaf yaptın.”

yitürdi **yolnı** (KE 107a/1)

“Yolu kaybetti.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

yamanlar-nı yaḥşılarga yitürgey (GT 175b/4)

“Kötüleri iyilere yetirecek.”

yiyle-: Koklamak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **tizekin** yiyles (BV 65a/9)

“Ve tezeğini koklar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yiylemes **uçmağ yiyisini** şıla-i rahm kėsken kişi (İM 82a/3)

“Şıla-i rahim kesen kişi cennet kokusunu koklamaz.”

yizde-: İstemek.

[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/

bey **senden ne** yizder (EM 22a/6)

“Bey senden ne ister.”

yobıla-: Alay etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu kııska kaşīde yobıladı **anı** (KE 35b/3)

“Bu kısa kaside onu alaya aldı.”

yoğna-: Kalınlaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yoğnadı ekin (KE 16a/9)

“Ekin kalınlaştı.”

yoğur-: Yoğurmak, hamur yoğurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yoğur (EK 80b/3)

“Yoğur.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yağşı yoğurdu **hamirni** (KE 7a/2)

“Hamuru iyi yoğurdu.”

yoğa-: Okşamak, dokunmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yoğadı **hatunğa** (KE 145a/2)

“Kadına dokundu.”

yoğal-: Yok olmak, ölmek, tükenmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yoğaldı battı kün (KE 7a/4)

“Gün bitti, battı.”

yoğat-: Yok etmek, tüketmek, öldürmek, yormak, sıkıntıya sokmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yoğattı **anı** (KE 23b/1)

“Onu yok etti.”

yoğattı **anını hağğını** (KE 146b/3)

“Onun hakkını yok etti.”

yoğla-: Yükselmek, büyümek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yoğladı oğlan (KE 89a/5)

“Oğlan büyüdü.”

yol-: Yolmak, koparmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yoldı **saçnı** (KE 5a/2)

“Saçı yoldu.”

yolcıla-: Yol göstermek, kılavuzluk etmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

yolculadı **anı nerse üze** (KE 48b/7)

“Onu bir yere yolculadı.”

yolğa-: Yolmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yolğadı (TZ 37a/10)

“Yoldu.”

yoluğ-: (I) Karşılaşmak. (II) Buluşmak, kavuşmak. (III) Saç, kıl vs. yolmak. (IV) Fala bakmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

kim kim uluğ körse öz nefsinı, salına salına yürise yoluğğay **Ténri’ge** (İM 85b/5)

“Kim nefsinı büyük görürse, salına salına yürürse Tanrı ’yla karşılaşır.”

eger bolsa ol suw kim **ölümdükke** yoluğur (İM 107a/2)

“Eğer o su olursa ölüme kavuşur.”

bir cemā‘at ‘ārif faķīrlarğa yoluğtum (GT 50b/13)

“Bir cemaat arif fakirlere rastladım.”

yomla-: Fal tutmak, yorumlamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yomladı (Kİ 32b/13)

“*Fal baktı.*”

yon-: Yontmak, heykel yapmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yondı **ķalemni** ķalemtırāş birle (KE 23b/9)

“*Kalemi ķalemtırāş ile yonttu.*”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/

anıñ ʿilāçı ol turur kim **aşagadın** yongay (BV 56b/25)

“*Onun çaresi şudur, aşagıdan yontacak.*”

yor-: (I) Rüya tabir etmek. (II) Fal yorumlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yordı **tüşni** (KE 34a/3)

“*Rüyayı yorumladı.*”

yorgala-: Koşarak gitmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yorgaladı (Kİ 31a/9)

“*Gitti.*”

yort-: (Atı) dört nala koşturmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

bir kūn mālın alıban anıñ ħarāmī yortar (GT 105a/4)

“Harami bir gün onun malını alarak koşturur.”

yorul-: Yorulmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yoruldu (TZ 9b/9)

“Yoruldu.”

yoşkalan-: Alay etmek, ahlaksız davranmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yoşkalandı (Kİ 31b/11)

“Alay etti.”

yovrul-: Bozulmak, bir şeye halel gelmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yovruldu (Kİ 31a/21)

“Bozuldu.”

yoy-: Silmek, bozmak, yok olmak.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

melâmet kılğan yoydı **anı** (KE 57a/2)

“Kınayan onu bozdu.”

yoyul-: Bozulmak, yok olmak.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yoyuldu yipnün katıkı (KE 147a/4)

“İpin sağlamı bozuldu.”

yoz-: Osurmak, yellenmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yozdı (Kİ 31b/2)

“Yellendi.”

yöndür-: Yöneltmek, yönlendirmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

yöndürdi anı iş üze (KE 90a/1)

“Onu işe yönlendirdi.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

yöndürdi anı nirsege (KE 137a/5)

“Onu bir şeye yönlendirdi.”

yöndürüş-: Karşılıklı yöneltmek, yönlendirmek.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

işge yöndürüştiler (KE 158b/9)

“İşe yönelttiler.”

yörge-: Sarmak, örtmek.

[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/

yörgedi aṇa (KE114a/9)

“Ona sardı.”

yörgen-: Sarınmak, örtünmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yörgendi **tonını** (KE 155b/6)

“Kıyafetini örtündü.”

yörgeş-: Dolaşmak, sarışmak, dürülmek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yörgeşti (KE 150a/9)

“Dolaştı.”

yöri-: Yürümek.

[-] → **(yalın hal)** > /—/

tağı ağzına koyğay sen içi yörügey gâyet yahşı turur (BV 56b/19)

“Ağzına koyacaksın, içi yürüyecek gayet iyidir.”

yöridi bukağusı birle (KE 3b/6)

“Kelepçesiyle yürüdü.”

[1] → **(bulunma h.)** > /+DA/

yolsuz yöridi **yābānda** /KE 4a/1)

“Yabanda yolsuz yürüdü.”

yöriş-: Birlikte yürümek.

[-] → **(yalın h.)** > /—/

yöriştiler (KE 160a/7)

“Yürüdüler.”

yörit-: Yürütmek.

[0] → **(yalın h.)** > /—/

ol kün gâfil bolmağıl yitip yoritgil (BV 23a/8)

“O gün gâfil olma itip yürüt.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **ol aķnı** öküş yoritgey sen (BV 40a/13)

“Ve o atı çok yürüteceksin.”

taķı **anı** biraz yitip yoritgey sen (BV 53b/1)

“Ve onu biraz itip yürüteceksin.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

andan sonra dāyim **suw içinde** yoritgil ayakları suw içinde bolsun (BV 23a/9)

“Ondan sonra sürekli suda yürüt, ayakları su içinde olsun.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

ol aķnı soğuk suw içinde yoritgey sen (BV 43a/4)

“O atı soğuk suda yürüteceksin.”

taķı **anı** dāyim **suw içinde** yoritgey sen (BV 64a/4)

“Ve onu sürekli suda yürüteceksin.”

yörü-: Yürümek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı kaçan kim yörüse **öñ yanı öze** yürür (BV 54a/1)

“Yürüyünce ön tarafına yürür.”

yörüt-: Yürütmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı biraz yitip yörütgey sen (BV 51a/22)

“İtip biraz yürüteceksin.”

yötür-: Öksürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yötürdü (Kİ 30b/20)

“Öksürdü.”

yu-: Yıkamak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

iki élin yuğay takı **ağzın** yuğay andan sonra yégey takı içkey. (İM 104a/8)

“Öyle gerek ki iki elini yıkayacak ve ağzını yıkayacak ondan sonra yiyecek ve içecek.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

kaçan kim tügi tüşse **anı** suw birle kökçek yuğıl (BV 21b/12)

“Ne zaman tüyü düşerse onu suyla güzel yıka.”

andan sonra **añnıñ ayağını** yuğıl uşnan suwı birle (BV 30a/2)

“Ondan sonra atın ayağını uşnan⁴⁸⁴ suyuyla yıka.”

tağı biraz za'ferān birle **zekerini** yuğay sen (BV 61a/7)

“Ve biraz safranla zekerini yıkayacaksın.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/

tağı **arpasın suwğa** yuğıl (BV 51a/6)

“Arpasını suda yıka.”

[2] → (bulunma h.) > /+DA/

andan sonra **her iki künde** issi suw birle yuğıl (BV 22b/21)

“Ondan sonra her iki günde bir sıcak suyla yıka.”

⁴⁸⁴ Bitki adı.

yukar-: Su boşaltmak, dökmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

andan sonra yukargay **ğalğan suwnı ƣowa içindekini ƣuyuğa** (İM 334b/6)

“Ondan sonra kovadaki artan suyu kuyuya dökecek.”

yul-: Yolmak, çözmek, kurtarmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yuldı **esirni** (KE 115a/2)

“Esiri kurtardı.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/

yuldı **anı esirlikdin** (KE 23b/4)

“Onu esirlikten kurtardı.”

yuldura-: Yıldırım çakmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yulduradı (Kİ 32b/7)

“Yıldırım çaktı.”

yulı-: Tıraş olmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yulıgil (KM 38b/12)

“Tıraş ol.”

yum-: (I) Yummak, göz kırpmak. (II) Ağzını kapamak. (III) Parmağını sıkmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

geh yumulur geh açılır bāğ u bustān gül-leri (GT 65b/13)

“Bağ ve bostan gülleri kah açılır kah kapanır.”

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

közün yum tā könül aldurmağay-sen (GT 127a/6)

“Gönül gözünü kapat, aldırmayacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **iki közin** yumar yaşları tökülür (BV 38a/4)

“Ve iki gözünü yumar, yaşlar(-) dökülür.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Eger işaret kılsa yumğay **çalak barmaķını** taķı **anın yanındaki barmaķını** taķı orta barmaķı birle (İM 19b/8)

“Eğer işaret ederse baş parmağını ve onun yanındaki parmağını orta parmağıyla kapatacak.”

Aytıgıl yā Muḥammed mü`minlerge, yumsunlar **közlerini** (İM 83a/7)

“Ya Muhammed müminlere söyle, gözlerini yumsunlar.”

taķı **ağzını** yummağay (İM 92b/3)

“Ve ağzını yummayacak.”

taķı **közini** yummağay ķatıg yummaķ birle ançağa tégrü (İM 92b/3)

“O zamana kadar iyi kapatarak gözünü yummayacak.”

ķaçan kim ölse iki ineğın bağlağaylar taķı **iki közini** yumğaylar (İM 237a/8)

“Ne zaman ölürse iki ineğini bağlayacaklar ve iki gözünü kapatacaklar.”

anın ʿalāmeti ol turur kim at **közini** yumar açmas (BV 67a/4)

“Onun belirtisi şudur, at gözünü yumar, açmaz.”

[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DI n/

közin yumdı **nirsedın** (KE 112b/2)

“Bir şeyle gözüünü kapattı.”

yumarla-: Yumrulamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yumarladı (TZ 31b/3)

“Yumrukladı.”

yumrukla-: Yumruklamak, yumrukla vurmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yumrukla (EK 34b/10)

“Yumrukla.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yumrukladı **anı** (KE 17a/1)

“Onu yumrukladı.”

yumruklaş-: Yumruklaşmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yumruklaştılar (KE 158b/4)

“Yumruklaştılar.”

yumşan-: Yumuşamak.

[-] → (yalın h.) > /—/

eger ol meşeş yumşandı (BV 18a/15)

“Ancak o şiş yumuşadı.”

yumşat-: Yumuşatmak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı dübürüne soķğay sen ol **ķarnın** yumşatur (BV 57b/13)

“Ve dübürüne sokacaksın, o karnını yumuşatır.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

taķı **mafāşıl-lar-nı** yumşatır (MG 95b/9)

“Eklemleri yumuşatır.”

künde iki kez ol **anı** yumşatur (BV 48b/7)

“Günde iki kez o onu yumuşatır.”

ol **aţnıŋ tinini** yumşatur (BV 60a/8)

“O atın tenini yumuşatır.”

yumul-: Kapanmak, yumulmak.

[-] → (yalın hal) > /—/

geh yumulur geh açılır bāğ u bustān gül-leri (GT 65b/13)

“Bağ ve bostan gülleri kâh açılır kâh kapanır.”

yumur-: Yumrulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yumurdı (TZ 35b/7)

“Yumruldu.”

yumurlat-: Yumurtlatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yumurtlatkil (KM 45b/2)

“Yumurtlat.”

yumurtla-: Yumurtlamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yumurtladı tavuk (KE 21a/5)

“Tavuk yumurtladı.”

yun-: Yunmak, yıkanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Cünüb kişi yundu dağı kaldı aʿzasında bir zerre yir. (MS 41b/2)

“Cünüb kişi yıkandı da azasında bir parça yer kaldı.”

ğusl eylemegiçün yundı cünüblikden. (KF 109b/2)

“Cünüplükten gusül etmek için yıkandı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

anuñ kibi avdaz almasun, yunmasun **anda** (KF 64a/6)

“Onun gibi abdest almasın, orada yıkanmasın.”

yunçuk-: Yerinden oynatmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yunçukğıl (KM 41a/1)

“Yerinden oynat.”

yundur-: Kusmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yundurğıl (KM 41a/1)

“*Kus.*”

yup-: Yuvarlanmak, batmak.

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yuptı **yupuñka** (KE 82a/3)

“*Çamura battı.*”

yuruqla-: Yumruklamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yuruqladı (Kİ 31a/17)

“*Yumrukladı.*”

yut-: Yutmak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

taķı yutmağay **ol nérse** kim tişi arasında-turur (İM 189a/1)

“*İki dişi(nin) arasında olan şeyi yutmayacak.*”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

bu közi iglig er yuttı **anı** (KE 67a/8)

“*Bu gözü kusurlu kişi onu yuttu.*”

yuttur-: Yuttur.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ol subalaķını ağzına sokğıl yutturğıl (BV 36b/2)

“*O subalağını ağzına sok, yuttur.*”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

taķı **anı ol aţka** yutturğıl (BV 36b/17)

“Ve onu o ata yuttur.”

ol yumurtkanı bir bir bütünle **ol atka** yutturğıl (BV 68a/14)

“O yumurtayı bütün hâlde tek tek o ata yuttur.”

yuv-: (I) Yıkamak. (II) Yuvarlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

taķı **iki ayaķın** yuwğay (İM 112a/7)

“İki ayağını yıkayacak.”

öz kanı bilen yuvar **ilin** ol nādān (GT 42a/9)

“O cahil kendi kanıyla elini yıkar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ve eger suw tapsa ābdastı bozulğandan sonra **ķurı yérni** yuwğay (İM 125a/5)

“Eğer su bulursa abdesti bozulduktan sonra kuru yeri yıkayacak.”

Taķı tonga tégse ol nérse revā bolmas, meger kim yuwğay **anı** (İM 134b/1)

“O şey kıyafete değerse iyi olmaz, onu yıkayacak.”

yuvala-: Yuvarlamak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yuvaladı **taşnı** (KE 170b/5)

“Taşı yuvarladı.”

yuy-: Yıkanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yuygil (KM 36b/1)

“Yıkan.”

yuzakla-: Kilitlemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yuzakladı (Kİ 31b/5)

“Kilitledi.”

yuzaklar (BM 73b/9)

“Kilitler.”

yü-: Yıkamak.

[0] → (yalın h.) > /—/

andan sonra iki kün issi suw birle yügey sen (BV 63a/19)

“Ondan sonra iki gün sıcak su ile yıkayacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

andan sonra **ol atnıñ ayağın** yügey sen (BV 25a/25)

“Ondan sonra o atın ayağını yıkayacaksın.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yügey **necāset çıkğan yérni** (İM 89a/1)

“Pisliğin çıktığı yeri yıkayacak.”

Andan sonra **iki élini** yügey üç kéz (İM 90a/6)

“Ondan sonra iki elini üç kez yıkayacak.”

kaçan kim tügi tüşse **anı** yügey sen kökçek arıtgay sen (BV 27a/25)

“Ne zaman tüyü düşerse onu yıkayacaksın, iyice temizleyeceksin.”

şabun birle yügey sen **ol ‘aran yirini** (BV 25a/2)

“O ateşli yeri sabunla yıkayacaksın.”

yügür-: (I) Hızlı yürümek, koşmak. (II) Zıplaya zıplaya koşmak. (III) Çalışmak, çabalamak.

[-] → (yahn h.) > /—/

ay cān yögürür cümle seniñ nef'ini için emri tutup (GT 3b/12)

“Ey can herkes senin faydan için emri yerine getirir.”

sol ilin-ni biraz boşatıp tā süñü yaḥşı yögürgey kim tüpi sol ilinde yügen birle birge bolḡay (MG 24a/5)

“Sol elini biraz bırakıp süngü(yü) iyi koşacak, altı sol elinde gemle birlikte olacak.”

munuñ kibi at nerse yögürmes (BV 12b/1)

“Bunun gibi at hiç koşmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taḡı séniñ tapa yögürür biz (İM 197b/4)

“Ve senin taraf(ı)na koşarız.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

yögürdi buḡra inenge (KE 58a/5)

“Boğa ineğe koştu.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Ḳaçan kim érişse Batn-ı Vādī'ğa yögürgey iki yaşıl ‘amūd arasında. (İM 312b/2)

“Ne zaman Batn-ı Vadi'ye erişirse iki yeşil sütun arasında koşturacak.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

taḡı ırdın yögürdi at (KE 57b/2)

“Ve at yırdan koştu.”

yükle-: (I) Yüklemek. (II) Kefil olmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taḡı anıñ öze nerse yüklemegey sen (BV 33b/25)

“Ve onun üstüne bir şey yüklemeyceksin.”

[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

yükledi **aña işni** (KE 134a/9)

“İşi ona yükledi.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

Ve eger bolmasa imāmnıñ kölügi kim yüklegey **anın içinde ğanīmetni**, (İM 427b/1)

“Eğer imanın bineği olmazsa onun içine ganimeti yükleyecek.”

yüklet-: Yükletmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yükletkil (KM 41b/6)

“Yükletmek.”

yüklet (83a/2)

“Yüklet.”

yükse-: Yükselmek, uzanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

bu kara irinlig ʿavrat yüksedi (KE 86b/9)

“Bu kara dudaklı kadın uzandı.”

yükset-: Yükseltmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yüksetti **binānı** (KE 141a/4)

“Binayı yükseltti.”

yükün-: 1. Namaz kılmak. 2. Secde etmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

yükündü (Kİ 32a/20)

“Namaz kıldı.”

yükündi (TZ 8b/7)

“Secde etti.”

yül-: Yolmak, tıraş etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yüldiler **başlarını** (KE 134b/3)

“Başlarını tıraş ettiler.”

yüleştir-: Paylaştırmak.

[0] → (yalın h.) > /—/

yüleştirdi (TZ 28a/11)

“Paylaştırdı.”

yüli-: Tıraş etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

saçın yülige, yā saçın kıskartgay. (İM 328b/2)

“Saçını tıraş edecek veya saçını kısaltacak.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Ammā kaçan tıylsa Harem içinde **saçını** yülige (İM 363a/8)

“Ancak ne zaman yasak kalkarsa Harem’de saçını tıraş edecek.”

[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/

Takı yülimegey **nérse başınıñ saçından** takı **tininiñ tüginden**. (İM 305a/5)

“Başındaki saçı ve tenindeki tüyü kesmeyecek.”

yülit-: Tıraş etmek.

[1] → (belirtme h.) > /+n/

takı **saçın** yülitkey (İM 342a/7)

“Ve saçını tıraş edecek.”

yümür-: Saldırmak, bozmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yümürdü (Kİ 32b/20)

“Saldırdı.”

yünle-: Oka telek veya tüy takmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yünledi **oqnı** (KE 21a/1)

“Oka tüy taktı.”

yürgeş-: Sarılmak, dolaşmak.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

ol 'uqal bir tamar turur **añnıñ yan başına** yürgeşür (BV 31a/24)

“O uzun bir damardır, atın yan tarafına sarılır.”

yüri-: Yürümek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yalguz yürimegey taķı uyumakdan saklanay (İM 297a/2)

“Yalnız yürümeyecek ve uyumaktan sakınacak.”

kel ra’iyyet birle şulh it haşm-dan fârig yûri (GT 17a/8)

“Gel düşmanla barış yap; halk ile rahat yürü.”

kaçan kim yalguz minilirse yürimes taķı iştâbuldan çıkmas (BV 17a/9)

“Ne zaman tek binilirse yürümez ve ahırdan çıkmaz.”

[1] → (yönelme h.) > /+A/

yürür anıñ tili öze bir yazuk ya’nî kelime-i küfr sözi (İM 47b/6)

“Onun dilinde bir günah yani o küfürli konuşur.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

yürimes sên helâl çewresinde (İM 16a/1)

“Helal dairesinde işler yapmazsın.”

taķı mü’minler yürüdi oşbu iki arasında (İM 31a/2)

“Ve müminler bu ikisi(nin) arasında yürüdü.”

anıñ birle taķdîr yürüdi ‘Ömer’niñ dîvânında (İM 250b/4)

“Ömer’in divanında onunla beraber yürüdü.”

Taķı yürigey kalğanında arķunlık birle (İM 308b/4)

“Kaldığında vakarla yürüyecek.”

[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/

sen kayda alar yolın yürigey-sen (GT 151b/5)

“Sen onlar(in) yolunu nerede yürüyeceksin?”

yürüt-: Yürütmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

sultân yürütür bu birini aç ve ‘uryân (GT 47a/11)

“Sultan birini aç ve çıplak yürütür.”

bes **açıını** arkun yürütgil (MG 48a/5)

“Öyleyse atını ağır yürüt.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

ol devālar tüşsün andan sonra **suwka** yürütgil (BV 22a/10)

“O ilaçlar düşsün ondan sonra suda yürüt.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Ve eger başlasa öltürmek birle anların birisini **haddni** yürütkey **barçası** öze. (İM 423b/2)

“Eğer onların birisini öldürmeye başlarsa hepsine ceza verecek.”

[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

andan sonra **ol atını balçık içinde** yürütgil (BV 22a/11)

“Ondan sonra o atı balçık içinde yürüt.”

yürü-: (I) Yürümek. (II) Göç etmek, yola koyulmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

hüküm yürüğe takı haddini turguzulğay (İM 229a/6)

“Hüküm devam edecek ve cezası durdurulacak.”

yürür men şadmān karnım közüm tok (GT 58a/6)

“Ben karnım, gözüm tok mutlu yürürüm.”

kümüş aklığı kibi sağınğay-sen kim biri biri artınca yürür (MG 86b/2)

“Gümüş beyazı gibi düşüneceksin ki birbiri ardınca yürür.”

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taşı **bularğa** tostoğru yürügül (MG 60b/4)

“Ve bunlara dosdoğru yürü.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Yürür Téñri Te‘âlâ horlamakı **ol yazuk berābarında** cehd kılmak ʿamalı birle. (İM 56a/4)

“Tanrı Teala’nın hor görmesi: o günah(in) gayret ameliyle yürür.”

yürüt-: Yürütmek.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

andan sonra her kün **suw içinde** yürütgil (BV 21a/22)

“Ondan sonra her gün suda yürüt.”

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

suw erişmese anıñ altına **suwnı** yürütkey **devānıñ taşı öze** (İM 130a/5)

“Onun altına su erişmezse suyu ilacın dışına sürecektir.”

yütir-: Hücum etmek, saldırmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

yütirdi (BM 86b/6)

“Saldırdı.”

yütkün-: Yutkunmak.

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

ol vaqıtta at başın kötürür taķı yütkünür taķı yimin yimes (BV 44a/18)

“O zaman at başını kaldırır, yutkunur ve yemini yemez.”

yütkür-: (I) Öksürmek. (II) Sümürmek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taķı ağızın açar kim yütkürgey (BV 35b/23)

“Ağızını açar ki öksürsün.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

biraz vakıtda övkesinde ağrıg bolur **andan** yütürür (BV 67a/23)

“Bazen boğazında ağrı olur, ondan öksürür.”

yüw-: Yumak, yıkamak.

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

Bir hatun **kazan** yüwdi (İM 136a/5)

“Bir hatun kazan(ı) yıkadı.”

[1] → (belirtme h.) > /+n/

yüzin yüwgey tağı iki kolını yüwgey (İM 112a/8)

“Yüzünü ve iki kolunu yıkayacak.”

tağı **iki ayağın** yüwer (İM 112b/3)

“Ve iki ayağını yıkar.”

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yüwünüz **yüzleriñizni** tağı **éleriñizni** tirsekler birle (İM 78a/4)

“Yüzlerinizi ve ellerinizi dirseklerle yıkayınız.”

yüwünüz yazuqlarıñızni tevbe kılmak birle (İM 78a/7)

“Günahlarınızı tevbe ederek temizleyiniz.”

andan sonra yüwgey **iki ayağını** (İM 99a/7)

“Ondan sonra iki ayağını yıkayacak.”

yüzin yüwgey tağı **iki kolını** yüwgey (İM 112b/1)

“Yüzünü ve iki kolunu yıkayacak.”

ve eger anıñ birle necis ton bolsa **tonını** yüwgey (İM 125a/8)

“Eğer onunla elbise kirlenirse elbisesini yıkayacak.”

Kaçan kim müddet tamām bolsa iki etüğini çıkarğay tağı **iki ayağını** yüwgey (İM 127a/3)

“Süre tamamlanınca, iki eteğini çıkaracak ve iki ayağını yıkayacak.”

bir kişi **atnı** yüwer (İM 142a/3)

“Bir kişi atı yıkar.”

yüwgey **sol ili birle ferciniñ iki taş yanını** taķı **iki içini** (İM 146b/8)

“Sol eliyle fercinin iki dış yanını ve iki iç tarafını yıkayacak.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

Taķı **Şafi’ katında** sowuk suw birle yüwgey. (İM 237b/5)

“Şafi’(nin) görüşüne göre soğuk suyla yıkayacak.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**bulunma h.**) > /+n/, /+DA/

iki ayaķın anda yüwgey (İM 99a/7)

“İki ayağını orada yıkayacak.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**bulunma h.**) > /+nI/, /+DA/

Taķı **anı** yüwgey **her bir kезде** (İM 146a/3)

“Ve onu her defasında yıkayacak.”

[2] → (**belirtme h.**) + (**ayrılma h.**) > /+nI/, /+DAn/

başımın yüwdüm **namāzdan tése** (İM 18b/7)

“Başımı namazdan temizledim derse...”

ol tonını yüwdi **ķan ķatresinden** (İM 137b/6)

“O kıyafetini kan lekesinden temizledi.”

yüwül-: Yıkanmak.

[-] → (**yalın h.**) > /—/

üç kез yüwülür taķı ķurutulur her bir yuwğanda arınur Ebū Yūsuf katında (İM 140b/2)

“Ebu Yusuf(un) görüşüne göre üç kez yıkanır ve kurutulur, herbir yıkamada arınır.”

[1] → (**bulunma h.**) > /+DA/

Takı kaçan kim cünüb kişi şehīd ölse yüwülür **Ebū Hānife katında** (İM 243a/5)

“Kişi şehit olarak ölünce Ebu Hanife’(nin) görüşüne göre yıkanır.”

yüwün-: Yıkanmak.

[-] → (yalın h.) > /—/

Bir hatun yüwüendi (İM 102b/5)

“Bir kadın yıkandı.”

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

Takı yüwünmegey **bir yerde** kim körmegey anı bir kimérse (İM 99b/1)

“Kimsenin görmediği bir yerde yıkanmayacak.”

Takı yokdur bir kişiye kim yüwüngey **uluğ havz içinde öldükdük yanında** (İM 109a/8)

“Bir kişiye büyük bir havuzda, leşin yanında yıkanmak yasaktır.”

[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

Oşbu kişi murdâr yēdi takı kaldı itden tişi arasında takı yüwüendi **cenābetden** (İM 492b/4)

“Bu kişi murdar yedi, etten dişi arasında kaldı ve cenabetten yıkandı.”

yüz-: Suda yüzmek.

[-] → (yalın h.) > /—/

yüz (EK 84a/10)

“Yüz.”

yüzkeştür-: Yüz yüze gelmek, karşılaşmak.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yüzkeştürdi **anı** (KE 126b/9)

“Onu yüzleştirdi.”

yüzlen-: Yönelmek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

taķı yüzlengeyler **cum'a namāzına**. (İM 230a/8)

"Ve Cuma namazına yönelecek."

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

taķı yüzlengey **muşallāğa** (İM 233a/4)

"Ve musallaya yönelecek."

[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/

yüzlengey **Medīne'den Mekke'ge**. (İM 380a/8)

"Medine'den Mekke'ye yönelecek."

yüzlendür-: Yönlendirmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

Taķı yüzlendürgey **barmaķlarını ayaķının** (İM 176a/7)

"Ve ayaķının parmaklarını yönlendirecek."

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

Taķı **kıblağa** yüzlendürgey taķı bağlarını şeşkey taķı kerpiçni tüzetkey anıñ öze. (İM 241b/7)

"Kibleye yönlendirecek ve parmaklarını çözecek, kerpici onun üzerine dizecek."

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

Taķı **barmaķlarını** yüzlendürgey **kıbla tapa** (İM 177a/2)

"Ve parmaklarını kibleye yönlendirecek."

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

mén yüzlendürdüm **yüzümni ol Téñri'ge** kim kökler yarattı taķı yérlerini yarattı āsānlık birle (İM 171a/3)

"Ben yüzümü o Tanrı'ya yönlendirdim ki o gökleri ve yerleri kolayca yarattı."

Éy Téñri, azuqlandurgıl maña taqvāñnı taqı ötkil ménim yazuqumnnı taqı yüzlendürgil
méni hayr işke (İM 295b/2)

*“Ey Tanrı bana takvanı nasiplendir, benim günahlarımı bağışla ve beni hayırlı işe
yönlendir.”*

yüztür-: Yüzdürmek.

[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/

andan sonra **anı sowuq suwğa** yüztürgey sen (BV 51a/23)

“Ondan sonra onu soğuk suda yüzdüreceksin.”

-Z-

zebille-: Pislemek.

[0] → (yalın h.) > /—/

taqı içi kabz bolur zebillemez (BV 38a/6)

“Kabız olur, pislemesin.”

zibille-: Dışkılamak, pislemek.

[1] → (yönelme h.) > /+A/

Siymesün, zibillemesün **şuya**. (KF 61a/4)

“Şuya işemesin, pislemesin.”

zindānla-: Hapsetmek.

[1] → (belirtme h.) > /+nI/

zindānladı **anı** (KE 44a/6)

“Onu hapsetti.”

3.2. Fiillerin İstem Dizini

-A-

abula-:	[1] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/
ac-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aç-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø /, /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
açı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
açıglan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
açıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
açın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
açıt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
açtur-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
ada-:	[-] → (yalın h.) > /—/
adan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ağır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
ağna-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ağnat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ağrıl-:	[-] → (yalın hal) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ağ-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
ağırla-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
ağırşaklan-:	[-] → (yalın hal) > /—/
ağın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ağır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ağna-:	[0] → (yalın hal) > /—/
ağramla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ağnat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

ağrat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ağrı-:	[-] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ağrıt-:	[0] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ağrıttur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ağmağsın-:	[0] → (yalın hal) > /—/
ağtar-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
ağtur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ağ-:	[-] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ağar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ağart-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
‘ağulsın-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
ağır-:	[-] → (yalın hal) > /—/
ağış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ağıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
akrın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aksa-:	[-] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
akşur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
aktar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
aktur-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
al-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/

	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
	[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DAn/, /+DA/
	[3] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DA/, /Ø/, /+DAn/
	[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+A/, /Ø/
ala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
alağ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
alçığla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
alda-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
aldan-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
aldaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aldur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
alın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
	[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /Ø/, /+DA/
alış-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
algıg-:	[0] → (yalın h.) > /—/
algışla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
altunla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
altuz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
alukla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
andlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
anuklan-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
añ-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (eksiz bulunma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
añdur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
añıl-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
añla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
añlat-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
apar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ar-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
arala-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
aralat-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
ardur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
arguz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
arı-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
arıla-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/

arığla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
arın-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
arıt-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
arķalan-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
arķalaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
arķur-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
ārılan-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
arsık-:	[0] → (yalın h.) > /—/
art-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
artat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
artuķlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
artur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
arturul-:	[3] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DAn/, /+DA/
arturuş-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
aruķla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aruķlat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ārzūla-:	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
as-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
asıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/

aşnulan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aşşıla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/ [2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
aşa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
aşanuş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
aşık-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA
aşla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
aşur-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
aşlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
at-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/ [2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/ [2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
atıkla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
atıl-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
atış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
atla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
atta-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
attanıl-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
aw-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
avla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
avın-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/

avındur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
avuçla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
avna-:	[-] → (yalın h.) > /—/
avurla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
avut-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ay-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
aydıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aydış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ayığlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ayıl-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ayır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (eksiz yönelme h.) > /+nI/, /Ø/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
ayırıl-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ayıt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
ayla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
aylan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aylandur-:	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+A/
ayrıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

	[2] → (bulunma h.) + (bulunma h.) > /+DA/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/
ayrılış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ayruqla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ayrul-:	[1] → (bulunma h.) /+DA/
ayna-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aynat-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
aynı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
aytıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
ayukla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
az-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
azar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
āzārla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
azdır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
azdur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
azıglaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
azırğa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
azla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
azsa-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
azuqlandır-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
-B-	
ba-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/
bağ-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bağışla-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[3] → (bulunma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+GA/, /Ø/
bağışlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bağla-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
bağlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
bak-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
bakıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
bakışat-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bakış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bağtur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
balala-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
balçakla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
balçıkla-:	[0] → (yalın h.) > /—/

balkı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
balşıray-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ban-:	[0] → (yalın h.) > /—/
banlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
baraş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
baraştır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
barış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
bas-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
bastur:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
basur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
başkar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
başla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DAn/, /+DA/
başlan-:	[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/, /+GA/
bat-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
batalla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
batallan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
batır-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (eksiz belirtme h.)+(yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
batur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
bay-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bayı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bayıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
bayramla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bayut-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
baz-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bazlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
begen-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
bekle-:	[0] → (yalın hal) > /—/
beler-:	[-] → (yalın h.) > /—/
belgür-:	[-] → (yalın h.) > /—/
begir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
benze-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
bér-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+n/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
 [2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
 [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
 [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
 [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
 [2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
 [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
 [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
 [2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
 [3] → (eksiz belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+A/, /+DA/
 [3] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+A/, /+DA/
 [3] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+GA/, /+DAn/
 [3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+A/
 [3] → (yönelme h.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+nI/, /+DA/
 [3] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+nI/, /+DA/
 [3] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+DA/, /Ø/
 [3] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DAn/, /+DA/
 [3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /Ø/, /+GA/
 [3] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+nI/, /+GA/

beriş-: [0] → (yalın h.) > /—/

béril-: [-] → (yalın h.) > /—/

[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

[1] → (yönelme h.) > /+A/

[1] → (yönelme h.) > /+GA/

bériş-: [0] → (yalın h.) > /—/

[1] → (bulunma h.) > /+DA/

berki-: [-] → (yalın h.) > /—/

berkid-: [1] → (belirtme h.) > /+nI/

berkin-: [-] → (yalın h.) > /—/

berkiş-: [0] → (yalın h.) > /—/

bertin-: [0] → (yalın h.) > /—/

besle-: [0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
beslen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bey-:	[0] → (yalın h.) > /—/
béz-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
beze-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
bezen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bézert-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
bıç-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bıçkır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bırağ-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
bırağ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+I/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DAn/, /+GA/
bışkır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bışur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
biç-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
biçin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bigen-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
bikit-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
bil-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
bildir-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
bildür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
bile-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bilgir-:	[-] → (yalın hal) > /—/
bilgür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
bilil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bilin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bir-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
	[3] → (yönelme h.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+DA/, /Ø/
	[3] → (ayrılma h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /+A/, /Ø/
biril-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+DA/, /Ø/
biriş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

birkit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
birle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
birükdür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bisle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bislen-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
biş-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
bişir-:	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
bişür-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
bit-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
biti-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
bitiş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bitle-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
bitlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bitür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
bize-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
bizen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bo-:	[0] → (yalın h.) > /—/
boğ-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
boğul-:	[-] → (yalın hal) > /—/
boğuz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
boğuzla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
bol-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/

	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (eksiz bulunma h.) > /+Ø/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/
boldur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bolın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bolğa-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
boluş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
borçlaş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
boşa-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
boşad-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
boşal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
boşan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
boşat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
boşattır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
boya-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
bovuzla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
boyuk-:	[-] → (yalın h.) > /—/
boyunla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
boz-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bozla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bozlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bozul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
bög-:	[0] → (yalın h.) > /—/

böl-:	[2] → (eksiz yönelme h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/
böy-:	[-] → (yalın h.) > /—/
buda-:	[0] → (yalın h.) > /—/
buhûrla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
buğağula-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bul-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/
bulaştır-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
bulğa-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
bulğan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bulğaş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bulğaştır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bulıtlan-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bulun-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
buluş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
buluşla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
burı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
burtar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
burtur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
burunduğla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
burıl-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
buş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
buyrul-:	[-] → (yalın hal) > /—/
buyur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
buyurla-:	[-] → (yalın h.) > /—/

buz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
büge-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
bük-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bükül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
bürke-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
büne-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bünile-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bürkle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bürük-:	[0] → (yalın h.) > /—/
bütür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
büz-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
-C-	
câhilsin-:	[0] → (yalın h.) > /—/
cüftlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
cüftlendür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
-Ç-	
çağır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çağla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çaķ-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
çaķla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çaķıla-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
çaķır-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
çaķrıř-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çal-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/
çandar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çap-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
çapala-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çapın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çapıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

çapla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çapun-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
çat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çayna-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çek-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/ [2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/ [2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+n/ [2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
çekelen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çekil-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
çekiş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çelinlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çemül-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çermen-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
çevir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çewrül-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
çewür-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma) > /+A/, /+DIn/ [2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
çeyne-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çığ-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çığar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çığrıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çık-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/

	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/
çıkar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+I/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
	[3] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+DAn/, /Ø/
	[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /Ø/, /+dA/
çıkarıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
çıkarul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çıkdur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çıkrat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çılan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çındır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çınkar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çıgra-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çıtlat-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
çız-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çızlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çiçeklen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çik-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
çile-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çimdi-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çimdir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çise-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
çiyne-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çokal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çokra-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çolğaştır-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
çoz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çok-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
çöker-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çömel-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çöple-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çörge-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
çöz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
çözge-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
çuğrı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çula-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çulğa-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
çulğan-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
çulgaş-:	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
çum-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çüçkür-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çülen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
çüri- :	[0] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
çürü-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-D-	
dağla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
dardağanla-:	[-] → (yalın h.) > /—/

daşla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
dé-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
dedirt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
deg-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
degşir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
degşür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
delür-:	[-] → (yalın h.) > /—/
dep-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
depele-:	[0] → (yalın h.) > /—/
depren-:	[-] → (yalın h.) > /—/
déyil-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
deyiş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
dıldagla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
di-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
dik-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
dile-:	[0] → (yalın h.) > /—/
dilen-:	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
dinil-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
diñle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
diñlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
diñlendür-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
diş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
doğur-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
doķı-:	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /Ø/
doķın-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
doķun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
dolan-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
dostlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
dozat-:	[-] → (yalın h.) > /—/

dök-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
dön-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
döşe-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
dur-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
durguz-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
durkuzıl-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
dutul-:	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
düg-:	[0] → (yalın h.) > /—/
dümül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
dürt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
dürüş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
dürüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
düş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
düşmanlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
düşür-:	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+I/ [3] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+nI/, /+DA/, /Ø/
düzelid-:	[0] → (yalın h.) > /—/
düzet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
-E-	
eğerle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
eğgüle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
eğle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
eğlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
eg-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ége-:	[0] → (yalın h.) > /—/
egir-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
egle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
eglen-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ek-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
eksil-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
eksinüt-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DIn/
éksit-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
éksül-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
éksüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
ektüle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ele-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
eleş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
elin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
em-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
emderil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
emen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
emge-:	[-] → (yalın hal) > /—/
emgen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
emget-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
emgetil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
emiz-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
eñ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
eñil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ender-:	[0] → (yalın h.) > /—/
eñre-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ensele-:	[-] → (yalın h.) > /—/
er-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ériş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ériştür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
erit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
erüt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
erklen-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/

erkleñdür-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ertele-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
ertelet-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
es-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
esenleş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
esir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
esirke-:	[0] → (yalın h.) > /—/
esirkele-:	[0] → (yalın h.) > /—/
eskir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
eskirt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
esle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ésne-:	[-] → (yalın h.) > /—/
esri-:	[-] → (yalın h.) > /—/
esrü-:	[-] → (yalın h.) > /—/
éşit-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
éşitil-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
éşitin-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
éşittür-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
eştür-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
eşükle-:	[0] → (yalın hal) > /—/
ét-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
éw-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
éwdür-:	[3] → (bulunma h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+nI/, /+A/
éwlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
éwleñdür-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

ėvdi-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ėvr̈ul-:	[1] → (ẏnelme h.) > /+A/ [1] → (ẏnelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ėv̈ur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/ [2] → (ayrılma h.) + (ẏnelme h.) > /+DIn/, /+A/
eydil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
éyerle-:	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
eyle-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
eyil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
eyit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
eylen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
eÿurle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
éz-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-F-	
fermānla-:	[1] → (teklik III.ş.z. ẏnelme h.ç.) > /+A/ [2] → (teklik III.ş.z. ẏnelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
-G-	
ġāfilsin-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ġalbır̈la-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ġayr̈la-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
ġayrlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-H-	
ħabsle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
ħammāmla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ħelāllaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ħırāmla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ħilālle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ħisāblen-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ħōrla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
ħūrmetle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
-I-	

ı-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ıbraḳ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ıd-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ıḡla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ıḡşa-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ılın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ımızḡan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ıman-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
ınḡa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ınḡır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ınḡur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ıngır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ıra-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ırḡa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ırı-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ırla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ırlat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ısbarla-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ısır-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
ısla-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
ıslan-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ısmarla-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ıy-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ıyış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ıyla-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
ıylan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-İ-	
ī-:	[-] → (yalın h.) > /—/
iç-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
içhur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
içil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
içir-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, / Ø/
içiş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
içlendür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
içür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
ig-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
ige-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
igele-:	[0] → (yalın h.) > /—/
igil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
igle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
iglen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
iglet-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ik-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
ikile-:	[0] → (yalın h.) > /—/
iksil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
iksit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
iksüt-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
iktüle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
il-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ile-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
ilen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ileş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ilet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
ilin-:	[-] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
ilitiş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ilt-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
imgen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
imget-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
in-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
incin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
incit-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
inde-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
indeş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
indir-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
indür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/
indürül-:	[-] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (yönelme h.) > /+A/
indürüş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ine-:	[0] → (yalın h.) > /—/
iğre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ipren-:	[-] → (yalın h.) > /—/
iri-:	[-] → (yalın h.) > /—/
irik-:	[-] → (yalın hal) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
irin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
iriş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
irit-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
irk-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
irkil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
isin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
isit-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
isittir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
isrüt-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
iste-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[3] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /Ø/, /+DAn/
isteştür-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
iş-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
işen-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
işit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
işitil-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

işle-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/ [3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DA/, /+DIn/
işlen-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
işleş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
işlet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
iştir-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
iyir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
iyiske-:	[0] → (yalın h.) > /—/
it-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/ [2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
iv-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ivdür-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
ivin-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ivlen-:	[-] → (yalın hal) > /—/
iy-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
iyerle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
iyerlet-:	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
iyile-:	[0] → (yalın h.) > /—/
iz-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
iz-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
izde-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
izil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
izle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
-K-	
ķabar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķaç-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
ķaçur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķada-:	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
ķaderlen-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
ķadğurt-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķak-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
ķakı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķakın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķakır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķakla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķakşı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķaksır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/

	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
	[3] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+DA/, /Ø/
kalburla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kaldır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kalğı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kalık-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kalıtış-:	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
kamaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kamçıla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kamla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kana-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kanat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kandır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kandur-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
kap-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DA/, /+DIn/
kapa-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kapsa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kar-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
karar-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
karañur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
karar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
karğa-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
karı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
karış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
karışlad-:	[0] → (yalın h.) > /—/
karıştur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/

	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
karıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
karma-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kar mala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
karşul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
karşulaş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
karuştıur-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
kaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kaşı-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kaşla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
kaıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kaılan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kaığlan-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kaış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kaıştıur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
katlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
katıur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kaıla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kaıvıur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kaıvza-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kaıyduur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kaıyır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
kaıyış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
kaıyıt-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/
ķayķur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ķayķurt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķayķalan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķayna-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķaynat-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
ķaynatıl-:	[-] → (yalın hal) > /—/
ķayt-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ķaytar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+I/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DA/, /+GA/
ķaytarıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
ķayur-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
ķaz-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/

ķazan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķazdur-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
ķazġan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķazıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
ķazġurt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķeber-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķebinle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķeċ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
ķeċik-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķeċür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
ķeċ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķeċür-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ċ.) > /+A/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ċ.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ķegir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķel-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ċ.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
ķeldür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķelecüleş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķeleş-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ċ.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ķeliş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķeltür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/

	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+A/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+GA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+Ø/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /+Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[3] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+A/, /+DA/
kemiş-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
kemişil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kemür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
keleş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
kér-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
kengen-:	[0] → (yalın h.) > /—/
keñirt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
keniş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kerek-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
kéril-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kerin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kerk-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kert-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kes-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+n/

	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
kesiş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
késil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
kesilin-:	[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DIn/
keskel-:	[0] → (yalın h.) > /—/
keş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ket-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
kéter-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
ketür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
keven-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kevrül-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
kevşe-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kevül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kevür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+A/, /+DA/
key-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/

	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
keydür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
keydürül-:	[1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/
keyikle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
keyne-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kez-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kezdır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kıçıkla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kıçkır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kıçkur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kığır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kıl-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (teklik III. ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/

	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
	[2] → (bulunma h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+DA/, /+A/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+I/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/
kıldur-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+A/, /+DIn/
kılın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
kılındur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kılış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kına-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kınala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kınan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kındur-:	[1] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/

kıp-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kırk-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kırkıl-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kırt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kıs-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
kışar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kışda-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kışkan-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kışkart-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/ [3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DA/, /+A/ [3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DA/, /+DIn/
kışkartıl-:	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
kıştaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kışkır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kıvrat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kıvrul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kıy-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kıyş-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
kıyşur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kızar-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kızart-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kızdur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
kızğan-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kızlağ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kiç-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
kiçi-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kiçik-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kiçir-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
kiçür-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+DIn/ /+GA/
kid-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
kider-:	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+I/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+I/, /+DAn/, /+DA/
kigür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
kikrüş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
kiltir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kiltür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+A/
kinkeş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
kirek-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
kiriş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
kirt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kirtüle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kis-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/

	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
kisil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
kistür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kişenle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kişne-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kit-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
kiter-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
kitil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kiy-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
kiydür-:	[3] → (III. t.ş.z. yönelme h. ç.) + (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) /+A/, /Ø/, /+DIn/
kiyür-:	[2] → (III. t.ş.z. yönelme h. ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
kiz-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kizle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
kizlen-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ko-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
kod-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kok-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kokut-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
koldaşlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) > /+A/
kolla-:	[0] → (yalın h.) > /—/

kon-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
konakla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
konan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
konrul-:	[-] → (yalın hal) > /—/
konşılaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
konukla-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
konur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
kop-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
kopar-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/ [2] → (eksiz bulunma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/
koparul-:	[2] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/
kopgar-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
koput-:	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
korq-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
korqıt-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
korkunıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
korqut-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kort-:	[0] → (yalın h.) > /—/
koş-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
koşlan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
koşul-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/

	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
kotar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kov-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
kovala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kovla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kovur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
koy-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+I/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+A/, /+DA/
	[3] → (eksiz belirtme h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø /, /+nI/, /+GA/
koyın-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
koyul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
koyuş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köç-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/

	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+GA/
köçür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
köger-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köker-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kökle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kökre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köligelen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köm-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
könder-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
köndür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
könile-:	[0] → (yalın h.) > /—/
könül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köpi-:	[0] → (yalın h.) > /—/
köpiklen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köpleş-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
kör-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/

kördür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
körgüz-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
körin-:	[-] → (yalın hal) > /—/
körkez-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
körkiz-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
körkizil-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
körküz-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
körse-:	[-] → (yalın h.) > /—/
körün-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
körüş-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/,
köse-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
köstekle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
köster-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
köş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
köter-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/ [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
kötert-:	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
köterül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kötür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/

	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
kötrül-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
kötürül-:	[-] → (yalın hal) > /—/
köy-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
köydür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
köydürül-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
köyündür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
köyür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
közdemle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
közet-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
közin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
közle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/
közlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķubar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķuķ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķuķaķla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķuķaķlaķ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķuķuķ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķulaķuzla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķulavuzla-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
ķullan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķulna-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķur-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
ķurı-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
ķurıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķurıtıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/

ķuritul-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ķurtar-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
ķurtul-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ķuru-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķurul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķurut-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
ķurutul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķus-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
ķustur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķuřa-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
ķutar-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
ķutġar-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķutlula-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķutul-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ķutur-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
ķuvar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķuy-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķuyum-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ķüçe-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķüçen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķüdeş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķükre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķüküre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķül-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ķöldür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķöldüre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķülit-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķünen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ķünile-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
ķünle-:	[-] → (yalın h.) > /—/

künlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
küreş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
kürle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
küs-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
küse-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ķüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
kütle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
küy-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
küven-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-L-	
loğla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
-M-	
mağta-:	[0] → (yalın h.) > /—/
man-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
mayrıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
mele-:	[-] → (yalın h.) > /—/
meñze-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
mıhla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
mıkla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
mihmāzle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
min-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
mindür-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
minen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
miñeş-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
mizāhlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
möle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
mun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
muştıla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
müñeştür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
müñre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-N-	
naķışla-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
naķl-la-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
na'lla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
nazlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
nevbetleş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
nişanla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
-O-	
oçunla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oğlansın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oğra-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
oğurla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
oğşa-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+GA/
oğşaş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
oğşat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
oķı-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
oķın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oķu-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

	[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/
okuş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
okut-:	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
ol-:	[0] → (yalın h.) > /—/
oldur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
oldurt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
olduruş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oltır-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oltur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (eksiz yönelme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/
olturt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
ona-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
oñal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oñar-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
oñul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
or-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
oranla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ortakla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ortaklaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oşır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
osur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
oşla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
otala-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
otla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
otlat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
otlatıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
otur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (eksiz bulunma h.) + (yönelme h.) > /+GA/
oturt-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
ov-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
oy-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
oyanla-:	[0] → (yalın h.) > /—/

oyған-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oyғар-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
oyna-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
oynal-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
oynaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
oz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
ozdurul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ozul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ozun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ozuş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
-Ö-	
өç-:	[-] → (yalın h.) > /—/
өçeş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
өде-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
өded-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
өдрүн-:	[-] → (yalın h.) > /—/
өдүр-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, (+A)
өг-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
өgre-:	[0] → (yalın hal) > /—/
өgren-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
өgreniş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
өgret-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

	[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/
	[3] → (yönelme h.) + (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+DA/, /+nI/
ögüş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ögüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ögütle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
öksür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ökün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
öl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
ölç-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ölçül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
öldür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
öldürüş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
öleçe-:	[0] → (yalın h.) > /—/
öli-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ölit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
öltür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
öltürül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
öltürüş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ölü-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ön-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
öndür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
öñür-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
öp-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
ör-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
örenle-:	[0] → (yalın h.) > /—/

örgeçlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
örgüz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ört-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[3] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+DAn/, /+A/
örte-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
örtül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
örtün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ös-:	[0] → (yalın h.) > /—/
öt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
öte-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
	[3] → (yönelme h.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+nI/, /+DA/
öten-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
ötenil-:	[-] → (yalın hal) > /—/
ötel-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ötker-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ötkür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ötrükle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ötükle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ötür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
övüşle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
övkeleş-:	[-] → (yalın h.) > /—/

övrren-:	[0] → (yalın h.) > /—/
övret-:	[0] → (yalın h.) > /—/
öylen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
öyütle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
özen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
özgelen-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
-P-	
paslan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
purşla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
pisle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
-R-	
rağbetlendür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
râhatlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
râhatlandur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
râhatlendür-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
rastla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
-S-	
sa-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
saç-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
şaçraç-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sağ-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sağa-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
şağan-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sağın-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
sağışla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sakın-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
sağla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
saklan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/
sal-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DAn/, /+A/
	[3] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DIn/, /+nI/, /+GA/
salın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
salındır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
salındur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
şamaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şamaşan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şamşan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
san-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sana-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sanal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/

	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
sanın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sanış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
sanıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sanışıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
sanıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sanışula-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sap-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
şapraş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şaptur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
şaran-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sarğar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sarın-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sarlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şarşıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[3] → (bulunma h.) + (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+GA/, /+nI/
sataş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
sataşdur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
satış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
satıl-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
şatış-:	[0] → (yalın h.) > /—/

şatdır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
şatır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
şav-:	[0] → (yalın h.) > /—/
savaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
savu-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şavul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
savun-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
savur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
savut-:	[0] → (yalın h.) > /—/
say-:	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
sayıl-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
sayra-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
şayrılan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
segerle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
segirt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
şehirle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
seket-:	[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/
sekir-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
seksen-:	[0] → (yalın h.) > /—/
semir-:	[-] → (yalın hal) > /—/
semrit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
señir-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sep-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
sepiştir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
serele-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sesi-:	[-] → (yalın hal) > /—/
sev-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /+Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
sevdür-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
sevin-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
sevindür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

seвле-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > s/Ø/ [1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
sevleş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sevün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sevündür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
seyün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
séz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sı-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
sıç-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sığ-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
sığa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sığan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sığın-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/ [2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/ [2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DIn/
sığındur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
sığış-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
sık-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
sıkça-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sıkda-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sıkıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sıkıta-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sıkıkur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sıla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sın-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
sına-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sındur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/

	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
sınık-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sırık-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sırıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şışkır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sıta-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
şıtın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sıva-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sıvaş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sıyır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
şıyrın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sız-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
şıza-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sızdur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sızgur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
si-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sidür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
sigir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sigri-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sikir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
sikle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sikri-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
sikriş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sikrit-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
sil-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
silin-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
silik-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[3] → (belirtme h.)+(ayrılma h.)+(bulunma h.) > /+nI/, /+DAn/, /+DA/
simkir-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
simkür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
siğir-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
siğür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+n/
sipir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
siv-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
siy-:	[0] → (yalın h.) > /—/
siz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
soğrı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
söğul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sok-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DIn/, /+A/
sol-:	[-] → (yalın h.) > /—/
soli-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
sonla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sor-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DIn/
sorıl-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
sorul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz yönelme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
sowu-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/

şovul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şovuşla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
soy-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
soyul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şoyurğa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sög-:	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
sögül-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sögüş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sök-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
söklün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
söküt-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sön-:	[-] → (yalın h.) > /—/
söndür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
sövle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sövlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sövleş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
söy-:	[0] → (yalın h.) > /—/
söyle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
söyün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
söyündür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sözle-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/ [3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+GA/
sözlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sözleş-:	[-] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
sözlet-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
su-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
suçı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
suçu-:	[-] → (yalın h.) > /—/
suçul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
şuk-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sun-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[3] → (yönelme h.) + (belirtme h.) + (eksiz bulunma h.) > /+GA/, /+nI/, /Ø/
	[3] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) + (eksiz belirtme) > /+A/, /+DA/, /Ø/
sundur-:	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
şunuş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
şuretlen-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
suva-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
suvan-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
suvgar-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
suvıkla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
suvla-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
suvs-:	[-] → (yalın h.) > /—/
suvsat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
süçit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
süçre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
süçü-:	[-] → (yalın hal) > /—/
süksükle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
sümülde-:	[-] → (yalın h.) > /—/
sün-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
süprül-:	[0] → (yalın h.) > /—/
süprün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
süpür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sür-:	[0] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
sürç-:	[-] → (yalın h.) > /—/
süre-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
sürt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+nI/, /Ø/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
sürtül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
sürtün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
sürtüş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
sürtüştür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
sürün-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
sürüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
süsüş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
süve-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
süyen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
süz-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

süzül-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
-Ş-	
şal-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şalğa-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şapla-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şarlan-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şarman-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şafla-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şaflan-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şekklen-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$ $[1] \rightarrow (\text{bulunma h.}) > /+DA/$
şeş-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$ $[1] \rightarrow (\text{belirtme h.}) > /+nI/$
şeşil-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$ $[1] \rightarrow (\text{ayrılma h.}) > /+DAn/$
şiş-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$ $[2] \rightarrow (\text{bulunma h.}) + (\text{ayrılma h.}) > /+DA/, /+DAn/$
şışdür-:	$[1] \rightarrow (\text{belirtme h.}) > /+n/$
şışle-:	$[3] \rightarrow (\text{yönelme h.}) + (\text{bulunma h.}) + (\text{eksiz belirtme h.}) > /+GA/, /+DA/, /Ø/$
şışlen-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şüşkür-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
şövür-:	$[0] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
-T-	
tağal-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
tağdıl-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
tağıl-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$ $[1] \rightarrow (\text{yönelme h.}) > /+A/$
tağıt-:	$[1] \rightarrow (\text{belirtme h.}) > /+nI/$
tağ-:	$[2] \rightarrow (\text{yönelme h.}) + (\text{eksiz belirtme h.}) > /+A/, /Ø/$
tağıl-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
tağırda-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
takıt-:	$[1] \rightarrow (\text{belirtme h.}) > /+nI/$
tal-:	$[1] \rightarrow (\text{yönelme h.}) > /+GA/$ $[1] \rightarrow (\text{ayrılma h.}) > /+DAn/$
talapı-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
talaş-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$
tam-:	$[-] \rightarrow (\text{yalın h.}) > /-/$ $[1] \rightarrow (\text{ayrılma h.}) > /+DAn/$

	[3] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+Dan/, /Ø/, /+GA/
taşıyan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tamdur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tamiz-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
tamuz-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/ [2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
tamzir-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
tan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
taşıyan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tanla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tanı-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
taşıyan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
taşıyan-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
tap-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/ [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/ [2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/ [3] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /Ø/ /+GA/

tapala-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
tapan-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
tapandur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tapıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
tapış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tapıştur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tapul-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/ [2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/ [2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
tapula-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tar-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tara-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tarat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tarıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tarlandur-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
tart-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
tartıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
tartış-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tarttur-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
taş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
taş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
taşla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
taşlanıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
taşlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
taşan-:	[0] → (yalın h.) > /—/
taşık-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tattur-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/

tay-:	[-] → (yalın h.) > /—/
taya-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
tayan-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
tayan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
taydur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tayın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tayındır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
té-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
teg-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/
tégin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tegirmelen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tegirt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tegür-:	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
tekesin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tekne-:	[0] → (yalın h.) > /—/
teköt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tel-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
temürle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tep-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
tepre-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tepren-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tepret-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
tepün-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ter-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
teril-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+GA/, /+DAn/
terinlet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
terkle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
terklet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
terle-:	[-] → (yalın h.) > /—/
teş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tey-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tez-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tezekle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tezgen-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tezigin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
tezlet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tık-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tıkılın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tımarla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tındur-:	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
tıgla-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
tınlağ-:	[-] → (yalın hal) > /—/
tınş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tınta-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tıy-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/

	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
tıyl-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ti-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
tig-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+DAn/, /+A/
	[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+GA/, /Ø/
tigir-:	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
tigür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[3] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+A/, /+nI/
tik-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
til-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tile-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /+Ø/, /+DA/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+Ø/, /+DAn/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /+Ø/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[3] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+Ø/, /+DA/, /+GA/

	[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DIn/, /+GA/
	[3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DIn/, /+DA/
	[3] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+nI/, /+DA/
tilen-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tinle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tiğlen-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tip-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
tipler-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tipren-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tire-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
tiprert-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tirgiz-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
tirgür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tirgüz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
tirik-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tiril-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
tirkin-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
tirle-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
tirşür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
tiş-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
tişe-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tişele-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
tişil-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/
tişle-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
tit-:	[0] → (yalın h.) > /—/

titre-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
titret-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
tiz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tizekle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tizgin-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
tizgindür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIIn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+DIIn/, /+GA/
tizgün-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
tizgüt-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
tizi-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tizil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tizle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
tizlet-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
toğ-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/
toğra-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
toğran-:	[-] → (yalın h.) > /—/
toğrul-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
toğur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/
toğurt-:	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
toğan-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
toķı-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
toķun-:	[-] → (yalın hal) > /—/
toķuş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tol-:	[-] → (yalın h.) > /—/

	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
tola-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tolaş-:	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
toldur-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
toltur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[3] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DAn/, /+DA/
tomala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
toñ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
toñdarıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
topurşuqla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
toran-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tov-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tovur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
toy-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
toydur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
toz-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
tozla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tozul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tög-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
tögül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tök-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+n/
tökül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
töle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
tölen-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+A/, /+DA/

töleldür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tölük-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tön-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
töndü(r)-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tönder-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
töşe-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
töşen-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
töşet-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
töz-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tu-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tur-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
turguz-:	[1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
turguzul-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
turı-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
turuğ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
turuğtur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
turuş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
tuş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tut-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/

	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+I/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
	[3] → (bulunma h.) + (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+nI/, /+DIn/
	[4] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+GA/, /+DA/, /+nI/
tutaş-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
tutul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
tutuş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
tutuldur-:	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
tuṽkur-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ṭuzla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tuztur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tüg-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tügmele-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tük-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tüken-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tüket-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
tükür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tümel-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tüne-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tüñül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
türe-:	[-] → (yalın h.) > /—/
türt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

türtül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tüskür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tüş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
	[2] → (yönelme h.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DAn/
tüşür-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DAn/, /+nI/
tütünle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
tütüz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tüvkür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
tüz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
tüzel-:	[-] → (yalın h.) > /—/
tüzet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
tüziş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
tüzül-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
tüzüt-:	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
-U-	
uç-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
uçal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uçkun-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
uçı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uğıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
uftan-:	[-] → (yalın h.) > /—/

uğla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
uğra-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
uğun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uğurla-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
uğurtla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
uķ-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
uķtur-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ula-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
ulağur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ulaķ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ulaldur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ulaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
ulaştur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ulğar-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ulğay-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
ulı-:	[-] → (yalın hal) > /—/
ullan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ullandur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
uluğla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
ulullan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
um-:	[0] → (yalın h.) > /—/
umsun-:	[3] → (bulunma h.) + (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /+GA/, /Ø/
una-:	[-] → (yalın h.) > /—/
unit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
unittur-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
unut-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (eksiz bulunma h.) + (belirtme h.) > /Ø/, /+nI/

ur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /+DA/ [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/ [2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/ [2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/ [3] → (belirtme h.) + (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+GA/, /+DA/
urul-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz yönelme h.) > /Ø/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
urun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
urundur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
uruş-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
uslan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uşala-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
uşan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uşat-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
ut-:	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
utan-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
uştır-:	[0] → (yalın h.) > /—/

uv-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
uṽat-:	[0] → (yalın hal) > /—/
uṽta-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
uṽtan-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
uy-:	[1] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) + (ayrılma h.) > /+A/, /+DAn/ [2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
uyal-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
uyalt-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
uyan-:	[1] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/
uyandır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
uyar-:	[0] → (yalın h.) > /—/
uyat-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
uydur-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
uyğan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uyu-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz bulunma h.) > /Ø/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
uyukla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uyuklaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uyuş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
uyut-:	[0] → (yalın h.) > /—/
uzan-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
uzat-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+GA/, /+nI/
-Ü-	
üfür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ügri-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ügüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
üküt-:	[0] → (yalın h.) > /—/

ül-:	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/
üle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
üleş-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
üleştir-:	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
ülit-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ülü-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ünde-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
ündeş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
üneş-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
ür-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [3] → (bulunma h.) + (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+nI/, /+DAn/
ürk-:	[-] → (yalın hal) > /—/
ürkit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
ürküt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ürper-:	[-] → (yalın h.) > /—/
ürük-:	[-] → (yalın h.) > /—/
üs-:	[-] → (yalın h.) > /—/
üspürle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
üş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
üşen-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
üşet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
üşî-:	[] → (yalın h.) > /—/
üt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
ütül-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
üvüşle-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
üygenle-:	[0] → (yalın h.) > /—/
üz-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/

	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
üzül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
üzün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
-V-	
var-:	[-] → (yalın h.) > /—/
vahtlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
vahtlandur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
vayna-:	[0] → (yalın h.) > /—/
vıyal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
vir-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
viril-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
-Y-	
yağa-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yağ-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yağdur-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
yağla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yağmala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yagrı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yağu-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
yağur-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
yağşıla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yak-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+I/, /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yakıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yakınlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yakış-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
yal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yala-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yalanşla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yalat-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/

yalbar-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
yalğaşla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yalķ-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yaldır-:	[1] → (vasıta h.) > /+n/
yaldıra-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yaldırı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yaldur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yalıñla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yalıñlandur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yalıñaçlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
yama-:	[2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/
yamala-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yamanla-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
yan-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
yana-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yañakla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yañal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yañç-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
yañıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
yandur-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
yañıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
yañlış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yañrıt-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
yap-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
yapıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yapın-:	[-] → (yalın h.) > /—/

yapıştır-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yapraqlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yapşun-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/
yapur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yapuş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
yapuştı-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/ [3] → (belirtme h.) + (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+DA/, /+A/
yar-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
yara-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
yarağla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yaraqlan-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yararı-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yarandı-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yaraş-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
yaraştı-:	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/ [2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DIn/, /Ø/
yarat-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
yaratıl-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/

	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
yarı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yarıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yarılğa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yarış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yarlıқа-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yarmaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yartıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yarı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yarut-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yaş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yasta-:	[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/
yastan-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yaşın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yaş-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yaşa-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yaşar-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yaşdur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yaşı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yaşın-:	[2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DIn/, /+DA/
yaşur-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[2] → (belirtme h.) + /bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
yat-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yatat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yatdır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yatğur-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
yatğur-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
yavı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yavuklaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yavuklaş-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yavut-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yavuzla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yay-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yayıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
yayın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yayka-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yaykan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yaz-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/ [2] → (yönelme h.) + (bulunma h.) > /+GA/, /+DA/
yazıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
ye-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [1] → (ayrılma h.) > /+DAn/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/ [2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/ [2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/ [2] → (ayrılma h.) + (bulunma h.) > /+DAn/, /+DA/
yeber-:	[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.) > /+A/
yédür-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+GA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (bulunma h.) > /Ø/, /+DA/ [2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DAn/ [3] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /Ø/, /+DAn/, /+GA/
yédürül-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yegür-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yekir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yél-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/

yelpi-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yelpin-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yéñ-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yeñç-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yeñile-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yer-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yerin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yésket-:	[2] → (teklik I.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
yeşit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
yet-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
yetgür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yétiş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
yetişdür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+I/, /+A/
yétür-:	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
yéyil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yéyül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
yeynit-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yıdı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıdla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yıdlan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıdlat-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
yığ-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
yıgıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/

	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yıgımlı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıgla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+I/
yıglat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yıgln-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yıgış-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yıgrıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yık-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
yıkıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (ayrılma h.) > /+DA/, /+DIn/
yıl-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yıldıra-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıparla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yıra-:	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yırağsa-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yırat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (ayrılma h.) + (belirtme h.) > /+DIn/, /+nI/
yırın-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yırış-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yırıla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yırt-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yırtıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
yışı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıvıl-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıy-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yıyı-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıyıştır-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yıyıla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

yıylan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yi-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DA/, /Ø/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme) > /+DAn/, /Ø/
yidür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /Ø/, /+A/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+A/, /Ø/
	[2] → (yönelme h.) + (belirtme h.) > /+A/, /+n/
	[2] → (yönelme h.) + (eksiz belirtme h.) > /+GA/, /Ø/
yigir-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
yigren-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yigrendür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
yikir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yildür-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yince-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yinçger-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yinçgert-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yinçker-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+A/
yinil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yıñil-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yıñile-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yirgendür-:	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
yisit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yiske-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yit-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/

	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yitgür-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
yitin-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yitkür-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
yitiş-:	[-] → (yalın h.) > /—/ [1] → (yönelme h.) > /+A/ [1] → (teklik II.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/ [1] → (yönelme h.) > /+GA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
yitit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yitiştür-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yitür-:	[1] → (belirtme h.) > /+I/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yiyle-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
yizde-:	[2] → (ayrılma h.) + (eksiz belirtme h.) > /+DAn/, /Ø/
yobıla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yogna-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yoğur-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
yoka-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
yokal-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yokat-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yokla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yol-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yolcıla-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
yolğa-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yoluğ-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
yomla-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yon-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yor-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yorgala-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yort-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yorul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yoşkılan-:	[-] → (yalın h.) > /—/

yovrul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yoy-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yoyul-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yoz-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yöndür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yöndürüş-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
yörge-:	[1] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) > /+A/
yörgen-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yörgeş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yöri-:	[-] → (yalın hal) > /—/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/
yöriş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yörit-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [1] → (bulunma h.) > /+DA/ [2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
yörü-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
yörüt-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yötür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yu-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+n/, /+GA/ [2] → (bulunma h.) + (yönelme h.) > /+DA/, /+A/
yukar-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yul-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DIn/
yuldura-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yulı-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yum-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/ [1] → (belirtme h.) > /+n/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/ [2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+n/, /+DIn/
yumarla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yumruqla-:	[0] → (yalın h.) > /—/ [1] → (belirtme h.) > /+nI/
yumruqlaş-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yumşan-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yumşat-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/

	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yumul-:	[-] → (yalın hal) > /—/
yumur-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yumurlat-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yumurtla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yun-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yunçuk-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yundur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yup-:	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
yurukla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yut-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yuttur-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yuv-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yuvāla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yuy-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yuzakla-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yü-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yügür-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DIn/
yükle-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[2] → (teklik III.ş.z. yönelme h.ç.) + (belirtme h.) > /+A/, /+nI/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+nI/
yüklet-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yükse-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yükset-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yükün-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yül-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yüleştir-:	[0] → (yalın h.) > /—/
yüli-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[2] → (eksiz belirtme h.) + (ayrılma h.) > /Ø/, /+DIn/

yülit-:	[1] → (belirtme h.) > /+n/
yümür-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yüñle-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yürgeş-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
yüri-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (bulunma h.) + (belirtme h.) > /+DA/, /+n/
yürit-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
yürü-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yürüt-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
yütir-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yütkün-:	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yütkür-:	[0] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
yüw-:	[1] → (eksiz belirtme h.) > /Ø/
	[1] → (belirtme h.) > /+n/
	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+n/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (bulunma h.) > /+nI/, /+DA/
	[2] → (belirtme h.) + (ayrılma h.) > /+nI/, /+DAn/
yüwül-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
yüwün-:	[-] → (yalın h.) > /—/
	[1] → (bulunma h.) > /+DA/
	[1] → (ayrılma h.) > /+DAn/
yüz-:	[-] → (yalın h.) > /—/
yüzkeştür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
yüzlen-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/
	[2] → (ayrılma h.) + (yönelme h.) > /+DAn/, /+GA/
yüzlendür-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/
	[1] → (yönelme h.) > /+GA/

	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+A/
	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
yüztür-:	[2] → (belirtme h.) + (yönelme h.) > /+nI/, /+GA/
-Z-	
zebille-:	[0] → (yalın h.) > /—/
zibille-:	[1] → (yönelme h.) > /+A/
zindānla-:	[1] → (belirtme h.) > /+nI/

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Memlûk Kıpçak Türkçesinde yer alan fiillerin tamlayıcılarla kurmuş olduğu ilişkinin biçimsel ve anlamsal unsurlarını tüm yönleriyle inceleyerek bu sahada daha önce çalışılmamış olan bu konuyu literatüre kazandırmak amacıyla oluşturulan bu tez çalışmasında ilgili sahaya ait on altı eser taranmış ve bu eserlerden tespit edilen iki bine yakın fiil ve tamlayıcıları fişlenerek analiz edilmiştir.

Çalışma; birinci bölümde Türk dilinin teze konu olan sahasını temsil eden Memlûk Kıpçak Türkleri ve Memlûk Kıpçak Türkçesi hakkında kapsamlı bilgileri içermesi, ikinci bölümde ise tezin çalışma konusu olan fiil-tamlayıcı ilişkisinin tüm yönleriyle aktarılması bakımından sonraki çalışmalara kaynak oluşturmakta ve aynı zamanda detaylı bir istem sözlüğü niteliği de taşımaktadır.

Memlûk Kıpçak Türkçesinde ünlü seslerde kalınlık-incelik uyumu görülürken; düzlük-yuvarlaklık uyumu görülmez. Memlûk Kıpçak Türkçesinde tam bir ünsüz uyumu yoktur. Memlûk Kıpçak Türkçesi cümlelerinin kuruluşunda genel Türkçenin standart kurallarına uyulduğu görülür. Cümleler, daha ziyade kurallı ve kısa cümleler şeklinde kurulmuştur.

Yükleme hâli eki olarak çoğunlukla *+nI* görülür, teklik üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra *+n* ekinin de kullanımı mevcuttur. Önceki dönemlerde kullanılan *+g* yükleme hâli eki, Memlûk Kıpçak Türkçesinde kalkmıştır. Çıkma hâli eki olarak çoğunlukla *+dAn* kullanılmıştır, *+dIn* ekinin kullanımı daha azdır. Vasıta eki *+n* Memlûk Kıpçak Türkçesinde genel olarak işlevselliğini yitirmiştir, vasıta eki olarak daha çok *+birle* edatı kullanılır.

Dil örgüsünde verilmek istenen mesajın karşıya aktarılması için kullanılan cümle yapısında yer alan ögeler arasında bir bağlantı mevcuttur. Bu ögelerin yöneticisi konumunda olan fiil, kendine bağlı olan unsurları yönetme işlevini yerine getirirken tamlayıcılarıyla bir ilişki ağı kurmaktadır.

Fiil ve tamlayıcıları arasındaki ilişki yüzey yapıda hâl eklerinin çeşitli biçimleri vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu ilişki literatürdeki son dönem çalışmalarda istem kavramı ile ifade edilmektedir ancak istem kavramının içeriğinin daha geniş olduğu ve sadece fiil bağlamında değerlendirilemeyeceği yapılan farklı çalışmalar ile ortaya

konmuştur. Fiillerin tamlayıcılarıyla sadece yüzeysel bir ilişkisi olmayıp her ne kadar sözlü veya yazılı olarak işaretlenmese de derin yapıda da çekimli bir fiilin gösterilmeyen fakat iletişim örgüsünde farkında olunan birçok tamlayıcısı da mevcuttur.

Memlûk Kıpçak Türkçesinde bu ilişkinin analiz edilmesiyle erişilen nicel ve nitel veriler genel hatlarıyla şu şekildedir:

Tamlayıcı Sayısına Göre Fiillerin Dağılımı	
[-]	ac-, aç-ı-, açığlan-, açın-, ada-, ağırsaklan-, ağın-, ağır-, akar-, akır-, akış-, akrın-, alak-, aldaş-, andlaş-, arkalaş-, artuklaş-, arukla-, asıl-, aşnulan-, aşşıla-, aşlan-, avna-, aydıl-, ayığlan-, aylan-, ayrılış-, ayna-, aynı-, azar-, azığlaş-, azla-, bağışlan-, bakışat-, bakış-, balkı-, balşıray-, banlaş-, baraş-, batallan-, bay-, bayı-, bayramla-, baz-, bazlaş-, begir-, beler-, berki-, bertin-, beslen-, bezen-, bıçkır-, bışkır-, bış-, biçin-, bilgir-, bilil-, bitiş-, bitlen-, bizen-, boğul-, bolın-, boşal-, boyuk-, bozla-, bozlan-, böy-, bulğan-, buluş-, buluşla-, bun-, burı-, buş-, buyrul-, buyurla-, бүкүл-, çağırış-, çapala-, çapın-, çekelen-, çekiş-, çelinlen-, çığırıl-, çıkarul-, çılan-, çınra-, çizlaş-, çiçeklen-, çile-, çokal-, çokra-, cömel-, çugrı-, çula-, çum-, çüçkür-, çülen-, çürü-, dardağanla-, delür-, depren-, deyiş-, dinlen-, doğun-, dostlaş-, dozat-, dümül-, dürüş-, düşmanlaş-, edlen-, elin-, emderil-, emen-, emge-, emgen-, emgetil-, eñil-, enseleş-, esir-, eskir-, ésne-, esri-, esrü-, eydil-, eyil-, eylen-, éz-, ğayrlan-, hammâmla-, helâllaş-, hırâmla-, ıgla-, ıkşa-, ılın-, ımızğan-, inçkır-, ingır-, ırla-, ıylan-, ĩ-, içhur-, içil-, igil-, igle-, iglen-, ilen-, ileş-, ilitiş-, imgen-, incin-, indürüş-, inre-, ipren-, iri-, irin-, irkil-, işleş-, ivlen-, izil-, kabarı-, kakı-, kaçın-, kaçış-, kalğı-, kalık-, kamaş-, kamla-, kan-, kana-, karañur-, karar-, karı-, karış-, qarşul-, kaş-, katıl-, katılan-, katış-, kavla-, kaykalan-, kayna-, kaynatıl-, keber-, kéçik-, kegir-, kelecüleş-, keliş-, kemişil-, kerin-, kerk-, keven-, kevül-, keyne-, kıçkır-, kıçkur-, kın-, kınan-, kıştas-, kışkır-, kıvrul-, küçük-, kirtüle-, kişenle-, kişne-, kitil-, kiz-, kık-, konan-, koñrul-, koñşıl-, korkunıl-, koyuş-, köger-, köker-, kökle-, kökre-, köligelen-, könül-, köpiklen-, körin-, körse-, köş-, köterül-, kötürül-, közin-, közlen-, kubar-, kucaqlaş-, kuçuş-, kurıtıl-, kuru-, kurul-, kurutul-, kuvar-, küçen-, kükre-, küküre-, küldüre-, külit-, künen-, künele-, künenle-, küreş-, kürle-, kütile-, küven-, mayrıl-, mele-, minen-, mizāhlaş-, möle-, mun-, müñre-, nazlan-, oçunla-, oğlansın-, oğın-, olduruş-, oltır-, oñal-, oñul-, ortaqlaş-, otlatıl-, oyğan-, oynaş-, ozdurul-, ozul-, ozun-, öç-, ödrün-, ökün-, ölçül-, öldürüş-, öli-, ölü-, örgeçlen-, örtün-, ötenil-, ötrükle-, ötükle-, övkeleş-, öylen-, özen-, paslan-, rāhatlan-, şamaş-, şamaşan-, şamşan-, sanan-, sançıl-, sanıl-, şankula-, şapraş-, sargar-, sarlan-, şarşıl-, satğaş-, savaş-, savu-, şavul-, şayrılan-, şehirle-, semir-, sesi-, sevün-, seyün-, şıkda-, sıkıl-, şıkta-, sınık-, sırtık-, sıril-, şıtın-, şıyrın-, sigir-, sigri-, sıkış-, soğrı-, soğul-, sol-, şovul-, şovuşla-, soyul-, söklün-, sökut-, sön-, sövlen-, söyün-, sözlen-, suçı-, suçu-, suçul-, suvsı-, süçre-, süçü-, sümülde-, süprün-, sürç-, süyen-, süzül-, şarlan-, şişlen-, şüşkür-, tagal-, tağdıl-, takıl-, takırda-, talapı-, talaş-, tamaşalan-, tañaz-, tañla-, tañıl-, tapış-, tarıl-, taş-, taşlanıl-, taşlaş-, tatık-, tay-, tayın-, tégin-, tegirmelen-, tekesin-, tepre-, tepren-,

terkle-, terle-, tey-, tez-, tıklın-, tın-, tınlan-, tınış-, tin-, tinlen-, tipren-, tirik-, tizil-, toğran-, tokun-, tokuş-, toñ-, toñdarıl-, toran-, tov-, tozul-, tögül-, tölük-, töz-, turuk-, tüken-, tümel-, tüne-, tünül-, türe-, türtül-, tüzel-, uçal-, udı-, uftan-, uğun-, ul-, ulağur-, ulağ-, ulı-, ullan-, ulullan-, una-, urun-, uslan-, uşan-, uyğan-, uyukla-, uyuklaş-, uyuş-, ülit-, ün-, ündeş-, ürk-, ürper-, ürük-, üs-, üş-, üşi-, üzül-, üzün-, var-, vahtlan-, yağa-, yagrı-, yağıl-, yakınlaş-, yal-, yalanşla-, yaldırı-, yalıñla-, yañal-, yañlış-, yapıl-, yapın-, yapraklan-, yapur-, yarı-, yarıl-, yarış-, yarmaş-, yartıl-, yaru-, yastın-, yaşa-, yaşar-, yaşı-, yavı-, yavuklaş-, yayın-, yaykan-, yegür-, yekir-, yerin-, yıdı-, yıdın-, yığınıl-, yığıl-, yıldıra-, yırın-, yışı-, yıvıl-, yıyı-, yıylan-, yikir-, yıl-, yin-, yince-, yinil-, yitin-, yoğna-, yokal-, yokla-, yomla-, yorgala-, yorul-, yoşkalın-, yovrul-, yoyul-, yörgüş-, yöriş-, yuldura-, yumruklaş-, yumşan-, yumul-, yumur-, yuy-, yükse-, yümür-, yütir-, yüz-.

[0]

açıt-, ağna-, ağırat-, ağırttır, ahmaşın-, ahtur-,maşsur-, ahtar-, ala-, alğığ-, alğışla-, altuz-, alukla-, apar-, arşıq-, aşı-, atış-, avurla-, avut-, aydış-, ayırla-, ayla-, ayrukla-, azırğa-, bakışat, bakış-, balçaqla-, balçıkla-, balkı-, balşırar-, ban-, banlaş-, baraş-, barıştır-, basur-, başkar-, batallan-, bay-, bayı-, bayramla-, baz-, bazlaş-, bekle-, beler-, belgür-, begir-, beriş-, berki-, berkin-, berkiş-, bertin-, besle-, beslen-, bey-, bezen-, bıçkır-, bışkır-, bış-, bıçın-, birkit-, birükdür-, bo-, boldur-, boluş-, boşat-, boşattır-, bovuşla-, boyunla-, böğ-, buda-, bulğuş-, bulıtlan-, burtar-, burtur-, burundukla-, buz-, bük-, büne-, bünile-, bürkle-, bürük-, cāhilsin-, çağır-, çağla-, çandar-, çapla-, çat-, çemül-, çevir-, çığar-, çıkarul-, çıkdur-, çılan-, çındır-, çınkar-, çız-, çimdir-, çiyne-, çömel-, çöz-, , dağla-, dedirt-, degşir-, degşür-, depele-, dıldağla-, dile-, diñle-, diş-, düğ-, dürt-, dürtüt-, düzelid-, düzet-, ége-, egle-, ek-, eleş-, eñ-, ender-, eñre-, ensele-, esenleş-, esirke-, esirkele-, eşükle-, eyit-, eyürle-, ğāfilsin-, ı-, ıbrağ-, inçka-, inçkur-, ıra-, ırğa-, ırı-, ıyış-, içiş-, igele-, ikile-, iksit-, il-, ilenindeş-, ine-, isittir-, işlet-, iyir-, iyiske-, iyle-, kağır-, kağsır-, kalburla-, kaldır-, kamçıla-, kandır-, karışlad-, karma-, karmala-, kaşla-, katur-, kavza-, kayğurt-, kebinle-, keç-, kengen-, keñirt-, keniş-, kert-, keskel-, keş-, kevşe-, keyikle-, kezdir-, kıçıkla-, kığır-, kınala-, kıp-, kırt-, kışar-, kıskan-, kış-, kıvrat-, kıy-, kızğan-, kızlat-, kiçi-, kiltir-, kinkeş-, kirt-, kistür-, kod-, kolla-, kort-, kotar-, kovala-, kovla-, kovur-, könile-, köpi-, kördür-, köstekle-, kuç-, kuçakla-, kulağuzla-, kulna-, kutlula-, kuyum-, küt-, loğla-, mağta-, mıhla-, mıkla-, mihmāzle-, muştıla-, okuş-, ol-, oldur-, oranla-, ortakla-, oşır-, osur-, oşla-, oyanla-, ögre-, öğüş-, öğüt-, öğütle-, öleçe-, öltürüş-, örenle-, örgüz-, ös-, ötker-, övren-, övret-, öyütle-, purşla-, pisle-, saçrat-, sağan-, sağışla-, san-, şaptur-, şaran-, şatış-, şatdır-, şatır-, şav-, şavut-, segerle-, segirt-, seksen-, sepiştir-, sevleş-, sıç-, sığa-, sıkkur-, şışkır-, şıza-, şızdur-, si-, sikle-, simkür-, sipir-, siy-, şoyurğa-, söğüş-, sövle-, sövleş-, söy-, söyle-, söyündür-, şuk-, şunuş-, suvıkla-, süksükle-, süprül-, süsüş-, şal-, şalgā-, şapla-, şarman-, şatla-, şatlan-, şövür-, tapıştur-, tapula-, tarat-, tañan-, tegirt-, tekne-, teköt-, terinlet-, terklet-, teş-, tezekle-, tezgen-, tezlet-, tıq-, tımarla-, tınta-, tilen-, tiple-, tit-, tizekle-, tog-, tomala-, topurşukla-, tovr-, tozla-, töndü(r)-, tuş-, tuzla-, tük-, tükür-, tuskür-, tütünle-, uğla-, uğurtla-, ulaldur-, ullandur-, um-,

	uçkun-, uğıt-, uğurla-, uķ-, ulaştur-, ulğar-, unıt-, urundur-, uşala-, uv-, uvtā-, uyalt-, uyan-, üneř-, ũrkit-, ũřen-, ũtũl-, ũvũřle-, vaķtlandur-, viril-, yağū-, yağur-, yakış-, yala-, yalat-, yalbar-, yalķ-, yaldır-, yaldur-, yalıñlandur-, yama-, yamanla-, yañakla-, yañrit-, yapıştur-, yapşun-, yapuş-, yarağla-, yaratıl-, yarlıķa-, yarut-, yastan-, yař-, yatğur-, yay-, yeber-, yédũrũl-, yelpi-, yén-, yenç-, yeñile-, yer-, yetgũr-, yétiř-, yığla-, yığlat-, yığlın-, yığlış-, yıparla-, yıra-, yıraķsa-, yırt-, yıyla-, yigir-, yigren-, yildũr-, yinçger-, yinçgert-, yiñile-, yisit-, yiske-, yitkũr-, yitit-, yiyle-, yobıla-, yoka-, yokat-, yol-, yoluk-, yon-, yor-, yŕndũrũř-, yŕrge-, yŕrgen-, yŕrũ-, yumşat-, yup-, yut-, yuv-, yuvala-, yũkset-, yũl-, yũlit-, yũñle-, yũrgeř-, yũtkũn-, yũzkeřtũr-, zibille-, zindānla-.
[2]	aralat-, ārzũla-, aylandur-, aynat-, azuķlandur-, ba-, bırağ-, bişir-, bolğā-, bŕl-, bulaştur-, ĉıtlat-, ĉŕzge-, ĉuğrı-, ĉulğāř-, dep-, dilen-, doķı-, durguz-, dutul-, eksinũt-, éksũl-, emget-, emiz-, ériřtũr-, erklendũr-, eřtũr-, éw-, éyerle-, ışbarla-, ışmarla-, ik-, iũdũr-, iyerlet-, ķada-, ķandur-, ķar-, keleş-, ķıřķartıl-, ķiĉir-, ķiyũr-, ķoput-, ķŕrkeř-, ķŕrkiz-, ķŕrkizil-, ķŕtert-, ķulavuzla-, ķuřa-, ķũnile-, man-, oķut-, oturt-, oyğar-, ŕded-, rağbetlendũr-, rāhatlendũr--, sap-, say-, seket-, seũdũr-, sŕg-, sundur-, sũrtũřtũr-, taķ-, tamzır-, tarlandur-, tarttur-, tattur-, tegũr-, ter-, tındur-, tigir-, tırgiz-, toğra-, toğurt-, tolaş-, tutuldur-, tũzũt-, unıttur-, ut-, utan-, uydur-, ũl-, ũleřtũr-, vir-, yana-, yaraştur-, yasta-, yaşın-, yésket-, yetiřdũr-, yetũr-, yığlat-, yigrendũr-, yirgendũr-, yizde-, yolcıla-, yŕndũr-, yukar-, yũztũr-.
[3]	arturul-, başlan-, biril-, éwđũr-, kesilin-, ķiydũr-, şişle-, umsun-.
[-]+[1]	aĉıl-, ağrıl-, ağrı-, aķ-, arın-, art-, avın-, ayıl-, az-, bağlan-, bar-, barış-, bat-, belgũr-, béril-, bilin-, biriş-, bislen-, bit-, boluş-, boşan-, bozul-, bulun-, cũftlen-, ĉise-, ĉŕk-, ĉũri-, dinil-, dŕn-, eglen-, eksil-, éřitin-, éwlen-, ģisāblen-, inan-, ilin-, indũrũl-, irik-, iriş-, isin-, iv-, ķaĉ-, ķatlan-, ķayır-, ķayğur-, ķazıl-, kerek-, ķéril-, ķeřiř-, ķılıř-, kisil-, kit-, ķoldāřlař-, ķop-, ķorķ-, ķŕrũn-, ķŕrũř-, ķŕy-, ķurıtul-, ķurtul-, ķutul-, ķutur-, ķũl-, ķũy-, nevbetleş-, ŕltũrũl-, ŕn-, ŕrtũl-, salın-, sanĉıř-, sataş-, sevin-, sikir-, sin-, sŕzleř-, sũrtũl-, sũrtũn-, şekklen-, şeşil-, tağıl-, tapan-, tapıl-, tartıl-, tezgın-, titre-, toğ-, toğrul-, toz-, tŕkũl-, tur-, tutul-, uğra-, ulaş-, ulğay-, urul-, uruş-, uvtan-, uyal-, uyat-, uyu-, uzan-, vıyal-, yağ-, yaldıra-, yalıñaçlan-, yan-, yañıl-, yañıl-, yara-, yaraş-, yat-, yayıl-, yazıl-, yél-, yéyil-, yéyũl-, yığıl-, yığla-, yığlış-, yırtıl-, yiñil-, yit-, yŕri-, yun-, yũğũr-, yũrũ-, yũwũl-, yũwũn-.
[-]+[2]	ĉekil-, es-, kid-, sowu-, tiril-, yinçker-.
[-]+[1]+[2]	aķsa-, ayrıl-, baķ-, baķıl-, bol-, ĉık-, ĉıķarıl-, iksil-, in-, ķayıt-, ķaytarıl-, kel-, ķésil-, ķılın-, kil-, ķir-, ķoř-, ķoyul-, ķŕĉ-, oltur-, otur-, ŕl-, saķlan-, sanal-, sığ-, sorul-, tapul-, tayan-, teg-, teril-, tişil-, tol-, tũř-, yet-, yıķıl-, yitiş-, yŕri-.
[-]+[1]+[3]	tam-.
[-]+[1]+[2]+[3]	alın-, başla-, ķal-.

[0]+[1]	aldur-, alış-, arala-, arıt-, atla-, atta-, āzār-la-, batalla-, bəriş-, bilgür-, biş-, bitle-, çak-, çakır-, çal-, daşla-, diñlendür-, erit-, ertele-, eşit-, ét-, eyle-, ħōrla-, ısır-, indürül-, kaçur-, kanat-, kapsa-, kat-, kayış-, keñeş-, ket-, kez-, kiç-, kus-, min-, naql-la-, nişanla-, ota-, oyna-, ög-, öğren-, öğreniş-, öksür-, öt-, ötel-, sağın-, sana-, sar-, seyle-, sök-, süre-, sürüt-, şeş-, tamız-, tep-, tip-, tirle-, titret-, tizlet-, tutuş-, tügmele-, tütüz-, uluğla-, yağla-, yanç-, yeşit-, yış-, yıvıl-, yıy-, yıy-, yıyı-, yıyıştır-, yogur-, yumruqla-, yü-, yütür-.
[0]+[2]	ar-, bulğa-, mindür-, ov-, ödür-, öten-, ötenil-, ötür-, şiş-, tanı-, yuttur-, yüklet-.
[0]+[1]+[2]	añ-, añdur-, añlat-, artur-, as-, at-, ay-, ayıt-, bağla-, bas-, bil-, bişür-, biti-, boğuzla-, buyur-, çap-, çewür-, çik-, dé-, di-, éksüt-, éwlendür-, ıy-, izle-, iç-, içür-, ilet-, işit-, it-, iy-, iz-, izde-, karıştur-, kēç-, kıl-, kizle-, kör-, körgüz-, köydür-, közle-, oğurla-, okı-, oz-, öltür-, saķın-, sakla-, sanç-, sev-, sındur-, siz-, sor-, sür-, sürt-, tart-, té-, ti-, tiş-, toğur-, tög-, tüzet-, unut-, uzat-, ünde-, yaķ-, yar-, yarat-, yaz-, ye-, yığ-, yıķ-, yi-, yidür-, yörit-, yum-, yükle-.
[0]+[1]+[3]	ür-.
[0]+[1]+[2]+[3]	al-, bér-, bırak-, çıkar-, işle-, kaytar-, kıskart-, kiçür-, koy-, öte-, sal-, sat-, sözle-, tap-, tile-, ur-, yédür-.
[0]+[1]+[2]+[3]+[4]	tut-.
[1]+[2]	aç-, ağır-, alda-, altunla-, ańıl-, ańla-, aş-, aşla-, aw-, ayır-, batur-, bésle-, beze-, bildir-, bildür-, boya-, bul-, çek-, çulğa-, egir-, éksit-, evür-, fermānla-, ģayrla-, ħabsle-, ıd-, ısla-, ig-, ile-, ilt-, indir-, indür-, irk-, kaynat-, kaz-, keçür-, keğür-, kemiş-, kes-, kéter-, ketür-, key-, keydür-, kızdur-, kigür-, kiltür-, kis-, kiter-, ko-, kon-, koñur-, kopar-, koşul-, köm-, könder-, köndür-, köster-, köter-, kötür-, kırtar-, kırut-, kıtar-, meñze-, oħşa-, oħşat-, oku-, olturt-, otur-, öp-, saç-, salındır-, salındur-, sep-, sığın-, sığındur-, sık-, sıyır-, sidür-, sil-, siñür-, siv-, soy-, tamuz-, taya-, tepret-, tıñla-, tıy-, tik-, tirgüz-, tök-, töle-, tölen-, töşe-, turğuz-, tüşür-, tüvkür-, uktur-, ula-, uşat-, uy-, üleş-, üz-, yağdur-, yandur-, yap-, yaşur-, yatķur-, yırat-, yitgür-, yitiştür-, yitür-, yu-, yul-, yüli-, yürit-, yürüt-, yüw-, yüzlen-, yüzlendür-.
[1]+[3]	sil-, tiğür-, toltur-.
[1]+[2]+[3]	bağışla-, bir-, iste-, kap-, keltür-, kıldur-, öğret-, ört-, sok-, sun-, tig-, tizgindür-.
[2]+[3]	düşür-, kevür-, kider-, yapuştır-.

Tabloda fiiller tamlayıcı sayıları ve aynı anda kullanıldıkları farklı tamlayıcı kapasitelerine göre geçişlilik durumları da göz önünde bulundurularak yirmi farklı grupta sınıflandırılmış ve erişilen her bir fiil, yer aldığı grupta gösterilmiştir.

Herhangi bir tamlayıcı almadan kullanılan fiil sayısı 873'tür. Bu fiiller de kendi içinde nesne alabilme ve alamama durumlarına göre ayrıca sınıflandırılmıştır.

Tamlayıcısız kullanılıp nesne alamayan ve [-] işareti ile gösterilen 494 geçişsiz fiil; yine tamlayıcısız kullanılan ancak metinlerde yer almasa da nesne alabilen ve [0] şeklinde gösterilen 379 geçişli fiil vardır.

Sadece tek tamlayıcısı olup [1] işareti ile gösterilen fiil sayısı 485'tir. Yalnız iki tamlayıcılı örneklerine rastlanıp [2] işareti ile gösterilen 101 fiil vardır. Sadece üç tamlayıcı ile kullanımı olup [3] işareti ile ifade edilen fiil sayısı 8'dir.

Tamlayıcısız ve tek tamlayıcıyla kullanılan 204 fiil bulunmaktadır. Tamlayıcısız ve iki tamlayıcılı örneği olan 18 fiil vardır. Tamlayıcısız, tek tamlayıcılı ve iki tamlayıcısı olan 112 fiil mevcuttur. 2 fiil ise tamlayıcısız, tek tamlayıcı ve üç tamlayıcı ile eserlerde yer almıştır. 20 fiilin tamlayıcısız, tek tamlayıcılı, iki tamlayıcılı ve üç tamlayıcılı örnekleri bulunmaktadır. Sadece 1 fiilin tamlayıcısız, tek tamlayıcılı, iki tamlayıcılı, üç tamlayıcılı ve dört tamlayıcılı örneği olduğu görülmüştür. Bir ve iki tamlayıcısı olan 119, bir ve üç tamlayıcısı olan 3 fiil vardır. Bir, iki ve üç tamlayıcılı kullanımı olan 12; iki ve üç tamlayıcılı örneği olan 4 fiil mevcuttur.

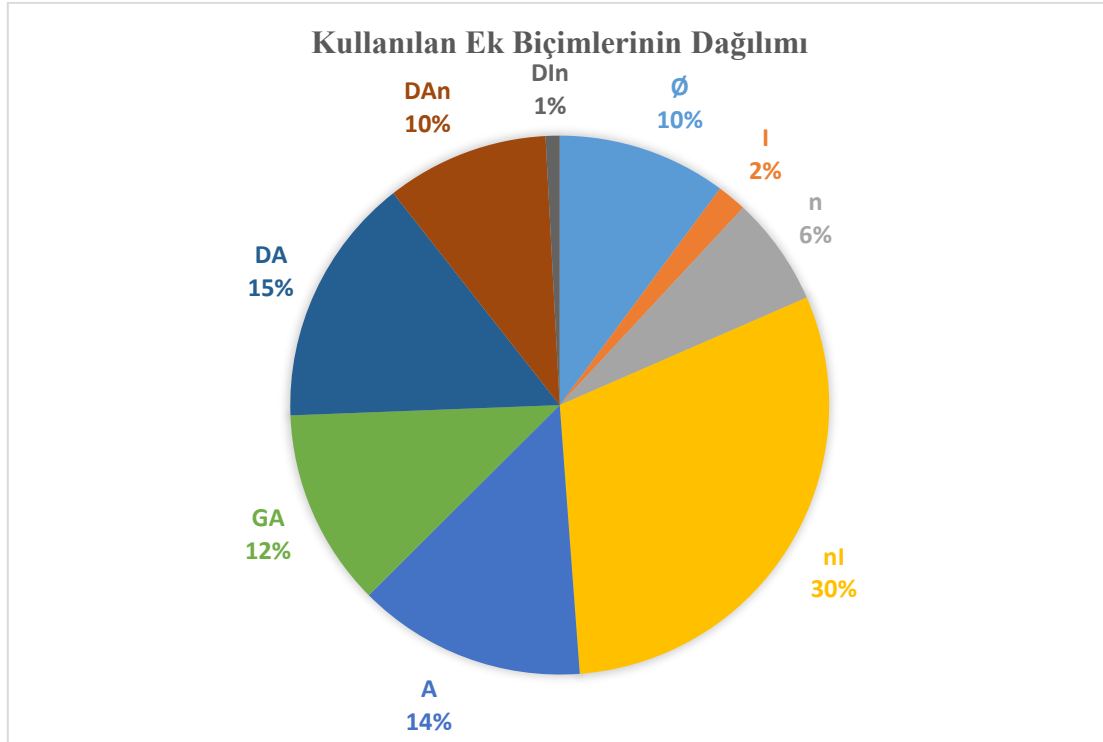
Çalışma kapsamında Memlûk Kıpçak Türkçesi sahasında yazılmış olan eserlerden erişilip analiz edilen toplam 1962 fiil bulunmaktadır. Bu fiiller tamlayıcı sayısına göre sınıflandırıldığında 873 örneği olan tamlayıcısız fiil kullanımının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında taranan eserlerin içinde sözlük ve gramer kitaplarının yer alması nedeniyle eser müelliflerinin fiillerin sadece çekimli örneklerine yer vermeleri etkili olmuştur. Tamlayıcı sayısı bakımından bir fiilin en fazla dört farklı tamlayıcı ile aynı cümlede yer alabildiği görülmüştür.

Fiillerin Tamlayıcı Sıralamalarına Göre Frekansları	
Sıralama Türü	Frekans
eksiz belirtme h.	100
belirtme	696
eksiz yönelme	5
yönelme	351
eksiz bulunma	3
bulunma	193
ayrılma	200
eksiz belirtme+belirtme	3
eksiz belirtme+yönelme	38
eksiz belirtme+bulunma	12
eksiz belirtme+ayrılma	19
belirtme+yönelme	170
belirtme+eksiz yönelme	1

belirtme+bulunma	91
belirtme+ayrılma	95
eksiz yönelme+belirtme	1
eksiz yönelme+bulunma	1
yönelme + eksiz belirtme	62
yönelme+ belirtme	78
yönelme+bulunma	31
yönelme+ayrılma	22
eksiz bulunma+belirtme	2
eksiz bulunma+yönelme	2
bulunma+eksiz belirtme	28
bulunma+belirtme	41
bulunma+yönelme	21
bulunma+ayrılma	19
ayrılma+belirtme	35
ayrılma+yönelme	24
ayrılma+bulunma	13
eksiz belirtme+belirtme+yönelme	1
eksiz belirtme+yönelme+bulunma	3
eksiz belirtme+yönelme+bulunma	1
eksiz belirtme+ bulunma+yönelme	1
eksiz belirtme+ayrılma+yönelme	4
eksiz belirtme+ayrılma+bulunma	2
belirtme+yönelme+bulunma	3
belirtme+yönelme+ayrılma	2
belirtme+bulunma+yönelme	3
belirtme+bulunma+ayrılma	3
belirtme+ayrılma+yönelme	5
belirtme+ayrılma+bulunma	5
yönelme+eksiz belirtme+ayrılma	1
yönelme+belirtme+eksiz bulunma	1
yönelme+belirtme+bulunma	3
yönelme+bulunma+eksiz belirtme	5
yönelme+ayrılma+bulunma	2
bulunma+eksiz belirtme+yönelme	1
bulunma+eksiz belirtme+ayrılma	2
bulunma+belirtme+yönelme	1
bulunma+belirtme+ayrılma	2
bulunma+yönelme+eksiz belirtme	2
bulunma+yönelme+belirtme	2
bulunma+ayrılma+eksiz belirtme	2
bulunma+ayrılma+yönelme	1
ayrılma+eksiz belirtme+yönelme	2
ayrılma+eksiz belirtme+bulunma	2
ayrılma+belirtme+bulunma	1
ayrılma+belirtme+yönelme	2
ayrılma+bulunma+eksiz belirtme	1
ayrılma+yönelme+eksiz belirtme	3
ayrılma+yönelme+belirtme	1
eksiz belirtme+yönelme+bulunma+ayrılma	1

Fiil tamlayıcılarının kullanıldıkları bir ve birden fazla hâl durumlarına göre çalışmada ulaşılabilen farklı sıralama tipleri yukarıdaki tabloda gösterilmiş olup her bir sıralama türünde örneği olan fiil sayısı verilmiştir. Memlûk Kıpçak Türkçesi sahasındaki eserlerde yer alan fiil tamlayıcıları hâl durumlarına göre dört farklı şekilde sıralanmış olup en fazla örneği görülen hâl durumu ise tek başına 696 defa kullanılan belirtme hâlidir. Yine belirtme hâli birden fazla tamlayıcılı örneklerde de başka tamlayıcılarla birlikte en fazla kullanılan hâl biçimidir. Bu sonuç Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiillerin büyük oranda geçişli olduklarını göstermektedir.

Fiil tamlayıcılarının fiillere bağlanırken kullandıkları hâl eki biçimleri analiz edildiğinde belirtme hâli biçiminde gösterilen 1001 farklı örnekte tamlayıcının +nI ekini, 217 örnekte +n ekini, 42 yerde ise +I ekini aldığı görülmüştür. Yönelme hâli ile çekimlenen tamlayıcılar 459 örnekte +A eki, 393 örnekte ise +GA eki ile kullanılmıştır. Bulunma hâlinde olan tamlayıcılar 497 örnekte +DA ekini almıştır. Ayrılma hâl eki biçimi olarak ise fiil tamlayıcıları 327 kere +DAn, 19 kez ise +DIn biçimi ile kullanılmıştır. Bir ek alabilecekken eksiz kullanılan 338 farklı hâl eki biçimine de çalışma da erişilmiştir. Eksiz kullanımlar çok büyük oranda belirtme hâli çekimine ait olup istisnai olarak yönelme ve bulunma hâli çekimlerinin eksiz örnekleri de mevcuttur. Bu dağılım grafik şeklinde aşağıda gösterilmiştir.

Grafik incelendiğinde çalışma kapsamında aktarılan örneklerde kullanılan hâl eki biçimlerinden en büyük oranın %30 ile +nI ekine, en küçük oranın ise %1 ile +DIn ekine ait olduğu görülmektedir. Bir hâl durumunun tüm biçimlerine kümülatif olarak bakıldığında en yüksek payın %38 ile belirtme hâl eklerine, en düşük payın ise %11 ile ayrılma hâl eklerine ait olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum Memlûk Kıpçak Türkçesinde yer alan fiillerin çoğunun geçişli olduğu bilgisini destekler niteliktedir.

Fiillerin tamlayıcılara göre farklı konumlarda yer aldıkları görülmektedir. Tam anlamıyla düzenli ve kurallı cümle yapısının oluşmaması ve bu dönem yazılan eserlerin çeviri eser olması fiilin cümle içindeki konumunu oldukça çeşitlendirmektedir. Memlûk Kıpçak Türkçesinde bir, iki, üç ve dört tamlayıcı alabilen fiillerin tamlayıcı sayılarına göre cümledeki konumları baz alınarak erişilebilecek tüm olasılıklarının yer aldığı permütasyon örnekleri çalışmada mevcuttur. Tamlayıcı sayılarına göre fiillerin ve tamlayıcıların cümle içindeki konumları şu şekildedir:

(tamlayıcı) + (fiil)

Takı kim kim körse bayram ayını yalguzun, **orucın** açmağay. (İM 269b/8)

“Ve kim ki bayram ayını yalnız görse orucunu açmayacak.”

(fiil) + (tamlayıcı)

açğay **orucın** takı taʿām yédürgey her bir kün üçün bir miskinge (İM 273b/7)

“Orucunu açacak ve her bir gün için bir fakire yemek yedirecek.”

(tamlayıcı) + (fiil) + (tamlayıcı)

közün aç **uykudan** ay âdem oğlu (GT 172a/1)

“Ey insanoğlu gözün(ü) uykudan aç.”

(fiil) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı)

Tenri Teʿālā açtı **Ömer’niñ élinde munça illerni** (İM 43a/7)

“Tanrı Teala Ömer’in elinde bunca şehirleri açtı.”

(tamlayıcı) + (tamlayıcı) + (fiil)

urus vaktında atları-nıñ tizlerini çapdılar (MG 96a/3)

“Savaşta atlarının dizlerine vurdular.”

(tamlayıcı) + (tamlayıcı) + (fiil) + (tamlayıcı)

namāzın başdan başlağay **barçalar** **katında** (İM 219a/6)

“Hepsinin görüşüne göre namaza baştan başlayacak.”

(tamlayıcı) + (fiil) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı)

Ve eger tilese **şadağa** bergey **altı miskinge üç şā^c buğdaydan**. (İM 347b/7)

“Ve eğer dilerse altı fakire buğdaydan üç kap sadaka verecek.”

(fiil) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı)

bergey mén **sağa kıyamet küninde arpa** (İM 11a/4)

“Sana kıyamet gününde arpa vereceğim.”

(tamlayıcı) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı) + (fiil)

dağı **kırnağ-nı** ilin ayakın bağlap **kal^a burcından handağ-ğa** bıraksunlar
(GT 48a/3)

“Ve cariyeyi elini ayağını bağlayıp kale burcundan hendeğe bıraksınlar.”

(tamlayıcı) + (fiil) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı) + (tamlayıcı)

oruç tutar mén **Téğri Te’ālā’ge tağda Ramazān’nıñ farz orucını**. (İM 267a/4)

“Niyet ettim Tanrı Teala’ya tanda Ramazan’ın farz orucunu tutarım”

Tezin inceleme kısmı oluşturulurken bir fiilin bütün eserlerde aldığı tamlayıcıların erişilebilen farklı sözcük türlerine ait örnekleri çalışmaya aktarılmıştır. Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiiller bütün sözcük türlerine örnek oluşturan tamlayıcıları almıştır. Bu sözcük türlerinin tüm hâl eki biçimleri ile kullanıldığı tamlayıcı örnekleri mevcuttur. Tamlayıcılar zarf ve zarf grubu görevindeki kullanımlarında fiile bulunma hâl eki ile bağlanmaktadır. Bu durum hâl eklerinin tamlayıcıları zarf yapma fonksiyonuna da örnek oluşturmaktadır. Farklı sözcük türü, sözcük türlerinin alt türleri ve kelime gruplarına ait tamlayıcı örnekleri şu şekildedir:

İsim olan tamlayıcılar:

ammā ol yağnıñ sıfatı kim **meşeşden** akar (BV 18b/20)

“O yağın özelliği ki şişlikten akar.”

alur mén sénden **hakkımı** (İM 7a/7) (isim tamlamasının tamlanan unsuru)

“Senden hakkımı alırım.”

Belirtisiz isim tamlaması olan tamlayıcılar:

süngü ucu **dâyire içine** bakğay (MG 30b/3)

“Süngü(nün) ucu hedefe bakacak.”

tağı **tiwe örgeciniğ yağını** algaysın (BV 18a/1) (tamlayanı belirtisiz isim tamlaması)

“Ve deve örgücünün yağını alacaksın.”

Bir kişi aldı **bir kişiniğ mālından bir akça** (İM 494a/2) (tamlayanı sıfat tamlaması)

“Bir kişi bir kişinin malından bir akçe aldı.”

ol suw kim akar **uyuğan kişi ağzından**, ol suw arığ-turur (İM 138b/7) (tamlayanı sıfat-fiil grubu)

“O su ki uyuyan kişi(nin) ağzından akar, o su temizdir.”

Belirtili isim tamlaması olan tamlayıcılar:

Ve eger tilese **éliniğ diyetin** algay. (İM 460b/4)

“Eğer dilerse elinin diyetini alacak.”

ol atınığ burnundan suw akar (BV 37b/15) (tamlayanı sıfat tamlaması)

“O atın burnundan su akar.”

Zamir olan tamlayıcılar:

Ve eger ayıtsa: éy Téñri ağırlağıl **méni** (İM 195b/8)

“Ve eğer söylerse: ey Tanrı beni ağırla.”

tağı bir uçı licām-nıñ hālakaşına bağı bolğay tā atıñ tüşgende **sindin** kaçmağay (MG 57a/3)

“Bir ucu da gemin halkasına bağı olacak, atın düşünce senden kaçmayacak.”

alğay mén **anı sénden** kıyāmet küninde (İM 11a/3)

“Onu senden kıyamet gününde alacağım.”

bar **bizga** yahşı yemek bişir (EM 22a/16)

“Git, bize güzel yemek pişir.”

ķāzī **alargā** nükte bilen ayttı (GT 131b/3)

“Kadı onlara sitemle söyledi.”

taķı çıkardı **anlarını** Ādam’nıñ bélinden (İM 74b/1)

“Ve onları Adem’in belinden çıkardı.”

taķı **birisinden** buçuk kābīn aldı (İM 494b/6)

“Ve birisinden yarım mehir aldı.”

sultān sordı kim ol ölümli ķişi **ni** aytur (GT 9a/3)

“Sultan sordu, kim o ölümlü ķişi, ne söyler?”

kimge digeyim niçük kılayım bilmen (GT 55a/11)

“Kime diyeyim nasıl edeyim bilmem.”

Sıfat tamlaması olan tamlayıcılar:

iki ayağından kan alğay sen (BV 54b/12)

“İki ayağından kan alacaksın.”

bir tācir oğlın ayturlar (GT 107b/1)

“Bir tacir çocuğunu söylerler.”

Ayıtdı ol ķişi **ol müezzine** (İM 12a/6)

“O ķişi o müezzine söyledi.”

müyesser tüşmedi **bir niçesin** ahtardı (GT 101b/12)

“Ortaya çıkan azalmadı, bir miktarını aktardı.”

taķı bir batman buçuk **taze zerāriçden** alğay sen (BV 18b/23)

“Ve bir buçuk batman taze zerariçden alacaksın.”

taķı birisinden **buçuk kâbîn** aldı (İM 494b/6)

“Ve birisinden yarım mehir aldı.”

Zarf olan tamlayıcılar:

niyyet kıldım kim oruç tutar mén Téngri Te‘ālā’ge **taṅda** Ramazān’ning
farz orucını. (İM 267a/4)

“Niyet ettim Tanrı Teala’ya sabah Ramazan’ın farz orucunu tutarım.”

éw içinde körüşkey taķı ayıtğay anlarğa **körüşür vaḳtda** (İM 295a/4)

“Evde görüşecek ve görüştüğü anda onlara söyleyecek.”

tā anıṅ süngüsü üzere mütemekkin bolmayan **ol vaḳtda** baṭallağıl (MG 66a/4)

“Sabit olmadığı anda onun süngüsüne kadar savuştur.”

İsim-fiil ve isim-fiil grubu olan tamlayıcılar :

ammā saklangıl kim **atmağıñnı** azdırmağay-sen (MG 99a/4)

“Amma saklan ki attığını şaşırtmayasın.”

bakmağay **suwnın aḳmağına** (İM 106b/3)

“Suyun akışına bakmayacak.”

ḳattı ün bilen yığlap **titremege** başladı (GT 17a/13)

“Tok ses ile ağlayıp titremeye başladı.”

tāḳat bolduḳça boyun sunup **bu kitābnı yazmaḳḳa** başladım (BV 2a/11)

“Güç bulduḳça boyun eğip bu kitabı yazmaya başladım.”

ısrā kiçseñ **aṭıñnı ḳatıḡ çapmaḳdın** ḥabslegil (MG 61a/1)

“İleri geçersen atını sert manevralardan koru.”

Sıfat-fiil ve sıfat-fiil grubu olan tamlayıcılar:

Taķı revā bolur alğay anıñ üçün **baḫşıṣ bérgeñ mālını** (İM 442b/3)

“Ve uygun olur onun için, baḫşıṣ verdiği malı alacak.”

taķı yılan içinden **çıḳğan sıḡannı** alğay sen (BV 43b/19)

“Ve yılan(ın) içinden çıkan salgıyı alacaksın.”

Şükr Allāh’a kiderdi menden **beni incidgeni** (MS 31b/3)

“Allah’a şükür, beni inciteni benden uzaklaştırdı.”

Bağlama grubu olan tamlayıcılar:

taķı **ağzından taķı burnundan** kan akar (BV 50b/4)

“Ağzından ve burnundan kan akar.”

cān u köñül-ni ni bilen alğa-sen (GT 118b/7)

“Can ve gönülü neyle alacaksın.”

İkileme olan tamlayıcılar:

atañız anañızni aňmas siz tép (İM 37b/8)

“Atanız(ı) ananızı anmazsınız deyip...”

künden küñge sa‘ādeti arttı devleti ğāyet kemāl-ğa yitti (GT 27a/9)

“Günden güne sadeti arttı ve devleti büyük bir güce ulaştı.”

Cümle içindeki görevleri bakımından incelendiğinde tamlayıcıların çalışmada bütün görevlerde kullanıldığı örneklerinin olduğu görülmüştür. Tamlayıcıların daha ziyade nesne görevinde kullanıldıkları tespit edilmiş olup bu durum tamlayıcıların hâl durumlarına ve hâl eki biçimlerine göre kullanım istatistiklerinde vermiş olduğumuz bilgi ile örtüşmektedir. Yine özellikle belirtili nesne görevinde kullanılan tamlayıcı örneklerinin çok fazla olması Memlûk Kıpçak Türkçesinde fiillerin büyük oranda geçişli olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Zarf tamlayıcısı görevinde kullanılan tamlayıcı sayısının diğer ögelere göre nispeten az olduğu görülmüştür, bu da yine daha önce de ifade ettiğimiz zarfların fiillerle olan biçimsel ilişkilerinin bir neticesidir. Farklı görevlerde kullanılan tamlayıcılara ait örnekler şu şekildedir:

Belirtili nesne olarak kullanılan tamlayıcılar:

andan sonra **barçasın** birge kaynatğay sen (BV 69a/5)

“Ondan sonra hepsini birlikte kaynatacaksın.”

ol sâ‘at içinde **düşmen çerisin** sındurđı-lar (GT 11b/7)

“O saatte düşman askerini kırdılar.”

ol üç oğlanun her birisi **kendünün iki ülüşinüğ bahāsını** kazanurlar (KT 89a/23)

“O üç çocuğun her biri kendi iki hissesinin bedelini kazanırlar.”

Belirtisiz nesne olarak kullanılan tamlayıcılar:

hatunıñ köğsine değin **çuķur** kazdurdı. (KT 372b/4)

“Kadının göğsüne kadar çukur kazdırdı.”

andan sonra anıñ öze **biş yumurtķa** sındurğay sen (BV 67b/25)

“Ondan sonra onun üzerine beş yumurta kıracaksın.”

çün bilürsen kim uruşsañ ol **seniñ başıñ** yarar (GT 168a/10)

“Bilirsın ki vuruşursan o senin başını yarar.”

Yer tamlayıcısı olarak kullanılan tamlayıcılar:

taķı anı **çaķır sirkesine** karışturğay sen (BV 46a/20)

“Ve onu şarap sirkesine katacaksın.”

Taķı kérilmegey **namāz içinde** (İM 187b/8)

“Ve namazda gerinmeyecek.”

Müslümān boldılar қayıttılar **kāfirlikden** (İM 70b/7)

“Müslüman oldular, kāfirlikten döndüler.”

bu laťife **sulťānğa** hoş keldi dağı küldi (GT 10b/8)

“Bu latife sultana hoş geldi ve güldü.”

hüner ü ‘ayıb **irde** bilgürmes ni қadar ol kişı tik oltursa (GT 10b/10)

“Kişı ne kadar dik oturursa hüner ve kusur erde belirmez.”

ol nérse kim kélđi **Téņri’den** (İM 26b/6)

“O şey ki Tanrı’dan geldi.”

ay bahādurlar biliñ kildim bu kün **meydāne** men (GT 11a/4)

“Ey bahadırlar bilin, ben bu gün meydana geldim.”

dağı kıyāmat-ka tigrü **seniñ boynuñda** kalur (GT 41b/2)

“Ve kıyamete dek senin boynunda kalır.”

Rāstı Meryem oğlu ‘İsī **bir gūr üstinden** kēçdi. (İM 37b/2)

“Doğrusu Meryem oğlu İsa bir mezar(in) üstünden geçti.”

Zarf tümleci olarak kullanılan tamlayıcılar:

taķı biraz kısrak **sekiz ayda** toğurur (BV 13b/25)

“Ve az bir kısrak sekiz ayda doğurur.”

Bir ھاtun aldı **bir kün içinde** üç kābīn üç érden (İM 494b/5)

“Bir kadın, bir gün içinde üç erkekten üç mehir aldı.”

Anlamsal rolleri bakımından incelendiğinde çalışmaya aktarılan tamlayıcıların, Doğan⁴⁸⁵ tarafından oluşturulan rollerden etkilenen, konu, içerik, alıcı, uyarıcı, hedef, kaynak, yer, amaç, araç, ürün, materyal, faydalanan, söz, mevzu, değer/nitelik, güzergâh, zaman, miktar ve süreç olmak üzere yirmi farklı rolü üstlendikleri görülmüştür. Araç ve ürün rolündeki tamlayıcılar eksiz belirtme hâli biçiminde; etkilenen, konu, içerik, söz, mevzu, değer/nitelik ve miktar rolündeki tamlayıcılar belirtme hâli biçiminde; alıcı, hedef, amaç, faydalanan, güzergâh ve süreç rolündeki tamlayıcılar yönelme hâli biçimleriyle; yer ve zaman rolündeki tamlayıcılar bulunma hâli biçiminde; uyarıcı, kaynak ve materyal rolündeki tamlayıcılar ise ayrılma hâli biçiminde işaretlenmiştir. Bu rollere ilişkin tamlayıcı örnekleri şunlardır:

Etkilenen:

aṭnı yıķmağay sen (BV 19b/12)

“Atı yıkmayacaksın.”

Konu:

taķı **bir batman belesen yağın** alğay sen (BV 18b/22)

“Ve bir batman pelesenk yağını alacaksın.”

⁴⁸⁵ Bk. Nuh Doğan, *Türkiye Türkçesi*, 65.

İçerik:

kerek taķı ni kılmamak kerek **anı** anlağay (BV 2b/2)

“Ne yapmamak gerek onu anlayacak.”

Alıcı:

yā **atasına** sözlemegey (İM 384a/8)

“Veya babasına söylemeyecek.”

Uyarıcı:

Téñri'den korkmas mu sén (İM 12a/7)

“Tanrı'dan korkmaz mısın?”

Hedef:

üçünçi kün uyku kilip yaķasından tutup **suğa** bıraktı (GT 101b/3)

“Üçüncü gün uyku gelip yakasından tutup suya düşürdü.”

Kaynak:

ayttı kıysı **cānib-den** çıktı (GT 130a/6)

“Sordu, hangisi güneyden çıktı?”

Yer:

taķı ikindi namāzı kibi **yérinde** olturğay (İM 180a/3)

“İkindi namazı gibi yerinde oturacak.”

Amaç:

ol vaķt kim **taāam yimege** oturdı-lar (GT 52b/1)

“O zaman yemeğe oturdular.”

Araç

bir yiğit bizge bedreka boldı **kılıç kalkan** oynar (GT 148b/5)

“Bir yiğit bize rehber oldu, kılıç kalkan oynar.”

Ürün:

vardılar **süngü** işlediler (KN 10b/3)

“Vardılar, süngü yaptılar.”

Materyal:

taķı bir ĥalaķa yarařturĥıl **timürdin** (MG 72b/3)

“Demirden bir halka yap.”

Faydalanan:

yédürinüz **dervîşke** taķı **faķîrgâ** (İM 84a/7)

“Dervîşe ve fakire yediriniz.”

Söz:

Taķı sözlemegey **dünyâ sözini** (İM 89b/4)

“Ve dünyâ sözü(-) konuşmayacak.”

Mevzu:

saķî-ni yâd itip dâyim ögerler (GT 94a/9)

“Cömerti yad edip daima överler.”

Deĥer/Nitelik:

arşun birle ölçgil **tört ayaķının izi arasını** (BV 12a/21)

“Dört ayaĥının izi(nin) arasını arşın ile ölç.”

Güzergâh:

lûtnıñ ivdeşi yavuzlarĥa uyĥan üçün **cehenneme** kitti (GT 14a/1)

“Lut’un eşi kötülere uyduĥu için cehenneme gitti.”

Zaman:

oruĥ tutar mén **tañda** ĥaıza orucı taťavvu’dan (İM 267b/2)

“Sabah tatavvudan kaza orucu tutarım.”

Miktar:

Takı ol kıymetli nêrseler kim ténizden çıkarulur **bêşde birini** bergey. (İM 255a/4)

“Denizden çıkarılan kıymetli nesnelerin beşte birini verecek.”

Süreç:

oňşar °amel-siz °ālim **yimiş-siz ağaç-ka** (GT 172b/12)

“Amelsiz alim yemişsiz ağaca benzer.”

Fiillerin anlamlarına göre tamlayıcıların aldığı hâl eki biçimleri de değişmektedir. Örneğin yap- fiili aynı eserde “etmek” anlamında eksiz belirtme hâlinde hâl eki almayan bir tamlayıcıyla, “kapatmak” anlamında ise belirtme hâlinde +n ekini almış bir tamlayıcı ile kullanılmıştır.

yitkeninçe küçün **köñül** yapkııl kim ħalāyık saña du°ā kılgay (GT 45a/6)

“Gücün yettiğince gönül yap ki insanlar sana dua etsin.”

kerem bilen açıban küç bilen **anı** yapma (GT 22a/8)

“Onu cömertlikle açıp güçle kapatma.”

Türkçenin her döneminde ve özellikle ağızlarda görülen hâl eklerinin birbirlerinin yerine kullanılarak nöbetleşmesine ait örnekler, Memlûk Kıpçak Türkçesinde de görülmektedir. Çalışma kapsamında farklı hâl eki biçiminin görevinde kullanılan hâl ekleri vurgulanmak ve Türkiye Türkçesi ile olan kullanım farkını belirtmek için altı çizili olarak gösterilmiş olup bu dil olayına dayanak oluşturan bazı kullanımlar şu şekildedir:

belirtme hâl eki > yönelme hâl eki:

kérekse **anı** yağmur suwı içirsün (İM 255a/8)

“Gerekse ona yağmur suyu içirsin.”

taķı muhtāc bolsa anı minmekke mingey **anı**. (İM 367b/8)

“Ona binmeye muhtaç olursa ona binecek.”

bir niçe vaķt **anı** mingey tā ol at birle öğreniş-gey bulay (MG 37b/7)

“Bir süre ona binecek, böylece o atla öğrenecek.”

andan sonra anı dühn-i lürni sürtgil (BV 35a/8)

“Ondan sonra ona sürt.”

İçirmek fiili bu örneklerde belirtme hâl eki olan +nI yapısını alan ancak yer tamlayıcısı görevinde kullanılan “anı” tamlayıcısıyla birlikte kullanılmıştır. Binmek fiilinin Türkiye Türkçesindeki birinci tamlayıcısı yönelme hâli olurken Memlûk Kıpçak Türkçesinde bu fiilin birinci derece tamlayıcısı belirtme hâli olmuştur. Derin yapıda binilen şeyin bir yerden ziyade işin etkilediği bir nesne olması örneklerdeki kullanımı gerekçelemektedir. Burada dikkat çeken diğer bir husus ise farklı eserlerde bu nöbetleşmenin zamir olan tamlayıcılarda görülmüş olmasıdır.

belirtme hâl eki > vasıta eki:

taķı ayıtsa ér éwlendüm anı tép hadd yok-turur anıñ öze (İM 408a/2)

“Erkek de onunla evlendim diye söylerse ona sınır yoktur.”

Bu cümledeki fiil-tamlayıcı ilişkisini incelediğimizde éwlen- fiilinin nesne görevinde olan tamlayıcısına belirtme hâl eki ile bağlandığını görmekteyiz. Türkiye Türkçesinde bu fiil, evlenilecek kişiyi belirten tamlayıcısına vasıta eki ile bağlanmaktadır. Memlûk Kıpçak Türkçesinde vasıta eki kullanımı yerine daha önce ifade ettiğimiz gibi birle edatı kullanımı çok daha yaygındır. Bu örnekte de görüldüğü üzere vasıta ekinin işlevini diğer bir hâl eki üstlenmektedir.

belirtme hâl eki > bulunma hâl eki:

Ve eger açsa ol künni ötemegey anı (İM 269a/4)

“Ve eğer açsa onu o günde ödemeyecek.”

Ödemek fiilinin bu cümlede tamlayıcılarından biri olup işin gerçekleşeceği zamanı bildiren ve aynı zamanda cümlede zarf tümleci görevinde kullanılan tamlayıcısının, bulunma hâl eki ile nöbetleşen belirtme hâl ekini alarak fiile bağlandığı görülmektedir.

yönelme hâl eki > vasıta eki:

bir müddet bigler tapuğındın ili tigdükçe ol kitāb-ge meşgul boldı (MG 5a/4)

“Beyler hizmetinden eli oldukça bir müddet o kitapla meşgul oldu.”

  y T  nri   wlend  rgil **ma  a f  l  n   atunnu** tüşse (  M 179b/3)

  Ey Tanrı benimle filan kadını evlendir dese...

Türkiye Türkçesinde ilgilenilen veya me  şguliyet bildiren bir unsur vasıta eki alan tamlayıcı ile vurgulanırken Meml  k Kıpçak Türkçesinde bu görevin yönelme h  l eki tarafından üstlenildiği örnekler de vardır. Bu örnekte kitap, bir i  i gerçekleştirmek için kullanılan bir araç olmdktan ziyade i  in üzerinde gerçekleşeceği yeri veya yönü belirten bir tamlayıcı olarak kullanılmaktadır. Tamlayıcı, üstlenmiş olduğu bu rol nedeniyle dilin iç yapısı gereği vasıta eki yerine yönelme h  l ekini tercih etmiştir. Yine başka bir eserden bu n  betle  meye örnek oluşturması için buraya ald  ı  mız cümlede   wlend  r- fiilinin sırasıyla yönelme h  l ekli ve belirtme h  l ekli tamlayıcıları ald  ı   görülmektedir. Türkiye Türkçesinde de bu fiilin evlendirilecek kişiye ifade eden tamlayıcısı belirtme h  l eki ile kullanılırken evlendirmek fiilinin birinci derece tamlayıcısı olup evlenmeyi talep eden belirten tamlayıcı vasıta ekiyle kullanılmaktadır. Bu fiili ve tamlayıcılarını da yine derin yapıda incelediğimizde evlendirilecek kişinin evlenmeyi talep eden kişiye doğru yapt  ı   eylemin bir yönelme h  li talebinde olduğu görülmektedir.

yönelme h  l eki > bulunma h  l eki

sekize birin aldı **kişiler m  l  nd  n** (KE 43b/8)

   nsanlar(in) malından sekizde birini aldı.

ta  ı **anı otğa**   aynat  gay sen (BV 68a/1)

  Onu ateşte kaynatacaksın.

bulunma h  l eki > yönelme h  l eki:

ta  ı al  gay **bilesinde bir min  fe** (  M 144b/3)

  Ve bile  ğine bir havlu alacak.

Meml  k Kıpçak Türkçesinde yönelme h  l eki ile bulunma h  l ekinin n  betle  ti  i tamlayıcı kullanımları da bulunmaktadır. Nesnenin hareket ettiği yönü veya hedefi göstermek için kullanılan tamlayıcı yönelme h  l eki yerine bulunma h  l eki ile i  in gerçekleştiği yeri bildiren tamlayıcı ise bulunma h  l eki yerine yönelme h  l eki ile kullanılmıştır.

bulunma h  l eki > ayrılma h  l eki:

sultan nāyibi **Mısr'da anda** bir uluğ fışkıyye çıkardı ançılâyın (İM 298a/4)

“Sultan naibi Mısır'da ondan onun gibi büyük bir fışkiye çıkardı.”

ayrılma hâl eki > bulunma hâl eki:

oğlu hamr içip uruş itip kişi öltürüp **seherden** kaçtı (GT 145b/9)

“Oğlu Hamr için savaşıp adam öldürüp seherde kaçtı.”

Bu örneklerde ise bulunma hâl eki ile ayrılma hâl ekinin cümle içinde farklı görevleri gerçekleştirirken birbirleri ile nöbetleştikleri görülmektedir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak işin başladığı yeri bildiren tamlayıcı ayrılma hâli yerine bulunma hâlinde, işin zamanını bildirirken ise ayrılma hâli yerine bulunma hâli kullanılmıştır.

ayrılma hâl eki > belirtme hâl eki

taķı nalın yañrıtğay **vaktinden** aşurmağay (BV 3a/23)

“Ve nalını açığa çıkartacak vaktini geçirmeyecek.”

ayrılma hâl eki > yönelme hâl eki

ķāzī sorğay **anlardan zināden**, nēdür zinā? (İM 404a/1)

“Kadı onlara, zinadan soracak; zina nedir?”

Taķı éyle kérek kim sorğay **ol iki tanukdan**; néçük oğurladı? (İM 416a/4)

“Ve öyle gerek ki o iki tanığa soracak; nasıl çaldı?”

Memlûk Kıpçak Türkçesinde bazı tamlayıcıların belirtme ve yönelme hâli işlevinde fiile bağlanırken belirtme ve yönelme hâl eki yerine ayrılma hâl ekini aldığı örneklere de çalışmada rastlanmıştır. Geçir- anlamında kullanılan aşur- fiiline üstteki örnekte tamlayıcının tamlayan ekinden sonra ayrılma hâl ekini kullanarak bağlandığı görülmektedir. Türkiye Türkçesinde tamlayıcı geçir- fiiline bu biçimde bağlanmak için belirtme hâl ekini kullanmaktadır. Sor- fiilinin işin gerçekleştiği yöndeki kişi veya kişileri ifade ederek hem zamir hem de sıfat tamlaması olan tamlayıcılarına ayrılma hâl eki ile bağlandığı görülmüştür. Türkiye Türkçesinde sormak fiili, eylemi gerçekleştiren özne tarafından soru sorulan kişiyi gösterme işlevindeki ve cümlede yer tamlayıcısı görevinde kullanıla tamlayıcısına yönelme hâl eki ile bağlanmaktadır.

eşitlik eki > bulunma hâl eki

aḡa ‘arab tilinçe **ākāl** tirlir (MG 81b/7)

“Ona Arap dilinde akal derler.”

ol aṣaḡa irini sarḡık aṭḡa ‘arab tilinçe fakme dirler (BV 15a/21)

“O alt dudaḡı sarḡık ata Arapçada fakme derler.”

Memlûk Kıpçak Türkçesinde dikkat çeken bir başka kullanım ise Türkiye Türkçesinden farklı olarak bir kavramın başka bir dildeki karşılığını ifade etmek için kullanılan tamlayıcılarda bulunma hâl eki yerine eşitlik ekinin görev almasıdır. Bu kullanımlarda eşitlik ekinin bir anlamda iki dil arasında karşılaştırma yaptığı düşünülebilir.

Çalışmada yer alan hâl eki nöbetleşmelerinden bir kısmının verildiği bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Memlûk Kıpçak Türkçesinde hâl eklerinin birbirleri yerine kullanılması diğer bir deyişle nöbetleşmesi diye ifade edilen dil olayı işlevsel olarak kullanılmıştır. Bu kullanımlarda bilinen hâl eki nöbetleşmesinin biçimsel sebeplerinin yanı sıra kısaca izah ettiğimiz derin yapıda mevcut olan anlamsal süreçlerin de önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Memlûk Kıpçak Türkçesinde yer alan fiil tamlayıcılarından özellikle bir isim tamlamasının tamlanan unsuru olan sözcüklerin iyelik eki ile kullanılmış olduğu yapılarda eksiltili kullanımlar göze çarpmaktadır. Bu yapılarda genellikle iyelik ekinin sonra gelmesi gereken belirtme hâl ekinin eksiltilerek kullanılmadığı görülmektedir. Farklı eserlerde de benzer şekilde yer alan bazı eksiltili yapı örnekleri şunlardır:

bıyıkın késkil (İM 13a/1)

“Bıyıḡın(ı) kes.”

çün bilürsen kim uruṣsaḡ ol **seniḡ başın** yarar (GT 168a/10)

“Bilirsin ki vuruṣursan o seniḡ başın(ı) yarar.”

fülân yinildi tip bes **közün** açḡıl yaḡşı oynaḡıl (MG 36b/2)

“Fılan yenildi diyerek artık gözünü aç iyi oyna.”

taḡı anı kuṣ yünji birle anıḡ öze yaḡḡıl **ilin** tigürmegil (BV 48b/12)

“Ve onu kuş tüyüyle onun üstüne yapıştır, elini değdirme.”

Memluk Kıpçak Türkçesinde eksiltili yapılara örnek oluşturan tamlayıcı örneklerinde tamlayan, ilgi, tamlanan ve iyelik ekinin yer almadığı kullanımlar Türkiye Türkçesine göre daha belirgin bir biçimde ve daha sık kullanılmaktadır.

başlağay **barmakları** ucundan tirsekke tégin (İM 90b/5)

“Parmakları(nın) ucundan dirseğe kadar başlayacak”

Takı **barmakları** arasını açğay (İM 171a/6)

“Parmakları(nın) arasını da açacak.”

meni koy barıp ol **yarım ilin** tut (GT 131a/13)

“Beni bırak varıp o yarım(in) elini tut.”

arz kılğıl **menim öze** İslām'nı (İM 9b/8)

“Benim üzer(im)e İslam'ı arz et.”

Çalışmada bazı tamlayıcıların yönelme ve bulunma hâlinde çekimlenirken Türkiye Türkçesinden farklı olarak bu hâl durumlarının eklerini almadan eksiz bir şekilde eksiltili olarak kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

Takı hatun kişi **istikāf** olturğay éwinde. (İM 284a/1)

“Ve kadın kişi itikaf(a) evinde oturacak.”

Takı Ebū Yūsuf, Muḥammed ayıttı: **ér** ḥadd urulur yalguz tép. (İM 408b/3)

“Ve Ebu Yusuf, Muhammed söyledi: yalnız erkeğ(e) ceza verilir.”

bercās kayimesi kibi uçını **iki** ayırğıl (MG 72b/2)

“Çubuk hedefi gibi ucunu iki(ye) ayır.”

ol at kayış ot yidürgil (BV 38b/21)

“O at(a) yumuşak ot yedir.”

kördüm **evle vakt** bir zālīm uyur (GT 20b/4)

“Gördüm öğle vakt(i)n(de) bir zalim uyur.

Türkiye Türkçesinde edilgen fiillerin aldığı, eksiz belirtme hâli ile işaretlenen ve derin yapıda nesne görevini ifa eden tamlayıcıların Memlûk Kıpçak Türkçesinde belirtme hâl eki ile kullanıldığı görülmektedir. Bu durum dilde en az çaba kuralına tezat oluşturan artırımı bir kullanım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan bu kullanım, işten etkilenen öge konumunda olan tamlayıcının belirtme hâli eki ile cümle içindeki görevinin vurgulanma ihtiyacından da kaynaklanabilir. Farklı kelime grubu ve sözcük türünde örnekleri olan bu tamlayıcılara özellikle İM’de rastlanılmaktadır.

Ve eger on sıçkan tüşse **ol kuyunun suwını** barça çıkarılır (İM 115b/6)

“Eğer on sıçan düşerse o kuyunun suyu(-) tamamen çıkarılır.”

Takı anıldı **anı** Ebî’l-Vefâ’nın Nevâdir atlıg kitâb içinde (İM 143b/5)

“Ve o(-) Ebî’l-Vefâ’nın Nevâdir adlı kitabı içinde anıldı.”

hüküm yürügey takı **haddini** turğuzulğay (İM 229a/6)

“Hüküm devam edecek ve cezası(-) durdurulacak.”

Takı alınur Müsülmândan **onda birnin törtde birini** (İM 252b/4)

“Müsümmandan da onda birinin dörtde biri(-) alınır.”

Bir tamlayıcının aynı fiile bağlanırken kullanıldığı hâl eki biçimlerinde farklı yapıların olması Memlûk Kıpçak Türkçesinde dikkat çeken bir durumdur. Örnek olarak buraya aktarılan cümlede yarat- fiiline bağlanıp aynı şekilde çokluk ekini alarak benzer bir biçimsel yapıda olan tamlayıcıların, aynı cümlede hem belirtme hâl eki ile hem de belirtme hâl eki olmadan eksiz bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Sonraki örneklerde yüw- fiilinin sıfat tamlaması olup belirtme hâlindeki tamlayıcısına; ört- fiilinin isim olan belirtme hâlindeki tamlayıcısına bağlanırken aynı eserde hem +n ekini hem de +nI ekini kullandığı görülmektedir. Yine benzer bir şekilde ikili kullanım biçimleri at- fiilinden önce yer alan tamlayıcılarda da görülmektedir. MKT’de TT’ye nazaran bir hâl ekinin aynı biçimsel yapılarda farklı şekillerde kullanıldığı örnekler daha fazla görülmektedir.

kökler yarattı takı **yérlerni** yarattı āsānlık birle (İM 171a/3)

“Gökleri ve yerleri kolaylıkla yarattı.”

takı **iki ayakın** yüwer (İM 112b/3)

“Ve iki ayağını yıkar.”

yüzün yüwgey taķı **iki kolını** yüwgey (İM 112b/1)

“Yüzünü ve iki kolunu yıkayacak.”

ol kadar kim **avratını** örter tonından (İM 335b/8)

“O kadar ki avret yerini elbisesiyle örter.”

Taķı kérek kim **avratın** örtkey issini taķı sowuķnı kaytarǵay. (İM 303a/5)

“Avret yerini örtecek, sıcaǵı ve soǵuǵu engelleyecek.”

evvel **sol yanın-daǵı-nı** atǵıl andın sonra **saǵ yanın-daǵın** atǵıl (MG 106b/2)

“Önce sol yanındakini at, sonra saǵ yanındakini at.”

Aynı durum ayrılma hâl ekini alan tamlayıcılarda da görölmektedir. Bir kelimenin tek eserde aynı fiile aynı tamlayıcı yapısıyla “+Dan” ve “+DIn” şeklinde iki farklı ayrılma hâl eki biçimiyle bağlandığı görölmektedir.

ol yüzi ay körer bolsa firişte **yoldın** azǵay (GT 70a/6)

“O ay yüzlüyü görse melek yoldan sapar.”

lâ-cerem uyǵan aña **yoldan** azar (GT 75a/6)

“Şüphesiz ona uyan yoldan sapar.”

Belirtili isim tamlaması şeklinde olan tamlayıcılarda, tamlayan ve ilgi eki yerine belirtme hâl ekinin kullanıldığı örnekler Memlûk Kıpçak Türkçesinde mevcuttur. Belirtme hâl ekinin tamlayan ile tamlanan arasında bağ kurma işlevinde de kullanıldığı görölmektedir.

râstı Téñri Teâlâ andı **halklarını barçasını** üç bölek öze (İM 25a/1)

“Doğrusu Tanrı Teala tüm halkları üç bölüm üzerine zikretti.”

Memluk Kıpçak Türkçesinde fiiller, şahıs eklerinin yanı sıra fiilden ayrı yazılan şahıs zamirleri ile de çekimlenmektedir. Bu şekilde kullanılan zamirlerin ikili kullanımlarına da rastlanılmaktadır. Aşağıdaki cümlede birinci çoklu şahıs zamirinin aynı eserde hatta aynı cümlede dahi “biz” ve “miz” olan iki farklı biçiminin kullanıldığı görölmektedir.

éy Téñri, biz yarī tiler miz sénden taķı yarlıkayı tiler miz sénden taķı **saņa** inanur biz. (İM 197b/1)

“Ey Tanrı biz senden yardım dileriz, senden af dileriz ve sana inanırız.”

Memluk Kıpçak Türkçesinde isim-fiil ekini alıp sıfat-fiil grubu olarak cümlede yer alan tamlayıcılar da mevcuttur. Aşağıdaki cümlede eşit- fiilinin bulunduğu tamlayıcı grubunun yapısı ve görevi gereği sıfat-fiil eki alması gerekirken isim fiil eki aldığı görülmektedir. Bu tamlayıcı yapısının Türkiye Türkçesinde sıfat-fiil eki ile kullanılmaktadır. Bilhassa tarihi lehçelerden aktarım yaparken fiil-tamlayıcı ilişkisinin önemi burada da görülmektedir.

Munuñ kibi boldı **şeyhimdan** éşitmegim (İM 15a/7)

“Şeyhimden işittiğim bunun gibi oldu.”

Bir fiilin aynı eserde, aynı kip ve şahısta çekimlenip farklı yerlerde farklı şekilde yazıldığı örnekler Memlûk Kıpçak Türkçesinde mevcuttur. Bu durumun meydana gelmesinde Oğuzcanın etkisi, sistemli bir yazım dilinin tam olarak gelişmemesi, eserlerin tercüme olması ve müstensih hatalarının etkisi olduğu düşünülebilir.

Taķı ayıttı Téñri Te‘ālā (İM 3a/8)

“Ve söyledi Tanrı Teala.”

Munuñ kibi aydı Ebū Ḥanīfe (İM 16a5)

“Ebū Ḥanīfe böyle söyledi.”

okuñız ol nérse kim āsān bolsa Qur‘ān’dan tép (İM 52b/7)

“O şey ki kolay da olsa Kuran’dan okuyunuz deyip.”

Taķı okıgay **bir sūre namāz içinde** (İM 222a/8)

“Ve namazda bir sure okuyacak.”

Bolmaz, dahil bolmas **icma‘nıñ tahtına** (İM 15a/8)

“Olmaz, icmanın tahtına dahil olmaz.”

Memlûk Kıpçak Türkçesi eserlerinde görülen bir başka ikili kullanım şekli ise çokluk III. şahıs iyelik ekinden sonra belirtme hâl eki olan +nI biçimi geldiğinde

görülmektedir. Bu iki ekin sırasıyla geldiğinde çokluk III. şahıs iyelik ekinin +lArI ve +lAr biçiminde kullanıldığı tamlayıcılar mevcuttur.

taķı **anlarnıñ çeriglerini** yarağlagay (İM 76b/5)

“Ve onların askerlerini hazırlayacak.”

eger tilese kėskey **anlarnıñ éllerni** (İM 423a/4)

“Eğer dilerse onların ellerini kesecek”

Eksilteli yapılarda örneğini verdiğimiz bulunma hâl ekinin eksiz kullanım biçimin aynı şekilde sıfat tamlaması olarak MG’de bulunma hâli eki olan +DA ile birlikte yer aldığı kullanım şekli de mevcuttur. Bu örnek MKT’de yer alan iki kullanımlara farklı bir örnek oluşturup aynı zamanda öne sürdüğümüz eksiz bulunma hâline de kanıt olmaktadır.

yigit **ol vakt** uyandı kim küneş issisi arkasına ötti (GT 103a/12)

“Yiğit uyandığında güneş(in) sıcağı arkasına geçmiş.”

tā anıñ süñüsi üzere mütemekkin bolmayan **ol vaktıda** baṭallağıl (MG 66a/4)

“Sabit olmadığı anda onun süngüsüne kadar savuştur.”

Memlûk Kıpçak Türkçesinde ikileme olarak kullanılan tamlayıcılardan çokluk II. şahıs iyelik ekinden sonra ikileme grubunu oluşturan birinci unsurun eksiz belirtme hâlinde, ikinci unsurun ise belirtme hâl eki ile kullanıldığı örnekler mevcuttur. Bu ikilime olan tamlayıcı TT’ye aktarılırken her iki unsurunda belirtme hâl eki ile kullanılması gerekmektedir.

atanız ananızı aṇmas siz tép (İM 37b/8)

“Atanız(ı) ananızı anmazsınız deyip...”

Kapsamlı bir istem sözlüğü niteliğinde olan bu çalışmanın benzerlerinin hazırlanması, Türkçenin derin nitelikleriyle beraber öğretilmesine ve Türkçenin derin yapısının da gün yüzüne çıkarılmasına katkı sunacaktır.

Bu şekilde oluşturulup literatüre sunulan akademik çalışmalar, bilhassa Türkçe eğitimcilerinin dil bilgisi öğretiminde ezberci bir tutum yerine öğrencilerin analiz ve sentez becerilerine yönelerek kalıcı eğitim çıktıları almalarını sağlayacak eğitim ortamları oluşturmaları konusunda yol gösterici olacaktır.

Tarihi ve çağdaş lehçelerin birbirleri arasındaki aktarımlarda fiil-tamlayıcı ilişkisini analiz eden bu tarz çalışmalara başvurulması, Türkçenin farklı dil gruplarına mensup eserlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bu bağlamda özellikle Türkçenin tarihi dönemlerine ilişkin benzer çalışmaların yapılması, dilimizin zengin geçmişine tam anlamıyla vakıf olabilmek ve bugününe de hâkim olabilmek için elzemdir.

Fiillerin tamlayıcılarıyla olan ilişkilerinin incelenmesi temelinde oluşturulacak çalışmalarda biçimsel unsurların sadece yüzeysel olarak değil anlamsal niteliklere de değinerek derin yapıda da değerlendirilmesi daha sağlam verilere ulaşabilmeyi mümkün kılacaktır.

Bir döneme veya esere ilişkin hazırlanacak olan bu tarz çalışmalar, daha sonra ilgili dönem veya eser hakkında fiiller, fiil çekimleri, tamlayıcıların biçimsel özellikleri, tamlayıcı türleri, hâl ekleri, cümlelerin biçimsel ve anlamsal unsurları, kelime grupları, dil bilgisi öğretimi vb. konularda çalışma yapacak olan araştırmacılara kolaylık sağlayıp erişilmek istenen verilere daha kısa zamanda ulaşılmasına imkân sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağar, Mehmet Emin. “Baytaratü’l Vâzih”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1986.
- Ağar, Mehmet Emin. “Kitâb Fi’l-Fıkh Bi-Lisâni’t-Türki”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1989.
- Akar, Ali. *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015.
- Akar, Ali. "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Oğuzca Dışı Dil Unsurları." içinde 38. *ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri I. Cilt*, 23-38. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2011.
- Aksan, Doğan. *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınları, 2024.
- Aktepe, Yunus. *Memlûk Kıpçak Türkçesi*. Yayımlanmamış Doktora Semineri, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, 2021.
- Al-Turk, Gulhan. “Ettuhfetü’z-Zekiyye Fi’l-Luğati’t-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2006.
- Al-Turk, Gulhan Abedalaziz Moh'd Jalal. “Kitâbu Bulgatu'l-Muştak fi Lugati't Türk we'l-Kıfçak Üzerine Dil İncelemesi”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.
- Argunşah, Mustafa. “Bengü Bitig”. İçinde *Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, editör Bülent Gül. 101-107. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2013.
- Asımkan, Janarbyek. *Kazak Türkçesinde İstem*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2022.
- Atalay, Besim. *Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1945.
- Avcı, Osman. “Ettuhfetü’z-Zekiyye Fi’l-Luğati’t-Türkiyye’deki Söz Varlığının Kazak ve Kırgız Lehçelerindeki Durumu”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2020.
- Aydın, Erhan. “Şerhü’l Menar Grameri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1997.
- Aydın Özkan, Işıl. “Evrensel Dil Bilgisi ve Türkçede İstem” Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2017.
- Aydın Özkan, Işıl. “Türkçede İstemi Değiştiren Anlamsal Süreçler”. *International Journal of Language Academy*. 5/4(2017): 34.
- Aydın Özkan, Işıl. “Türkçede İstemi Artıran Biçimbilgisel Kategoriler”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 60(2017): 183-195.
- Aydın Özkan, Işıl. “Türkçede İstemi Azaltan Biçimbilgisel Süreçler”. *Turkic Linguistics and Philology*. 1/1(2018): 17-25.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
- Başdaş, Cahit. “Orhun Abidelerinde İyelik, Belirtme ve Yükleme Hâli”. *Turkish Studies*, 4/8 (2009): 635.
- Başdaş, Cahit. “Türkçede İyelik-Yükleme Sorunu Dede Korkut Örneği”. *Turkish Studies*, 3/1 (2008):12.

- Baydar, Turgut. “İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 49 (2013): 55-66.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2888/40007>
- Baydar, Turgut. *Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları*. Ankara: Sonçağ Akademi, 2020.
- Baydar Turgut ve Arzu Sema Ertane Baydar. “İsim Tamlamaları Üzerine”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19/34 (2018): 73-90.
DOI: <https://doi.org/10.21550/sosbilder.338937>
- Berbercan, Mehmet Turgut. “Türk Yazı Dilinin Tarihî Dönemleri Ve Orta Türkçenin Yeri Meselesi”. *Tarih Okulu Dergisi*, 17(2014):765-783.
- Bilgegil, M Kaya. *Türkiye Türkçesi*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1963.
- Boz, Erdoğan. “Türkiye Türkçesinde +Dan Ekli Nesne Ögesi Üzerine”, içinde: V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 501-512. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.
- Buran, Ahmet. *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: TDK Yayınları, 1996.
- Caferoğlu, Ahmet. *Kitâb Al-idrâk Li Lisân Al-atrak*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü Yayınları, 1931.
- Delice, H. İbrahim. *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.
- Delice, H. İbrahim. *Kitâb Fî-Riyâzâtî'l Hâyl Atçılık Kitabı*. İstanbul: Asıtan Kitap Yayınları, 2018.
- Demir, Necati. *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2019.
- Demirci, Kerim. “Türkçedeki Hal Eki Nöbetleşmeleri Üzerine”. *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*. (2007): 126-139.
- Demirez Güneri, Aysun. “Yeni Uygur Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları”. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, 2007.
- Doğan, Nuh. “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri”. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2011.
- Doğan, Nuh. “İstem Sözlükleri ve Türkçe”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 42(2016): 253.
- Doğan, Nuh. “Söz Dizimsel Açıdan Türkçe Fiil Sınıfları”. *Teke Dergisi*. 7/4(2018): 2206.
- Eckmann, Janos. *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
- Eminoğlu, Emin. *Kitâbü'l-Ef'âl Kıpçakça Satır Arası Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Eraslan, Kemal. *Eski Uygur Türkçesinin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.
- Ercilasun, Ahmet Bican. *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- Ercilasun, Ahmet Bican. *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2020.
- Erdem, Mevlüt. “Türkmen Türkçesi'nde Mental Fiillerin İstem'e Göre Anlam Değişimleri”. içinde V. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri I*, 939-950. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.

- Erdem, Mevlüt. “Türkçede Gramatikal İlişkiler Ve Anlamsal Roller”. içinde: *Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 205-206. Ankara: Bilkent Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Eren, Hasan. *Türklük Bilim Sözlüğü I Yabancı Türkologlar*. Ankara: TDK Yayınları, 1998.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2009.
- Erkman Akerson, Fatma. *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2016.
- Erkman-Akerson, Fatma, Ozil, Şeyda. *Türkçede Niteleme -Sıfat İşlevli Yan Tümceler*. İstanbul: Simurg Yayınları, 1998.
- Ertane Baydar, Arzu Sema. *Kırım Tatar Türkçesindeki Fiillerin Hâl Ekli-Eksiz Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009.
- Ertane Baydar, Arzu Sema. *Memlûk Kıpçak Türkçesinde Edatlar*. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2018.
- Ertane Baydar, Arzu Sema. “Kırım Tatar Türkçesi Edebî Dilinde Fiil Tamlayıcı İlişisine Dair”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 16/40 (2009): 25-35.
- Ertane Baydar, Arzu Sema ve Turgut Baydar. “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 16 (2001): 27-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32672>
- Gabain, Annemarie von. *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren Mehmet Akalın, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018.
- Gülsevin, Gürer; “Oğuzca Olmayan Türk Lehçelerindeki Oğuzca Unsurlar Ve Bunlara Teorik Bir Yaklaşım”. *Turkish Studies*. 5/1(2010): 57-76.
- Gülsevin, Gürer; “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Kıpçakca Denilen Unsurlar Üzerine 2: (Ç>Ş Değişmesi)”. *Turkish Studies*. 3/3(2008): 378-387.
- Gümüşatam, Gürkan. “Türkiye Türkçesinin Ağız Sözlüklerinin Hazırlanmasında İstem (Valenz) Verilerinin Gerekliliği Üzerine”. *Turkish Studies*. 9/6 (2014): 419-439.
- Güner, Galip. *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2020.
- Gürsoy Naskali, Emine. *Türk Dünyası Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.
- Hirik, Seçil. *Söz Dizimi Kuramları Bağlamında Türkçede Baş Unsur*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2021.
- İlker, Ayşe. “Ağız Alanlarında Yükleme Ve Yönelme Eklerinin Birbiriyle Değişme Sebepleri Üzerine Yeni Bir Bakış”, içinde: Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2013), 633-649.
- İzbudak, Velet. *El İdrâk Haşiyesi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1989.
- Karaca, Oktay Selim. *Kazak Türkçesinde Fiil İstemleri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2011.
- Karacan, Neslihan. *Bağımsal Dil Bilgisi Yaklaşımına Göre Eski Türkçe Edatlarda İstem*. Ankara: Eğitim Yayınevi, 2023.
- Karagözlü, Savaş, Salan Musa. *Kitabu Bulğatu'l Mustak fî Luğati't-Türk ve'l Kıpçak Kastamonu Nüshası*. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2022.

- Karahan, Leyla. “Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine”. *Türk Dili*, 549 (1997): 209-213.
- Karahan, Leylâ. Türkçede Söz Dizimi. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Karahan, Leylâ. Türk Dili Üzerine İncelemeler. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Karakuş, Zafer. *Okçuluk İlminin Kitabı*. Konya: Olgunçelik Matbaa, 2018.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi. *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi. *Gülistan Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Kerimoğlu, Caner. *Genel Dil Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayınları, 2017.
- Kıncal, Remzi. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.
- Kirişcioğlu, M. Fatih. “Kuzey-Doğu Türk Lehçelerinde Hâl Eklerindeki Varyantlaşma”. içinde IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 1065-1068. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Kononov, A. Nikolayeviç. *Çağdaş Türk Edebî Dilinin Grameri*, Çeviren Sabit Paylı, Moskova: Leningrad, 1956.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
- Korkmaz, Zeynep Korkmaz. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
- Korkmaz, Zeynep. “Batı Anadolu Ağızlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekimi Ekleri ve Fonologie-Morphologie Bağlantısı”. içinde Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1-2. 1184-1193. Ankara: TDK Yayınları, 2023.
<https://emagazatdk.ayk.gov.tr/assets/ebook/2081.pdf>
- Korkmaz, Zeynep. Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi. Ankara: TDK Yayınları, 2020.
- Kuanişbayev, Ercan. “Kitâb fî'l-Fıkıh”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Ozil, Şeyda. “Bağımsal Dil Bilgisi Açısından Türkçede Tümce Yapı Biçimleri”. içinde *Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, editör: Ayhan Aksu Koç ve Eser Ergüvanlı Tay. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1984.
- Özgür, Can. “Kıpçakça Yazılmış Eserlerde Türkmence (Oğuzca) Unsurlar”. *Journal of Turkish Language and Literature*, 30(2012): 349-57.
- Özgür, Can. *Kıpçak Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Özgür, Can; *Kitâbü'l Hayl*. İstanbul: Çantay Yayınları, 2002.
- Özkan, Nevzat. *Türk Dilinin Yurtları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- Özkan, Abdurrahman. *Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî*. Konya: Palet Yayınları, 2018.
- Özkan, Abdurrahman. “Türkçede Fiil - Tamlayıcı İlişkisi Ve Fiillerin İstem Değiştirmesi”. *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırması*, 1(1999): 125-143.
- Özkan, Abdurrahman. “Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hal Ekli Tamlayıcıları Ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler”. *Turkish Studies*, 6/1(2011): 521-532.

- Öztürk, Abdulkadir. “Memlûk Türkçesi Bir Kıpçak Lehçesi Midir?”. *Dil Araştırmaları*, 23(2018): 173-203.
- Özyetgin, A. Melek. *Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk Fiil: Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Ankara: KÖKSAV, 2001.
- Rifat, Mehmet. *Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: Yazko Yayınları, 1983.
- Rifat, Mehmet. *XX. Yüzyılda Dilbilim Ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Salan, Musa. “Ettuhfetü’z-Zekiyye Fi’l-Luğati’t-Türkiyye’de Fiil.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010.
- Sağlam, Bilgit. “Doğu Grubu Ağızlarında İstem”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 2020.
- Sağlam, Bigit ve Buran, Ahmet. “Doğu Grubu Ağızlarında Eylemlerin Söz Dizimsel İstem Farklılıkları”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6/1(2022): 287-315.
- Şirin, Recep. “Kitâb fi Riyazâti’l –Hayl. Kitâb fi İlmi’n Nüşşâb”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1989.
- Tesniere, Lucien. *XX. Yüzyıl Dilbilimi*. İstanbul: Multilingual Yayınları, 1999.
- Tekin, Talat. *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.
- Toparlı, Recep, Çögenli, M. Sadi ve Yanık, Nevzat H. *El-Kavânînü’l-Küllîyye li-Zabtî’l-Luğati’t-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Toparlı, Recep, Çögenli, M. Sadi ve Yanık, Nevzat H. *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.
- Toparlı, Recep, Vural, Hanifi ve Karaatlı, Recep; *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- Toparlı, Recep. *Kitâb Fi’l-Fıkh*. Erzurumu: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 1993.
- Toparlı, Recep. *İrşâdü’l-Mülûk Ve’s-Selâtîn*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
- Toparlı, Recep. *Ed-Dürretü’l-Mudiyye fi’l Luğati’t-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.
- Uğurlu, Mustafa. *Memlûk Türkçesinde Zarf-fiilli Parçaların Dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Uğurlu, Mustafa. *Münyetü’l-Guzât*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Uğurlu, Mustafa. “Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi”. içinde *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, editör: Nurettin Demir ve Emine Yılmaz, 197-206. Gazimağusa: Hacettepe Yayıncılık, 2001.
- Uzunkaya, Dilek. “Altun Yaruk Maitrisimit Ve Huastuanift Örneğinde Eski Uygur Metinlerinde İstem Ve Bağımlılık”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2020.
- Üstünova, Kerime. “Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı-Derin Yapı İlişkileri”. *Türk Dili*, 563 (1998): 398-406.
- Vural, Hanifi, Toparlı, Recep; *Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2013.

- Yaman, Ertuğrul. “Özbek Türkçesinde Tamlayıcı-Fiil İlişkisi ve Bazı Hâl Eklerinin Farklı Kullanımları”. içinde *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, 1907-1920. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Yaman Taş, Süveyda. “Kırgız Türkçesinde Fillerin İstemi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2024.
- Yıldırım, Ali, Şimşek Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Yunus AKTEPE	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Marmara Üniversitesi
Fakülte	Atatürk Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Programı	Türkçe Eğitimi (Tezli)
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. Aktepe, Yunus ve Arzu Sema Ertane Baydar. “Bilal Mambet’in Dağ Lalesi Adlı Eserinde Vatan”. Türuk. 8/22 (2020), 34-43. 2. Ünal, Muhammed Sami ve Yunus Aktepe. “Erzincan Üzümlü’de Yerel Bir Fıkra Tipi: Çöçem Fikri”. Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 3/1 (2021). 60-73 3. Aktepe, Yunus. “Kelkit Yöresi Ortaokul Öğrencilerinin Ağız Özelliklerinin Yazma Becerilerine Etkisi”. Türuk. 11/33 (2023). 204-220. 4. Aktepe, Yunus. “Köktürk Abidelerinde “Bilig” Kelimesinin Yapı ve Anlam Özellikleri”. Dede Korkut Dergisi. 11/31 (2023). 22-36.	